

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

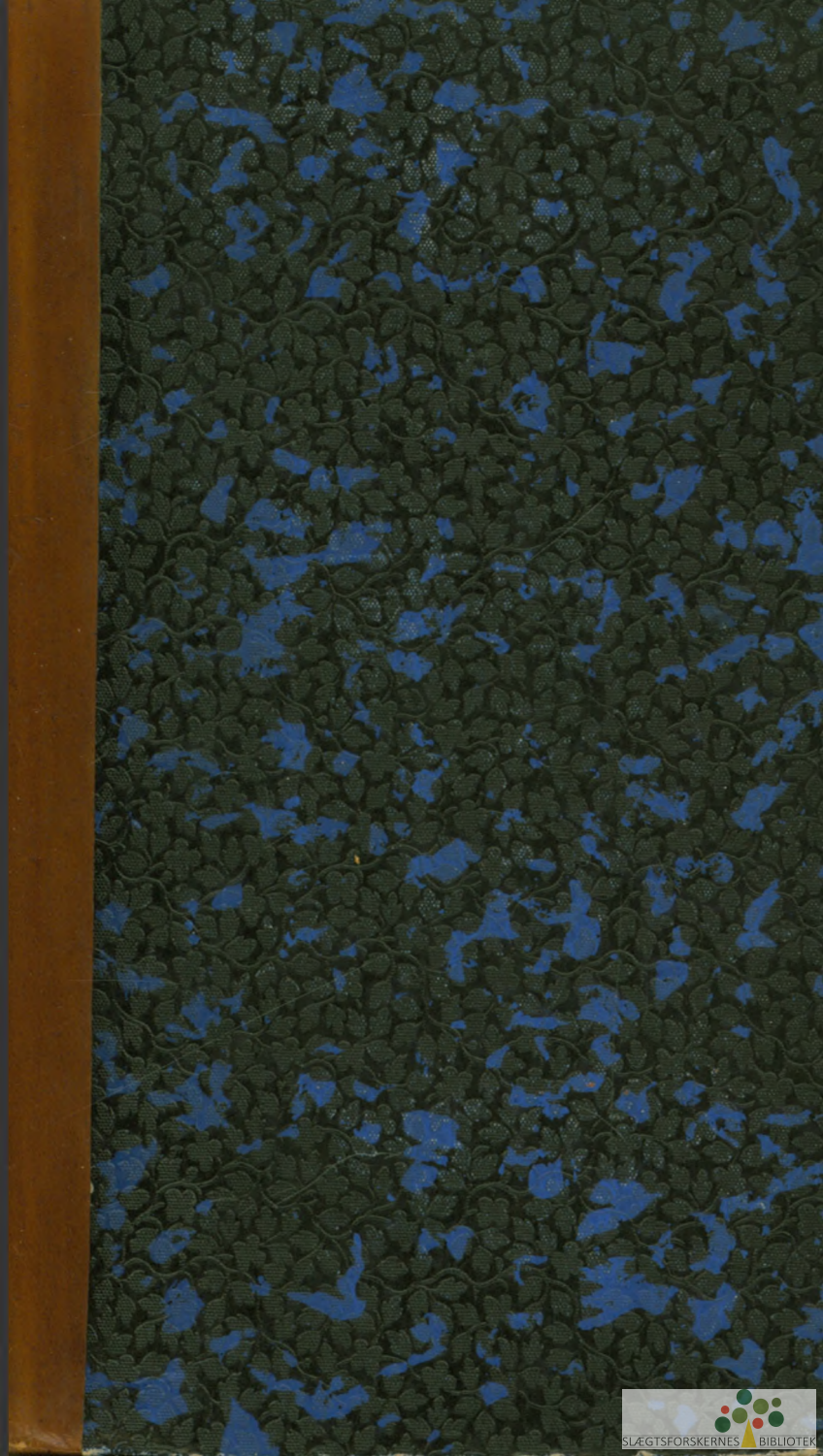
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

At mit Fios

og

min Tids Historie.

af

A. S. Ørsted.

Fjerde Bind.

Kjøbenhavn.

Cyldendalke Boghandling.

Leve hos J. H. Schultz.

1852.

Fortale.

De Bidrag til mit Livs og min Tids Historie, som jeg har leveret i dette Bærks tredie Bind, har jeg, forsaavidt det ei allerede var skeet i andet Bind, gjennemgaaet de nye Afgifter og Afgiftsforhøielser, som bleve paabudne i Begyndelsen af dette Aarhundrede, deels paa Grund af de spændte europæiske Forhold, der gjorde kostbare Krigstilberedelser nødvendige, deels med Hensyn til de foregaaede Forandringer i de indre Tilstande, der krævede nye Indtægter, medens de tillige havde sat Landet istand til uden Tryk at bære forøgede Afgifter. Endvidere har jeg fremstillet de yderligere og dybt indgribende Forholdsregler, hvortil Regjeringen under den langvarige og udmattende Krig, der blev paaført Staten i 1807, maatte tage sin Tilflugt saavel umiddelbar for at faae Midler til at værge om Staten og dens enkelte Dele, af hvilke især Norge trængte til meget anstrængende Hjælp, og tillige havde det billigste Krav paa samme, som og for at holde noget igjen mod Følgerne af den høist mislige men dog aldeles uundværlige Formerelse af Landets Papirpenge. Naar alt dette sættes i Forbindelse med den udførlige Udvikling og Bedømmelse, som jeg i 1815 har meddeelt af den i 1813 foretagne Forandring i Landets Pengevæsen, og med hvad jeg siden ved forskjellige Leiligheder har leveret til yderligere Oplysning om dette Æmne, tør jeg antage at jeg tilstrækkelig har belyst de væsentligste af hine Forholdsregler*).

*) Jeg tør vist nok ikke gjøre Regning paa Væserne, der ville gaac ind i de mangesidige Undersøgelser, hvoraf denne Belysning er sammensat.

Dog vare der endnu nogle af disse tilbage, der, paa Grund af deres særegne Betskaffenhed, ikke beqvemmelig kunde indordnes i

Det turde maaskee dog ikke være uden Nytte, naar jeg i denne Note udpeger nogle enkelte Steder, hvor jeg har sammentrængt de andetsteds udførlig udviklede Hovedmomenter, hvorpaa de ovennævnte Forholdes rette Bedømmelse berocer. Saaledes indeholder 3die Bind S. 253—268 og S. 435—441 en kortfattet Fremstilling af den uafviselige Nødvendighed, der tvang Regjeringen til under Krigen at tage sin Tilflugt til vore Papiropenges Formærelse, ligesom det og der er udhævet, hvorledes Regjeringen i de første Krigsjaar, og saa længe der endnu var noget Haab om, at det forjaldne Pengevæsen paa lempelig Maade igjen kunde reise sig (og Danmark havde vistnok meget vel begrundede Forhaabninger om en ganske anden Behandling af Venner og Fiender end den, hvorved Krigen blev saa langvarig og saa ødelæggende; jfr. i Særdeleshed det S. 439 bemærkede) omhyggelig søgte at begrænske de fordærlige Følger af Papiropengenes Forsøgelse, hvorfor Ingen havde et klarere Blik end den, og at den, paa Grund deraf, saavidt Omstændighederne tillode det, ved Siden af Papiropengene benyttede andre Midler til at møde de store Udgifter, Krigen medførte, navnlig Skatter, Laan og Udsærdigelse af sledvigholsteenske Repræsentativer, hvilke indtil Midten af 1812 holdt sig i god Værdie. Ogsaa findes der Side 47—51 (sfr. S. 436—438) en sammentrængt Oversigt over, hvad der i andet Bind er oplyst til Gjendrivelse af de Anter, der ere blevene førte over den Regjering, der fra 1784, under Forsæde af den daværende Kronprinds, styrede Landet, fordi den ikke tilstrækkelig fulde have anstrængt Statens Kræfter for at reise Landets Penge- og Finantsvæsen, der var een af de Opgaver, som den overtog. Endvidere er det S. 464—474 viist, hvorledes det ikke vilde have svaret til Hensigten, om Regjeringen allerede i de første Krigsjaar havde gjort Sedlernes Courværdie til Maalestok for Skatterne, hvad den rigtignok paa en Maade gjorde i en senere Tid, men under mere paatrængende Omstændigheder, og i en saadan Begrænsning, at det ikke kunde føre til den Forvirring og fuldkomne Ødelæggelse af Seddelværdien, som maatte have fundet Sted, hvis en sliq Forholdsregel var blevet taget med Hensyn til samtlige Skatter. Ligeledes har jeg S. 109—133 og 417—435 oplyst det aldeles Uholdbare i alt hvad der er blevet fremsført for den Mening, at Regjeringen ved en rigtigere Politik, kunde have afværget Krigen med England, saavel som den svenske Krig, der nogle Maanedes derefter udbrød.

det øvrige Indhold, men som dog, skjøndt de tildeels vare af en mindre bestemt finantsiel Natur, ikke burde forbigaaes, hvorimod jeg fandt det rigtigst at forbeholde dem for en særlig Behandling, og denne udgjør Hovedæmnet for det Bind, som herved overgives mine Medborgere. Allerede i tredje Bind S. 215 har jeg yttret, at der blandt bemeldte Forholdsregler navnlig dem, der skrev sig fra de sidste Krigsaar, vare adskillige, hvis Gavnlighed efter mit Omdømme var tvivlsom, og uogle, som jeg endog ligefrem maatte ansee for skadelige. Dette vil nu finde sin Forklaring i nærværende Bind, hvori jeg har søgt at give en troe og tilstrækkelig oplysende Fremstilling af forberørte Forholdsregler, af hvilke de, der i sin Tid dybest bevægede Meningen, uden Tvivl nu kun ere meget faa ret i Grindring. Jeg tør antage, at Enhver, der attraaer det, vil ved Hjælp af mine Meddelelser, være istand til at sætte sig ind i disse Forholdsregler, og, uagtet de høre til en forsvunden Tid, turde de ikke være uden Interesse for de Enkelte, der have Die for den nærværende Tids historiske Sammenhæng med den foregaaende. Min Opfatning af de saaledes omhandlede Foranstaltninger saavel som mine Domme over disse have størstedels deres Rod i det Indtryk, som de gjorde paa mig i den Tid, de fremkom, i hvilken jeg isøvrigt ikke var andet end en simpel Jagttager. Men jeg har ikke forsømt nogen Leilighed, som Forholdenes senere Udvikling og den nøiere Kundskab, som jeg i mine senere Stillinger og i enkelte Tilfælde tildeels ved offentliggjorte Oplysninger har kunnet erhverve om hine Foranstaltninger, har givet mig til nærmere Prøvelse. Det er ingensinde hændet at jeg derved er kommen til en Mening, der var lige modsat den, som jeg oprindeligt havde næret, men stundom har jeg dog overbeviist mig om at en eller anden Forholdsregel ikke saa ubetinget som det

Skjøndt mit Ønske ingenlunde indskrænker sig til, at man efterlæser de saaledes paaviste Steder, saa turde der dog allerede derved være noget opnaaet, idet jeg tør tilsiøie den Forsikkring, at der ikke er kommet nogen Tøddel frem, der kunde svække nogen af de der paa-beraabte og paa andre Steder udsørlig beviste Sætninger.

fra først af forekom mig, fortjente Misbilligelse, men at den, med Hensyn til de særdeles Omstændigheder, hvorved den blev fremkaldt, og det Maadehold, hvormed den blev gennemført, har været til Nytte i Diebliffet, og da den ikke blev vedligeholdt længere, end til dette var gaaet over, ingen Skade har gjort som ved Siden deraf kunde komme i Betragtning. Dette finder til Exempel Anvendelse paa de S. 117—134 omhandlede vidtgaaende Indskrænkninger i den daglige Samhandel, der blev bebudet i den sidste Maaned af 1812.

Enhver uhibbet og prøvende Læser vil vist nok finde, at jeg ingenlunde har søgt at sætte Smilke paa nogen i sig feilagtig Forholdsregel: en Kunst, som jeg aldrig har forstaaet eller lagt mig efter. Jeg har tværtimod skarpt og bestemt paaanket, hvad jeg har fundet feilagtigt, og det ikke blot i enkelte Foranstaltninger, men endog i selve Maaden, hvorpaa Regjeringen til hiin Tid blev ført og som først efter Freden igjen blev forandret. Men jeg har tillige oplyst, at de Ulykker, som kom over Landet, dog ikke retfærdigen kunne skrives paa Regjeringens Regning, hvorimod de størstedels hidrørte fra Marsager, som Regjeringen ikke havde været istand til at beherske. Jeg har derhos udhævet adskillige Forholdsregler, der vel, naar de blot skulde dømmes efter almindelige Begreber og Grundsætninger, ligefrem maatte findes for dømmelige, men som dog under de daværende synderlige Tilstande have været nødvendige eller tilraadelige, eller og have havt saa meget for sig, at de ikke kunne frembyde Stof for en billig Anke. Hvad der og her maa have i Erindring er, at Regjeringen, saasnart de naturlige Forhold nogenlunde vare vendte tilbage, uden Ophold hævede de fleste af de trykkende Bestemmelser, som Krigen havde foranlediget, og atter optog de funde Grundsætninger, hvorved den i den nærmest forud liggende Tid havde virket saa meget til Landets Opkomst i forskjellige Retninger, og at Lovgivningen meget snart blev betegnet ved hyderligere Fremskriden paa denne gode Vej, hvilkken den stedse vedblev at fortsætte. Som viist i dette Skrift 3 B. S. 393—399 gav Regjeringen allerede i de første Maaneder efter Fredslutningen overhverdende Prøver paa denne Retning,

VII

og dette Vært er isøvrigt fuldt af yderligere Beviser herpaa. Af disse skal jeg udpege hvad der 3die B. S. 280—287 er blevet udviklet om de Anstrængelser og Dpoffrelser, hvorved den, selv under Finantsernes svagelige Tilstand, fik Pengevæsenet sat paa en fast Fod, medens ogsaa Finantserne efterhaanden, skjøndt langsommere, reiste sig saaledes, at de omsider ved Afdrag paa Statsgjelden og fortrinlige Activers Erhvervelse, aarlig gif over 2 Millioner frem, uagtet Afgifterne endog vare lavere end før hiin Krig; og at til samme Tid Landet fremblomstrede til en Velstand, der selv i den bedste ældre Tid havde været ukjendt. Ogsaa maa jeg her henvise til, hvad der sammesteds er blevet udhævet om, at hiin Tids Regjering aldrig tog sin Tilflugt til nogen Forholdsregel, der gif erhvervede Rettigheder for nær, men stedse viste den sømmeeste Agtelse for Enhvers Ret; ligesom det og fort foran S. 273 samt paa flere Steder i dette Skrift, blandt andet i nærværende Bind S. 63—66 og S. 342—347 er udviklet, hvorledes Regjeringen stod fast imod de paatrængende Begjæringer, der til flere Tider lode sig høre om Forandringer i Bankfoundationen og den engang trufne Ordning af Pengeforholdene, der vilde have været til Lettelse saavel for betydbende da betrængte Samfundsklasser som for selve Finantserne, men som stridende mod Retfærdighed vilde have gjort det umuligt at gjenoprette den Sikkerhed om lovhjemlede Rettigheders Uroffelighed, som er Hovedbetingelsen for al sund Udvikling. Dette er som meget andet, der forekommer i denne Fortale, som og andetsteds i dette Skrift, kun Gjentagelse af hvad jeg forhen der har sagt; men da jeg har erfaret, hvorledes et Parti, som for alt i Verden ikke vil vide af slige Sandheder at sige, ved sin haardnakke Fortien af hvad der er skrevet til disses Belysning — det eneste Vaaben som det har imod mig — har opnaaet, at det dog idetmindste tilsyneladende, bliver ubemærket selv af dem, der ikke have hengivet sig til dette Parti, saa har jeg atter villet gjøre et Forsøg paa, hvorvidt det er muligt ved slige Gjentagelser, ledsagede af Henvisninger til de Steder, hvor yderligere Udvikling er at finde, at bringe det derhen, at Noget sætter sig ind i Sagen og enten forsøger

en Gjendrivelse eller dover med fast Bestemthed at vedkjende sig Sandheden.

Blandt de nye Afgifter og Afgiftsforhøielser, der bleve paabudne i det Tidsrum, med hvis Finantshistorie jeg har befattet mig, er der en særdeles mærkelig Klasse, som jeg kun løselig havde berørt paa de Steder, hvor de hørte hjemme, idet jeg havde forbeholdt mig siden at underkaste dem en omfattende Prøvelse, de nemlig, der deels under Krigen deels ogsaa førend samme ere blevene lagte paa Retspleien og de dermed forbundne Forretninger. I Henhold dertil har jeg i nærværende Bind fra S. 132 udførlig gjennemgaaet disse Afgifter i Forbindelse med Retsportelvæsenet, hvilket derved var blevet aldeles forqvælet og længe har været trængende til en Grundforbedring hvorfor bemeldte Afgifters Ophævelse maa være Udgangspunktet. Derfom jeg ikke feiler, har jeg tilfulde oplyst Forkasteligheden af denne Indtægtskilde for Finantserne saavel i Grundsætninger som med Hensyn til de paabudne Afgifters særegne Besskaffenhed; og jeg tør ansee det for afgjort, at det, naar denne Gjenstand først kommer under alvorlig Overveielse, vil blive en almindelig Erkjendelse, at de fuldstændig bør ophæves. Jeg har derhos, som jeg troer, tilstrækkelig gjendrevet alt, hvad der er blevet anført som Betænklichkeiten ved snarest muligt at udføre denne Retfærdighedshandling. For yderligere at bestyrke dette billige Krav, har jeg her udviklet, hvorledes der allerede ligger en ikke ringe middelbar Beskæftning i det meget betydelige Arbeide, som Rettens Tjenere maae udføre i det Offentliges Tjeneste, og hvorfor de nu, efterat det dem ved Christian den femtes Lov tiltænkte Bederlag af det Offentlige efterhaanden er blevet mere og mere afknappet og for en stor Deel aldeles inddraget, medens Arbeidet steds er blevet forøget, fornemmelig maa søge Godtgjørelse ved de Betalinger, der ere dem tillagte for de Forretninger, som udføres i de enkelte Borgeres særlige Anliggender. I Følge alt hvad jeg saaledes har udviklet haaber jeg, at den lovgivende Magt ikke vil tage i Betænkning at give Slip paa de umiddelbare Afgifter, der ere blevene lagte paa Retsforretninger, medens jeg antager, at det Offentlige fremdeles

tan beholde hiin betydelige Lettelse, og dog de Betalinger, som af de Enkelte blive at udrede for den Retsbistand, som af dem begjæres, sættes paa en billig Fod. Jeg har derhos meddeelt Grundtrækkene for den Ordning af Retsbetalingerne, som i de forskjellige Forretningssgrene kan være at fastsætte, naar de blive frigjorte for de dermed forbundne Afgifter, og det vil deraf fremgaae, at det under denne Betingelse vil være gjørligt at afhjælpe enhver billig Klage over Tryk af Retsportelvæsenet, og dog levne vedkommende Embedsmænd tilstrækkelige Indtægter, ja at disse idetmindste i en Deel Retskredse ville blive saa rigelige, at deraf kan afgives noget til Forbedringer i Rets- og Politivæsenet. Den hele Sag vil isvrigt behøve en nøiagtig Bearbejdelse og Overtøelse af Mænd, der kjende Forholdene i de forskjellige Dele af Landet, og hvad jeg for Diebliffet kan ønske, indskrænker sig til, at dette, under Erkjendelse af de rette Grundsætninger og Synspuncter, som derved bør have for Die, snarest mulig paa hensigtsmæssig Maade indledes. Idet jeg har søgt at levere et brugbart Stof til denne Sags Gjennemførelse, have isvrigt de i dette Diemed anstillede Undersøgelser ført mig ind paa adskillige andre for vore offentlige Forholds Ordning vigtige Puncter, hvilke jeg har afhandlet med den Omhu og Udørlighed som jeg har fundet fornøden, naar jeg, uagtet Meningsens Strøm er mig imod, skal kunne tænke paa at udrette noget.

Idet jeg nu sender dette fjerde Bind af mit i 1851 begyndte Værk ud i Verden, maa jeg tilføie, at jeg idetmindste for Diebliffet ikke er tilbøielig til at levere nogen Fortsættelse deraf. Som jeg forhen har forklaret*), have de siden indtraadte Forhold bragt mig til at gaae saa meget udenfor den Plan, hvorpaa jeg oprindeligiis havde været betænkt, at det, om jeg end mod al Sandsynlighed, endnu havde adskillige Leveaar tilbage, dog ei vilde være muligt at tilendebringe det selv med

*) See fornemmelig Fortalen til anden Deel, som og mit Skrift: For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed S. 1—6.

den muligste Begrændsning i den Maade, hvorpaa jeg hidtil har behandlet det. Det er desuden nu engang ikke blevet andet end en Samling af Undersøgelser og Betragtninger over forskjellige fædrelandtske Anliggender, mellem hvilke der tildeels kun er en temmelig løs Forbindelse. Det turde derfor være rettere, at jeg, forsaavidt Forsynet endnu maatte forunde mig Liv og Kræfter til flere Arbeider af lignende Natur, udgiver disse under en ny Titel. Derved vilde jeg faae større Frihed i Valget af mine Emner, og i Særdeleshed sættes istand til at benytte en Mængde for dette Bærk, med Hensyn til min oprindelige Plan, bestemte Udarbejdelser fra Aarene 1848 og 1849, hvilke for en stor Deel gik ud paa yderligere Udvikling af flere Grund- og Hovedtanker, der ligge til Grund for min videnskabelige Virksomhed, og derunder leilighedsviis at yttre mig over Misforstaaelser, som den tildeels har været underkastet, og urigtige Anvendelser, hvortil den i visse Retninger har ført. Det er og i sin Orden, at de, der maatte ville anskaffe sig de Arbeider, som jeg endnu kunde blive istand til at levere, ikke bebyrdes med dette allerede vidtløftige Bærk, hvilket just ikke er i Manges Hænder. Hertil komme endnu nogle særlige Betragtninger, saasom at der i det Stof, der ved dette Arbeides Fortsættelse vilde ligge mig nærmest, er noget, hvorpaa jeg deels af Mangel paa Oplysninger, som jeg vilde ansee for nødvendige til at begrunde en offentlig udtalt Mening, deels og af andre Aarsager, idetmindste ikke for Tiden troer at burde indlade mig. Det er med særdeles Hensyn hertil, at der er noget Betinget i min Uttring om dette Bærks Afslutning.

Mit Skrift har kun tiltrukket sig liden Opmærksomhed og ikke viist nogen kjendelig Indskydelse paa det, der udgiver sig for den offentlige Mening. Naar jeg blot seer hen hertil, kunde jeg have Anledning til at fortryde den bethdelige Deel af mit Livs Aften, som jeg derpaa har anvendt. Men selv Arbeidet har i mange Maader ydet mig en Tilfredsstillelse, der ikke er blevet fortrængt ved de uhyggelige og sørgelige Tanker, som ofte have blandet sig deri. Med sand Sjelglæde har jeg dvælet ved den Fædrelandets skønne Tid, der tog sin Begyndelse, da vor

jorevigede Landsfader, Frederik den 6te, som Kronprinds, tog Statsroret i sin Haand, for, ved Hjælp af ædle og vise Raadgivere, at fuldbringe en Række velgjørende med Rækkehed og Kraft men tillige med Retfærdighed, Maadehold og alsidig Overveielse af Landets Forhold gjennemførte Forbedringer. Den dybe Uerfrygt og Taknemmelighed, som jeg fra Ungdommen af har følt for disse Ypperlige, har faaet ny Næring, idet jeg atter med min fulde Sjæl har sat mig ind i dette Reformvært i dets hele Sammenhæng navnlig og i de Vanskeligheder, som laae deels i de fra den nærmest forudgaaede Tid arvede Forhold deels og i adskillige efterhaanden indtrædende Omstændigheder. Det har og været mig en sand Tilfredsstillelse, i Forbindelse dermed at gjennemgaae alt, hvad der i en senere Tid i forskjellige Retninger er fremkommet til Nedsættelse af hine Reformers Bærd, hvilket jeg tør troe at havet ilstræffeligt gjendrevet. Det var med en smertelig Fornemmelse, jeg derfra maatte vende mig til den uhykkelige Tid, som udbrød over Staten, ved den Samme i 1807 paaførte Krig, men det har dog været mig kjært, ved Forholdenes Gjennemgransning at komme til hyderligere og forstærket Overbeviisning om, at den i Hovedsagen ikke kan tilskrives Regjeringen, og at jeg har kunnet tilbagevise mangfoldige vrangne Domme over denne, medens jeg paa den anden Side ikke har lagt Dølgemaal paa adskillige Feilgreb i det Enkelte, hvilke isøvrigt for en stor Deel aldeles ikke vare blevne bemærkede af dem, som havde lagt an paa at stille hiin Tids Regjering i et ufordeelagtigt Lys. Ei heller har det været uden Tilfredsstillelse at følge den senere Tid, hvori de dybe Saar, som ved Krigen vare blevne Danmark tilføiede, efterhaanden, vistnok langsomt, men dog omfider grundig vare blevne lægte, og de ædle Spirer, som i Frederik den sjettes første Dage vare blevne neblagte, atter fik Ro og Kraft til at slyde frodigen frem til Betsignelse for Landet. Det har været mig glædeligt at kunne paa vise, hvorledes Regjeringen strax efter Freden gif frem paa den Vej, som i hiin gode Tid var bleven banet, og at Landet ved Hjælp deraf igjen kom i en fremblomstrende Tilstand. Med Hensyn til de forteerte Retninger, hvorpaa den seneste Tid har været saa riig,

har det i Særdeleshed været mig vigtigt, at fremhæve, hvor meget der i den Henseende skyles den Fasthed, hvormed Regjeringen, efterat Forholdene nogenlunde vare blevne ordnede, holdt igien mod alle Fristelser og Tilskyndelser til ved Indgrib i lovlig erhvervede Rettigheder at forskaffe Statens Finantser og enkelte Samfundsklasser Vættelser og Fordele.

Vel falder Provindsialstændernes Indførelse, følgerig og alt, hvad der ligger paa denne Side af Samme, uden for de Afsnit af vor Regjeringshistorie, der nærmest have været Gjenstande for dette og de foregaaende Bind af nærværende Værk. Men, som oftere tilkjendegivet, blandt andet i Fortalen til 2det Bind S. XI, har jeg ikke fundet mig saaledes bunden til Tidfølgen, at jeg jo flere Gange har tilladt mig at fjerne mig temmelig langt derfra for at faae Veilighed til at belyse vigtige og paatrængende fædrelandsske Anliggender. Denne Frihed har jeg netop i stor Udstrækning benyttet med Hensyn til Stændernes Indretning, den derfra udgaaede Virksomhed, og den Behandling, de hidhørende Forhold have fundet hos Regjeringen. Det nylig nævnte Bind, lige fra S. 212, tilligemed Fortalen S. XIII—XXXIII, jaavelsom og det paafølgende 3die Bind S. 1—45, gaae ud paa at sætte dette betydningsfulde Stykke af vor indre Historie i det rette Lys; hvormed dog maa forbindes mit allerede i 1850 udgivne Skrift „For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed“, der indeholder flere vigtige Undersøgelser, hvortil jeg i dette senere Skrift støtter mig. Jeg tør paaftaae, at enhver fra den Tid, der kan anses som et Slags Forberedelse til den i 1848 og 1849 foregaaede Forandring i vort Statsvæsen, hidrørende*) Anke over Stændernes Indretning eller Maaden,

*) Denne Begrændning har jeg tilføiet, fordi min Udtalelse ikke gjælder om de for det meste sunde og forstandige tildeels endog efter min Overbeviisning velgrundede Bemærkninger, som i de første Stænderaar bleve gjorte om, hvad der kunde ønskes at være anderledes i den nye Institution, hvis Værd man da levende paastjonnede. Herom mere i det Følgende.

hvorpaa de af Regjeringen bleve benyttede og behandlede, vil der finde sin fulde Gjendrivelse. I Særdeleshed har jeg oplyst Urigtigheden af alt, hvad der er blevet fremført om en aristocratisk Land, eller om et slesvigholsteenskt Sind, der skal være gaaet igjennem selve Stænderforfatningen eller de Love og Foranstaltninger, der stode i Forbindelse med Samme, eller i den hele Regjeringsfærd, som berørte Stændervæsenet. Det er endog med Hensyn til alle enkelte Kjendsgjerninger, som man har opført for at bestyrke hine Sigtelser, klarlig eftervist, at de enten ere aldeles fordreiede eller misforstaaede, eller at de dog, bejeete i Sandhedens Lys, intet indeholde til Stykke for den Sigtelse, som man derpaa grunder, men tvertimod for en stor Deel indeholde et afgjørende Vidnesbyrd om det Modsatte. Det er derhos udviklet, hvorledes der i Stændertiden blev gennemført mange betydningsfulde Forbedringer, tildeels netop saadanne, der, idet de tjente til at fremme et sundt og billigt Forhold mellem de forskjellige Statsdele, ogsaa, hvis ikke blinde Videnskaber fra flere Sider vare traadte imellem, havde kunnet bane Veien for en det Hele betryggende Forfatning. I Særdeleshed har jeg eftervist de urigtige Opfatninger og tildeels voldsomme Fordreielser af historiske Forhold, saavel ældre som nyere, hvori vore Ordførere paa ingen Maade have staaet tilbage for Slesvigholstenerne. Men de vrangne Meninger vare under Medvirkning af Begivenhederne i 1848 blevne saa rod-fæstede hos mine Medborgere, at disse ikke havde Dre for en Tale, som gif i en modsat Retning. Vel ophørte nu de forvansfende Fremstillinger at iflæde sig den statsretlige eller historiske Dragt, hvori de en Tidlang vare traadte frem. Men de Forestillingsmaader, hvis Uholdbarhed jeg havde lagt for Dagen, blive dog uafbrudt gjentagne i de Blade, hvori Fleerheden søger al sin Kundskab til vore Statsforhold, og det deels udtryffeligt, deels og fornemmeligt som stiltiende Forudsætninger, hvilke man med største Freidighed bruger, som om der aldrig var indvendt noget derimod.

For ikke længe siden, har Professor Claujen i dansk Maanedskrift for November 1856 meddelt en Skildring af

J. F. Schouws offentlige Liv, der indeholder et og andet Nytt angaaende enkelte Forhold, der skulle betegne den Retning, hvorfors man har anklaget hiin Tids Regjering. Denne Afhandling kan derfor ikke ligefrem og i alle Henseender indbefattes under min nyelig gjorte Bemærkning. Men i det Væsentlige er Forfatterens Fremgangsmaade ikke meget forskjellig fra den, der bruges i den paapegede Bladliteratur. Der turde just ikke findes betydelige Urigtigheeder i de der paaberaabte Enkeltheder, men Forfatteren har dog ved haardnakket Fortielse af aabenbare Kjendsgjerninger, der ligge lige ved Siden af dem, han meddelev, givet et aldeles vrangt Billede, og han har intet fremført, der kunde ansees som et Forsøg paa at gjendrive mig, hvorimod mine Arbeider indeholde et overflødig Stof til at berigtige hans Fremstilling. Jeg har saaledes kun liden Anledning til her at belyse hiint mærkelige Kunstværk; dog vil det Følgende give mig særdeles Veilighed til at meddele nogle Prøver deraf.

Af den Forblindelse, hvormed de, der antage sig at have forpagtet den offentlige Mening, have hængt sig fast ved visse grundfalske Forestillinger, maa man og forklare den urimelige Modstand, hvormed man har søgt at holde igjen imod de Goder, som bleve det danske Folk budne, efterat det var lykkedes Regjeringen, ved sin Udholdenbed at borttrydde alle Hindringer, der laae i Forholdene til Udlandet, en fælles af Europa erkjendt Tronfølge for alle Monarchiets Dele, fuldkommen Toldeenbed mellem Kongeriget og de to Hertugdømmer, som, skjøndt i flere Menneskealder forenede med Danmark, dog vare skilte fra Samme ved et særegt men for dem fælles Toldvæsen, og endelig en Fællesforfatning for hele Staten, saaledes indrettet, at Danmark faaer en afgjort Overvægt i alle fælles Anliggender*).

*) Af disse tre Ting turde Fællesforfatningen ikke være et saa afgjort ublandet Gode som de to andre. Men efter den Tilstand, hvori Staten siden 1848 befandt sig, var dog Fællesforfatningen ligesom den sikrede fælles Arvesølge, aldeles nødvendig, naar Dpløsning og Abspjættelse skulde undgaaes, og det Grundlag, hvorpaa Regjeringen

Vel har nu omfider Rigsdagen efterhaanden bekvemmet sig til at give det af Regjeringen forlangte Samthkke til Modtagelsen af hine Goder. Men, foruden at det i mange Maader har skadet Staten baade i dens indre og i dens ydre Forhold, at man saalænge og med en saa øiensynlig Misgjendelse saavel af Retsstillingen som af hvad der tjente til Fædrelandets Bedste, har staaet imod, er det endnu langt fra, at sand Enighed er opnaaet. Man hører endnu jævnlig bittere Suk over den nye Tronfølgeorden, og til Trods for aabenlys Sandhed fremstilles den som noget der er os paatvunget eller paaløst af Udlandet. Ogsaa ville vore Ordførere gjerne have den betragtet som en Begunstigelse for Holsteen, medens man i dette Hertugdømme mener, at dets Ret og Velfærd er blevet tilsidefat. Et vist Partie blues end ikke ved at udtale Ønsker og Forhaabninger om at faae denne Tronfølge omstødt, og synes at være i fuldt Arbeide med at virke i denne Retning gjennem fremmede Journaler. Hvad Fællesforfatningen angaaer, saa har en stor Deel af de Rigsdagsmænd, der omfider ved deres Afstemninger tilveiebragte det Samthkke til dens Indførelse, som Regjeringen fandt fornødent, ladet det være sig magtpaaliggende forinden at værge sig mod den Tanke, at de vare tilfredse med denne Forfatning, og at søge deres Forsvar for den Stemme, de desuagtet afgave, deri at de, paa Grund af Omstændighedernes Tryk, maatte finde det rettest, at give Regjeringen Velighed til at forsøge Samme. Den Presse, der er et Organ for hine Rigsdagsmænd, som de for den, vedbliver og at fremstille Fællesforfatningen som en Uting, der kun kan tjene til at bevise Umuligheden af en Stats- eenhed mellem Danmark og de til Tydskland hørende Hertugdømmer, medens man indbilder sig, at, naar dette først blev indseet, vilde Slesvig, uden videre, uanset Tractaterne og

var findet at bygge samme, var netop aldeles stemmende med de særlige danske Interesser og Ønsker. Det er isøvrigt ikke Fællesforfatningen, saaledes som den omfider blev, hvorom her er Tale, men den Bei, som i 1852 var banet for en saadan.

Regjeringens gjentagne høitidelige Erklæringer, blive indlemmet i Kongeriget. Jeg kan af flere Aarsager ikke her gaae ind paa den hele beklagelige Indstyrelse, hiin Daarskab har havt saavel paa Fællesforfatningens Indhold, som paa det Sindelag, hvormed Fællesforsamlingens Medlemmer baade fra den ene og fra den anden Side røgte deres Kald. Men det maa være af yderste Bigtighed, at de herskende Bildfarelser om alle hidhørende Forhold berigtiges, isjøndt det, om end dette lykkes, vil vare længe, inden Fædrelandet vil forvinde Følgerne af det Herredømme, som de saalænge have udøvet.

Iøvrigt har jeg gjentagne Gange udæstet de Mænd, der ere fremtraadte med de ovenmeldte Anklager over den ældre Regjering, til at vælge endog kun en eneste af deres Ankeposter, for at opvise Urigtigheder eller Feilslutninger i den Belysning ieg har givet af disse (see t. Ex. 3 B. S. 44—45; jfr. Fortalen S. VI). Men Ingen har stillet sig i Stranken, og jeg kan heller ikke antage, at en ny Gjntagelse af en saadan Opfordring vilde have nogen Virkning. Det kunde derfor synes, at alt, hvad jeg har skrevet for at berigtige de herskende Meninger over hiint Anliggende, er forgjæves. Dette er imidlertid ikke min Tro, og jeg er langtfra at fortryde min Virken i denne Retning. Jeg har i Fortalen til 3die Bind S. VI yttret mig over de mærkelige Omslag, som jeg har oplevet i Meninger, der i deres Tid kunde synes ligesaa indgrovede som de, der nu i adskillige Aar have ført det store Ord her i Landet. At ogsaa disse, om kortere eller længere Tid, ville faae samme Skjæbne, er noget, hvorom jeg ikke kan have mindste Tvivl. Og dersom ikke alt skuffer mig, saa beghyder det alt stærkt at gaae paa Helvingen med det Meningsherredømme, som en stor Deel af mine Medborgere have! underkastet sig af Enfælde, der intet sandt Kald have til at være deres Ledere. Der ere vel ikke Mange, som have viist Mod og Kraft til, med ret Alvor, at træde frem derimod. Men den trykkende Følelse af dette Meningsaa og af de Tilstande, hvori Fædrelandet derved er blevet indviklet, er aabenbar i et saadant Tiltagende, at det ikke

XVII

kan vare længe, inden den vil fremkalde alvorlige Bestræbelser for at afryste Maget, og at da de Sandheder, hvorimod man hidtil har forhærdet sig, efterhaanden ville faae Indgang. Om dette skal skee tidligere eller sildigere, vil meget beroe paa, hvorvidt enkelte Mænd, som dertil have de fornødne Evner, maatte ville paatage sig den Uleilighed at sætte sig ret ind i de Forhold, ved hvis forvanskede Fremstilling visse Meninger i en meget bevæget Tid have vundet en Magt, der mere og mere misbruges. De Efterviisninger, som findes oven Side XII ville lette dem dette Arbeide; hvorvidt de ville blive benyttede, kommer ikke an paa mig, men det er mig en tilfredsstillende Bevidsthed, at jeg endnu i min høie Alder ufortrødent er blevet ved at arbeide for Sandhedens Erkjendelse og Fædrenelandets Frelse.

Den Opfordring og Leilighed, som jeg ved at bearbejde vigtige Partier af mit Livs og min Tids Historie, har havt til at gjøre mig selv og mine Medborgere Regnskab for min egen Virken i mange betydningfulde Forhold har og tjent til at berolige og styrke mit Sind. Jeg har nemlig ved gjentagen nøiagtig Prøvelse af min Virksomhed netop i de Dele af samme, der i en Række af Aar har gjort mig til Gjenstand for et ved sin Talrigheid mægtigt Parties Bagvaskelser og Forsølgelser, befundet, at den ikke blot har været grundet i samvittighedsfuld Overbeviisning, men at den og har været vel overveiet, og at jeg i al Fald i de Retninger, hvori jeg er bleven angreben, ikke har forfeilet det Rette. Forsaavidt man har fundet for godt at antage, at det har manglet mig paa den fornødne Selvstændighed og Fasthed i at hævde den rigtige Erkjendelse, som man i det mindste i de første Aar, hvori Pressen havde begyndt at ned-sætte mig, vedblev at tiltroe mig, saa har alt, hvad man til Bestyrkelse herfor har fremsørt, været grebet af Luften. De særegne Historier, man har lavet om mine Forhold til Andre, der skulle have behersket mine Meninger, ere uden al Hjemmel i det, der virkelig har tilbraget sig, og have for en stor Deel staaet i den meest skjærende Modsetning til dette. Paa mit Livs Aften har jeg faaet en Leilighed, som til en ældre Tid og

XVIII

efter de Embedsstillinger, som jeg da indtog, manglede mig til at oplyse, hvorledes jeg netop i de Anliggender, der især have fremkaldt Partiets Forsølgelse, har viist en fast Udholdenhed, hvortil det vilde have ondt ved at finde et Sideslykke hos de Mænd, som det har fundet for godt at prise for bestemt og selvevidst Billie. Jeg indseer isøvrigt, at det, hvor vigtige og ansvarfulde Anliggender ere betroede Flere i Forening, der ikke i alle Dele ere af lige Mening, er vanskeligt for den Enkelte at finde det rette Maal for, hvorvidt han bør gaae i at hævde sin Mening, og at det derfor let kan hænde, at han snart holder for fast ved denne, snart giver for meget efter. Den samvittighedsfulde Mand kan derfor baade i Dieblirket og ved senere at overveie sin Adfærd stundom være i Frygt for, at han har feilet enten paa den ene eller paa den anden Maade. Men netop ved at prøve min Virksomhed med Hensyn til de Klager, der ere reiste imod mig, finder jeg mig i Forhold til disse aldeles fri, medens det som jeg, belært ved Tingenes senere Gang, kunde have nogen Anledning til at fortryde, ialtsald vilde ligge aldeles i den modsatte Retning.

Det turde ikke være overflødigt at udpege nogle af de Anker, der især have virket til at omsteueme mine Medborgeres forhen saa overdrevent velvillige Mening om mig, og i Forbindelse dermed paavise de Steder, hvor jeg har belyst disse enkelte Ankeposter. Den Anke, der tidligst er traadt frem, er, at jeg kun har været en svag Ben af den Pressefrihed, der i sin Tid troede sig i mig at have en paalidelig Støtte. Efterhaanden har Klagen antaget den Skikkelse, at jeg var denne Friheds meest affagte Fjende. Af dette Skrifts 1 Bind Side 96—133 og 2 B. S. 265—269 (cfr. 3 B. S. 203—204) vil man imidlertid see, med hvilken Udholdenhed jeg lige fra den Tid, jeg fik Sæde i Cancelliet, og indtil jeg forlod denne Stilling, har bestræbt mig for at opretholde hiin Frihed i det, der er Sammes Grundvæsen og at jaae det ud af Lovgivningen, der havde Lighed med Censur og derved gav Anledning til Klage over Mangel af Trykkefrihed, medens det i Gjærningen svækkede det Bærn mod Presseudskeielser, som Straffeansvaret skulde

indeholde. Der har neppe været nogen Anden, der saa vedvarende, under saa vanskelige Forhold og med saa megen Selvpoffrelse har arbeidet i denne Retning. Dette er noget, som jeg ikke tager i Betænkning selv at udtale, da det ingenlunde gaaer ud paa at tilegne mig nogen Fortjeneste, men det tværtimod, under Hensyn til det, der har udviklet sig af hiin Frihed, er mig tvivlsomt, om jeg ikke har gjort ilde i, efter Evne at frede om Samme. Pressen vedbliver desuden daglig at arbeide paa at fremskynde en Tid, hvori dette meget mere vil trænge til Forsvar, end om jeg i sin Tid havde raft Haanden til at omstøde Trykkefriheden.

Paa dette Sted kan jeg dog ikke tilbageholde nogle Bemærkninger i Anledning af det ovennævnte Stykke i danff Maanedskrift for November 1856. Der paaistaes S. 323—324 at den danffe Presses Vilkaar i Christian den Ottendes Tid stedse blev misligere og misligere ved de givne, skjærpente Bestemmelser og indsnævrende Fortolkninger" hvilke han betegner som „juridiske Fodangler“, over hvilke, efter Forfs. Sigelse, en „Arguscontrol“ vaagede; og til samme Tid skulle „Separatismens Organer i Hertugdømmerne have fundet sig i uforstyrret Brug af den tøilesløfeste Frihed“. Hvad Forfatteren saaledes har opdyndet for at sætte hiin Tids Regjering i et forhadit Lys, strider imod bitterlige Kjendsgjerninger. Der blev i Christian den Ottendes Tid aldeles ingen ny Indskrænkning lagt paa Pressen, end sige nogen, der fortjente at betegnes saaledes som foransført. Tværtimod tabte de af de ældre Indskrænkninger, hvorover der ellers kunde være mest Anledning til at klage, i denne Konges Tid mere og mere den forebyggende Virksomhed, som var tilfigtet, medens det stedse traadte klarere og klarere frem, at de udhulede det Bærn mod Pressemisbrug, som Strafsansvaret skulde give. Dersom Nogen vil have et Erfaringsbeviis for, hvad der i dette Skrifts 1ste Bind Side 106 ff. er udviklet som en naturlig Følge af den Forqvæling, hvori Trykkefriheden kom ved Pl. af 13 Mai 1814, saa afgiver Fædrenelandet i Christian den Ottendes Tid i fuldeste Maal et saadant Beviis. Dette Blad udøvede nemlig en efterhaanden

stigende og i den sidste Deel af hiin Tid saa godt som usforstyrret Frihed til at undergrave Agtelsen for Landets Forfatning og Regjering. Derimod er det i dette Skriffs 2det Bind Side 298—303 forklaret, hvorledes den større Magt, som Regjeringen havde over Hertugdømmernes Presser, navnlig fra Slutningen af 1842, da den gjensidige nationale Ophidselse antog en sær betænkelig Character, blev med stort Eftertryk benyttet til at undertrykke Blade og de øvrige hiin Magt undergivne Skrifter, der havde en mod de Danske fiendtlig Retning, medens den Opfordring, der til samme Tid udgik til vedkommende danske Embedsmænd om ligeledes at vaage mod Pressens Benyttelse i den ombendte Retning (Cancelli Circulære af 12te Decbr. 1842) blev saa godt som uden Virkning, fordi bemeldte Embedsmænd kun vare istand til at varetage dette inden for Grændserne af den Myndighed, Presseloven havde givet dem (hvilket Circulæret og udtrykkelig havde betegnet). Forfatteren har, som sædvanligt, ikke fundet det fornødent at understøtte sin Sigtelse imod den daværende Regjering med det mindste Beviis; jeg tør og troe at han lidet kjender til, hvad der i Hertugdømmerne blev gjort for at hæmme Pressens Brug i fornævnte Retning. Mig er det derimod noget bedre bekendt og i Særdeleshed veed jeg, at det daværende Slesvigholstenske Cancelli lod det være sig magtpaaliggende at undertrykke hadefulde og forbittrende Udtalelser mod de Danske, og at der i Hertugdømmerne, i Særdeleshed i Slesvig, blev ført lydelig Klage over den store Ulighed, som der var mellem den derværende og den danske Presses Wilkaar. Forfatteren har uden Tvivl antaget, at Regjeringen kunde og burde i Hertugdømmerne have undertrykt enhver historisk og statsretlig Undersøgelse over Arveforholdene og Forbindelsen mellem de forskjellige Statsdele, som ikke stemte overeens med Danmarks Interesser, om end disse Undersøgelser ikke indeholdtes i Skrifter, der vare hiin Regjeringsmagt undergivne, og heller ikke vare af et saadant Indhold, at de kunde rammes ved retlig Forsøgning. Som anført i mit Skrift „For den danske Stats Dpretholdelse i dens Heelhed“ S. 63—68 forekom der navnlig i den Roeskilder Stænderforsamling for 1844 mærkelige Uttringer

i en saadan Retning. Men Forsamlingen gif dog ikke ind derpaa; og der kan vel Intet tænkes urimeligere, end at Regjeringen skulde have udøvet en saadan vilkaarlig Magt i Hertugdømmerne, hvis Presse dog allerede ved de gjeldende Love var mere begrændset end den danske, medens man ikke vilde vide af nogen Skranke for den da allerede stærkt fremspirende eiderdanske Separatismes voldsomme Udtalelser over hine Spørgsmaale, hvilken isvrigt netop idelig gjorde fælles Sag med den Slesvigholsteenske Separatisme i en af dens statsopløsende Lærdomme. For Tiden er der en overvættets Ulighed mellem Ordets Frihed i Danmark og i Hertugdømmerne, men om denne end finder sin Retfærdiggjørelse i Opstanden af 1848 og de Tilstande, som deraf have udviklet sig, saa kan det dog aldeles ikke skjønnes, hvorledes en retfærdig eller klog Regjering i den Tid, hvorom her er Tale, kunde have behandlet Friheds- og Nationalbevægelserne i de forskjellige hinanden sibeordnede Statsdele paa en saa ulige Maade.

En anden Anke, som i Tidens Løb er fremtraadt og efterhaanden er vortet i Bitterhed, gaaer ud paa min Deeltagelse i Provindsialstændernes første Indretning, og den Maade, hvorpaa jeg deels som Kommissarius i begge danske Stænderforsamlinger, deels som Medlem af Regjeringen har forholdt mig i Anledning af de fremkomne Ønsker og Begjæringer om Forandringer, der kunde give Stænderne en forøget Betydning. I Begyndelsen kom alt saavel i Stænderne og det uden Hensyn til de forskjellige Retninger i disse, som i Pressen, og ellers overalt mig i Møde med en Tillid og Velvillie, der syntes at være uden Grændser. Og om der end, under de i Christian den Ottendes Dage fremkomne stærke Meningsbevægelser, ogsaa stundom i Stænderne yttrede sig en Utilfredshed med Regjeringens Færd, som tildeels gif ud over paa mig, saa vedligeholdt jeg dog til det sidste Dieblit Stænderforsamlingernes Tillid. Selv i den ydste Forsamling for 1844, der begyndte med en stærk Storm paa Regjeringen, bevarede jeg dog en høi Grad saavel af Tillid som af personlig Velvillie; og uden for de Sager, hvori en bestemt Bei allerede forud var forestrevet af Opposi-

tionspressen og de Organer, der trindt omkring i Landet bearbejdede Befolkningen i den fra denne Presse udgaaede Retning, fandt min Tale fremdeles som forhen god Indgang. Men i Pressen vedblev den fiendtlige Retning, som allerede da var stegen til en stor Høide, stedse at vore. Af de nuværende Ordførere ere der, Nogle, der heel vel erindre hine tidligere Forhold, men som omhyggelig skjule det, og de Yngre, som have modtaget deres politiske Inspiration og Instruction fra dem, have i Almindelighed fundet det unødvendigt ja endog for deres politiske Reenhed farligt, at gjøre sig bekendt med andet i vor Tilstand og Udvikling, end hvad der er kommet frem i og siden 1848, eller som i de nærmest foregaaende Aar derfor var blevet forberedet. Jeg kan paa ingen Maade bekvemme mig til at gjentage den megen overdrevne Roes, der fra alle Sider og ikke mindst fra den, der i en senere Tid har søgt at lægge mig for Had, blev mig ydet i de første Stænderaar. Men jeg kan dog ikke undlade at henvise til Schouws Tale ved Slutningen af den første Roeskildske Stænderforsamling (Stændertidende S. 1289—1290) og til de sidste Ord denne udtalte i de Viborger Stænder for 1840 (Stændertidenden S. 2834), fordi man deri maa finde et aldeles umiddelbart og ingen Indsigelser taalende Beviis paa den Mening, som han bragte med sig til Provindsialstænderne og usvækket vedligeholdt i den hele Tid, hvori han beklædte Præsidentstolen ved Siden af mig som Commissarius. Dette og meget andet, som staaer i Forbindelse hermed, stikker ganske besynderligt af mod det Vilde om vore indbyrdes Forhold, hvortil man maatte føres ved den ovenmeldte Skildring af Schouws politiske Liv. Der seer det ud, som om vort Forhold stedse havde været betegnet ved Modstand mod hans liberale Bestræbelser fra min Side og Seire fra hans. Men det var i Sandhed en sjelden Undtagelse, at vi strede mod hinanden, og i slige Tilfælde blandede der sig aldrig nogen Bitterhed deri.

Heller ikke skal den, der med et nogenlunde uhildet Blik vil gjøre sig bekendt med hine Tilfælde, finde, at jeg derudi har spillet en saa daarlig Rolle, som Clausen vil have sine

Læsere til at troe. Rigtignok fik Schouw's Mening Medhold af Stænderne i det Tilfælde, hvorover Forfatteren særlig har udbredt sig (l. c. S. 283—284 Note), nemlig Forhandlingerne om Minoritetens Berettigelse til at faae sin Mening optaget i Forsamlingens Petitioner; og forsaavidt var det *causa victa* jeg havde forfægtet. Men den, som vil uleilige sig med at gjennemlæse Forhandlingerne, vil neppe finde at Schouw havde Overvægt i Grundenes Styrke. Han vil og, hvis han er istand til nogenlunde at frigjøre sig for forudfattede Meninger, uden Tvivl erkjende, at den Side, hvorpaa Schouw stod, da han bestred Minoritetens Berettigelse, netop var den illiberale, uagtet hans Mening havde fæstet Rod i den liberale Leir, som søgte at give de raadgivende Stænder et Præg, hvorved de kom besluttende Stænder nærmere, og i Særdeleshed ikke vilde unde de Samfundsklasser, over hvilke man ventede i visse Tilfælde at faae Overvægt ved Stemmetallet, Leilighed til at gjøre deres Grunde gjældende ved Siden af Fleerhedens. Navnlig vil man allerede af det i den Viborger Stændertidende for 1840 Sp. 1308—1311 Anførte kunne skjønne, om den grundigste Liberalitet fandtes hos den Mand, der i Koeskilde havde begyndt at udtale og med hjertelig Varme søgt at hævde den Ret for Minoriteten, hvorom der blev Spørgsmaal, Grev Reventlow paa Christianføde*) eller hos dem, som med Hænder og Fødder modsatte sig Samme. Ogfaa vil man der see, at baade de holsteenske og slesvigiske Stænder have behandlet Spørgsmaalet paa en liberalere Maade end de danske, hvorved det maa erindres, at Præsidenten for den slesvigiske Forsamling i den Sag, hvori han udtalte de Side 1308—1309 anførte Ord til Fordeel for hiin Minoritetens Berettigelse, havde havt en høist betydende Indflydelse paa, at Pluraliteten blev som den blev (see 2det Bind S. 236—249), ligesom og Grev Reventlow der den Tid tillige var Medlem af den slesvigiske Stænder-

*) Reventlow nævnes ikke i bemeldte Note, men en anden Mand, der havde understøttet Reventlow's Paastrand, og senere bragt Sagen for Kongen.

forsamling, ligeledes havde talt for Minoritetens Ret skjøndt han selv havde været i Pluraliteten. Det vil og i meerbemeldte Tidende Side 1323—1324 sees at det var af et særdeles Hensyn til Schouw, at jeg i Koeskilde havde undladt at høre mig over hiint Spørgsmaal, hvilket af de der anførte Grunde just ikke var nødvendigt, men som jeg dog ellers saa meget hellere vilde have gjort, som jeg vidste, hvormegit Sagen laae den ædle Reventlow og flere hæderlige Medlemmer af Forsamlingen paa Hjerte. Det var og Schouw meget vel bekjendt, at jeg ingenslunde havde deelt hans Mening, men at jeg paa Grund af vore indbyrdes Forhold ugjerne vilde træde frem mod denne, navnlig da Spørgsmaalet opstod som et Bipunkt under en Sag, hvori Meningerne stormede stærkt mod hinanden, og hvori han havde gjort sig til Part, ligesom jeg under de særdeles Omstændigheder heller ikke fandt det aldeles nødvendigt at udtale mig over Spørgsmaalet. I ovevnevnte Note httres, at det Rescript angaaende denne Sag, som gik til mig under mine Functioner i Viborg, maatte være krænkende for mig. Deri har Forfatteren just ikke ganske Uret, da Rescriptet, saaledes som det var affattet, ogsaa kunde udtydes som en Bebreidelse mod mig, og jeg var tilbøielig til deri at spore en Indflydelse, som ikke lidet forøgede min Stillings Banffeligheder baade i og uden for Stænderne. Men jeg har dog, uden at bekymre mig videre derom, vidst at behandle alle deslige Forhold saaledes, at jeg er kommet ret sømmeligt derfra. Det eneste, der med nogen tilfyneladende Grund kunde udsættes paa min Adfærd ved ommeldte Leilighed, er, at jeg af Hensyn til det lykkelige Forhold, der var mellem mig og Forsamlingens Præsident, havde undladt at tage Ordet, da Spørgsmaalet blev behandlet i Koeskilde. Dette skeete imidlertid ikke blot af personlig Belvillie, men fordi jeg maatte finde det vigtigt for min Virksomhed i det mig betroede Kalb at vedligeholde hiint Forhold. Dette vilde dog heller ikke have været mig nok, dersom ikke de andre paa det nysevante Sted anførte Grunde havde gjort det unødvendigt. Men dertil kom, at jeg, efter den Udsjorlighed, hvormed Stændertidenden meddeelte alle Forhandlinger, ikke lagde nogen saa

stor Vægt paa, om Minoriteten tillige kunde afgive et særskilt Botum. Da jeg senere erfarede, hvor megen Priis en betydende Deel af Stænderne satte paa hiin Minoritetens Berettigelse og tillige erfarede Kongens alvorlige Villie at hævde denne, kunde jeg ikke andet end med Styrke forsvare denne Berettigelse, hvilken ikke et Dieblif havde været mig tvivlsom. Iøvrigt undlod jeg ikke strax efter at have modtaget Rescriptet at meddele Kongen den Befyring, som den uventede Behandling af hiin Sag havde foraarsaget mig. Den i Rescriptet udtalte Fortolkning af Stænderforordningen var fuldkommen overensstemmende med den af mig inden min Afreise til Viborg afgivne Betænkning i Anledning af den indgivne Klage over den Koeskilde Stænderforsamling, hvilken var blevet Cancelliet tilstillet. Men, foruden at jeg deri tillige havde forklaret, hvorfor jeg i Koeskilde havde afholdt mig fra at ytre mig over det omhandlede Spørgsmaal, havde jeg tilraadet en anden og for Stænderne og disses Præsident mindre stødende Behandling end den, Sagen nu havde faaet. Uagtet dette nu maatte være kommet til Kongens Kundskab ved det Referat i Statsraadet, som havde fundet Sted under mit Ophold i Viborg, troede jeg mig dog opfordret til yderligere at udtale mig over den uheldige Indflydelse, som den valgte Form vilde have paa Stemningen baade i og udenfor Stænderne. Kongen bærede mig i den Anledning med to udførlige Skrivelser, der vidnede om hans levende Uvillie over den Herskelyge, hvoraf han udledte Schouws Afsærd; ligesom han og, skjøndt i meget naadige Udtryk, beklagede, at jeg ikke paa et tidligere Trin havde modsat mig, som det synes uden at han ret ænsede de særdeles Omstændigheder, som derved havde bestemt mig. Jeg er tilbøielig til at troe, at denne Sag var en medvirkende Grund til, at Kongen paa ingen Maade vilde beqvemme sig til efter den første Valgperiodes Udløb atter at udnævne Schouw til Deputeret for Universitetet, skjøndt han, da jeg i sin Tid indtrængende androg herpaa, fornemmelig holdt sig til dennes Fremtræden i den saakaldte Constitutions-sag. I Anledning af mine Udtalelser til Fordeel for hiint Gjenvalg yttrede Kongen, at han vel i det Hele deelte min gode Mening

om Schouw, og at det vilde være ham kjær ved passende Leilighed at give denne Beviis paa sin personlige Belvillie, ligesom det heller ikke vilde være ham ubehageligt, om Schouw ved Valg andetsfedsfra fik Plads i Stænderne, men at han ikke kunde udnævne ham, da det maatte udtydes som et Tegn paa, at han hndede det ubetimelige Stormløb efter en Forfatning, hvis tilbørlige Forberedelse netop blev hindret ved de urolige Bestræbelser. Skjøndt jeg desuagtet, med Hensyn til Indtrykket, kunde have ønsket, at Kongen vilde være gaaet ind paa mit Forslag, saa var dog den af ham paaberaabte Grund saa flaaende, og Kongens Villie saa bestemt, at jeg ikke kunde fortsætte mine Bestræbelser. Hvis jeg ikke feiler, har jeg meddeelt Schouw det Væsentlige af, hvad der saaledes var foresaldet, idet jeg forudsatte, at denne maatte erkjende det Smukke og Værdige i Kongens Maade at betragte dette Forhold paa. Jeg troer imidlertid ikke, at Schouw derved blev tilfredsstillt, ligesom han maaskee og har fundet, at jeg burde have holdt fastere paa ham. Det er i det mindste forekommet mig, at han fra den Tid var mere fjølig mod mig end jeg, efter vort tidligere Forhold, kunde have ventet.

Da Hr. Prof. Clausen, der har udpeget det som en meget betegnende Regjeringshandling, at Schouw ikke blev gjenvalgt, (l. c. S. 287), dertil knytter en Deel særdeles spydige Bemærkninger, skal jeg ikke undlade her at ophvise et og andet, som jeg dog forhen havde troet i det Væsentlige at være bemeldte Forfatter heel vel bekjendt. Han bemærker, at Schouws Udnævnelse i 1835 vilde fortjene Paakkjønneelse, jaafremt Regjeringen den Gang har havt virkelig Kjendskab til Manden (S. 281). For at sætte Læserne istand til at bedømme, hvorvidt der er Anledning til en saadan Tvivl, skal jeg bemærke, at da Kongen forlangte af mig, som for nogle Maaneder siden udnævnt til hans Commissarius, at jeg skulde foreslaae en Professor til Deputeret for Universtetet i det da forudsatte Tilfælde, at den tidligere udnævnte (Schlegel) paa Grund af Sygdom ikke kunde tiltræde denne Post, udhævede jeg fortrinsviis Schouw som dertil velegnet. Denne var ingenlunde blandt de Mænd, hvorom

der kunde være Spørgsmaal, den som jeg stod i nærmest Forbindelse med, og heller ikke den, af hvem jeg kunde vente, at Regjeringens Organ vilde finde meest Bistand. Jeg kunde heller ikke antage, at han i Skarpsindighed eller i Indsigt angaaende de Forhold, som kunde blive Gjenstand for Stændernes Forhandlinger, ragede frem over alle de andre. Men jeg ansaae det for vigtigt, at Kongen valgte en Mand, der indtog en særdeles hæderlig Plads i den liberale Bevægelse, der i de senere Aar havde viist sig i Literaturen, og hvoraf jeg ventede en gavnlig Indflydelse paa vore Samsundsforholds Udvikling (cfr. 1ste Bind S. 271—273). Jeg meente derhos, at der var saa meget større Grund til ved denne Leilighed at tage Hensyn dertil, som jeg under Forhandlingerne om Stændernes Indretning havde staaet paa, at det burde have været overladt Universitetet selv at vælge. Ved nogle Overveielser af alt, hvad der talte for og mod de øvrige Valg, der kunde synes anbefalelige, forekom det mig, at Schouws vilde være det, der gav bedst Udset til en for Stænderinstitutionen gavnlig Deeltagelse. Foruden hvad jeg af den senere Tids offentlige Liv havde haft Leilighed til at bemærke, var han mig fra hans tidligere juridiske Løbebane bekendt for gode Evner og Studier*). Ligesom jeg ved mange Leiligheder havde erfaret, at Kongen tiltroede mig en noget for stor Stemning for liberale Ret-

*) Det var paa Grund af min anbefaling, at der, saaledes som Clausen anfører, blev gjort ham Tilbud om Ansættelse som Lector i Lovkyndigheden ved Christiania Universitet. Herved bør jeg bemærke, at jeg, da jeg blev anmodet om at foreslaae en saadan, kun nævnte Schouw som en Mand, der kunde komme i Betragtning, fordi to andre unge Mænd, som jeg fandt nok saa egnede til et juridisk Lærerembede, ei vilde tage derimod, men at jeg tydelig erkjendte, at han ikke havde givet saadanne Prøver paa Duellighed til hiint Embede, som man, under andre Omstændigheder, burde forlange. Der var i Norge den Tid en saa stor Mangel paa dertil egnede Personligheder, at vedkommende Departementschef (N. Trechow) ansaae en saadan anbefaling af mig for nok til at indlade sig med Schouw.

ninger, saaledes havde jeg og Anledning til at formode, at han, i Særbeleshed med Hensyn til Schouws Deeltagelse i den bekjendte Trykkesfriheds Petition, kunde være tilbøielig til just at vælge denne. Imidlertid anfaae jeg det for Pligt aabenhjertig at sige Kongen min Mening, og jeg var heller ikke uden Haab om derfor at finde et godt Sted hos den høihjerte Konge, der, naar han først havde Tillid til en Mands Retsindighed og Forstandighed, var rede til at oversee et og andet, som ei var ham tilpas. Han var derhos netop til den Tid mere end almindelig tilbøielig til at komme de Liberale i Møde, hvori den almindelige Tilfredshed, der udtalte sig over Valget af Commissarius, uden Tvivl havde sin Andeel. Kongen viiste sig og mere tilbøielig til at gaae ind paa mit Forslag, end jeg havde turdet haabe, og saa Dage derefter modtog jeg i Koeskilde Meddelelse om Schouws Udnævnelse. Efter hvad jeg havde Anledning til at formode, havde Kongen dog først raadført sig med den af sine Ministre, der især havde hans Fortrolighed (Mösting), og denne havde styrket mit Forslag. Jeg veed ikke, om dette kan være nok til at vise Clausen, at Regjeringen ved denne Leilighed ikke saa ganske gik i Blinde; han vil neppe forlange, at jeg skal gaae nærmere ind i hvad der blev forhandlet mellem Kongen og mig angaaende de forskjellige Personligheder, der vare under Spørgsmaal.

§. 287 yttre Clausen, og det med ganske særdeles Eftertryk en lignende Tvivl om, hvorvidt Regjeringen vidste, hvad den gjorde, da Larsen blev valgt til Schouws Eftermand. Ogsaa dette blev foranlediget ved mit Forslag, og jeg havde nok saa noie Kundskab til Larsens Dygtighed, som jeg i 1835 havde til Schouws. Det maa isøvrigt være efter en egen Classification af de forskjellige Personligheder, naar Clausen finder disse to Mænd saa lige, at han udbryder: eripitur persona manet res. For mig vare det ikke ganske de samme Betragtninger, der i 1835 havde bragt mig til at foreslaae Schouw, og i 1841 til at anbefale Larsen: det var fornemmelig dennes grundige Retsindsigter, hvortil jeg herved tog Hensyn.

Kongen kjendte heel vel alle dem, hvorom der var Spørgsmaal; men det var dog uden Tvivl fornemmelig paa sin Tillid til mig, han byggede sit Valg. Under Forhandlingerne i de Riborger Stænder kom jeg rigtig nok ved enkelte Leiligheder i et temmelig levende Sammenstød med Larsen, men ligesom dette ingen Indflydelse fik paa vort indbyrdes Forhold, saaledes bragte hine Sammenstød mig ingenlunde til at fortrøde mit Forslag. Det var mig tvertimod kjær, at de Stemninger, hvorved disse Rivninger bleve fremkaldte, havde en saa dygtig og indsigtfuld Tolk. Jeg fik netop derved en saa god Leilighed til at sætte de omhandlede Anliggender i deres rette Lys, som ellers ikke let vilde have tilbudt sig, og om end dette i Diebliffet blev uden Virkning, saa er jeg dog, med Hensyn til en tilkommende Tids sundere Dom, meget tilfreds med, at en saadan Leilighed blev mig givet. At denne Mand paa et senere Trin af sin nu endte Løbebane er, med Fornægtelse afen forhen paa eftertryffeligen Maade udtalt Retsbevidsthed, traadt frem som Forkjæmper for et Angreb paa Eiendomsretten, saa uretsfærdigt og ufornuftigt som vel tænkes kan, (see min Belysning af Fæstefagen), er noget, som jeg for hans Eftermæles Skyld og for Landets Skyld dybt maa beklage. Men jeg tør dog troe, at Hr. Professor Clausen selv ikke deri vil søge et Beviis for den Blindhed, som han har tiltroet mig. Det hører, som meget andet af hvad der har viist sig i den senere Tid, til de Ting, som jeg har ondt ved at troe, efterat jeg har seet dem med mine Øine.

Det maa undskyldes, at jeg af hiint nyelig udkomne Skrift har taget Anledning til at udbrede mig over visse Enkeltheder. Disse har jeg fundet saa betegnende for den Maade, hvorpaa Parti-Liden skaben veed at fremstille endog et nærliggende og aldeles gjennemsigtigt historisk Stof, at jeg ikke har kunnet lade den Leilighed ubenyttet, som den har tilført mig. Man vil og deraf see en Prøve paa, hvor let det er at tilbagevise Angrebene paa de Regjeringshandling, hvori jeg har taget Deel, naar de styttes, om end ikke paa klart angivne Grunde, saa dog paa saadanne bestemte Hentydninger, at man kan faae Haand i

dem. Jo høiere Angriberen staaer over Partiets Fleertal, jo velkomnere er han mig.

Jeg kan nu gaae over til, hvad man ellers har fundet at paaklage i min Virksomhed med Hensyn til Stændervæsenet. Den oprindelig herskende Mening tillagde mig en meget større Indflydelse paa Ständerindretningen, end jeg havde havt. Baade i det, som almindelig blev roft og i det, hvormed man var utilfreds, vare der ikke faa og ikke lidet vigtige Puncter, som havde faaet en anden Afgjørelse end den, hvorfor jeg havde erklæret mig. Da Kongen, naaget jeg i en Mængde af de Puncter, der havde været Gjenstand for Meningsulighed mellem den til Anordningens Udarbejdelse nedsatte Committee*), havde været i Minoriteten, valgte mig til sin Commissarius ved de danske Stænder, saa maa ved Siden af det levende Folkesønste, der efter Schouws vist nok alt for stærke Udtalelser, var for dette Balg, den Overbeviisning have gjort sig gjældende, at jeg med oprigtig Trostaa vilde tage mig af Indretningen ogsaa i det, der var afvigende fra mine Meninger. Idet Kongen ikke meget længe førend Stænderne skulde træde sammen, kaldte mig for at underrette mig om sit Balg, hvilket uden Tvivl oprindeligiis havde heldet til en ganske anden Side, yttrede han dog aldeles intet om en saadan Forudsætning og deri kunde jeg ikke andet end finde et velkomment Beviis paa hans rene og fulde Tillid, saavel som paa den Takt, hvormed han behandlede de Mænd, som han betroede sig til. Jeg maatte imidlertid ansee mig ligesaa forpligtet som om en sliq Betingelse havde været udtalt, hvilket vilde have været mig høist uhyggeligt; men der var, fra den Side, heller Intet som kunde gjøre mig det betænkeligt at modtage hiint ærefulde Kald. Stjøndt jeg antog, at der var afskilligt i Stænderanordningerne, som kunde have været bedre, saa var jeg dog overbeviist om, at de, rettelig benyttede fra begge Sider, vilde føre til en velgjørende Samvirkning mellem Kongen og Folket. Ogsaa var det mig klart,

*) See 2det Bind Side 240 Note ***).

at ingen væsentlig Forandring burde foretages i den engang trufne Ordning, førend Erfaring havde beviist, at den var fornøden eller dog øiensynlig gavnlig.

De fleste og vigtigste Udsættelser, der ere fremkomne paa Stænderanordningerne, har jeg havt Leilighed til at belyse deels under Stænderforhandlingerne, deels i de forskjellige Arbejder, som jeg har udgivet fra 1848 af. Man see de oven S. XII angivne Steder af nærværende Værk i Forbindelse med det der nævnte Skrift. Dog skal jeg tillige henwise dem, der ønske at sætte sig dybere ind i dette hele Anliggende, til min Prøvelse af de i 1848 forelagte Udkast til Grundloven og den dermed forbundne Valglov, i Særdeleshed Side 16—17 og den der i en Note anbragte Citation af et Sted i den Hoeskilder Stændertidende for 1844, hvori jeg tør troe med slaaende Grunde at have retfærdiggjort den Bestanddeel af de danske Stænders Indretning, der i en senere Tid var blevet Gjenstand for heftige Angreb. Det nysnævnte Skrift indeholder derhos meget, der yderligere maa styrke mine i Stænderne fremførte Grunde; medens det og der kan sees, hvilke Lempelser jeg under de forandrede Forhold fandt tilraadelige i Udskilligt, som havde en særlig Grund i de ved Stændernes Stiftelse bestaaende Forhold.

Den ældste og meest betyvende Anke, der er ført over Stænderindretningen, er Danmarks Udskillelse i to Stænderkredse. Det var uden Tvivl fra først af saa godt som alle, der toge Deel i det offentlige Liv, bekjendt, at jeg ikke havde været Ven af denne Udskillelse. Men da man i 1848 erfarede, at en Kreds af mine kjøbenhavnske Medborgere (den tredje) var fundet at vælge mig til Medlem af den saakaldte grundlovgivende Forsamling, kom et Parti i levende Bevægelse for at forebygge denne Skandale, og det blev derfor Samme vigtigt at fremstille mig som den, der mere end nogen Anden havde arbejdet saavel mod Forfatningsønsket som mod enhver anden folkelig Frihed. Ei blot gjorde nogle af vore Blade sig dette til Opgave, men der blev ogsaa nogle Dage, førend Valget skulde gaae for sig, i alle under hiin Kreds hørende Huse ombaaret og gratis uddeelt et Skrift, hvori man havde samlet alt, hvad der skulde tjene

Beviis for hiin Sigtelse. Dette gav mig Anledning til offentlig at blotte de haandgribelige Urigtigheeder og Fordreielser, hvoraf bemeldte Skrift vrimlede, og blandt andet at forklare, hvorledes det ingenlunde var min Skyld, at den folkelige Raadgivning, som var Stænderindretningens Formaal, blev fordeelt mellem fire forskjellige Forsamlinger. Herom, saavel som om min Færd i Anledning af det i 1838 i Stænderne fremkomne Forslag om Stændernes Forening, kan man nu finde det Fornødne i mit Skrift: For den danske Stats Opretholdelse S. 22—31. Men der har jeg tillige viist, hvorlidet denne Adskillelse i Birkeligheden førte til den Følge, som jeg — der uden Tvivl var den ældste af dens Modstandere, — havde befrygtet, at fremelske modstridende Retninger i de forskjellige Provindser, men at der imellem Destifternes og Jyllands Stænderforsamlinger snart viste sig en mærkelig Stræben for ved det muligste Sammenhold at vedligeholde den Betydning, som de ellers vilde tabe. Det er i Særdeleshed udviklet, hvorledes der i Viborg, da Forslag om Stændernes Forening i 1838 fremkom, fra først af aabenbarede sig en ikke ringe Frygt for, at Jyllands Sammensmeltning med Derne vilde fremme et kjøbenhavnst Herredømme, som Jyderne aldeles ikke holdt af, men at dog hiint Forslag fik Stemmefleerhed for sig*), og at siden, navnlig efter at Ønsket om en Constitution var blevet reist, den oven betegnede Stræben mere og mere gjorte sig gjældende.

I mit Skrift „For den danske Stats Opretholdelse“ o. s. v. S. 31—38, har jeg forklaret, hvorledes jeg ligesom den Tid, da Keilighed og Opfordring dertil indtraadte, vedvarende har arbejdet paa at faae den Brøst afhjulpen, som laae i Stændernes Afsondring, og at jeg i Særdeleshed lod det være mig magtpaaliggende at bevirke en tilbørlig Ordning af de forviklede Forhold imellem de forskjellige Statsdele, der ved den i Christian

*) 31 mod 23. Valget af den til Sagens Overveielse nedsatte Committee syntes, i Forbindelse med de forudgaaede Forhandlinger at behøve et andet Udsald.

Ottendes Tid opstaaede og efterhaanden tiltagne Splid mellem Sammes Befolkninger bleve faretruende. Almeenheden er vel kun for en liden Deel i Besiddelse af de Forhandlinger, der vidne om, hvad jeg i dette Niemed har foretaget mig. Men, foruden at jeg vel tør gjøre Regning paa, at mine Medborgere ikke ville tvivle om Rigtigheden af mine Meddelelser, hvilke for Resten størstedels blot have støttet sig til min Erindring, maae disse Forhandlinger være tilstede i Arkiver, hvortil Udgang vistnok vil være at erholde, saafremt Noget maatte have Lyk til nærmere at undersøge dette Anliggende. Ligesom man vil see, hvorledes jeg har bestræbt mig for at bortfjerne hine især af Forholdenes Uklarhed hidrørende Farer, saaledes tør jeg og haabe, at man vil finde de af mig foreslaaede Forholdsregler vel overveiede, skjøndt jeg indrømmer, at de under den stedse tiltagende Spænding, ikke gave saa stor Udsigt til et heldigt Udfald, som de vilde have havt i en tidligere Tid (hvorved jeg især skal bede lagt Mærke til det i bemeldte Skrift: S. 33—35 Anførte). Foranførte mine Bestræbelser fik imidlertid ingen videre Virkning end den Meddelelse, der i 1842 blev gjort alle fire Stænderforsamlinger om de paatænkte stænderfke Commiteer, der skulde danne et Foreningsled mellem de affondrede Stænder. Som forklaret i det oftnævnte Skrift S. 32 og 35, havde det været min Mening, at dette, eller hvad der ellers kunde findes tjenligt til at tilveiebringe eller forberede en tilbørlig Ordning af hine Statsforhold, først burde have været Gjenstand for Overveielse af særlig dertil kaldte, ophøjste Mænd fra de forskjellige Statsdele, hvorved jeg haabede, at de Modsetninger, der vist nok vilde vise sig, kunde have udjevnet sig og en nogenlunde samdrægtig Erkjendelse være opnaaet. Men heraf blev, paa Grund af andre detsfra afvigende Meninger, ikke opnaaet mere end, at den ovennævnte Tanke om et Foreningsled mellem de forffjellige Stænderforsamlinger blev Stænderne forelagt, og det uden at være gennemarbejdet i et fuldstændigt Lovudkast. Denne Tanke fandt imidlertid, uagtet den ufuldkomne Skikkelse, hvori den blev forelagt, en meget velvillig Optagelse i de Hoeskildfke Stænder. Forsamlingen indsluttede den største Deel af

de Mænd, som den Tid fatte i Spidsen af sine Fremfrittsmænd, deriblandt adskillige, der endnu have vedligeholdt denne Anseelse. Disse og navnlig nogle af dem, der i 1840 med størst Liv havde udtalt Ønsket om snarest muligt at komme til en Forfatning, erklærede sig beroligede ved det Skridt, Regjeringen nu havde gjort til at fremme den frie Udvikling af vore Samfundsf forhold, hvorpaa Stænderne i 1840 havde andraget, og hvorpaa de nu i bestemtere Form vilde have andraget, saafremt ikke Regjeringen ved et saadant Skridt havde gjort det overflødigt. Forsamlingens store Flerhed var og enig i med taknemmelig Paaskjønnelse at gaae ind paa den af Regjeringen tilbudne nye Institution. Saavel det til Sagens Prøvelse nedsatte Udvalg, som Stænderforsamlingens egen Betænkning, var frie for ethvert Spor af Mistænelighed enten mod Regjeringen eller mod de forskjellige Statsbele eller Samfundsklasser, men erkjendte Alles Berettigelse, uden engang at nævne de Skingrunde, som løse og egenfjærlig Betragtning kunde have fremkaldt, og som vilde have forstyrret Værket. I denne Aand gjennemarbejdede de Sagen med stor Omhu og Indsigt, og leverede et Arbeide, der var fortrinlig skiftet til Grundlag for Ordningen af den nye Institution*). Kun ganske enkelte og mindre betydende Medlemmer gik tildeels i en noget anden Retning, men det var dog en stor Pluralitet (omtrent $\frac{4}{5}$ Stemmer), der reent og varmt anbefalede den anthvede Institution, og vare enige om de Grundsætninger, hvorefter den kunde være at ordne. Denne Sags heldige Behandling i Roeskilde styrkede saaledes mit Haab om, at den Stræben, der i 1840 havde udtalt sig, vilde udvikle sig paa en sund og velgjørende Maade. Men i den Viborger Stænderfal blev dette Haab nedslaaet. Ikke saasnart havde Stændertidenden bragt Budskabet om de stænderfke Committeeer

*) I min Tale ved bemeldte Stænders Aabning i 1844 har jeg udtalt min levende Paaskjønnelse af deres i 1842 leverede Arbeide, som nu paa Grund af beklagelige Omstændigheder ikke for Tiden kunde benyttes (St. L. S. 4—6.)

til almindelig Kundskab, førend en Deel af Pressen af alle Kræfter søgte at udbrede Mistillid mod den bebudede nye Institution, paaستاende, at den maatte føre til at give de aristokratiske og de Slesvigholstenske Interesser en Overvægt, der truede det danske Folks Frihed og Selvstændighed. Da det saaes, at der i den Røestiltske Stænderforsamling kun vare ganske Enkelte, som sloge sig til denne Betragtningssmaade, men at en baade ved Tal og personlig Anseelse langt overveiende Fleerhed tværtimod erkjendte Værdien af det Foreningsled mellem de fire forskjellige Stænderforsamlinger, som Regjeringen havde stillet i Udsigt, saa gjorde hiin Deel af Pressen det til sin Opgave at vinde de jydtske Stænder. Den begyndte derfor nu at prise disses Folkelighed og frifundede Djærvhed, og gjøre de røestiltske Stænder, som den hidtil havde sat høiest, mistænkte for en aristokratisk Tænkemaade og en dermed forbunden hemmelig Hensien til Slesvigholsteinisme. Man lod det i Særdeleshed være sig magtpaaliggende at indbilde Folket, at Østifternes Stænder altid havde staaet imod Bondestandens billige Ønsker, medens den jydtske Stænderforsamling var Bondens trofaste Støtte. Foruden „Fædrelandet“ blev „Almuevennen“ særdeles virksom for dette Formaal, og jeg finder det endog rimeligt, at dette sidste Blad i den Henseende udrettede mere end det første. Det var imidlertid ikke blot ved Pressen man søgte at udbrede hine mod aabenbare Kjendsgjerninger stridende Forestillinger, men det er synligt, at man allerede da var i fuld Gang med trindt omkring i Landet ved personlig Indvirkning at bearbejde Meningen til Fordeel for det, man vilde sætte igjennem, og hvorved man især søgte at virke paa Bondestanden. Man havde erfaret, at de Bestræbelser som man i 1840 havde begyndt for at fremkalde almindelige Ønsker om en Forandring i Landets Forfatning, allermindst havde gjort Lykke i Bondestanden. Man forsøgte nu at vinde denne Stand ved Udsigter til en Forbedring i dens særlige Retstilling, hvorpaa den formeentlig skulde have et billigt Krav. Og ved Siden deraf havde nu den nationale Spænding, som til den Tid begyndte at blive levende, frembudt en ny Vej, ad hvilken hiint Maal kunde forberedes.

Det er særdeles betegnende, at det var hine to Blade, hvorfra Bevægelsen for at forstyrre Kongens Hensigt med den bebudede nye Institution udgik. At de anvendte Bestræbelser ikke havde været forgjæves, viste sig snart i den Viborger Stændersal. Der fremkom strax en Mængde Andragender fra Sognesforstandere, Sognesfogder og Bønder, der gik ud paa at formaae Stænderne til at modsætte sig de af Regjeringen paatænkte stænderffe Committeeer. Det var end ikke alene fra Jylland, at flige Andragender kom, men ogsaa en stor Deel Bønder i Østifterne henvendte sig til de jydffe Stænder, for at faae disse til at bøde paa deres egne Stænders vrange Behandling af dette Anliggende. Og da Sagen kom til Forhandling, viste der sig en levende Modstand, hvorved man fik alt gjentaget, hvad hine Blade forhen havde sagt, navnlig og deres Mistillids Øtringer med de Koeskildffe Stænder. Det var især Deputerede af Bondestanden, der reiste denne Storm, dog var der og en Deel Kjøbstadsmænd, som toge Deel deri. Begge Classer vare for det meste Mænd, der med god Forstand kunde httre sig om Gjenstande, der laae inden for deres Begrebers og Erfaringers Kreds. Men de vare kun lidet stikkebe til at have en selvstændig Mening angaaende det, hvorom her var Tale, og det viste sig, at de efter at være færdige med, hvad der var dem overantvordet, ikke vare istand til at retfærdiggjøre det mod de Kjendsgjerninger og Grunde, hvormed deels den Kongelige Commisarius, deels adskillige af Forsamlingens dhgtigste Medlemmer havde belyst Sagen. Den Storm, hvormed Forhandlingerne begyndte, lagde sig derfor saa temmelig, og tildeels erklærede hine Deputerede selv, at den forudfattede Mening, hvormed de vare komne til Stændersalen, meget havde forandret sig*). Men der blev dog for meget tilbage af den Stemning, man havde bibragt dem,

*) For ikke at behyrde Læserne med en vidtløstlig Østervisning skal jeg blot bemærke Stændertidenden Side 2612—2613, der indeholder Udtalelser af Præsidenten, hvis Overensstemmelse med Sagens sande Stilling neppe Rogen vil omtvile.

og der var maaskee ikke Faa, som vel fandt, at de ei selv vare istand til at forfætte det Angreb, som de havde beghndt, men dog havde den Tro, at, saafremt de frisindede og kloge Mænd, hvorfra de havde faaet deres Instructioner, havde været tilstede i Salen, saa vilde de have vidst at hævde deres Indvendinger mod den paatænkte nye Indretning. Ved Afstemningen var der vel kun 9 af 51 for at fraraade de omhandlede Committeeer, og med Hensyn til disses Ordning afveeg Fleerheden ikke synderlig fra Østifternes Stænder. Men det blev, skjøndt kun med ringe Stemmesleerhed vedtaget, at Forsamlingen skulde udtrykke, at den i den bebudede Institution saae et Mellemled for en Udvikling til en fri constitutionel Forfatning. I Anledning af det Forslag, der saaledes fik Stemmesleerhed, havde jeg udtalt, at dets Antagelse kunde foranledige Kongen til at holde den paatænkte Indretning tilbage, vel ikke af Uvillie mod den constitutionelle Sag i sig selv, men fordi det, at Stænderne satte dette Formaal i Spidsen for deres Anbefaling af den bebudede Institution, maatte opvække Formodning om, at de ved Valget af deres Delegerede mere vilde see paa høiterklærede Forfatnings Ønsker, end paa Overblik over Forholdene, Indsigt og sand Characterfasthed*). Jeg vilde vel neppe for min egen Person just ved hiin Tilføjning have fundet mig foranlediget til at lade Tanken om det bebudede Foreningsleed falde; men ligesom den dog, efter min Overbeviisning, var utidig, saaledes forudsaae jeg, at den i ethvert Tilfælde vilde træde i Veien for de yderligere Stridt, hvormed Sagen skulde fremmes. Det laae mig derfor meget paa Hjerte, at forhindre hiint Forslags Antagelse, og jeg tør troe, at min Udtalelse bidrog til, at Forslaget ikke fik større Majoritet for sig; ligesom jeg holder mig forvisset om, at enhver nogenlunde upartisk Prøvelse vil finde, at jeg saavel derved som ved den hele Behandling af Sagen har viist mig som en oprigtig Ven af Stænderne og Folket og som en tro Tjener af den Konge, som havde sendt mig.

*) l. c. Side 2642.

Men, om der end, uagtet Maaden, hvorpaa de jydſke Stænder havde behandlet hiin Sag, kunde have været Tanke om for Tiden at gjennemføre den, ſaa maatte ogſaa jeg finde det aldeles utilraadeligt, efter den Skjæbne, Sagen havde ſaaet i Hertugdømmernes Stænder. I de Holſtenſke Stænder var den modtaget med Kulde og Miſtillid. Men dog vare diſſes med Kølighed og Maadehold fremsatte Tvivl ikke af anden Beſtaffenhed, end at der jo kunde være nogen Udſigt til ved nærmere Forklaringer og Fremlæggelfen af et formeligt Lovudkaſt, hvis Savn de ſtærkt fremhævede, at tilveiebringe den Stemning, ſom maatte være fornøden, naar en ſaadan Inſtitution med Nytte ſkulde gjennemføres. Naar de bleve ret fortrolige med Maaden, hvorpaa Sagen var behandlet i de Kœſtildſke Stænder og derhos de jydſke Stænder havde behandlet den i ſamme Land, ſaa vilde det uden Tvivl og have gjort en god Virkning. Jeg udtalte derfor i de Viborgſke Stænder, at den Optagelſe, Sagen havde funden i Iſehøe, og den lignende, ſom man kunde vente i Slesvig, efter min Mening ikke vilde bevæge Kongen til at lade Sagen falde, hvis de jydſke Stænder vilde ſlutte ſig til Oſtifterne, i Stedet for, ſom det lod til, at gjøre ſælles Sag med de holſtenſke, hvormed det den Tid formodedes, at de ſleſvigſke vilde blive overeensſtemmende*). Det viſte ſig imidlertid, at de ſidſte Stænder traadte ganſke anderledes ſtændtlig op mod det Foreningsleed mellem ſamtlige fire Stænderforſamlinger, ſom Regjeringen havde bragt under Omhandling end de holſtenſke. Allerede ved Forſamlingens Begyndelſe havde de forraadt en høiſt lidenſtabelig Stemning mod den Stræben efter at betage Slesvig dets Selvſtændighed, ſom de fandt i vore Blade, i Trykſfrihedſſeſkabet og andetſteds her i Landet, og ſom de antog, at ſelve Regjeringen underſtøttede. I denne falſke Forudſætning fandt de i den bebudede Indretning et nyt Forſøg paa at give et herſkeſygt Parti Leilighed til at raade over Slesvig. Udſkillige gik til den Yderlighed, at tilraade Slesvigs

*) See Viborger Stændertidende Side 3339—3340.

Indlemmelse i det tydske Forbund, som det eneste Middel til at beslytte Slesvigerne mod hiint Parties Paatrængenhed, noget hvorpaa dog Fleerheden ingenlunde vilde indlade sig. Efter hvad der saaledes var foregaaet i den Slesvigiske Forsamling, maatte og jeg finde det aldeles ugjorligt at gennemføre hiin Institution ad den sædvanlige Wei, nemlig ved at forelægge alle fire Stænderforsamlinger hver for sig et formeligt Lovudkast desangaaende, men antog dog, at der burde forsøges paa at forberede dette, eller hvad der ellers maatte findes tjenligt til at klare vore forviklede Forhold, gennem Mænd sammenkaldte fra de forffjellige Statsdele. Denne Sammenkaldelse vedblev jeg derfor, i Mangel af en bedre Udvei, at tilraade, men dette blev ikke bifaldt.

Side XII—XIII har jeg paaviist adskillige Steder, som indeholde en udførlig Belysning af en Sigelse, der, kort efter Christian den 8des Tronbestigelse, begyndte at komme i Omløb, og som stedse vedblev med stigende Boldsomhed at gribe om sig, baade imod denne Konges Regjering og nu tillige imod de sidste Aar af Frederik den 6tes, nemlig den, at de ved utidig Begunstigelse af Hertugdømmerne skulde have opelstet den Slesvig-holstenske Land og saaledes beredet Fædrelandet mangehaande Farer og Ulykker. Den nøiagtige Gjendrivelse, som jeg paa de angivne Steder har leveret af alt, hvad der er fremkommet for at begrunde denne Sigelse, indeholder tillige min personlige Retfærdiggjørelse forsaavidt jeg skal have virket i samme for-dærvelige Retning. De fleste af de Handlinger, som man i saa Henseende forekaster hine Konger, ere vel foregaaede til en Tid, da Hertugdømmernes Lovgivning og Regjering laae aldeles uden for min Embedsvirksomhed; hvilket i Særdeleshed gjælder om de i 1834 udgivne Anordninger, hvorved det nu paastodes, hvad der dog til hiin Tid ikke var faldet Noget ind, at Frederik den Sjette havde skabt en forhen ukjendt administrativ Forbindelse mellem Slesvig og Holsten, og at al vor Fortræd skulde være kommen derfra. Det er og en Feiltagelse, om man forestiller sig, at jeg, uden for hvad der hørte til mit Embede, har havt Deel i disse Arbejder. Men allerede med Hensyn til hvad jeg

deels i de Viborger Stænder, deels i senere Skrifter har fremsført til Forsvar for hine Anordninger anseer man mig for Medskyldig; og det er mig ikke heller om at gjøre at skyde Ansvarret fra mig*). Foransførte Bemærkning har jeg kun fundet fornøden, for at jeg ikke ved ligefrem at vedkjende mig et saadant Ansvar skulde synes tillige at ville tilegne mig nogen Deel i det meget Fortjenstlige, der i al Fald indeholdes i den saagavnligge Forandring i Hertugdømmernes Toldforhold, der udgik fra samme Tid og for en stor Deel fra de samme Mænd, som hine Anordninger, og som uagtet den Modstand den, navnlig forsaavidt den angik Ophævelsen af de Toldprivilegier, der traadte i Beien for et paalideligt Toldvæsen, og for Muligheden af at tilveiebringe et Toldfællesskab mellem Danmark og Hertugdømmerne, fandt i de holstenske og tildeels i de slesvigiske Stænder, med Kraft blev sat igjennem (see dette Skrifts 2det Bind S. 357—359 samt 404—454).

Jeg har i denne Fortale heelt igjennem søgt at formaae mine Medborgere til at prøve de Meninger angaaende Statens vigtigste Anliggender, som de i en stærkt bevæget Tid have optaget i blind Tillid til lidet paalidelige Førere. Til Opnaaelsen af dette Siemed har jeg ifundet det fornødent ikke blot at henvise til de Steder, hvor disse Meningers Urigtighed nøiagtig er opløst, men og i Henhold til disse særlig og med Eftertryk at fremhæve enkelte Sandheder, der ved deres skjærende Modfætning til de antagne Troesartikler maatte vække en Overraskelse, hvorved en eller anden Læser kunde blive tilbøielig til dog selv at ville see, hvad der er sagt til Fordeel for, hvad der maatte synes ham underligt. Dette samme skal jeg nu forsøge med Hensyn til den nylig omtalte Sigtelse for en slesvigholstenssk Land, der skal være gaaet igjennem Regjeringen fra 1834 til

*) For at forebygge Misforstaaelse skal jeg dog bemærke, at der i forberørte Anordningers Enkeltheder er adskilligt, som jeg ikke kunde billige. Men ovenstaaende Erklæring har kun Hensyn til den der omhandlede Anke.

1848, og som ligeledes skal have viist sig hos mig. Jeg har paaviist en Mængde Kjendsgjerninger, der godtgjøre, at det spændte Forhold mellem Danmark og Hertugdømmerne, som vist nok udviklede sig i Stændertiden, dog ingenlunde hidrørte fra Stænderindretningen selv eller fra de samtidig med dem foretagne Regjeringsffridt, og at den heller ikke viste sig førend adskillige Aar senere som Følge af gjensidige Dphidselser. Af disse Kjendsgjerninger skal jeg her indskrænke mig til de i 2det Bind Side 286—289 anførte Udtalelser af en afdød Historieforsker, Estrup, der vistnok var den første bethdende Kjæmper mod den Slesvigholsteinsisme, som til hiin Tid var frenturaadt i den Slesvigiske Forsamling, og til hvem de, der senere have fortsat denne Strid, navnlig den Forfatter, hvis historiske Skrifter ere blevne disses bedste Tilhold (Wegener) henviser. Naar man vil efterlæse de anførte Steder, vil man see, at denne Afdøde, midt i sin levende Kamp mod de slesvigholsteenske Udskielsler, med lige Varme udtalte sig for det Berettigede og Statsgavnliges i de Forhold mellem begge Hertugdømmerne, som den Tids Regjering anerkjendte og hævdede, saa at jeg i 2det Bind, Fortalen S. XVI har med Føie kunnet paastaae, at, hvis Regjeringen den Gang skulde have kundgjort de Grundtanker, hvorfra dens Behandling af hine Forhold gik ud, saa kunde et saadant Program ikke have havt et andet Indhold end netop det, der ligger i Estrups Udtalelser. For de Mange, der maae være sig bevidste, at de ikke vide andet om disse Forhold end, hvad der er dem overantvordet af den Presse, der fører de senere Aars nationale Flag, burde det have en særdeles Bægt, at den Hjemmel, som denne Presses bethdeligste Organ har søgt hos Estrup for sin Mening om foransførte Deel af vore to sidstafdøde Kongers Regjering, aldeles brister. Dersom de tillige ville lægge Mærke til de mange Træk, som jeg har meddeelt af Partiets uklare, uoprigtige, og idelig efter Diebliffets Leilighed afvejlende Holdning, ville de vist nok falde i Forundring over, at de have kunnet følge dets Banner.

Det er der endnu, som jeg ikke ved denne Leilighed bør lade uberørt, nemlig Peder Hjort Lorengens bekjendte Op-

træden i den flæbvigfte Stænderforsamling for 1842, og hvad dermed staaer i Forbindelse. Denne Begivenhed blev ret grundigt brugt til at opbluſe de Gnister af Utilfredshed, som allerede en Tidlang havde ulmet paa begge Sider af Kongeaalen. Den er tillige blevet et Vendepunkt i mit Forhold til mine Medborgere. Strax efterat jeg som Kongelig Commissarius havde behandlet den derved fremkaldte Sag i den ijdffte Stænderforsamling, saae jeg enkelte betydnende Mænd (Schouw og Clausen), af hvem jeg ingenlunde kunde have ventet det, træde i Gevær imod mig. Dette berørte mine personlige Følelser ganske anderledes, end hvad jeg ellers den Tid havde erfaret af Misgjendelse. Vel havde deres første Fremtræden imod mig just intet fjendtligt Præg, men indeholdt snarere Spor af den forrige Velvillie, hvilket navnlig gjaldt med Hensyn til den af hine Mænd, paa hvis Tillid og Hengivenhed jeg i Særdeleshed havde gjort Regning (Schouw). Men det blev mig klart, at de begge vare saa dybt hidbeede i en eenſidig Betragtning af Statens Forhold, at de, naar jeg blev ved at gaae den Vej, som jeg med fuld Overbeviisning havde valgt, vilde blive saa lidenskabelige Modstandere af min Virken, at hvad der endnu var levnet af personlig Velvillie, snart derved vilde blive opslugt. Saa bittert dette end var mig, saa har jeg dog under de Overveielser af mit Livs Gang, hvortil der siden er givet mig saa god Leilighed, ogsaa heri erfaret, at den høiere Styrrelse har søiet det meget bedre for mig, navnlig med Hensyn til den Sindssro, hvormed jeg paa Livets Aften kan overskue dets Idrætter, end om jeg selv havde været den raadende Magt. Det var mig vist nok godt paa een Gang at komme ud af en Skuffelse, hvorfra jeg ellers ikke saa snart havde frigjort mig, og som mulig vilde have faaet en Indstydelse paa min Holdning, som jeg senere maatte fortryde (see oven S. XXIV—XXV). Disse Mænd hidroge isvrigt til yderligere at oplue den stærkt ophidsede Nationallidenſkab og jevnſides dermed til efterhaanden at svække den almindelige Velvillie og Tillid, som jeg i saa fuldt Maal havde nydt hos mine Medborgere, og hvorimod den Presse, der allerede nogen Tid forud havde antaget et fjendtligt Sind imod

mig, hidtil lidet havde udrettet. Der foregik nu en mærkelig Frontforandring i Pressen. „Fædrelandet“, for hvis Politik den ene af hine to Mænd (Clausen) strax ubetinget og med Varme erklærede sig, prædike nu, at man burde stille Forfatningsagen i Beroe for at anvende alle sine Kræfter i den for Tiden mere paatrængende Nationalsags Tjeneste, og at man derved fremfor alt burde med fuld Tillid slutte sig til Kongen, der ved sin Magtfuldkommenhed maatte kunne knuse dens Modstandere. Dette Blad, hvis Indflydelse nu fik en betydelig Tilvæxt, gjorde da om ikke en egentlig Fred saa dog en Vaabensstilstand med Regjeringsmænd, i hvem de hidtil havde seet Frihedens meest forbittrede Fjender, men som de ventede at kunne vinde gennem Nationalbevægelsen. Derimod blev nu jeg af alle danske Regjeringsmænd den, mod hvem det fornemmelig søgte at reise Folkemeningen*). Ved Siden deraf gik mangehaande personlige Indvirkninger, der gjorde min Stilling uhyggelig og mislig. Om disse blev vel Intet fortroet mig, ligesom jeg heller intet gjorde for at opdage Traadene, men vedblev at fortsætte den Vej, som min Samvittighed anviste mig. De nu indtraadte Forhold bleve heller ikke uden Indflydelse paa Regjeringens Skridt, og jeg tør antage, at det var gennem dem vi omsider kom til det aabne Brev af 8de Juli 1846**).

I mit titnævnte Skrift: „For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed“ Side 39—50 har jeg udførlig belyst

*) Fra den Tid var det, at „Kjøbenhavnsposten“ skilte sig fra „Fædrelandet“, som den fandt at have forraadet Frihedens Sag og paakaldte, Absolutismen. Som bekjendt kom disse Blade derefter i et stedse vøgende fjendtligt Forhold til hinanden. Jeg har ikke fundet det nødvendigt, at eftersøge de Steder i vor Bladliteratur, der vidne om den ovenbestrevede Gang; jeg har kun anført hvad jeg med fuldkommen Visshed erindrer. Dersom Nogen derom maatte have nogen Tvivl kan han selv eftersøge hiin Tidss Blade, og komme frem med sine Berigtigelser, hvis der maatte findes nogen Feiltagelse i det Ovenstaaende.

**) Jevnsfør mit Skrift: „For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed“ Side 57—61 og 148—163.

den Lorentzenske Sag i dens hele Sammenhæng og i Forbindelse med alt, hvad der kan behøves til at begrunde en rigtig Dom saavel over den som over mit Forhold til Samme, hvorhos jeg endvidere har fundet mig anlediget til i nærværende Strifts 2det Bind S. 249—253 at meddele nogle yderligere Oplysninger over en mærkelig Tildragelse, der var foregaaet i de fiesvigiske Stænder for 1838, og som Wegner ved en aldeles forvanskende Fremstilling har villet betage den Betydning for Bedømmelsen af den Lorentzenske Sag, som den, beseet i sit rette Lys, maa have. Der er ikke fremkommet det mindste, der engang har udgivet sig for er Berigtigelse af noget Led i det, jeg har anført enten paa det førstnævnte eller paa det sidste Sted, og ligesaa lidet noget, der, naar den vrang Fremstilling af det Foregaaede er bortfjærnet, kan afgive en Indvending imod min Opfatning af det hele Forhold. Man har stedse indskrænket sig til at fremhæve saa meget af Sagen, som man fandt tjenligt for at gjøre et for hiin Tids Regjering usorbeedagtigt Indtryk og derhos, skjøndt jeg ikke vil troe, at dette af Alle har været tilfattet, personlig at lægge mig for Had. Man har end ikke ladet sig mærke med, at der er forsøgt en Fremstilling af Sagen, der fører til en modsat Synsmaade. Ganste i denne Maneer er Erindringen om denne Sag, som ellers dog i de senere Aar kun sjældent blev fremhævet, bleven forfrisket i den Skildring af Schouwvs offentlige Liv, som jeg flere Gange har berørt (See dansk Maanedsskrift for November 1856 Side 296—299). Det vilde være overflødig og upassende her at udpege nogen Enkelthed af, hvad jeg forhen har fremsført om dette Anliggende. Men der er dog en særlig Omstændighed, med Hensyn til hvilken jeg her bør anbringe nogle Ord desangaaende. Jeg har nemlig i andet Bind S. 250 yttret, at jeg ved en anden Leilighed vilde meddele en paa Lorentzens egne Udtalelser grundet Forklaring af den store Forvandling, der i 1842 var foregaaet med denne Mand, der i 1836 og 1838 ei alene var gaaet yderligere end nogen anden Stænderdeputeret i at ville hævde en særlig Stat Slesvigholsten, hvorhos han og bragte Ridderstabet, som Landsprivilegiernes troe Deposi-

torer, en varm Hylbing, men og i det sidstnævnte Aar havde fremskaldt et stort Røre i Forsamlingen ved at forelægge Samme det bekjendte af Trykkesfrihedsselskabet udgivne Kort som et Bidnesblyd om de Danstes Uvillie til at erkjende Slesvigs Selvstændighed. Da jeg neppe nogenfinde vil faae en dertil saa beqvem Leilighed, saa er det allerede paa Grund deraf i sin Orden, at jeg nu giver denne Meddelelse. Strax efter at Stænderforsamlingerne saavel for Slesvig som for Jylland i Slutningen af 1842 vare tilendebragte, gjorde Lorenzen en Reise til Hovedstaden, hvor han, som vel Afskillige erindre, blev hyllet som den ægteste og modigste danske Mand. Ved denne Leilighed gjorde han og mig, der ellers var ham ubekjendt, et Besøg, ikke for at besvære sig over den Maade, hvorpaa jeg i Viborg havde betragtet hans Sag, men for nærmere at forklare sig over det Stof, denne kunde give til en mindre fordeelagtig Bedømmelse. Da hans Besøg havde Præg af Agtelse og Tillid, modtog jeg ham ganske venlig. Men jeg kunde dog ikke andet end udhæve det særdeles Paafaldende som hans Fremtræden i 1842 havde faaet, deels ved den skjærende Modfætning, hvori den stod til hans tidligere Færd, deels ved den Omstændighed, at han var tydelig opdraget og kun med Besværlighed talte dansk. I den Anledning bemærkede han, at han frem for alt ønskede Landet en Forsatning, og at han tidligere havde levet i den Tro, at dette bedst lod sig sætte igjennem af Stænderne for Hertugdømmerne, der havde en historisk begrundet Ret for sig, men at han nu havde tabt den Tillid, han forhen havde haft til disse Stænder, og derimod ved sine Forbindelser med flere Danske, hvilke han tildeels nævnte, erfaret, at der var større Udsigt til gjennem de danske Stænders Virken at blive forhjulpen til dette Gode. Ligesom jeg ikke finder, at det kan nedsette denne Udsødes Character, at han lod sig drage fra den ene politiske Yderlighed til den anden, saaledes har jeg heller ikke nogen Tvivl om, at det dermed er tilgaaet, saaledes som han anførte. Vel ligger det klart for Dinene, at den skarpe Maade, hvorpaa hans Bestræbelser for en erkjendelsesløs

Forfatning bleve tilbageviste der, hvor han snarest havde ventet Medhold, var den første Anledning til hans Overgang, ligesom den strax havde til Følge, at han traf sig tilbage fra Stænderne; men det er derfor ikke mindre rimeligt, at han i den Tid, der hengik inden han efter et nyt Valg igjen tog Plads i Stænderne, er blevet berørt af den constitutionelle Bevægelse, der i 1840 begyndte at vise sig i Danmark, og ved de Forbindelser, som han knyttede, blev bragt til aldeles at forlade det Parti, hvortil han forhen hørte.

Ved nu atter at tænke tilbage paa dette Anliggende har jeg erindret mig det Udtryk af Wegner, at Lorenzen ved sin senere politiske Færd gjorde Bob for, hvad han forhen havde forset sig, og at jeg ved i 2det Bind Side 250 at omtale denne Ytring ikke havde kunnet opfatte dette. Nu finder jeg det derimod rimeligt, at det af det Parti, hvormed han siden indgik Forbindelse, er blevet gjort til Betingelse for den Syndsforlæbelse, som det var villigt til at give ham, at han paa en ret paafaldende Maade og saaledes at en Tilbagegang gjordes umulig, skulde lægge sin Omvendelse for Dagen. Jeg har og af troværdige Mænd hørt, at han havde Samlinger med danske Stænderdeputerede angaaende den Holdning, som han i 1842 skulde iagttage i Stænderne. Disse Efterretninger gaae dog ikke saavidt, at de indeholde de særlige Overenskomstpunkter, ligesom jeg og formoder, at han, foruden de Samlinger, hvorom jeg har hørt Tale, har haft andre med mere betydnende Medlemmer af det allerede da frodig fremspirende eiderdanske Parti end dem, der ved hiin Leilighed bleve nævnte. Jeg finder det endog troeligt, at netop de Mænd, som have taget særlig Deel i det ovennævnte Foretagende af Trykkefrihedsselskabet, have haft særdeles Indflydelse under de Forhandlinger, hvorved Lorenzen siden ei alene blev taget til Raade, men endog erhvervede sig en høj Plads iblandt danske Erkepatrioter.

Det har under de Partibevegelser, hvorfor det forhen saa forstandige og rolige danske Folk i de senere Aar er blevet en Spillebold, idelig viist sig, hvad der og forhen ofte har tildraget sig i andre Lande, at fjendtlige Partier slutte en Fred

(der dog stundom ikke bliver andet en end Baabenstilstand) og derpaa gjøre fælles Sag mod dem, der staae over eller dog uden for Partierne. Ved den ovennævnte Leilighed blev en Fred af dette Slags indgaaet mellem den yderste Slesvigholsteinsisme og Eiderdanisme. Disse to Partier havde allerede da en Tilblang arbeidet hinanden i Haanden, men der var maaskee selv den Gang endnu Ingen, som havde nogen klar Bevidsthed om den indbyrdes Hjælp, de kunde yde hinanden. I den senere Tid er dette vist nok gaaet op for Enkelte, medens dog uden Tvivl Fleerheden fra begge Sider med en vis Oprigtighed arbejder for den ene Sag, uden at blive vaer, at den i Gjerningen ogsaa tjener den anden. Mange Fædrenelandsvenner ere dybt ængstede ved den Mulighed, at Partierne deels frivillig men endnu mere ufrivillig ville bringe det til at see Oppløsningsværket fuldbragt; det Gud af Naade afvende.

Hvad der har været min Hensigt med denne udsørlige Fortale er nærmest at levere en Anviisning for dem, der maatte ønske ret at sætte sig ind i de Forhold, hvorfra vore nærværende Stats- og Folketilstande have deres Oprindelse, og som ere nøie undersøgte i Skriftet selv eller i andre Arbejder, hvortil det igjen knytter sig. Men da den offentlige Mening har lagt sig under et saadant Nag, at der ikke ere Mange, der have Mod og alvorlig Lyst til at gaae nogenlunde tilbunds i Gransningen over hine Forhold, har jeg ikke for min Hensigts Opnaaelse fundet det tilstrækkeligt at estervise de Steder, hvor hine nøiagtige Undersøgelser findes, men troet at burde vække Opmærksomheden derfor ved at give en sammentraengt Fremstilling af de derved vundne Resultater og at udtrykke disse i deres skarpe Modsætning imod det, som det Parti, hvis Herredømme Mængden har undergivet sig, vil, at enhver god Borger pligtstybdigst skal lade gjælde for Sandhed. Adskillige ville vistnok finde, at jeg er gaaet for vidt i min Omhu, men for mange Andre vil jeg neppe have været udsørlig nok. Om enkelte indskyldelsesrige Led i disse Meningsbevægelser, hvorved vor nærværende Tilstand er foranlediget, vil man her endog intet finde. Dette er fornemmelig Tilfældet med Tanken om en politisk Forbindelse med

de tvende andre skandinaviske Riger. I selve Skriftet har jeg ikke havt Anledning til at behandle den, da den paa den Tid, jeg begyndte Samme, ikke syntes længere at spille nogen snyderlig Rolle, og den desuden var et saadant Laagebillede, at det ikke lod sig gribe. Den er vel i den seneste Tid atter traadt stærkt ja meget stærkt frem og i en tilsyneladende noget bestemtere Skikkelse. Men i Gjærningen er det dog omtrent ligesaa uklart som forhen, hvad der hermed menes; i det Mindste have den skandinaviske Forbindelses Skjolddragere taget sig iagt for at give en Forklaring, hvorved Andre kunde holde dem fast. Det vilde blive alt for besværligt og derhos i andre Maader misligt at gaae ind paa de mange forskjellige Gjætninger, som man kunde gjøre sig om Hensigten og Meningen. I alt Fald vilde det ligge alt for vidt uden for denne Fortale. Det, man kalder den skandinaviske Idee, har vist nok været et saa virksomt Nærings- og Parringsmiddel for de Bevægelser, der have rystet vor Statsbygning, at en Fremstilling af Samme paa dens forskjellige Trin, tilligemed en Prøvelse af de Grunde, hvorpaa den støtter sin Berettigelse, vil være af Bigtighed for den, der vil trænge ind i vore nærværende Tilstande og disses historiske Udvikling. Alt dette har og det allerede længe tilbage i Tiden været Gjenstand for mine Jagttagelser og Overveielser, og der er i den senere Tid kommet meget frem, hvorved mine tidligere Formodninger om dette Anliggende ere blevne bekræftede. Jeg har derfor en vis Tilbøielighed til at levere mine Betragtninger over dette Emne; men der mangler mig adskilligt Stof om just ikke for selv at være sikker i mine Domme, saa dog for at kunne begrunde dem saaledes, som jeg vilde finde fornødent for offentligt at træde frem dermed, og at samle alt dette hører til de Arbejder som falde mig besværlige. Det vilde derfor være mig langt kjærere om nogen Anden vilde foretage sig denne Opgave; det vilde da beroe paa Omstændighederne, om der maatte blive nogen Anledning for mig til at tage Deel i Sagens yderligere Drøftelse.

Beh at udsende de foregaaende Bind har jeg anbragt mine Undskyldninger for den Mængde af Trykfeil der findes i samme;

hvorunder jeg og vil have indbefattet enkelte Incorrectheder i Periodebygningen eller Retskrivningen, der have indsneget sig ved en ikke nøiagtig eller ret læselig Correctur. Og saa har jeg bedet om Tilgivelse for mulige Sukommelsesfeil, skjøndt jeg just ikke har antaget, at nogen saadan var indløbet, uden i aldeles uvæsentlige Omstændigheder. Til disse Undskyldninger kan jeg ikke trænge mindre nu end da; thi hverken mit Syn eller min Sukommelse kunne have bedret sig med den tiltagne Alder. Fremdeles vil der ofte findes en Udførlighed, saavel som en Deel Gjentakelser, der vistnok, Skriftet bedømt efter almindelige Love for literaire Arbejder, ligefrem vilde være Feil. Men det er for en stor Deel med fuld Bevidsthed, at jeg for Opnaaelsen af Skriftets Hensigt har sat mig udover disse Love, og derom har jeg ved flere Leiligheder forklaret mig. Det er imidlertid let muligt, at min Alder og Stemning har bragt mig til at gaae for vidt i min Omhu for fuldelig at begrunde Meninger, hvorimod jeg veed, at den større Deel af Læseverdenen er indtagen, og for at gjøre Læserne det let at komme tilbage i en Tankerække, som de til sin Tid ikke med ret Opmærksomhed havde forfulgt. Enkelte Gjentakelser kunne imidlertid have indsneget sig, fordi jeg ikke ret har erindret, hvad jeg forhen havde sagt, og hvor jeg derom har været i Tvivl, ikke har havt den gamle Lethed i at finde mig tilrette deri. Med alle Feil af en saadan Natur maa jeg udbede mig velvillig Overbærelse, medens jeg ikke troer at behøve nogen Overbærelse med Hensyn til noget, af hvad jeg har opstillet som Kjendsgjerning, og det skulde gjøre mig ondt, om det i nogen mærkelig Grad skulde være Tilfældet, hvad mine Donue og Slutninger angaaer.

De Rettelser til foregaaende Dele af dette Skrift, som jeg her har vedføiet, hidrøre ligesom de, der ere meddeelte i tredie Deel, for det meste fra Venner, der have hædret mig med en særdeles opmærksom Gjennemlæsning, hvorved de blandt andet have opdaget adskillige urigtige Tal, navnlig i Citationerne. De i min Haandskrifts Utydelighed i Forbindelse med mit svækkede

L

Enn liggende Aarsager til Trykfeilene, have især havt Indflydelse paa dem, der findes i Tallene. Der vil vist blive en Deel Feil tilbage, som ikke ere medtagne i de trykte Rettelser. Jeg har endog forbigaaet nogle af dem, som vare mig meddeelte af Vennehaand, nemlig, hvor jeg antog, at Feilene ikke vilde forstyrre Læserne.

Kjøbenhavn, 26 Januar 1857.

af

A. S. Orst

LXXXVIII.

Om de i 1809, 1810 og 1811 af Finantserne optagne betydelige Banko-Laan.*)

I Slutningen af forrige Afsnit (3. B. S. 555—556) have vi allerede berørt de betydelige Laan i Hamburger Banko, som Finantserne optog under Krigen, og udhævet disses fra de forhen omhandlede meget forskellige Natur, saavel som den særdeles Betydning, det sidste af dem fik ved den Anvendelse, der blev gjort af samme. Alt dette bliver nu, i Henhold til hvad jeg der har yttret, nærmere at oplyse.

Angaaende fornævnte Banko-Laan, hvoraf der, som bemærket, foregik tre af det Omfang, at de egne sig til her at omhandles, blev der ikke, saaledes som angaaende de ovenmeldte i 1808, 1809 og 1810 besluttede Statslaan, udgivet nogen Anordning eller anden offentlig Kundgjørelse. Af Forordningen af 5te Januar 1813 §§ 15 og 17 sees det imidlertid, at Banko-Laanene af 1810 og 1811 vare optagne i Henhold til Rescripter, udstedte under 3die August i det førstnævnte og 25de September i det sidstnævnte Aar. Disse Rescripter ere dog ikke meddeelte enten i Collegial-Lidenden eller

*) I de foregaaende Bind ere Afsnittene ikke forsynede med Overskrifter. Men ligesom jeg har fundet det fornødent, at tilføie tredie Bind en Indholdsfortegnelse over dette og de to foregaaende Bind, hvori Gjenstanden for ethvert Afsnit er angivet, saaledes har jeg og anseet det hensigtsmæssigt herester allerede i en Overskrift til hvert Afsnit at udtrykke dets Indhold.

i den Fogtmannske Samling, ei heller i den Chronologiske Samling for Hertugdømmerne, men det sidstnævnte, der er afgaaet til Finanzministeren og af ham igjen meddeelt den i Følge samme anordnede Comitee, kan læses i nyeste Skilderi af Kjøbenhavn for 1811 S. 1313—1318, vel og i flere af de offentlige Blade fra den Tid, ligesom og Underretning om Indholdet, navnlig forsaavidt Laanet blev optaget i Altona, findes i Falds Staatsbürgerliches Magazin 4. B. (hvilket dog først er udfommet i 1824) S. 338. Laanet af 1809, som Forordningen af 5te Januar 1813 ikke nævner, har uden tvivl, forsaavidt det ei tidligere var indfriet, været inddraget under det senere større Laan af 1810. Dette maa og antages atter at have været indlemmet i Laanet af 1811; dog synes det, at de for Samme udstedte Beviser, idetmindste for en Deel, ere blevene tilbage i Creditorernes Hænder, men at de i Henshold til Rescriptet af 25de September 1811 havde faaet en ny Stadfæstelse. Nathanson nævner Laanet af 1810 som udelukkende optaget hos den kjøbenhavnske Handelsstand (historisk-statistisk Fremstilling af Danmarks National- og Statshuusholdning S. 508, cfr. S. 141), men Forordningen af 5te Januar 1813 § 17 indeholder, at det, ligesom det af 1811, tildeels var optaget i Altona. Rescriptet af 25de September 1811 bestemte den Sum, der skulde tilveiebringes i Kjøbenhavn, til 4,000,000 Mark Banko, ligesom det indeholdt, at der og skulde optages lignende Laan hos de Handelende paa andre Steder. Efter Meddelelsen i Staatsbürgerliches Magazin skulde der i Altona optages 2,500,000 Mark*). Nathanson an-

*) Denne Sum skulde dog ikke udelukkende tilveiebringes af Altona; Flensborgs Handelende have navnlig taget Deel deri. Det vides ikke, at der af Danmarks Handelende uden for Kjøbenhavn er forlangt nogen Deeltagelse. Der fandtes vist og til den Tid kun lidet af Banko eller anden Sølvaluta hos disse. Uagtet derimod netop til den Tid adskillige norske Handelende vare i Besiddelse af betydelige udenlandske Buxler (See 3. B. S. 512, 531—535), vilde det dog, efter samtlige Forhold, have været unaturligt af dem, at fordre nogen Deeltagelse i hiint Laan.

giver 5,400,000 Mark Banco som det hele Beløb af de gjorte Laan (S. 528). Sandsynligviis er der saavel paa det ene som paa det andet Sted tilveiebragt noget mindre end det fra Regjeringens Side forlangte. En ikke ubetydelig Anledning til Afgang kunde allerede ligge deri, at Bidragene skulde indbetales i fem maanedlige Terminer, fra November til Martz, begge inclusive; thi det maatte under hiin Tids Vilkaar stundom hænde, at den Paagjældende imidlertid tabte Evnen til at udrede hvad der stod tilbage, eller dog fik billigt Krav paa Eftergivelse eller Nedsættelse. Laanene skulde, efter for nævnte Rescriptis Indhold (hvormed og Meddelelsen i Staatsbürgerliches Magazin stemmer), forrentes med 4 Procent og tilbagebetales i 4 Aar, i det første (1812) med 10 Procent, i hvert af de næstfølgende (1813 og 1814) med 40 Procent og i det fjerde (1815) atter med 10 Procent. Derhos skulde Creditorerne for hvert 100 Rd. Banco (300 fl) erholde en Præmieobligation paa 40 Rd. dansk Courant, og disse Præmieobligationer skulde i 5 Aar efter hinanden afbetales med $\frac{1}{5}$ aartlig og imidlertid forrentes med 4 Procent.

Rescriptet af 15de September 1811 viser, at foruden de Handlende, og alle, som ellers søgte Kjøbenhavns Børs, saa og de Kjøbenhavns Indvaanere, om hvem det ellers var bekendt, at de vare i Besiddelse af Banco*), skulde opfordres til Deeltagelse i den Forstrækning, der blev forlangt af Kjøbenhavn. Det blev derhos i Rescriptet fastsat, at, hvis der mod Formodning skulde være Nogen, som ikke ved mindelige Forestillinger kunde formaaes til at deeltage i Laanet i et Forhold, som Comiteen fandt svarende til hans Evner, havde den gjen nem Finantsministeren derom at indsende Beretning til Kongen. Efterat saadan Indberetning var skeet, blev, ved et Re-

*) Jeg erindrer at nogle Advocater og Procuratorer, som havde haft betydelige Sager for dem, hvis Skibe og Ladninger vare opbragte, navnlig amerikanske, at udføre, og derfor lode sig betale et godt Salair i Sølv, bleve opfordrede til Deeltagelse, hvorved de, saavidt vides, heller ingen Vanskelighed gjorde.

script til Finantsministeren af 5te November, ovennævnte Committee bemyndiget til, efter bedste Samvittighed at ansætte de Enkelte til en forholdsmaæssig Deeltagelse, der ikke endnu inden 8 Dage selv maatte erklære sig villige til en saadan, hvilken Ansættelse da blev at indberette til det danske Cancelli, som Kongen vilde tillægge nærmere Befaling angaaende de Tvangsmidler, hvorved det ansatte Bidrag vilde være at indkræve. Ogsaa skulde den ovennævnte, de frivillige Deeltagere tilstaaede Præmie, bortfalde med Hensyn til det tvungne Bidrag, Noget saaledes kom til at udrede*). Det er mig ikke bekjendt, om det nogensinde kom til virkelig Tvang. Ligesom det er rimeligt, at Comiteen, der bestod af Stadens meest ansæete Grosserere, ikke i nogen mærkelig Grad kunde forfeile det rette Forhold, saaledes maatte Enhver forudsee, at han vanskelig kunde vente nogen Forandring i den Ansættelse, som Comiteen, efterat den ved bemeldte Rescript foranledigede nye Forhandling havde fundet Sted, endelig vedtog; og Tvangsmidlers Anvendelse vilde altsaa usejlsbar have indtraadt, hvis han ikke opgav sin Bægring, og da mistede han tillige de Præmieobligationer, som han ellers vilde have faaet. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at de yderligere Forhandlinger have bragt Comiteen til at nedsætte Bidraget for Enkelte, og at der baade blandt dem og blandt dem, der oprindeligiis havde været villige til at deeltage, have været Nogle, som ikke i Løbet af de ovenmeldte fem Maaneder kunde tilveiebringe det fulde Beløb.

Finantserne havde ei formaaet at udrede det lidet Afdrag, der skulde have været udredet i 1812**), og Forordningen af 5te Januar 1813 § 17 viser, at de heller ikke da saae dem istand til at ansætte visse Afdragsterminer, men at Kongen

*) See Kjøbenhavn's Skilderi S. 1449—1450.

**) I Staatsbürgerliches Magazin 4. B. S. 612 nævnes en Bekjendtgjørelse fra Finants-Collegiet af 10de November 1812, hvorved det Afdrag, der skulde have været erlagt i December Maaned næstefter, blev udsat i 12 Maaneder. En saadan Tilfjendegivelse er naturligviis og foregaaet i Kjøbenhavn.

forbeholdt sig derom at træffe nærmere Bestemmelse. Saavidt vides havde Finantserne under hele Krigen, lige indtil Midten af 1812, stedsse gjort Udveie til i rette Tid at betale enhver Gjældspost, være sig i Sedler eller i rede Valuta*). Men til hiin Tid gif saa godt som alle Indtægter i Sølv tabte for samme (herom mere i det Følgende); og det blev da en sørgelig Nødvendighed, at tage Udsættelse med de Finantserne i denne Valuta paaliggende Betalinger. Uagtet denne Finantsernes be- trængte Tilstand ingenlunde ophørte med Krigen, saa gjorde de dog snart Udveie til nøiagtigt at afgjøre alle løbende Gjældsposter, og det varede kun faa Aar efter Freden, inden de allerede havde gjenvundet god Credit, og ved dennes Hjælp saae de dem, længe inden de eller Landet var kommen paa en grøn Green, istand til ogsaa at berigtige de Poster, hvormed de i hiin værste Tid vare komne i Tilbagestand, deriblandt de omhandlede Banko-Laan. De enkelte Deeltagere, som havde beholdt de dem meddeelte Forfkrivninger, indtil Finantserne igjen vare komne saavidt, at man kunde gjøre Regning paa nøiagtig Betaling til Forsaldstid, ere saaledes ret vel blevne skadesløse. Men det er rimeligt, at Mange, maaskee de Fleste af dem, der havde taget Deel i oftnævnte Banko-Laan, have maattet stille sig ved de derfor erholdte Activer under uheldige Forhold, og saaledes lidt et Tab, der dog ikke er kommet Finantserne til- gode, men derimod blevet en Binding for dem, som havde til- forhandlet sig Papiirerne, medens de stode i slet Priis. Det var iøvrigt allerede i Rescriptet af 15de September 1811 for- udsat, at Finantserne kunde behøve overordentlige Hjælpemidler til at dække Forrentningen og Tilbagebetalingen af det i Følge Samme aabnede Laan. Rescriptet indeholder nemlig, at Kon- gen vilde være betænkt paa i dette Niemed at udskrive en taa- lelig Skat i Sølv eller rede Valuta. Dette blev imidlertid som bekjendt ikke udført, og under den yderligere Forværrelse og Forvirring i vore finantstuelle Forhold, der indtraadte i 1812

*) Den Usfuldkommenhed, som Betaling af det første Slags medførte, er ogsaa her uvedkommende.

og vorede 1813, kunde der heller ikke fornuftigviis tænkes paa en saadan Skat. I det Følgende vil der iøvrigt blive nærmere Tale om den Sølvskat, der stedse var en Yndlings-tanke hos en Mand, der under Krigen havde faaet en mærkelig Indflydelse paa vore finantzielle Anliggender, og flere Gange dukkede denne Tanke frem i Udtalelser fra Regjeringen, men heldigviis kom den dog ikke til Udførelse.

De ovenmeldte Præmieobligationer bleve, som naturligt, ved Børgerrædsels Forandring behandlede lige med andre kongelige Obligationer i dansk Courant (Forordningen af 5te Januar 1813 § 15).

Hvad enten iøvrigt Tvangsmidler oftere eller sjældnere, eller maaskee ingensinde kom til virkelig Anvendelse i Anledning af oftnævnte Laan, saa var det dog i sin Natur tvungent. Men ligesom dette finder sin Retfærdiggjørelse i den uafviselige Nødvendighed (see 3. B. S. 555), saaledes var det og, saavidt jeg har haft Leilighed til at bemærke, Noget, hvori de Bedkommende meget vel vidste at skikke sig. Om der end stundom viste sig Uvilfredshed med den de Enkelte paaligtede Deeltagelse, saa har dette dog kun været sjældent og forbigaaende. Liguingen var idetmindste i Kjøbenhavn*) i saa gode Hænder, at det skjøndt det vistnok ikke var gjørligt, ubetinget at træffe det rette Forhold, dog ikke let kunde tænkes, at Andre kunde gjøre det bedre. De Grindringer, man ikke kunde gjøre gjældende for selve den nedsatte Comitee, kunde man saaledes ikke med noget Haab bringe videre, det gjorde man derfor og sjældent eller aldrig.

*) Jeg har heller ingen Anledning til at antage, at dette har været mindre vel besørget med Hensyn til den Deel af Laanet, der blev optaget i Hertugdømmene; jeg har i alt Fald ikke hørt nogen Klage i saa Henseende.

LXXXIX.

Fortsettelse. Om den Anvendelse, der blev gjort af Banko-Laanet af 1811 til at holde Coursen paa et lavere Punkt end det, der svarede til de virkelige Forhold, og i Særdeleshed om den Indflydelse, David Amsel Meyer derved udøvede.

Vi have allerede anthydet, at det ovennævnte Banko-Laan fik en ganske særdeles Betydning i vor Finantshistorie ved den Forbindelse, hvori det kom med et mærkeligt Forsøg paa at styre vor Pengekurs, der traadte frem samtidigt med dette Laan, og i lang Tid blev fortsat. Denne Coursstyrelse fremkaldte i sin Tid en mere udbredt og mere vedholdende Opmærksomhed end noget andet Regjeringsstridt, der stod i Forhold til det ulykkelige Pengevæsen, forhen havde fundet. Selv i Kredse, hvori der ikke var mindste Tilbøielighed til at udtale Dadel over Regjeringen, hørte man ofte meget skarpe Domme over de uholdbare, med bekostelige Opoffrelser, og derhos med mange Vilkaarligheder forbundne, Bestræbelser, der bleve anvendte i hiint Næmed. Der høves imidlertid fra den Side Intet, som kan tjene til Oplysning om den indre Sammenhæng i dette forviklede Anliggende, hvorom der og kun vare Faa, som havde nogen ret Kundskab. Derimod har man fra den modsatte Side Meddelelser, der, ret benyttede, frembyde et nogenlunde tilforladeligt Stof til en rigtig Opfatning og Bedømmelse af dette hele Foretagende. Hr. Nathanson, der til hiin Tid var Associe af Huset Meyer & Trier, hvis Chef, David Amsel Meyer, Coursens Styrelse og hvad dermed stod i Forbindelse var overladt, har nemlig flere Gange udbredt sig over dette Anliggende med Hensyn til at retfærdiggjøre sin Ven og Belgjører mod de ufordeelagtige Domme, hans Virksomhed i Samme havde paadraget ham. Først indlod han sig herpaa i en Fortale til J. K. Høstis i 1813 udgivne Oversættelse af Lueder, om Jødernes Forædling, siden i en særlig Levnetsbeskrivelse af Meyer, der udkom i

1816 baade paa Dansk og ved hans Foranstaltning paa Tydsk, og endelig i hans ofte omtalte Værk „Danmarks National- og Statshuusholdning“ S. 141—145. Vel er der meget af det, hvorom den, der ret vil trænge ind i hiint høist mærkelige Affnit af vor Finantshistorie, kunde ønske langt nyere Oplysning end den, som Hr. Nathanson har meddeelt. Men ligesom hans Arbejder dog udgjøre den eneste for Almeenheden liggende Kilde til en noget mere end ganske løs Kundskab om foransførte Anliggende, saaledes ere de, især naar de sammenholdes med hinanden og med enkelte uomtvistelige Kjendsgjerninger, tilstrækkelige til at begrunde en fast Dom over Sagen i dens Almindelighed. Selv de Huller, Fortielser og Modsigelser, som man finder i hans forskjellige Meddelelser, kunne herved gjøre god Tjeneste.

Af Meyers Levnetsbeskrivelse (der indeholder de udførligste Meddelelser om denne mærkelige Mands Forhold til hiint Anliggende) S. 70 ff. sees det, hvad der og var almindelig antaget, at Banko-Laanet af 1811 var foranlediget ved et Forslag fra ham. Hans Tanke derved var, at Finantserne, naar et saa stort Forraad af Banko, som det, der var Laanets Gjenstand, blev stillet til deres Raadighed, maatte for en ikke ganske kort Tid blive Mester over alle de Speculationer, der gik ud paa at forværre Coursen; og henimod September Maaned (see Nathansons sidstnævnte Værks S. 142), altsaa kort før end Laanet blev aabnet, men vistnok efter, at det af Kongen var besluttet, paatog han sig de Børsforetagender, hvorved Coursen skulde styres. Det fremgaaer af Nathansons Meddelelse (hvad der og var en almindelig Tro i Kjøbenhavn), at Meyer i Udførelsen af dette Hverv var uafhængig af Finantsministeren og Finantscollegiet, men stod i umiddelbar Forbindelse med Kongen og dennes Kabinetssecretair, Statsraad (siden Conferentsraad) Jesøen, der havde fattet en ganske særdeles Tillid til Meyer, og bibragt Kongen en lignende. Der dannede sig saaledes en indflydelsesrig finantstiel Virksomhed, som blev aldeles uden for den almindelige Finantsbestyrelse, Noget, der vist allerede tidligere var begyndt, men som dog til hiin

Lid kom til Fuldbendelse og almindelig Erkjendelse, og igjen noget tabte sig, da Meyers Styrelse af Coursen omsider maatte standse, eller vel tildeels allerede, da Kongen, uden endnu at finde sig bespøiet til at gjøre Ende paa Samme, var kommet i Tvivl om dens Gavnlighed og Holdbarhed. Efter Nathanson havde Meyers Virksomhed fra først af den lykkeligste Fremgang. Coursen, der i Februar Maaned 1811 havde været 840, siden noget havde bedret sig, og i flere Maaneder bevægede sig mellem 820 og 800, var i Begyndelsen af September atter kommet op i 840, men gik, efterat Banko=Kaaet blev bekjendt, ned*) til 820 og den 1ste October til 800, hvorpaa den forbedrede sig hver Postdag, medens Enhver kunde, saa paa staaer han, faae Banko til den noterede Cours; og dertil skal bemeldte Finantsernes Agent have fundet de fornødne Midler i den Banko, der frembød sig til Salg mod idelig nedstemt Betaling i Dansk Courant. Ved Udgangen af Marts 1812 var Coursen saaledes nedgaaet til 745. Men imidlertid skal der allerede i Løbet af denne Maaned have viist sig Mangel paa udenlandske Buxler, saa at Meyer ei kunde vedblive at overlade alt, hvad der forlangtes, til den Cours, hvori han holdt Samme; og ved Maanedens Ende var der solgt nogle Hundrede Tusinde Mark mere, end der igjen var kjøbt. Meyer var imidlertid vel allerede i Slutningen af 1811 traadt ud af det Huus, i hvis Spidse han havde staaet, men han havde gjort det til en hellig Pligt for sine Medasfocierede (Trier og Nathanson) at fortsætte hans Coursoperationer, hvilket de og

*) Man er noget i Vildere med Udtrykkene „Coursen stiger“ og „Coursen falder“, idet de bruges i ganske modsatte Betydninger, der hver, efter det Udgangspunkt man vælger, kan synes at være nogenlunde berettiget. Men da man ved Coursen maa tænke sig det Tal, der angiver Forholdet mellem de to Pengesorter, der stilles imod hinanden, finder jeg dog at den Forstørrelse af dette Tal, der fulgte af Pengerepræsentativernes dalende Værdi, maatte betegnes som en Coursstigen og at omvendt det lavere Forholdstall, som fremkom naar Pengerepræsentativerne steg i Værdi, maatte kaldes en Falden af Coursen.

gjorde under Ledelse af ham. Den Bending, Sagerne nu toge i Marts Maaned, gav imidlertid Anledning til en sælles Overveelse mellem dem alle tre, om hvad der nu skulde gøres. De kom dog til den Beslutning endnu at vedblive nogle Maaneder. Til Styrke for denne Beslutning anførtes, dels at man ofte havde seet, at udenlandske Buxler havde manglet i een Maaned, men at de kort efter havde vist sig i Overflødighed, dels at Kongen med Glæde (sic) vilde bringe Offre for at see Operationerne fortsatte efter de antagne Grundsætninger. Under disse Raadslagninger udhævede Meyer derhos, at der endnu kom Buxler fra Norge paa England, og ellers i Kjøbenhavn var baade Banko og Constanten, men at alt dette enten ei kom paa Børsen, eller og igjen forsvandt, uden der at blive solgt, og at det saaledes maatte være Gjenstand for Opkjøb underhaanden. Han meente dog, at man maatte kunne overvinde det Slags Speculationer, naar man vedblev de begyndte Operationer, og at man, naar der ikke viste sig en bedre Bending i Tingene, maatte søge ved alvorlige Midler at komme efter den rette Sammenhæng. Gjennem hele April Maaned bleve nu Buxler paa Hamborg meget begjærte, og deraf solgt betydeligt; men de Buxler paa lang Sigt, som man tidligere kunde faae mod kortsigtige, forsvandt. Da det saaledes blev umiskjendeligt, at Opkjøb af Buxler uden Mellemkomst af Meyer, fandt Sted, saa foranledigede dette, at en kongelig Befaling først gik til Børs-kommissæren om at opgive Navnene paa Alle, der kjøbte Banko, og at en Commission derefter blev udnævnt til at søge oplyst, til hvilket Brug Opkjøbene vare stete. Herved blev det opdaget, at der, foruden de Buxler, der vare kjøbte til eget Brug eller til Agiotage, vare andre, som vare kjøbte for igjen at sælges til Bankcontoiret, og at slige Opkjøb allerede havde fundet Sted fra Januar Maaned. Hermed var, udbryder Nathanson, Gaaden løst; og hertil føler han, at, da Meyers hele Plan var bygget paa den Forudsætning, at Finantserne, efterat have gjort det store Banko-Laan, ikke behøvede at søge dette Betalingsmiddel paa Børsen, saa var hele Planen omstødt, idet man nu saae,

at der var Trang til mere Banko, end Meyer kunde udholde at afgive til den antegnede Cours. Imidlertid fik Meyer, i Dørværelse af Bankodirectionen*) en Audlents hos Kongen, hvis Resultat blev, at hans Operationer, saa mørke end Udsigterne vare, skulde fortsættes, og at der til Dækning af det Tab, som deraf maatte flyde, skulde anvises et Beløb af omtrent 400,000 Species, hidrørende fra Colonialafgiften i Holsteen (upaatvivlelig ogsaa i Slesvig), en Opoffrelse, som Nathanson ei finder betydelig i Forhold til Diemedet, og det saa meget mindre som der den Tid allerede var tænkt paa Pengereductionen. Der tilføies endnu, at ogsaa Salget af holsteenste (slesvig=holsteenste) Repræsentativer skaffede Hamborger Banko tilveie. Disse uklare Ord synes i den Sammenhæng, hvori de forekomme, nærmest at maatte forstaaes saaledes, at der endnu, ved en ny Udstedelse af det nævnte Slags Repræsentativer, bleve tilveiebragte yderligere Midler til at holde paa Coursen, eller at der idetmindste blev givet Meyer Udsigt til ved en saadan Forholdsregel at faae forøgede Kræfter til Fortsættelse af hans Coursstyrrelse. Men om der endog kun menes, at Finantministeriet ved dette Middel kunde dække Afgangen af de 400,000 Species, saa bliver det dog meget mærkeligt, at Nathanson kan tage det saa let med en saadan yderlig Anstrængelse af Statens svage Kræfter. Det er som

*) Dette er Udtrykket i Meyers Levnetsbeskrivelse S. 76; i den tydske Oversættelse S. 90 hedder det derimod Bankodirectionen. Hverken den ene eller den anden af disse Benævnelser svarede nøiagtig til nogen da tilværende Bestyrelse. Sandsynligviis menes der Bankkontoirets Directeurer, om hvis Handlinger der var Spørgsmaal. Udfaldet giver isøvrigt at formode, at Kongen, skjøndt han fandt sig foranlediget til at understøtte Fortsættelsen af Meyers Plan, dog ikke har misbilliget Bankkontoirets Fremgangsmaade. Saamegen Priis Kongen end har sat paa Meyers Indsigt i Pengesforholdene, saa har han dog ikke tillagt ham det uindskrænkede Herredømme over alle Omfætninger mellem Sølv og Sædler, som denne tilegnede sig, og som ogsaa hans Biograph har fundet berettiget. Hans Eensidighed og Etivind var vist heller ikke undgaaet Kongens Blik.

Fabrikationen af flæsvig-holsteenſke Repræſentativer var et uudtømmeligt Hjælpeiddel: men det er vitterligt, at det allerede var brugt i et ſaa ſtort Omfang, at det, ganſke fort efter at hine 400,000 Species vare opoffrede, viſte ſig aldeles udtømt.

Der er viſt Intet naturligere end, at det betydelige Forraad af Hamborger Banko, hvorover Regjeringen i September 1811 blev Herre, ſkjøndt nærmest beſtemt til for en rum Tid at ſikre den de fornødne Midler til dens udenlandske Betalinger, tillige blev anvendt til Omſætninger, hvorved der, uden Tilſidesættelſe af Finantſernes umiddelbare Larv, toges Hensyn til en gavnlig Indvirkning paa Coursen. Man ſkyldte endog Handelsſtanden, der havde maattet afgive viſtnok den ſtørſte Deel af, hvad den havde af Banko, og af hvad der med Lethed kunde forvandles til Banko, ſaavidt muligt at komme den til Hjælp med det Banko, hvortil den derefter blev trængende. Det vilde fra flere Sider have været utilbørligt, om Finantſerne havde benyttet det ſaaledes erhvervede Bankoforraad til at ſkrue denne Artikel i Veiret og det for en Glaſſe af Borgere, der ved denne ſom ved enhver anden Leilighed med ſaa megen Redebonhed var kommet Finantſerne i Møde (noget ſom tvøvrigt Almeenheden den Tid ikke paaſkønnede). Men det vilde viſtnok ikke have været mindre urigtigt, at bruge det til at bringe og for en Tid holde Banko i en lavere Priis end den, der ſvarede til de ſande Forhold. Det havde været et ikke ringe Gode, om Finantſerne i nogen Tid havde holdt Coursen paa den Standpunkt, ſom den indtog, da Banko-Laanet blev optaget. Den havde, ſom det Foranførte viſer, i mere end et halvt Aar havt en viſ Stadighed, og ſtod nu omtrent ſom ved Aarets Begyndelſe. Dette var Noget, hvormed man under de daværende Omſtændigheder, og navnlig da Finantſerne i dette Tidſløb havde i ikke ringe Grad maattet ſøge Hjælp i Formerelſe ſaavel af danſke Courantſedler ſom af flæsvig-holsteenſke Repræſentativer, maatte være vel tilfreds; og hvorved man, ſaavidt muligt, ſkulde have ſøgt at holde faſt, indtil der oprandt en lyſere Dag for Danmark. Finantſerne vare nu komne i Beſiddelſe af Midler, hvorved de, naar de havde

holdt tilraade med samme, for en Tid maatte kunne have forebygget saavel stadige Coursforværringer, som de Spring frem og tilbage, der skaffe Enkelte Fordeel paa Andres Beskftning. Men Man vilde ikke holde sig inden denne fornuftige Grændse; Finantsernes Agent gjorde sig til Opgave at bringe Coursen ned, og uagtet det snart blev umuligt til denne nedbragte Cours at tilfredsstille Begjæret efter Banko, vidste han dog at udvirke deels saadanne finantstuelle Dpoffrelser deels saadan Trængsel paa Borgernes Omsætninger, at Coursen endnu i rum Tid blev holdt noteret paa hiint Punkt.

Forfaavidt der i de sidste Maaneder af 1811 maatte navnlig som Følge af den fordeeltagte Trælastudførsel, der var blevet aabnet fra Norge, være kommet saa mange udenlandske Berler paa Kjøbenhavns Børs, at Coursen, uden Kunst og uden Dpoffrelser, kunde gaae ned under det Punkt, hvorpaa den stod, da bemeldte Banko-Laan blev gjort (820) eller endog under det, hvortil den ved Begyndelsen af October var nedgaaet (800), vilde det maaskee ikke have været at dable, at ogsaa Finantsernes Agent faltholdt Banko til den lavere Priis. Men, selv efter Nathanson havde allerede da Norge ikke blot ophørt med sine Remisser i udenlandske Berler, men lod endog her opkjøbe saadanne; ligesom denne Forfatter med Frie lægger stor Vægt paa Danmarks maadelige Høst i 1811 (see 3. B. S. 269—70 og 476) og i det Hele udhæver, hvorledes Naturen og Omstændighederne nu vendte sig mod os, medens det den nærmest foregaaende Tid havde tegnet nogenlunde godt for vore Handels- og Pengesforhold (see den ovenomtalte Fortale til Lueder S. XXVI.). Og selv om end ikke hine uheldige Forhold havde viist sig, burde Meyer, med Blikket over Landets Tilstand i det Hele og i Grindring af den store og fordærlige Coursforværrelse, der i en nærliggende Tid fulgte umiddelbar paa en kort Tids raske Coursforbedring (Nathansons historisk-statistiske Fremstilling o. s. v. S. 142), ikke have fremmet den Retning, der havde viist sig til en øieblikkelig Coursforbedring, men tvertimod benyttet Leiligheden til at forsøge det til hans Raadighed staaende Bankoforraad, for desto bedre at kunne

holde igjen, naar det, som med Sikkerhed kunde forudsæes, snart igjen blev knapt med Banko og andre paa det udenlandske Marked anvendelige Betalingsmidler. Men foruden at det selv med Hensyn til den første Tid, hvori han arbejdede for den omhandlede Coursledning, har indvortes Sandsynlighed imod sig, at han til de Priser, hvortil han lidt efter lidt lod Banko gaae ned, igjen kunde forsyne sig med saa meget, som han til disse Priser solgte, indeholder Nathansons Levnetsbeskrivelse S. 73 vel, at Tingen gif godt indtil 1ste Marts 1812, og at der i Aarets første Maaneder bleve solgte 2 Millioner Mark; men der siges derhos, at Kjøbet tilligemed Omsætningen i Bankofedler*), beløb sig omtrent til samme Sum. Dette kan ikke forstaaes anderledes, end at en Deel af Dækningen for den solgte Banko (man seer ei hvor stor denne Deel var), bestod i de derfor erholdte Courantfedler. Og ved Slutningen af Marts Maaned vedgaaer han udtrykkelig, at der vare kjøbte nogle (hvor mange siges her ikke) hundrede tusinde Mark mindre end der var solgt, altsaa at Bankoforraadet allerede betydelig var formindsket. Nu synes det først, at denne betænkelige Omstændighed blev Gjenstand for Overveielse mellem Meyer og de to tilbageblevne Medlemmer af det Huus, i hvis Spidse han stod indtil Slutningen af 1811 og fremdeles blev ved at staae med Hensyn til Coursstyrelsen. Men de i Landets hele Tilstand grundede Marsager, der maatte føre til en Stigen af den Cours, som de havde tilveiebragt, maatte vistnok forlængst have tildraget sig dette betydelige Handels- og Banquier-Huses Opmærksomhed. Det burde heller ikke være og var ikke indtil Marts Maaned 1812 en Hemmelighed for Samme, at det forrige Aars Høst havde bragt et daarligt Udbytte, at det begyndte at gaae tilbage med

*) I den ovennævnte tydske Oversættelse findes vel ikke de oven, med udmærket Skrift trykte Ord (S. 86) hvilke for Meningen ere af stor Betydning, men dette kan kun være Følge af en Feilskrift eller Feiltrykning, da det ikke er bemærket, at de i Originalen vare komne ind ved en Feiltagelse, hvilket og i sig vilde have været en Underlighed.

Norges Trælasthandel, og at dette Broderrige nu atter vilde behøve en betydelig og med store Dpoffrelser forbunden Tilførsel fra Danmark. Ikke at tale om den vedvarende Udtømmelse af Statens finantzielle Kræfter, som Krigen, selv under mindre ugunstige Omstændigheder, Aar for Aar havde ført med sig, og fremdeles maatte formodes at ville medføre.

Man seer af Nathansons Meddelelser, at de ovenmeldte Bankosalg, hvorved Meyers Plan skal være forstyrret, efter de derom anstillede Undersøgelser, gik tilbage til Januar Maaned 1812. Der har altsaa allerede den Tid (om ikke endnu tidligere) været Begjær efter Banko, til høiere Priis end den, hvori det Meyerste Huus holdt det, men hvortil det ei kunde overlade Enhver, hvad han attraaede. Da det derhos siges, at Opkjøbene tildeels vare skete til Agiotage, under hvilket forhadte Navn her uden Tvivl indbefattes ethvert ikke ved vøiblikkelig Fornødenhed fremkaldt Kjøb, saa sees det tillige, at der har været en ikke lidet udbredt Mening for, at Banko snart vilde gaae over den Priis, som Coursen udtrykte. At der fra den Tid af, at der for Banko kunde faaes høiere Betaling andetsteds end hos Meyer, kun vare faa og vel snart blev Ingen, som vilde sælge til ham, er ogsaa begribeligt. Det er saaledes klart, at den Cours, hvortil Banko holdtes noteret, endnu førend Marts Maaned, var ophørt at have fuld Sandhed, at det allerede den Tid maa have været smaat med de Indkjøb af Banko, hvormed det, som Finantsernes Forraad efterhaanden afgang, skulde erstattes, og at det ved Siden deraf kun vare Enkelte, der kunde erholde denne for vore Handlende nødvendige Artikel til den Underpriis, som den satte Cours udtrykte. Af denne Tingenes Tilstand fremgik det nu klart, at den hidtil brugte Fremgangsmaade ikke længer var holdbar. Ligeledes vidner Nathansons Meddelelser om, at Meyer og de tilbageblevne Medlemmer af det Huus, hvoraf han nylig var udtraadt, om ikke før, saa dog i al Fald i Marts Maaned 1812, indsaae den mislige Stilling, hvori Sagen var kommen. Man maatte nu have ventet, at de Overveielser, som de i Anledning deraf anstillede, vilde have ført til at forhøje den

Pris, hvori de hidtil havde holdt Banko, saaledes som de Forhold, der nu vare komne til deres Bevidsthed, tilfagde, og fremdeles at lempe Prisen efter Forholdenes yderligere Udvikling. Men toertimod besluttede de sig til endnu nogle Maaneder at vedblive som hidtil; ja de lode sig ikke nøie med at anvende Finantsernes ringe Kræfter paa at holde Coursen paa det fra de virkelige Forhold afvigende Punkt, hvortil den kunstig var nedbragt; de arbejdede endog paa at bringe den noget mere ned. Det sees, at Coursen ved Dphøret af Meyers Operationer i August 1812 stod 730, istedetfor at den ved Martz Maanedes Udgang var 745 og i Begyndelsen af September 1811 havde været 840. Saaledes overfired man endog den i Martz Maaned tagne Beslutning, hvilket ikke kan være udført uden yderligere Opoffrelse. Denne Beslutning var dog allerede meget forunderlig, og var det, om muligt, endnu mere ved de Bevæggrunde, hvorved den siges at være fremfaldt. Meyer paaberaabte sig Erfaringer om, at udenlandske Bøxler, efter i nogen Tid ikke at have viist sig paa Børsen, kom frem i Overflodighed. Dette henpeger uden Tvivl paa en ikke langt borte liggende Tid, hvori Coursen, efter i et Par Maaneder at have gjort voldsomme Stridt til det Bærre, ligesaa voldsomt slog om i den modsatte Retning. Om begge disse stærke Coursbevægelser kan man see Nathansons historisk-statistiske Fremstilling S. 141—142, hvortil jeg her aldeles kan henvise, medens jeg dog maa forbeholde mig i det Følgende at belyse, hvad han har anført om nogle af ham anpriste Regjeringsforanstaltningers Forhold til den sidste Deel af hiin Coursomvæltning. Men ubegribeligt er det, hvorledes denne kunde bestyrke Meyer og de Mænd, med hvem han var gaaet i Raad, i at fortsætte den Vej, han havde indslaaet fra den Tid, han havde paataget sig at styre Coursen. I Martz Maaned 1812 var der intet Spor til Noget af det, der, efter Nathansons egne Meddelelser, havde bevirket det rigelige Tilbud af Banko og den dermed forbundne store Coursforbedring, der indtraadte i en Deel af October og November Maaneder 1810. Der kunde nu ikke være Tale om en saadan Indtægt

for Statskassen som den, der flød af den i førstnævnte Maaned udfrevne overordentlige Colonialafgift, eller om Foranstaltninger af lige Natur med dem, der i November Maaned bleve tagne, og hvorved Nathanson mener, at Begjærligheden efter at bringe Banko til Salg skal være fremskyndet. Ogsaa var hiin Tids Stilling deri meget forskjellig fra den, der nu forelaae, at Coursen i August og September Maaned 1810 var drevet unaturlig høit i Beiret, medens den nu i flere Maaned er kunstig og ikke uden Opoffrelser var holdt nedenfor den, hvortil den efter det virkelige Forhold mellem Begjæret og Tilbudet skulde have været sat. Der var saaledes i Marts 1812 aldeles ingen Ud- sigt til at bringe Banko til Børsen under den lave Cours, hvorved det allerede havde viist sig, at Banko var blevet jaget bort, netop den Ulempe, hvorpaa der skulde raades Bod. Det Raadeligste havde derfor været, at forlade denne Bei og sætte Coursen igjen paa fri Fod; naar Banko derved var gaaet saaledes i Beiret, som Forholdene krævede, saa kunde der atter blive Tale om, at der mulig igjen vilde komme saa meget til Børsen, at det faldt noget mod Sedler, skjøndt det hverken var rimeligt eller ønskeligt, at det vilde skee i et Forhold, der nærmede sig det i October og November 1810, og da vilde atter Finantsernes Forraad af denne Artikel kunne benyttes til at forhindre voldsomme Spring frem og tilbage. Men det synes ikke, at man ved denne Leilighed har tænkt paa at lempe den begyndte Virksomhed efter de Forhold, der viste sig. Man vilde med Bold og Magt holde Coursen nede paa et Punkt, der, efter hvad man allerede havde seet, var imod Tingenes naturlige Gang, ja man vedblev endog at anvende de Midler, man havde til sin Raadighed paa at bringe den yderligere ned. Under en saadan Fremgangsmaade var det at forudsee, at der ei vilde komme andet Banko til Salg, end det, man fandt for godt at lade Finantserne opoffre for sin Grille, og at man snart maatte blive færdig hermed. Sine kyndige Mænd indsaae og fuldt vel, at de ikke ret længe vilde være istand til at blive ved paa den begyndte Bei, uden ved Hjælp af nye betydelige Offre fra Statens Side, men trøstede sig

til, at Kongen, og det med Glæde (!) vilde bringe saadanne Offer; og dette er det meest Naafsaldende i den hele Fremstilling. Vel er det saa, at Kongen virkelig lod sig bevæge til et saadant Offer, skjøndt jeg ikke kan troe, at han gjorde det med Glæde. Men det var i Sandhed intet godt Raad, som man ved den Leilighed gav ham. Offeret, som der bragtes, var i sig betydeligt og blev det endnu mere ved Tiden, da det skete, og ved den Omstændighed, at det ei alene blev bragt forgyæves, men endog maatte føre til en Forværrelse af den beklagelige Tilstand, hvori vi befandt os. Det er mærkeligt, at Hr. Nathanson, som var saa indlevet i hiin Tids Forhold, kan tage det saa let med at opoffre 400,000 Specier af Statens bedste Indtægter. Men endnu mærkeligere er det, naar han taler, som om dette Offer tabte sin Betydning ved den Pengereduction, som allerede da skal have været paatænkt, (Noget, som iøvrigt neppe er afgjort). Dette maatte netop have givet enhver Søvsom en forøget Værdi, og 400,000 Specier vilde sandelig i den Trængselstid, som forestod, have været en Rødhjælp, hvortil man da neppe havde nogen Lige. Ved Reductionen tabte Staten saa godt som enhver Indtægt i Sølv; men dette Tab rammede den endog forud og det netop samtidig med eller ganske kort efter, at de ommeldte 400,000 Specier vare hengivne til den Meyerste Courssstyrelse. Just til den Tid tabte de slesvigholsteenske Repræsentativer, hvilke Nathanson med god Grund idelig og idelig udhæver som Finantsernes bedste Støtte under Krigen, den gode Credit, som de hidtil havde nydt saavel i Hertugdømmerne som i de Rabssteder, der havde afgjørende Indflydelse paa deres Creditforhold, hvilken gode Credit havde sat Regjeringen istand til efterhaanden at anbringe $7\frac{1}{2}$ Millioner slesvigholsteensk Courant i Skatkammerbeviser til fuld eller dog næsten fuld Værdi. Da den 12te August Løsningen af den Altonaer Banks Sedler, hvis uforanderlige Værdi det hidtil ikke var faldet Noget ind at bevise, blev stillet i Bero, og Bankens Sølvbeholdning og øvrige Effecter bleve forflyttede til Rendsborg, fik tillige med disse, som man maatte troe, allerstærkest garanterede Sedlers

Credit, ogsaa de øvrige Slesvig-holsteenske Repræsenter, der allerede nogen Tid forud vare sjunkne i Værd, Naadestødet. Da de ikke, som de danske Courantsedler, vare et tvungent Betalingsmiddel mellem Mand og Mand, tabte de med deres Credit al Brugbarhed uden for de kongelige Kasser. Men, foruden de øvrige ulykkelige Følger heraf, som ikke tøvede med at træde frem, var det naturligt, at der i de slesvigiske og holsteenske Kasser næsten ikke indkom *) andet end de Repræsenter, som man kunde kjøbe 20, 30 å 40 Procent under det Sølvs, hvori man ellers skulde betale, medens bemeldte Kasser saagodt som intet andet Afløb beholdt for de Repræsenter, der saaledes strømmede til Samme, end Gage- og Pensions-Udtællinger, hvori de Vedkommende med Suk og ikke uden Bitterhed modtog de Sedler, som de ikke igjen kunde benytte uden gennem en med betydeligt Tab forbunden Om sætning **). Det kan ikke feile, at Opoffrelsen af hine 400,000 Specier, og hvad der ellers maatte være anvendt for at tilveiebringe en fra de virkelige Forhold afvigende Coursnotering (et Beløb, om hvis Størrelse der ingen Oplysning haves), maa have bidraget til at bevirke eller idetmindste til at fremklynke den frygtelige Lamhed, hvori Finantserne fra Midten af 1812 befandt sig, saavel som den Stemning, der fra hiin Tid

*) Undtagelse maatte dog finde Sted med Hensyn til de Tilfælde, hvori de Skattebeløb, den Vedkommende havde at indbetale, vare mindre end $2\frac{1}{2}$ Species, hvilket navnlig idelig maatte finde Anvendelse paa Kopskatten. Men foruden at dette i det Hele ei kunde hjælpe betydeligt, var der og deri en ikke liden Ubillighed mod den meest ufornuende Deel af Befolkningen.

**) Statskassen søgte vel og ved enkelte Leiligheder at anbringe de deri indkommende Skattekammerbeviser hos Leverandører eller andre, der ved contractmæssige Forhold havde erhvervet Fordringer paa Samme, og forsaavidt de ei udtrykkelig havde betinget sig Betaling i Sølvs, hvilket under den hidtil herskende gode Tillid vel sjeldent eller aldrig var Tilfældet, vilde de ikke anordningsmæssig have været beføiede til at modsætte sig. Men Finantserne gavede ubetvivl for det meste efter for de indtrængende Modforestillinger, der gjordes.

blev raft i Hertugdømmerne, liig den, der siden yderligere udviklede sig ved det i Begyndelsen af 1813 gjorte uheldige Forsøg paa at indføre Papiirspenge i disse Lande. Da dette hele Forsøg nærmest blev foranlediget ved den i 1812 indtraadte Ubrugbarhed af de hidtil med saameget Held benyttede slesvig-holsteenske Repræsentativer*), saa kunde der endog være Anledning til at skrive Skylden paa de ovenmeldte kostbare Coursoperationer. Men med Blikket paa den hele daværende Tilstand, kan jeg dog ikke andet end antage, at Finantserne, uden Hensyn til hiin Opoffrelse, allerede vare komne saa yderlig i Brugen af bemeldte Hjælpemiddel, at det ikke længe kunde have gjort Tjeneste, og at en Omvæltning saaledes dog ei vilde have været undgaaet. Og skjøndt det vel er rimeligt, at den i flere Maader kunde have været noget lempeligere end den, der foregik, saa skal jeg dog ei fordybe mig i nogen Undersøgelse af, hvad der kunde have været anderledes, saafremt de Kræfter, Finantserne endnu havde tilbage, ikke vare blevne svækkede ved den tidmeldte Opoffrelse. Vist er det imidlertid, at dette navnlig med Hensyn til Hertugdømmerne maa have bidraget til at gjøre Tilstanden uheldigere, end den ellers vilde have været.

Efter Alt det Foranførte fik de Offre, som bleve bragte for at sætte Meyer istand til at holde de danske Courantsedlers Cours paa et lavere Punkt end det, hvorpaa Samme, efter Tingenes naturlige Gang, maatte have staaet, ved den Tid og de Omstændigheder, hvorunder de bleve bragte, endog en større Betydning end den, som allerede ligger i de dertil forbrugte Summers Størrelse. Men det er derhos indlysende, at der ikke fra nogen anden Side blev udrettet noget Gavnligt ved disse Offre, men at den fremtvungne Cours kun bidrog til at forøge Retsforvirringen, Mistilliden og Ulykken. Der var i den Tid, hvorom her har været Tale, ingen Sandhed i de Tal, der med offentlig Troværdighed skulde bevidne vore Courantsedlers For-

*) See mit Skrift: „For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed“ S. 102 ff.

hold til Banko. Den Cours, der blev sat, udtrykte ingenlunde den Priis, hvortil den, der havde dette Betalingsmiddel behov, kunde erholde dette; men det var kun en i Forhold til den hele Efterspørgsel ubetydelig Sum, som Meyer overlod til dem, der havde en, efter hans Dom, med Statens Løb stemmende Anvendelse derfor, og de Salg, der ellers foregik til høiere Priser, bleve udelukkede fra Indflydelse paa Coursættelsen. Allerede ved Placaten af 2den Mai 1811 blev den anordnede Cours-Comitee bemyndiget til at udskyde Banko-Handeler, hvorom der var Formodning, at de ei hidrørte fra reel Regolie, men kun gif ud paa, ved foregivet Kjøb og Salg at stemme Coursen efter egennyttige Hensigter (§ 3). Derhos blev det befalet, at den sidst satte Cours ordentligviis ei kunde forandres paa Grund af Om-sætninger til et mindre Beløb end 10 til 12,000 Rd. Hamborger Banko. Disse Bestemmelser førte vistnok til en temmelig vilkaarlig Myndighed; men de vare maafke dog under de daværende Forhold nødvendige, og Børsomiteens Sammensætning synes at indeholde al den Vorgen mod Misbrug, som fornuftigviis kunde fordres. Men det er kjendeligt, at der efter nogen Tids Forløb fandt en Indvirkning Sted, hvorved Coursnoteringen blev aldeles forvansket. Hvilke særegne Regler, der bleve brugte, for at Meyer, gjennem de flere Maaneder, hvori han fik den noterede Cours holdt betydeligt under det, den efter de virkelige Forhold skulde have været, hver Coursdag kunde afgive et lidet Parti Banko til den saaledes noterede Cours, og i Forbindelse dermed udelukke alle andre Banko-Handeler fra Indflydelse, er Noget, hvorom Nathanson ingen Oplysning giver. Det kan dog ikke feile, at der mellem disse maae have været mange uforstilte Handeler; thi Enhver, der behøvede Banko enten til at betale en Gjæld, som han havde paadraget sig, eller til at udføre et Handelsforetagende, maatte naturligviis, naar han ikke kunde faae af Meyers Godkjøbs-Banko, saa nødig han end vilde, kjøbe til den høiere Priis, under hvilken han ei kunde faae det Fornødne. Enhver forudsaae derhos, at det om kort Tid maatte bryde med den

tvungne Cours, og at Prisen paa Banko da med eet kunde gaae høit over den, hvortil det endnu var at faae. Det var derfor ganske naturligt, at Mangen benyttede den Leilighed, der frembød sig til at forsyne sig med det, som han om nogen Tid kunde komme til at behøve. Heri var sandelig intet Utilbørligt, og selv om Nogen kjøbte Banko i den Tanke siden med Fordeel at kunne sælge det, han nu indkjøbte, saa vilde det neppe heller ligefrem være at dable. Hvor vel begrundet den almindelig udbredte Mening var om, at Coursen om ikke lang Tid vilde gaae høit i Veiret, kan sees deraf, at Man, efterat Coursen under 14de September 1812 findes opført med 728 for langstigtig, og 730 for kortstigtig Banko, og efterat der siden, som til hine Tider ikke usædvanligt, i to til tre Uger ingen Cours fandtes i de offentlige Blade, den 2den October næstefter, da den Evang, hvori den holdtes omsider var hævet, seer den opført med 1300, altsaa rigelig $\frac{3}{4}$ høiere. Et saa uhyre Courspring har man neppe nogenfinde eller nogetsteds seet, hverken før eller siden, men det var mere tilsyneladende end virkeligt. Alle havde længe vidst, at den noterede Cours aldeles ikke udtrykte den virkelige Priis for Banko, men at man, naar man behøvede det, maatte betale det langt høiere, hvis man ikke hørte til de Ulykkelige, som Meyer vilde overlade noget deraf til Underpriis. Nathanson ansfører selv i sin Fortale til Rueder om Jydernes Forædling S. XXIII—XIX, at Banko allerede i August af Nogle blev betalt med 800 til 1000, og at det altsaa var forbi med Coursen af 730. Da Coursen omsider, saaledes som anført, blev sat meget høiere, var det langt fra, at man sørgebe over, at det, der hidtil havde været en aaben Hemmelighed, blev fuldstændig affløret, man antog det tværtimod for en Forbedring i den ulykkelige Tilstand, at man dog var kommen ud af den aldeles falske Stilling, hvori man saalænge havde befundet sig. At Coursen fremdeles vedblev med stærke Skridt at forværre sig, saa at den ved Aarets Slutning og i Begyndelsen af 1813 stod over 1800, kom heller ikke uventet. Det maa vel have været Fordeel for Enkelte,

ved Hjælp af Finantsernes Opoffrelser, at faae en Deel Banko under Sammes naturlige Priis, men for det Hele var Intet derved vundet. Den Ulighed, som derved fremkom i forskjellige Handlendes Kaar, var tvertimod en Ubillighed, og havde en opirrende Virkning. Forfaavidt de gunstigere Bilkaar, hvorunder Enkelte bleve forsynede med Banko, have bidraget til Indforskrivningen af Varer, hvoraf det i den daværende Tilstand maatte ønskes, at Forbruget blev saa indskrænket som muligt, var dette og til Skade for den private Deconomi. En Recensent, der var meget langt fra et fjendeligt Sindelag mod dem, som havde udøvet Indflydelse ved denne Leilighed, vidner, at just til hiin Tid alle Boder vare opfyldte med Luxusvarer, og mener, at dette blev fremmet ved den Visshed, vedkommende Kræmmere havde om til en lempelig Cours at kunne erholde de til Betalingen fornødne Verler (Literatur Tidende for 1813, S. 709—710). Bistnok var der i hiin Tid ingen Mangel paa Luxusvarer i vore Boutikker, og det er i sig ikke usandsynligt, at den fremkunstlede Cours har befordret Anskaffelsen af slike Varer. Jeg skal imidlertid lade være usagt, om dette har havt nogen særdeles Betydning. Dagsaa er der adskillige Sider, hvorfor den lavere Cours, hvori Banko kunstig blev holdt, kunde have virket til, at dette i Virkeligheden blev kostbarere, saasom at de, der havde Banko at raade over, holdt det tilbage, indtil Handelen med samme blev frigjort for de unaturlige Baand, der hvilede paa samme, og at omvendt de, der om nogen Tid vilde behøve Banko, søgte at forsyne sig inden den forventede uhyre Priisstigen indtraadte. Det Mørke, hvori Sagen var indhyllet og det Forhadte, som der var i, at Enhver, der vilde have Adgang til det Regjeringen tilhørende Banko, som Meyer havde i sin Haand, maatte underkaste sig en inquisitorisk Undersøgelse over dets Bestemmelse, og en vilkaarlig Bedømmelse af denne, nærede og en fra flere Sider fordærvelig Mistillid; denne bidrog blandt andet og til det Had mod Jøderne, der i 1813 gav sig Luft i Pressen, og i en senere Tid viste sig i fortsatte voldsomme Foretagender mod

disse vore Medborgere, hvilke Voldsøgierninger tillige skulde være en Demonstration mod Regjeringen (cfr. 3die Bindes S. 297*).

Hr. Nathanson synes, og det endnu i sit titnævnte vidtløftige i 1844 udkomne Værk, at ville antyde, at den uheldige Bending, som de Meyerske Coursoperationer fik, ikke havde sin Grund i disses egen Natur, men deri, at Andre, og selv et under Finantserne hørende Contoir, virkede forstyrrende paa disses Foretagender ved bag hans Ryg at købe Banko til høiere Priser end de, han havde sat derpaa. Men denne Forfatter udhæver selv de naturlige Aarsager, der maatte virke til Coursens Forværrelse. Navnlig har han i ovennævnte sin Fortale til Oversættelsen af Lueder udviklet hine Aarsager med Klarhed og Styrke, uden at det den Tid synes at være faldet ham ind at ville søge Skylden for, at Meyers Bestræbelser mislykkedes der, hvor han siden og navnlig i sit oftnævnte store Værk vil søge den. Men disse Aarsager vare i sig selv saa mægtige, at det ikke fornuftigviis kunde tænkes, at de lode sig overvinde ved de Meyerske Bestræbelser, hvilke iøvrigt, som vi have seet, ikke indskrænkede sig til det, der i en vis Grad havde været at opnaae, men gik ud paa Noget, der havde Tingenes naturlige Gang lige stik imod sig. Nathanson mener, at de Opkjøb af Banko til høiere Priser, der siden Januar 1812 havde fundet Sted, især maatte skade Coursen, fordi den Tro forsvandt, hvori Børsen havde staaet, at der maatte være rigeligt Forraad der, hvor man uden Indskrænkning kunde faae Banko, og det paa kort Sigt (Meyers Levnet S. 76, cfr. Fortalen til Lueder S. 24—25). Men om end Børsen, hvor det ikke pleier at mangle paa skarpt tagttagende Dine, i nogen Tid havde næret en

*) Erkjendelsen af det ufordeeltagte Omdømme, de Meyerske Coursoperationer havde fundet, udtaler sig meget bestemt i selve Meyers Levnetsbeskrivelse. See til Exempel Dedicationen til Kongen, Fortalen og den S. 90—91 indførte Condolationskrivelse fra Kongens Rabinets-Secretair til Trier og Nathanson i Anledning af Meyers Død.

saadan Tro, saa maa denne Tro dog være forsvunden eller dog stærkt rystet, inden de paaklagede Opkjøb foregik; thi det lader sig ikke tænke, at Rogen, saalænge man hos Meyer kunde faae alt det Banko, man behøvede, vilde beqvemme sig til at kjøbe det andetsteds til høiere Priser. Den Tro, som Nathanson mener, at der endnu den Tid var herskende, vilde og i alt Fald have været en Skuffelse, der ikke længe kunde holde sig vedlige. Men naar Meyer ei var istand til at fyldestgjøre alle Begjæringer, der kom til ham om Banko til den noterede Cours, og han heller ikke vilde vide af at sætte Prisen op, saa maatte det jo komme ham tilpas, at der vare Andre, som forsynede en Deel af dem, der behøvede dette Betalingsmiddel. Høist synderlig er derfor den Harme, som han synes at have fattet over den Banko-Handel, der ei gif igjennem ham, og som endnu udtaler sig hos Nathanson. Jeg kan godt begribe, at de, der saae sig nødsagede til at anstaffe Banko til en høiere Priis end den, der ved den anordnede Coursnotering blev erklæret for den rette, vare fortrydelige over dette unaturlige og for dem trykkende Forhold. Men den Fortrydelse mod disse Lidende, der endnu efter mere end 30 Aars Forløb gif igjen hos Nathanson, er mig uforklarlig. Noget ganske eget var det rigtignok, at endog Finantserne (Bankcontoiret), maatte kjøbe det Banko, de behøvede, andetsteds og til en høiere Priis, end den, hvortil Meyer udsolgte Samme paa deres Regning. I hvilket Omfang og under hvilke Omstændigheder det er skeet, faaer man ikke at vide. Jeg kan imidlertid ikke forestille mig andet end, at den godmodige Finantsminister, der uden Tvivl fra flere Sider har agtet Meyer, men og har kjendt hans Særheder og Indskrænkninger, og som tillige har taget Hensyn til den Tillid, Kongen havde fattet til Meyers Plan, og som ogsaa Publikum en Tid lang havde deelt, ikke har villet indlade sig i Strid med denne om det Banko, Finantserne behøvede til sine Udgifter, men hellere har benyttet de Leiligheder, der frembøde sig til at anstaffe Banko til en Cours, der vel stod noget over den noterede (hvortil dog Finantsernes eget Banko gjennem Meyer blev solgt), men som med Hensyn til den Stigen

af Coursen, som han forudsaae, var fordeelagtig. Her seer man rigtignok et saare mærkeligt Exempel paa den oven S. 8—9 paapegede Dobbeltthed i Finantsebestyrelsen; og at dette var en meget svag Side ved Datidens Regjering, er Noget, som Ingen mindre end jeg skal benægte. Som jeg flere Gange har udtalt, finder jeg det beklageligt, at en Kabinetregjering under Krigen traadte i Stedet for den Regjeringsmaade, som i 1784 til Held for Staten blev indført; og der er neppe Noget, der klarere fremstiller den skadelige Følge af den forandrede Regjeringsmaade, end netop denne Deel af vor Finantsehistorie.

XC.

Om det i 1813 i Hertugdømmerne optagne tvungne Laan, og om den i 1808 foregaaede Overdragelse af det asiatiske Compagnies Varebeholdninger til Finantserne.

I 1813 blev der endnu optaget et tvungent Laan særlig i Hertugdømmerne. Som oven (S. 18—19) udviklet bleve Finantserne i Løbet af 1812 bragte til den største Yderlighed derved, at de slesvig-holsteenske Repræsentativer, hvoraf de hidtil efterhaanden havde sat mange Millioner i Omløb, der holdt sig i god Værd, omsider tabte deres Credit og Brugbarhed. Det er og bemærket, at dette, medens det skilte Regjeringen ved et fortrinligt Hjælpemiddel, endvidere havde til Følge, at dens Indtægter i Hertugdømmerne størstedels vilde indkomme i dybt sjunkne Papiropenge, saa at der kun lidet vilde indkomme i Sølvs. Ved Forordningen af 5te Januar 1813 blev Stillingen i saa Henseende ingenlunde forbedret, den blev endog ikke lidet værre, da der nu slet ikke vilde blive nogen Afgift betalt i Andet end de Rigsbankrepræsentativer*), der bleve født med

*) Naturligviis indbefattede derunder og de ældre Repræsentativer, der indtil de kunde blive indløste med Rigsbanksedler, toges i Betaling efter et vist lovbestemt Forhold (Forordning af 5te Januar 1813 § 12).

en betydelig Afvigelse fra den Værdi, de skulde forestille og under de uheldige og truende Forhold, der snart viste sig, sank dybere og dybere. Først ved at tage Forordningen tilbage, forsaavidt den gjorde Rigsbanksedler til et tvungent Betalingsmiddel i Hertugdømmerne, aabnede Regjeringen sig atter Udsigt til at faae sine Indtægter af Hertugdømmerne i den gamle gode Valuta. Denne Forandring blev forberedt ved det aabne Brev om Bank- og Pengevæsenet af 30te Juli 1813, og et i Forbindelse dermed for Hertugdømmerne udstedt Patent af samme Dato, og fuldførtes ved Forordningen af 13de October 1813 for Hertugdømmerne, hvis Indhold fuldstændig er gjengivet i en under 19de næstefter for Kongerigerne udkommen Forordning. Bemeldte Forordninger førte for Hertugdømmernes Vedkommende alle i Species eller Slesvig-holsteenskt Courant stiftede Forpligtelser tilbage til Sølvmynt, og fastsatte som Følge deraf, at alle efter den 1ste August forfaldne Skatter og Afgifter skulde udredes i saadan Mynt. Herved blev nu Finantsernes Stilling nok noget bedre end den siden Midten af 1812 haade været*). Men foruden at dog den betydelige Hjælpeskilde, som de tilforn havde

*) Det er altsaa en mærkelig Bilsfarelse, naar Nogle mene, at Sølvmynts Gjenindførelse i Hertugdømmerne var en Regjeringen aftvungen eller affokket særdeles Begunstigelse for disse Landsdele, hvorved en omtrent et halvt Aar tidligere indført for hele Staten gavnlig Forholdsregel blev taget tilbage. Allerede det her Meddeelte viser tilstrækkelig, at det for hele Statens Finantsvæsen var vigtigt ja aldeles nødvendigt atter at bringe de af hine Landsdele gaaende Indtægter tilbage til Sølvmynt, og at dette netop blev forbundet med betydelige Byrder for Hertugdømmerne, hvilke man dog der gjerne vilde og maatte underkaste sig, for at komme ud af den Retsforvirring, som Overgangen fra en fast Pengeværdi til en i høi Grad vallende og allerede fra først af dybt nedsjunken, havde medført. Men isvrigt maa jeg henvise til mit Skrift „For den danske Stats Dyrholdelse i dens Heelhed“ S. 100—105 samt S. 298—303, der indeholder en udførlig Udvikling saavel af de Grunde, der bevægede Regjeringen til i Begyndelsen af 1813 at gjøre Sedler til et tvungent Betalingsmiddel i Hertugdømmerne, som af dem, der senere bragte den til at gaae tilbage herfra.

havt i Udgivelsen af flæsvig-holsteenske Repræsentativter var stoppet, saa var det først for de efter 1ste August 1813 forfaldne Afgifter de igjen vilde faae Betaling i Sølv; i 1813 vilde der saaledes indkomme meget lidet Sølv i de kongelige Kasser, medens disse endog til de nødvendigeste løbende Udgifter i bemeldte Lande behøvede meget deraf, og dette kunde, under de daværende Omstændigheder ikke komme uden fra Hertugdømmerne*). Det var saaledes en trængende Nødvendighed paa anden Maade at tilveiebringe noget Sølv. Der blev derfor paabudt et tvungent Laan, der af Communerne i Hertugdømmerne skulde udredes, og som skulde forrentes med 5 Procent. Hvad dette Laan angaaer, er der, som med Hensyn til adskillige andre vigtige Foranstaltninger fra hiin Tid, en stor Mangel paa autentiske og nøiagtige Oplysninger. Navnlig findes der Intet om dette Laan i den chronologiske Samling af Anordninger for Hertugdømmerne, hvor man snarest maatte søge det. Derimod indeholder Falks Staatsbürgerliches Magazin 5te Bind S. 344, at Laanet blev udfrevet med $1\frac{1}{4}$ Million Species eller $2\frac{1}{2}$ Million Rigsbankdaler S. M., der skulde indbetales i 5 kort paa hinanden følgende Terminer inden Aarets Ende, og at de to første Terminer bleve, ved de store Austrængelser, som de Paagældende anvendte, hurtigt nok tilveiebragte, men at de fjendtlige Tropers Indtrængen i Aarets Slutning forhindrede, at de følgende Terminer kunde holdes. Nathanson (Historisk-statistisk Fremstilling o. s. v. S. 528) opgiver dette Laans Størrelse til omtrent $\frac{1}{2}$ Million Species. Af det i 1841 udgivne Normalreglement S. 491 seer man, at der i 1840 endnu henstod ubetalt 567,888 Rd.; hvorpaa der, som de senere RegnskabsOversigter vise, efterhaanden er gjort Afdrag, og efter den i

*) Senere paa Aaret bleve dog ogsaa Toldafgifterne i Kongerigerne paabudne i Sølv (see 3die Bind S. 483—484), men det Sølv, der som Følge heraf kunde i den tilbagestaaende Deel af 1813 komme ind i Statskassen, var dog af liden Betydning i Forhold til Statens mange Sølbudgifter.

1848 udgivne Regnskabs-Oversigt for 1846 var bemeldte Gjæld i dette Aar nedbragt til 320,880 Rd. (see S. 368). Der er ingen Anledning til at paatvivle den Angivelse af Laanets paabudne Størrelse, der findes i Staatsbürgerliches Magazin. Forfatteren, hvis Arbejde „Materialien zu einer Chronik der Herzogthümer Schleswig und Holstein von Anfang des neunzehnten Jahrhunderts“, gaar igjennem en Mængde Hefter af det nævnte Tidsskrift*) viser sig overalt som en rolig og forstandig Mand, vel ikke udmærket ved Aand eller Skarpsindighed, men og uden nogen Partilidenstaa. Hiin Angivelse staaer heller ikke i nogen Modsigelse, med hvad der findes paa de øvrige anførte Steder. Med Hensyn til det Beløb, der virkelig skal være indkommet, da vilde de to første Terminer ikke give mere end den af Nathanson nævnte $\frac{1}{2}$ Million Species, og det er rimeligt, at denne Forfatter har dette Tal fra de authentiske Kilder, hvortil han har havt Adgang. Iøvrigt indeholder ovennævnte Normalreglement S. 494, at der fra Finantsernes Side underhandlede om Rentens Nedsættelse af den tilbagestaaende Sum, men at det var tvivlsomt, om den vilde opnaaes. Den Afgang, der siden har fundet Sted i denne femprocentige Gjæld, er uidentivt skeet ved contant Udtælling, og ikke ved Oversførsel til fireprocentig Gjæld. Det Første vilde vel under Finantsernes Tilstand paa den Tid, Normalreglementet blev udgivet, have været dem endog nok saa beleiligt som det sidste; men vedkommende Communer have for en stor Deel ikke været villige til at modtage et Tilgodehavende, der bar 5 Procent Rente førend til Forsaldstiden. Staatsbürgerliches Magazin indeholder iøvrigt, at det havde sine store Banskfeligheder at opbringe det paabudne Laan, og at der i de offentlige Blade skete idelige Tilbud om rigelig Sikkerhed og anselige Fordele for dem, som vilde forstrække Communerne med de til de befalede Terminers Afholdelse fornødne Summer. Det er og i

*) Hvad der i dette Skrift paa flere Steder er citeret af Staatsbürgerliches Magazin høret og iøvrigt størstedels til hiin Materialsamling.

fig troligt, at det, efter at den betydelige Mængde Repræsenterer, der indtil Midten af 1812 gik i Omlobet som Sølv, var sat ud af Kraft, og efterat Hertugdømmernes Credit var blevet saa meget svækket deels ved de oven S. 18—19 omtalte i 1812 indtraadte Forhold, deels ved Forordningen af 5te Januar 1813, maatte være vanskeligt i kort Tid at tilveiebringe en saa stor Sum i rede Sølv. Det er derhos rimeligt, at man virkelig har anstrenget sig for at opfylde Regjeringens Fordring; thi saa byrdefuld den end var, saa ansaae man det dog i Hertugdømmerne for saa vigtigt at blive fri for det vaklende Pengewæsen, som forhen havde været ukjendt i disse Landsdele, at hverken denne Byrde eller de øvrige Offre, som Tilbagegangen til Sølv førte med sig, derimod burde komme i Betragtning; det var og allerede tidligere fra Regjeringens Side tilkjendegivet Ridderkabet og de mange Andre, der med særdeles Eftertryk trængte paa Sølvets Gjenindsførelse, at den et vilde være istand til at opfylde dette Duffe, naar den ikke ved et anseeligt tvungent Laan i Hertugdømmerne blev sat istand til at udholde det første Stød, Noget, som de og meget godt have kunnet indsee.

Her turde Stedet være til at berøre et Foretagende, der vel i sin Form ikke kunde henregnes til Laan, men dog i sit Væsen havde meget tilfælles med et saadant og navnlig med et tvunget. I August 1808 erhvervede nemlig Regjeringen det asiatiske Compagnies store Beholdning af oversøiske Varer, for ved igjen at afsætte disse i Udlandet, at komme til en ikke ubetydelig Sum i rede Valuta. Ogsaa om denne Sag er der ingen synderlig Dplysning at faae, udenfor hvad Nathanson har meddeelt i Meyers Levnet (S. 46—53)*). Det frem-

*) Det feiler vel ikke, at der findes et og andet om ovenmeldte Foretagende i den Tid's Blade, men sikkerlig Intet, som indeholder nogen ret Dplysning om Sagens Sammenhæng. Jeg har derfor ikke villet underkaste mig den Besværlighed, som vilde være forbundet med at efterspore, hvad der om dette Æmne maatte være at finde i bemeldte Blade, hvilke ikke ere forsynede med Register.

gaaer deraf, hvad der og i sin Tid var almindelig antaget, at Forslaget til dette Foretagende kom fra Meyer. Denne havde en meget videregaaende Plan til Afhjælpning af Finantsernes betrængte Forfatning, hvilken Plan han, strax efter at Engländerne vare dragne bort fra Kjøbenhavn, forelagde Finantsministeren og noget senere Kongen. Den gik blandt meget andet ud paa, at alle Realiteter, være sig Sølv, Banko eller Varer, hvoraf Banko kunde staves, skulde, saavidt muligt, samles, for i Rødens Tid at kunne drages frem, og han trængte paa at dette skulde ske uden Ophold, da det let kunde blive for sildigt, naar Andre saa med i Kortet. Dette blev saalidet som de mange andre, tildeels nok saa eventyrlige, Forslag, som han i Forbindelse dermed lagde for Kongen og Finantsministeren, bifaldet i dets hele Udstrækning. Men i Særdeleshed tilraadete han og at tilforhandle sig det asiatiske Compagnies hele anseelige Varebeholdning, og herpaa gik Regjeringen ind. Da dette Kjøb ikke skete, fordi Regjeringen havde Brug for Compagniets Varer, men kun for at gjøre dem i Penge, medens den for Beløbet udstedte Obligationer, saa var det i sit egentlige Væsen et Laan. Hvorvidt det derimod bør henregnes til de frivillige eller tvungne, kommer an paa, hvorvidt det var med fuld Frihed, Compagniet overlod sine Varer paa de fra Regjeringens Side tilbudne Billaar. Handelen blev nu vel ikke bragt istand ved en kongelig Befaling, men ved en Generalforsamlings Beslutning. Imidlertid har dog uden tvivl Regjeringens Myndighed havt afgjørende Indflydelse paa denne Beslutning, og det var idetmindste en udbredt Mening, at man var belavet paa, at den vilde gjøre Brug af sin Magtfuldkommenhed, saafremt Generalforsamlingen ei vilde gaae ind paa dens Forslag; dette laae i alt Fald og paa Bunden af Meyers Plan. Udenfor Handelsstanden var, saavidt jeg havde Leilighed til at bemærke, Meningen og for, at Regjeringen, under de daværende Omstændigheder, gjorde vel i ved dette Middel at skaffe Finantserne en Hjælp, hvortil de i høi Grad vare trængende. Man meente og, at Compagniet saameget mindre derover kunde besvære sig, som det dog stod

Regjeringen frit ved Udførselsforbud at forstyrre den Udfigt til høiere Betallinger for dets Varer, som det ellers kunde have, ligesom allerede Fastlandssystemet i sig selv traadte i Veien for denne Udfigt, medens Regjeringen dog kunde vente ved Indrømmelser fra sin mægtige Allieredes Side at faae nogen Lempelse i hiint System, naar Varerne tilhørte den og skulde tjene som et Hjælpemiddel til at bestride Krigens svære Beskostninger. Enkelte vare der dog, for hvem Eiendomsrettens Ufrænklighed havde saamegen Vægt, at de, om det var kommet an paa dem, ikke vilde have anbefalet et saadant Brug af Kongens Gnevælde, ligesom de og for en Deel nærede nogen Tvivl om den Nytte, hvortil det skulde være for Finantserne. Men saadanne vilde ganske bestemt have været i Minoriteten. Stemningen var i det Hele for, at Regjeringen vilde ved denne Leilighed have gjort Ret i, om det havde viist sig fornødent, at gribe til sin Magt, og at det derimod vilde have været Mangel paa Fædrenelandsfint, om Compagniet havde nægtet sit Samtykke til hiin Handel. Det Laan, som skulde sig i denne, kan saaledes vel med Frie regnes til de halvbtungne.

Varerne bleve betalte efter en af Compagniet sat Tært, der ubentvivl var affattet, med Hensyn til hvad der kunde ventes at blive udbragt ved de sædvanlige Vareauktioner, men derhos tilstodes der Compagniet det Halve af, hvad Mere der indkom ved Forhandlingen. Nathanson mener endog, at Handelen ikke bragte Finantserne anden Fordeel end den, som fremkom ved, at dansk Courant, hvori Obligationerne for Beløbet bleve udstædte, faldt i Værdi. Han antager derhos, at det var Compagniets egen Skyld, at det ved Coursens Gang leed noget Tab, medens Handelen iøvrigt var til Sammes Fordeel. Han holder nemlig for, at Compagniet, hvis det havde beholdt sine Varer, vilde ved den Auction, som det havde berammet til September Maaned, paa sædvanlig Maade have solgt med 12 Maaneders Credit til Alle og Enhver, uden at spørge om Vederhæftighed eller Sikkerhedsstillelse, og at det saaledes ikke vilde have faaet de høie Priser, den efterhaanden stigende Cours bevirkede. Men desuden anfører han, at

Compagniet kunde have betinget sig Betaling efter en bestemt Cours, hvilket efter hans Mening sikkert ikke vilde være blevet nægtet, eller og siden op sagt sine Obligationer og omsat Beløbet i Sølv eller andet, der havde fast Værdi. Udentvivl har han Ret i, at Handelen ikke blev Finantserne til nogen synderlig Fordeel; men dette taler mere imod end for Samme. For saavidt han anseer det for afgjort, at Finantserne vilde have været villige til, om det havde været begjært, at paatage sig Betaling enten i Sølvvaluta eller efter den ved Betalingen gjældende Cours, saa anseer jeg dette for lidet sandsynligt; thi under slige Betingelser seer jeg slet ikke, hvorledes man i denne Handel kunde finde en Hjælpemiddel for Finantserne. En senere Opfølgelse af de udstædte Obligationer i dansk Courant for igjen at omsætte Beløbet i anden Valuta, vilde have været forbundet med et Tab, svarende til den betydelige Formindskelse, der siden Obligationens Udstædelse var foregaaet i Værdien af dansk Courant, og selv afføet derfra, havde det været en meget mislykket Speculation, som Compagniets Bestyrelse ikke burde tillade sig, og neppe engang foreslaae en Generalforsamling. At Compagniet i 1811 lod sig 600,000 Rb. udbetale for efter at de vare omsatte til Sølv at bruge dem til en Gjælds Afbetaling i Udlandet, blev under den Værdi, kongelige Obligationer siden opnaaede, det til Tab. Men især er det mærkeligt, hvorledes Nathanson i Interessenternes Talrigheid og den Omstændighed, at der blandt disse var en stor Deel, der kjendte til Tingene, kan finde en Grund, hvorfor det af denne Handel i det Hele flydende Tab i alt Fald burde tilregnes Compagniet selv. Han veed jo dog meget vel, at Actionairerne i deres Fleertal vare langt fra den Indsigt, der behøvedes for at have en begrundet Mening om et saadant Anliggende, og at de Enkelte, hos hvem denne Indsigt maatte findes, efter den i Compagniet gjældende Afstemningsmaade (der lagde Afgjørelsen i en Mængde smaae Actionairers Hænder, for hvilke Compagniets Interesse var en Bisag, og som ikke sjældent brugtes til at afgive deres Stemmer i andre Hensyn,) ikke kunde

have nogen Indflydelse. Hvis hine Enkelte havde opløstet deres Stemmer ved den omhandlede Leilighed, vilde de sandsynligvis være blevene overdøvede af heftige Udtalelser om, at det kun var de Handlendes Udfigt til at gjøre sig god Fordeel ved Compagniets Auctioner, der bragte dem til at modsætte sig en saavel for Staten, som for Compagniets Interessenter gavnlig Handel. Derimod er det rigtignok en Kjendsgjerning, at Compagniet pleiede ved sine Vareauctioner, at tilstaae Alle og Enhver 12 Maaneders Credit, og at det, hvis det ingen Forandring deri havde gjort ved Auctionerne over de Varer, hvoraf det til den omspurgte Tid var i Besiddelse, vilde have faaet de budne Summer ind under den, i Løbet af den i det paafølgende Aar, meer eller mindre dalende Pengeværdi. Men det er uvisst, om Compagniet ikke ved de nye Auctioner vilde have lempet den sædvanlige Fremgangsmaade; thi dets Auctioner af 1807 havde givet det mange Erfaringer om, at Personer, der Intet eiede, havde ladet sig Varepartier tilstaae, og siden under de stigende Priser gjort sig betydelig Fordeel ved at overdrage deres Ret til Andre, uden at der hos dem havde været Noget at faae, hvis Varepriserne vare faldne. Det er iøvrigt rigtignok tvivlsomt, om Compagniet vilde have gjort sig større Fordeel af dets betydelige Varebeholdninger, dersom disse ikke vare blevene afstaaede til Regjeringen; men den hele Handel gav dog, som Nathanson og selv anfører, Stof til ulige Domme, hvilke hellere maatte have været undgaaede, i Særdeleshed hvis den dog ei var Finantserne til nogen sand Fordeel. Selv i en senere Tid gif den Mening igjen, at den svage Tilstand, hvori Compagniet efter Freden befandt sig, for en stor Deel hidrørte fra det Offer, Samme havde maattet gjøre ved at overlade Regjeringen det Varesforraad, hvoraf det ellers kunde have havt ganske anden Fordeel. Navnlig traadte denne Mening frem i den Commissjon, der omtrent 3 Aar efter Freden nedsattes til at udarbeide den nye Octroi, der under 9de April 1812 var bleven Compagniet tilfagt. Vel blev det i denne Commissjon, i hvilken jeg havde

Sæde, udhævet, deels at Handelen fra Compagniets Side var aldeles frivillig, deels at det, efter den Maade, hvorpaa det pleiede at behandle sine Vareforraad, muligen endog vilde have faaet et mindre Udbytte, hvis ikke denne Handel havde fundet Sted. Men det lykkedes ikke at overbevise de Medlemmer, der nærmest ansaae sig kaldede til at varetage Compagniets Interesser; og der var dog saa megen Uvisshed tilbage, at der, ogsaa med Hensyn dertil, oprindeligiis var megen Stemning i Commissjonen for at anbefale Compagniet til en Deel Begunstigelser. Kun de overspændte og tildeels aldeles urimelige Fordringer, der fra Sammes Side bleve fremsatte*), gjorde, at det ikke kom til nogen Detroi, men kun til midlertidig Forlængelse af den ældre, sidst ved Patent af 29de Januar 1822 indtil videre, og at Compagniet omsider, dog ikke uden en Deel Byrder for Staten, blev hævet, da det under Forholdenes Udvikling blev aldeles klart, at en længere Vedligeholdelse vilde have været baade det og Staten til Skade, ligesom Regjeringen og i fuldeste Maal havde fyldestgjort alle Fordringer og Forventninger fra Compagniets Side, der havde noget Præg af Billighed**).

*) Saaledes blev det forlangt, at Compagniet skulde have Ret til, naar det ikke kunde svare Regning at hente Thee fra China, dog at indføre de Theer, som de kjøbte andetsteds (navnlig i Hamborg, der ved Hjælp af Nordamerikanernes, under den nylig tilendebragte Krig i høi Grad udvidede Handel, var blevet og yderligere kunde blive forsynet med Theeforraad til langt lettere Priser, end dem, hvortil Compagniet kunde hente dem fra China) til Danmark og Hertugdømmerne mod en saadan ringe Told, som det havde at udrede efter Detroien af 21de Martz 1792, og at derimod den høie Told, som til Beskyttelse af Compagniets Handel, var lagt paa den Thee, der kom andetsteds fra, isvrigt skulde vedblive.

***) See dette Skrift, 2. B. S. 420.

XCI.

Om de af D. A. Meyer, deels kort førend Krigen med England, deels strax efter dens Udbrud, lagte Planer til Statsfinansernes og Pengevæsenets Ophjælpning.

Det er allerede bemærket, at D. A. Meyer havde indgivet Forslag til Finansernes Ophjælpning, hvoraf den i forrige Afsnit omhandlede Erhvervelse af det asiatiske Compagnies Bærebeholdninger kun var et Brudstykke. Da denne Mand har havt en betydelig Indflydelse paa adskillige af de Forholdsregler, der bleve tagne i Anledning af Finansernes betrængte Tilstand under Krigen, og der om denne Indflydelse, skjøndt den i sin Tid var i Alles Munde, ingen anden Oplysning er meddeelt Almeenheden, end igjennem den tidmeldte Forfatter, der, hvad man maa finde meget naturligt, har søgt at sætte denne Virksomhed i det fordeelagtigste Lys, saa turde en nærmere og upartisk Betragtning være dem velkommen, som ønske at danne sig et rigtigt Begreb om hiin Tids finansielle Forholdsregler. Den Deel af Meyers finansielle Virksomhed, der turde have været den følgerigste, have vi udførlig belyst i det næstforegaaende Afsnit, ligesom vi og nylig have omhandlet et særligt Foretagende, der blev iværksat ifølge den ovennævnte Plan; og adskillige Foranstaltninger, som han vides eller formodes at have foranlediget, ville faae deres Plads i Følgende. Men det turde være hensigtsmæssigt, forinden vi komme dertil, noget nærmere at berøre det, der skulde være det egentlige Grundlag for hans Finansplaner, og det saameget mere, som baade Meyer selv og hans Biograph have beklaget, at disse ikke bleve gennemførte i deres Heelhed, i hvilken Omstændighed de søge Marsagen til, at ikke alt det Gode blev udrettet, som de kunde have bevirket, og at det, der af samme blev gennemført, førstedeels fandt en meget ugunstig Bedømmelse.

Meyers ovenberørte, kort efter Krigen indgivne, Finansplan var en Fortsættelse og Lempning af en foregaaende, i Slutningen af 1806 affattet. Denne var indledet ved nogle almindelige Bemærkninger, hvori adskillige bekjendte Sandheder

vare blandede med meget Skjævt og Overdrevent, hvilket Sidste Nathanson selv tildeels har udhævet. Men det Middel, hvori Staten skulde søge sin Frelse imod den Udelæggelse, hvormed vore ufunderede Sedler, vor formeentlige Underbalance i Handelen, vor, efter hans Forestillingsmaade, uhyre Lurus og en mulig Krig, truede, var først og fremmest en Skat af 5 Procent aarlig (sic)* af alt forarbejdet Sølv, der fandtes i Landet, forbunden med en Opfordring til at udløse til Species-Banken alt undværligt Sølvstøi, mod derfor at erholde Obligationer, lydende paa 4 Procent Renter. Herved skulde denne Bank sættes i Stand til at forsyne Omløbet med Sølvstøi og med saadanne Sedler, som paa Anfordring vilde blive ombyttede mod Sølv. I Forbindelse dermed maatte til Underflæbs Forebyggelse, Udsørsel af Sølvstøi og Barrer, saa og ethvert Laan paa Samme, selv i Banken og paa Assistentshuset, forbydes. Ved Siden af hiin Skat, skulde der til Inddragning af Courantseblerne, paabydes en almindelig Formueskat af 5 Procent, der dog skulde tilbagebetales i 20 Aar, med aarlig Afdrag af 5 Procent, altsaa kun være et tvungent, rentefrit Laan**). I sin i 1808 indgivne Plan havde han derimod til Dækning af Finantsernes Underbalance foreslaaet en Formueskat af 4 Procent, men ikke været enig med sig selv, om Beløbet ligefrem skulde udredes som en Skat, eller blot som et tvungent, men rentefrit Laan. Denne Afgift skulde dog ogsaa kunne erlægges i Kornvarer eller andre Artikler. Derhos fandt han det fremfor Alt nødvendigt, at forbyde al Udsørsel og Indsørsel af Bankosedler, saaledes at de ei kunde komme paa den Hamborger Børs, hvis Cours paa vore Bankosedler, efter hans Mening, skundom udøvede en

*) Nathansons statistisk-historiske Fremstilling S. 132, gjengiver atter Indholdet af foransøgte Plan saaledes, at den foreslaaede Sølvskat skulde være aarlig.

***) Ovenmeldte 5 Procent kaldes vel „Renter“, men naar Gjælden i 20 Aar derved skulde afdrages, kunde de ei tillige være Renter.

meget skadelig Indskydelse paa den kjøbenhavnste. Med Hensyn hertil vilde han, at baade Udsørsel og Indsørsel af Sedler skulde forbydes under Confiskationsstraf, ja endog at Besidderne af de allerede i Udlandet værende, ved et allevegne kundgjort Proclama, med 8 Dages Barsel, skulde indkaldes til at melde sig hos de danske Gesandter ved de respective Hoffer, for at lade Sedlerne paategne, og saaledes paategnede skulde disse indfries efter den ved Proclamaets Udstedelse gjældende Cours (see Meyers Levnetsbeskrivelse S. 54—56).

Meyers Levnetsbeskriver gjør store Ord af det dybt gjennemtrængende Blik og den grundige Sagkundskab, som hans Planer forraadte. Meyer skal endog have seet og forudseet det, som ingen Anden til den Tid saae, men som siden altfor tydelig har viist sig. Der tales, som om Landets Mangel paa klingende Mønt, var Noget, han havde opdaget (S. 31 og 37 o. fl. St.), og det antages, at Farligheden af ufunderede Sedler først af ham var sat i det rette Lys. Ja det vittres, at han, maaskee førend nogen Anden drømte derom, i 1806 eller i Begyndelsen af 1807 skal have spaaet de Ulykker, som siden overgik Danmark. Saa naturlig man end maa finde Nathansons store Hengivenhed for sin faderlige Ven, saa er det dog ubegribeligt, hvorledes han har kunnet drive sin Jver for dennes Forherligelse saavidt, at han har kunnet finde en dyb Blissdom i det, han har meddeelt om Meyers almindelige finansielle Begreber og deres Anvendelse paa Danmarks finansielle Tilstand. At Sølv til hiin Tid ikke fandtes i Kongerigets Pengeløb, var Noget, som laae for Enhvers Næse. Det vilde og have været ganske imod Sagens Natur, om Sølv mønt kunde have holdt sig i et Land, hvori Enhver var, og i mere end 50 Aar havde været, pligtig uvægerlig at modtage Banksedler i Betaling (Forordningen af 6te October 1757), uden at Ihændehaverne i Banken kunde faae større Sedler omverlede anderledes, end med mindre, og kun Genrigsdaler-Sedler med Mønt (Forordningen af 6te September 1762), navnlig med Skillemønt, der ingenlunde

svarede til Landets rette Møntfod. Der var Intet naturligere end, at den til denne Møntfod svarende Deel af Landets Mønt, og selv den, der ikke meget fjernede sig derfra, maatte uden for de enkelte Tider, hvori en heldig Cours holdt Sedlerne i Beiret, gaae ud til Steder, hvor den kunde anbringes til en større Værdi, end de Sedler og den Skillemønt, der her i Landet kunde gjøre samme Tjeneste. Det var og Noget, som Enhver, der havde mindste Begreb om slige Forhold, tydelig indsaae; ligesom den øvrige Befolkning dog vidste det af Livet, at de bedre Mønter saagodt som ikke viste sig i Omløbet, men kun, og det i en stedse aftagende Mængde, fandtes paa Ristebundene, samt ved enkelte Leiligheder anvendtes til Gave og deslige, og isvrigt efterhaanden opkjøbtes til Betalinger uden for Landet. I Aarene 1795—1799, hvori vore Courantsedler ved Hjælp af lykkelige Handels- og Affætnings-Forhold i Forbindelse med Regjeringens Foranstaltninger, havde naaet deres fulde Pariværd, saae man vel ikke saa sjældent Species og Speciemønt. Men dette var dog fornemmelig i Kjøbenhavn; paa Landet viste den sig kun sjældent, og Almuen var end ikke uden Ængstelse ved at modtage denne, som det forekom den, fremmede Pengefort, og bad stundom om at maatte faae Betaling i rigtige Penge. Desuden forsvandt, som naturligt, Speciesmønter af det indenrigske Pengeomløb, saasnart vore Courantsedler imod Slutningen af 1799 ophørte at staae lige med Sølv.

Om end ikke fuldt saa urimeligt, som at hvin Alle bitterlige Kjendsgjerning skulde være en Dydagelse af Meyer, saa er det dog ikke mindre urigtigt, at tillægge ham nogen Ære for at have indseet den med ufunderede Sedler forbundne Fare. Ligesom denne var almindelig erkjendt af Alle, der havde tænkt noget over Pengevæsenet, saaledes havde i Særdeleshed de Mænd, der stode, og siden 1784 havde staaet i Spidsen for Datidens Regjering, klarlig og fra Grunden af indseet og udviklet det, og derhos gjort det til deres Dypgave, at skaffe Landet ikke alene funderede, men endog realisable Sedler. Kun havde de andre Dypgaver, som de

til Afhjælpning af de mangfoldige Brøst, hvorunder Landet fra en ældre Tid var lidende, havde at løse, og som maatte fremmes i Forbindelse med Pengevæsenets Forbedring, naar denne skulde have Rod, gjort det nødvendigt at begrænde de Kræfter, som de opbøde for dette Formaal, ligesom og mellemtrædende Omstændigheder standsede den fuldstændige Guldbyrkelse af de i sig kraftige Forholdsregler, der vare trufne i 1791, og i nogle Aar havde fremkaldt den vnskeligste Virkning. Hvad Meyer, efter Nathanson, har fremsørt for at begrunde sin Paaastand, kan ingenlunde sammenlignes med den skarpe og klare Udvikling, hvortil Regjeringen havde støttet sig*). Det kunde vel fortjene alt Bifald, at denne Mand til en Tid, da ei alene Udførelsen af de, til successiv Inddragelse af Courantsedlerne tagne, Beslutninger var, og flere Aar havde været standset, men Staten endog havde seet sig i den Nødvendighed, at sætte nye og betydelige Seddelmæsser i Omløb, søgte at fremkalde jornyede kraftige Bestræbelser for det, om ei forglemte, saa dog for Tiden tilbagestodte, vigtige Formaal. Men dette vilde kun have havt ret Bærd, hvis han havde været istand til at angive brugbare Veie og Midler til en saadan fornyet og forstærket Virksomhed.

At enhver Krig maatte virke skadeligt paa vort svage Pengevæsen, var en Indsigt, som Meyer ingenlunde havde for sig. Regjeringen vilde, om den end ikke havde havt Dinene aabne for det, Sagens Natur og andre Landes Exempel havde lært, selv have erfaret, i hvilken mærkelig Grad Toget til Sverrig i 1788 (cfr. nærværende Skrift 2. B. S. 50) og Krigsforholdet til England i 1800—1801, havde hæmmet Gjennemførelsen af dens Plan til at skaffe Kongerigerne et fast Pengevæsen, og atter hvorledes de senere Aars Krigsruftninger ikke blot havde taget de Kræfter i Beslag, hvorved ellers Pengevæsenet kunde have været bragt paa Fode, men endog, de betydelige Skatteforhøielser uagtet, ført til en ikke ringe Forøgelse af Seddelomløbet (l. c. S. 23—25). At

*) Cfr. dette Skrifts 2. B. S. 41—42.

navnlig en Krig med England, og det en saa langvarig og af saa mange uhykkelige Forhold ledsaget Krig, som den, hvori Danmark i 1807 blev styrtet, maatte være ødelæggende for dets Bengevæsen, var let at indsee. Selv om dette havde været paa en ganske anden Fod, end det da befandt sig, maatte det dog, under en saadan Krig, have undergaaet frygtelige Nystelser. Men naar Nathanson i den blotte Omstændighed, at Meyer i sine Betragtninger over den med vore Seddelpenge forbundne Mislighed, ogsaa har tænkt paa Krig, finder en Forudseenhed, hvorved denne skal have udmærket sig fremfor alle Andre i Landet, navnlig for dem, som havde at styre dets Anliggender, saa er det mere, end man vel kan holde hans, i og for sig meget undskyldelige, Partiffhed for Manden tilgode. Der er ikke i dennes Henpegning paa Muligheden af en Krig, mindste Spor til noget forudseende politisk Blik, ligesom det hele Billede, Nathanson ellers giver af ham, er langt fra at tyde paa de Kundskaber eller den Tankeretning, hvorfra slig Forudseenhed maatte gaae ud. Men under de daværende europæiske Tilstande laae det Alle nær, at det meer og meer maatte blive Danmark vanskeligt at opretholde sin Neutralitet mellem de to Magter, som kjæmpede om Herredømmet i Europa. Den i Forhold til Danmarks Kræfter betydelige Trossestyrke, som det i de sidste Aar holdt samlet paa Landets Sydgrænse, vidner noksom om, at Regjeringen var belavet paa Forbringere fra det ene eller det andet Parties Side, mod hvilke den, saavidt muligt, burde holde igjen. At Freden vilde blive brudt fra engelsk Side var uden Tvivl ikke det, den havde ventet, men den tænkte sig dog vist denne Mulighed, saavel som den modsatte, og den søgte at undvige begge disse Ulykker, og der er intet Spor til, at Meyer har seet videre og dybere i disse Forhold.

Som bemærket vil Værdien af Meyers Plan, eller, om man vil, hans Planer, komme an paa, hvorvidt han havde fundet brugbare Midler til at skaffe Bengevæsenet den Fasthed, som der manglede samme. Nu vare de Midler, han foreslog, saa unaturlige, ja man kan gjerne sige umulige, at de vidne

om, at han, saa dygtig en Mand han vistnok har været i sit nærmeste Fag, dog i en utrolig Grad var blottet, saavel for al Indsigt i Statsstyrelsens og Statshuusholdningens meest erkjendte Grundsætninger, som for Kundskab til Landets Tilstand og Lærv. Den Skat, som der, efter hans i 1806 udkastede Plan, skulde lægges paa forarbejdet Sølvs, vilde, allerede fordi den eenfaldig skulde ramme en vis Formuegjensstand, der ingenlunde egnede sig til Had og Forsølgelse, have været uoverensstemmende med den Retfærdighed, der bør iagttages ved al Beskatning. Dens Ordning og Gjennemførelse vilde derhos have været forbundet med store og vistnok uoverstigelige praktiske Vanskeligheder. Dog, hvad der fremfor alt gjør Forslaget mærkeligt, er, at det skulde være en vedvarende aarlig Skat. Dette gav ikke allene alt, hvad der ellers var at indvende imod Samme, en ganske anden Betydning, end det vilde have havt, saafremt der blot havde været Tale om en overordentlig Afgift engang for alle, men det medførte endog, at den blev en fuldkommen Uting. Man har ondt ved at troe sine Dine, naar man seer, at der af alt i Landet værende Sølvtøi, Aar efter Aar, skulde afgives $\frac{1}{20}$; og jeg vilde have været tilbøielig til at antage, at der maatte have indsnegget sig en forunderlig Trykfeil; dersom ikke Hr. Nathanson i sin historisk-statistiske Fremstilling havde gjentaget, hvad han 28 Aar tidligere havde meddeelt i sit, baade paa Dansk og paa Tydsk udgivne „Meyers Levnet“. En saadan Skat maatte, naar den kunde have holdt sig, useilbar have forjaget alt forarbejdet Sølvs af Landet; thi hvo vilde vel beholde Ting; der uden at give nogen Indtægt, i en ikke saameget lang Række af Aar vilde blive opslugt af en Skat, end sige erstatte Afgangen ved nye Anskaffelser, hvilke atter vilde være denne Skjæbne underkastede? For Meyer havde denne Følge just ikke meget at sige; thi han vilde have al Luxus banlyst, og Sølvtøi ansaae han ubetinget for Luxus. Han antog derhos, at Skatten kun vilde træffe de Formuende, og selv disse kunde, saa meente han, frigjøre sig derfor, ved at føre deres Sølvs til Banken, og saaledes ofre det til det, der

efter hans Forestilling var dets eneste fornuftige Anvendelse, til Benge. Om man nu end beelte Meyers Had mod al Luxus, tilligemed hans Mening om Lovgivningens Magt til at hæmme Samme, og derhos gav dette Begreb en saadan Udstrækning, som det behøvede for at kunne omfatte alt Sølvtøi, saa vilde det dog fra alle Sider være uforklarligt, hvorfor Staten netop skulde drive sin Iver mod denne ene Art af Luxus til en sliq Yderlighed, uden samtidig dermed at banslyse al Anvendelse af Borgernes Formue til Noget, der ei hørte til Livets Nødtørft. Hiin hvert Aar gjentagende Beskatning af Sølvtøi, vilde forjage en udstrakt Klasse af Brugsgjenstande, hvortil man i alle civiliserede Lande, ja endog udenfor Civilisationens Grændser, gjennem Aarhundreder, ja Aartusinder, har været vant. Den vilde heller ingenslunde, som Meyer meente, blot ramme Rigmanden; thi ogsaa i de lidet Formuendes Huse findes en Deel Sølv, hvilket endog i enhver, ikke aldeles fattig Familie, ansees som Nødvendighedsartikler; ja selv fattige og lavt stillede Almuespersoner eie som oftest enkelte Stykker Sølvtøi, hvorpaa stundom sættes særdeles Priis. Ligesom hiin Forfølgelse af Sølvtøi i mange Maader vilde gjøre Bold paa Folkets Baner og et civiliseret Livs Fordringer, vilde det og have givet det danske Folk et ganske forunderligt Præg i Fremmedes Dine, naar disse, selv i anseelige Huse, ikke fik noget Sølvtøi at see. Ogsaa vilde en smuk Industriegreen, der endog kan gaae over til en sjoen Kunst, være bleven tilintetgjort. For alt det havde nu Meyer kun liben Sands, medens denne vist ikke har manglet hans Lovpriser. Men selv efter de meest indskrænkede Begreber om Livets Fordringer vilde det have været en Daarstab at forjage den Luxus, der kaster sig paa Ting af varig Værdi, og hvorfra der i Nødens Tid kunde tilflyde Staten Hjælp, helst ved frivillige Gaver, men maaskee og ved en overordentlig Beskatning, der i en saadan Tid ingenslunde vilde have havt den Stemning mod sig, som den foreslaaede unaturlige Skat useilbar maatte have vaft.

Det var en mærkelig Misforstaaelse, at det Haarde i Afgiften vilde bortfalde ved den Adgang, der skulde gives

Borgerne til at faae deres Sølv anbragt i Banken mod Bederlag i Obligationer, og at man ved denne Anvendelse endog vilde vinde 9 Procent (!). Den, der afgav en Deel af sit Sølv til Banken, vilde jo derved ikke frigjøre sit øvrige Sølv, det han alt eiede, eller det han, fremtidig maatte erhverve, for den femprocentige aarlige Sølvskat. Kun den, der bragte alt sit Sølvtil til Banken, og ikke siden anskaffede sig noget, undgik Sølvskatten, og da vilde han dog tabe Arbejdslønnen, og have Beføstning af det Bordtøi eller Andet, hvormed han maatte erstatte sit forrige Sølvtil, og som han oftere maatte fornye. Det er vel rimeligt, at den aarlig gjentagne Bøde, der hvilede paa Sølvtil, vilde bevæge Mange til, trods hiint Tab og trods den dybe Uvillie, de derved følte, at stille sig ved deres Sølvtil; og da det skulde være forbudt at udføre det, enten i dets forarbejdede Skikkelse, eller omsmeltet til Barrer, hvorhos det heller ikke skulde være tilladt derpaa at gjøre Laan, saa vilde der rigtignok være al Udfigt til, at den største Deel af Borgernes Sølvtil vilde vandre til Banken. Men, ligesom Meyer neppe ret har betænkt, om Banken virkelig vilde være tjent med at skulle modtage saa store Masser Sølv, mod derfor at udstæde rentebærende Obligationer, vilde det aabenbar ikke have været til Statens Gavn, at alt Sølv i forarbejdet Stand, der udgjør en ikke ringe Deel af Borgernes Formue, efterat været myntet, gik ud af Landet. Det kunde endog for en stor Deel tjene til at befordre Indførsel af Luxusgjenstande, der snart forbrugtes. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at der, det Anførte uagtet, vilde have været Mange, som i den Formodning, at en saa urimelig Skattelov snart igjen vilde blive tilbagefaldt, indskrænkede sig til at afgive, hvad der i Diebliffet var fornødent, for at tilfredsstille Paabudet. Det kunde endog hænde, at dette blev en almindelig Retning, navnlig i de mere formuende Classer, og at deres Formodning meget snart vilde bekræfte sig, ja jeg vilde ikke finde det utroligt, at det endnu under den vidtløftige Forberedelse til Skattens Ordning vilde være blevet erkjendt nødvendigt at frafalde den. Derved vilde rigtignok de mange uhel-

dige Følger, som den hele Foranstaltning ellers maatte føde af sig, være blevet indskrænkede, men da vilde Formaålet heller ikke have været opnaaet, medens den Uro og Forstyrrelse, som det forgjæves Forsøg havde fremkaldt, maatte have efterladt en beklagelig Utilfredshed og Uhyggelighed.

Den Formuestat, der efter Meyers Plan af 1806 skulde forbindes med Sølvsfatten, var omtrent ligesaa urimelig som denne. Den havde vel ikke den Egenkab, der især gav den foreslaaede Sølvsfat dette Præg, at være aarlig tilbagevendende (en Egenkab, som iøvrigt en maadeholden Formuestat dog meget bedre kunde have taalt end en særlig Sølvsfat). Men ved sin uhyre Størrelse og den fuldkomne Mangel af alt Hensyn til Formuens Besskaffenhed vilde den dog have være aldeles utaalelig. Skattens Beløb beregner Meyer til 12 Millioner (der efter Myntforholdet svarer til 19,200,000 Rdl. Rigsmonnt). Dette var meget mere end alle de Afgifter, som den daværende Stat (Danmark, Norge, Slesvig og Holsteen) udredede til Statskassen, men Meyer meente, at Skatterne her i Staten vare uforholdsmæssig lave, og skal, saa fortæller Nathanson, have oplyst det ved Sammenligninger med Afgifterne i andre Stater. Denne Sammenligning, hvoraf Intet meddeles, har imidlertid vist været ligesaa løst som den, hvorefter vore Bladskrivere til en Tid da dog Skatterne i Danmark vare blevne lavere, end til den Tid, da Meyer udkastede sin Plan, vare komne til den Paastand, at Danmark hørte til de høist beskattede Lande i Europa. I Aarene 1802—1806, var der i alle Dele af det danske Monarchi foregaaet betydelige Forhøielser i de vigtigste Afgiftsgrene, saa at Regjeringen efter Freden og tildeels strax efter samme, Finantsernes betrængte Forfatning uagtet, igjen satte Afgifterne paa en lavere Fod, end den, hvorpaa de vare bragte ved de i hine Aar paabudne Forhøielser (see 3die Bindes S. 53—58, S. 298 og mange andre tildeels der paaviste Steder i dette Værk*). Iøvrigt

*) Det burde ikke være fornødent her at gjentage, at den større Indtægt, Tolden og de dermed forbundne Afgifter, saavel som enkelte an-

skulde vel Enhver have det, han maatte betale som Formueſkat tilbagebetalt ved aarlige Afdrag af 5 Procent i 20 Aar, hvorved beregningsviiis omtrent det Halve vilde blive erſtattet. Men, foruden at allerede en Formueſkat af $2\frac{1}{2}$ Procent vilde have været uden for alle rimelige Grændſer, vilde den ſtorſte Deel af de Skatteyndende ingen ret Nytte kunne haat af deres Berrettigſe til ſaadan Tilbagebetaling, men det vilde uden Tvivl være blevet mange af de Uformuendes Skjæbne, ganſke at maatte give Slip paa deres Berrettigſe til ſuccesſiv Tilbagebetaling eller ſælge den, for hvad en eller anden Speculant derfor vilde give. I Forbigaaende bemærkes, at en virkelig Skat af det halve Beløb, ogſaa vilde have været meget bedre ſkiftet til det omhandlede Formaal, end 5 Procent ſom et tvungent Laan, der ſkulde tilbagebetales med $\frac{1}{20}$ aarlig.

Men det aldeles Unaturlige i hiin Formueſkat vil bedſt indſees deraf, at den ikke blot ſkulde ſvares af de Formueſdele, der give Indtægt, men ikke mindre af den døde Formue, ſelv af den, der indeholdes i Enhvers Bohave, Klæder, Linned, ſaa og af Bøger, Naturalier og Kunſtsager, ſamt af Haandværkſtøi, med alt andet, ſom den Paagjældende enten behøvede til ſin og Familles nødvendige Brug, eller til Fortſættelſe af en Virkſomhed, ſom var fornøden til hans maafkee tarvelige Udkomme, eller ſom i alt Fald ikke gav ham nogen Indtægt, til-

dre indirecte Skatter nu give af ſig, aldeles ikke ere i Strid med min iøvrigt klarlig beviste Paaſtand, at Beſkatningen nu er mindre end til den Tid, da Meyer gjorde ſit Forſlag. Foruden at lavere Toldſatſer ofte give høiere Indtægter, har den tiltagne Velſtand, Afſkaffelſen af adſkillige til hiin Tid endnu tilværende Udførelſe- og Indførelſeforbud (cfr. 2det Bind S. 77—78) ſamt af enkelte da endnu tilværende Handelsprivilegier eller andre Toldbegunſtigelſer (S. 419—421 cfr. S. 481—483) ſaavelſom den ſtore Forbedring, der i flere Retninger efterhaanden er foregaaet i Toldlovene og Toldopſynet, hidraget meget til den overraſkende Tilvæxt, Indtægterne have ſaaet. Stempelafgiften er vel høiere end den var i 1806, men det er dog ikke ſaameget derved, at den nu giver et ſtørre Udbytte, ſom ved Formuens og Omſætningernes Forøgelſe.

deels endog blev vedligeholdt med betydelige Beføstninger, medens det foruden at give Eieren en Nydelse, der Intet havde med Pengesfordeel at gjøre, samt at tjene til hans Eiendoms Forfjønne, ogsaa frembød Midler til Dannelse og forædlende Glæde for mange af hans Medborgere. Der er ei alene ingen Antydning af Undtagelser i Meddelelsen af Meyers Plan, men det er endog klart, at de 12 Millioner, som Skatten skulde indbringe, ere beregnede paa en Ansættelse af den hele rørlige og urørlige Formue i Landet til 240 Millioner. Vel vilde dette, saafremt alle Statsdele skulde medtages — hvorom Meyers Mening er uklar *) — have været en lav Ansættelse, og det kunde efter de Taxationer, der i Anledning af den, under 1ste October og 15de December 1802 udfkrevne Stat bleve satte paa Landeiendommene, synes at disse, under for- anførte Forudsætninger, maatte have udgjort den hele Værdi, eller dog komme den meget nær. Men man vilde feile meget, naar man vilde gjøre disse Taxationer, der desuden i det Hele vare høit satte, til umiddelbar Maalestof for Eiernes

*) I Norge vilde der, især naar man betænker, hvad der havde viist sig i Anledning af den i 1762 udfkrevne Kopskat, (see 2. B. S. 55, cfr. S. 125 ff.), ikke fornuftigviis kunne have været Tale om en saa høi almindelig Beskatning. Hvad Hertugdømmerne angaaer, da var der vel ingen tilstrækkelig Grund til, at de skulde være frie for Afgifter, hvorved Sedlerne, der udgjorde en Deel af Statsgælden, skulde indløses, ligesom de i en senere Tid have maattet tage fuld Deel i Løsningen af de forsøgede Seddelmaasfer. Men foruden at dog det Diemed, hvorfor dette skulde skee med saa uhyre øieblikkelige Anstrængelser, var dem mindre vedkommende, kunde det ikke retfærdig paalægges dem tillige at udrede den Sølvskat, hvorved en ny Bank skulde grundlægges, hvortil de aldeles ingen Trang havde. Den Omstændighed, at Sølvet skulde tilfalde den dansk-norske Speciesbank, og at man kunde frigjøre sig for den egentlige Sølvskat, ved at afgive sit Sølvstøi som et Laan til bemeldte Bank, vidner ogsaa om, at denne Deel af Forslaget ikke vedkom Hertugdømmerne. Sine to Skatter ere imidlertid foreslaaede i uadskillig Forbindelse med hinanden, hvilket ligesom alt Andet, viser, hvor langt Meyer var fra at have gjennemtænkt Forholdene.

Formue. Eiendomsfætter have en ganske anden Natur end Formuefætter. De udredes med Hensyn til den frugtbringende Værd, der tillægges Eiendommen som saadan, uden at det kommer i Betragtning, hvormeget der paa Grund af Gjæld, eller de, paa en Mængde Eiendomes Benyttelse hvilende, Vaand afgaaer, idet der kommer Eieren eller den, der træder i Eiers Sted, tilgode. I en Formuefætt maa derimod ikke blot de paa Eiendommen hvilende Prioriteter, tilligemed Eiers øvrige Gjæld fragaae, men og en ofte meget betydelig Afkortning finde Sted for de Indskrænkninger, der hindre ham i at gjøre sig al den Fordeel af Eiendommen, som den ellers kunde faae af sig. Navnlig var der en Mængde af de større Eiendomsbesiddere, der langfra ikke nøde en Indtægt, som svarede til Renterne af Jordernes Taxationsværdi, hvilke ikke toge eller kunde tage Hensyn til de meget betydelige Indskrænkninger, de vare undergivne, som Følge af Fæstevang, af Bortarbefæstninger ordentligviis den Tid mod meget lave Afgifter, og af andre lignende Aarsager. Med Hensyn til Skatten kunde Eieren eller den, der traadte i Eiers Sted, faae nogen Godtgjørelse ved den Deel, som Brugshaveren skulde tage i Samme; og i mange Tilfælde var der Leilighed til, naar den nærværende Brugshavers Berettigelse ophørte, at faae yderligere Godtgjørelse. Endvidere kunde det paa ingen Maade gaae an, at paalægge Lehn- og andre Fideicommissbesiddere, eller endog Beneficiarbeiddere en Formuefætt, som om de vare Eiere af det Gods, hvoraf de blot for Leve- eller Embedslid nyde en, derhos paa mange Maader indskrænket, Indtægt. Hertil kom, at mangfoldige af de taxerede Eiendomme tilhørte Staten selv eller offentlige, deels for Oplysning og Dannelse, deels for Trængs Afhjælpling vigtige, Stiftelser *), hvilke man ikke kunde berøve en betydelig Andeel

*) At Eiendomsfætter ogsaa ere lagte paa de Staten og offentlige Stiftelser tilhørende Eiendomme, har ingenlunde det Unaturlige, som om de bleve behyrdede med Formuefætt; thi hine Skatter blive for en stor Deel og i Tidens Længde faa godt som aldeles erstattede

af deres Grundformue, uden at gjøre dem trængende til Erstatning af Staten. Man vilde og meget feile, hvis man troede, at til Exempel den halve Deel af fornævnte 12 Millioner Courant, kunde, uden et overordentligt Tryk, komme fra den rørlige Formue. Allerede den Omstændighed, at det for en meget stor Deel vilde beroe paa Enhvers egen Ansættelse, hvorledes han skulde beregnes til Skat, vilde medføre en ingenslunde ringe Afgang i det, hvortil Skatten ellers kunde beregnes. Men desuden vilde meget betydelige Undtagelser og Indskrænkninger have været aldeles fornødne, naar Afgiften ikke skulde ødelægge Familier i Tusindtal. Mangen, hvis hele Formue bestod af nødvendigt Bohave, Haandværksredskaber og deslige, vilde ikke være istand til at betale Skatten, uden at sælge det Gods, hvis Sammenholdelse var nødvendig for, at han og Familie kunde fortsætte en tarvelig Tilværelse. Dette vilde have været saa meget mere indgribende, som den uhyre Skat og den dermed forbundne Formindskelse af de i Omløb værende Betalingsmidler, vilde forstyrre de Flestes Evne til at give Forstrækninger til dem, der til Skattens Betaling behøvede Laan, eller til at købe de Ting, hvorved de Skattepligtige vilde stille sig. En stor Deel af de Paagjældende maatte saaledes have ladet deres Gods komme under Auctionshammeren, hvorunder det maatte sælges til Spotpræis. Selv for de Formuende vilde det ofte have faldet meget besværligt at gjøre Udveie til at udrede 5 Procent af deres hele Formue, derunder endog indbefattet den maaskee betydeligste Deel af Samme, der blot var tærende. Ogsaa blandt dem vilde saaledes Mange, for at tilveiebringe Skatten, have været nødsagede til at søge Laan; og disse vilde ofte ikke have været at faae uden under de meest bebyrdende Bilkkaar, ligesom den Trang til Laan, der vilde være opstaaet i bemeldte Klasse, vilde have forøget

af Brugshaver, hvilke ogsaa vare de, som Productionens Løstagen og Prisernes Sligen kom saaledes tilgode, at de uden Tryk kunde bære de omhandlede Skatteforhøielser, og det netop paa hine Godser med større Lethed, end paa de fleste andre.

Vanfælgighederne for den mindre Formuende. Endog de, hvis Formue væsentlig bestod af rentebærende Capitaler, vilde ordentligviis være komne i en følelig Forlegenhed, ved at skulle udrede en Skat, der maaskee endog opslugte betydeligt mere end den Rente, hvoraf de skulde leve. Mange af dem maatte saaledes og været fatte i den Nødvendighed at angribe deres Capital.

En egentlig Formueskat hører vistnok til de misligste af alle Skatter; og selv de, der i den senere Tid have forelsket sig i en Indtægtskat, vedblive at tale mod Formueskat. Naar det gjælder om i et betrængt Dieblik at skaffe en betydelig Sum ind i Statskassen, kan imidlertid en Formueskat, under visse Omstændigheder, maaskee være nok saa taalelig som nogen anden Skat, der lod sig anvende*). Men foruden at 5 Procent dog ligesuldt vilde have oversteget alle rimelige Grændser, var et saadant paatrængende Tilfælde her aldeles ikke tilstede. Her var kun Tale om at gine et Pengevæsen, der for Tiden ikke hæmmede en livlig Udvikling af alle Landets Erhvervskilder, en Fasthed, der for Fremtidens Skyld var meget ønskelig, men som naturligt maatte tilveiebringes Tid efter anden. Det vilde og være en Skuffelse, hvis Nogen vilde mene, at det vilde have befriet vort Pengevæsen for den Forstyrrelse, som det under og efter den i 1807 udbrudte Krig blev underkastet, om der i Slutningen af 1806 eller i Begyndelsen af 1807 vare gjorte de Anstrængelser til Repræsentativernes Reising, hvortil Meyer da gav Anviisning. De af ham anbefalede Skatter vilde, om Regjeringen var gaaet ind derpaa, dog ikke kunne have været ordnede, endnu mindre indkomne, inden Krigen udbrød. Det vilde heller ikke have været nogen Lykke, om en betydelig Deel af den private Formue allerede ved hine Skatter var gaaet over i Statskassen. Denne vilde dog ikke have kunnet benytte de indkomne Summer til efter Bestemmelsen at tilintetgjøres; thi Landet vilde, efter saadan Anstrængelse, ingenslunde have været istand til ved andre

*) See 3die Bindes S. 452—453.

Afgifter at tilveiebringe det Fornødne til de store Krigs-
udgifters Bestridelse.

Skulde under Omstændigheder som de daværende en
Stat have været udfkrevet i Forhold til de enkelte Borgeres
Formue, saa maatte den, for at være nogenlunde taalelig, dog
i Størrelse have holdt sig langt under det, der kunde ansees
som den sædvanlige Indtægt, en Formue kastede af sig. Den
maatte ikke have været større, end at den i de sædvanlige Til-
fælde kunde udredes af den Paagjældendes Indtægter, uden at
han behøvede at angribe selve Formuen. Ogsaa maatte smaa
Formuer have været undtagne, saa og alle de mangfoldige
Formuesgjenslande, der ikke give Indtægter, men endog tære
paa Ciernes øvrige Indtægter, ligeledes have været uden for
Skatten.

Man havde henved 20 Aar tidligere havt en Formues-
stat, der var ordnet med den Indsigt i Statshuusholdningens
Grundsætninger, det Bekjendtskab med Landets Forhold, og det
skjønfulde Blik for alle Folkets baade aandelige og materielle
Interesser, som man gjenfinder i alle noget betydende Love og
Foranstaltninger af den Tids Regjering. For at tilveiebringe
et Bidrag til de Bekostninger, som vare blevne Statskassen
paaførte ved det Tog til Sverrig, som Danmark til Opfyldelse
af sine tractatmæssige Forpligtelser med Rusland maatte fore-
tage i 1788, blev nemlig saavel en Formue- som en Ind-
komststat paabudt ved tre, med de Afvigelser, som de locale og
navnlig de administrative Forhold gjorde nødvendige, eens-
lydende Forordninger af 11te Marts 1789, een for Danmark,
een for Norge, og een for begge Hertugdømmer. Men herved
blev Formueskatten kun sat til $\frac{1}{2}$ Procent. Derhos blev
Alt, hvad der hørte til den døde Formue, undtaget; deriblandt
ogsaa Bøger, Kunstsager og Naturaliesamlinger. Endvidere
var offentlige Stiftelses Formue i Almindelighed fri. Endelig
undtoges enhver Formue indtil 4000 Rd., som en Nærings-
bruger selv havde staaende i sin Næringsdrift, naar han af
denne svarede Næringsstat; thi Ingen skulde svare baade
Formue- og Næringsstat, men Enhver havde Valget mellem

begge, saalænge Formuen ei var over 4000 Rd., og, naar denne gif hylere, havde han altid at svare Formueskat, men var fri for Næringskat*). Ogsaa undtoges alle Indtægter af Bønderjorder for Skat, og Formueskatten for Lehn- og Fideicommissgodser blev beregnet af den Capital, der, efter den sædvanlige Rentefod, svarede til de aarlige Indtægter, disse Besiddelser gave. Der er ikke Spor til, at Meyer ved at foreslaae sin Formueskat, har tænkt paa de mange Hensyn, som burde tages ved en saadan Skat, naar den ei skulde blive uretfærdig og fordærvelig. Det kunde naturligviis ikke forlanges, at han skulde have leveret et gennemarbejdet Forslag til Skattens Ordning; men det synes, at han slet ikke har tænkt paa, at der kunde være noget i Weien for uden videre at beskaffe al Slags Formue med 5 Procent. Havde han saa meget som gjort sig bekjendt med Forordningerne af 11te Mars 1789, vilde der være opgaaet et Lys for ham. Vil man endog antage, at han har forudsat, at der ved Skatteanordningens Udarbejdelse kunde foretages endeel Lempninger, uden at det dog vilde være til Hinder for, at de forudsatte 12 Millioner kunde udbringes (hvilket, dersom han havde tænkt sig, at den skulde gaae af hele Monarkiet, maaskee i sig havde været gjørligt), saa maa man dog tilstaae, at det, han leverede, ikke fortjente Navn af en Plan, men kun var en ganske løs Tanke, hvormed Intet kunde udrettes. Den vilde i og for sig ingenlunde egne sig til nu efter saa lang Tids Forløb at blive erindret, endnu mindre at blive drøftet. Men

*) Mange Næringsbrugere, der just ikke saa lige havde en Formue af 4000 Rd., valgte derfor at svare $\frac{1}{2}$ Procent af en saa stor Formue, for at undgaae Angivelse af deres Næringsbrugs Nettoindtægt, et Begreb, som det faldt vanskeligt at opfatte og anvende for mange Næringsbrugere, der efter den Tids Maade vare ret velstaaende og derhos ganske redelige Mænd, men dog maaskee ikke af saa strenge Grundsætninger, at jo Egennyttens kunde være kommet til at udøve en betydelig Indflydelse under det Vilderede, hvori deres Samvittigheder vilde være bragte, naar de havde været i den Nødvendighed, at beregne den rene Indtægt af deres Næring.

der ere særdeles Omstændigheder, paa Grund af hvilke jeg dog har fundet det hensigtsmæssigt at indlade mig derpaa, saavidt som det her er steet. Meyer havde vundet Frederik den Sjettes Tillid og udøvede ikke ubetydelig Indflydelse paa flere vigtige i Finantsfernes Tilstand indgribende Forhold. Han havde og ved Krigen's Begyndelse et stort Ry paa sig, som den, der ved sin Skarpsindighed og sjeldne praktiske Dygtighed turde være vel stiftet til, under de vanskelige Forhold, hvori vi befandt os, at styre vort Pengevæsen, og skjøndt han senere tabte den gode Mening, han da havde for sig, saa foregik dette Omslag dog ikke af Hensyn til hans Indsigt, men det blev fremkaldt ved en Mistanke om egennyttige Hensigter, der ikke turde have været ret vel begrundet. Men hvad der fornemmelig har bestemt mig, er de store Ord, hvormed hans Plan gjentagne Gange er blevet anpræist som et Bær af en omfattende og dyb, for Regjeringens Mænd fremmed, Indsigt, hvis fuldstændige Gjennemførelse kunde have befriet Landet for mange af de Ulykker, hvorunder det kom til at succe. Der er nemlig en saadan Tilbøielighed til at see ned paa den Tid's Regjeringmænd, og ved Siden deraf en saa mærkelig Mangel paa Kundskab om, hvad der hører til at dømme om Samme, navnlig om hvad der vedkom Finantsbestyrelsen, at man, hvorledes man end ellers er fundet mod Hr. Nathanson, gjerne bygger paa, hvad han, der vistnok ogsaa kjender mere dertil end de fleste andre, om just ikke saa meget, som han selv forestiller sig, har udtalt i fornævnte Retning. Da der ikke let vil findes nogen Anden, som kan og vil saaledes belyse de da værende Forhold som det behøves for at vejlede til en retfærdig Bedømmelse, saa har jeg, som man seer, besluttet mig til derpaa at offere en Deel af de Fritimer, der ere blevne mig forundte paa mit Liv's Aften. Under Udførelsen heraf har jeg ikke kunnet undgaae at omhandle Meyers mærkelige Forhold til Finantsbestyrelsen; man dømme nu, om det, som man med Hensyn til ham har at beklage, er, at han ikke fik en mere indgribende Indflydelse end den, der blev ham indrømmet.

I den Plan, som Meyer efter Krigen's Udbrud indgav til Kongen, havde han ladet Sølvsfattens fare, men dertilmod tilraadet Formueffatten, dog nedsat til 4 Procent, ligesom han nu heller ikke derved vilde have den hele Seddelmasse indtaget, men kun den Deel af Samme, der gik udenfor det indre Omløbs Krav. Det vil af det Foranførte være indlysende, at hiin Nedsættelse i Formueffattens Størrelse ikke i nogen betydelig Grad vilde afhjælpe de mod Samme talende Indvendinger, og desuden vilde en saadan Formueffat, om den nogenstunde kunde være mulig og tilraadelig, dog paa ingen Maade have været det i hiint Øieblik. Den private Velstand var altfor stærkt rystet ved Krigen til, at Borgerne endnu kunde udrede en saa betydelig Skat; navnlig veed jeg ikke, hvorledes der kunde være Tanke om at faae den ind i Norge. Ogsaa maatte det være aldeles ugjørligt, at Regjeringen til Seddelværdiens Rejsning og Opretholdelse henlagde, hvad der maatte indkomme i denne Skat. Staten kunde ikke undvære Afgifter, som den kunde bruge til de mange store Udgifter, som Krigen medførte; Trangen til saadanne Indtægter var saa meget større, som mange af dens bedste hidtilværende Indtægtskilder vare stoppede. Hiin Skat vilde saaledes i alt Fald ingenlunde have gjort Udskrivningen af andre Skatter overflødig, men vel maatte den have svækket Underfaatternes Evne til at udrede dem; og det vilde, efterat Borgerne i saa høi Grad vare blevne medtagne ved hiin Formueffat, endnu mindre end ellers have ladet sig gjøre, at tilveiebringe de store Summer, der vare fornødne til de løbende Udgifter, ved Skatter alene. Nødvendigheden vilde saaledes have medført, at de til Sedlernes Inddragelse opkrævede Summer, forsaavidt de virkelig havde været at inddrive, igjen maatte anvendes til de løbende Udgifter, og at derhos nye Repræsentativerattes i Omløb, maaskee i ligesaa stort Omfang som det stete. Hvor ubeqvem hiin Tid var baade til at ordne en Formueffat, og til at bestemme de Grændser, inden hvilke Seddelmassen maatte holdes, for at staae i fuld Bærd, er indlysende. Ogsaa vil Enhver indsee, hvilke særlige Mis-

ligheder der vilde have været forbundne med at tage Korn og andre Varer i Betaling til den Fond, hvorved de Sedler, som bleve tilbage i Omløbet, skulde holdes i fast og fuld Værdi.

Da Meyers Forslag om at udelukke vore Seddelpenge fra Udlandet for en Deel blev taget til Følge ved senere Anordninger, saa vil jeg under den fortsatte Omhandling af Regjeringens finantstille Forholdsregler i Krigens Tid komme til at yttre mig derover. Forsaavidt han endog ved et Proclama, med et ganske overordentligt kort Barsel, og med andre Afvigelser fra alt, hvad der ved slige Leiligheder til Bedkommendes Betryggelse stedse ansees fornødent, vilde sætte alle i Udlandet værende danske Sedler ud af Kraft, saa vidner dette Forslag om hans hensynsløse Iver for det Formaal, der var ham det ene fornødne, forbundet med fuldkomment Ubejendtskab til de Forhold, der ei vare komne i Berørelse med hans Virksomhed som Handelsmand og Banquier. Men ubegribeligt er det, at Nathanson, der ikke er eller var fremmed for disse Forhold, har kunnet ville bringe denne Daarsskab af den Mand, om hvem han vilde give Almeenheten et høit Begreb, for Lyset.

XCI.

Tillægsbemærkninger til LXXXIX og XCI, derunder om den ved Foundationen for Rigsbanken af 5te Januar 1813 § 21 bebudede Sølvskat.

Bed i LXXXIX at omhandle den Evang paa Coursnoteringen, der blev udøvet i en Deel af 1811 og 1812, har jeg fundet mig forpligtet til at udtale mig skarpt imod de Forholdsregler, der i saa Henseende bleve anvendte, og mod de Grunde, der ere blevne fremførte til Fordeel for disse Forholdsregler og for den til hiin Tid indflydelsesrige Mand, der havde bragt dem i Forslag og ledet deres Gjennemførelse. Det kunde nu synes, at min Udvikling af disse Forholdsreglers Forkastelighed maatte tjene til Stadfæstelse paa det haarde

Udmømme, som Meyer paadrog sig ved sin Virksomhed i for-
 anførte Anliggende (see oven S. 22—24). Dette ligger dog
 ingenlunde i min Hensigt. Hine Forholdsregler udgjorde et
 ikke ubetydeligt Led i Datidens finantstuelle Historie, og frem-
 byde derhos et paafaldende Bidrag til at behyde den af mig
 flere Gange udpegede Grundfeil i den Regjeringsmaade, der
 blev indført i Krigens Tid. Det er derfor, at jeg har maattet
 behandle dette Anliggende noget alvorligt og navnlig tager fat
 paa de Sfingrunde, som Nathanson med en mærkelig tilforladelig
 Mine har fremsført, for ikke blot at forsvare Dphavsmanden,
 men endog at ophøje dennes Indsigt og Dygtighed, som
 ragende ud over den, hvormed Landet ellers blev styret. Der-
 imod har jeg ikke villet dømmе om denne Mand's Hensigter og
 Willie, der netop var det, hvormed den almindelige Mening i
 sin Tid meest beskæftigede sig; og jeg bør tilføie, at jeg heller
 ikke er kommet til den Overbeviisning, at det var personlig
 Fordeel, der ledede ham. Det fremgaaer, saavel af hvad der
 oven er anført om hans finantstuelle Planer, som af de Med-
 delelser, der ellers findes i hans Levnet, at han vel var begavet
 med en klar og skarp Forstand, men at han var uden Dannelse
 og Sands for, hvad der smykker og forædler Livet; og at han
 derhos førte et aldeles tilbagetruffet, fra mange af de vigtigste
 Samsundsforhold bortvendt, Liv. Som Følge af diæse for en
 Mand, der skulde lede et for Staten vigtigt Anliggende, uheld-
 lige Omstændigheder, hengav han sig i sine Grublerier over
 Statens Velfærd eensidig til et enkelt Formaal, hvori han
 fandt det ene Fornødne, og som han meente, at Regjeringen,
 trods den Modstand, den fandt i herskende Tilbøieligheder og
 Fordomme, maatte kunne sætte igjennem. Han antog nemlig,
 at det ikke var vanskeligt eller betænkeligt ved Lov at fue den
 i Folket indgroede Attraa efter de Nydelsler, som søgtes i
 fremmede Overdaadighedsvarer, et Begreb, der i Følge hans
 indskrænkede Fordringer til Livet, fik en overvætted stor Ud-
 strækning. I Særdeleshed meente han, at det heller ikke i
 1811 og 1812 maatte være ugjorligt at sætte Grændser for
 en yderligere Stigen af den Landets Penge saa dybt ned-

sættende Cours, hvilken Begrændsning efterhaanden formeentlig maatte fremkomme derved, at Borgerne gavede Slip paa de overdaadige og unyttige Ting, hvorfor de havde faa store Udtællinger at gjøre til Udlandet. Paa Grund af hans mærkelige Selvtillid og Stivstndethed kunde de Kjendsgjerninger, der vidne imod de Forholdsregler, som han anvendte i dette Niemed, ikke rokke hans Tro paa, at alle Hindringer, der optraadte sig, maatte ved Hjælp af den Understøttelse, Regjeringsgen gav eller yderligere kunde give hans Bestræbelser, omsider kunne overvindes. Idet jeg antager, at den omhandlede Deel af hans Virksomhed lader sig forklare af foransførte hans Egenstaber, tør jeg just ikke paatage mig at besvare alt, hvad der kunde indvendes mod denne Forklaring, naar den betragtes som en positiv Paaastand. Men en saadan har jeg heller ikke gjort. Jeg har kun udtalt, at jeg ikke finder den Forudsætning velgrundet, at Meyers meget uheldige Virksomhed i titmeldte Anliggende stod i Forbindelse med egennyttige Hensigter, men at det Skjæve i samme lader sig forklare af de udpegede Særheder i hans Sinds- og Tanke-Retning. Foruden at jeg aldrig er tilbøielig til at tye til hiin første Forklaringssmaade, saalænge en anden er mulig, havde jeg i en ældre Tid steds hørt ham omtale som en meget brav og paalidelig Mand. Hertil kommer, at han ved sin Død, der indtraf omtrent eet Aar efter, at han ophørte med hiin Virksomhed, ikke efterlod sig en saa stor Formue, som det ventedes, at han maatte have samlet sig, og som han vist ogsaa maatte have kunnet samle sig, dersom han i sine senere Dage havde forøget den ved de Fordele, hvortil de ovenmeldte Børsomsætninger kunde have givet ham Leilighed. Vel veed jeg, at Mange til hiin Tid nærrede den Mening, at han, da han traf sig ud af Handelen, maatte have bortffjænknet en stor Deel af sin Formue, men dette var en blot Mulighed, uden at der enten da eller senere er, mig bekendt, fremkommet noget Spor til, at slikt havde fundet Sted i et saadant Omfang, at det i foransførte Henseende kan komme i Betragtning. Iøvrigt var der allerede i 1808 foresaldet en Sag, som havde gjort Skaar i den gode

Mening, Meyer tidligere havde havt for sig. Han blev nemlig sigtet for at have i Courantbanken skaffet sig den Begunstigelse at faae et meget større Beløb af Sedler omverlet med Mønt, end vedkommende Kasferer var beføiet til at overlade nogen Enkelt, og dette blev Gjenstand for en Politisundersøgelse, der endtes med, at Kasfereren maatte tage sin Afsted, hvorimod den ei blev forfulgt mod Meyer. Foranførte Sag berører Nathanson i Meyers Levnet S. 64—66; og vel er det kun en temmelig ufuldstændig Oplysning, han meddeler, og navnlig er det Nysansførte, der dog var det, hvortil den ugunstige Dom over Meyer væsentlig støttede sig, der forbligaaet; de af ham ansførte Forsvarsgrunde ere just heller ikke stiftede til at tilfredsstille dem, der ellers nærede Mistanke. Men deraf, at den vedkommende Kasferer havde handlet imod de ham foreskrevne Tjenesteplichter, er det dog ingenlunde en Følge, at der hvilede en Brøde paa Meyer, der ikke havde faaet andet, end hvad der efter Banksedlernes Indhold tilkom ham; i alt Fald vilde den Deel, han tog i Kasfererens Pligtovertrædelse ikke kunne regnes ham høit, forudsat at han ikke ved Bestikkelse eller andet utilladeligt Middel havde formaaet denne Embedsmand til at overtræde sine Pligter, og herom har jeg Intet hørt.

Oven S. 6 er det bemærket, hvorledes den af Meyer anbefalede Sølvskat enkelte Gange dukkede frem i Anordninger og Befalinger. Førstegang blev en saadan bebudet ved Rescriptet af 25de September 1811 (see oven S. 5), men dog blot som en Mulighed, ligesom det ikke af Rescriptet kan sees, om det var paatænkt, at Skatten eensidig skulde lægges paa Sølvtoi, eller om Meningen blot var, at den skulde udredes i Sølv, hvilket sidste ikke nært til vilde have havt alt det mod sig, der talte imod det første. Et bestemt Spor af Meyers Forslag findes derimod i Foundationen for Rigsbanken af 5te Januar 1813 § 21, der fastsatte, at hvis det Tilfælde nogensinde skulde indtræffe, at den bankbestemte Cours af Rigsbanksedler (den halvvaarlige Sølvværdicours) blev noteret til 400 eller derover, da vilde Kongen til Rigsbankens Bedste paabyde en

Afgift af forarbejdet Sølv. Her var imidlertid ingenlunde Tale om en aarlig Afgift paa Sølvets Besiddelse, men kun om en Afgift eengang for alle, og det under en Forudsætning, der viste, at de øvrige Anstrængelser, der vare anvendte paa at skaffe Landet et fast Bengevæsen, ikke vare tilstrækkelige, men kunde behøve at styrkes ved Hjælp af en saadan overordentlig Afgift. Det forudsatte Tilfælde viste sig paa en Maade allerede om et halvt Aar, og skjøndt det, efter Bogstaven, ikke fuldstændig var tilstede, saa syntes det dog Mange, at fornævnte Paragraphs Mening og Hensigt fordrede, at Afgiften allerede da blev udfreven. Det skete imidlertid ikke, og det maaskee tildeels, fordi de med en saadan Skat forbundne store Misligheder nu bleve tydeligere indseete, end da den for et Tilfælde, som man da ikke havde ventet at ville indtræde (sef. Udtrykkene i den foregaaende Paragraph) blev bebudet som Noget, der kunde tjene til yderligere at styrke Rigsbanksejdlernes Credit. Men de imidlertid opkomne Forhold frembøde desuden nye og vigtige fraraadende Grunde imod en saadan Afgift. Da Sølvværdicourserne første Gang skulde tegnes den 1ste August 1813, gik den dog kun til 375, fordi de Børscurser, der anordningsmæssig skulde lægges til Grund for Samme, i de første Maaneder, efter at Forordningen var udkommet, havde holdt sig saa langt fra 400, at Sølvværdien, saa høit Courserne end gik i den senere Deel af Halvaaret, dog, under Sagttagelse af de i Fundationens § 19 og 20 foreskrevne Regler, ikke kunde naae dertil. Børscurserne var imidlertid inden 1ste August gaaet betydelig høiere, og uagtet det Tilfælde ikke endnu var kommet, hvori en Sølvskat var Banken tilfagt, vilde det dog ingenlunde have været mod Bankfundationen, tværtimod have været et yderligere Skridt til at fremme dens Viemed, om den bebudede Sølvskat allerede da var bleven udfreven. Det kom og under Overveielse i den i 3die Bind S. 489 omtalte Commission, om det ei burde skee. Men det var en almindelig, om jeg mindes ret, endog en aldeles eenstemmig Mening i denne talrige Commission, hvori foruden adskillige andre af Landets vigtigste Embeds-

mænd, næsten alle Finantscollegiets Medlemmer samt den hele Bankdirection havde Sæde, at det burde fraraades. Man antog, at, uagtet Tanken om en Sølvskat længe var gaaet omkring i Almeenheden, og maaskee kunde siges at være nogenlunde populair, saa havde den dog baade i Grundfætningen og med Hensyn til de praktiske Vanskeligheder, der vilde møde ved dens Ordning og Iværksættelse, overveiende Betænkkeligheder (see oven S. 42), og man tvivlede ikke om, at den, saasnart det kom til Anvendelsen, vilde have tabt, hvad den maatte have af Popularitet. En ny Skat til Banken saa godt som i det Dieblik, hvori der var blevet paa- lagt alle faste Eiendomme en betydelig Hæftelse til Samme, hvilken end ikke dengang endnu var ret ordnet, vilde og have været at gaae Borgernes Formue meget nær. Men Vanskeligheden forøgedes og ved de siden Rigsbankens Oprettelse foregaaede Forandringer med Hensyn til de forskjellige Statsdele. Hertugdømmerne vare allerede gaaede ud af den Seddelcirculation, som de efter Forordningen af 5te Januar 1813 havde været underkastede, hvoraf fulgte, at de ikke længer havde nogen Interesse i at forbedre Sedlernes Cours, medens de ved Sølvmøntens Gjenindsørelse ingenlunde vare blevne befriede for nogen Deel af de Bidrag, som de, i Følge de dem paa lagte Bankhæftelser, havde at yde enten til Løsningen af den samlede Seddelmasse eller til Statsgjældens Forrentning og Afbetaling, men de derimod maatte bringe betydelige Offre for at blive af med det tvungne Seddelomløb (see oven S. 18—19, 28—30).

Hvad Norge angaaer, da vilde det efter de overhængende Farer, der truede den hele Forbindelse mellem det og Danmark, have været ufornuftigt at tænke paa der at gjennemføre en ny Skat til Banken, om dette end ikke allerede paa Grund af de øvrige Forhold havde været umuligt. Fra Februar 1814 skulde rigtignok Sølvværdi-Coursen efter Bankfoundationens Forrifter have været sat endog meget høiere end 400, og saaledes tillige den i sammes § 21, der kunde betragtes som et Banken og Seddelindhaverne givet Tilsagn, forkyndte Sølvskat have været paabudt. Men ved en under bemeldte

Dato ved Cancelli-Placat kundgjort kongelig Resolution blev Sølvværdiens fundatsmæssige Bestemmelse paa Grund af de særdeles politiske Conjuncturer, sat i Bero, og Coursen af 375 vedblev fremdeles at være gjældende 4 til 5 Ar (cfr. Placaterne af 30te Juli 1814 og 16de Januar 1815) nemlig lige indtil den under 30te Juli 1818, i Overeensstemmelse med den Forbedring, Børscoursen i de nærmest foregaaende Maaneder havde faaet, blev afløst af en lavere Cours, der iøvrigt nu skulde sættes kvartaliter og efter forandrede Regler, men i de fleste Qvartaler kom den virkelige nær, stundom stod høiere end denne (i hvilket Tilfælde Debitor dog ved at betale med Sølv mønt undgik at betale over sidstnævnte Cours). Hermed ophørte al Tale om en Sølvskat. Alle hine Foranstaltninger indeholdt vist nok en stærk Indgriben i engang ordnede Retsforhold og det i saadanne, der fremfor alle burde have Fasthed. Men Landet var da i en Nødsstilstand, som syntes at fordrø en saadan Indgriben; og jeg kan saa meget mere lade det bero ved, hvad jeg i *Eunomia* 1ste Bind S. 518 har anført med Hensyn til hiin første Standsning i Sølvværdiens anordningsmæssige Bestemmelse, og i nærværende Skrifts 3die Bind S. 284 med Hensyn til de senere Standsninger og den paafølgende endelige Forandring, som det bedste Forsvar indholdes i den grundfaste Tilstand, Vengevæsenet omstøder opnaaede, og som nu i en lang Række af Ar saa kraftig har medvirket til en glædelig Opblomstring af Landet. Jeg skal kun her atter henlede Læserens Opmærksomhed paa to Ting, som ere af største Vigtighed for Bedømmelsen af den gode finantstille Tilstand, som begyndte i Frederik den Sjettes sidste Regjeringsaar, uden den Tid endnu at blive ret bemærket, men som i Christian den Ottendes korte Regjering laae saa aabenbar for Alles Øine. Den ene er, at den lykkelige Tilstand, hvori saavel Vengevæsenet som Finantserne ere komne, er blevet tilveiebragt uden Skatteforhøielse, ja endog under betydelige Skattelettelse, forenede med saadanne finantstille Opoffrelser til Bedste for Banken, der langt overstige, hvad der ved en nogenlunde taalelig Sølvskat kunde have været ind-

kommet. Det andet er, at Regjeringen fra den Tid, da det under Krigen forvirrede Pengevæsen var kommet i Orden, har paa det samvittighedsfuldste afholdt sig saavel fra enhver Indblanding i Pengevæsenet som fra alt andet, der paa nogen Maade kunde siges at være gaaet erhvervede Rettigheder for nær (3. B. S. 280—285, cfr. S. 548 Note). Dette sidste er dog kun udtalt med Hensyn til Tiden før 1848; og at det første ogsaa gjælder om den senere Tid er ikke deres Skyld, der have opfattet sig til den offentlige Menings Ordførere og som det godtroende Folk synes at have stadfæstet i denne Bestilling (see 2. B. S. 28—37, 3. B. S. 286—287).

XCIII.

Kort Berørelse af enkelte finantzielle Hjælpeidler udenfor de forhen omhandlede.

Endnu ere der, foruden de oven udførlig gjennemgaaede Hjælpekilder, som Finantzerne benyttede under Krigen, enkelte, som jeg ikke aldeles bør forbigaae, saa meget mindre som adskillige Læsere kunde tiltroe dem en større Betydning, end de i Gjerningen havde. Men det er kun lidet jeg om dem har at sige.

For det første frembyder sig den Confiskation af engelske Varer og Fordringer paa England, som Forordningen af 24de December 1807 foreskrev, efterat der forhen ved Forordningen af 9de September og flere Anordninger derpaa var lagt Beslag. Det Beløb, som derved er indkommen i Statskassen, kan efter hvad der i 3die Bind S. 340 er anført, ikke have været betydeligt; men dets Størrelse er jeg ikke istand til at opgive. At bemeldte Confiskationer, navnlig med Hensyn til de norske Forhold vilde, endog affeet fra Retsviden, have været aldeles utilraadelige, og at de sandsynlig have havt en skadelig Indflydelse paa Vilkaarene i den Fred, der omsider blev sluttet med England, findes udviklet l. c. S. 338—340. Men det er tillige viist, at det var en uafviselig Nødvendighed for den

danste Regjering at gaae ind paa denne Forholdsregel (S. 337—344).

Ogsaa vilde Mange maaskee lægge Vægt paa de patriotiske Offre, som fornemmelig i Krigens Begyndelse bleve bragte, i Særdeleshed som Hjælp til et nyt Søværn. Men saa meget Værd end disse frivillige Offre paa Fædrelandets Altar kunne have som Bidnesbyrd om Borgernes Sindelag, saa vare de dog, som Bidrag til de store Beføstninger, Krigen førte med sig, kun en Draabe i det store Hav.

Endvidere maae vi her erindre, at kort førend Freds slutningen optoges et nyt Forskud paa Statens tilkommende Indtægter gennem rentebærende Creditbeviser, hvoraf en gennem Grosserer-Societetet udnævnt Comitee, i Følge en ved Cancelli-Placat af 8de Januar 1814 kundgjort kongelig Resolution, blev bemyndiget til at udstede og til Finantserne overgive indtil 5 Millioner, mod særlig Sikkerhed i visse Statsindtægter. Disse saakaldte Comiteesedler skulde modtages i de kongelige Kasser ved contractmæssige Rente- og Capital-Betalinger. Derimod kunde Finantserne med Hensyn til det Tilfagn, der indeholdtes i Foundationen for Rigsbanken af 5te Januar 1813 § 1 ikke modtage dem som Betalingsmiddel i de offentlige Afgifter. De store Udgifter, der foresaldt i 1814, efterat alle andre Midler vare udtømte, gjorde det til en Nødvendighed for Finantserne, at gribe til dette nye Slags Papiir. Men den Hjælp, som dette Nødmiddel medførte, kom dem dyrt til at staae, idet bemeldte nye Sedler, paa Grund af deres indskrænkede Anvendelighed, endnu faldt dybt under Rigsbanksedler. Det forvoldte og i Begyndelsen megen Forstemning, der iblandt andet yttrede sig i spydige Bladartikler, at Statskassen ei vilde tage dens egne Sedler for god Betaling i de den tilfaldende Afgifter. Man vilde og gjøre den Mening gjældende, at fornævnte § 1 i Bankfoundationen ikke kunde finde Anvendelse paa hine Sedler fordi de vare rentebærende. Men saa meget de end derved vilde have vundet i Brugbarhed for Finantserne i disses meest betrængte Tilstand, saa kunde Regjeringen dog ikke give efter for hiin vrang

Mening, der ganske vilde have tilintetgjort Rigsbanksejdlernes Credit. Derimod søgte den at hjælpe paa de nye Creditsedler ved andre Midler, og disse medførte ikke ringe Anstrængelser for de da saa svage Finantser. Navnlig blev det ved en Beskjendtgjørelse fra Finants-Collegiet af 12te Mai 1814*) forklaret, at bemeldte Sedler ikke bleve Nogen paatvungne, der hellere vilde lade sin Fordring, til hvis Betaling Midlerne uebliffelig manglede, henstaae, og derhos gav denne Beskjendtgjørelse foruden Udset til, at der snart vilde træffes Foranstaltninger til bemeldte Sedlers Indløsning, Ihænderne ved at ombytte disse Sedler med kongelige Obligationer, lydende paa 6 Procent Rente, og fra 11te Juni 1817 Udbetaling efter $\frac{1}{2}$ Aars Opsigelse. Efterhaanden forstummede nu Klagerne, og Comiteesedlerne hævede sig om nogen Tid til fuld Værdi med Rigsbanksejdlere, og de Obligationer, hvormed de bleve ombyttede, gik endog over Pari. Finantserne have forlængst indfriet Obligationerne (hvilke Creditorerne med Hensyn til de høje Renter de bare, fra den Tid Finantserne igjen kom nogenlunde paa Fode, meget gjerne vilde have ladet længere henstaae). Det samme gjaldt om de enkelte Comiteesedler, der ei vare blevne forvandlede til Obligationer; for en Sikkerheds Skyld bleve de, der endnu mulig maatte være i Omløb, indkaldte ved et i 1821 af Comiteen med behørig Bevilling udstædt Proclama. Som sagt, blev den Hjælp, Finantserne skaffede sig ved Comiteesedlerne, meget kostbar, men den dermed forbundne Byrde er, tilligemed de mange andre, Finantserne som Følge af Krigen havde maattet tage paa sig, forlængst lykkelig forvunden. Den Fasthed, hvormed Finantserne afviste en for dem i Diebliffet meget beleiligt Fortolkning af Bankfundationen, som med stor Iver søgte at gjøre sig gjældende, havde uden Tvivl og en god Virkning for Rigsbank-

*) Denne findes ei i Samlingen af Forordninger, men i den næstangivne Rescriptsamling samt i Coll. Tid. S. 324—326. Der blev derhos ved et Cancelli-Circulaire af 22de Mai næstefter sørget for at skaffe Indholdet af bemeldte Kundtgjørelse den meest udbredte Kundskab.

fedlerne *). Vi have seet, hvorledes baade Seddelcrediten og Statscrediten i en senere Tid har befundet sig vel ved den llge Fasthed, Regjeringen har viist mod de heftige Begjæringer, der, efterat Rigsbankfedlerne havde begyndt at gaae til det Bedre, lode sig høre om en ny Seddel- og Gjælds-Reduction eller andre Forholdsregler, hvorved Creditorernes lovhjemlede Ret skulde offres til Debitorernes Bedste **); og endnu senere mod det Dnske, der endog i Stænderne yttrede sig om en Rentenedsættelse af de kongelige Obligationer eller en særlig Afgift paa disse, men som dog der snart blev overvunden og aldrig mere reiste sig i disse repræsentative Forsamlinger, der i det Hele vare gjennemtrængte af Agtelse for Ret, og modtagelige for bedre Overbeviisning, naar Urigtigheeden af en eller anden til Samme udbredt Mening blev lagt for Dagen ***).

Fornævnte Comitæesedler medførte imidlertid et føleligt Tab for Mange, der i Begyndelsen af 1814 modtog dem i Betaling for Tilgodehavende hos Staten, enten fordi de af Misforstaaelse meente, at de ei derfor kunde vægre sig, eller fordi de, under den svage Credit, hvorunder Staten den Tid leed, ikke fandt sig tjente med at lade deres Fordringer henstaae en ubestemt Tid, eller endelig fordi de trængte til snarest mulig at faae deres Fordringer betalt, om endog i et Repræsentativ, som de ikke uden Tab kunde affætte. Det kan ikke felle, at

*) Gfr. Eunomia 1. B. S. 465—466.

***) Jevnsør dette Skrifts 2. B. S. 27—35, hvor der er handlet om et forbausende Beviis paa, at den ovenberørte i 1814 forstaaede Fortolkning af Bankfundationens § 1, uagtet endog alt Stof til en saadan blev bortfjernet, ved den forandrede Redaction, det deri indeholdte Tilfagn fik ved Nationalbankens Dktroi af 4de Juli 1818 § 42, siden er gaaet igjen i en Tid, hvori man maatte mene, at vore egne mangeaarige Erfaringer havde fortrængt enhver Spire til en saadan Tanke.

****) See Noeskiide Stændertidende for 1835—36, S. 1725, 832—836; Viborg Stændertidende for 1836, 1ste Række S. 109—111, 114—116, 197—199, 1580, 1611—1612, samme Tidende for 1838, 1ste Række S. 820—828, 2den Række S. 503—537.

Saabanne størstedels maatte igjen stille sig ved disse Papiirer i den Tid, hvori de stode dybt under det sædvanlige Betalingsmiddel; og Kjøberne benyttede for en stor Deel de saaledes erhvervede Comitteesedler til under den daværende store Bengetrang at udlæene dem lige med Rigsbanksedler. Dette blev vel haardelig angrebet som et ublu Nagreri, men kunde dog ved Domstolene ikke andet end blive anerkjendt som lovgyldigt. Ogsaa fra denne Side vare hine Comitteesedler til en ikke ringe Ulempe; thi, uagtet der til alle Tider ere, og i Særdeleshed under de daværende Forhold vare, mange andre Midler, hvorved man, uden at have noget at frygte af Lovene, kunde forskaffe sig høiere Renter end dem, disse tillode, saa frembøde Comitteesedlerne dog et saa særdeles beqvemt Middell for et saadant lovligt, men særdeles trykkende, Nagreri, at dette derved fik et forøget Opsving; ligesom denne Benyttelse af Comitteesedlerne gav meget Anstød. Men med alle de beklagelige Følger, som de medførte, saa kan det ikke miskjendes, at Finantsbestyrelsen, der i sin store Forlegenhed ikke kunde undvære dette Hjælpemiddel, omhyggelig iagttog alt, hvad der under de tilstedeværende Omstændigheder kunde gøres for at formindste hine skadelige Følger for de Enkelte, og hvad der endnu var mere magtpaaliggende, med stor Standhaftighed opretholdt et Tilsagn, uden hvis samvittighedsfulde Overholdelse der intet Haab var om, at de saa dybt nedsjunkne Rigsbanksedler dog omsider kunde oparbejde sig til et fast og paalideligt Betalingsmiddel.

XCIV.

Om de i Anledning af Krigen tage Forholdsregler til at fremkalde sparsommelig Sunsholdning.

Det er i 3die Bind S. 491—493 viist, at de udstrakte Indførselsforbud, der under Krigen bleve udgivne, vel ikke nærmest vare fremvirkede ved Regjeringens Omhu for at indskrænke det Forbrug af fremmede Varer, der i Landets bedre Dage var vidt udbredt, men at de fleste af disse Forbud vare

Følger af det Forhold til Frankrigs Keiser, hvori det engelske Overfald havde indtvunget os. Det er imidlertid bemærket, at Regjeringen dog sandsynligviis tillige har havt hiint Formaal for Die; og at man paa Grund af den fortrykte Tilstand, hvori Staten til hiin Tid befandt sig, ogsaa maa erkjende dette Hensyn for berettiget. At det virkelig blev taget i Betragtning er især klart deraf, at ved Siden af de almindelige Forbud mod Indførelse af engelske Varer og de vidtgaaende Consequenser, som deraf bleve udledte (til Exempel Forbudets Udstrækning til alle ikke-europæiske Varer med nogle faa og ikke meget betydende Undtagelser), ogsaa Varer, der ikke hertil kunde henføres, selv saadaane, der fortrinsviis maatte komme fra venstabelige, endog allierede Stater, bleve forbudne (see fornemmelig Forordningen af 14de October 1808 § 2 og 23de Mai 1812 § 1 Nr. 3).

Med Undtagelse af bemeldte Indførselsforbud og den Fordyrelse af Colonialvarer, som tilstatedes ved den i 3die Bind S. 493—500 udførlig omhandlede overordenlige Colonalafgift, hvilken iøvrigt, som der forklaret, hører til det, der havde sin Grund i vort Forhold til Frankrig, indlod Regjeringen sig dog saare lidet paa ved Lov at sætte Grændser for Borgernes Anvendelse af deres Formue. Kun to Placater af 31te Juli 1812, udfomne saavel for Kongerigerne som for Hertugdømmerne, hvoraf den ene indeholdt adskillige Indskrænkninger med Hensyn til Liberier, den anden affskaffede de for visse civile Embedsmænd bestemte guldbebræmmede Stads- og Galla-Uniformer, gjorde Undtagelser derfra. Disse Anordninger kunde naturligviis ingen mærkelig Indflydelse have paa Landets Forbrug, og angik iøvrigt saadanne særegne Forhold, hvorpaa de almindelige Grunde, der tale mod Luxuslove, ei havde Anvendelse. De vare derhos af for liden Betydning til, at vi skulle opholde os ved deres, navnlig den førstnævntes, tildeels noget sælsomme Enkeltheder. Dog kunne vi ikke lade ubemærket, at dens Bestemmelser, efterat være gaaede ganske i Glemme, ved en særegen Anledning bleve paany indskjærpede ved en efter kongelig Befaling udstædt Cancelli-Placat af 24de

November 1835, dog med betydelig Formildelse i de deri fastsatte Straffe*).

Men hvad der ikke lod sig udrette ved Forbud, søgte Kongen at opnaae ved at henvende sig til Borgernes Forstandighed og Fædrenelandsfund samt deres personlige Hengivenhed for deres Konge, en Wei, som Regjeringen og i foregaaende Tider havde, ikke uden Virkning, indslaaet for at formaae Borgerne til at afholde sig fra Overdaadighed. Under 14de December 1808 udkom der, gjennem det danske Cancelli, en kongelig Opfordring til Tarvelighed samt til Opmærksomhed paa indenlandsk Kunst- og Fabrikflid, og under 4de Januar 1809 blev en lige Opfordring udstædt for Hertugdømmerne. I 1812 gjentoges denne Opfordring ved et kongeligt Rescript af 15de Juni til det danske Cancelli, hvilket Collegium havde at meddele Samme til de øvrige Collegier og Departementer, samt bringe det til almindelig Kundskab. Den første Opfordring gjorde et godt Indtryk og var vistnok i Begyndelsen af ikke ringe Virkning, hvilken dog efterhaanden tabte sig. Hvad den fornyede Opfordring af 1812 ellers mulig kunde have udrettet, blev, om jeg ikke feiler, forspildt ved den lidet helbige Maade, hvorpaa den var affattet. Rescriptet kom umiddelbart fra Cabinettet, dog finder jeg det tvivlsomt, om Cabinets-Secretairen selv har affattet det, eller om dette ikke er blevet overladt til en anden Mand, der ansaaes særdeles skiftet til at gjøre Sagen bevægelig. Foruden at det var altfor vidtløftigt, var det holdt i en ophidsset og skjældende Tone og ikke frit for

*) Der var ei blot sat høie Bøder for Overtrædelse (hvilke Bøder ikke kunde ansees beregnede paa vore Pengebedlers daværende flette Cours, da de samme Mulktstørrelser vare bestemte for Hertugdømmerne); men for de Domestiker, der bare noget mod Placaten stridende Liberi, var der endog Straf paa Band og Brød og tredie Gang Forbedringshuusarbeide, og det, uden Hensyn til om det skete mod Herflabets Billie eller endog efter dets Befaling. Straffen blev vel i 1835 for dem nedsat til en maadelig Mulkt, men ingen Forandring gjort i Grundsætningen.

en søgt Pathos*). Man fandt og særdeles Anstød ved Samme, fordi det syntes at kaste Skylden for vor Finantsnød paa Borgerne, medens de Fleste antog, at ogsaa Regjeringens egne Forholdsregler, (hvoriblandt især de betydelige Dpoffrelser, som netop til den Tid gjordes paa at holde Coursen, bragtes i Grindring) deri havde Deel; og det var vist nok ikke heldigt, at der gaves Stof til Bemærkninger af det Slags. Omtrent til samme Tid, som den førstnævnte Rundgjørelse udgik, bleve Borgerne ad den private Bei eftertryffeligt opfordrede ikke alene til Sparommelighed og fremfor Alt til at afholde sig fra Brugen af engelske Varer, men og til at udståde skriftlige Forpligtelser i saa Henseende. Det opnaaedes og at erholde talrige Underskrifter paa saadanne Forpligtelser, og der var, saavidt jeg bemærkede, kun Enkelte, der, skjøndt væsentlig enige i Formaalet, dog fandt Betænelighed ved at indgaae en Forpligtelse, hvis samvittighedsfulde Dpfyldelse vilde have krævet en for de Fleste besværlig og vanskelig Undersøgelse. Men det varede ikke længe, førend den af Mange indgaaede Forpligtelse syntes at være henveiret.

Hvad der imidlertid i Krigsaarene fremvirkede en ikke ringe Indskrænkning i den tilvante Leveviis var, at Mange, som Følge af Pengemidlernes dybe Nedværdigelse, ikke vare istand til at forskaffe sig de Bequemmeligheder og Nydelser, som i den foregaaende Tid vare sædvanlige i de Livsstillinger, hvortil de hørte, medens der og var Adskillige, der, skjøndt de just ikke havde tabt Evnen dertil, dog ved de uhyre Priser, hvortil mange af de tilvante Forbrugs-gjenstande vare stegne, fandt sig bevægede til at indskrænke Brugen af disse, ligesom de og tildeels ansaae det upassende, at føre en Leveviis, der

*) Rescriptet findes i Collegialtidenden for 1812 S. 401—406, saa og i den Fogtmannske Samling og i den chronologiske Samling for Hertugdømmerne. 3 Præmiserne til Anordningen af 23de Mai 1812 finder man og Noget af den Tone, der i rigere Strømning udbredte sig gennem det ovennævnte Rescript (see herom 3die Bind S. 506—507).

var altfor meget affstikkende mod den, hvortil mange af deres meest agtede Medborgere vare nødte til at indskrænke sig. De fleste af den nuværende Slægt ville have ondt ved at forestille sig, hvorvidt enkelte Samsundsclasser maatte gaae i at undvære Bequemmeligheder og Nydelsler, der i en bedre Tid vare blevne til halve Nødvendigheder. Neppe ville heller Mange have noget synderligt Begreb om den værdige Holdning, hvormed hine Classer i Almindelighed bare de yderligt indskrænkede Kaar, som de vare blevne underkastede. Paa den anden Side vare der andre og det talrige Classer i Samsundet, som de ved Krigen fremkaldte Forhold mindre trykkede, og hvori endog Mange fik Midler til Livsnydelsler, der forhen havde været dem fremmede. Dette er allerede temmelig udførligt udviklet i dette Skrifs 3die Bind S. 268—271, hvortil jeg derfor maa henvise. Jeg skal blot endnu tilføie, at heller ikke den egentlige Arbejdsclasser i dens Heelhed var lidende. Medens en talrig Deel af Samme, som Lyende, paa lige Maade som forhen forsergedes med deres væsentligste Fornødenheder af den, i hvis Tjeneste de stode, og derhos erholdt en saadan Forhøielse i deres Løn, at den om just ikke rigelig, saa dog ret vel var tilstrækkelig til at bestride deres øvrige Fornødenheder, saaledes var Forholdet mellem dem, der ellers ernærede sig ved Leiearbejde og dem, der behøvede deres Arbejde, i det Hele ingenlunde forandret til Skade for de Første, hvilke, i den større Deel af Danmark, ogsaa forhen vare bedre stillede end i de fleste andre Lande. Foruden at Krigen og de Sykler, hvortil denne førte, deriblandt en Deel ved Handelspærren fremkaldte eller udvidede Industriegrene, toge mange Hænder bort fra det sædvanlige Arbejde, ophørte størstedels den Tilgang, som Arbejdsclassen forhen havde faaet fra Udlandet, navnlig fra Sverrig. Af de saaledes forklarede Forhold begribes det, at man saavel under Krigen, som i de første Fredsaar, hvor Efterveerne af Krigen bleve saa følelige, vel fandt mange tilbagekomne Familier, mange forstyrrede Formuer, men ingen almindelig Forarmelse. De egentlig Nødlidendes Tal var snarere aftaget end tiltaget. Uagtet alt det Anførte er der

dog ingen Tvivl om, at Krigen i det Hele formindskede Brugen af fremmede Varer, hvilke vare komne i saadanne Priser, som selv for de heldigst Stillede indeholdt Grund til at indstrænke deres Forbrug, ligesom man og for en meget stor Deel benyttede indenlandske Surrogater for de tilvante fremmede Varer (jevnfør 3die Bindes S. 511). Det kan derfor vistnok antages, at der i Krigsaarene i det Hele fandt en ikke ubetydelig Nationalbesparselse Sted, som noget bidrog til at bøde paa de uhyre Tab, som Krigen paaførte Landet; men ethvert Forsøg paa en Beregning herover vilde være et tomt Spil.

Det sees iøvrigt let, at de ovenansførte Betragtninger egentlig kun have Hensyn til Danmark. I Norge var vel en Deel deraf anvendeligt, men der vare og der adskillige andre Forhold, hvilke, medens de i visse Henseender forstærkede det forstyrrede Pengevæsens Virkninger paa Folketilstanden, dog i andre Maader gav denne Indflydelse en derfra forskjellig Retning. Jeg har heller ingentunde havt den Leilighed til at iagttage alt dette, som hvad der viste sig i mit nærmeste Fædreland. Al vil, udenfor det i hans Skrift, der hldrører fra en mindre rigtig Opfatning af Forholdene til Danmark, være en ret tilforladelig Kilde for den, som vuster at gjøre nøiere Bekjendtskab med Norges indre Tilstande i Krigsaarene. Hvad Hertugdømmerne angaaer, da vare Forholdene mellem de forskjellige Samsundsclasser tildeels de omvendte af, hvad de vare her i Danmark. Pengene beholdt med Undtagelse af et enkelt Tidrum, som vi allerede tilstrækkelig have belyst (S. 18—19), deres fulde Værdi; Eiendomme og Producter gik derimod temmelig dybt ned under den Værdi, som de havde havt under den blomstrende Tilstand, der gik nærmest foran Krigen, medens Skatterne havde faaet en meget betydelig Tilvæxt. Baaede Eiendomme og Landets Frembringelser bleve dog i Hertugdømmerne, som Følge af disses heldigere Affætningsforhold, deres faste Pengevæsen, og deres bedre Credit, i højere Priser end i Danmark, naar Sammes nedværdigede Papiirpenge omsattes i Sølv. Men der var dog en Deel Eiendomsmand, navnlig af dem, der i de nærmeste Aar foran

Krigen havde kjøbt til de daværende høiere Priser, som de forøgede Skatter i Forbindelse med de betydelige Prioriteter, som de havde i deres Eiendomme, bleve trykkende; især da Eiendomscrediten og Letheden i at faae Laan i det nærmeste Udland, navnlig i Hamborg, ikke ganske kunde holde sig paa den gamle Fod. Adskillige Eiendomsmænd i Hertugdømmerne kom derfor under Concurs til en Tid, da dette her i Danmark, for medelst den store Fordeel, som de havde af Betalingsmidlets stedse dalende Værdi, endnu var en Sjældenhed.

XCV.

Om adskillige ved Pengevæsenets Tilstand foranledigede Forbudslove. 1) Forbud mod Udførelse af Guld og Sølv samt af Skillemønt.

En under 5te Juli 1809 gjennem det daværende vestindifsguineiske Rente- og General-Toldkammer for Danmark udgiven Placat forbød al Udførsel af ædle Metaller, møntede eller umøntede, samt af dansk Skillemønt, alt under Straf af Værdiens Forbrydelse. Kun blev for Sjælland og de nærliggende Der Beløb, der ei gif over 1 Rd., undtagne fra Forbudet, medens ingen Undtagelse blev indrømmet med Hensyn til Fyen og Jylland. Plakaten udtrykte, sig som om Forbudet allerede indeholdtes i en kongelig Resolution af 8de Marts næstforhen, og den kun udkom for at tilføie Straffen for dets Overtrædelse. Saaledes forholdt Sagen sig dog ikke ganske. Fornævnte kongelige Resolution angif blot Postforsendelser, og var ikke offentlig kundgjort, men kun ved bemeldte Kammeres Circulairer af 18de Marts og 4de April gaaet til alle Told- og Consumtionssteder, fra hvilke der skulde vaages over Samme. Dog maa den, skjøndt det ei kan sees af vore Samlinger, ogsaa være meddeelt Postembedsmændene til Efterretning. Indholdet af ovennævnte kongelige Resolution, og den senere Placat er og i flere Maader noget forstjelligt, men hvorved jeg ei videre skal opholde mig. Det Synderlige i

denne Sags Behandling turde hidrøre fra den Omstændighed, at de Regjeringsmyndigheder, som havde at foranstalte det Fornødne i Anledning af bemeldte Forbud, hvilket neppe var blevet bragt i Forslag af Finantsministeren eller Finantscollegiet, men maaffec har sin Rod i de oven S. 37—38 ommeldte Meyerste Forslag*), have frygtet for, at et offentlig kundgjort Forbud af forommeldte Udstrækning vilde skade Crediten, og derfor, dog vistnok ikke uden Kongens Samtykke, forsøgt, om Hensigten ikke nogenlunde lod sig opnaae paa anden Maade. Det maa imidlertid snart have viist sig, at denne gav for mange Huller, og at det derfor, naar Forbudet skulde gjøres gjældende, var nødvendigt, at det kundgjordes i sædvanlig Lovform. Det er isvrigt ikke at undre over, om de vedkommende Regjeringsmænd ømmede sig ved dette Skridt. I ældre Tider havde man vel her, som i andre Stater, søgt ved lignende Love at holde fast paa vore Mønter samt det Guld og Sølv, man havde i Landet. Men ved Plakaten af 9de November 1791 bleve alle Forbud mod Udførsel af Mønter hævede og Tolben af Guld og Sølv's Udførsel sat lavt (sfr. Forordningen af 1ste Februar 1797 § 368). Regjeringen var vistnok ikke kommen tilbage fra den sunde Handelspolitik, der laae til Grund for denne Plakat, som for saa mange andre i samme Aand givne Anordninger fra den Tid, og skjøndt de ganske overordentlige Omstændigheder, hvorunder Staten nu befandt sig, gjorde det nødvendigt for Tiden i mange Maader at vige fra hiin Handelspolitik, saa var det dog i det mindste tvivlsomt, om det forommeldte Forbud i sin fulde Udstrækning var begrundet. Der kunde vel under de daværende Forhold ei just være megen Tale om Udførsel af Guld og Sølv; men, naar

*) Heri indeholdtes vel alene, at Sølvtoi og Sølvbarrers Udførselse skulde forbydes, uden at der tales om Penges. Der har imidlertid i 1809 været saa lidet tilbage af Mønt her i Landet uden for den Stillelønt, hvorpaa man af andre Aarsager maatte holde, at der ikke længere kunde være Anledning til at gjøre nogen Forskjel paa møntet og umøntet Sølv.

Nogen, der forskrev Varer fra Ublandet, eller havde Gjæld der at betale, bedre fandt sin Regning ved umiddelbar dertil at bruge Sølv, end ved at kjøbe Bexler (hvilket sidste under mange Omstændigheder kunde være ham ikke lidet byrdefuldere*) saa synes denne den Enkeltes Besparelse ingenlunde at være imod Statens Lær. For de indbyrdes Omsætninger mellem Danmark og Hertugdømmerne maatte det og være forstyrrende, at det ei var tilladt at bringe de i disse ene gjældende Penge ud over Danmarks Grændser, ligesom det og ved længere eller kortere Reiser ud af Riget maa have været til stor Ulempe og Besvær ei at kunne føre de Penge med sig, som man, saasnart man satte Foden ud af Kongeriget, havde behov. Det kan forresten ikke seile, at mange slike Vanskeligheder tabte sig derved, at Forbudet efter sin Natur ei lod sig nøie overholde, ligesom og vedkommende Embedsmænd maaffee vare bleve tilholdte ikke at paatale smaa Afvigelser, som de indbyrdes Forhold gjorde nødvendige.

Af Nathansons historisk-statistiske Fremstilling S. 140 erfarer man, at Forsendelser af Mønt, Sølv eller Guld under Forbudet kunde iværksættes, naar de gif gjennem Bankcontoiret, og det paa den Maade, at Samme modtog Mønten, Sølvet eller Guldet, og derfor gav en 4 Maaneders Bexel**), og han henregner dette til „de særdeles betydelige Ressourcen“, Finantserne til hiin Tid havde. Det er imidlertid klart, at de ikke vandt videre, end et Laan paa kort Tid, der vel, naar de, som det synes, ingen Diskontogodtgjørelse maatte give, var til

*) I det oven S. 7 ff omhandlede Tidrum blev det endog ved de der beskrevne Forholdsregler gjort umuligt, eller dog meget vanskeligt for en stor Deel af de handlende, at erholde Bexler til deres udenlandske Betalinger. Nogle havde maaffee den Tid grebet til deres Sølvtøi, eller tilforhandlet sig slikt, dersom dette Middel til at afgjøre deres udenlandske Gjæld ikke havde været dem afskaaret ved Lovforbud.

**) I samme Forfatteres Fortale til Lueder om Bødernes Forædling S. XXXVI er dette givet noget anderledes, men Forfjellen er dog ikke væsentlig.

nogen Fordeel, men dog paa ingen Maade kunde være af nogen Betydning, mindst egne sig til at betegnes saaledes, som Nathanson har gjort. Da denne iøvrigt selv tilføjer, at de Handlende til hiin Tid et trængte synderlig til udenrigske Bæxler, maa det endog kun have været i sjeldne Tilfælde, at de have søgt samme under saa bebyrdende Vilkaar; og i en senere Tid er denne Omsætningsmaade uden Tvivl aldeles ophørt; den kunde navnlig ikke bestaae med de Forhold, der opstode ved den D. A. Meyer i en Deel af 1811 og 1812 overdragne Naadighed over Finantsernes Banko. Dersom Foranstaltningen har sigtet til at tilvende Finantserne foransførte smaalige Fordeel, vilde den og have været ubillig og uværdig, men jeg vil snarere troe, at Tanken har været den, at vanskeliggjøre Forfrivningen af Overflødighedsvarer, og fra den Side kunde den maaskee finde sin Rerfærdiggjørelse i de daværende Forhold.

Hvad der i sig kunde synes meest paasælbende ved det ovenanførte Forbud var, at det og udstrakte sig til Skillemønt, og dog var det uden Tvivl under de daværende Omstændigheder den bedst begrundede Deel af Samme. Hvad man endnu havde at holde paa var imidlertid kun den fletteste Deel af bemeldte Mønt. Ikke blot den Mønt, der i Sølvholdighed svarede til dets Bræg, var allerede før Krigen og end yderligere under denne vandret til Udlandet og til Hertugdømmerne*); men denne samme Skjæbne havde og den Skillemønt faaet, der uden at have fuld Sølvholdighed, enten i Følge Anordningerne eller efter Bedtægter blev i Smaa-betalinger og ved større Mønters Omverling taget for god i Hertugdømmerne og det nærmeste Udland. Under Krigen gif snart den flettere Skillemønt med. Allerede i Løbet af 1808 forværrede vore Sedlers Cours sig i den Grad, at selv vor fletteste Sølvmønt kunde anbringes saaledes i Udlandet, at det blev fordeelagtigere end her at benytte den lige med Sedler. Der viste sig derfor en mærkelig Forlegenhed for Skillemønt og

*) See oven S. 38—39.

det var ofte, at Detailhandlere forbrede Dvgjæld, naar man vilde have Sedler verlede hos dem. Det blev saaledes at befrygte, at Landet snart vilde blive aldeles blottet for de i det daglige Livs Omsætninger ofte endog ved Betalinger til offentlige Kasser uundværlige Smaaamønter. Et afgjørende Vidnesbyrd om denne store Mangel gav endnu, inden Placaten af 5te Juli 1809 udkom, Forordningen af 6te Juni næstforhen, der hjemlede Udstedelsen af 12=Skillingssedler, hvorpaa senere fulgte 8= og 24=Skillingssedler m. v. Vel faaer man derved og Anledning til den Bemærkning, at Forbudet deels kom for sildigt, deels at det ikke heller, hvad Skillemønt angik, udrettede hvad det skulde. Men det laae ganske i Sagens Natur og var vistnok forudseet af Regjeringen, at Skillemøntens Udsørsel ei lod sig ganske forebygge ved noget Lovbud, naar der efter Omstændighederne kunde være Fordeel derved. Imidlertid kunde den dog derved ventes formindsket, og sjøndt man var i den ubehagelige og bekostelige Nødvendighed, at maatte gribe til hine Smaasedler, saa var det dog en Fornødenhed for den daglige Smaahandel ved Siden af disse at have Skillemønt til de mindre Betalinger. Der viste sig iøvrigt snart en følelig Trang til flere Slags Skillemønter; thi det Lidet der var tilbage af sliig Mønt, var ingenlunde tilstrækkeligt til at bestribe de mange smaa Udgifter, som ei lode sig betale med fornævnte nyffabte Sedler. Desuden var den idelige Fornødhed af disse Sedler, hvilke naturligvis meget hurtigt bleve opslidte, særdeles kostbar. Ved Plakater af 13de Juli 1810, 6te April og 12te October 1812 bleve derfor nye Kobberpenge af forskjellige Slags satte i Omløb; og, uagtet disse kun vare af meget ringe Kobberværdi, blev det dog anseet fornødent ved de to sidstnævnte Placater at sætte Straf for ved Kjøb eller Salg af samme at tage Dvgjæld, saavelsom for at omsmelte dem. Dgsaa da senere Rigsbanken blev bemyndiget til at udgive adskillige Slags Kobbertegn (der udgjorde det beqvemeste Middel til at erstatte Mangelen paa Smaaamønt, saalænge Rigsbanksedlernes Cours var en saadan, at der ei kunde være Tale om egentlige Mønter til Benyttelse i den daglige

Handel) fandtes det ligeledes fornødent med Hensyn til dem at gjentage Forbudet mod at give eller tage Dvgjæld paa samme, dog ikke det mod Omsmeltnng (see Plakat af 28de December 1813 og 11te August 1814*).

Med den i 3die Bind S. 502 ff. omhandlede Anordning for begge Kongeriger af 23de Mai 1812 § 2, blev Forbudet mod Udførsel af Skillemønter gjentaget og derved udvidet til Norge**), hvortil Placaten af 1809 ei havde taget Hensyn. Derimod blev Forbudet mod Udførsel af Guld og Sølv indstrænket til Sjælland og hosliggende Der; hvorved dette er begrundet, er mig ikke klart. Men kort efter Freden blev Udførsel saavel af de ædle Metaller som af al Mønt frigiven ved Plakat af 10de Juni 1814. Nu er og al Told paa Udførsel af umøntet Guld eller Sølv aldeles ophævet (see Forordningen af 1ste Mai 1838 Tarif B).

Til Opretholdelse af Forbudet mod dansk Skillemønts Udførsel af Kongerigerne udkom og lignende Forbud for Hertugdømmerne. Omfider blev ligeledes Udførsel saavel af forarbejdet Sølv og Guld samt af Barrer som og af alle Smaa-mønter (ikke blot af egentlig Skillemønt) forbudt sammesteds, men til de større Mønter kunde slikt Forbud naturligviis ikke udstrækkes. Under 10de Juni 1814 blev og for Hertugdømmerne Udførsel af Mønt og ædle Metaller igjen aldeles frigivet, ligesom og Udførselen af Sølv og Guld der er toldfri.

XCVI.

Fortsettelse. 2) Forbud imod Pengefedlers Udførsel.

Mere end Forbudet mod Mønts Udførsel, hvilket i alt Fald var i de Flestes Smag, paafaldt det, at ogsaa Sedlers Udførsel blev forbudt. Det er allerede oven S. 37—38 bemærket,

*) Det er bekjendt, at fornævnte Rigsbanktegn forlængst ere inddragne.

**) De adskillige hidhørende Bestemmelser finder jeg det ei hensigtsmæssigt her at omtale.

at dette var et Stykke af de Meyerſke Planer til Penge-
væfenets Ophjælpning, og at han derpaa lagde særdeles Vægt.
Men først i 1810 fik dette Forſlag nogen Virkning. Da blev
det, navnlig ved Placat af 6te November, forbudt, at udføre
Courantbankens Sedler eller andre paa danſk Courant lydende
Repræſentativer fra Kongerigerne til Udlandet eller til Hertug-
dømmerne anderledes end ved Hjælp af Pakkepoſterne, dog
gjordes der nogen Undtagelse med Hensyn til Skippere, Sø-
farende og andre Reifende, der gik til Hertugdømmerne, men
Undtagelsen var meget indſtrænket og forbunden med beſværende
Former. Herved blev man imidlertid ikke ſtaaende. Efter
tvende andre under ſamme Dato udstædte Plakater fra General-
poſtdirectionen, ſkulde Forſendelsen med Pakkepoſterne være ind-
ſtrænket til den ſidſte i hver Maaned afgaaende, hvorhos der
blev ſat Straf for dem, der ved urigtige Opgivelſer forſøgte
at faae dem bort paa anden end den beſtemte Poſtdag. Og
ved Plakat af 9de October 1811 blev den endnu levnede Ud-
gang til Courantſedlers Vortſendelse ud af Landet indtil
videre aldeles ophævet. Derhos ſkærpede denne Placat de be-
ſværende Former, ſom Placaten af 6te November 1810 havde
foreſkrevet med Hensyn til Skippere eller Søfarende, der førte
danſke Bankſedler med ſig til Hertugdømmerne. Iøvrigt ud-
kom og for Hertugdømmerne de Anordninger, der fandtes for-
nødne til Forbudets Opretholdelse. Det hele Forbud maatte,
ſom det ſynes, af ſig ſelv bortfalde ved Forordningen af 5te
Januar 1813, hvorefter vore Courantſedler ikke mere havde
Omløb ſom ſaadanne, men kun midlertidig ſkulde gaae ſom
Rigsbankſedler efter Forholdet 1 til 6, hvorhos en Udvidelse
til dette Slags Sedler endog ſyntes utænkkelig, ſaalænge diſſe
og vare det lovlige Betalingsmiddel i Hertugdømmerne.
Imidlertid udkom der under 24de September 1813 en Plakat,
hvori der ſynes at ligge den Forudſætning, at Forbudet af
1810 den Tid ikke var ude af Kraft, idet den vel ſtørſtedels
hævede ſamme, men dog vedligeholdte en Deel af de Baand,
der vare lagte paa Bankſedlers Forſendelse. Man har maaftee
antaget, at Forbudet igjen var traadt i Kraft ved den under

30te Juli forkyndte, skjøndt ikke endnu fuldstændig ordnede, Gjenindsørsel af Sølvmynt, som eneste lov hjemlet Betalingsmiddel i Hertugdømmerne. Men dette var neppe retlig begrundet og det saa meget mindre, som der bleve adskillige i det Lidsrum, hvori Rigsbanksebler havde været gjældende i bemeldte Lande, stiftede eller i dette Lidsløb forfaldne Pengesforpligtelser tilbage, for hvilke Rigsbankrepræsentativer vedbleve at være det lovlige Betalingsmiddel, Noget, der blandt andet gjaldt om Skatter, der vare forfaldne inden 1ste August 1813, samt om alle Bankhæstelsesrenter (see Forordningerne af 13de og 19de October 1813 §§ 13 og 14, 16 in fine, 17, 18, 22 med flere Steder). Forresten blev den hele Indskrænkning efter Freden ophævet ved de med Hensyn til sammes øvrige Indhold forhen (S. 77) omhandlede Placater af 10de Juni 1814, og i den mellemliggende Tid vides ikke noget Tilfælde at have fundet Sted, hvori Placaten af 24de September 1813 foranledigede nogen Banffelighed. Dette er heller ikke underligt, da man hverken i Hertugdømmerne eller i Hamborg havde nogen Begjærighed efter vore Papiirpenge, og man uden Tvivl allerede havde saa meget deraf i Hertugdømmerne, at man ikke kunde være forlegen for at faae det Fornødne til at afgjøre de Betalinger af fornævnte Slags, der forfaldt i den fra flere Sider forstyrrede Tid, som hengik inden Placaterne af 10de Juni 1814 udkom. Ikke at tale om, at Placaten af 24de September 1813 ikke vilde have hindret dem, der i Hertugdømmerne havde Brug for vore Repræsentativer, i at blive forsynet dermed.

Oven ere de Grunde anførte, af hvilke Meyer antog, at det for Danmarks Pengerepræsentativers Cours maatte være af yderste Vigtighed at holde dem ude fra det hamborgske Marked. Under almindelige Forhold vare disse Grunde vistnok uden al Bægt, og det er derfor ikke at undre over, at Regjeringen, uagtet den Indflydelse, han havde vundet, i de første fire Aar, intet Hensyn tog til denne Deel af hans Forslag; ligesom det er indlysende, at der i Samme var Noget, der i intet Tilfælde lod sig iværksætte. Saalænge et Lands

irrealisfable Pengerepræsentativer ikke synke alt for dybt, kunne de ikke være uden Anvendelse i den Deel af Udlandet, hvor med det staaer i levende Handelsfamqvem, og ordentligviis endnu mindre i de til samme Stat hørende Lande, hvori disse Repræsentativer ikke have tvungent Omløb, men som dog staaer i nøie Forbindelse med den, hvori dette er Tilfældet. Det maatte endog tjene til at høre disse Repræsentativer, at de ogsaa søgtes udenfor Landet, og derved en Deel af Samme holdtes uden for det indenlandfke Omløb.

Den Cours, som i Hamborg sattes for dem, som der søgte danske Courantsedler, maatte ordentligviis eller i alt Fald ofte holde disse i høiere Priis end den, der i Kjøbenhavn sattes for dem, som søgte Hamburger Banko mod Betaling i hine Sedler, medens de, som i Hamborg attraaede at forvandle deres Sedler til Sølv eller Banko, maatte holde dem i en til den kjøbenhavnske Cours nogenlunde svarende Priis. Det Exempel, hvormed Meyer (see hans Levnet S. 54—55) søgte at godtgjøre den hamborgske Courses skadelige Indvirkning, var netop taget af et Tilfælde, hvori den havde sat vore Sedler, dog efter hans Beregning kun $1\frac{1}{2}$ Points eller omtrent 1 Procent, for høit. Dette skal navnlig have havt til Følge, at man fra alle Danmarks Provindser sendte Banksedler til Hamborg, hvilket atter skal have medført, at vore Sedler kort efter paadroge sig en noget ufordeelagtigere Cours. Men dette har dog ikke været andet end en tilfældig Virkning af en øieblikkelig Oversfyldning med vore Banksedler. Man læser hos Nathanson selv Exempler paa, at Coursen paa Kjøbenhavns Børs og det i et uden Sammenligning høiere Forhold har forværret sig, fordi Omstændighederne eller Meningene, maastee og en forsættelig Indvirkning (see oven S. 16) i nogen Tid havde skaffet en fordeelagtigere Cours tilveie end den, der svarede til de sande Forhold.

Hvad der endvidere yttres om; at den jydsk Dvæghandel skal have været den oprindelige Aarsag til, at danske Banksedler søgtes paa den Hamburger Børs, kan ikke være aldeles rigtigt. De betydelige Omsætninger, som deels Hamborg, deels

Hertugdømmerne deels Lybaf havde rundt omkring i Danmark, og det tildeels i Provindfer, hvor selv de Handlende ikke ret vidfte at omgaaes med andet Betalingsmiddel end danff Courant, maatte naturligtviis give vore Bankfedler en ikke ubetydelig Udbredelse i bemeldte Lande og Stæder. Hvad Hertugdømmerne i Særdeleshed angif, vare Courantfedlerne, skjøndt til ingen Tid et lovgyldigt Betalingsmiddel mellem Mand og Mand, dog indtil 1788 anvendelige i Skatte- og andre Betalinger til de kongelige Kasser, saavelsom i adskillige Udtællinger fra disse Kasser, saasom af Lønninger og Pensioner; det var derfor naturligt, at de jevnlige bleve søgte til Skattebetalinger, og at der altsaa maatte være Beholdninger deraf rundt omkring i Landet, samt at de paa Grund af denne deres Brugbarhed for en stor Deel ogsaa bleve antagne i private Betalinger. Hamborg var nu, efter Forholdene, det Sted, hvor de, der ønskede danff Sedler omsatte mod Mønt, lettest kunde faae dette Ønske opfyldt, og hvor derfor ogsaa Sedler bleve at faae for dem, der havde Brug for samme. Blandt disse vare nu de, der enten i Jylland, eller paa de Creaturmarkeder i Hertugdømmerne, hvor Jyderne indfandt sig med deres Heste og Dvæg, vilde gjøre Opkjøb af disse. Intet var naturligere end, at de jydff Sælgere helst toge Betaling i de Penge, hvori de havde at udrede deres Skatter og enhver anden dem paaliggende Udgift, og at de, dersom Kjøberne havde villet betale med Mønt, enten aldeles ikke eller dog ikke behørig vilde have agtet den større Værd, Coursen maatte tillægge den. Opkjøberne fandt sig derfor bedst ved at forshne sig med Sedler, og bleve derved, naar disses Cours havde en ikke aldeles ubetydelig Afvigelse fra Pari, satte istand til at byde høiere Priser, end de kunde have budt i Mønt. Meyer har vel yttret, at, dersom Sedler ikke havde været at faae i Hamborg, saa vilde Jyderne have maattet søge Bærler paa Kjøbenhavn. Men det vilde have været en befoftelig og besværlig Sag for de jydff Sælgere at søge de modtagne Mønter omsatte i Sedler gjennem Bærler paa Kjøbenhavn, og det saa meget mere, som de Fleste ikke forstode sig paa disse

Ting, og det derhos vilde have manglet dem paa de Forbindelser og ikke mindre paa den Tillid, som slige Omsætninger krævede. Snarere vilde de, hvis de ikke havde foretrukket at beholde Mønterne, have søgt dem omsatte enten i Hamborg eller paa et eller andet Sted i Hertugdømmerne. Det sees heller ikke, hvorfor Regjeringen skulde, om den havde kunnet, have villet forhindre de fremmede Kjøbere i at anskaffe sig danske Sedler i Hamborg eller i en af Hertugdømmernes Stæder; (thi den Fordeel, Kjøbenhavns Børs kunde have ved Omsætningerne, burde dog paa ingen Maade komme i Betragtning til at forhindre den naturlige Handelsgang, der var til Rettelse og Gavn for en vigtig Green af Landindustrien) og ligesaa lidet hvorledes Regjeringen skulde have kunnet forhindre dette, om den havde villet. At der paa Hamborgs Børs blev sat Cours paa de danske Sedler, tjente kun til at lette og betrygge dem, der sammefteds vilde anskaffe eller afsætte disse. Endog efterat Regjeringen, som foranført, havde begyndt at tage Forholdsregler til at holde de danske Courantsedler borte fra Hamborg og ved Siden deraf at udøve en stærk Indvirkning paa den kjøbenhavnske Coursættelse, blev der dog, selv i de Foranstaltninger, der i saa Henseende toges, tillagt den Cours, der blev tegnet i Hamborg, en særdeles Betydenhed (see Placat af 2den Mai 1811 §§ 6 og 8; see og Placat af 10de Marts 1812). De Bestræbelser, man herfra anvendte for at holde vore Sedler fra det hamborgske Marked, havde heller ingenlunde den Virkning, at Tyderne søgte Kjøbenhavns Børs for at faae de Mønter, som de erholdt ved deres Creaturomsætning eller anden Samhandel med Hertugdømmerne eller Udlandet, ombyttede med Sedler. Ivertimod kom det efterhaanden dertil, at slesvig-holsteenskt Courant, med den formelle Forskjel, at man vedblev at dele Rigsdaleren i 6 Mark og 96 Skilling, blev det gjængse Betalingsmiddel i den vestlige og sydlige Deel af Jylland, hvor endog Riggsbanksedlerne i den Grad forsvandt, at man, medens disse endnu afvege adskillige Points fra Pari, dog hellere vilde betale sine Statter med Sølv mønt end skaffe

sig Sedler*). Denne Tilstand blev vistnok i alt Fald kun for en meget ringe Deel begrundet ved de Anordninger, der gik ud paa at udelukke vore Sedler fra Hamborgs Børs, men endnu visere er det dog, at de i saa Henseende tagne Forholdsregler ingenlunde formaade at bringe Syderne til at søge disse Sedler paa Kjøbenhavns Børs.

XCVII.

Fortsettelse. Betydelige Indskrænkninger med Hensyn til Buxer i dansk Courant, samt en Deel andre Anordninger, sigtende til at forhindre Omsætninger, der kunde benyttes til en skadelig Indvirkning paa Coursen.

Nær beslægtet med det ovennævnte Forbud mod vore Pengesedlers Udførelse af Landet var en dermed aldeles samtidig Lovgivning, der i høi Grad indskrænkede deres Benyttelse igjennem Buxer. Den 6te November 1810, altsaa samme Dag, hvorpaa Indskrænkning begyndte at skee i Courantsedlers Forsendelse, udkom der saavel for Kongerigerne som for Hertugdømmerne en Forordning, der under Straf forbød saavel at udstede, som at endossere, acceptere eller paa anden Maade befatte sig med Buxer i dansk Courant, naar disse løde paa en Betalingstid, der laae længere end 8 Dage fra Acceptationsdagen, hvorhos det blev gjort til Pligt, med første Post efter Udstedelsen at affende enhver Buxer, der var stilet paa dansk Courant. Disse Bud vare, efter deres Natur og Indhold, anvendelige paa alle Buxer, der skulde betales i Kongens

*) See Forordningen om Amtstueoppebørsler o. s. v. af 8de Juli 1840 § 1. Dersom Noget vil have et Beviis for den isvrigt bitterlige Sandhed, at Sedlerne i de ovenmeldte Dele af Jylland vare trængte tilbage af Solvønt, for det meste fremmed eller slesvig-holsteensk, kan det findes i, hvad der i Collegialtidenden for 1835 S. 348 er udhævet af en Betænkning fra det kjøbenhavnske Grosserer-Societets Comitee.

Lande, om de end vare udstedte udenfor Sammes Grændser, og ligeledes paa de herfra til Betaling i Udlandet trukne. Ved Forordningen af 26de September 1811, der ogsaa tillige blev sat i Kraft i Hertugdømmerne, gjordes den yderligere Indskrænkning, at Buxler i dansk Courant, der bleve trukne paa Kjøbenhavn fra noget fremmed Sted eller fra noget Sted i Hertugdømmerne, sydligere end Haderslev og Tøndern, eller og fra noget andet indenlandsk Sted for fremmed Regning, altid skulde være udstedte til Betaling strax paa Sigt (a vista). Derimod blev ved Plakat af 23de October 1812 Undtagelse gjort fra fornævnte Anordninger til Fordeel for de Buxler, der fra Norge bleve trukne til Indkjøb af Kornvarer til dette Riges Forsyning, hvorom en af de der anordnede Provianterings-commissioners Paategning skulde findes paa Buxlen.

Efterat dansk Courant var ophævet ved Forordningen af 5te Januar 1813, bleve lignende indskrænkende Bestemmelser ved en paa Finantscollegiets Forestilling afgiven, og ved Cancelli-Plakat af 23de Marts 1813 kundgjort, kongelig Resolution overførte paa Buxler i Rigsbankpenge, dog, som naturligt, med Undtagelse af dem, der løde paa rede Sølv, og det saaledes, at den yderligere Indskrænkning, som Forordningen af 26de September 1811 havde tilføiet, skulde være gjældende, hvad enten de vare trukne paa Kjøbenhavn eller paa andet Sted. De saaledes gjorte Indskrænkninger bleve i meget lang Tid ved Magt, og navnlig erklærede Buxelforordningen af 18de Mai 1825 § 10 udtrykkelig, at Cancelli-Plakat af 22de Marts 1813 fremdeles og indtil videre skulde være gjældende. Først ved Plakat af 14de Mai 1835 blev den sat ud af Kraft.

Forordningen af 6te November 1810 blev, om jeg ikke meget skulde feile, ved et Rescript meddeelt Cancelliet til Udfærdigelse, uden at der blev affordret dette Collegium nogen Betænkning over denne vigtige Lovgivningsfag. Den første Foranledning til Samme turde være kommen sammesteds fra som den, hvorved Indskrænkningerne i vore Pengerepræsentativers Forsendelse ud af Landet blev fremkaldt. Men den med

megen Omhu og Sagkundskab affattede Forordning kan ikke have været Meyers Arbeide, neppe heller Cabinets-Secretairens. Maaffee en eller anden indsigtsfuld Handlende har havt væsentlig Deel deri, men jeg anseer det for afgjort, at Finantsministerens Mening over denne Sag har været hørt, og at han, efter de daværende Forholds Bestaffenhed, har fundet de omhandlede Indskrænkninger tilraadelige; da han var fuldkommen inde i Handels- og Verelforhold, er det heller ikke uantageligt, at Forordningen er udarbejdet af ham eller under hans umiddelbare Ledning, ligesom vi have seet, at den ommeldte Resolution af 1813 er afgivet paa Forestilling fra Finantscollegiet. Skjøndt bemeldte Forordning uden Tvivl, ligesom Plakaten af samme Dato, har været rettet paa saavidt muligt at holde vore Courantsedler borte fra Udlandet, saa var dens Formaal dog ikke indskrænket dertil, thi den var ligesaa anvendelig paa Berler mellem Sted og Sted i Kongerigerne, som paa dem, der kom i Berørelse med Udlandet eller Hertugdømmerne. Først Forordningen af 26de September 1811 gjorde Forskjel, idet den yderligere indskrænkede de Berler i dansk Courant, der bleve trukne fra Udlandet, eller for fremmed Regning, eller fra Hertugdømmerne, dog med Undtagelse for den nordligste Deel af Slesvig. Og dette blev, som vi have seet, ogsaa efter Rigsbankpengenes Indførsel holdt fast med Hensyn til Berler paa denne Pengesort, forsaavidt de vare betalbare med Sedler.

Det falder noget unaturligt ved Lov at gjøre Indskrænkninger i Brugen af Statens egne repræsentative Betalingsmidler, der i Almindelighed maae vinde ved at kunne bruges i en større Kredt. Men vor hele Pengetilstand var den Tid i høi Grad unaturlig, og det er ikke usandsynligt, at Berler, der i en vis paa de Coursvingninger, som et svagt Pengerepræsentativ er underkastet, indflydelsesrig Kredt i flere Maanedere kunde gaae i Stedet for Samme, kunde benyttes til, efter de Paagjældendes Hensigter, at drive Coursen op og ned. Det turde saaledes ikke uden Grund være fundet raadeligt saavidt muligt at betage de enkelte Borgere denne Magt, og lige-

ledes syntes det, under de daværende Omstændigheder, anbefaleligt at trække Coursstættelsen ud af Fremmedes Hænder. Naar man holdt baade vore Courantsedler og Bexler paa flige Sedler borte fra fremmede Markeder og navnlig fra den Hamborger Børs, saa bleve de Kunstner, der kunde bevirke skadelige Coursbevægelser, saa godt som sammentrængte til Hovedstaden; og der kunde Regjeringen udøve en Modvirkning, som vilde mangle paa Hamborgs Børs. Vi have seet at den i en noget senere Tid fik betydelige Midler til en saadan Modvirkning, hvilke dog, efter hvad vi ligeledes have seet, bleve anvendte paa en meget uheldig Maade.

Saa lidet jeg end i Almindelighed er stemt for Indskrænkninger af det omhandlede Slags, og skjøndt det i den indenlandske Samhandel, hvori der den Tid saa godt som ikke var Tale om Solvbetalinger, maatte være en søkelig Indskrænkning ikke at kunne trække Bexler anderledes end i det Høieste paa 8 Dage efter Sigt, skulde jeg dog holde for, at Lovgiveren har havt god Grund til at paabyde hiin Begrændsning i den forhen hjemlede Bexelfrihed. Derimod kan jeg ikke finde det rigtigt, at den ikke alene i 1813 blev overført paa de nye Pengerepræsentativer, men endog opretholdt, efterat disse i flere Aar, paa saa Procent nær, havde opnaaet den Værdi, som de skulde forestille. Efter mine Tanker havde der, længe inden det omsider skete, været overveiende Grunde for at have dette unaturlige Baand paa den indbyrdes Samhandel. Da imidlertid Andre, navnlig Mænd i Handelsstanden, hvis Mening havde særdeles Vægt for mig, derved havde Betænkneligheder, tillod jeg mig dog, i mange Aar, ikke noget Forsøg i den Retning; navnlig opfattedes, saavidt jeg erindrer, intet Spørgsmaal derom i den Commission, hvori Forordningen af 18de Mai 1825 blev udarbejdet, og hvori jeg forud vidste, at det ikke vilde have været at sætte igjennem. Det forekom mig og, at der netop i en Tid, hvori Coursen gik frem til det Bedre, men dog endnu stod temmelig langt fra Pari, kunde have været endog større Leilighed for Enkelte til at benytte langsigtede Bexler til Cours-speculationer, end i de Tider, hvori

Sedlerne havde den voldsomme Retning til at forværre sig. Efter at man i mange Aar var blevet vant til saa store Indskrænkninger i Brugen af Verler, lydende paa vore repræsentative Penge, og efterat Kjøbmændene i Rigets Provindsstæder, hvis Handel og Pengeomsætninger i ældre Tider for en meget betydelig Deel vare gaaede over Kjøbenhavn, mere og mere havde sat sig i umiddelbar Forbindelse med Udlandet, var Savnet af langsigtige Verler i Landets Seddelpenge maaffee just ikke heller meget føleligt.

Da endelig i 1834 og 1835 Spørgsmaalet om en Forandring i hine Anordninger var blevet sat i Bevægelse, viste der sig endnu en meget stor Meningsulighed desangaaende. Collegialtidenden for 1835 Nr. 23 indeholder en sammentrængt Fremstilling af de Grunde, der fra begge Sider bleve gjorte gjældende. Det kan deraf sees, at saavel Finantsdeputationen og Statsgjældsdirectionen, som Directionen for Nationalbanken, den forenede Bankbestyrelse og Grosferer=Societetets Comitee derover havde afgivet Betænkninger, samt at Sagen havde været Gjenstand for flersidige Overveielser i Cancelliet, hvorfra Sagen blev Kongen foredraget. Videre kan man der finde, at Flerheden i Grosferer=Societetets=Comiteen var for endnu at udsætte Forandringen i nogen Tid, medens den dog bestemt erkjendte, at der ikke længere kunde være Frygt for, at der ved Tilladelsen til at udstede langsigtige Verler i Sedler, vilde aabnes Leilighed for Fremmede til at drive Spil med Seddelcoursen. Hvorledes Meningerne havde stillet sig deels i Banken, deels i de tre Regjerings=Collegier, der havde taget Deel i Sagens Overveielse, er derimod ikke udtrykt i bemeldte Tidende. Men jeg erindrer med temmelig Sikkerhed, at begge de ovenmeldte finansielle Regjerings=Collegier bestemt vare for den omhandlede Forandring, og at derimod Stemmerne i den forenede Bankbestyrelse vare meget deelte; jeg var netop den Tid, da Sagen der blev foretaget til endelig Beslutning, Medlem af Bankrepræsentationen, og dersom jeg erindrer ret, vare Stemmerne lige deelte, saa at den omhandlede Forandring kun fik Stemmeflerhed derved, at Formanden erklærede sig for samme.

I Cancelliet vare de Fleste mod Forandringen, men ligesom jeg stod med de finansielle Collegier og de øvrige, der havde anbefalet Forandringen, hvilken Mening jeg og som Referent i det Geheime-Statsraad efter bedste Evne forfægtede, saaledes finder jeg endnu, ved at kaste et Bie paa de Grunde for og imod, der findes udviklede i Collegialtidenden, at de førstes Overvægt er aldeles indlysende.

Det var fornemmelig den store Meningsulighed, der havde viist sig angaaende denne Sag, som bestemte Kongen til ved Plakat af 14de Mai 1835 kun at bifalde Ophævelsen af de omhandlede Indskrænkninger under den tilføiede Bestemmelse, at dette kun skulde gjælde indtil videre. Da Provindsialstænderne om nogle Maaneder skulde samles og det for første Gang, saa blev der og derved givet disse en beqvem Leilighed til, hvis de havde Betæneligheder ved denne Lovforandring, da desangaaende at indgive en Petition, medens det sandtes, at det ikke efter Anordningen af 28de Mai 1831 var nødvendigt forud at forelægge dem Samme, og det endnu mindre vilde have været passende, foreløbig at udgive den som provisorisk Lov, et Middel, som man i Stændertiden ugjerne brugte. Der gjordes imidlertid fra Stændernes Side ikke mindste Bevægelse i denne Henseende, hvortil der og saa meget mindre var Anledning, som allerede adskillige Maaneder vare hengaaede, da de samledes i October Maaned s. A., uden at der havde viist sig noget Spor af, at den gjengivne Frihed havde havt nogen skadelig Følge paa Seddelcoursen, ligesom der heller ikke andetsteds enten i eller udenfor Pressen var fremkommen nogen Uttring i den Henseende. Hverken i disse Maaneder eller siden viste Coursen nogensinde en Heldning til det Værre, men den vedblev stedse, skjøndt, som dens daværende Standpunkt medførte, kun med Hanesjed, at stride frem til det Bedre indtil omsider Maalet, en Paricours, fuldstændig blev opnaaet. Erfaring har saaledes godtgjort, at Plakaten af 14de Mai 1835 var aldeles uskadelig. Noget sær kjendelig gavnlig Følge vil man maastee just ikke være istand til at paavise. Det fremgaaer og af den paaberaabte Meddelelse i Collegialtidenden, at

de, der tilraadede Ophævelsen af de særegne Baand, der siden 1810 havde været lagte paa Bexler i Landets repræsentative Penge, heller ikke ventede nogen betydelig Virkning heraf. Men at unaturlige og uforløbne Baand paa den borgerlige Samhandel ophæves, er altid et Gode. Ogsaa sees det, at Grosferer-Societetets Comitee havde antaget, at den friere Benyttelse af Landets gangbare Penge muligen vilde gjengive Kjøbenhavn noget af dens forrige Samhandel med Provindsial-Kjøbstæderne, og det kan heller ikke feile, at denne Frihed har været til Gavn i det Enkelte, om end dette ikke lader sig paa-vise; ligesom og hiin Ytring af vort meest betydelige Handelsraad synes at bestyrke den Mening, at det vilde have været til Gavn, om forommeldte Indskrænkninger tidligere havde været ophævede.

Foranmeldte Plakat gjorde og en lignende Forandring i Forordningen af 26de Juni 1824, der hjemlede de indtil den Tid stedse i Lovgivningen forfulgte indenbys Bexler, men kun under Betingelse af, at de løde paa rede Sølv. Nu tillødes det og at udstæde dette Slags Bexler paa Sedler, men af gode Grunde ikke, paa hvad der da kaldtes Sølv, hvilket kunde betales med Sedler efter Qvartalscoursen*).

Den levende Modstand, der endnu i 1835 yttrede sig mod Ophævelsen af de unaturlige Baand, der under den høist

*) Ved en Forordning af 7de April 1843 bleve atter nogle ved bemeldte Forordning af 1824 gjorte Indskrænkninger i Benyttelsen af indenbys Bexler ophævede. Forordningen gif dog ikke fuldt saa vidt deri som det Provindsialstænderne forelagte Lovudkast. Der blev navnlig i disse yttret Betænelighed ved at tilstede slige Bexler at lyde paa Hænderhaveren eller at lade Creditors Navn in blanco. Som Ny Collegialtidende for 1843 S. 316 viser, erkjendte Regjeringen just ikke, at denne Betænelighed var tilstrækkelig begrundet; ligesom det antoges, at den af Stænderne foreslaede Forandring ikke førte til Noget, naar det, som de indrømmede, dog tillødes at endøsfere Bexlen til Hænderhaveren eller in blanco. Men da Forandringen i sin Heelhed ei heller blev til Hinder for slige Bexlers Benyttelse, blev den optaget i Forordningen.

forstyrrede Pengetilstand, som da allerede længe var overstaaet, vare blevne lagte paa Verker i Landets Pengerepræsentativer, maa man vistnok nu finde høist forunderlig. Den havde upaatvivlelig sin Rod i en overdreven Ængstelse, som de sørgelige Grindringer om hiin længe vedvarende Tilstand havde indjaget mange af de forstandigste Mænd, for Alt, hvad der paa fjerneste Maade havde Udseende af at kunne føre til en Formerelse af de repræsentative Betalingsmidler. Til disse henhørte i det Hele de Mænd, hvorfra Modstanden kom, og naar man læser de Grunde, hvorpaa den støttede sig, er det klart, at kun hiin Ængstelighed kunde give dem den Betydning, som man tillagde dem. Denne samme Ængstelighed har endnu langt senere viist sig ved andre Leiligheder. Det er langt fra mig at ville tage det let med Noget, der kunde berede nogen virkelig Fare for det faste Pengevæsen, som Landet omstøder har været saa lykkelig at opnaae. Men ved stadigt at iagttage Tingenes Gang, er det stundom forekommet mig, at der ingen grundet Betænkelse var ved Adskilligt der i den nævnte Henseende blev fundet betænkligt. Naar man ret trænger ind i vort Pengevæsens Historie, da indeholder den vistnok de alvorligste Advarslers mod enhver Afvigelse fra de Grundsætninger, hvorpaa Pengevæsenets Fasthed hviler, men, efter min Opfatning, kommer man og til den Overbeviisning, at naar man kun virkelig holder ved disse Grundsætninger, saa kunne vore Sedler meget vel taale al den Frihed i Brugen af private Creditmidler, som der fra andre Sider er Grund til at indrømme. Endvidere holder jeg for, at man ved Anvendelsen af Bankens Octroi er gaaet ikke lidet videre, end det var fornødent i Fordringerne til den Dækning, som der bør være i Banken for dens Sedler, men fornemmelig i endog at træde i Veien for, at Sedlerne, selv under Jagttagelse af disse Fordringer, fik en Formerelse, som den hele Udvikling gjør ønskelig og efter mit Skjønnende ogsaa ubetænkkelig. Herom vil jeg, hvis der forundes mig nogen Tid til dette Værks Fortsættelse, faae Leilighed til i det Følgende nærmere at yttre mig.

Den nævnte Forordning af 26de September 1811 indeholdt foruden de foranførte yderligere Indskrænkninger med Hensyn til Bexler i dansk Courant, adskillige andre Bestemmelser, sigtende til at sætte Grændser for Agiotage, hvilket og saavel i Forordningens Overskrift som i dens Præmisser forkyndtes som dens Formaal. Tildeels gif den ud paa at indskrænke Benyttelsen af adskillige Slags Gjældsbreve, der enten anordningsmæssig eller efter uhjemlede Sædvaner, ikke bare nogen eller dog kun en ringe Stempelafgift (cfr. §§ 1, 2 og 3) og som efter Maaden, hvorpaa de brugtes, antoges at kunne i Omløbet træde i Stedet for Penge. I samme Aand forestrev senere en ved Cancelli-Plakat af 5te Juni 1812 kundgjort kongelig Resolution særegne Indskrænkninger for Assignationer paa Folium i Courantbanken*). Alt dette kunde dog med Hensyn til hiint Formaal ikke have nogen særdeles Betydning, og blev iøvrigt i de nærmest paafølgende Aar omændret. Af større Betydning og nærmere gaaende ind paa Formaalet var derimod Forordningens §§ 6—8, der forbyde at pantsætte Guld- og Sølv-Barrer, Mønter, fremmede Banksedler eller Bexler, der løde paa anden Pengesort end dansk Courant,

*) Noget beslægtet dermed var Forordningen af 9de Juni 1812, der, som det hedder i Præmisserne, „for at forebygge den Misbrug, at faste Eiendomme sælges fra Haand til Haand uden lovførmelig Kjøbecontract paa stemplet Papiir“ lagde nye Baaud paa Afhændelser af deslige Eiendomme, hvilke Baaud i en senere Tid, da Forholdene bleve ganske de modsatte af dem, som de til hiin Tid vare, bleve i høi Grad byrdefulde og hæmmende. Men herved har jeg paa dette Sted saa meget mindre villet opholde mig, som jeg i 3die Bind S. 72 Note *) allerede har berørt saavel bemeldte Forordning som dens senere Ophævelse, og de der anførte Steder indeholde en fuldstændig Belysning af den hele Sag. Kun skal jeg bemærke, at, dersom der ikke havde været Andet, der talte for de i Forordningen foreskrevne Indskrænkninger, end de i Præmisserne antydede Misbrug, vilde den have været aldeles overflødig; thi, om disse end virkelig vare gaaede i Svang, saa vilde det ikke have været vanskeligt ved de gjældende Love at hæmme dem.

saavel som at discontere saadanne Bexler, mod dansk Courant; saa og § 9, der forbød Foreninger om at levere og modtage nogen af foransførte Gjenstande paa længere Tid end 3 Dage (cfr. §§ 11, 12 og 13). Efter Pengevæsenets Forandring blev det fundet tvivlsomt, om Forfristerne i bemeldte Forordnings § 6 og paafølgende Paragrapher endnu vare i Kraft eller ikke. Dette Spørgsmaal fik efter nogle saa Mars Forløb en ikke ringe praktisk Betydning. Da nemlig Rigsbanksejdlernes Cours begyndte mærkelig at forbedre sig, og den Mening efterhaanden fik Indgang, at de ad den i Rigsbankens Fundation betegnede Wei maatte vedblivende gaae frem til det Bedre, vare der Mange deels af Handlende deels af Eiendomsmand, som fandt sig ængstede ved den Forøgelse, denne fortsatte Forbedring vilde medføre i deres Navneværdighed*). Allerede vare mangfoldige Provindstalsjømænd blevne ødelagte derved, at de under de for vor Affætning paa Korn- og Fedtvarer særdeles fordeelagtige Aar 1816 og 1817 havde gjort store Indkjøb til hine Priser, saa godt som alle indgaaede i Navneværdi, og derved paadraget sig en Gjæld, der under den store Coursforbedring, der til hiin Tid, for en stor Deel netop som Følge af hiin fordeelagtige Affætning, indtraadte, ikke kunde dækkes ved det Sølvs eller de Bexler, som de havde faaet for Varerne. Ogsaa vare der adskillige tildeels meget formuende Mænd, der kort efter Pengevæsenets Forandring havde tilforhandlet sig betydelige Landeiendomme i Navneværdi, og nu under det mærkelige forandrede Forhold mellem Penge og Landvæsenets Frembringelser navnlig Korn (til hvis dybe Fald almindelige europæiske Forhold meget medvirkede), ikke kunde faae Renterne ud af de kjøbte Eiendomme, men end yderligere

*) En anden Kjendsgjerning, der vidner om, at Tanken om det Gavnlige i at forvandle Seddelgjæld til Sølvgjæld, endog førend nogen betydelig Coursforbedring havde viist sig, var opstaaet hos enkelte indsigtsfulde Mænd, findes udviklet i det Rigsdagene i 1854 forelagte Udkast til en Forandring i Lagerlovgivningen (see Rigsdagstidenden sjette Session, Anhang S. 33 ff samt Departementstidenden S. 799 ff).

maatte frygte den Tid, da de skulde udrede Capitalen eller Afdrag derpaa. Endvidere begyndte nu selv de Eiendomsbestydere, der ved Omskrivning vare blevne Sølvværdigjæld skyldige, at ængstes for den Tid, da den ved Forordningen af 5te Januar 1813 § 26 med Capitalbetalingen givne Henstand udløb. Saaledes vare der Adskillige, der i en aldeles conservativ Hensigt ønskede at sikke sig, til en given Tid at erholde et vist Seddelbeløb imod at afgive Sølv eller Banko efter den Cours, som nu fandt Sted eller dog efter et Forhold, der nærmede sig Samme. Paa den anden Side var der og de, som det var vigtigt at sikke sig den fulde Sølvværdi af en Seddelfordring, ved hvis Hjælp de vilde afgjøre en paa dem hvilende Sølvgjæld, der til en given Tid vilde være forfalden. Der foregik saaledes nu adskillige tildeels meget betydelige Salg af Sølv og Banko paa Tid, der havde en ganske anden Natur og Hensigt end den, disse Handeler havde i 1811. Det vilde vistnok have været beklageligt, om der maatte nægtes dem, som ved en sliq Omsætning søgte at redde sig imod truende Tab, Berettigelse dertil; og endnu beklageligere vilde det have været, om de allerede i denne Retning, og i den Tanke, at Forordningen af 26de September 1811 ei derfor kunde være til Hinder, havde indgaaet sliqe Overenskomster, skulde være udsatte for ved en modsat Fortolkning at see den derved vundne Udsigt til Redning tilintetgjort, eller dog skulde foruroliges ved Tvivl om Fortolkningen. I Slutningen af 1817 indkom et Spørgsmaal herom til Cancelliet, og uagtet dette kunde være kommet let derfra ved uden videre at henvise Spørgsmaalet til Domstolene, fandt det dog, at Sagen, under de da værende Forhold, havde saa stor Vigtighed baade for de enkelte Bedkommende og for det Hele, at det burde søges bragt i det Rene. Collegiet antog iøvrigt, at rigtig Lovfortolkning ikke kunde føre til andet Resultat, end at foranførte Bestemmelser i Forordningen af 26de September 1811 maatte ansees ophævede, og at dette tillige var stemmende med det almindelige Vel; men det fandtes derfor nødvendigt, at dette blev afgjort paa en Maade, der ikke efterlod nogen Tvivl eller Usikkerhed.

Cancelliet meddeelte derfor saavel Finantsdeputationen som Directionen for Rigsbanken sin Mening, og da disse i begge fornævnte Henseender vare aldeles enige med bemeldte Collegium, indgik dette med Forestilling om en kongelig Resolution, der billigede hiin Fortolkning. Denne Indstilling blev bifaldet ved kongelig Resolution af 28de Januar 1818, hvilken ved en Cancelli-Plakat af 10de Februar næstefter blev bragt til almindelig Kundskab*).

Fra den Tid var Forordningen af 26de September 1811 aldeles ophævet. Denne var i sin Tid ligesom Forordningen af 6te November 1810 ved Rescript fuldt udarbejdet tilfattet Cancelliet til Udsærdigelse, Noget, der til hiin Tid temmelig hyppig er foregaaet. Men den var langt fra at være saa omhyggelig og vel udarbejdet som den sidstnævnte Forordning. Den havde uden Tvivl sin Oprindelse fra de oven S. 37—38 omhandlede Forslag af Meyer**), og sigtede til at støtte den Coursstyrelse, som just til den Tid blev ham tiltroet, og hvorom der oven S. 7—26 udførlig er blevet handlet. Saa syn- derlig end de fleste af foranmeldte Bestemmelser nu maae tage

*) See om denne Sag Collegialtidenden for 1818 S. 89—94.

**) Dog indskrænkede Forordningen Forbudet mod Pantfætning af Sølv og Guld til Mønter og Barrer, og tog ikke saaledes som det Meyerste Forslag (S. 37—38) forarbejdet Sølv eller Guld med. Dette var vistnok en meget vel begrundet Afvigelse. Naar Noget vilde reise en Sum i danst Courant ved Hjælp af Mønter eller Barrer var det Naturlige, at han deraf folgte det Fornødne; hvis han i Stedet derfor laante derpaa, var det høilig at formode, at det kun stete for at vinde ved den hderligere Courstforværelse, hvorpaa han gjorde Regning. Det var altsaa i det mindste ganske stemmende med den Aand, der gik gennem de øvrige til Agiotages Standsning givne Bestemmelser, at sliq Pantfætning blev forbudt. Derimod gav Pantfættelse af forarbejdet Sølv ikke nogen Formodning om en saadan Hensigt; den Paagjældende vilde ordentligviis ikke kunne sælge det uden ganske eller tildeels at tabe Arbejdet, medens det i mange Tilfælde netop frembød det Pant, hvorved han under de mindst trykkende Bilkar, kunde blive hjulpen med det fornødne Laan.

sig ud, saa manglede der dog ikke til hiin Tid Anledning til at indskrænke Omsætninger, der jævnlig havde til Formaal at tilvende sig Gevinst ved Coursens yderligere Forværrelse og stundom ikke vare andet end Bæddemaal om Coursens Stigen eller Falden. Meningen var og den Tid mere for end mod slige indskrænkende Bestemmelser; thi det var en almindelig Tro, at den ulykkelige Cours var et Bærk af inden- og udenlandste Handlendes Kunst, fornemmelig Jødernes, og at dette Onde maatte kunne standses ved kraftig overholdte Forbud mod Agiotage. Den, som derom yttrede Tvivl fandt sjældent noget Dre derfor, og jeg erindrer temmelig spidse Taler af meget forstandige og betydende Mænd, da de vigtigste Bestemmelser i Forordningen af 1811 bleve, saaledes som ovenanført, hævede i Begyndelsen af 1818; og dog vare, som den i Collegialtidenden for 1818 S. 89—94 meddeelte Udvikling af Bevæggrundene viser, Forholdene nu saaledes forandrede, at man, om man end fandt Forordningens Bestemmelser nok saa hensigtsmæssige for den Tid, da den udkom, burde erkjende, at de nu behøvede Forandring*).

Jøvrigt har man ogsaa i andre Stater, og det ofte under mindre paatrængende Omstændigheder, end de der her fandt Sted i 1811, jævnlig grebet til Bestemmelser af temmelig lignende Bessaffenhed, for at hæmme Speculationer

*) De i Collegialtidenden paapegede og ved et Exempel oplyste Tilfælde vare ikke ganske sjeldne, hvori Omsætninger af det omspurgte Slags, navnlig under de daværende Omstændigheder kunde være til begge Parter's Lærv, og navnlig tjene til at redde Folks Belsærd, der ved Pengevæsenets Omsvingninger vare udsatte for Ødelæggelse. Jeg kjendte Tilfælde, hvorved betydelige og høist agtværdige Eiendomsmand, der kort efter Pengevæsenets Forandring i 1813 havde tilkjøbt sig store Landeieendomme mod høie Summer i Rigsbankpenge, Navneværdi, under Producternes senere Fald, og da Rigsbanksedler havde begyndt noget at hæve sig, stode i Fare for Ødelæggelse, men for en meget stor Deel bleve hjulpede ved velledeede Handeler paa Tid om Seddelsummer, at betale med rede Sølv og fiden atter kom i en meget lykkelig Formuestilstand.

paa Pengerepræsentativers, Actiers og andre Pengeeffecters Stigen og Falden, end oftere for at indskrænke Opdrivelse af Priserne paa Korn og andre Levnetsmidler. Forholdsregler af det Slags turde jævnlig mere hidrøre fra en stærkt bevæget Folkstemning for et forhaandenværende Tryks Afhjælpning ved Forbudslove end fra Regjeringens egen Overbeviisning om disses Hensigtsmæssighed. Man vil neppe heller være istand til at eftervise, at man derved har udrettet noget væsentligt for Diemedet, medens slige vilkaarlige Indskrænkninger i den borgerlige Samhandel altid have en Deel Ubillighed i Følge med sig, og i det Hele svækker den Frihed og Sikkerhed i Omsætningerne, der saa meget tjener til at understøtte en livlig Udvikling. Det er derfor vistnok heldigt, at den danske Regjering, efterat have udrenset Lovgivningen fra enhver Levning af det forstyrrede Pengevæsen, aldrig har indladt sig paa Love eller Foranstaltninger af foransførte Slags, og at den navnlig har staaet fast, og som jeg haaber fremdeles vil staae fast, mod de paaatrængende Forsøg, som i dyre Tider pleie at gjøres til Indskrænkninger i Omsætningerne af Kornvarer eller andre Levnetsmidler*).

Hvilke forskellige Meninger der nu end kunne være om de ovennævnte Loves Hensigtsmæssighed saavel til den Tid da de udkom, som til de Tider hvori de bleve opretholdte, forekommer det mig dog aldeles afgjort, at de ingenlunde have

*) I Udsings Samling af Rescripter m. v. for 1847 S. 143—147 kan man finde en udførlig motiveret Betænkning fra det daværende danske Cancelli, hvori dets Fierhed paa det Bestemteste fraraadede, at der, i Lighed med hvad der var skeet i andre Lande, skulde foretages noget for at standse visse Arter af Kjøbslutninger, der kunde formodes at føre til Opdrivelse af Kornpriserne. Alle øvrige vedkommende Regjeringsmyndigheder bleve og enige med Cancelliet, navnlig var der herom en Enighed blandt alle Statsministre, som stundom savnedes i Sager af Bigtighed. Det kom heller ikke den Gang til nogen saadan Foranstaltning, og dette var uden Tvivl heldigt for Landets Agerdyrking og Handel, der fremdeles fortsatte den frodige Fremvæxt, hvori det i flere Aar havde staaet.

havt eller kunde have havt den indgribende Virksomhed til Bedste for Seddelcoursen, som Mange i sin Tid ventede, og som Nathanson i en meget senere Tid har søgt at hævde dem. Denne Forfatter udhæver de to ovennævnte Anordninger af 6te November 1810 (S. 78 og 83 ff) i Forbindelse med den under 3die næstforhen befalede Indsættelse af Priispenge i Statskassen (see 3die Bind S. 226—261) og den Tilladelse, der blev given til i Hertugdømmerne at betale den i 1810 paabudne overordentlige Colonialafgift med Sedler, som høist virksomme Midler til, at standse den voldsomme Coursforværring, som kort forud havde viist sig, og til at bringe en saadan Mængde Banko paa Børsen, at Coursen i Løbet af 8 Dage forbedrede sig fra 600 til 425. For nu ikke at tale om, at begge Anordningerne af 6te November 1810, saa vel beregnede de end maatte være, dog alene vilde kunne have værnet noget imod yderligere Coursforværringer, men ikke virket enten til en saa stor eller til en saa pludselig Coursforbedring, saa var denne indtraadt nogen Tid, inden de udkom, og tabte sig strax efter at dette var skeet. I Følge Nytt Skildert af Kjøbenhavn for 1810 stod Hamborger Banko den 23de October 1810 paa Kjøbenhavns Børs i Begyndelsen i 600, gif derpaa op til 615 (S. 1741), den 27de October begyndte den med 570 og gif derpaa ned til 555 (S. 1752), den 30te October anmærkes den at have varieret fra 430 til 450 (S. 1771) og den 2den November blev den 420 (S. 1785), den 9de November fra 450 til 480 (S. 1817) og den 13de fra 530 til 540 (S. 1832). Disse Antegnelser indeholde tildeels ikke den egentlige Coursnotering, hvorimod de udbrede sig over Cours-svingningen paa de deri opgivne Dage, men de ere derved, som mig synes, saa meget mere skikede til at belyse den daværende Courstilstand. Det sees deraf, at Børsen til de foranførte Tider har været særdeles bevæget af indbyrdes modsatte Forestillinger, der have fremkaldt en ganske overordentlig Svingen frem og tilbage i de Priser, hvortil Banko een og samme Dag har været solgt og kjøbt. Det er rimeligt, at de forfjellige Forventninger, som man gjorde sig om Virkningen

af de af Hr. Nathanson nævnte Anordninger, hvilke da vare i Gjære, derpaa har udøvet en Deel Indflydelse. Men det forekommer mig baade i sig selv sandsynligt, ligesom det og stemmer med de Grindringer, som jeg fra hiin Tid har bevaret, at det fremfor alt var den ved Forordningen for Hertugdømmerne af 20de October og Forordningen for Kongerigerne af 27de s. M. paabudne overordentlige Colonialafgift (see dette Skrifts 3die Bind S. 495—556), som virkede til, at Coursen i det omtalte korte Tidsrum gif saa meget til det Bedre. Den betydelige Indtægt, Statskassen fik ved denne Afgift, maatte allerede i og for sig have Indflydelse paa Coursen, og det er vel antageligt, at den af Nathanson udhævede Omstændighed, at Afgifterne i Hertugdømmerne, hvor de vare af en ganske anden Betydenhed end i Kongerigerne, kunde modtages i Sedler efter et for de Afgiftspligtige fordeelagtigt Forhold, har tilveiebragt en stor pludselig Søgning efter Courantsedler til betydelig høiere Priis i Sølv end dem, hvori de strax forud havde staaet, ligesom og den mærkelige Vaklen frem og tilbage, som efter de foransførte Meddelelser dermed var forbunden, let lader sig forklare af de i en Hast fremkomne og siden igjen aftagne Ordres til Indkjøb af Sedler, og de forskjellige Formodninger, som der dannede sig om dette Begjærs Omfang, hvorom Kjøbenhavn's Børs ikke kunde have nogen bestemt Mening. For min Deel er jeg tilbøielig til at troe, at hverken Plakaten af 3die November eller Forordningen og Plakaten af 6te s. M. har havt nogen synderlig Indflydelse paa de nævnte Dages stærke Coursbevægelser. Saavel disse Anordningers Beskaffenhed og Hensigt som deres Forhold i Tiden synes at tale derimod. Men om de end navnlig ved den Kundskab, Børsen i nogen Tid forud har havt om, at de vilde udkomme, har bidraget noget til at styrke Børsen i dens Mening, at Sedlernes Cours vilde forbedre sig, saa maa Indflydelsen deraf kun have været underordnet i Forhold til den, der fremkom ved den fra Hertugdømmerne hidrørende Søgning efter Sedler. Det var og kun en meget stakket Tid Coursen beholdt Retningen til det Bedre; den forandrede sig endog umiddelbar, da hine tre An-

ordninger udkom, eller dog øiebliffelig derefter, og siden vedblev den saavel i den tilbageværende Deel af 1810, som i Begyndelsen af 1811 med stærke Skridt at gaae til det Værrer, og stod, som Hr. Nathanson selv bemærker, i sidstnævnte Mars Februar Maaned 840. Det er saaledes en haandgribelig ErfaringsSandhed, at de omhandlede Anordninger ingenlunde have formaaet at fremvirke nogen vedvarende eller gavnlig Coursforbedring. Det er derimod klart, at den overordentlige Coursforbedring, der viste sig i Slutningen af October og den første Deel af November 1810, var langt fra at være et Gode, idet den meget snart blev afløst af en ikke mindre voldsom Coursforværrelse, der bidrog til en yderligere Forstyrrelse i Forholdene. Nathanson har selv bemærket, at denne hele Omvæltning havde en meget skadelig Indflydelse (l. c. S. 142); men denne rigtige Erkjendelse staaer i slet Overensstemmelse med det Værd, han saa gjerne vil hævde de Anordninger, som han tilskriver hiin øiebliffelige Coursforbedring. Iøvrigt forholder det sig, som i dette Skrifts 3die Bind S. 499—500 udviklet, at den givne Tilladelse til at betale Colonialafgifter af de i Hertugdømmerne forefundne store Vareforraad med Sedler vel kan have virket meget til hiin øiebliffelige Coursforbedring, ligesom den vistnok maatte foranledige særdeles fordeeltige Omsætninger paa Kjøbenhavns Børs, men at det dog var langt fra, at den uden for nogle faa Uger kunde have en gavnlig Indflydelse paa Seddelværdien. Jeg har imidlertid erkjendt, at den fra andre Sider kan have havt gode Grunde for sig; kun er det aldeles ubesøiet at prise den som en Foranstaltning, der virkede til Coursens Forbedring; fra den Side havde det været meget heldigere, om bemeldte Afgifter vare indkomne i Sølv mønt eller i slesvig-holsteenske Repræsentativer, der til den Tid stode lige eller dog saa godt som lige med Sølv.

I det Hele har Erfaring bekræftet, at de Love, der i det omhandlede Tidrum bleve givne til Forhindring af de Kunstner, hvorved Coursen kunde drives i Veiret, ingen vedvarende Virkning medførte for dette Formaal. Ligesom det er bemærket

hvorledes Coursen efter en kort Tid at have gjort mærkelige Skridt til det Bedre, strax igjen slog om og i Slutningen af 1810 og Begyndelsen af 1811 stod slettere end nogenstunde tilforn, saaledes finder man i den hele tilbagestaaende Tid, hvori dansk Courant vedblev at være det lovlig gjældende Betalingsmiddel, ingenstunde nogen Forbedring i Sammes Værd, saafremt man ikke dertil vil regne den Skincours, som en Tidlang ved Evang og Kunstler og med store Opoffrelser fra Statens Side vedligeholdtes, men at denne fremtvungne Cours, foruden alle dens andre beklagelige Følger, førte til, at Coursen, efter at den igjen fik sin frie Gang, var i en vedvarende Stigen, og snart maatte noteres mere end dobbelt saa høi som den stod i Begyndelsen af 1811, er viist i det Foregaaende.

XCVIII.

Om adskillige Foranstaltninger sigtende til at forebygge Mangel og sætte Grændser for den Fordyrelse af visse Nødvendighedsvarer, hvortil Forholdene under Krigen kunde give Anledning; navnlig om de af disse Foranstaltninger, der hidrøre fra de første Krigsaar.

Det er især Aaret 1812, der fremviser adskillige vidtgaaende Love og Foranstaltninger, sigtende til at formilde Trykket af den Indflydelse, som Pengerepræsentativernes vedvarende Nedværdigelse maatte have paa de vigtigste Livsfornuødenheders Priser. Men denne Omsorg viser sig og tidligere. Allerede i Krigen's første Tid var Regjeringen betænkt paa mere end forhen at binde Handelen til erhvervede Berettigelser, blandt andet i den Hensigt at forebygge den unaturlige Forhøielse, som fremmede Commissionairers og andre uberettigede Personers Deeltagelse i Handelsforretningerne formeentlig medførte. I dette Diemed udkom Plakat af 22de December 1808, der ophævede den ved Forordningen af 4de August 1742 § 10 hjemlede Frihed til at handle med Varer i visse større Partier uden at tage Borgerskab eller lade sig indskrive som Grosferer,

og derimod bød, at Enhver, der vilde drive noget Slags Handel uden at have taget Borgerstab, skulde anmeldte sig for Stedets Øvrighed, og derom erhverve Attest samt ansættes til Næringsstat. I Forbindelse dermed udkom der under samme Dato en Børsanordning og en Mægleranordning, hvilke begge sigtede til at forhindre Uberettigedes Deeltagelse i Handelsforretninger. De nævnte tre Anordninger opnaaede dog kun meget ufuldkomment deres Formaal, og der turde netop i de paafølgende Aar have været Flere, der deeltog i Handelsforetagender end under den forrige Frihed, idet de Fordele, der idelig erhvervedes ved den af Bengenes aftagende Værdi flydende Priisstigen, fristede Adskillige, som ellers ikke vare Handelsmænd, til at indlade sig i en eller anden Handel, Noget, der i alt Fald med Samtykke af en Handelsberettiget lod sig udføre i dennes Navn, tildeels i Interessentskab med en Saadan (sfr. 3die Bind S. 509). Ogsaa blev der allerede i Krigens første Tider truffet enkelte andre ikke lidet omfattende Foranstaltninger for at modvirke Savnet eller trykkende Priisforhøielse af visse Fornødenhedsvarer.

I dette Skrifts 3die Bind S. 491—492 er det allerede bemærket, hvorledes Krigen ikke alene strax foranledigede Forbud mod Fødevarers Udførsel til fremmede Lande, men at det med Hensyn til Sjælland, Lolland, Falster og Møen, hvilke Der vare meest udsatte for ved fjendtlige Krydsere at blive afspærrede fra de øvrige Provindsfer, endog blev forbudt at udføre deslige Varer til andre Rigets Provindsfer. Hermed stod det i Forbindelse, at der under 25de November 1807 blev anordnet en Provideringss-Commission saavel for Hovedstaden som i det Hele for hine fire Der. Da det imidlertid snart viste sig, at Afspærringen ei blev saa streng, som man havde befrygtet, indskrænkede Commissionen sig saa godt som ganske til Kjøbenhavn. Men hvad denne angaaer, var den under hele Krigen i en betydende Virksomhed; og det kan ikke nægtes, at Hovedstadens Befolkning trængte til en særdeles Forsorg, og at der ikke manglede Anledning til at hine fire Ders Overskud blev den forbeholdt. Der ere altid store Ulemper

forbundne med Statsforanstaltninger, der gaae ud paa at forsyne den Deel af Befolkningen, der ansees meest at trænge dertil, med Livsfornödenheder til billigere Priser end de, hvortil de i den frie Samhandel vilde sætte sig *). Slige Ulemper kunde faa meget mindre undgaaes med Hensyn til den fra forberedte Commission udgaaende Forsyning, som den efter Forholdenes Bestaafenhed ikke kunde indskrænkes til den Deel af Befolkningen, der pleier at søge Hjælp af det Offentlige, men Mangfoldige, der under almindelige Forhold antages at staae langt borte fra disse, under den efterhaanden fremkomne store Nødværdigelse af det Betalingsmiddel, hvori de nøde deres Indtægter, havde et billigt Krav paa Afgang til den Lettelse i Priserne, som kunde gives ved de af Commissionen anlagte Bagerier, Slagterier og andre Udsalgssteder. Det kunde derfor heller ikke feile, at der af og til hørtes Klager deels over, at der gjordes for meget, deels, — og det meget hyppigere — over at der gjordes for lidet. Men i det Hele var det dog

*) Foruden at de under Krigen trufne overordentlige Foranstaltninger af det Slags naturligviis kort efter Freden bleve ophævede, har Regjeringen og efterhaanden ophævet, hvad der fra ældre Tider var tilbage af slige Indretninger, saasom Forpligtelsen for Staden Kjøbenhavn til at holde Brændemagasin og for adskillige Næringsbrugere til at være forsynede med visse Forraad, ligesom og den adskillige Aar før Krigen til at sørge for Kjøbenhavns Forsyning nedsatte Commission, der igjen traadte i Virksomhed da den i Krigen Tid anordnede overordentlige Commission ophørte, ogsaa omfiden blev ophævet. Der blev vel længe holdt igjen imod disse Forandringer, deels af de communale Autoriteter deels og af nogle Medlemmer af Cancelliet, under hvilket de nævnte Indretninger hørte, men ligesom jeg skulde troe, at de for disse Ophævelse i Collegialtidenden for 1837 Nr. 42 og for 1845 S. 663--665 udviklede Grunde ere overveiede, saaledes har og Erfaring aldeles ikke bekræftet den Frygt, som Adskillige nærede om Følgerne deraf. Om Ophævelsen af Brød- og Kjødtaxterne, der gik ud fra samme Grundsaetninger, gjælder uden Tvivl det Samme, skjøndt Ønsker om disse Fornødheder af og til dukke op; ligesom der og i Mellemtiden fundom flete eet og andet i en modsat Retning.

langt fra, at der var nogen almindelig Utilfredsøhed med Maa- den, hvorpaa hiint Hverv blev røgtet. Mod Commissionens Medlemmer, der vare nogle af de meest anseete Statsembeds- mænd, var der Ingen, der nærrede Mistante, og, skjøndt man stundom talte om Misligheder fra deres Side, som Commis- sionen havde ansat til under dens Tilsyn og efter de af Samme foreskrevne almindelige Regler at bestyre og udføre de mangfoldige Ørene af Forsyningen, saa vare dog, saavidt jeg havde Leilighed til at erfare, disse Klager deels lidet grundede, deels ubetydelige, eller af den Bestaffenhed, at de under For- retninger af det Slags ikke vare at undgaae. Commissionen kunde naturligviis ikke umiddelbar befatte sig med de mange til det vidtløftige og meget forgrenede Forsyningsvæsen hørende Enkeltheder, men man vidste, at der hos den fandtes ual- mindelig Indsigt og Erfaring angaaende de Forhold, hvorpaa det ved en rigtig Plan for den dem betroede Virksomhed kom an, forbundet med prøvet og almindelig erkjendt Nidkjærhed i Opfyldelsen af enhver Pligt; blandt Medlemmerne skal jeg blot nævne Malling og Wormskjold, den ene den Tid første Deputeret i General-Toldkammeret, den anden første Deputeret i Rentekammeret. Commissionen har uden Tvivl vidst at træffe de rette Steder og Tider til at skaffe forsvarlige Levnetsmidler til efter Omstændighederne billige Priser, og at bringe Omsorgen for disse Varers Opbevaring, Forarbejdelse og Udsalg i paalidelige Hænder, samt at lede Udsalgspriserne. Der hørtes sjældent Klage over Forsvarligheden af de Føde- varer, som bleve udleverede fra de under Commissionens Be- styrelse staaende Udsalg, og, saavidt vides, blev den forholds- mæssige Priisbillighed, som der gaves, tilveiebragt uden nogen Opoffrelse for Statskassen*), idet de stedse stigende Priser i

*) Det kan ikke henføres til Opoffrelse for Provideringsvæsenet, at betydelige Pengesummer, hvorfor Kjøbenhavns Fattigvæsen Tid efter anden havde erholdt Levnetsmidler udleverede fra Provianterings- Commissionen, deels ved den Opgjørelse af Finantsernes og Fattig- væsenets Mellembærende, der fandt Sted efter Pengevæsenets For-

danst Courant medførte, at de Livsfornødenheder, som den lod udsælge, kunde til enhver Tid falddes forholdsmæssig billig, og dog give tilstrækkelige Midler til at dække alle Forstud og Udgifter. Priserne vare derfor til de fleste Tider endeel høiere end de, der svarede til de af Commissionen gjorte Indkjøb, Noget, som endog var fornødent, for at ikke Søgningen skulde, baade til Skade for Statskassen, og til Udelæggelse for de Næringer, der befattede sig med at falddes og tilberede Fødesvarer, vare blevet ganske overdreven, hvorefter omsider endnu mere trykkende Priser maatte have dannet sig. Iøvrigt er det rimeligt, at de Priser, Commissionen under hine forstandige Hensyn satte, udøvede nogen Indflydelse ei blot paa dem, hvori hine Næringsbrugere holdt deres Varer, men og selv paa Landmændenes Priser, da der til hiin Tid ikke var den Leilighed til Udsørsel, der under sædvanlige Forhold fremfor Alt bestemmer Priserne paa de landlige Frembringelser.

Som et paafaldende Exempel paa de Synderligheder, hvortil et saadant i sig unaturligt Forsyningsvæsen kan føre, skal jeg blot nævne, at det blev fundet nødvendigt ved Plakat af 17de Marts 1812 at forbyde Udsørsel af bagt Brød igjennem Kjøbenhavns Porte. Kornpriserne gik nemlig som Følge af det maadelige Udbytte, Høsten havde givet i 1811, -i det paafølgende Foraar saa overordentligt høit i Weiret, at der blev ikke ubetydelig Fordeel for Landmanden ved at tage Brød tilbage med sig fra Kjøbenhavn, som han der indkjøbte under

andring, kun gik over til Rigsbankpenge Navne-Værdi efter Forholdet 1 til 6, deels ved kongelig Resolution af 16de October 1822 aldeles eftergaves (Collegialtidenden for 1837 S. 579 ff). Dette var en i de særdeles Forhold velbegrundet Opoffrelse for Kjøbenhavns Fattigvæsen, men dette vilde, hvis det ei havde saact taalelige Priser fra Forsyningsvæsenet, have havt billig Udgang til endnu større Hjælp fra Finantserne, end det sk. I Departementstidenden for 1853 S. 63 og 64 vil man finde ophvsende Udvikling af hine Forhold, hvorefter de fleste, der dømme om hiin Tid, aldeles intet rigtigt Begreb have.

den Priis, hvortil det maatte staae paa Landet, efter den Betaling, der nu gaves for Kornet; og den Formalingsafgift, der maatte betales her i Kjøbenhavn, var for Intet at regne mod Forffjellen mellem denne Priis, og den, hvortil det udsolgte Brød var beregnet. Det var baade i sig selv ubilligt og for Hovedstadens Indvaanere i høi Grad harmeligt, at Landmanden, efter at have, for de Kornvarer, han førte til Torvs, erholdt de høieste Priser, skulde kunne med en Beholdning i Penge bringe sit Korn tilbage i forbagt Stand, tildeels for at bruge det til sine Heste. Dette lod sig nu ikke forebygge uden ved berørte i sig saa synderlige Forbud. Det satte imidlertid adskillige af de nærmest Boende, der vare vante til at faae Brød fra Kjøbenhavn, i stor Forlegenhed, som dog nogenlunde blev afhjulpen ved en ny Plakat af 17de Juli 1812, der indskrænkede Forbudet til grovt Brød af Blandingskorn og forsynet med Provideringss-Commissionens Mærker. Først efter Freden blev Forbudet hævet ved en Bekjendtgjørelse fra bemeldte Commission af 9de Juli 1814, der findes bemærket i Schous Samling 17de Bind S. 326 Note **).

En ikke mindre sølelig Trang, hvorfor Hovedstaden i høi Grad var udsat, foranledigede en Commission til dens Forsyning med Brændsel, hvilken under 21de Marts 1808 blev udsat *). Da den Tilførsel, som den før havde havt deels fra Provindserne, deels fra Udlandet, for en meget stor Deel var tilintetgjort, vilde der uden Tvivl have været indtraadt en sørgelig Mangel paa det fornødne Brændemateriale i Kjøbenhavn, dersom ikke en saadan overordentlig Foranstaltning var truffen. Medens dog den større Deel af Befolkningen var istand til uden Provideringss-Commissionens Hjælp at forsyne sig med de fornødne Fødevarer, og selv Mange af dem, som det neppe kunde eller vilde have været nægtet at nyde godt af de lempelige Priser, der gaves ved Commissionens Udsalgssteder, søgte at hjælpe sig paa anden Maade, maatte endog tildeels Velstaaende tye til Brændsels-Commissionen,

*) See Collegialtidenden for 1808 S. 325—327.

fordi de intet andet Middel havde til at blive forsyuede med det Fornødne. Det var heller ikke egentlig denne Commissiøns Opgave ved Opoffrelser af Statskassen at bringe Brændematerialierne i en lavere Priis end den til Forholdene svarende, men at forebygge Mangel og den Fordyrelse, som kunde flyde af, at Entelte fatte sig i Bestiøvelse af Forraadene for at benytte Trangen. Da der imidlertid ikke ved Commissiønen var Tale om nogen Handelsfordeel, og der, saavidt vides, end ikke blev svaret Renter af de betydelige Summer, hvormed den kongelige Kasse forstrakte den, og da den vistnok iagttog, at gjøre sine Accorder og Indkjøb til den beqvemeste Tid, saa er det begribeligt, at Priiserne dog altid bleve ikke lidet under dem, hvori de maatte have staaet efter den Tids Cours, da Forbrugerne toge deres Brændsel, og hvori det vilde blive holdt ved den private Handel. Ogsaa var det til Lettelse for Kjøbenhavn, at Brændekjøerterne bleve ydede mod en taalelig Godtgjørelse. Den første Post i Commissiøret hjemlede, som det synes, Commissiønen Ret til at sætte de fornødne Kjøerter i Requisition, og forsaavidt denne Hjemmel ei maatte være fundet tilstrækkelig, maatte den, i Følge femte Post, have kunnet andrage paa den dertil fornødne yderligere Bemyndigelse. I vore trykte Samlinger har man ikke Noget til Oplysning om, hvad der i saa Henseende er foregaaet, ligesom det heller ikke iøvrigt er mig bekendt. Jeg formoder, at Commissiønen har antaget i selve Commissiøret dertil at have havt Hjemmel, og at denne heller ikke er gjort den stridig, men at Kjøerterne uden Bægning ere blevene ydede mod en lempelig Betaling, hvilken uden Tvivl dog har været saaledes sat, at de Bedkommende dermed nogenlunde kunde være tjente. Det kan imidlertid neppe felle, at den har været under, vel endog temmelig langt under den, der vilde have dannet sig, hvis den aldeles havde været overladt til frie Dverenskomster. Men ligesom der, naar ingen Myndighed til at fastsætte Betalingen havde ligget i Baggrunden, vistnok ved mange Leiligheder vilde have været gjort saa overdrevne Fordringer, at det vilde være blevet om ikke umuligt, saa dog meget vanskeligt at besørge

Kjøbenhavns Forsyning med hine Fornødenhedsvarer, saaledes vare Landmændenes Kaar til den Tid saa gode, at de ret vel kunde taale hvin Byrde, der uden Tvivl og mere var Savnet af en Fordeel, som de ellers kunde have gjort sig, end et virkeligt (positivt) Tab. Jeg tør derfor antage, at hvin Myndighed, som jeg under sædvanlige Forhold vilde finde aldeles forkastelig, dog under de daværende Omstændigheder fortjente Billigelse, ligesom det neppe kan betvivles, at den er brugt med alt Maadehold, og saavidt jeg bemærkede, blev saa godt som ingen Klage hørt derover. Den ovennævnte femte Post viser, at det og har været paatænkt, at Commissionen, dog først efter erhvervet nærmere kongelig Resolution, kunde blive bemyndiget til at sætte Skove og Tørvemoser i Requisition; men det kom ikke til en saadan Yderlighed. Commissionen saae sig istand til, deels af de kongelige Skove og Tørvemoser, deels ved Dverenskomster med Private, at forskaffe det Fornødne; hvilket og tildeels blev tilført fra de øvrige Provindsfer, der ikke bleve saa skarpt affpærrede, som man i Krigens første Dage havde ventet. Udsillige Skoveiere fandt sig meget vel ved at have overladt store Partier Brænde til Commissionen, og det i Særdeleshed forsaavidt de anvendte Beløbene til at afbetale paa deres Seddelgjæld; hvorimod enkelte Skoveiere, der, navnlig af en overvættens Kjærlighed til deres Skove, ikke vilde indlade sig paa Commissionens Tilbud, maatte under de for de større Eiendomsbesiddere vanskelige Tider, som indtraadte nogle Aar efter Krigen, beklage at de ikke havde benyttet den Leilighed, der havde tilbudt sig til ved Salg i deres Skove, tildeels endog af det, der selv for Skovenes Skyld burde have været borthugget, at saae Midler til at gjøre betydelige Uddrag paa en Gjæld, som under de forandrede Forhold blev dem trykkende.

Den Frygt, Mange under Krigen nærede for de sjællandske Skoves Udelæggelse ved de større Hugster, som Dens Afspærring gjorde fornødne, bekræftede sig ikke. Det kan vel ikke feile, at Statskassen maatte staae i betydelige Forskud for det Brænde og øvrige Brændselmateriale, der blev anskaffet til

Kjøbenhavns Forsyning. Men den tabte dog ikke ved den paa Sammes Regning førte Brændhandel, tværtimod blev der ved dens Ophør en anseelig Beholdning tilovers, der ved dens Realisation gav et betydeligt Overskud, hvoraf 110,000 Rd. R. B. ifølge kongelig Resolution af 3die Juni 1817*) blev fordeelt mellem adskillige gavnlige offentlige Indretninger. Det var naturligviis de stedse stigende Priser i dansk Courant og i den sidste Tid i Nbyg. R. B., som denne Gevinst skyldtes, men Følgen blev dog, at Staten ikke har havt Tab af den Omsorg, den i Krigens Tid paatog sig for Kjøbenhavns Forsyning med Brændsel; thi den Forvarrelse af Seddelmassen, som der ved blev foranlediget, kan i sit Forhold til den hele daværende Stats- og Privat-Huusholdning neppe regnes. Regjeringen har forresten vistnok været beløvet paa Tab ved denne Forsyning, hvilket og kun ved Bengerepræsentativernes iøvrigt beklagelige Skjæbne blev forebygget; men efter samtlige daværende Omstændigheder kunde Staten ikke undgaae at yde Kjøbenhavns Indvaanere sin Hjælp, om det end maatte have medført et betydeligt Offer**). Man kunde maaffee troe, at der

*) See Collegialtidenden for bemeldte Aar S. 566—567. Det sees der, at der ogsaa af Beløbene var anvendt Noget til overordentlige Statsudgifter, men hvormeget sees ikke. Statskassen havde uden Tvivl fuld Hjemmel til at tilegne sig det Overskud, der paa Grund af Omstændighederne var fremkommen af et Foretagende, som den paa sin Beløftning havde udsjort til Bedste for Almenheden, og stedse i Overeensstemmelse med hvad der for Samme var det gavnligste; men smukkest var det dog, at den endelige Beholdning blev anvendt til Bedste for almennyttige Indretninger.

***) Da efter Freden fornævnte Brændselscommission blev ophævet, og derfor Stadens Kasse igjen, ifølge ældre Anordninger, som først i en senere Tid ere blevne ophævede, skulde vedligeholde et Brændforraad paa sin Regning, gav dette vel i de første Aar, som Følge af vedvarende Stigen i Priserne, et ikke ganske ringe Overskud, men i de nærmest følgende to Aar faldt Priserne under Medvirkning af den betydelige Coursforbedring, der til samme Tid fandt Sted, i en saadan Grad, at der, især da Vedkommende ved Forhandlingen ikke

fra en anden Side var gjort betydelige Dpoffrelser til hiin Brændeforsyning, nemlig ved Overladelse af Brænde og Tørv fra de kongelige Skove til Underpriser. Commissariatet henpegede paa disse, med Hensyn til hvilke Commissionen dog, som naturligt, havde at henvende sig til Rentekammeret. Det er og utvivlsomt, at der af bemeldte Skove blev afgivet betydelige Qvantiteter af Brænde til Kjøbenhavns Forsyning, og at det til Bedste for denne blev ved forskellige Resolutioner tilladt, at udvide Hugsterne over den, ved det approberede Forstreglement derfor satte, Grændse*). Bestyrelsen for de kongelige Skove har vist ingenlunde benyttet Leiligheden til at strue Priserne i Veiret, men den har ligesaa lidet, for vœibliffelig at skaffe Stadens Indvaanere deres Brænde til lave Priser, tilfidesat de tilbœrlige Hensyn til Staten og Fremtiden. Rentekammeret har ikke kunnet overse de mangesidige Under, som det vilde have medført, om de kongelige Skove havde afgivet det til Kjøbenhavns Forsyning fornødne Brænde til Priser, der ikke nogenlunde svarede til de ved Krigen og Pengevæsenets Forringelse fremkomne Forhold, navnlig at det, naar Krigen varede nogle endog ganske faa Aar, maatte have ledet til de kongelige Skoves Udœlggelse, og at den i flere Hen-

i Tide toge behœrigt Hensyn til denne Omstiftning i Forholdene, heraf flœd et meget betydeligt Tab for Stadens Kasse. Dette gav Anledning til den bekjendte uheldige Brœndeafgift, som første Gang for eet Aar blev paabudt ved Rescript af 19de Juni 1819, men siden i en lang Række af Aar behœvedes til at dække hiin Underbalance, samt den, der ogsaa fremdeles opstod af hiin Magazinering. Den er endog blevet vedligeholdt endnu længere til anden Benyttelse. I Collegialtidenden for 1837 Nr. 42 kan man finde de Forhandlinger, der omsider førte til Ophœvelsen af den ovenberœrte Staden paalagte Forpligtelse til at holde Brændemagazin, og i Forbindelse dermed denne Magazineringens Historie. Man vil nu neppe have nogen Tvivl om det Grundede i de Betragtninger, der omsider efter en temmelig langvarig Strid overvandt de Betœnkeligheder, som Mange nærede ved at overlade dette Anliggende til den frie Concurrance.

*) Jevnsør Bergsœes Priisœskrift over Rewentlow, 2. B. S. 132 Note.

seender gavnlige Indskrænkning i Brændets Forbrug, som ellers maatte indtræde, derved blev forhindret, og at saaledes de altfor lave Priser, hvori det med stor Opoffrelse holdtes, vilde, foruden andre fordærlige Virkninger, have foraarsaget en paafølgende uhyre Fordyrelse. Dette vilde have været stridende mod de funde og faste Grundsætninger for Stats- og Nationalhuusholdningen, som man ellers i lang Tid havde fundet i dette Collegii hele Virksomhed. I Særdeleshed kunde det ypperlige Præsidents indsigtfulde Nidkjærhed for Skovvæsenet, og navnlig de kongelige Skove, ingentunde have tilladt ham at understøtte en saa fordærlig Fremgangsmaade. Der er desuden to vitterlige Kjendsgjerninger, der vidne om, at det fornødne Hensyn til Fremtiden ikke blev tilfidesat ved den Skovhugst, der for at afhjælpe Hovedstadens Trang til hine Tider foregik i de kongelige Skove. Den ene er, at Brændelsescommissjonen traf betydelige Quantiteter Brænde til sig fra private Skove*), selv fra mere fjerntliggende, hvilket aldeles ikke kunde have fundet Sted, saafremt det fra de kongelige Skove var blevet overladt til en Underpriis. Den anden er, at de kongelige Skove efter Krigen fandt sig i en Tilstand, der vidnede om, at man heller ikke for at tjene Diebliffet glemte de behørigte Hensyn til Bigtigheden af deres Bedligholdelse og det baade fra den statsoeconomiske Side og for Landets Skjønhed.

Endnu var der et tredje Slags Nødvendighedsvarer, der krævede særdeles og det temmelig indgribende Foranstaltninger,

*) Det S. 109 Note citerede Sted hos Bergsøe viser, at Hugsten i de kongelige Skove var størst i 1808; først senere er en levende Concurrence fra private Skove opstaaet. Iøvrigt er bemeldte Forfatters Meddelelser om ovenmeldte Anliggende kun korte, men det sees, at han har havt alle de derom indgivne Forestillinger og de derpaa faldne Resolutioner for sig, skjøndt han, efter sit Skrifts Bestemmelse, ikke har kunnet meddele mere af det øvrige Indhold, han deri har fundet. Disse Meddelelser udgjøre dog saa godt som de eneste trykte Dplysninger, man har om denne Gjenstand.

naar Landet ikke under Krigen skulde være udsat for en følelig Mangel; det var Lægemidler. Foruden at disses Udførsel fort efter Krigen blev aldeles forbudt, blev der paa Statens Regning oprettet Depoter for adskillige af de vigtigere Lægemidler, hvilke i Forbindelse dermed bleve udelukkede fra den private Handel og Omsætning og derimod kunde sættes i Requisition af de sagkundige Bestyrelser, der havde at forestaae bemeldte Depoter. Disse Foranstaltninger vare i deres Hovedretning fælles for Kongerigerne og Hertugdømmerne. I Norge kunde Sagen imidlertid under de daværende Forhold ikke ganske gjenneføres efter samme Regler som i Danmark, men deres Lempning var, saavidt vides, overladt til den der anordnede overordentlige Regjerings-Commission. I Kongerigerne fandtes det iøvrigt og fornødent, at gjøre en Grundforandring i de til den Tid gjældende Regler for Medicinaltarten, navnlig betydelig at indskrænke den Procentgevinst, der ved den i 1806 bestemte Tæxt var indrømmet Apothekerne, hvilken, beregnet efter de i de nedsjunkne Pengerepræsentativer overvættede høie Varepriser, vilde have været alifor byrdefuld for Almeenheten. Det antoges derimod at være nok, naar de ved deres Udsalg beholdt et til Priserne paa Livets Fornødenheder og til de øvrige Statsborgeres Kaar svarende Overflud, hvilket efterhaanden blev i Navnebeløb forhøiet*).

*) I Norge, der ved kongelig Resolution af 17de Juni 1809 fik et eget Sundheds-Collegium, der, i Overensstemmelse med sin Instruction af 7de Februar 1810 § 24, havde at sætte Medicinaltægten for dette Rige, maatte vistnok de ovenansførte Grundregler følges, men Forholdenes Forskjellighed medførte, at denne Tæxt i sine Enkeltheder maatte idelig blive afvigende fra den danske. I Hertugdømmerne kunde der naturligviis ei være Tale om hiin Forandring i Tæxtprinciperne, medens iøvrigt Medicinalprovideringssvæsenet der blev sat paa samme Fod som i Danmark. Det almindelige Depot for de Lægemidler, der bleve undtagne Privathandelen, var for Hertugdømmernes Vedkommende i Kiel, og Bestyrelsen overdraget Sundheds-Collegiet sammesteds, men der blev derhos oprettet en for Danmark og Hertugdømmerne fælles Commission, hvis Opgave var

Forsaauidt Danmark angaaer har Medicinalprovideringss-Com-
missionens virksomste Medlem afdøde Etatsraad og Professor
Herholdt offentliggjort de Anskuelser og Beregninger, som der-
ved bleve lagte til Grund (see det skandinaviske Selskabs
Skrifter fra 1811 S. 231 ff). Det kan neppe omtvovles, at
de daværende Omstændigheder opfordrede Regjeringen til ved
saadanne indgribende Foranstaltninger at sikke Landet mod
Mangel paa de fornødne Lægemidler. Ei heller kan det mis-
kjendes, at der var god Anledning til at indskrænke den
Procentgevinst, som den da gjældende Tært havde indrømmet
Apothekerne. Den var efter Maaden, hvorpaa Tærten var ud-
arbejdet, i Gjerningen meget betydeligere end den, der var til-
sigtet i de da anerkjendte Grundregler, Noget, hvorom jeg ved
de omfattende Undersøgelser, hvortil de efter Freden foregaaede
nye Tærtforandringer have ført mig, har havt Leilighed til at
overbevise mig. Men om man har været mere eller mindre
heldig i Gjennemførelsen af de overordentlige Forholdsregler,
som hlin Tid krævede med Hensyn til Medicinalforsyningen
og Medicinaltærten, hvilke ikke sjeldent gave Anledning til
Klager, er Noget, hvorpaa jeg naturligviis, selv forsaauidt jeg
dertil maatte være istand, ikke her kan indlade mig. Det er
kun det almindelige Regjeringsprincip, der laae til Grund for
bemeldte Foranstaltninger, som jeg har troet ikke ganske at
burde forbigaae. Hvad de mere særegne Regler angaaer,
hvorved Regjeringens Hensigt, i Dvereenstemmelse med de
Sagkyndiges Meninger, søgtes gjennemført, skal jeg blot be-
mærke, at Sagen fra mange Sider var saa forviklet og tviv-
som, og saa afhængig af den Bending, Pengeværdien og Pri-
serne paa Livsfornödenhederne efterhaanden toge, at det var

at udjevne den Mangel, der paa en eller anden Bare fandtes, enten
i Danmark eller i Hertugdømmerne ved Hjælp af det Overflod, der
maatte findes paa et andet Sted. Den kongelige Resolution, hvor-
ved dette blev hjemlet, er, saavidt vides, ikke meddeelt i nogen af de
danske Samlinger, men er at læse i den chronologiske Samling af
flæsvisgte og holsteenste Anordninger for 1809 under Nr. 33.

umuligt stedsse at træffe det Rigtige. Den nævnte Afhandling af Herholdt vidner i alle Tilfælde om, at Sagen blev behandlet med megen Omhu og Indsigt; ligesom det og er vist, at de fra denne Forfatter udgaaede Undersøgelser om Medicinalstærterne, skjøndt de efter min Overbeviisning ingenlunde vare frie for Genfidighed, have havt en i det Hele gavnlig Indflydelse paa senere Tactprinciper, i hvilke der forresten er og stedsse maa blive mange Ufuldkommenheder. Saavidt vides medførte Medicinalprovideringen ligesaa lidet som de to ovenmeldte Arter af Forsyning noget Tab for Statskassen, i alt Fald neppe videre end, at maa skee Udgifterne paa Bestyrelsen, hvilke ikke kunne have været betydelige, ere blevne udredede af Samme. De efterhaanden i Navnebeløb forhøiede Udsalgspriser have uden Tvivl været tilstrækkelige til at dække de med de anskaffede Forraad forbundne Udlæg. Iøvrigt vides det heller ikke, at der om Resultaterne af hiin paa Statskassens Regning førte Handel er meddeelt Almeenheden nogen Oplysning. Naturligviis bortfaldt de under Krigen lagte Baand paa Medicinalvarers Indførsel og Udførsel strax efter Freden (see Forordningen af 2den April 1814 første Afdeling, hvorved Varers Indførsel og Udførsel fik at den Frihed tilbage, som den havde havt før Krigen, tildees endog forøget.)

Krigen foranledigede ogsaa, at der blev lagt Beslag paa enkelte Varer, der kunde blive fornødne til Landets Forsvar, saasom Krudt, Salpeter, Bly, Svovl (Placat af 25de September og 20de November 1807) og det Gøgetræ, der kunde være tjenligt til Skibsbygning for Flaaden (Placat af 30te October 1807, 13de April 1808 og 6te Mai 1812). Der er neppe Noget at sige paa, at Staten under den Krig og Handels-spærring, som den da var indviklet i, holdt fast paa de til dens Forsvar skikkede Ting, der ellers vilde kunde været udførte eller anvendte til andet Brug. Men desuden havde hine Bestemmelser ingen udstrakt og endnu mindre nogen Undersaatterne trykkende Virkning. De førstnævnte Forbud vare i Særdeleshed af liden Betydning, kun gave de enkelte Anledninger til Privatstridigheder, betræffende Handeler, der vare

indgaaede om de der nævnte Varer. Af noget større Bigtighed vare de, som indskrænkede Gierne af Egeffove, eller af sældet Egetræ, der var anvendeligt for Flaaden; men de havde dog ingen omfattende Virkning, og det saameget mindre, da Skoveierne jevnlig, som et frivilligt patriotisk Offer, tilbød Regjeringen de Egetræer, som maatte findes tjenlige for Flaaden.

Af ganske anden Bigtighed for Statskassen, end alt, hvad der ellers i nærværende Afsnit er omhandlet, var Norges Forsyning med Korn og andre Levnetsmidler. Denne medførte overordentlig store Byrder for Staten og bidrog meget til at fordærve den finansielle Tilstand, men at angive eller beregne Beløbet er vistnok Enhver og idetmindste mig umuligt. At det var hellig Pligt baade mod Staten i dens Hæelhed og i Særdeleshed mod det Broderland, som Krigen traf endnu haardere end de øvrige Statsdele, at anvende de yderste Anstrængelser for at redde det fra den truende Hungerød, er Noget, som det i hiin Tid ikke faldt Noget ind at omtvivle. Først under den sneverhjerte Separatisme, som i en senere Tid har udviklet sig, har man stundom ladet Nordmændene disse Offre høre, og dertil knyttet Bebreidelser mod Regjeringen, fordi den deri var gaaet for vidt. Hvor uværdige og stridende mod enhver sund Opfaining af Statsforholdet slike Uttringer ere, findes kortelig udviklet i dette Skrifts 3die Bind S. 417—420. Hvad Maaden angaaer, hvorpaa Regjeringen udførte sin Forsorg for det betrængte Norge, da lod vel ogsaa i hiin Tid Tvivl og stundom temmelig skarp Dadel sig høre. Men i den nysnævnte 3die Deel af dette Skrift S. 519—522, har jeg, som jeg tør troe, tilstrækkelig gjendrevet en meget agtet norsk Forfatter, der har søgt at fremstille de Foranstaltninger, som Regjeringen spjede for at komme Norge til Hjælp, som aldeles forkeerte; og da denne Forfatter ikke alene var en indsigtssfuld og forstandig Mand, men og har havt særdeles Leilighed til at sætte sig ind i hiint Forsyningsvæsen, og derhos har staaet i den nøieste Forbindelse med de ogsaa tildeels meget indsigtssfulde Mænd i Norge, hos hvilke Utilfredsheden

med disse Foranstaltninger var endnu mere levende og skarp end hos ham, saa er man vel berettiget til at antage, at alt af nogen Betydning, der kunde være at udsætte paa Regeringens Fremfærd med Hensyn til hiint Anliggende, findes hos ham; i alt Fald har jeg ikke andetsteds hørt eller seet Noget desangaaende, som kunde fortjene at komme i videre Betragtning. Jeg tør derfor og antage, at denne Deel af Regeringens Virksomhed ikke giver Stof til nogen berettiget Dabel. Derimod vil jeg, som allerede paa det sidstnævnte Sted udtalt, paa ingen Maade nægte, at der under Udførelsen af de mange forskjellige og spredte Foretagender, hvoraf hiint forviklede Forsyningsvæsen var sammensat, kan og maa være indløbet en Deel Feilgreb eller Forsømmelser, vel og enkelte Misligheder.

XCIX.

Fortsettelse; med Hensyn til adskillige i de senere Krigsaaar tagne Forholdsregler.

Som vi have seet i det forrige Afsnit udtalte der sig allerede i en ikke længe efter Krigens Udbrud udkommen Anordning den Tanke, at det til at hæmme Opdriven af Varepriserne (Agiotage med Varer) var af Bigtighed at holde alle borte fra Handel, som ei dertil havde erhvervet en særlig Rettighed, som og yderligere at ordne Grændserne mellem de forskjellige Handelsrettigheder og vaage over denne Begrændsning. Denne Tanke traadte efterhaanden paany frem under den fortsatte Priisfalden og Coursforværrelse og foranledigede forstærkede Udtalelser og nye Forsøg paa at afværge de Uordener, som antoges at nære det Onde, hvorunder Staten led. Det var fornemmelig i 1812, at en stor Iver herfor udviklede sig. I 3die Bind S. 508 ff har jeg yttret mig over den mærkelige Forordning, der i bemeldte Aar udkom under 23de Mai for alle Statsdele med Hensigt at hæmme al forbuden Handel. Maanedsdagen derefter blev der anordnet

en af Embedsmænd og Grossererere sammensat Commission, der skulde gjøre Forslag til Bestemmelser for Grændserne mellem de forskjellige Handelsberettigelser m. v. *) Det varede en Tid lang inden bemeldte Commission blev færdig med sit Arbeide, og siden maatte det nærmere overveies ved Brevverling og mundtlig Conference mellem Cancelliet og det daværende General-Land-Deconomi- og Commerce-Collegium, der imidlertid blev forenet med General-Toldkammeret. Den tilsigtede Lov udkom derfor først under 23de April 1817, og indeholdt hverken alle de tildeels synderlige Indskrænkninger, hvorpaa der fra en Side var andraget, og heller ikke saa store Udvidelser, som i visse Retninger vare fra andre Sider bragte i Forslag. **) Den gjorde i det Hele ikke meget indgribende Forandringer, men de fleste af dens Forrifter gif dog ud paa at befrie Udgangen til visse Handelsveie for nogle af de derpaa hvilende Indskrænkninger, fra hvilken Side der og i de første Aar, efter at den var udkommen, indløb temmelig levende gjentagne Besværinger. I den lange Tid, hvori Sagen henstod, blev det iøvrigt foreskrevet, at der ei i Kjøbenhavn maatte uddeles noget Handelsborgerskab uden Cancelliets Samtykke; men det var dog snart blevet vedtaget i Cancelliet, ordentligviis at bevilge, hvad der havde Hjemmel i de forhen gjeldende Anordninger, ja endog hvad det forhen var almindeligt at tilstaae ad Bevillingsveien; saa at Virkningen af Forbudet ikke var meget andet, end en uendelig Mængde af Sager, hvilke i de første Aar, hvori jeg var Deputeret i Cancelliet og Chef for sammes andet Departement, vare mig til ikke lidet Besvær, fornemmelig derved, at de Vedkommende idelig hennendte sig personlig til mig for at tale deres Sag. Med Hensyn til adskillige af de mindre Handelsveie, hvilke naturligviis vare de, der fremkaldte fleest Ansøgninger, havde dog Restription af 26de

*) See Coll. Tid. for 1812 S. 415.

**) Anordningen er i Forbindelse med dens Motiver at læse i Collegialtidenden for 1817 Nr. 26, 27 og 28.

April 1816 truffet saadanne særlige Bestemmelser, at der ordentligviis ei behøvedes særlig Bevilling dertil*).

Jeg har vel ikke troet aldeles at burde forbigaae hiin synderlige Tilstand, hvori Handelsnæringen af det ovennævnte Hensyn blev bragt; men jeg skal dog ikke gaae videre ind herpaa. Men hvad der fornemmelig skal afhandles i dette Afsnit er de i 1812 og navnlig i dette Aars Slutning gjorde Forsøg paa ved omfattende umiddelbar Indvirkning paa Vare- og Arbejdspriser at sætte Grændser for den stedse stigende mere og mere foruroligende Fordyrelse, som fulgte deels af Handels-spærren, men især af vore Seddelpenges vedvarende Nødværdigelse, der nu syntes at være uden Grændser. Skjøndt de oven omhandlede allerede kort efter Krigens Udbrud dannede Forsyningssindretninger ikke kunde være uden Indflydelse paa Prisen for de Varer, der vare Gjenstande for samme, saa var deres Opgave dog fornemmelig at forebygge Mangel paa disse Nødvendighedsvarer, og de bleve gennemførte paa en Maade, der ingen forstyrrende Indflydelse havde paa den private Omsætningsfrihed, medens de, naar man derfra undtager den i en ubetinget moralsk-politiisk Nødvendighed grundede Forsorg for Norge, ikke heller have ført til noget Tab for Statskassen, i alt Fald ikke til noget, der kunde komme i Betragtning ved Siden af det, de virkede til at afhjælpe eller formindste betydelige Ouder. Det var, som anført, fornemmelig i Slutningen af 1812, at hiin nye Retning i Regjeringen og Statsstyrelsen viste sig. Det meest betydende Skridt i denne Henseende indeholdtes i en under 2den December anordnet Commission for Kjøbenhavn, der havde at gjøre Forslag til det

*) See Coll. Tid. for 1816 S. 294—302. Der vil man finde nogle Reskripter nævnte, der indeholde Exempler paa den ovennævnte Standsning af den forhenværende Afgang til Handelsberettigelser, selv de ubetydeligste, dertil endog henvorte visse Røringstrug, der egentlig ei ere Handelsgrene. I den Fogtmannske Samling mangler saa godt som Alt herhen hørende, selv Commissionsbefalingen af 23de Juni 1812.

Maximum af Vederlag, som kunde være at tilstaae en Haandværksvend for det Arbejde, han forfærdigede eller udførte for Mesteren, og ligeledes det Maximum af Fordeel, der kunde tilkomme Haandværksmestere og Detailhandlere. Derhos blev det fastsat, at alle Klager, der førtes over den Betaling, som fordredes af Haandværkere eller Detailhandlere, der ei vare Tart undergivne, skulde indgives til bemeldte Commission, som havde at formaae dem til mindelig at vedtage den Betaling, som den skjønnede at være billig, og forsaavidt Afgjørelse i Overensstemmelse dermed ei kunde bevirkes, tilstille Politimesteren Klagen med sin Betænkning om, hvorvidt Fordringen burde ned sættes. Saavel Laugene som de Haandværksmestere, der ei hørte under Laug, saa og alle Detailhandlere bleve forpligtede at meddele Commissionen de Oplysninger, som den maatte forlange. Alt dette blev deels ved en Cancelli-Plakat af 5te December, deels ved en Raadstue-Plakat af 7de s. M. bragt til almindelig Kundskab. Til Udførelsen af det saaledes til sigtede Niemed udkom der deels i bemeldte Maaned, deels i de første Maaneder af 1813 adskillige yderligere Befalinger. Iblandt Andet blev det paalagt Detailhandlere i Kjøbenhavn, at indgive til Magistraten Priiscouranter over deres Udsalgsvarer, hvilke de under Fortabelse af deres Handelsret bleve pligtige at holde sig efterrettelige, indtil en af Magistraten til flige Sagers Behandling nedsat Committee gav Tilladelse til en Priisforhoielse (Rescript af 8de Januar 1813, bekjendtgjort ved Raadstue-Plakat af 11te næstefter). Ogsaa bleve Tarter satte for adskillige Varer (Rescript af 27de Februar, bekjendtgjort ved Raadstue-Plakat af 1ste Marts 1813). Udenfor Kjøbenhavn bleve Dyrighederne bemyndigede til at føie lignende Foranstaltninger med Hensyn til Detailhandlers Priser, forsaavidt de maatte finde det fornødent (kongelig Resolution af 27de Februar 1813, meddeelt ved Cancelli-Circulaire af 6te Marts næstefter, cfr. Cancelli-Circulaire af 29de April s. A.). I en lignende Retning blev det ved kongelig Resolution af 30te November 1812, kundgjort ved Cancelli-Plakat af 2den December s. A., forbudt at sælge Torvevarer ved Auction, og som Grund

derfor anført, at flige Auctioner medførte en skadelig Opdriven af Priserne. Dette Forbud foranledigede strax en Deel Spørgsmaal, og disse bleve opløste ved nye Bestemmelser, der vidnede om vedvarende Omhu for at affjære Leilighed til hine Varers Fordyring (see Plakat af 21de Januar 1813). I Forbindelse hermed foretoges der og Adskilligt for at bevirke en skarp Overholdelse af de gamle Forbud mod Forprang, hvilket til den Tid ansaaes for meget skadeligt.

Saavidt vides havees der, udenfor hvad der ligger i selve de forberørte Bestemmelser, sammenholdte med de daværende Tidsforhold, Intet, som kan tjene til Oplysning om de Grunde, der fremkaldte hine vidtgaaende Indskrænkninger i den Omsætningsfrihed, som Regjeringen i en ikke langt tilbageiggende Tid havde søgt at udvide, og som den selv under Krigens Trængsler hidtil havde hævdet. Man skal neppe heller i noget Regjerings-Arshiv finde saadanne videre Oplysninger. Om jeg ikke feiler hørte de forberørte Befalinger til dem, der, saaledes som netop til hiin Tid var sædvanligt, bleve, uden forudgaaende Forestilling eller Betænkning, Cancelliet tilstillede til behørig Foranstaltning. Det kan imidlertid ikke være vanskeligt at udfinde, hvorfor Kongen just til hiin Tid fandt sig opfordret til at lægge særdeles Baand paa Omsætningen med de vigtigste Livsfor nødenheder. Efterat man havde opgivet den bekostelige og fordærvelige Tvang, hvorved Coursens Stigen i nogle Maaneder af 1812 var, dog mere tilsyneladende end virkelig, holdt tilbage, gif den end voldsommere end nogenstunde forhen i Veiret og Prisen paa Livsfor nødenhederne fulgte dermed. De Midler, som i de nærmest forudgaaende Aar havde været Staten behjælpelige til at udholde de svære Udgifter, som den langvarige haarde Krig fordrøde, vare nu enten aldeles forbrugte eller saaledes indstrumpede, at det blev uundgaaeligt i et endnu større Forhold end forhen, at formere Courantsedlerne, hvis Værd derved stadigt forringedes (see oven S. 17—22). Der var nu ingen Veie tilbage, ad hvilken Regjeringen kunde holde noget igjen mod Courantsedlernes vedvarende Forværrelse; den var endog kommen til den Over-

beviisning, at det var blevet en sørgelig Nødvendighed, ganske at sætte dette hidtilværende almindelige Betalingsmiddel ud af Omløb, og ved en stor Anstrængelse af Statens tilbageværende Kræfter at skabe et nyt Papiir, der vel maatte begynde med en betydelig Afvigelse fra Pari, men dog kunde ventes efterhaanden at arbejde sig op til den Værdi, det skulde forestille. Men skjøndt der saaledes Intet var at foretage med Hensyn til selve Coursens Gang, kunde det dog være Spørgsmaal, om der Intet maatte gjøres for at standse den overvættede Fordyrelse af Livsforbrødenhederne, som ledsagede Samme, og som netop i de sidste Maaneder af 1812 viste sig i den meest trykkende Grad. Navnlig gik Priserne paa Kornvarer, der efter Høsten i 1812 vare faldne, atter i de sidste Maaneder af Aaret meget høit i Veiret, saa at man til Exempel i Stats-tidenden for 24de December finder Kjøbenhavn's Torvepriser opgivne for Rug til 86 à 98 Rd., for Hvede til 100 à 110 Rd. og for Byg til 48 à 51 Rd., omtrent det Dobbelte af de Priser, hvortil dièse Varer vare faldholdne paa Torvet strax efter Høsten, ligesom de og selv omsatte i Sølvs efter en Cours af nærvæd 1800, endnu bleve ret anseelige. Medens dièse Priser i sig selv og i deres Indvirkning paa andre Varer og Arbeidspriser, maatte være meget trykkende for Mange, saaledes syntes det til en Tid, da der saa godt som ingen Affætning fandt Sted til de Lande, hvori Sølvs var Betalingsmidlet, paafaldende, at vore egne vigtigste Landproducciers Priser omtrent gik Haand i Haand med vore Pengesedlers synkende Værdi. Der var derhos en ikke ugrundet Frygt for, at det ikke blot var de allerede tilværende Forhold, som herved kom i Betragtning, men at der og toges Hensyn til den under Datidens voldsomme Coursforværelse ganske antagelige Frygt for, at Sedlerne endnu vilde blive ved at synke dybere og dybere, en Frygt, som vistnok og fik Næring ved de da i Omløb værende Rygter om den Reduction af Courantsedlerne, der var i Værk. Man var nu kommet det Dieblif nær, hvori denne Omvæltning skulde sættes i Værk, og det var ikke usandsynligt, at den Forestilling vilde faae Indpas hos Mange,

at, da Rigsdaleren blev nedfat til en Mark, burde man i de hidtilværende Sedler, der endnu nogen Tid vedblev at være det gangbare Betalingsmiddel, have det sexdobbelte for sit Arbejde eller sine Varer. Det var saaledes at befrygte, at de allerede saa høje Priser i den hele forvirrede og uklare Tilstand, hvori alle hidhørende Forhold den Tid befandt sig, øjeblikkelig kunde bringes urimeligt høit i Veiret, til rædsomt Tryk for en stor Deel af Befolkningen. Jeg formoder, at det er ved saadanne Betragtninger, man er kommet til at ansee det raadeligt, under hine ganske overordentlige Omstændigheder, at underkaste den borgerlige Samhandel slige forhen ukjendte Indskrænkninger. Saafremt den nedsatte Commission skulde have været en i længere Tid vedvarende Indretning, eller dersom man har forestillet sig, at det fornemmelig var ved sin Myndighed i Forbindelse med det Medhold, den kunde faae af Regjeringen og Politimestren, at Commissionen skulde virke for sit Formaal, saa vil man let blive enig om, at det var en aldeles forfæilet Indretning. Men derimod er det ret sandsynligt, at den, ved at oplyse de stridende Parter og mægle dem imellem, ofte har tilveiebragt billig Afgjørelse, men endnu mere udrettede den uden Tvivl ved sin blotte Tilværelse, ved den Udfigt, der var til at overspændte Fordringer vilde i paakommende Tilfælde ved den fra Samme udgaende Virksomhed blive tilbagetrængte. Der var saameget mere Udfigt til, at Commissionens Formaal ad disse Veie vilde i en vis Grad lykkes, som det ingenlunde var en gjenstridig Befolkning, hvorpaa den havde at virke. Der havde i Sandhed ikke heller viist sig nogen almindelig Tilbøielighed til ved opskruede Priser at gjøre sig Fordeel; men det man til hiin Tid fornemmelig havde at befrygte, var Misforstaaelser og den Frygt, Enhver havde Anledning til at fatte, for, at hans egne Fornødenheder vilde blive meget fordyrede. I Gjærningen fik heller ikke Overgangen fra det ældre til det nye Pengesystem nogen saa uheldig Følge, som man kunde have befrygtet. Ligesom det nye Betalingsmiddel i de første Maaneder ikke paadrog sig nogen ufordeelagtigere Cours end den, hvormed det var født (sefter

Forholdet 1 til 6), saaledes bleve Priserne paa Varer og Arbeide i det Hele, og indtil andre Omstændigheder indtraadte, nogenlunde staaende der, hvor de til den Tid stode. Paa enkelte Varer, saasom netop Korn, fandt endog nogen Nedsættelse Sted. I det Hele blev Overgangstiden taaleligere, end de fleste havde ventet. Om og hvorvidt Refsk. af 2den Decbr. 1812 hertil bidrog, er det meget vanskeligt at sige. Den synlige Virksomhed var ikke stor, men hvis det ikke bestomindre, som oven paapeget, har havt en ikke ganske ubetydelig Indflydelse paa den taalelige Gang, Tingene fik, saa har det netop virket paa den heldigste, ja paa den eneste heldige Maade, hvorpaa det kunde virke. Hvis Commissionen var kommet til at gjøre nogen kjendelig Brug af sin Myndighed, saa vilde det letteligt have ført til en forøget Forvirring i Omsætningsforholdene; i al Fald vilde snart det Uholdbare i en saadan Indretning have lagt sig for Dagen. Nu kan man derimod, hvor lavt man end maafke vil anslaae den Nytte, den har gjort, (hvilken naturligviis slet ikke lader sig beregne) dog med nogenlunde Sikkerhed sige, at den har gaaet mere, end den har skadet.

Det er ikke usandsynligt, at Kongen, ved at anordne fornævnte Commission og give de øvrige Forskrifter, som dermed bleve satte i Forbindelse, kun har betragtet dette som et Nødmiddel, der kunde behøves i hiin Overgangstid. Han indsaae uden Tvivl heelt vel, at det i Længden vilde have været aldeles uholdbart, at binde Omsætningerne enten ved faste Tarter, eller ved en Øvrighederne eller Dommerne overdraget Myndighed til efter Skjøn at nedsætte de Priser, Vedkommende fordrede. Frederik den Sjette havde aldrig været nogen Ven af Tarter eller andre lignende Baand paa Mæringerne; hvor Spørgsmaal derom opstod, var han næsten altid paa Frihedens Side, og naar han enkelte Gange vedligeholdt en i hiin Retning gaaende Bestemmelse, for hvis Ophævelse en Deel af hans Raadgivere havde erklæret sig, saa var det ikke saameget, fordi han just havde stor Tro til den omspurgte Bestemmelser Virksomhed, som af Barsomhed i at gribe ind i tilvante Forhold, i særdeleshed naar de, som stode disse nærmest, saasom Øvrighederne

og Communalbestyrelserne, fandt Betænkeligheber ved Afændringen. Det var imidlertid ved slige Leiligheder det Sædvanlige, at han om nogen Tid, naar Forholdenes senere Udvikling talte for Friheden, indrømmede det, hvad han forhen havde fundet Betænkeligheber ved. Saaledes til Exempel med Hensyn til det kjøbenhavnske Brændemagazin.

At Kongen ikke var stemt for at gaae yderligere frem i den Retning, som Reskr. af 2den Decbr. 1812 betegnede, fik jeg Leilighed til at erfare ganske kort efterat jeg i April Maaned 1813 blev kaldet til Sæde i Cancelliet. Umiddelbart ved min Indtrædelse forefandt jeg i det mig betroede Departement et Forslag fra bemeldte Commission til Taxter for Svendene i tvende Laug, hvilke skulde være Forløbere for en Række Taxter baade for Haandværksarbeide og for Handelsvarer. Da jeg forudsatte, at der maatte være liden Tilbøielighed til allerede nu at gaae tilbage fra det, der syntes at være Hensigten med bemeldte Reskript og de øvrige i Forbindelse dermed sviede Foranstaltninger, fandt jeg det fornødent strax at vedlægge Sagen en udførlig skriftlig Udvikling af de mange Indvendinger, der frembøde sig saavel mod ethvert saadant Foretagende i Almindelighed, som i Særdeleshed mod Maaden, hvorpaa Taxtforslagene vare udførte; og denne Mening fandt Collegiets Bifald, saa at Sagen blev Kongen foredraget i Overensstemmelse dermed, dog med enkelte Afændringer i hvad deri fandtes at være for skarpt udtalt. Ved sin Resolution indrømmede Kongen vel kun halvt om halvt de Grunde, som Cancelliet havde opstillet mod den paatænkte Taxtsættelse, men han fandt dog, at Forslagene ikke egnede sig til Bifald. Eiheller blev et nogen Tid efter indgivet Forslag til Taxtsættelse for en Mængde Varer, deriblandt endog adskillige, som ingenlunde kunde regnes til Nødvendighedsvarer*), taget til Følge, og det varede ikke længe, førend og alle, i Overensstemmelse med Reskriptet, satte

*) Commissionen havde til Exempel inddraget Biin under hine Taxter og paaberaabte sig, til Forsvar derfor, dens Fornødenhed ved Communien og for Syge.

Taxter paa Nødvendighedsvarer bleve ophævede, (Canc. Pl. 5te Juli og 7de August 1813). Dette skete endog til en Tid, hvori Coursen, under Indvirkning af de mangesidige uheldige Forhold (see 3 B. S. 439—440), var gaaet meget høit over det Punkt, den indtog da Pengesforandringen udfom, og med den alle Priser. Vel kunde det nu synes, at der da var blevet en forhøiet Trang til Taxtbestemmelser, men paa den anden Side var det blevet endnu mere ugjortligt end forhen, at sætte billige Taxter og overholde dem. Dermed bortfaldt dog ikke for de Baaagjeldende Afdgangen til at henvende sig til Commissionen med Klager over ubillige Priser, eiheller den Virksomhed, som den, i Anledning af sliige Klager, havde at iagttage, eller Politimestrenes Berettigelse til, under Hensyn til Commissionens Betænkninger, at paa kjende de Klager, der ei ved dens Mægling bleve afgjorte. Men kort efter Freden blev Commissionen aldeles ophævet ved et Reskript af 23de Marts 1814. Da der var Frygt for, at Sølvværdicoursens Sættelse den 1ste August 1813, ved Misforstaaelse, skulde give Anledning til pludselige Priisforhøielser, udgif der, i Overeensstemmelse med en Kongelig Resolution, et Cancelli=Circulaire til alle Dyrigheder, om at lade sig det være magtpaaliggende, at berigtige sliige vrangte Forestillinger og, i fornødent Fald, at anvende den dem i Lovens 3 B. 4 C. 8 Art. tillagte Myndighed til at sætte Taxter for Nødvendighedsvarer. Men jeg troer ikke, at det nogetsteds fandtes nødvendigt at udøve hiin Myndighed. Iøvrigt gik til hiin Tid alle Vares og Arbeidspriser rigtignok i Beiret, men denne Priisstigen, der var i sin fulde Fart inden 1ste August, og som nogle Uger efter denne igjen slog noget om,*) havde sin Grund i de oven paa pegede ulykkelige Forhold. Den satte Sølvværdi havde neppe nogen synderlig Indflydelse derpaa, og det blev ikke vanskeligt at oplyse Folk om, at den Forsringelse af Seddelværdien, som Sølvværdicoursen anerkjendte, allerede og det i et større Maal var gaaet forud og havde ud-

*) Sevnfør *Öconomia* 1ste Bind S. 486—488.

øvet sin Virkning paa Vare- og Arbejdspriser; men at ogsaa Tanken om, at overspændte Fordringer i alt Fald vilde kunne indskrænkes ved Dyrighedens Myndighed, herved kan have havt nogen Virkning, lader sig ikke nægte.

Medens de i Slutningen af 1812 og Begyndelsen af 1813 søiede Foranstaltninger til at nedtvinge Priserne, efterhaanden i Løbet af dette sidste Aar bleve tagne tilbage eller formildede, fik man dog under 24de September en kongelig Resolution, bekendtgjort ved Cancellie-Plakat af 25de næstefter, der indtil videre for en Deel ophævede den ved Plakat af 22de Marts 1793 i Sjælland tilstaaede Frihed til at opkjøbe Kreaturer. Jeg veed ikke ret, hvorfra Anledningen kom til denne Resolution, hvilken syntes at vidne om en Tilbagegang til den Retning, der havde viist sig i Slutningen af 1812. Dog mindes jeg vel, at en Deel Dyrigheder og Kjøbstad-Communer i hiin Tid udtalte sig med megen Iver om det Fordærlige i det Opkjøb af Fødevarer, der foregik, deels i Medhold af Anordningerne, deels mod disse, ligesom der under de tiltagende trykkende Priser paa slike Varer navnlig i Kjøbenhavn, herskede en almindelig Uengstelse for hiin Friheds Misbrug til Opdrivelse af Livets Fornødenheder. Nærmest synes dog hiin Resolution at have taget Hensyn til de Banfælgigheder, som Slagterlauget, paa Grund af den ringe Tilførsel fra Jylland og Hertugdømmerne, havde ved at blive forsynet med de fornødne Kreaturer, og til den Kjødmangel, som derfor var at befrygte; thi det var kun med Hensyn til de dette Laug vedkommende Kreaturer, Pl. af 1793 blev forandret. Der viste sig imidlertid snart Spor til, at Landmanden blev mindre tilbøielig til at lægge deslige Kreaturer til, og at Mindre fortes til Kjøbenhavns Torv end forhen; den blev derfor, paa Cancelliets allerunderdanigste Forestilling, ophævet ved en under 4de Januar 1814 kundgjort kongelig Resolution af 2den næstforhen. Det saaes altsaa, hvor vel beregnet bemeldte i 1793 givne Frihed var, og siden har der ikke nogenfinde været Tale om Indskrænkning, men kun om Udvidelse af denne Frihed, hvilken vistnok under den senere Udvikling maatte findes for

snæver. Det varede heller ikke længe efter Freden, førend Lovgiveren ved Plakaten af 25de Juli 1815*) gjorde et yderligere Skridt til at nedbryde de Estranker for Omsætningen af Landets Produkter, som de ældre Love havde opført, og hvilke man vedblev i Kjøbstæderne at ansee for nødvendige til at beskytte Indvaanerne mod Dyrtd og Hungersnød; og senere er der ved Forordningen af 23de April 1845 givet en næsten almindelig Frihed til paa Landet at opkjøbe de egentlige Landvæsens-Produkter**).

For en enkelt høist vigtig Green af Haandværksarbejde bleve der i det omhandlede Tidrum i sædvanlig Lovgivningsform satte Taxter, der skulde gjælde indtil videre, og som, uagtet Forholdenes Omstiftelser, bleve, skjøndt med jevnlige Afændringer, vedligeholdte i en meget lang Tid. Ved en kongelig Plakat af 6te April 1813 blev nemlig Betalingen bestemt for Tømrer- og Murerarbejde, hvilket, med Hensyn til at en saadan allerede da var i Bærk, havde været undtaget fra den ovenmeldte under 1ste December 1812 anordnede Commissions Virkefreds. Plakaten satte en vis Dagbetaling (forskjellig for Sommer og for Vinter) for Svendene, og derhos meget omstændelige Taxter for de forskjellige Arbejder,

*) See om dennes Bevæggrunde Coll. Tid. for 1815 S. 497—506.

**) Denne Anordnings mærkelige Historie kan sees af Ny Coll. Tid. for 1845 Nr. 20 og de der paaberaabte Steder i Stændertidenderne baade for 1842, da Regjeringen fremkom med et Lovforslag i foransørte Retning og for 1844, da den i Anledning af den store Hovereensstemmelse, der i førstnævnte Aar havde viist sig i Stænderne, fremlagde et omændret Lovudkast, der omsider førte til endnu større Dypkjøbsfrihed, end den, Regjeringen havde paatænkt. Jeg behøver neppe at bemærke, at den Frihed, som denne Forordning indførte, var af en ganske anden Natur end den fri Høkerhandel paa Landet, som nu er tilstaaet ved Lov af 8de Martz 1856; og heller ikke finder jeg nogen Anledning til at yttre videre om denne Lov end, at jeg anseer de Indvendinger imod Samme, der hentes fra Landmandens Tare, for endnu mere betydennde end de, der ere reiste fra Kjøbstædernes Side, skjøndt jeg ogsaa erkjender disses Bægt.

som af dem bleve udførte, naar de vare antagne til saakaldet Affordarbeide, ligesom og Mesterlønnen blev bestemt i et vist Forhold til Evendens Fortjeneste. Dgsaa var der sat en vis daglig Betaling for de Læredreng, der ansattes Evendene til Medhjælp. For at forebygge Overskridelser af de saaledes anordningsmæssigt bestemte Betalinger, forbødes det strengeligen at give noget Slags Extrabetaling, være sig i Penge eller i Naturalier, eller paa nogen anden optænkkelig Maade. Saavel Bygherrerne som Mestrene, der handlede herimod, skulde ansees med følelige Mulfter, hvoraf Angiveren, om det endog var den Evend, der havde oppebaaret Tillægget, skulde nyde Halvdelen. Efterat Sølvværdien den 1ste August 1813 var sat, blev det ved Cancelli-Plakat af 7de September, i Overeensstemmelse med kongelig Resolution af 21de August næstforhen, bestemt, at Betalingen skulde udredes i fornævnte Valuta, dog for Affordarbeide saaledes, at den først forhøiedes med 50 Procent i Ravneværdi, og derpaa efter den gjeldende Bankcours (375) omfattedes til Sølvværdi, som skulde betales i Overeensstemmelse med den til enhver Tid gjeldende Sølvværdicours. Men Plakaten af 18de October 1815 afændrede igjen dette Forhold paa en for Affordarbeide fordeelagtig Maade*). Der var ofte Spørgsmaal om disse synderlige Taxtbestemmelseres Ophævelse, men de bleve i mange Aar holdte ved Magt, i Særdeleshed paa Grund af hvad Overbygningsdirektøren, der

*) Efter den almindelige Grundsætning i Forordningen af 5te Januar 1813, syntes det, at alle de i Plakaten af 26de April 1813 fastsatte Betalinger ligefrem skulde udredes i fuld Sølvværdi. Da det imidlertid ei udtrykkelig var bestemt i Plakaten, ansaaes det dog for tvivlsomt, og da Overbygningsdirektøren antog, at Betalingen for Affordarbeide derved vilde blive for høi, hvilket indeholdt en Erkjendelse af, at den i Plakaten var rundeligere ansat end Daglønnen, fik den foranførte Nedsættelse. Det var isørigt neppe den under 1ste August 1813 satte Sølvværdi, men den meget høiere, der kunde ventes fra 1ste Februar 1814, der fremkaldte Betænkelse ved at lade samtlige i Plakaten 1813 fastsatte Betalinger ligefrem gaae over til Sølvværdi.

flere Gange i Henhold til sin Instrux af 11te April 1809 deeltog i Sagens Forhandling i Cancelliet, ansøgte om de betænkelige Følger, som Tærtløshed efter de særegne Forhold vilde medføre, ligesom Magistraten og saavidt erindres blev ved at holde paa Tarten, idetmindste ikke med nogen Styrke traadte frem mod Samme. Ved Resolution af 8de November 1820 (Cancelli=Plakat af 14de s. M.) blev Tarten indskrænket til Kjøbenhavn (cfr. Coll. Tid. S. 831) og endelig blev den ogsaa for Kjøbenhavn ophævet ved Plakat af 28de October 1826, og Betalingen for Murer= og Tømmerarbejde indtil videre overladt til fri Forening, hvorefter der ikke har været Tale om atter at binde den ved Taxter.

Det vil uden Tvivl findes paafaldende, at dette Tærtvæsen i saa lang Tid blev vedligeholdt, og det saameget mere, som de anordnede Betalinger, nemlig da den Svølværdicours, hvorefter den blev udredet, i flere Aar var langt under det den skulde være, vare aabenbar utilstrækkelige til at skaffe en Haandværksvend de første Livsfornødenheder. Sandsynligen har dog Uffordarbeidet, efter den i 1815 gjorde Forandring, ført til noget fordeelsagtigere Betaling, og Overbygningsdirecteuren gif steds ud paa at bringe det til, at dette blev den almindelige Maalestof, hvilket han i Særdeleshed attraaede med Hensyn til de betydelige offentlige Bygningsarbejder, han forestod, og som i en stor Deel af den Tid, hvori Taxterne vare i Kraft, udgjorde den vigtigste Deel af Muur= og Tømmerlaugets Arbejde. Men det kan neppe omtvivles, at der for det meste og maaskee altid er i Gjærningen givet større Betalinger, end hiin Anordning tillod; ellers vilde vist alt Arbejde i hine Fag være gaaet istaa, og mindst vilde man have faaet Svende herind fra Udlandet, hvilke dog den Tid i betydeligt Antal bleve brugte. Jeg har ikke hørt noget Tilfælde omtale, hvori en Mester eller Byggherre er kaldt til Ansvar for Overtrædelse af Plakatens vidtgaende Forbud mod at give Svende noget udenfor den anordningsmæssige Betaling. Saa indbydende det end var gjort for den Svend, der efterat have nydt Godt af sliig Overtrædelse kunde, ved at

angive den tilvende sig en Belønning, fandtes der dog maastee intet Tilfælde, hvori saadan Angivelse fandt Sted, men bemeldte Forbud og de dertil knyttede Bestemmelser udgjorde dog det uhyggeligste i den hele omhandlede uhyggelige Lovgivning, hvilken jeg ved flere Leiligheder forsøgte at faae affkaffet. Der fremkom og et enkelt ikke lidet fortrædeligt Tilfælde, hvori der blev Spørgsmaal om hine Tartanordningers Anvendelse. I Anledning af et betydeligt Arbeide ved vor Frelser's Kirke paa Christianshavn, gjorde nemlig Kirkens Patronat, Magistraten, en Haandværksmester, som en væsentlig Deel af dette Arbeide havde været overdraget, hans derfor indgivne Regning stridig, fordi han deri havde opført større Mester- og Svendeløn, end den anordnede Tart tillod; men ved Lands-Dover samt Hof- og Stadsrettens Dom af 19de August 1822 og Høiesterets Dom af 10de April 1823 blev Sagen afgjort til Fordeel for ham, og Magistraten ved begge Retter dømt til at betale Processens Omkostninger*). Dette Udfald var fornemmelig støttet paa den Omstændighed, at en tidligere af bemeldte Haandværksmester indgiven Regning over den da udførte Deel af Arbeidet var blevet ham anvist uden Affortning, uagtet den var indrettet efter samme Maalestof som den senere, og han, der ikke kunde antage, at Stadens Øvrighed havde manglet Hjemmel, til hvad den havde gjort, ikke kunde have nogen Betænkelighed ved fremdeles at udbetale lige Løn til

*) At denne Sag ikke i sin Tid er blevet meddeelt i juridisk Tidsskrift havde sin Grund i det Uhyggelige, som jeg fandt i det Forhold, hvori Lovgivningen, Øvrigheden og Domstolene i denne Sag kom til hinanden, hvilket saameget mere syntes at maatte paa-falde, som den omhandlede Lovgivning endnu vedblev at være i Kraft. Man vil erindre, at det kun var et Udvalg af Lands-Dover samt Hof- og Stads-Rettens Domme, som jeg i dette Tidsskrift med-deelte; og det var derfor heller ikke usædvanligt, at jeg tilbageholdt enkelte af de mig tilstillede Afskrifter af Domme, hvilke en eller anden af Rettens Afseesforer velvilligt havde udsøgt for mig, fordi jeg, skjøndt de ikke vare uden juridisk Interesse, dog af andre Hensyn, navnlig efter min Stilling, ikke fandt det rigtigt, at jeg benyttede dem.

Evendene. Det kunde maaskee efter juridiske Begreber, med Hensyn til at den høiere Betaling var imod en forbydende Lov, synes tvivlsomt, om hiin engang givne Anerkjendelse kunde være bindende. Men det vilde dog neppe have været overeensstemmende med rigtige Grundsætninger, at hiin Anordningsstridighed kunde fra Bygherrernes Side, der selv ikke vare uden Medskyld deri, gøres gjeldende til Tab for Haandværksmesteren, navnlig med Hensyn til det, denne havde udlagt til Evendene, fra hvilke det for meget Oppebaarne vist ikke kunde faaes tilbage; hvorhos og Bygherrernes særegne Stilling som tillige Stadens Øvrighed synes at maatte give denne Betragtning forøget Vægt. Men, hvorledes man end maatte opfatte det reent juridiske Spørgsmaal i Sagen, maa det erkjendes, at det vilde have været en strigende Ubillighed, om Sagen var gaaet vedkommende Haandværksmester imod.

Endnu skal jeg udhæve en fra lignende Retning som den ovenomhandlede udgaaet Anordning fra 1812, sigtende til at indskrænke den vedvarende Sitgen af Huusleien, hvorved en stor Deel af Kjøbenhavns Indvaanere til den Tid fandt sig trykket. Ved Reskript til Kjøbenhavns Magistrat af 18de Februar 1812, kundgjort ved Raadstue-Plakat af 29de s. M., blev nemlig Østeraars-Flyttedagen ophævet, saalænge Krigen varede, og Foraars-Flyttedagen, der nu skulde være den eneste, bestemt til en Dag i Slutningen af Mai Maaned. Ligesom dette Bud baade efter dets almindelige Udtryk og efter dets Henføgt, maatte i flere Maader være tilbagevirkende, saaledes blev dette og udtryffeligt hjemlet i Reskript af 19de Mai s. A. (Raadstue-Plakat af 22de s. M.), der tillige indeholdt, at der ingen gyldig Overenskomst kunde indgaaes med bosatte i Kjøbenhavn hjemmehørende Familier om Leiemaal paa Maanedet eller Uger. Hiin Forandring var i det Hele vistnok Kjøbenhavnerne velkommen, idet de, der boede til Leie, og som udgjorde Fleertallet, derved for nogen Tid bleve betryggede imod de Forhølelser af Huusleien, hvortil de i de sidste Tider hyppige Salg af Eiendomme til høie Salgspriser kunde give

Anledning*). De, der ikke dømte efter hvad der øieblikkelig kunde passe med deres Interesse, men betragtede Sagen fra Retsfiden og under Hensyn til de fremtidige Følger, vare imidlertid ikke saa vel tilfredse hermed. Skjøndt hiin Forandring kun blev foreskrevet for Krigens Tid, saa blev det dog strax efter Freden ved et Reskript af 12te April 1814, kundgjort ved Raadstue-Plakat af 20de s. M., bestemt, at det fremdeles skulde forblive ved den i 1812 fastsatte ene aarlige Flyttedag, men at det dog nu skulde være Enhver tilladt at slutte Leiekontrakter paa kortere eller længere Tid og med saadanne Opsigelsestider, hvorom man indbyrdes maatte forene sig. Herved bortfaldt de væsentligste Betænkkeligheder ved Forandringen af 1812, og det vilde, under de daværende Forhold, ikke have været hensigtsmæssigt at rokke ved den Tingenes Orden, der var blevet indført, og hvormed de Fleste vare tilfredse; da Lovgiveren havde gjengivet Borgerne den Frihed at forenes om andre Tider, naar de fandt det tjenligt, kunde det, som det syntes, ikke have Noget imod sig, at Forandringen vedblev at være for det, der var blevet det sædvanlige. Men saa rigtigt dette uden Tvivl var i den første Tid efter Krigen, saa viste det sig dog under Forholdenes senere Udvikling, at den ældre dobbelte Flyttedag var bedre overeensstemmende med Befolkningens Tarv, og at netop den Klasse, som Reskriptet af 18de Februar 1812 vilde begunstige, nu fandt sig ilde tjent med, at der kun undtagelsesviis bleve Beboelsesleiligheder ledige om Esteraaret. Af denne og flere Grunde androg Cancelliet i 1819 paa Ophævelsen af fornævnte Reskript og Gjenindsførelsen af de forhen bestemte to Flyttedage, dog uden Følge for bemeldte Aar; og da dette bifaldtes, blev derom under 24de Februar 1819 udsærdiget et Reskript, der ved en Raadstue-Plakat af 8de Marts næstefter bragtes til almindelig Kundskab.

*) Uden for hiint Tilfælde vare Kjøbenhavns Huuseiere ordentligviis ingenlunde tilbøielige til at opstrue Huuseien.

C.

**Om de paa Retspleien og de dermed forbundne Forretninger til Bedste for Statskassen lagte Byrder. —
Indledende Bemærkninger.**

I at gjennemgaae de Afgifter og Afgiftsforhøielser, der bleve paabudne til de Tider, hvis Finantshistorie jeg har søgt at belyse, har jeg foreløbig lagt de Anordninger tilside, der indeholdt en Beskaffning af Retspleien og de dermed forbundne Forretninger. Som Hjælpemidler for Finantserne vare de Indtægter, som disse Anordninger tillagde dem, kun af underordnet Betydning, medens de derimod for Grundsaetningens Skyld og med Hensyn til den Indflydelse, de have haft og, som det synes, i en ikke affeelig lang Tid endnu kunne beholde paa Forhold, der ere vigtige for Retsberhøvelserne og Retsbeskyttelsen, fortjene en omfattende Prøvelse, hvilken ikke beqvemmelig kunde blandes ind i den ovennævnte Deel af vor Finantshistorie. Jeg har derfor forbeholdt mig i et særligt Affnit af dette Bærk udførlig at affhandle det hele Omme om de anordnede Betalinger for den Retsbistand, der ydes den Enkelte, og derunder vise, at vi i dette Stykke trænge til en Grundforbedring, og at det for denne er en aldeles nødvendig Betingelse, at Statskassen om ikke ganske, saa dog for den største Deel giver Slip paa de Indtægter, som den Tid efter anden, men fornemmelig i det ovenmeldte Tidrum, har tilegnet sig af Retspleien *). Ved nu at lægge Haand derpaa, er det mig magtpaaliggende at udføre dette paa en Maade, der kan bane Veien til et praktisk Resultat. Jeg skal derfor ikke indskrænke mig til at vise de væsentligste og skadeligste Feil i de nugældende Svortellove og disses Sammenhæng med en urigtig Retning i den Maade, hvorpaa Retsvæsenets Forhold til Finantserne fra gammel Tid har været behandlet, men som i den ovenmeldte Finantsperiode traadte stærkere frem end nogen-

*) Sevnfør dette Skrifts 3die Bind S. 58, 82—83 og 484—485.

finde forhen. Jeg skal tillige forsøge at levere Grundlinierne for en forbedret Ordning af denne vigtige Sag i alle dens forskjellige Grene. Hertil føler jeg mig saameget mere opfordret, som Sagen ellers ikke synes at tildrage sig en Opmærksomhed, hvoraf et Udbytte kunde vindes, ja der end ikke viser sig noget synderligt Spor til en nogenlunde indtrængende Erkjendelse af det, hvorpaa det fremsor alt kommer an. Det er vel ikke sjældent, at man har hørt en skarp Tale mod Sportellovene; men for det meste har man indskrænket sig til ganske almindelige for en stor Deel lidet begrundede Klager, og er næsten ikke gaaet ind paa det, der er Sagens Kjerne. Kun den Udtalelse, der findes i de Roeskildske Stænders Finantspetition fra 1842*) gjør derfra en Undtagelse, hvilket og let forklares af, at foruden de øvrige udmærkede Kræfter, som fandtes i det der nedfattede Udvalg, ogsaa deri vare to Mænd, der med ualmindelige juridiske og finantistelle Indsigter forenede Erfaring som Medlemmer af den Ret, der har det meest omfattende Sportelvæsen. Men de kunde i den ovenforklarede Sag, som de havde at behandle, naturligviis ikke gaae dybt ind i hiin enkelte Deel af Samme, men indskrænkede sig til at udpege en af de meest indflydelsesrige Feil i Sportel=Reglementet, for derved at fremkalde dette Anliggendes nærmere Overveielse af Regjeringen. Bemeldte Petition gav mig en særdeles velkommen Anledning til en omfattende Bearbejdelse af Sagen, men da Finantsbestyrelsen ikke dristede sig til at gaae ind paa de Dpoffrelser, som udgjorde Grundlaget for mine af Cancelliet anbefalede Forslag til Sportelvæsenets bedre Ordning, fik disse ikke den attraaede Virkning. Paa Rigsdagen har der ikke viist sig nogen ret Opmærksomhed for dette Anliggende, og endnu mindre har man der fundet Spor til Erkjendelse af de rette Grundsatninger for dets Ordning. Ivertimod har der under en Sag, der siden nærmere skal blive omhandlet, viist sig en ganske paafaldende Ligegyldighed

*) Roeskilde Stændertidende for 1842; Betænkninger og Petitioner S. XCIV—XCV.

herfor. Der er vel nylig i Landstthinget fremsat en Interpellation, der gik ud paa at udtale Trangen til et nyt Sportelreglement, hvorved Interpellanten særlig paaberaabte sig en af de i fornævnte Stænderpetition udhævede Bestemmelser, der paafører de Paagjeldende et føleligt Tryk til Bedste for Stantferne. Men skjøndt Justitsministeren ved den Leilighed paa en Maade har erkjendt Trangen til et nyt Sportelreglement, synes dennes Svar dog at løbe ud paa, at den attraaede Forbedring ei kunde ventes før end ad calendæ græcas; og der viste sig iøvrigt aldeles ingen Deeltagelse fra Forsamlingens Side, saa at Interpellationen blev uden Virkning*). Hvad der saaledes foregik, indeholder netop en ny Tilskyndelse for mig til ved en omfattende Udvikling af de herhen hørende Forhold at begrunde den Overbeviisning, at en gjennemgribende Forbedring i den hidtilværende Ordning af Rets-Sportelvæsenet er en paatrængende Nødvendighed, og at de Banffeligheder, som derved møde, ingenslunde ere af den Betydning, at man skulde nødes til, endnu i en uaffelig lang Tid, at sætte den i Bero. Den Udsørlighed, hvormed jeg maa behandle Sagen, vil vistnok være trættende for de fleste Læsere. Disse ville imidlertid kunne springe denne Udvikling over, eller dog kun lægge Mærke til hvad der behøves for at danne sig et almindeligt Begreb om hvad der er under Spørgsmaal. Derimod haaber jeg, at der dog ere Nogle, som ville sætte sig ind i Sagen i dens Enkeltheder, og som ville benytte de Leiligheder, som maatte vise sig, til at virke for en grundig Forbedring af den nærværende Tingenes Orden. Der ere jo Udstillige, som de Forhold, hvorom der spørges, ere velbekjendte, som jevnlig have havt Leilighed til at bemærke de Feil, der findes i disses nærværende Ordning, og som derhos ønske disses Afhjælpning. Naar der nu foreligger et nogenlunde brugbart Grundlag for en ny Sportellov (og det er det, jeg ønsker at levere), til hvilket saadanne Mænd, snart bifaldende, snart berigtigende, snart udfyldende og nærmere bestemmende, kunde

*) See Landstthingstidenden, 7de Sessjon S. 829—833.

knytte deres Bemærkninger og Forslag, saa kan det ikke felle, at flere af disse ville træde frem med værdifulde Bidrag til den attraaede Lovforbedring, i Særdeleshed hvis de dertil af Regjeringen bleve opfordrede*). For mig har isvrigt Sagen endnu en personlig Interesse derved, at jeg har havt en betydende Deel saavel i det gjeldende Sportelreglement, som i de Lempelser og Aændringer, som efterhaanden ere foregaaede i Samme, og min Virksomhed i dette Anliggende vistnok er underkastet og maa være underkastet en Deel Misforstaaelse og Misfjendelse, fordi hverken den eller de særdeles Forhold og Omstændigheder, hvorved jeg har været bundet, er eller har kunnet være Almeenbeden ret bekendt.

Jeg anseer det for en afgjort Sag, at der er en Deel af den Retsbistand, som ydes Borgerne, hvorfor der rettelig og billig bør ydes Betaling af den, der forlanger denne. Den Lære om en almindelig fri Retspleie, der var blevet hjemlet i den franske Forfatning af 1791, og som i Slutningen af det forrige Aarhundrede havde fundet almindelig Indgang i vor den Tid særdeles liberale Presse, synes forlængst at være aldeles glemt, og da en Forfatter, der var langt fra at være en Gstersnatter, i en senere Tid med stor Styrke og Skarphed lærte det samme**), var der næsten Ingen, som

*) Det er ingenlunde min Mening, at Regjeringen skulde gjøre det til Pligt for enhver Retsembedsmand, at afgive en særlig Betænkning over det omhandlede Anliggende. Men naar Grundtræk til en ny Lov, saaledes som de af Regjeringen maatte bifaldes, tilstilles disse Embedsmænd med Anmodning om, paa den Maade og i det Omfang, som Enhver maatte finde hensigtsmæssigt, at meddele de Bemærkninger og Forslag, hvorved de troe at kunne bidrage til det omhandlede Lovarbejdes snæbkelige Udførelse, saa ville vist Justits-embedsmændene i nogenlunde omfattende Kredse forene sig til Sagens fælles Overveielse og Bearbejdelse. Fallet af de Betænkninger, som indkom til Ministeriet, vilde saaledes blive langt mindre, end om hver skulde være pligtig særlig at give sin, men de vilde i et tilsvarende Forhold vinde i Værd og Vægt.

**) See Sluffsens Grundtræk af den praktiske Statsocconomi, udkommen 1817, S. 269—270.

lagde Mærke dertil. Jeg har iøvrigt i en i *Eunomia* 3. B. S. 432—461 indført Afhandling, som jeg tør troe, tilfulde godtgjort, at bemeldte Paastand, saameget den end ved en blot almindelig Betragtning tiltaler Retsbevidstheden, dog i sin Anvendelse paa de virkelige Forhold fører til Følger, der ere i Strid med Retsfærdighed og sand borgerlig Frihed. Det vilde derfor være oversflødigt her at gaae ind paa samme, medens det dog er vist, at vor Lovgivning i mange Maader strækker den Retsbeskyttelse, den yder uden Bederlag, videre end de fleste andre Love. Ved Siden af det Retsfærdige i for den Retsbistand, der ydes de Enkelte i deres særlige Anliggender, at lade disse erlægge en passende Betaling, er det imidlertid indlysende, at denne kun bør indeholde en billig Godtgjørelse for den Tid og det Arbeide, denne Bistand medfører, og at Staten ikke bør opkræve slige Betalinger for igjennem samme ogsaa at give Embedsmændene den behørig Godtgjørelse for det Arbeide og de Bekostninger, som deres Virksomhed i den reent offentlige Tjeneste paafører dem. Naar dette skeer, vil der i disse Betalinger indeholdes en Afgift, hvorved den Byrde, der burde bæres af det hele Samfund, overføres paa de Enkelte, som vare i det, ogsaa uden et saadant Tryk, under mange Omstændigheder uheldige Tilfælde, at maatte tye til Retten. Men saa klart det end er i Begrebet, at det Offentlige (Staten eller den bestemte Kreds, for hvilken Embedsmændene nærmest have at virke) og de Enkelte, der behøve Forretninger til deres særlige Nytte, hver for sig har at udrede behørig Godtgjørelse for den Tid og det Arbeide, der anvendes til deres Tjeneste, saa lader en skarp Begrænsning sig dog ingenlunde gennemføre. Naar fornævnte Betalinger skulle ordnes ved almindelige og det saavidt muligt nøie betegnende Regler, Noget, som upaatvivlelig bør skee, er det aldeles uigjortligt, at sætte dem saaledes, at de i ethvert Tilfælde svare enten til det Arbeide, Forretningen medfører, eller til den Gavn, de Paagjældende have af Samme. Det er derimod fornødent at lempe dem saaledes, at de efter rimelige Gjennemsnitsforhold indeholde en passende Godtgjørelse

for det hele Indbegreb af hine Forretninger, at følgelig Embedsmanden i mange Tilfælde, hvori en forholdsmæssig Godtgjørelse vilde blive altfor bebyrdende for de Paagjeldende, maa tage tiltakke med en Betaling, der paa ingen Maade holder ham skadesløs for hans Arbeide, ja endikke for de særlige Udgifter, som stundom dermed ere forbundne, navnlig til Befordring, men at han derimod i andre Tilfælde erholder en saa rigelig Betaling, at det behørigte Bederlag kan udfomme ved samtlige Betalinger i deres Heelhed. Det sees imidlertid let, at dette ingenlunde lader sig udmaale med nogen Nøisagtighed, om ikke for andet, saa fordi Forholdet mellem de vel og de ilde betalte Forretninger maa blive meget ulige til forskjellige Tider og i forskjellige Retskredse. Det kan derfor ikke misbilliges, at Betalingen, under et passende Hensyn til hvad de forskjellige med Retspleien forbundne Forretninger i Forhold til Gjenstandenes Værdi og det Gavn, den Paagjeldende deraf har, ansættes saaledes, at vedkommende Embedsmænd derved faae et saadant Bidrag til deres sømmelige Udfomme, at det ikke bliver fornødent, at det Tilskud, som de bør have for deres Arbeide i den offentlige Tjeneste, ganske svarer til den Tid, dette koster, og de Udgifter, som dermed jevnlig ere forbundne. Det maa herved bemærkes, at det ingenlunde er fra de til de egentlige Rettergangssager hørende Forretninger, at der bør kunne kræves noget saadant Bidrag, men at denne Deel af deres Embede i sin Heelhed maa blive en Byrde, hvorfor de paa anden Maade bør nyde Bederlag. Underledes er Sagen heller aldrig betragtet i vor Lovgivning. Naar man vil læse Sportelreglementet af 1814 1ste Kapitel, kan Enhver see, at de Underdommeren der tillagte Betalinger, størstedels i Skiltinger, udgjøre en stor Ubetydelighed, at navnlig den, som § 8 tillægger ham for en Doms Afstgelse, kun i ganske rene og klare Gjeldssager nogenlunde kunde ansees som Godtgjørelse for hans Tid og Umage, i andre Sager derimod er næsten intetfjænde*). Men desuden bortfalder i mangfoldige

*) Det er fundet overflødigt i ovenstaaende Bemærkninger at tage Hensyn til de for Overdomstolene anordnede Gebyrer, thi, ligesom de

ellers under bemeldte Kapitel hørende Tilfælde af Betaling, fordi Sagen enten ifølge almindelig Anordning eller sær Bevilling er beneficeret, ligesom og den sædvanlige Betaling nedsættes til det Halve for Sager, hvis Gjenstand ei er over 25 Rd. (§ 22), medens vedkommende Embedsmand ikke beholder det forhøiede Gebyr, der fastsættes i Sager, der angaae mere end 1000 Rd. (§ 23), men alene for at oppebære dette for Statskassen nyder $\frac{1}{8}$ af Samme (§ 156). Den Rettens Betjente paaliggende Forpligtelse til ugentlig at indfinde sig ved Thinget, hvilket stundom endog er forbunden med Reiser, der aldeles ikke godtgjøres ham, er ogsaa en Byrde, hvortil de ved Thinget faldende Gebyrer, navnlig i de egentlige Retsfager, ofte aldeles ikke staae i noget Forhold.

Derimod er der rigtignok en Mængde Forretninger, der vel ikke betragtes som Bestanddele af det egentlige Dommerembede, men dog staae i nøie indvortes Forbindelse dermed, og i alt Fald af gode Grunde ere henlagte til Rettens Tjenere, for hvilke Betalingen stundom bliver rigelig. Men paa den anden Side er det ingenlunde sjældent, at ogsaa Gebyret for dette Slags Forretninger bliver meget ringe, ja at Embedsmanden endog maa sætte Penge til paa Samme. Selv Skifte- og Auktionsforretninger, der dog i deres Almindelighed maa henføres til de velbetalte, og i mange Tilfælde ere meget indbringende, ere i de jevnlig forefaldende Smaaboer en reen Byrde for Embedsmanden. Men i det Hele give vistnok nogle Ørene af hine Forretninger god og i adskillige Retskrede endog rigelig Indtægt. Der ere og enkelte Forretningssgrene, hvortil Embedsmanden aldrig er udsat for at maatte arbejde for en aldeles intetsigende Betaling, og endnu mindre for at maatte sætte Penge til, nemlig Tinglæsninger og hvad dermed staaer i Forbindelse, hvorved han aldrig har Reiser at gjøre, og

falder i Sinene, at de, skjøndt en Deel høiere end ved Underretterne, dog ere lempelige, saaledes er det og bitterligt, at de kun afgive et høist ubetydeligt Bidrag til de derved ansatte Dommers Lønninger og de øvrige Omkostninger, som disse Retter medføre.

Notarialforretninger, hvortil han, naar Reiser maa gjøres, foruden det anordnede Gebyr ogsaa faaer fri Befordring eller Reifegodtgjørelse (§ 145). Saafremt Alt lod sig indrette som man maatte ønske det, saa burde Retsembedsmændenes Betalinger for alle fornævnte Forretninger i deres Heelhed give ham et til den Deel af hans Tid, som derved optages, og hans Beføstninger ved deres Besørgelse svarende Bidrag til hans sømmelige Udkomme, og ved Siden deraf burde han af det Offentlige have et til hans Arbeide i den offentlige Tjeneste nogenlunde svarende Bederlag. Men saadan Ligevægt lader sig naturligviis ikke opnaae, og det vilde derfor heller ikke være fornøstigt, derpaa ængstelig at lægge det an. Imidlertid bør man ved Sagens Ordning nogenlunde sætte sig det Formaal, at Retsembedsmændene i de Betalinger, som de oppebære for private Forretninger, skulle finde et passende Bederlag ogsaa for deres ubetalte eller slet betalte Forretninger af dette Slags. For den Deel af deres Forretningskreds, hvori de ingen Betaling erholde af de Paagjeldende, bør de derimod af det Offentlige have et saadant Tilskud, at det i Forbindelse med deres Sportelindtægter, under almindelige Forhold, kan yde det til en Families sømmelige Underholdning Fornødne; at Indtægterne i de mere betydelige og velhavende Jurisdiktioner eller i særdeles lykkelige Aar, ville blive rigelige, er intet Onde. Saavidt muligt bør de Embeder, hvori Forholdet er mere end almindelig gunstigt, tjene til Belønning for de Mænd, som i længere Tid have hæderligen beklædt mindre fordeelagtige. Det kunde og være et Spørgsmaal, om der ikke af særdeles indbringende Embeder kunde være at afgive Noget til Bedste for andre, Noget, som vel, naar det har været forsøgt, for det meste har ført til mindre heldige Resultater, men som jeg dog ikke tør erklære for ligesvem forkasteligt. Derimod er det uret, naar man, for at holde det Offentlige fri for at godtgjøre det i Sammes Tjeneste foresaldende meget Arbeide, og de med Sammes Udførelse forbundne Beføstninger, sætter de Betalinger, som de Enkelte have at udrede for den Retsbistand, de maae søge, saa høit som behøves, for at denne

Klasse af Embedsmændene skulde kunne undvære en saadan Godtgjørelse. Heri ligger allerede en utilbørlig Betsatning af Retspleien, men endnu mindre lader det sig forsvare, at Staten søger at gjøre sig en positiv Indtægtskilde af denne.

CI.

Fortsættelse. — Udvikling af de Grundsætninger, vor Lovgivning og Statsstyrelse i ældre og nyere Tider har fulgt med Hensyn til Grændserne mellem den Godtgjørelse, Retsembedsmænd bør have for deres Arbeide i den offentlige Tjeneste, og den, som tillægges dem for de Forretninger, der blive at betale af dem, til hvis særlige Nytte de foretages.

I Christian den Femtes Lovbøger viser der sig en fuldkommen rigtig Grundtanke med Hensyn til det omhandlede Forhold. De Betalinger, som D. L. 1. B. 25. Cap. og N. L. 1. B. 23. Cap. tillægger Dommere og Skrivere for de Forretninger, som de have at udføre til Enkeltmands særlige Nytte, ere navnlig ved Herreds- og Birketingene, saavelsom de norske Bøigdething, meget lave, men ved Siden deraf tilfiger Loven disse Embedsmænd fra det Offentliges Side saadanne Bidrag til deres Udfomme, at de deri maatte finde et klæffeligt Bederlag for deres øvrige Tjeneste. Jeg skal naturligvis ikke opholde mig ved de Bestemmelser, som derom indeholdtes i Norske Lov, der vel i Grundsætningen ere stemmende med, hvad der findes anordnet i Danske Lov, men paa Grund af de meget forskjellige locale og historiske Forhold ikke lidet forskjellige i Enkelthederne, ligesom og Sagen efterhaanden har ordnet sig anderledes i Norge end i Danmark, i det Hele saaledes at Grundsætningen der er blevet meget bedre vedligeholdt end her. Efter D. L. 1. B. 5. Cap. 18. Art. skulde Herreds- og Birketogderne nyde for deres Bestilling hver en Gaard paa 10 Tdr. Hartkorn qvit og fri for Landgilde, Skat, Arbeide og Skat. Paa lige Maade skulde Herreds- og Birketogdere have

en Gaard omtrent paa 6 Tdr. Hartkorn. Derhos skulde Retsbejertene af Herredets eller Birkets Beboere nyde, hvad disse fra Arilds Tid havde svaret, dog ikke over 1 Skjeppe Korn af hver Tønde Hartkorn. Uagtet Fordelen af ovennævnte frie Gaarde hverken i Penge eller Produkter da kunde sættes saa høit, som under den senere Tids Forhold, saa maatte dog slige betydelige Gaarde, fri for alle Afgifter til Staten eller nogen Grunddeier, saavel som for enhver Deeltagelse i de Byrder af Kjørfler og Arbeide, der hvilede paa andre Gaardbrugere, ei blot kunne rigelig forsyne en Familie med dens vigtigste Huusholdningsfornödenheder, men endog give et ikke ubetydeligt Overskud, ligesom den og der fandt Bopæl, for hvis Vedligeholdelse dog Embedsmanden selv maatte sørge. Saafremt det var blevet til en Sandhed med disse Gaarde, vilde vedkommende Embedsmænd under den senere Tids Udvikling deri have havt en saadan Støtte for deres Subsistens, at de ikke vilde have behøvet nogen saa betydelig Sportel-Indtægt, som der siden er forskaffet dem, og det saa meget mindre, som Forening af Dommer- og Skriverembeder efterhaanden er bleven almindelig, for ikke at tale om Herredernes Sammenlægning og Kjøbstadembeders Forbindelse med Retsbejeringer paa Landet. Men det synes ikke at have været ret betænkt, hvorledes disse Gaarde skulde staffles tilveie. Det kan, uagtet Lovens almindelige Udtryk, neppe have været Meningen, at ogsaa Birkedommere og Skrivere paa private Birker skulde forsynes med slige Gaarde. Dette vilde have været en betydelig Byrde, som Lovgiveren ikke kunde ville kaste paa de Birkerettigheder, som for ikke længe siden havde faaet Stadfæstelse ved Adelens Privilegier af 24de Juni 1661, hvilke den Tid, ligesom de Privilegier, der strax efter Gnevoldsregjeringens Indførelse bleve de andre Stænder givne, bleve betragtede som særdeles bindende.*) Men paa de mange smaa Birker vilde det endog have været en ligesom Urimelighed. Heller ikke i de øvrige Retskredsse lode slige Gaarde sig let tilveie-

*) Sevnfør dette Skrifts 2det Bind S. 150—151.

bringe. Der er intet Spor til, at Beboerne skulde gjøre Udveie til Gaardenes Anskaffelse, og man var neppe beredt paa de Dffre, som det vilde have paadraget den kongelige Kasse, om Tilsagnet skulde have været opfyldt paa dens Beføstning. Saa store Gaarde, som de Artiklen vilde have Dommerne tilslagne, hørte og den Tid som siden til Sjeldenhederne, navnlig i de fleste Egne i Jylland. Det varede derfor ikke længe, førend det gik reent i Staa med Fuldbyrdselsens af det, Loven i saa Henseende havde bestemt, hvilket i det Væsentlige var en Gjentagelse af hvad der allerede i Christian den Fjerdes store Reces af 1643 2. B. 2. Cap. 19. Art. var befalet, men som enten aldeles ikke, eller dog kun undtagelsesviis kan være gaaet i Opfyldelse, da Christian den Femtes Lov udkom. Ved Reskript af 5te April 1690 blev ikke alene Dommergaardenes Hartkorn, med Hensyn til den nye Matriful, nedsat til 8 Tdr., men det blev og bestemt, at der, hvor Leilighed ikke strax gaves til slige Gaardes Udviisning, skulde paa Kongens egne Herresder og Birker udbetales til Herreds- eller Birkfogderne 30 Rd. og til Skriverne 20 Rd. Fra den Tid har det uden Tvivl fuldstændig havt en Ende med Gaardes Udviisning til Retsbejente, og det førend det ret var kommet til en Begyndelse. Efter Mandix's Bidnesbyrd i hans Skrift om det danske Ræmmervæsen S. 84, fandtes der kun 76 Tdr. 5 Ekpr. af Retsbejentenes frie Hartkorn i den daværende Matriful, ligesom jeg og har havt Leilighed til at erfare, at der kun vare ganske enkelte Jurisdiktioner, hvori der var Spor af en Herredsfogedgaard, men som, hvor den endnu, skjøndt meget forvansket, var tilstede, udgjorde en ikke ganske ubetydelig Deel af Embedets Indtægter. Fornævnte Reskript viste derhos endvidere, at hiin Deel af L. 1—5—18 ikke var anvendelig paa private Birker; paa enkelte blandt de større af disse have imidlertid meget gode Gaarde været overladte Birkedommeren, tildeels dog mod ubetydelige Afgifter, og sjeldent med en fast vedvarende Adkomst for Embedet.

Men selv den ringe Godtgjørelse, som i 1690 blev sat istedetfor hiint betydelige Gode, er i en senere Tid først blevet

hyderligere formindsket og siden for det meste trukket aldeles tilbage. Ligesom den under Courantsedlernes synkende Cours mere og mere svandt ind, saaledes blev den ved Bekjendtgjørelse af 5te Januar 1813 for stedse nedsat til et lige Beløb i Rbp., d. e. til $\frac{5}{8}$ af dens oprindelige Værdi. Herved blev det dog ikke; thi ifølge det Cancelliet under 28de Februar 1824 meddeelte Normalreglement og den hyderligere Resolution af 1ste December s. A., hvorved Kongen, under Hensyn til de fra Cancelliets Side ved Samme gjorde Bemærkninger, afgav nærmere Bestemmelser angaaende adskillige Poster i bemeldte Normalreglement, skulde fornævnte Godtgjørelse, som adskillige andre reglementerede Udtællinger af den kongelige Kasse til Retsbetjente og andre under Cancelliet hørende Embedsmænd eller Communer, efterhaanden inddrages*). Dette blev, navnlig forsaavidt de her omhandlede Godtgjørelser angaaer, begrundet paa disses Ubetydelighed og den Omstændighed, at de omspurgte Embeder størstedels havde saadanne Indtægter, at de godt kunde taale hiin Afkortning, hvortil kom, at slike Smaaudentællinger gjennem Amtstuerne beleenrede Regnskabsvæsenet med en Deel Vidtløstighed. Disse Grunde fremstillede og af det i 1841 udgivne almindelige Normalreglement for 1841 S. 101, ligesom man sammesteds S. 100 kan finde, at en Mængde slike Godtgjørelser allerede da var inddraget. Alt hvad der saaledes blev anført for en saadan Inddragelse, forekom mig dog lidet tilfredsstillende; thi ved Siden af den baade i Loven og hvad der i sig var ret og billigt, grundede Udførelse, som Retsembederne havde til en Indtægt, hvoraf den omhandlede Godtgjørelse kun var en svag Levning, syntes hine paaberaabte Bequemmeligheds-Hensyn ikke at kunne betyde meget. Da Amtstuerne kun behøvede en Ordre engang for alle til bemeldte Godtgjørelseres Udtælling, og det, om Beløbet end

*) I Ulfings Samling findes blot Resolutionernes Hovedindhold bemærket, men ikke videre, jevnfør dog det ogsaa der anførte Circulaire af 7de September 1824, der indeholder en samtlige Ørigheder meddeelt kongelig Resolution af 21de August næstførehen.

høvedes mere end eengang om Aaret, dog kunde være nok, at Udbetalingen ved det aarlige Regnskab blev dokumenteret, var Uleiligheden heller ikke stor. Det vilde desuden ikke have været vanskeligt at undgaae den, ved eengang for alle at overdrage Embedet en den aarlige Indtægt dækkende Capital. Dersom ikke min Sukommelse skuffer mig, havde ogsaa Cancelliet stærkt nok udtalt sig imod denne yderligere Forringelse i Justits-Embedsmændenes faste Indtægter, hvilke ikke kunde reifærdiggjøres derved, at der paa anden Maade, nemlig ved høie Sportler for en Mængde Forretninger var i det Hele sørget ret vel for mange af hine Embedsmænd. Men der kunde ikke udrettes mere end, at det, i ethvert enkelt Tilfælde, hvori et Embede, som en sliq Indtægt var tillagt, blev ledigt, skulde afgjøres ved særlig kongelig Resolution, om den skulde indtages eller ikke, og det første skulde endda være Regel, hvorfra kun Undtagelse kunde ventes af særegne Grunde, nemlig naar Embedet for Tiden ikke kunde taale nogen Affortning.

Hvad den anden bemeldte Embedsmænd ved Loven tilstaaede faste Indtægt angaaer, Dommerkornet, hvortil paa enkelte Steder kom Skriverkorn, saa fik det første snart en fastere Bestemmelse ved en Forordning af 4de Marts 1690. Men Grundlaget blev dog ved at være feilagtigt. Det var vel ganske naturligt, at Retskrebsens Beboere havde at udrede et Bidrag til den Embedsmand, der nærmest havde at sørge for deres Sikkerhed og Liv, og det vilde saameget mindre have været i sin Orden at faste det paa hele Staten, som de tilsvarende Embedsmænd i Kjøbstæderne nyde adskillige Indtægter af Communerne, hvortil kom, at andre Foranstaltninger, der paa en lignende Maade sigte til de enkelte Retskrebses Liv, deriblandt til Forbryderes Anholdelse, Forsøgning og Afstraffelse, for det meste bleve, ligesom Tilfældet endnu er, tilveiebragte og opretholdt ved Hjælp af Kjørsler eller Baa-ligninger i Penge paa disse Kredse. Der var heller Intet imod, at Landsjurisdictionernes Bidrag til Embedsmændenes Lønning blev lagt paa Hartkornet. Men det var ingen eensformig Fordeling efter denue almindelige Stattemaalstok, som

§. 1—5—18 og Forordning af 4de Marts 1690 paabød; man lod Bidragspligten beroe paa den uklare og vakkende Forskjel mellem halve og hele Gaarde, der efterhaanden ved Gaardenes Udstykning eller Jordernes Omlægning førte til forøget Uvisshed og Ulighed. Nagtet disse og flere med den omhandlede Naturalhjælp forbundne Ulemper vare anerkjendte, fandtes de dog ikke at være af en saadan Betydenhed, at Regjeringen derfor vilde foretage en Omændring i det Fordelelsesforhold, som engang var deels lovbefalede deels ved Sædvane nærmere bestemt. Kun gjorde Forordningen af 4de November 1720 den uheldige Forandring for Kongens Godsfer, at Bønderne paa Samme Istedetfor den lovbefalede Kornhjælp skulde svare 2 Skilling pr. Tønde Hartkorn. Men i Anledning af et Provindsialstændernes i 1835 og 1836 forelagte Udkast til en Forordning om dette, dog viensynlig altfor ringe, Bederlags Fordobbling (et Forslag, der vidner om den store Barsomhed, hvormed man da gik frem, naar der var Tale om Afgifter paa Hartkornet), fremkom Stænderforsamlingen deels med Hensigt til deels med Ønske om, at bemeldte Naturalafgift ogsaa for de andre Jurisdictioners Bedkommende maatte forandres til en fast Pengesgift*). Da denne Sag derefter kom til Forhandling i Cancelliet, var der vel ingen Tvivl om, at det vilde være hensigtsmæssigt, at den hidtilværende Naturalhjælp blev forandret til en fast Pengesgift paa Hartkornet, og at denne maatte sættes høiere end den, der som ovenmeldt var blevet bragt i Forslag paa de kongelige Godsfer og senere ved Forordning af 21de September 1837 sammesteds indført. Derimod var der ikke fuldkommen Enstemmighed angaaende den nye Afgifts Størrelse; og derved gjorde især det Hensyn sig gjældende, at der, efter den særdeles Uengsteligthed, Stænderne viste ved enhver Leilighed, hvor der var Spørgsmaal selv om det ringeste Hartkorns Afgift, ikke var Udset til, at de vilde være villige til at gaae ind paa

*) Roeskilde Stændertidende S. 72, Viborg Stændertidende 2den Række S. 91.

en nogenlunde klæffelig Godtgjørelse. Cancelliets Fleerhed antog derfor, at man burde indfrænke sig til 6 Stilling pr. Tønde Hartkorn, og da Sagen blev Kongen foredraget i det Geheime-Statsraad, fandtes det der rettest aldeles ikke at lade noget Lovudkast om denne Sag Stænderne forelægge, hvorimod Kongen befalede mig som hans Commissarius at gjøre Stænderne bekendte med det væsentlige Indhold af Cancelliets Udvikling, for at de derefter kunde beslutte sig til enten at bringe en passende Forandring i Forslag eller stille Sagen i Bero.

Foruden den nævnte Betænkelse ved at forelægge Provincial-Stænderne et Lovudkast angaaende foransførte Sag, var der endnu den, at dette maatte føre til det kildne Spørgsmaal, om den nye Afgift skulde indfrænkes til Bondehartkornet, hvilket udelukkende bar hiin Kornydelse. Dette kunde vel forsaavidt synes naturligt, som der ifkun var Tale om at faae en blot paa dette Hartkorn hvilende med adskillige Misligheder forbunden Naturalydelse afløst ved en Pengeerstatning, ligesom der heller ikke i Stændernes Andragende, eller de Forhandlinger, der vare gaaede forud, var Noget, der pegede paa den Tanke, at Godtgjørelsen skulde udstrækkes til det saakaldte frie Hartkorn. Imidlertid lod den omhandlede Kornydelses Affkælfelse sig dog aldeles ikke gjennemføre anderledes, end at Enkelte, som ikke havde havt Deel i Samme, kom til at betale den Afgift, der blev sat i Stedet (saasom alle Huusmænd, der havde Hartkorn) og at de Dvrige fik en snart større snart mindre Andeel i denne Afgift, end de havde havt i den Naturalydelse, i hvis Sted den skulde træde. Men, naar saaledes den hidtilværende Byrde ikke blev Maalestoffet for den Pengeafgift, Enhver for Fremtiden skulde udrede, saa var det ingen afgjort Sag, at Hovedgaardsjorder og de andre Jorder, der havde været frie for at yde Dommerkorn, ogsaa skulde være fri for Deeltagelse i den Løn til Retsembedsmændene, der skulde træde istedetfor denne uhenfigtmæssig besuudne Lønningsmaade. Disse Jorders Beboere nyde ligesaavel som Andre i Retsfredsen godt af bemeldte Embedsmænds Tjeneste i offentlige Anliggender. Ved adskillige Hovedgaarders Udstykning havde og Embedsmændenes

Arbejde faaet en Deel Tilvært. Det bemeldte Jorder forundte Skatteprivilegium vedkom heller ikke egentlig Byrder af dette Slags, og den senere Lovgivning havde idelig paalagt dem Deeltagelse i de Beføstninger, der medgik til Indretninger, hvoraf alle Distriktets Beboere nøde Godt, men hvorfor de i ældre Tider havde være fri, fordi den Regel, hvorefter disse Indretninger skulde vedligeholdes, ikke godt passede sig paa hine Jorder. Som bekjendt blev Grundsætningen allerede forkyndt i Beianordningen af 13de December 1793 § 26, der ogsaa udtryffeligt indeholdt, at sliige Bidrag laae udenfor bemeldte Jorders Skatteprivilegium. Vel blev den saaledes forkyndte Grundsætning ingentunde strax almindelig gjennemført, navnlig blev den end ikke anvendt paa det hele Veivæsen*). Men under den fremskridende Udvikling af Landbosforholdene, der nogle Aar tidligere var begyndt, havde den efterhaanden faaet større og større Anvendelse, og blev i Særdeleshed ikke forglemt, hvor nye Communalindretninger skulde gjøres, eller en Forandring skee i Maaden, hvorpaa visse communale Fornødenheder skulde tilveiebringes, i Særdeleshed ved Naturalydelsers Forvandling til Pengebidrag. Blandt de mange herhenhørende senere Anordninger, skal jeg kun nævne den, som netop angaaer et Forhold af lige Natur, som det her omhandlede, nemlig Forordning af 9de Juni 1847 § 6, hvorefter den Pengeudgift, som fulgte af den nye Indretning med Retsvidner, skal i Landjurisdictionerne hvile paa alt Hartorn, uden Hensyn til at den ved Forordningen ophævede personlige Byrde, at sidde i Retten som Stokkemænd, kun paalaae egentlige Bønder, og i Forbindelse dermed henvise, til hvad der i det til denne Forordning Stænderne forelagte Regerings-Udcasts Motiver er anført som Grund herfor**), og hvorimod der fra Stændernes Side ikke blev reist nogen Indvending. Men dette Exempel hører hjemme i en sildigere Tid, i hvilken hiin i 1793 udtalte Grundsætning var blevet gjennemført med

*) Jevnsør dette Skrift 2det Bind S. 85—87.

**) See Ny Coll. Tid. for 1847 S. 449—450.

Hensyn til adskillige vigtige Forhold, der hidtil alveles ikke eller kun i en indskrænket Grad vare blevne behandlede efter samme, og da Regjeringen allerede havde forberedt en fuldstændig Affkaffelse af Uligheden mellem de forskjellige Slags Hartkorn med Hensyn til communale Byrder*). Saavidt var man ikke endnu kommet i 1838. Blandt Andet fandtes der endnu ikke hos Landbostanden den Erkjendelse af det Gavn- lige i Forvandlingen af Naturalbyrder til Pengeafgift, der var en Hovedbetingelse for Gjennemførelsen af alt Hartkornets Lige-gjørelse med Hensyn til communale Byrder**). Der var og fra flere Sider Noget at indvende mod dens Anvendelse, i Særdeleshed paa den Godtgjørelse, der skulde gives for Dommer- kornets Affkaffelse, saafom de særegne Byrder, en Mængde Godseiere havde, deels som Birkopatroner, deels som Sigt- og Sagefaldsberettigede, medens de Herligheder, hvormed disse Byrder vare forbundne, vare deels forsyndne deels væsentlig indskrænkede. Der var saaledes ikke liden Betænkelse ved i Anledning af denne Sag at vække en Strid, hvortil der allerede

*) See samme Tidende for 1846 S. 579—580. De vigtigste Frem- skridt, der mellem 1793 og Stændertiden vare gjorte til hiin Lige- lighed i communale Byrder, kunne sees i de i Coll. Tid. for 1819 S. 509—512 meddeelte Motiver til Plakat af 14de Juli s. A. i Forbindelse med selve denne Plakat.

**) Man vil allerbedst overbevise sig om det store Omsving, som der i Stændertiden under den stigende Velstands Medvirkning skete i de herhen hørende Forestillinger, naar man med Stændernes Forhand- linger angaaende de i 1836 til Samme indkomne Andragender om at bevirke Forandringer i Veianordningerne, vil sammenligne deres Behandling af det i 1840 forelagte i en ganske anden Aand af- fattede Regjerings-Udkast til en ny Lov om Veivæsenet, hvilket uden nogen væsentlig Forandring blev gjort til Lov ved Forordning af 29de September 1841, og det med velvillig Medvirkning af den Klasse, der herved tabte væsentlige Begunstigelser, som den hidtil havde havt. Man vil og der see et Exempel paa, at Udvæjningen i Stændertiden, ligesom i den hele Periode fra 1793, stedse gik ud fra Regjeringen.

ved Stændernes første Sammentræden havde viist sig nogle skjøndt endnu kun svage Spor; og dette kunde let være blevet Folgen af et Lovudkast om Dommer- og Skriverfornets Af- løsning, hvad enten dette saa var gaaet ud fra den ene eller den anden Forudsætning. Kun hvis Regjeringen havde havt en ganske bestemt Erkjendelse, af hvad der med Hensyn til det frie Hartkorns Rettigheder burde fastholdes, og hvad der maatte forandres, kunde det muligt have været overeensstemmende med Statsklogskab, at lade denne Mening træde frem i et Lov- udkast. Men saalænge Regjeringen ikke dermed var i det Rene, vilde det have været ubetænksomt selv at fremkalde en Bevægelse, som det kunde blive vanskeligt at styre og holde indenfor de behørigte Grændser, og som kunde have traadt hindrende i Veien for den rolige Udvikling, der i Stændernes første Dage blev fremmet ved mange største-deels i al Gen- drægtighed gjennemførte gavnlige Reformers netop i Forhold af det foransførte Slags. Saafremt det iøvrigt havde været at bevirke, at Afgiften var bleven sat til idetmindste 8 Skilling for hver Tønde Hartkorn, og det uden at Forfjellen mellem privilegeret og uprivilegeret derved skulde komme i Betragtning, saa vilde dog den faste Indtægt for Retsembedsmændene paa Landet være blevet noget forbedret til Lettelse for den Reform i Sportellovgivningen, som jeg længe havde havt for Øie, ligesom der og under denne Forudsætning ikke vilde have været Mange, maastee Ingen af dem, der for Tiden beklædte disse Embeder, der vilde have foretrukket at beholde den anordnede Naturalhjælpelse i sin Tjenestetid, hvortil det ansaaes for afgjort, at der maatte forbeholdes dem Ret. Men, paa den anden Side, vilde det til en Tid, da der ikke var at tænke paa at faae de Afgifter til Statskassen ophævede, der især stode i Veien for en hensigtsmæssig Ordning af det hele Forhold, have været utiltraadeligt, at føre Stænderne ind i principielle Forhandlinger om dette Æmne.

Efterat jeg, som kongelig Commissarius, havde i Over- eensstemmelse med foransførte Befaling, forelagt de i 1838

forfammede Stænder*) en udførlig Fremstilling af den Naade, hvorpaa Afspøningen, om den skulde finde Sted, meentes at burde skee, fremkom der vel i den jydskke Stændersal et Andragende fra et Medlem af Landbostanden om Dommerkornets Forvandling til en fast Afgift af 6 Skilling pr. Lunde contributorende Hartkorn, men allerede i det nedsatte Udvalg blev der af dette's Fleerhed gjort endeel for Resten lidet heldige Ændringsforslag heri, og ved Sagens paafølgende foreløbige Forhandling blev det, efter at flere forskjellige Meninger derom vare yttrede, med 35 Stemmer mod 11 besluttet, ingen Petition at indgive**). I Viborg faldt Sagen saaledes allerede

*) See Viborg Stændertidende for 1838 1ste Række S. 432—436; cfr. Roskilde Stændertidende 1ste Række S. 27.

***) See Viborg Stændertidende for 1838 1ste Række S. 1101—1103, 2den Række S. 651—668. Det Anførte viser, at den i de jydskke Stænder fremkomne Proposition gik ud fra den Forudsætning, at der ei kunde være Tale om den nye Afgifts Ligning over andet end det fuldt skattepligtige Hartkorn. Dette blev ligeledes under Forhandlingerne af de fleste antaget for en afgjort Sag. Imidlertid blev det af to Medlemmer, den ene en høit anseet Embedsmand (nuværende Conferentsraad Brinck-Seidelin) og den anden en udmærket dygtig Mand af Bondestanden (Cle Kirck) udhævet, at, naar ved en Forandring i den hidtilværende Byrde, ogsaa Besiddere af Bondhartkorn, der hidtil havde været fri (hvoriblandt det, der hvilede paa Huuslodder) skulde deeltage i den faste Afgift, der skulde træde i Sammes Sted, saa manglede der ikke Grund til at medtage det saakaldte fri Hartkorn. De stillede imidlertid intet Forslag i den Retning, idet de holdt det for rettest, at der ingen Forandring skete med Dommerkornet. Dette beviser imidlertid, at de ovenansførte Betænkkeligheder for Regjeringen ved den Tid at forelægge et Lovudkast, ikke vare ugrundede. Jeg havde endog Anledning til at troe, at Nogle af dem, der vare for, at Sagen skulde falde, tildeels ja vel endog fornemmelig ønskede at forebygge en Strid om det frie Hartkorns Medtagelse, men under den Gang, Sagen havde, afholdt jeg mig naturligviis fra at yttre Noget desangaaende, navnlig fra at udtale mig for den af hine to Mænd antydede Mening, som i Grunden og var min.

ved den foreløbige Forhandling, og i Roeskilde rørte man aldeles ikke ved samme.

Som kongelig Commisarius kunde jeg naturligvis ikke tage Ordet for et høiere Hartkornsbidrag end de 6 Skilling, hvortil Cancelliets Flerhed havde fundet, at det i alt Fald burde bestemmes, og ligesaalidet tyde hen paa det frie Hartkornsbidrag. Men jeg fandt heller ingen Opsfordring til at tage mig særdeles af den Proposition, der var under Forhandling, idet jeg fandt den foreslaaede Afløsning lidet tilfredsstillende, og det i det Hele var mig klart, at Diebliffet ikke var beleiligt for en Forandring. Kun søgte jeg at bortfjerne de Afændringer, der i Udvalget og under Forhandlingerne vare bragte i Forslag, hvilke jeg fandt aldeles uhensigtsmæssige, medens jeg antog, at selve hiin Proposition med en Afændring, som det i paakommende Tilfælde ikke vilde have været vanskeligt at sætte igjennem, var den eneste nogenlunde antagelige Maade, hvorpaa Afløsningen i Diebliffet kunde skee. Imidlertid undlod jeg ikke at gjentage, hvad jeg allerede i 1835 og 1836 havde udviklet, at det baade var billigt og overeensstemmende med Beboernes sande Lærø, at den under Spørgsmaal værende Indtægt for Retsembedsmændene ikke led noget Afbræk, men at det tvertimod var ønskeligt, at denne, der nu udgjorde deres saagodt som eneste Løn for deres betydelige Arbejde i den reent offentlige Tjeneste, saaledes forsøgedes, at det gjordes muligt, at nedsætte nogle af de meest bebyrdende Betalinger, som de Enkelte maatte udrede for den Retsbistand, de behøve. Jeg tilføiede, at det vel for Tiden vilde være forbundet med særdeles Vanskelighed, at tilveiebringe en saadan Forbedring i den bestaaende Tingenes Orden, men at det dog var aldeles utilraadeligt at forsøge disse Vanskeligheder ved at forringe den lille faste Indtægt, der var hine vigtige Embedsmænd levnet.

Viste der sig nu end ikke i Stænderne noget ret Syn for de Betragtninger, der burde gjøre sig gjældende ved hiin Sags Ordning, saa indløde de sig dog heller ikke paa Noget, der kunde gjøre Retsembederne Afbræk, og endnu længere var det fra

dem, at ville berøve de allerede ansatte Embedsmænd noget af deres lovhjemlede Rettigheder. Det faldt den Tid Ingen ind, at man kunde paanøde nogen af bemeldte Embedsmænd et Vederlag for det ham tilkommende Dommerkorn, hvis Tilstræffelighed var tvivlsom. Alle vare enige i, at Forvandlingen til en fast Pengeafgift først skulde indtræde, naar Embedet blev ledigt, saafremt ikke Embedsmanden selv var villig til at antage det Vederlag, som efter den almindelige Regel, der udsandt, skulde træde i Stedet for den hidtilværende Berettigelse. Hverken skulde han mod sin Villie tabe Udsigten til den Fordeel, som en høiere Bygpris kunde give ham, eller den Ret, som han i Følge særlige Forhold maatte have til et større Bygqvantum end det, der ved en paa almindelige Forhold grundet Beregning kom paa hver Tønde Hartkorn. Heller ikke antog Stænderne, at Regjeringen, hvor der var noget Dmvtvisteligt i hine Forhold, skulde stille Embedsmanden og Beboerne imellem, Noget, som Regjeringen ogsaa var langt fra at ønske, men man holdt for, at Parterne maatte beholde deres Ret til at faae deres Tvivlsmaal afgjorte paa sædvanlig lovlig Maade. Man var den Tid ikke saa hidstg paa Reformer af lidet paatrængende Nødvendighed, at man jo, af Agtelse for vel- erhvervede Rettigheder, kunde endnu i nogle Aar taale, at det i en eller anden Retskreds blev ved det, der siden Christian den Femtes Lov udkom, ja tildeels endog meget tidligere, havde været gjældende Regel.

Under vor nye Forsfatning var man ved denne som ved mange andre og det langt vigtigere Leiligheder snar i at indføre Forandringer, der vel allerede forhen vare paatænkte og for en stor Deel forberedede, men som fandtes at udfræve nogen yderligere Forberedelse, naar det skulde skee paa en Retsfærdighed og det sande Almeenvel tilfredsstillende Maade. Blandt de Forandringer, der nu i en Hast bleve besluttede, var, at Dommer- og Skriverkornet tilligemed den ved Forordningerne af 4de November 1720 og 21de September 1837 i nogle Jurisdictioner for en Deel af Sammes Hartkorn satte Pengebetaling skulde ifølge Lov af 20de Juni 1850 § 1 h og § 10

bortfalde fra 1ste Januar 1851 mod et Vederlag til vedkommende Embedsmænd, der da blev beregnet til 15,000 Rd. og med denne Sum opført i Finantsloven for 1851—1852. Det blev imidlertid snart befundet, at denne Sum var for lavt anslaaet og at der, naar Kornvarerne ansattes endog noget under Middeltallet af de sidste 10 Aars Capitelstarter (nemlig til 3 Rd. pr. Lønde Byg og $4\frac{1}{2}$ Rd. pr. Lønde Rug), udkom noget over 21,000 Rd. Justitsministeren forelagde derfor den i Efteraaret 1851 sammenkaldte Rigsdag Udkast til en Lov, hvorved Retsembedsmændene skulde forhjælpes til bedre Erstatning, men ved den efter Sagens Forhandling i Rigsdagen under 19de Marts 1852 udgivne Lov, blev det dog ikke bragt videre end, at en Maalestof blev bestemt for den allerede bevilgede Erstatningssums Fordeling, der hidtil, fordi en saadan manglede, ikke havde været at iværksætte, og derhos Tillagu givet om, at der ved Lov skulde blive tilstaaet en saadan Tillægs-sum, at alle vedkommende Embeder kunde faae fuldt Vederlag for den Kornindtægt, som der fra Begyndelsen af 1851 var bleven dem betaget. Først ved Lov af 20de August 1853 blev hiin Tillægs-sum endelig bestemt til 6000 Rd., og Justitsministeren bemyndigede til at fordele denne saaledes, at vedkommende Embeder erholdt en billig og passende Erstatning, hvorved der skulde tages Hensyn, saavel til hvad hine Embedsindtægter kunde antages rettelig at have udgjort, som til Kornpriserne i de forskjellige Egne: iøvrigt kan man i den Udfingste Samling ved enhver af fornævnte Love finde de Steder i Rigsdagstidenden anførte, der indeholde Forhandlingerne desangaaende. Disse ville yderligere bekræfte, hvad der allerede tildeels fremgaaer af det her meddeelte, at Retsembedsmændene, foruden at de længe maatte vente paa den dem tilkommende Erstatning, heller ikke bleve fuldelig skadesløsholdte, og at i Særdeleshed de Priser, hvortil Kornet blev beregnet, udfatte dem for et Tab, hvorimod i alt Fald de daværende Embedsmænd burde have været sikrede. Vel kunne disse Priser efter tidligere Forhold ansees for ret antagelige Middelspriser, men her, hvor der deels var Tale om de til den Tid ansatte Embedsmænds

allerede erhvervede bestemte Rettigheder, deels om en ældgammel Indtægt, som fra flere Sider egnede sig til Forhøielse, var dette dog ikke at retfærdiggjøre. Den særlige Gang, bemeldte Sag tog, havde iøvrigt den Folge, at en Deel af Erstatningen for Dommerkornet, nemlig den ved Lov af 1853 fastsatte Tillægs- sum 6000 Rd., blev lagt paa Rigets samtlige Indtægter me- dens den oprindeligt ansatte Sum 15,000 Rd. var indbefattet i det Beløb, hvortil Ligningskatten for Hartkornet, i Mod- sætning til den, som Kjøbenhavn og de øvrige Kjøbstæder havde at udrede, blev bestemt ved Lov af 20de Juni 1850. Gjen- standen er vel af ingen stor Betydning, men denne Af- vigelse fra det, der engang var blevet erkjendt for ret, havde ene og alene sin Grund i den Forhastelse, hvormed man i 1850, var gaaet frem, og denne burde dog have været rettet, da den lovgivende Magt havde seet dens Feiltagelse *).

Iøvrigt fik jeg som Landssthingsmand og navnlig som Ord- fører for det Udvalg, der blev nedsat i Anledning af Udkastet til den Lov, der udkom under 21de Marts 1852, Leilighed til at udvikle den Grundtanke, der efter min Overbeviisning burde have været den ledende ved det hele Forholds Ordning. Ud- valgets Betænkning udtaler det Beklagelige i, at vedkommende Retsembedsmænd ikke endnu ved den da omhandlede For- høielse virkelig bleve holdte skadesløse for den dem i 1850 be- tagne Kornindtægt, der dog indeholdt en ingenlunde tilstrækkelig Godtgjørelse for det Arbejde og de Bekostninger, deres For- retninger i det Offentliges Tjeneste paaføre dem, hvorimod de maatte søge deres Løn i de høiere Sportler, som i adskillige Tilfælde vare dem tillagte for den Retshjælp, hvorfor den En- felte har at yde Betaling. Det blev derhos udpeget, at der endog i nogle Tilfælde maa af de enkelte Borgere ydes Betaling, skundom endog betydelig Betaling, for en Tjeneste, som hverken

*) At Erstatningssummen blev lagt paa alt Hartkorn, medens den op- hævede Kornindtægt blot udrededes af Bondehartkornet, er Roget, hvor- imod jeg i Henhold til det oven S. 147—149 Anførte, Intet kunde have at erindre.

behøves eller forlanges, blot fordi Embedsmændene, saaledes som de ere stillede, ikke kunne undvære denne Betaling, og at der saaledes i de Gebyrer, som kun skulde indeholde Godtgjørelse for den paagjældende Forretning, ofte skjuler sig en Afgift; men at der desuden i Forbindelse med disse Betalinger ordentligviis tillige maa udredes en umiddelbar Afgift til Staten. Denne Betænkning blev ubetinget vedtaget af samtlige Udvalgets Medlemmer, hvoriblandt den nuværende Justitsminister var, og under Forhandlingerne mødte der ingen Indvending mod de ovenanførte Ytringer enten af den daværende Justitsminister eller af Thingets Medlemmer. Saaledes som Sagen da stod, kunde der dog ikke udrettes videre ved disse Ytringer end, at de maaskee virkede til at bortfjerne den Tanke, at Erstatningen kunde indskrænktes til de daværende Justitsembedsmænd, Noget, hvorpaa det endog havde Udseende af, at Regjeringen var beløvet. Denne Tanke gjorde sig nu ikke gjældende paa Landstinget; hvorvidt dette maa tilskrives Betænkningens Indhold skal jeg lade være usagt, i Folkethinget blev derimod sliq Indskrænkning foreslaaet, men blev dog forkastet med en liden Stemmesleerhed (32 mod 27). Jeg forestillede mig imidlertid ogsaa, at foranførte Antydning af en Grundseil i det gjældende Sportelvæsen kunde bane Veien for Erkjendelsen af Trangen til en retfærdig og billig Omændring af Samme. Jeg mærkede imidlertid Intet til, at den gjorde nogen Virkning i den Henseende, og senere har den ikke heller ladet sig spore.

Jeg maa endnu udhæve tvende Sider, hvori Forholdene fra Lovens Tid havde forandret sig i en Retning, der maatte understøtte den ovennævnte Grund for en Forhvielse af de Retsembedsmændene paa Landet ved Loven tillagte faste Indtægter. Den første er, at de af Herredsfogdernes og Birkesdommernes Forretninger, som maae udføres uden Betaling, efterhaanden ere blevne uden Sammenligning flere og byrdefuldere, end de til den Tid vare. Saaledes ere ei alene Misgjerningsfager tiltagne i Tal, men ogsaa har bemeldte Embedsmænds Forpligtelse til at sørge for disses nøiagtige Dplysning, hvilket i Lovens Tid fornemmelig var den private Anflagers, den

sagefaldsberettigede Jorddrotts eller den af Øvrigheden udnævnte Actors Sag, faaet et ganske andet Omfang end forhen. Endvidere er Polititilsynet en næsten ganske ny tilkommen Forretningsgreen for bemeldte Embedsmænd (see Forordning af 22de October 1701, i Særdeleshed Post 1 § 10). Og ved Folkemængdens Tilvæxt og Forholdenes Udvikling er denne Green af deres Embede stedse blevet omfangsrigere og byrdefuldere. I Særdeleshed blev et mere virksomt Polititilsyn nødvendigt, da den Jorddrotterne forhen tildeelte Myndighed over Godsbefolkningen i det Væsentlige blev hævet henimod Slutningen af forrige Aarhundrede (see Forordning om Jorddrotter og Fæstebønder af 8de Juni 1787 § 16 og Forordning af 20de Juni 1788). Kort efter at denne Forandring var foregaaet, fandt Lovgiveren det derfor og fornødent, at skærpe Polititilsynet paa Landet (see Politiforordningen af 25de Mars 1791 og Forordningen af 11te November 1791). Efterhaanden som den større personlige Frihed udviklede sig og derhos Folkemængde, Selveiendom og Velstand tilstog, maatte baade Polititilsynet og de øvrige med Politiet forbundne Forretninger give Herredsfogder og Birkedommere forøget Arbeide. Hertil knytter sig og adskilligt ofte betydeligt Arbeide, der vel ikke egentlig hører under Begrebet om Politi, men dog maa udføres af bemeldte Embedsmænd, saasom idelige tildeels vidtløftige Undersøgelser i Land- og Søuldfrivnings Anliggender, i Fattigforsørgelsesager, Paternitetsager og mange andre; ligesom og flere administrative Forretninger bleve dem paalagte deels ved almindelige Anordninger (saasom det besværlige Lægdsvæsen) deels ifølge særlige Befalinger fra deres Foresatte.

Den anden Forandring i Forholdene, hvortil jeg sigtede, er, at den Kornydelse, der efter Loven udgjorde en Deel af Herreds- og Birkebetjentenes faste Løn, men nu saagodt som var den eneste, var blevet langt mindre byrdefuld for Beboerne end den oprindeligvis var, idet Produktionen i høi Grad er tiltaget og derved Beboernes Velstand, saa at 1 Skjeppe Byg af en Gaard paa 6 eller flere Lønder Hartkorn, nu er en meget ringere Andeel af det Overskud, denne giver Bonden,

end forhen. Jeg skal dog ikke lade ubemærket, at, dersom Retsembedsmændene virkelig havde faaet de frie Gaarde, som Loven tilfagde dem, saa vilde disse kunne antages i et lignende Forhold at have givet dem en forøget Indtægt, og det vilde neppe have været fornødent, at ogsaa den anden Deel af det dem ved Loven tillagte Bederlag for deres Tjeneste i recent offentlige Anliggender forøgedes. Men da hiin førstnævnte Deel af deres faste Løn saagodt som ganske var forsvunden, saa var der saameget mere Grund til en Forbedring i den anden.

Wistnok er der og siden Christian den Femtes Lov efterhaanden med de omhandlede Embeder bleven forbunden adskillige indbringende Forretninger i private Anliggender, ligesom og Betalingerne for deslige Forretninger for en stor Deel ere blevene forhøiede, saa at det uden Tvivl kan antages, at de i det Hele have faaet tilstrækkelig vel endog under Forholdenes Udvikling i de senere Aar rigelig Godtgjørelse, for hvad de have tabt i de dem efter Lovens 1—5—18 tilkommende faste Indtægter. Ganske strax efterat Loven var udkommen, overdrog en Forordning af 4de Marts 1690 (en anden end den, der gav nærmere Bestemmelse af Dommerkornet) Herreds- og Birke-Betsjentene Auctioners Holdelse og det dermed forbundne Skriverseri, for hvilke Forretninger Forordningen af 19de December 1693 tillagde dem en god og i mange Tilfælde rigelig Betaling. Plakat af 13de December 1793 bød, at den vigtigste Deel af Skifteforvaltningen paa Landet, den, der forhen tilfaldt Amtmændene, skulde ved foresaldende Vacance i disse Embeder gaae over til Herredsfogderne og de kongelige Birke-dommere, og senere fik den dem saaledes tillagte Skiftejurisdiktion en ikke ganske ubetydelig Tilvæxt ved Forordningerne af 19de April 1805 og 5te December 1806, der ophævede den forrige militaire og geistlige Skifteforvaltning*). I Forbindelse

*) Den Tilvæxt i Indtægter, Herredsfogdernes og de kongelige Birke-dommeres Embeder erholdt ved den Skiftejurisdiktion, som gik over til dem, er dog blevet overvurderet. I Jurisdiktioner, der vare be-

dermed gif ogsaa den med disse ophævede Skiftejurisdiktioner forbundne Auktionsforvaltning over til bemeldte Retsbetjente, dog at Retskriveren, forsaavidt en særlig Retskriver var ansat, ogsaa deri fik Deel, medens Herredsfogden og Birkedommeren altid tidligere med Skifteforvaltningen havde de en Skiftekriver tilfaldende Forretninger og Indtægter. Senere er og den Jorddrotterne forhen tilkommende Skifteforvaltning, der allerede forud paa mange Steder var gaaet over til bemeldte Embedsmænd, ved Lov af 28de April 1850 indlemmet under deres Skiftejurisdiction.

Ved Forordningen om Landsthingenes Ophævelse af 25de Januar 1805 § 20 bleve de mange Thinglæsninger, som hørte under disse Thing, henlagte under Herredstingene og de kongelige Birkething, og dermed tillige de med disse Forretninger forbundne Gebyrer, hvilke Forordningen af 19de December 1800 havde ansat omtrent til det Dobbelte, af hvad der skulde betales for de ved Underretterne foresaldende*). Iøvrigt blev i det Hele Retsbetjentenes Gebyrer ikke ubetydeligt forøgede ved bemeldte Forordning af 19de December 1800,

saade med Godser, bestod det overveiende Tal af de Skifter, som de havde at behandle, af Jndersters Boer, hvilke ikke indbefattedes under den jorddrottlige Skifteberettigelse. Disse Boers Behandling var mere en Byrde end en Indtægt, og dertil kom endnu Overformynderibestyrrelsen. Naturligviis foresaldt der og enkelte andre Boer, men disse vare ikke mange, og i en temmelig lang Periode var der ordentligviis heller ikke meget i Samme. I den senere Tid have Indtægterne af Skifter meget forøget sig ved den stigende Velstand, Selveiendoms Udbredelse, og endelig tillige ved den jorddrottlige Skiftejurisdiktions Ophævelse.

*) Ved ovennævnte Paragraph blev ligeledes en anden under det forrige Landsthing hørende Forretning, hvormed der ogsaa fulgte Gebyr, henlagt til Herredsfogderne og de kongelige Birkedommere; men dette var med Hensyn til Indtægter en intetfigende Forandring, medens den iøvrigt havde gode Grunde for sig, jevnfør den Forordning for Norge af samme Datum, der indførte en tilsvarende Forandring i dette Rige.

hvilket og for en Deel atter skete ved Sportelreglementet af 22de Marts 1814, medens de dog i adskillige Henseender bleve under det, de vare efter Forordningen af 1800 (hvorom mere i det Følgende). Ogsaa ere hine Embedsmænds Indtægter paa mange Steder blevene meget forøgede ved, at private Birker ere inddragne under Herrederne, stundom og flere Herreder sammenlagte, derhos Dommer- og Skriver-Embeder for det meste og By- og Land-Embeder meget ofte forenede. Desuden har og den tiltagende Selveiendom, de meget jevnligere Gien- doms-Afhændelser og Pantsfættelser, og de forhøiede Priser i den senere Tid bewirket en ret betydelig Tilvært i Thing- læsnings-, Skifte-, Auctions- og andre Gebyrer. Det er vistnok en Sandhed, at Retsembedsmændenes Indtægter navnlig i Landjurisdictionerne i det Hele ere tiltagne, ligesom det maa erkjendes, at de for den største Deel ere anstændigt aflagte, paa sine Steder endog have rigelige Indtægter, der i enkelte Aar endog vise sig som overdrevne. Det kunde derfor ikke falde mig ind at tage Ordet for en Forhøielse af disse Mænds Indtægter, skjøndt man ingenlunde kan gjøre Regning paa, at de ville vedblive at flyde saa rigelig, som nu i en Deel Aar, hvorhos det ikke bør oversees, at den Medhjælp, de behøve til deres mangfoldige Forretninger, af meer end een Aarsag er blevet betydeligt kostbarere end forhen, og at det vil blive vanskeligt at bringe Omkostningerne forholdsmæssig ned, naar Forretninger og Indtægter igjen aftage. Men hvad der for min Betragtning er Hovedsagen, er, at alle hine Forbedringer i Retsembedsmændens Kaar, hidrøre fra Tilvært i de Forretninger, hvorfor de nyde Betaling af de enkelte Borgere, der behøve deres Bistand og fra disse Betalingers Forhøielse. De saaledes forøgede Indtægter kunne selvfølgelig ikke tjene til at afhjælpe det Misforhold, der er opstaaet mellem det Arbejde, der paaligger dem i den reent offentlige Tjeneste, og den Løn, som de derfor nyde, hvilket Misforholds uheldige Indvirkning paa de Betalinger, der ere fastsatte for de Forretninger, der udføres i Enkeltes Anliggender, i det Følgende vil blive lagt for Dagen. Den Forstørrelse af Retskredsse og Forening af flere

forhen affondrede Embeder, hvorved adskillige af de nærværende Retsembeder have faaet rigelige Indtægter, har og sine Misligheder, og det vil upaatvivlelig paa adskillige Steder blive nødvendigt igjen at affondre Embederne eller formindste Retskredsens Omfang, hvilket og tildeels allerede er skeet.

Som oven bemærket har man aldrig havt, eller efter Forholdenes Beskaffenhed kunnet have, saadanne almindelige Regler for de ved Kjøbstadretterne ansatte Embedsmænds Lønning som dem Lovens 1—5—18 indeholder for Landjurisdictionerne. Da de dem deels af Statskassen, deels af Kommunen tillagte faste Indtægter have havt deres Grund i særegne Resolutioner eller Vedtægter, er det naturligt, at ogsaa de deri efterhaanden foregaaede Forandringer have havt lige Oprindelse. Det vilde derfor være upassende her at gaae ind paa disse. At nogle af bemeldte Indtægter, der tvovrigt ikke vare tillagte Retsembedsmændene blot i denne Egenkab, men tillige vel og fornemmelig som Øvrigheder, i Tidernes Løb ere ophørte eller dog blevne formindskede, er allerede bemærket. Her skal jeg dog blot omtale den i adskillige Kjøbstæder ikke ganske ubetydelige Indtægt, som Øvrighederne, Communerne eller visse Indretninger, i Følge særlige kongelige Resolutioner, have nydt af den under Navn af Uclise paa visse Varers Ind- og Udførsel lagte Afgift. Denne er nemlig, forsaavidt det ei allerede forhen var skeet (see Toldforordningen af 26de November 1768, 27. Cap. § 5) ved en kongelig Resolution af 28de December 1792 (meddeelt Stiftamtmandene ved Cancelli-Circulaire af 9de Januar 1793) inddraget i den kongelige Kasse mod Erstatning til de Personer eller Indretninger, som den var tillagt. Dens Beløb blev udregnet efter et Middeltal af 10 Aar for hver Kjøbstad især, hvilket Beløb findes vedkommende Stiftamtmand meddeelt ved et Cancelli-Circulaire af 21de September 1793. Det var vistnok aldeles i sin Orden, at saadanne efter meget ulige Forhold Kjøbstædernes Øvrigheder eller Andre tillagte Afgifter af Handel og Søfart bleve afløste af Staten, for at denne kunne blive Herre over Ordningen af disse for det indre Samkvem i

Staten vigtige Afgifter og derhos Vedkommende blive frie for den ikke saa ganske ringe Betsvær, at have Afgifter at svare paa forskjellige Steder. En saadan Sammenbragning og Omordning af forskjellige Afgifter er derfor og i Præmisserne til Forordningen af 1ste Februar 1797 nævnt som et af dennes Formaal, og Resolutionen af 23de December 1792 maa henregnes til de flere Forberedelser, der efterhaanden skete til hiin høist vigtige Forordning, der i adskillige Aar var under Overveielse og Bearbejdelse (see dette Skrift 2det Bind S. 75 ff). Der kunde naturligviis ikke være Tale om en uforanderlig Ret for Communerne eller vedkommende Embedsmænd til, at slige Afgifter skulde vedblive, og der skete dem altsaa ikke Uret, naar de fik et engang for alle fastsat billigt aarligt Bederlag. Herved besparede de dog Oppebørselsbudgetterne, efter at de 4 Procent, som i Følge Resolutionen af 1792 skulde have været afskortede for Indkasseringen, ved den kongelige Resolution af 3die Juli 1793 (der indeholdes i ovennævnte Cancelli-Circulaire af 21de September s. N.) bleve frasaldne. Som Følge af den ved Forordningen af 5te Januar 1813 indførte lettere Møntfod tabte imidlertid de Vedkommende $\frac{3}{8}$ af den dem tillagte Erstatning, og i Overensstemmelse med de anførte Resolutioner af 1824 er denne ringe Godtgjørelse i mange Kjøbstæder ved foresaldende Vacance inddraget. Det i 1841 udgivne Budget med Normal-Reglement S. 105—106 indeholder, hvad der til den Tid endnu stod tilbage, men som, hvor Omstændighederne ei talte derimod, skulde inddrages. Af de senere Budgetter, Normalreglementer, Regnskabsoversigter og Finantkløve sees, hvad der siden er sket i den Retning. De i 1792 fastsatte Erstatninger for den i Kongens Kasse inddragne Acciseindtægt, der forhen havde været tillagt Kjøbstadcommunerne og Sammes Embedsmænd, vare vistnok kun tildeelte med knap Haand. Det vilde derfor have været saameget mere ønskeligt, om de vare blevne vedligeholdte i uformindsket Bærd, altsaa at de ved Møntforandringen tabte $\frac{3}{8}$ vare blevne erstattede, paa lige Maade som siden de fleste Gager efterhaanden ere blevne forhøjede. Da det var blevet klart, at

den Forudsætning, hvorfra man i 1813 var gaaet ud om en varig Forøgelse af Eølvets Værdi i Forhold til Livsfor-
nødenhederne ingenlunde holdt Stif, og da ligeledes de Af-
gifter, hvorfor hiint Væderlag var givet, havde faaet til-
svarende Forhøielse, ligesom og Statens Indtægter i deres
Heelhed saaledes vare stegne, at de kunde taale en slig For-
høielse, havde der været saa meget større Opsfordring til at
bringe hiin Godtgjørelse tilbage til sin oprindelige Størrelse i
saa Værdi. Men, som vi have seet, er tværtimod Erstatningen
nu for største Delen inddraget og vil fremdeles end yderligere
blive det. Sagen er imidlertid med Hensyn til Retsembeds-
mændene i de fleste Kjøbstæder ikke af nogen stor Betydning,
ligesom den i alt Fald ikke udelukkende vedkommer de Ind-
tægter, de nøde i hiin Egenkab. Iøvrigt er det, der oven
S. 157—160 er anført om forøgede Indtægter, der efterhaanden
vare blevne tillagte Retsbetjente paa Landet for de Forretninger,
der blive at betale af Private, ikke i sin Almindelighed an-
vendeligt paa de i Kjøbstæder ansatte Embedsmænd af dette
Slags, men desto mere ere igjen disse Indtægter blevne for-
bedrede ved Forening af flere Embeder, i nogle Kjøbstæder og
saa ved et særdeles Opsving, som disse have taget. Oprinde-
lig have Bysfogdens og Byskriverens Embeder haft saare ringe
Indtægter, og endnu for 40 til 50 Aar siden, vare ikke saa
af de Kjøbstadembeder, som nu ved Hjælp af hine Foreninger
ere blevne ret gode, sandede Sultebrød. Men her gjælder og,
hvad der forhen er anført med Hensyn til Landjurisdictionerne,
at hverken den Forbedring i vedkommende Embedsmænds
Aar, der er bevirket ved flere Embeders Forening, eller den,
som er fremkommen ved forøgede Indtægter af den Rets-
bistand, der ydes de Enkelte, afhjælper det Misforhold, som
der er mellem deres Arbeide i den reent offentlige Tjeneste og
den Godtgjørelse, de derfor nyde af det Offentlige. Der ere
og nogle netop af de større Kjøbstæder, hvor man i de senere
Aar har fundet det fornødent igjen at adskille de for end ikke

*) See: For den danske Stats Opretholdelse i sin Eenhed S. 107—108.

faa mange Aar siden forenede Embeder, og da har det havt store Vanskeligheder, at skaffe disse Embeder hvert for sig nogenlunde antagelige Indtægter.

CII.

Fortsettelse. — Det samme Emne afhandlet med Hensyn til Kjøbenhavn.

I Hovedstaden vare der særegne Jurisdictioner. Men neppe har Statskassen været bebyrdet med Løn til nogen af de mange Retter, mellem hvilke de forskjellige Classer af Indvaanere indtil 1771 vare fordeelte. For Mange var det et Tilbehør til deres øvrige Tjenestestilling, at tage Sæde i en eller anden af disse Retter, uden at de derfor erholdt noget særligt Bederlag. Naar Enkelte, saasom de i den daværende Hofret ansatte Udsesforer, nøde en bestemt aarlig Løn, saa blev denne uden Tvivl udredet af de ikke ubetydelige Sportler, der gif i vedkommende Rets Kasse. Andre oppebare derimod selv Sportler, saavidt det kan sees af de meget ufuldstændige Meddelelser, man har om dette hele Anliggende, tildeels imod at afgive Noget til Rettens øvrige Fornødenheder. Borgets-Præsident-Embedet synes at have været temmelig indbringende, navnlig ved Hjælp af Skifte- og Auctionsgebyrer. Ligeledes havde Byfogden og Byskriveren saavel som Raadstue-Secretairen gode Indtægter, og Raadstuerettens Medlemmer (Magistraten) nøde, saavidt vides, foruden deres øvrige Magistratindtægter, Andeel af de ved bemeldte Ret faldende Gebyrer.

Den ved Forordningen af 15de Juni 1771 stiftede Hof- og Stadsret blev derimod, med alle de under Samme ansatte Embedsmænd og Betjente, lønnet af den kongelige Kasse, mod at denne oppebar samtlige der faldende Gebyrer. Men dette var ingenlunde forbundet med nogen Dpoffrelse fra Statskassens Side, thi de Gebyrer, der indkom af de forskjellige under denne Domstol hørende Forretningsgrene, for-

nemmelig af Skifte-, Auctions- og Tinglæsnings-Væsenet, udgjorde et saa betydeligt Beløb, at ikke blot Lønningerne saavel til Rettens Tilforordnede og de øvrige deels i selve Retten, deels til de under dens Tilsyn henlagte Forretningers Udførelse ansatte Embedsmænd og Betjente, deraf kunde bestrides tilligemed de andre paaløbende Udgifter, men at ogsaa de flere af de ældre Retters Ophævelse flydende Pensioner deraf kunde afholdes, og derhos et Overflud blive tilbage for den kongelige Kasse*). Iøvrigt hørte ogsaa de med Criminalsagers Forfølgning forbundne Udgifter, der den Tid fornemmelig bestode i Underholdnings- og Varetægtspenge for de Hæstede, til de Udgifter, der bæres af de Indtægter, Retten gav af sig, men Sagefaldsindtægterne ydede ogsaa et Bidrag hertil, hvilket iøvrigt mere og mere astog.

Gagerne ved Hof- og Stadsretten vare oprindeligt særdeles knappe, og bleve i en lang Række af Aar ved at være omtrent paa samme Fod. Vel foregik der nogle ubetydelige Gageforhøielser, men dette blev for en stor Deel iværksat derved, at de Tillæg, som fra først af vare blevne tilstaaede de Assessorer, der bestyrede Vidnekommeret og Criminalkammeret, igjen skulde inddrages. Der haves fra hiin Tid i det Hele ingen synderlig trykt Oplysning om Embedsgagerne, navnlig ved bemeldte Ret. Imidlertid vise flere i den Fogtmandske Samling meddeelte Reskripter, navnlig af 18de Januar 1788, 11te December 1789, 15de Juli 1796 og 5te Januar 1798, at Gagen for de to ældste Assessorer oprindelig kun var 800 Rd., der i 1788 for den ældste og 1789 tillige for den næstældste blev forhøiet til 900 Rd. og i 1796 for begge disse til 1000 Rd. Ligeledes sees det af bemeldte Reskripter, at de yngste Assessorers Gage fra først af kun havde været 300 Rd., men i 1796 blev forhøiet til 400 Rd. og i 1798 til 500 Rd. Iøvrigt var der et til forskjellige Tider forskjelligt Antal af surnumerære Assessorer, der uden Gage toge Deel i

*) See Stampes Samling af Erklæringer o. s. v. 6te Bind S. 337, cfr. S. 333 og 341.

Forretningerne, men i Almindelighed tillige vare ansatte enten som Protokol=Secretairer i Høiesteret, eller i et af Cancelliets Contorer. Saavel ved de nævnte Gager for de ældste og yngste Assessorer, som ved de Mellemgager for de øvrige Assessorer, som Reskriptet af 5te Januar 1798 indeholdt, blev det lige indtil 1805, da Hof= og Stadsretten uden nogen Forøgelse af dens Medlemmer*) tillige blev Landsøverret for Skifterne. Justitiarii Gage havde, saavidt vides, fra først af været og vedblev fremdeles indtil Landsøverrettens Tid at være 1200 Rd.***) Reskript af 5te December 1800 viser, at Gagerne for de ved Retten og de forskjellige under Samme henlagte Forretningsgrene ansatte Fuldmægtige og Assisterter til den Tid kun var 200 Rd. og for Copisterne 150 Rd., men at den nu blev bestemt til 300 Rd. for den første og 200 Rd. for den sidste Embedsclasse, hvorhos dog dette Reskript til Besparelse for Statskassen anordnede, at adskillige Fuldmægtigposter skulde gaae ind, og at de Protokoller, nemlig ved Vidnefamrene, Criminalkammeret og Inquisition=Commissionen, hvortil forhen Fuldmægtige behøvedes, skulde, naar de saaledes ansatte afgik, besørge af Copister, ligesom Re=

*) Dog var de virkelige Assessorers Tal i Slutningen af 1801 blevet forøget med een, saa at der nu bleve sex Assessorer paa ringeste Gage 500 Rd., og der skulde lykke til at komme ud over denne Grændse i de første 10 Aar. Derimod blev det ved denne Leilighed bestemt, at der ikke skulde være surnumerære Assessorer. Men nogle Aar derefter blev der ansat to surnumerære Assessorer, hvilket dog blev foranlediget ved den tilfældige Omstændighed, at Retten maatte savne to af sine ordinaire Assessorer i flere Aar; imidlertid fandt og i senere Aar Ansættelse af surnumerære Assessorer Sted, men ikke som i ældre Tider, ganske uden Gage, og ingenlunde i et saa stort Antal som den Tid.

**) For at hjælpe Noget paa denne for et saa vigtigt og besværligt Embede ringe Gage, blev det en Regel, at han fik den ene af de tre Pladser i Justitsdirectionen for det kongelige Lotto, hvorfor Gagen var 300 Rd., der i Forhold til Forretningerne var ret rigeligt.

skriptet og indeholdt adskillige andre til Besparelse i Contoir-udgifterne sigtende Bestemmelser. Det kan ikke omtvovles, at Hof- og Stadsrettens Sportekasse vedblev at give et godt Overskud, og det saameget mere, som Indtægterne foruden den af tiltagende Omsætninger flydende Forøgelse, ved Forordning af 21de October 1803 vare blevne forhøiede med 12½ Procent, uden at Udgifterne havde faaet nogen dertil svarende Forøgelse*).

Det vil af det Anførte sees, hvormeget man vogtede sig ikke blot for at bebyrde Statskassen med Tilskud til Retspleien, men endog for at formindske det Overskud, den gav. Det synes, at Retterne, navnlig til de Tider, som vi her have berørt, bleve noget stedmoderligt behandlede af Finautserne. Men det bør dog ikke glemmes, at den samme Sparsommelighedsaand, der viste sig i de anførte Reskripter, ogsaa gif igjennem den hele øvrige Gagering, og fra 1784 af ogsaa igjennem den hele Statshuusholdning, hvilket jeg er betænkt paa et Sted i det Følgende nærmere at behøve, uagtet den store Mangel af trykt Materiale vil gjøre det umuligt at levere noget nøiagtigt besangaaende.

For Fuldstændigheds Skyld bør jeg ikke lade ubemærket, at Statskassen dog i det Tidsløb, hvorom her er Tale, paatog sig nogle enkelte nye Udgifter paa Retspleien i Kjøbenhavn, navnlig ved, i Dvereenstemmelse med Forordningen af 5te Juli 1793 at ansætte to Udsætsforer i Politiretten, der, i Forbindelse med Politimesteren som Justitiarius skulde behandle og paakjende alle Politisager, hvilket indtil den Tid havde været overladt denne Embedsmand alene, og ved i 1799 at

*) Det var ikke af nogen Betydning, at Statskassen naturligtvis maatte udrede Pensioner til afgaaede Embedsmænd eller Betjente ved bemeldte Ret. I de 9 à 10 Aar, hvori jeg havde Sæde i Retten, var der, saavidt erindres, ingen pensioneret Udsætsfor, eller Contoirchef, men alene nogle ubetydelige Pensioner at udrede til de aldeles underordnede og meget flet lønnede Embedsmænd og Betjente. Til Gratialer kjendte man den Tid Intet.

ansætte en lofkyndig Formand i Sørensen, der iøvrigt vedblev at bestaae af sø- og handelskyndige Mænd, hvis Indtægter blot bestode i Andeel af de derved anordnede Gebyrer. Disse nye Udgifter vare imidlertid ubetydelige. Politirets-Assessorernes Løn var i Begyndelsen kun 700 Rd., hvorved det forblev indtil en noget højere Gage blev fastsat ogsaa for de yngste Assessorer i den i Følge Forordningen af 25de Januar 1805 forenede Landsøver- samt Hof- og Stadsret. Det var vistnok en meget let Prøis, hvorfor Staten saaledes tilveiebragte en høist nødvendig Forbedring i en Green af Retspleien, der baade for den offentlige Sikkerhed og for mangfoldige private Anliggender var af stor Vigtighed. Man har endog ondt ved at begribe, hvorledes man indtil den Tid kunde hjælpe sig med en saa usuldkommen Indretning, som den, at Politimesteren ene og alene forestod Undersøgelsen og Paakjendelsen af en Mængde offentlige og private Sager, hvilke første den Tid end ikke sjældent endtes med Rasphuus- eller Forbedringshuusarbejde, og det uagtet det endog var pbyssit umuligt, at denne med Politiofsynet og det administrative Politi, samt som Medlem i adskillige communale Commissioner meget beskæftigede Embedsmand, personlig kunde styre de flere Undersøgelser og Behandlinger, der samtidig og ved forskjellige Protokoller maatte foregaae paa Politikammeret. De, der have kjendt noget til den Stemning, der i de nærmest forudgaaende Aar herskede mod Politiet, om ikke saa ganske hos Borgerne, saa dog i høi Grad hos dem, paa hvem Pressen udøvede Indflydelse, saa og de, der senere have havt Leilighed til at læse en Deel af de til de Tider ved Politikammeret affagte Kjendelser, (og dette har ikke sjældent mødt mig i de Embeder, som jeg har beklædt), have og deri et rigeligt Stof til Erkjendelsen af hiin Forandrings viensynlige Nødvendighed. Da Byens Kasse bar de mange øvrige med Politiretsagerne forbundne Udgifter, hvilke for en stor Deel bleve forøgede ved den nye Indretning, der blandt Andet medførte, at adskillige virkelige Criminalsager bleve paakjendte ved Politiretten (Forordningens § 15) og endnu flere der foreløbig undersøgte, og da de med de anholdte

Personers Arrest forbundne Udgifter gif af Staden's Kasse, saalænge til den Paagjeldende blev afleveret til Hof- og Stadsretten, saa laae og deri en Besparelse i de Udgifter, der faldt Statskassen til Byrde. Den Løn, der blev tillagt den ny ansatte Formand i Søretten var kun 300 Rd., og forblev, om jeg ikke feiler, derved, indtil den i 1807 tillige blev Priseret, i hvilken Egenstøb den afgav saa betydelige Gebyrer, at Statskassen endog havde et anseeligt Overskud; ligesom senere Justitsfondet nød Indtægt af de ved Forordningen af 19de Marts 1817 paabudne Skibsjournaler og Logbøger, indtil Forordningen af 10de Januar 1840 § 12 fritog de i Anledning af bemeldte Indretning forefaldende Gebyrer for denne Tillægsafgift.

Dette turde være mere end nok for at oplyse, at Regjeringen ved de her omhandlede, paa den kjøbenhavnske Retsspleie anvendte nye Udgifter ingenlunde har tilsidefat den Sparommelighed, som den Tid gif igjennem vor Statshuusholdning, og som i Særdeleshed viste sig hvor der var Tale om Retssvæfenet.

CIII.

Fortsettelse. — Om Maaden, hvorpaa der til forskjellige Tider er forholdt med Hensyn til Lønningen af de overordnede Domstoles Medlemmer, og til de øvrige Udgifter, som medgik til disse Retter.

De forrige Landsþhing bleve, saavidt vides, uden Udgift for Statskassen vedligeholde ved de Betalinger, som de, der søgte Rettens Hjælp, anordningsmæssig havde at udrede, hvor til dog paa enkelte Steder kom en særdeles dertil henlagt Indtægt*). Betalingerne ved disse Þhing vare efter L. 1. B.

*) Saaledes viser et Reskript af 26de Februar 1687, at der havde været tillagt det allerede da ophævede Landsþhing paa Møen en fri Gaard

25. Cap. betydeligt høiere end ved Underretterne, og de fik en ikke ringe Forhøielse ved Sportel=Forordningen af 19de December 1800 (see § 210 ff). Et nogenlunde klæffeligt Bidrag til Embedsmændenes Lønning kunde dog kun de Gebyrer afgive, som maatte erlægges i Anledning af Tinglæsninger, navnlig af frit Jordegods, der efter L. 5. B. 3. Cap. 28. Art. henhørte under Landsthingene. Men, skjøndt dette ikke var ganske ubetydeligt, var det Hele dog ingenlunde tilstrækkeligt til Udkomme for flere Landsdommere, for en Landsthingshører og en Skriver, hvilke to Poster iøvrigt overalt, med Undtagelse af Jylland, bleve forenede. Der var derfor i det Høieste to virkelige Landsdommere ved et Landsthing, hvilke deelte de Dommeren tillagte Gebyrer; i nogle Landsthingskredse var der kun een virkelig Landsdommer. Men der vare tillige ordentligviis ansatte ViceLandsdommere*), der uden nogen Godtgjørelse toge Deel i Forretningerne, og maatte paa egen Beskostning gjøre Reiser til Landsthingene, som holdtes maanedlig, men havde Ret til, ved Vacancer, efter deres Orden, at rykke op til virkelige Landsdommere. De beklædte iøvrigt gjerne tillige andre Embeder, i Almindelighed et Underdommerembede under Landsthinget, Noget, der forresten var stift mod L. 1. B. 8. Cap. 12. Art. Stundom beklædte endog en virkelig Landsdommer tillige et Underdommerembede i Provindsen. I Sjælland vare Landsthingshørerens og Landsthingskriverens ikke ganske ringe Indtægter i den senere Tid forenede med en ViceLandsdommers Post, og den sidste, der beklædte disse forenede Embeder, var tillige Professor juris ved Sorø

og Dommerkorn som Herredsfogderne, hvilke Indtægter efter dette Landsthings Ophævelse ved Reskript af 29de Martz 1681 skulde tilfalde Sjællands Landsthing, hvorunder Møen blev henlagt. Om saadanne særegne Indtægter har jeg, med Hensyn til de øvrige Landsthing, ikke kunnet finde nogen Oplysning.

*) Bornholm var uden Tvivl den eneste Undtagelse, og ved Hollands og Falsters Landsthing har der neppe nogenstinde været uden een ViceLandsdommer.

Akademi. Der vare særegne Landsþingshuse, til hvis Vedligeholdelse forskjellige Smaa-Indtægter vare anviste, som det vilde være upassende her at omhandle. Paa de særegne Overretter, som under Navn af Raadstueretter fandt Sted for de enkelte Kjøbstæder, der ved et Privilegium, som kaldtes Landsþingsbret, vare undtagne fra Landsþinget, havde Statskassen heller ingen Beføstninger, men Medlemmerne af disse Retter, der bestode af de saaledes privilegerede Stæders Magistrater, fik for denne Deel af deres Embeder Godtgjørelse ved de derfor anordnede Retsgebyrer, der omtrent vare de samme som ved Landsþinget (Forordning af 19de December 1800, Cap. 2, Art. 1), dog at ikke saadanne Tinglæsninger der forefaldt som ved Landsþinget.

Med al den Sparsomhed, der ved Indretningen af de nye Landsøverretter blev viist, kunde de ved disse faldende Gebyrer, der nu indfløde i Kongens Kasse, dog ingenlunde være tilstrækkelige til at dække de Gager, der bleve at udrede til Sammes Tilforordnede og de øvrige derved ansatte Embedsmænd i Forbindelse med Contoirudgifter, Pensioner til adskillige afgaaede Landsdommere o. s. v., og det saameget mindre, som den bedste Deel af hine Gebyrer gif over til Herredstingene og de kongelige Birkething (see oven S. 158). Men derfor blev dog Statskassen ingenlunde bebyrdet med forøgede Udgifter; thi i Forbindelse med Landsþingenes Ophævelse og Landsøverretternes Oprettelse ved Forordning af 25de Januar 1805 paabød en anden Forordning af samme Dato en Afgift paa alle Retsgebyrer, som tilfalde Embedsmændene, hvilken Afgift skulde indbetales i den saakaldte Justitsfond, der ikke blot rigelig var istand til at bære alle med Landsøverretterne forbundne Udgifter, men og gav et ikke ubetydeligt Overskud. Om denne Forordning og de senere deraf opstaaede yderligere Afgifter, der skulde erlægges i Forbindelse med den vedkommende Embedsmænd tilkommende Betaling, vil der blive handlet udførligt i det Følgende.

Endog med Hensyn til Landets øverste Domstol har Statskassen længe været meget sparsom med at anvende Ud-

gifter derpaa. I ældre Tider var Høiesteret enten aldeles ikke eller dog kun for en meget liden Deel besat med særlig derfor lønneede Medlemmer, men den beklædtes størstedels af Mænd, der tillige vare i andre anseelige Embeder, og derhos vare der Adskillige, som vare pligtige til at indfinde sig sammes steds, naar de af Justitiarius bleve tilsagte, hvilken Forpligtigelse navnlig var forbunden med Justitsraads-Bestallinger, og saaledes blev lønnet med den Ære, som fulgte denne Titel og den derved forudsatte Dydighed og Værdighed til at deeltage i den dømmende Myndighed paa sammes øverste Sted*). Præmisserne til Forordningen om en Justitskassés Indretning af 23de December 1735 vise, at det nu var besluttet, at forsyne Høiesteret med faste, særlig dertil lønneede, Medlemmer, medens strax efter juridisk Examen blev indført ved Forordning af 10de Februar 1736, hvilken Examen det, efter Indholdet af Forordningens 3die Post, maa antages, at de, der for Fremtiden vilde vente Ansættelse som Assessorer i Høiesteret, skulde have taget med bedste Character**). Men førstnævnte Forordning viser tillige, at Lønningerne til de faste Medlemmer af Høiesteret skulde tilveiebringes ved Hjælp af de forskjellige Indtægtskilder, som den anviste den da stiftede Justitskasse,

*) Justitsraadernes Bestallinger, de saakaldte virkelige og de Andre, indeholdt derfor i ældre Tid den Forpligtelse at møde i Høiesteret, naar de af Justitiarius dertil bleve tilsagte (sef. Stampes Erklæringer 2den Deel S. 529—530). Denne Forpligtelse, der især i den senere Tid „da Litter kom i Mode“, tog sig heelt loierligt ud, blev, tilligemed de lignende Clausler i andre Titel-Bestallinger først afskaffet, da Indsødsretten af 1776 gjorde en Forskjel mellem Titel- og Embedsbestallinger nødvendig; man benyttede da Leiligheden til at blive aldeles fri for hiin Syndertighed.

***) Som bekendt hidrørte disse Foranstaltninger fra den navnkundige Andreas Høier, der som Professor gav Rettsfaget et betydeligt Opsving, og navnlig først gjorde Fædrelandets Ret til Gjenstand for videnskabelig Behandling, og siden som Generalprocurer var Sjælen i de Reformers, som Retsvæsenet fik i Christian den Sjettes Tid.

samt at det først var efterhaanden, som denne dertil fik de fornødne Kræfter, at samtlige Høiesterets=Assessorer skulde forsynes med Lønninger. Kassens Indtægter bestode fornemmelig i Tillægsafgifter til visse Retsgebyrer, samt til Cancelligebyrer for Bestallinger paa Retsembeder eller paa Titler, der vedkom Justitien (Justitsraads=Bestallinger), saa og til Bevillinger i Rettergangssager, og endelig i visse Mulcter, hvortil Dommere, Parter eller Sagførere gjorde sig skyldige (jevnfør en særlig Forordning derom af samme Datum) og endelig af den Bestaling fra 1 til 5 Rd., som der i alle Høiesterets=sager skulde erlægges af den Tabende (hvilken i ældre Tid urigtigt blev benævnt og behandlet som Mulk). Senere bleve og de Kongen tilfaldende Sjette= og Tiende=Benge bemeldte Kasse skjænkede, dog først, efterat en vis Sum til en anden Bestemmelse var tilveiebragt. Justitskassens Indtægter bleve end ikke udelukkende anvendte til Høiesterets Lønninger, men ligesom selve Forordningen viser, at de og kunde benyttes til andre, Justitiens Fremme vedkommende, Udgifter, saaledes viser Reskriptet af 12te October 1759, at der af de 12,000 Rd., som Justitskassen til den Tid var istand til aarlig at udbetale, var henlagt Noget, deels til den daværende Lovcommissjon, deels til andet Brug. Ogsaa indeholder Reskriptet, at Justitiarius i Høiesteret havde andraget paa, at fornævnte 12,000 Rd., naar de øvrige allerede derpaa hvilende Byrder vare ophørte, maatte udelukkende anvendes til at lønne Høiesterets 14 Tilforordnede med 300 til 1500 Rd. efter en bestemt Rækkefølge, hvormed han forbandt nogle Forslag, der sigtede til, at den til Høiesterets Lønning fornødne Sum desto snarere kunde opnaaes. Men skjøndt det i Reskriptet hedder, at Justitiarii Forslag bifaldes, saa blev det dog tillige tilkjendegivet, at Justitskassen hverken kunde befries for de samme paalagte øvrige Byrder, eller erholde den yderligere Indtægt, hvorpaa Justitiarius havde andraget. Dette Reskript vidner derfor ogsaa om liden Redebonhed til at lade Kongens egen Kasse (hvilket Udtryk fremkommer som en Modsatning til Justitskassen) bære Lønninger til Høiesteret. Hverken om Gageringsforholdene eller om

Justitskassens Indtægter har man nogen fuldstændig Oplysning førend i Christian den Ottendes Tid, hvori de tidligere Forhold aldeles havde forandret sig. Men det sees dog af de trykte Samlinger, at der maa være hengaaet lang Tid, hvori Intet eller i alt Fald meget lidet er tilskudt af den almindelige Statskasse til Høiesterets Lønninger. Saaledes viser Reskriptet til Høiesteret af 15de Juli 1796, at Gagerne for hver af de to ældste Assessorer kun endnu vare de 1500 Rd., der allerede i 1759 vare foreslaaede af Justitiarius og maa antages bifaldet ved det ovennævnte Reskript af 12te October, skjøndt ikke strax gjort gjældende, og for de fire yngste 1000 Rd., til hvilke Gager Justitskassen, saavidt man kan see, afgav de fornødne Midler, men at der nu til Gageforbedringer af Kongens Kasse tillodes 700 Rd. aarlig, hvoraf hver anden Assessor fik et Tillæg af 100 Rd. aarlig. Reskriptet af 27de December 1799 indeholder, at en af de daværende Bladser skulde indbrages og den derved besparede Gage tilligemed et Tilskud af 400 Rd., der af den kongelige Kasse blev bevilget, anvendes til Lønningsforbedring for de øvrige Tilforordnede, ved hvilken Leilighed Gagen for de fire yngste Assessorer steg til 1200 Rd.

Et mærkeligt Beviis paa den Vanskelighed, som der var forbunden med at udvirke noget Tilskud til Lønningsforbedring for Domstolene, har man og fra 1807. Da de meget knappe Gager for Høiesterets Medlemmer ikke blot vare lidet svarende til Embedernes Betydning, men de og ved de især i de senere Aar betydeligt stegne Priser paa Livets Fornødheder vare blevne utilstrækkelige til, selv under de meest nøisomme Forordringer til Livet, at forskaffe disse Embedsmænd et nogenlunde sorgfrit Udkomme, indgik Rettens Justitiarius Christian Colbjørnsen med en indtrængende Forestilling om Forbedring i deres Gager. Men ikke alene indskrænkede denne, ogsaa for sine Medarbeideres personlige Liv hvist nidkjære, Rettens Formand sit Forslag til et Tillæg af 200 Rd. for hver Assessor, han fandt det endog fornødent dermed at forbinde en Anviisning paa Midler til at holde Statskassen skadesløs for

det, der medgik til disse tarvelige Gageforbedringer, vistnok fordi han havde overbevist sig om, at han ellers ei kunde sætte det attraaede Gagetillæg igjennem. Han foreslog derfor, at Mulkten til Justitskassen for unødigt Trætte ved Høiesteret, der hidtil ubetinget havde været 24 Rd., maatte, efter Sagens Omstændigheder, kunne forhøies indtil 200 Rd., og at derhos Gebyrerne ved denne Domstol maatte forhøies. Disse Forslag bleve og bifaldte i Forbindelse med det foreslaaede Gagetillæg. See om Mulkten en Forordning af 23de Januar 1807 og om Gebyrerne et Reskript af samme Dato. Det var nu uden Tvivl i sin Orden, at hiin Mulktt, i Lighed af hvad der gjælder om andre Bøder, kunde, i Forhold til Trættefærhedens Grad, den Paaagjældendes Kaar og andre Omstændigheder, sættes høiere end hvor omvendt alt talte for den største Lempelighed; ligesom der heller ikke just var Noget at sige paa den ovenmeldte Forhøielse af de i ældre Tider fastsatte Gebyrer. Men det var ikke heldigt, at en Mulktt, hvis Idømmelse og Størrelse saameget beroede paa Høiesterets Skjøn, fik en Forhøielse for at skaffe dets Medlemmer et Gagetillæg, hvilket dog naturligtvis ikke blev afhængigt af, hvorvidt det virkelig blev dækket ved de omhandlede Midler. Desuden var der en væsentligere Forandring, som man maatte have ønsket med Hensyn til Mulkten for unødigt Trætte, men som vilde have ført til en saadan Indskrænkning i Justitskassens Indtægter, at den Forøgelse, som kunde flyde af Mulkstens Forhøielse i enkelte Tilfælde, ikke kunde have veiet op derimod, den nemlig, at den ei skulde være en umiddelbar Følge af, at en Part dømtes i Omkostninger, men kun paalægges ham, naar Sagens Beskaffenhed eller Maaden, hvorpaa han under Samme havde forholdt sig, vidnede om den Villie, at stille en Anden ved hans Ret eller i det Mindste at fortrædige og forsinke ham i dens Rydelse. Denne Forandring skete siden ved Forordning af 11te August 1819*), saavel med Hensyn til Høiesteret som til de øvrige Domstole, ligesom denne nye Forordning ogsaa

*) See Collegialtidenden for 1819 S. 571—577.

indsførte Gradationer i Mulkten ved disse Retter, med Hensyn til hvilke Forordning af 23de Januar 1807 havde ladet det beroe ved Forordningen af 23de December 1735. Men fra den Tid er Mulkte for unødigt Trætte blevet en stor Sjeldenhed, og dette er vistnok det Rette, da det udenfor slige Tilfælde af bestemt Trættekjerthed (hvilke sjeldnere forekomme i den senere Tid end i en ældre) er nok, at den, som Sagen gaaer imod, foruden at bære sine egne Omkostninger, ogsaa maa erstatte dem, han har paadraget sin Modpart. I sidste Henseende vises der maaskee paa dens Befordring, der findes at have Ret, vel megen Skaansel, men dette er for en stor Deel endnu en Levning af Forordning af 23de December 1735, der havde sin Rod i den da herskende Fortolkning af den romerske Ret, og det var netop Hensigten med Forordningen af 1819, at den Bindende skulde være mindre udsat for at lide ved saadan Skaansel.

Det sees saaledes, at det ikke først er i den Tid, som dette Skrift er bestemt til at behøve, Lovgivningen har søgt at spare paa den Godtgjørelse, som Rettens Tjenere billig burde nyde af Staten eller den Retskrede, hvori de ere ansatte, ved at faste denne Godtgjørelse eller dog en uforholdsmæssig Deel deraf over paa de enkelte Statsborgere, der i deres særlige Anliggender behøve Rettens Bistand. Men skjøndt dette er en gammel Skade, saa er den dog ved de Anordninger, der ere givne i ovennævnte Tid, voret til en forhen ukjendt Hvide; det var imidlertid for en retfærdig Bedømmelse nødvendigt, at lægge disse Forhold til de ældre Love for Dagen. Jeg har forresten ikke villet gaae ind paa Maaden, hvorpaa Retsbetjentenes Lønninger tilveiebringes, deels i de nordlige Bilerlande, deels paa de vestindiske Colonier, da dette, der vilde medføre en Deel Vidtløftighed, ikke er af nogen synderlig Interesse for det, der er Formaalet for min Undersøgelse over dette Æmne.

Endnu maa jeg som henhørende til Statskassens Indtægter af Retsgebyrerne henpege paa alle ældre og nyere Stempelpapirs-Anordninger, hvorefter saavel Stævninger som

Indlæg til Retterne, samt Udkrifter og Extrakter af det ved Retten Baserede i private Anliggender ordenilignvis skulle være frevne paa stemplet Papiir, og ligeledes Retsprotokoller skulle være forsynede med stemplet Papiir. Det har maaskee ikke nærmest været Hensigten med disse Bestemmelser, at vinde en Indtægt for Statskassen. Man er ved denne, som ved flere Leiligheder gaaet ud fra den Tanke, at det stemplede Papiir ikke saa meget var en Afgiftsag, som Noget, der tjente til at give et Dokument en vis Værdighed og Betydenhed, ligesom man og har fundet det naturligt, at Stemplet maatte betales (see 3. B. S. 68). Dette var imidlertid en temmelig uklar Tanke, og den har heller ingensinde været ret gennemført, da mange vigtige Dokumenter*), hvoriblandt ogsaa alle Retsakter i criminelle, beneficerede og adskillige andre Sager, have været undtagne fra Brugen af stemplet Papiir. I ethvert Tilfælde har dog det stemplede Papiir, der bruges i Rettergang, tillige været en, skjøndt lidet betydelig, Indtægt for Statskassen og en Byrde for de Paagjældende. I de fleste Tilfælde er denne rigtignok ikke af nogen Betydenhed, saa at der neppe er Grund nok til at ophæve samme. Men ved

*) Til de øvrige Documenter af det Slags, blev der, som bemærket 3. B. S. 60, i 1803 søiet Bestallinger, Privilegier og collegiale Expeditioner, hvortil førken tildeels meget høit stemplet Papiir blev brugt. Det var dog ikke Indtægten, der da blev bortgivet, men Papiirets Beløb blev søiet til de øvrige Collegialgebyrer, og i denne Egenskab bleve de samme Forhøielseafgiift underkastede, der til samme Tid var blevet lagt paa det stemplede Papiir; dog fik den senere Forhøielse af det stemplede Papiir Tægt (Forordning af 9de December 1809) ikke derpaa nogen Indflydelse. Dette synes at vidne om, at man i den Tid ikke lagde saa megen Vægt paa ovennævnte Synspunkt. Derimod erindrer jeg mig, at det under den Correspondence mellem Cancelliet og Rentekammeret, hvis Resultat findes i Cancelli-Circulaire af 21de August 1821, blev af dette Sidste som Grund for, at Foged-Protokoller skulde forsynes med stemplet Papiir, hvilket Cancelliet ikke havde anseet for nødvendigt, blandt Andet gjort gjældende, at dette gav Protokollen mere Høitidelighed.

enkelt Leiligheder er der dog viist en kjendelig Bestræbelse for gjennem Retspleien at forøge Stempletpapiirs=Intraderne, og derved lagt endog særdeles ubillige Byrder paa de Bedkommende, saasom ved det stemplede Papiir, der skal bruges til Execution=Forretninger og Skiftebreve (hvorom mere i det Følgende). Det behøver neppe at bemærkes, at, skjøndt det er Retskriveren, der skal befoste Retsprotokollen med det til Samme hørende stemplede Papiir, saa er dette dog ogsaa en af de Udgifter, hvorfor Erstatning maa søges i Betalingerne for de private Forretninger. Udgiften er just ikke af nogen Betydning, men det maa dog bemærkes, at, uagtet de Protokoller, der ubelukkende bruges til saadanne Forretninger, der baade udføres og gives beskrevne uden Betaling, ere undtagne for Brugen af stempelt Papiir, saa indeholde dog de øvrige Protokoller (saasom Justitsprotokollen og Fogedprotokollen) meget, hvorfor Retsbetjentene deels ingen Betaling nyde, deels kun en saare knap. Ikke sjældent gjelder dette endog om den større Deel af Protokollernes Indhold.

CIV.

Fortsættelse. — De i dette Aarhundrede (navnlig i 1803, 1805, 1812 og 1814) udgivne Anordninger, hvorved Retspleien er blevet bebyrdet med forøgede Udgifter.

Vel er det, som vi have seet, om ikke den oprindelige, saa dog en gammel Retning i vor Lovgivning og Statsstyrelse, at det Offentlige søger at holde sig fri for Udgifter til Retsembedsmændenes Lønning, og saavidt muligt kaster den Godtgjørelse, som det er uomgængeligt fornødent at give dem for deres Arbeide i den offentlige Tjeneste, over paa de Enkelte, der behøve disse Embedsmænds Bistand i deres særlige Anliggender. Det var, som vi og have seet, end ikke noget Nyt, at Staten ligesrem lagde Afgifter paa de til den sidstnævnte Deel af Retsbetjentenes Embede hørende Forretninger.

Imidlertid er det vist, at denne Retning i det Lidsaffnit, som dette Skrift gaaer ud paa at belyse, er traadt langt stærkere frem end forhen. Det er, som allerede bemærket, denne Omstændighed, der har givet dette Anliggende Plads i nærværende Skrift, og bragt mig til at gjøre det til Gjenstand for en omfattende alvorlig Undersøgelse. Efterat have forberedt min Bedømmelse over den nærværende Ordning af disse Forhold ved at sætte Læseren ind i den Maade, hvorpaa de forhen til forskjellige Tider have været behandlede, skal jeg nu særlig omtale de herhenhørende Love fra den Tid, der ligger indenfor dette Skrifts Grændser. Jeg skal begynde med de to i 3die Bind S. 52, 58 og S. 82—83 berørte Forordninger, hvoraf den første (21de October 1803) for de Retter, hvori Gebyrerne indflyde i den kongelige Kasse, forhøiede disse med $12\frac{1}{2}$ Procent til Indtægt for det da oprettede Statskammerfond, og den anden (25de Januar 1805), til Bedste for det saakaldte Justitsfond, indførte lige Paabud paa alle de vedkommende Retsbetjente tilfaldende Retsportler. Som alt paa de nævnte Steder bemærket, er det ikke saameget med Hensyn til de ved selve hine Anordninger paabudne Forhøielser, som for Grundsaetningens og de videre Følgers Skyld, der faa Aar derefter heraf udviklede sig, at de fortjene særdeles Opmærksomhed. Vel var der, som i det Følgende vil blive viist, en vigtig Klasse af Retsforretninger, med Hensyn til hvilke allerede $12\frac{1}{2}$ Procents Tillæget var en lidet begrundet og for de borgerlige Omsætninger hæmmende og heller ikke for Retshaandhævelsen uskadelig Forhøielse i Gebyrer, der snarere havde egnet sig til Nedsættelse. Men det værste var, at man, efterat Isen var brudt for en umiddelbar og almindelig Beskatning af de Retsforretninger, der blive at betale af den Paagældende, i en nærliggende Tid gjorde yderligere Brug deraf for at afhjælpe Finantsernes forøgede Trang til ethvert Hjælpe-middel. Det var ved Sportel-Reglementet for Landsoversamt Hof- og Stadsretten af 11te Marts 1812, men især ved den betydelige Forhøielse, som den kort efter udkomne Forordning af 7de April paabød saavel i de ved dette nylig udkomne

Reglement, som i de almindelige Sportel-Reglementer for hvert af Rigerne, anordnede Retsgebyrer af disse i mange Tilfælde bleve høist trykkende. De fleste af de Gebyrer, hvorom dette især gjaldt, fik vel en betydelig Nedsættelse ved det nye Sportel-Reglement af 22de Marts 1814, men der blev dog i denne Anordning meget for meget tilbage af de Indtægter, som man i 1812 havde søgt gennem Retspleien at tilvende Statskassen, og skjøndt der ved senere Anordninger deri ere skete adskillige Lempelser, saa ere dog disse enkelte billige Undtagelser ingenlunde nok til at frigjøre Sportel-Lovgivningingen for det stærke Præg af Fiscalitet, som der var blevet den paatrykt, og hine Indtægter ere vedblevne at være til Hinder for en ny og bedre Ordning af dette Anliggende, hvortil der er en sand, men ingenlunde tilbørlig erkjendt, Trang.

Den første Anledning til det Sportel-Reglement for Landsøver- samt Hof- og Stadsretten, der udkom under ovenmeldte 11te Marts 1812, blev givet ved et Andragende fra samtlige Rettens Tilforordnede om en Forbedring af deres i og for sig knappe, og derhos under Bengerrepræsentativernes dybe Nebværdigelse høilig forringede, Gager. Det er allerede oven S. 164—165 bemærket, med hvilken Sparksomhed Lønningerne fra først af havde været ansatte for Hof- og Stadsretten, og hvor langsomt og tarveligt de efterhaanden vare blevne forøgede. Denne Rets i 1805 foregaaende Forbindelse med Landsøverretten for samtlige Stiftet, dog Bornholm derunder ikke indbefattet, indeholdt ikke nogen sand Forbedring i de Tilforordnede's Kaar; thi vel fik de hver et Tillæg af 200 Rd., og siden, efter at deres fra de tre forrige Landsting arvede Forretningskreds havde ved Forordning af 6te September 1805 faaet en ikke ubetydelig Udvidelse, endnu andre 200 Rd.*), men, da der ei bleve ansatte flere Medlemmer i

*) Derimod blev intet Lønningstillæg givet Rettens Medlemmer i Anledning af den Tilvæxt, Forretningerne fik deels ved Ophævelsen af Landstinget paa Bornholm og af Lagthinget paa Færøerne (Plakat af 29de Juni 1813 og 11te Mai 1816), deels derved, at adskillige

Retten, disses Antal endog blev mindre, end det for nogle Aar siden havde været, imedens den blot havde de kjøbenhavnske Sager, var og den Tid, som de Assessorer, der ikke havde Formue, uomgængeligt behøvede til ved andet Arbeide at skaffe det fornødne Tilskud til deres Sager, blevet dem saaledes be-
 skaaret, at de i oeconomisk Henseende ikke kunde finde sig bedre stillede end forhen. Sagerne vare nu for de 6 yngste Assessorer 900 Rd., og med at komme høiere op i Gagerækken saae det langsomt ud. De endog i Forhold til de fleste andre Embedsclasser ringe Lønninger, hvormed Rettens Medlemmer vare afslagne, maatte naturligviis under de meget forhøiede Priser paa alle Livsfornödenheder, der viste sig allerede i de første Krigsbaar, synke saa dybt, at de ikke kunde yde det tarveligste Udkomme for en Familie, og det var først i en senere Tid og under endnu mere stegne Priser, at der blev givet de lønnede Embedsmænd nogen, skjøndt meget ringe, Erstatning for det store Tab, de lede ved Bengerepræsentativernes Nedværdigelse. Det blev derfor, om jeg ikke feiler, i de første Maaneder af 1810 af Rettens Medlemmer besluttet, at gaae ind med Ansøgning om nogen Forbedring i deres trykkende Aar; og jeg paatog mig, paa Anmodning, dertil at gjøre et Udkast. Vel hørte jeg ikke til dem, der vare meest ivrige for dette Skridt. Efter den Maade, hvorpaa jeg var istand til at benytte min Tid, var jeg ikke i den Grad trængende til et Lønningsstillæg som enkelte af mine Colleger, jeg kunde heller ikke vente, at noget Synderligt var at udrette, og et Afslag vilde jeg have fundet krænkende. Men jeg vilde ikke trække mig tilbage fra det Arbeide, som mine Colleger, til hvilke jeg stod i det lykkeligste Forhold, gjerne ønskede i mine Hænder. Sagen var derhos i sig billig, og jeg vidste, at nogle af mine hæderlige Colleger vare haardt trykkede af det daglig stigende Misforhold, hvori deres Sager kom til Livsfornödenhederne.

grevelige og friherrelige Retter Tid efter anden bleve, saaledes som det allerede var sleet med de kongelige ved Forordningen af 6te September 1805, henlagte under Landsøverretterne.

Man fandt det iøvrigt nødvendigt, at henvende Cancelliets Dpmærksomhed paa adskillige Retsportler, som billig kunde sørges, saaledes at et tarveligt Lønningstillæg derved kunde dækkes, Noget, hvortil man især førtes ved at tænke paa, hvad der var foregaaet med Hensyn til det oven S. 173—174 omtalte Tillæg, som Højesteret havde faaet i 1807. En saadan Sportelforhøielse fandt man dog størstedels kun tilraadelig for de Sager og andre Retsforretninger, som angik betydelige Bærdier, hvoriblandt især de ved Sportel=Reglementet af 13de August 1777 med langt mindre Hensyn til Bærdierne end det, der fandtes i de tidligere Sportel=Reglementer, det for Norge af 11te Juni 1788, og det for de øvrige Retter i Danmark af 19de December 1800, fastsatte Tinglæsningsgebyrer maatte i Forhold til Bærdierne kunne modtage Forhøielser, der uden i nogen Maade at blive trykkende, kunde indbringe et ikke ubetydeligt Beløb. I Anledning af dette Andragende tilfrev Cancelliet, efterat have corresponderet med Finantscollegiet, Retten, at det vilde søge at udvirke dens Medlemmer et passende Tillæg, men begjærede derhos, at den først indsendte et fuldstændigt Udkast til et hensigtsmæssigt Sportel=Reglement. Dgsaa dette Arbeide blev mig overdraget, og, skjøndt Sagen ikke tilfulde var tilendebragt, da jeg i Slutningen af 1810 blev befordret til Assessor i Højesteret, fuldførte jeg dog, efter mine hidtilværende Collegers Ønske, og i Forbindelse med disse, det, der den Tid endnu stod tilbage; Udkastet afgik uden Tvivl fra Retten i Begyndelsen af 1811. Men da der og andetsteds fra, navnlig fra Norge, indkom endog mere paatrængende Andragender om Forbedring i Embedsmændenes Lønninger, ligesom Nødvendigheden deraf var almindelig erkjendt, saa opstod den Tanke tildeels at tilveiebringe Midler hertil ved betydelige Forhøielser i Retsportlerne ved samtlige Retter, og, ligesom derved det af Retten indsendte Sportel=Reglements Afgjørelse blev forsinket, saa fik det, skjøndt det uden nogen, eller i alt Fald uden nogen synderlig Afændring, udkom under 11te Marts 1812, strax efter ved den under 7de April udkomne almindelige Forordning om Retsportlers Forhøielse,

en ganske anden Virkning, end Retten havde tænkt sig*). I nogle enkelte Dele var vist Rettens Udcast vel meget Bræg af den Tid og den Hensigt, hvori det blev udarbejdet, men i det Hele taget var det dog saaledes indrettet, at det, selv naar Pengæværdien igjen reiste sig, kunde have været ganske taaleligt. Som allerede bemærket var den forøgede Indtægt fornemmelig søgt ved forholdsmæssige Forhøielser for de Sager og Forretninger, der angik betydelige Summer. I det øvrige havde man fornemmelig gjort sig til Regel, at Retsgebyrterne i de kjøbenhavnske Sager bleve de samme som de, Forordning af

*) Det blev isørigt Intet af det Tillæg, hvorom der var givet Retten Haab. Sandsynligviis har man antaget, at de skjøndt ikke meget sigende Tilskud, der under Navn af Gratialer bleve Embedsmændene tilstaaede i Aarene 1810, 1811 og 1812 indeholdt alt det Tillæg, der, efter Omstændighederne, kunde tilstaaes, og at siden Forordningen af 5te Januar 1813 (se. Plakat af samme Dato), havde, hvad der i Begyndelsen var en temmelig almindelig Tanke, ophjulpet de lønede Embedsmænds Kaar i den Grad, hvori Forholdene krævede og tilstedte dette. Men i alt Fald gik Retten glip af den særegne Gageforbedring, hvortil den kunde synes at egne sig, og som havde faaet Anerkjendelse i ovennævnte Cancelliets Svar. Nogle ganske saa Aar, efterat jeg var indtraadt i Cancelliet, indkom der fra Retten et Andragende om Gageforøgelse, hvori uden Tvivl ogsaa denne Omstændighed var paaberaabt, (hvad jeg dog ikke med Visshed erindrer), men, skjøndt Cancelliet varmt anbefalede Sagen, blev den uden Følge. Dette var rigtignok haardt, men jeg kan dog ikke andet end erkjende, at det, saalænge Finantstilstanden endnu var meget ugunstig, havde ikke ringe Betænkelse, at forhøje Gagerne for en enkelt Embedsclasse; thi skjøndt de Grunde, der talte for Rettens Ansøgning, efter min Overbeviisning havde en særdeles Styrke, saa lod det sig dog ikke nægte, at der vare andre og det meget talrige Embedsclasser, der kunde synes ikke mindre at trænge til forbedrede Kaar, i hvilken Henseende navnlig den hele saa ringe afslagne Officerstand ikke burde glemmes. Det var heller ikke at vente, at alle vedkommende Regjeringsmyndigheder kunde betragte de forskjellige Embedsclassers Adkomster ganske paa samme Maade.

19de December 1800 havde bestemt for Landstthinget, og som nu i Følge Forordning af 25de Januar 1805 § 17 betaltes i de Retsfager, der behandlede ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten i dennes første Egenkab. Der var nemlig ingen antagelig Grund for, at der skulde erlægges lavere Betalinger i de kjøbenhavnske Sager, end i dem, der indbragtes for samme Ret fra Provindserne, men Forskjellen havde sin historiske Grund deri, at Sportel-Reglementet for hine første Sager var fra 1777 og det for de sidste fra 1800; og da de i dette anordnede Betalinger ingenlunde kunde siges at være overdrevne, var det i sin Orden, at det væsentlig blev lagt til Grund ogsaa for de kjøbenhavnske Sager. I enkelte Dele turde dog Reglementet af 1812 være gaaet for vidt i Anvendelsen af Grundsætningen om Sportlernes Forhøielse i Sager, der angaae betydelige Værdier. I Særdeleshed havde den Forøgelse i Skiftebekostninger, som dets § 64 indeholdt, Meget imod sig, men, som i det Følgende nærmere skal blive forklaret, hidhørte det Trykkende i denne Deel af Reglementet ikke egentlig fra den nye Maalestof, som det indførte for Salairret, men fra den ved Forordning af 13de Januar 1792 med Skiftesalairret forbundne Afgift til det Offentlige, hvori der ved denne Leilighed et vel lod sig gjøre nogen Afændring. Ved den ovennævnte Forordning af 7de April 1812 blev imidlertid saavel dette nye udfomne Sportel-Reglement, som de øvrige Sportel-Anordninger, foruden i enkelte Dele særlig at blive forhøiede (§ 5), satte i Forbindelse med betydelige Afgifter til det Offentlige. Herved blev den Bistand, den Enkelte maatte søge hos Retsembedsmændene, i mange Tilfælde utilbørlig kostbar, og paa den anden Side blev dog den selve Retsbetjentene tilkommende Betaling meget ofte ganske uforholdsmæssig ringe. Denne Anordning bestemte nemlig, at samtlige ved de gjældende Sportel-Reglementer anordnede Retsgebyrer skulde forhøies, forsaavidt Skifter og Auctioner angif, med $87\frac{1}{2}$ Procent og iøvrigt med 350 Procent, og at de med saadan Forhøielse skulde ansættes i Toldspecies efter en Cours af 600, dog at denne Omsætning bortfaldt, hvor de vare bestemte til visse

Procent eller Promiller. Videre fastsatte Anordningen, at vedkommende Embedsmænd, som lønnes med Sportler, skulde, hvor Forhøielsen var $87\frac{1}{2}$ Procent, deraf nyde 25 Procent, og hvor den var 350 Procent, de 200 Procent, men de øvrige respective $62\frac{1}{2}$ og 150 Procent tilfalde deels den almindelige kongelige Kasse, deels Skatkammerfondet, deels Justitsfondet. Herved blev nu den meget betydelige Deel af Betalingerne for Rettens Bistand, der er sat til en vis Quotadeel af den behandlede Gjenstand, bragt til en meget byrdefuld Hvide, medens de øvrige ikke fik den Størrelse, som behøvedes for at dække Tabet ved Coursforværringen, men efter Afdrag af den Andeel, der blev offentlige Kasser tillagt, endog bleve meget langt tilbage derfra. Hvad hiint første Slags Gebyrer angaaer, da indeholdtes den Forhøielse, som den forringede Pengевærdi krævede, allerede i dennes Indflydelse paa den Sums Størrelse, hvoraf de skulde beregnes. Dette synes og at have ligget til Grund for den Forskjel, som Anordningen gjør mellem de Skiftes- og Auctionsvæsenet vedkommende Gebyrer og de øvrige. Men Hensigten blev ingenlunde opnaaet ved de Bestemmelser, som Forordningen indeholdt. Det var rigtig nok fornemmelig i hine to Grene af Retsgebyrvæsenet, at Pengenes sunkne Værdi ikke medførte nogen gjennemgribende Forringelse i Retsgebyrerne. Men baade foresaldt i hine to Grene Gebyrer, som uden Hensyn til Gjenstandens Værdi vare ansatte til en bestemt Pengestørrelse, og paa den anden Side var der ogsaa uden for Samme ved det nylig udfomne Sportel-Reglement for Landsovers samt Hof- og Stadsretten indført Gebyrer, der udgjorde en Quotadeel af Sagens Gjenstand. Saaledes blev der i hine to Forretningsgrene som i de øvrige en Deel Gebyrer, der, navnlig forsaavidt de kom Embedsmændene selv tilgode, ingenlunde fik en til Betalingsmidlets dybe Nedværdigelse svarende nominel Forhøielse, medens derimod en Deel Gebyrer, til hvis Forøgelse Pengevæsenets Tilstand ikke frembød nogen gyldig Grund, bleve bragte til en unaturlig og trykkende Hvide. For blot at anføre nogle faa Exempler gif Salairret for Løsbreauctioner til $7\frac{1}{2}$ Procent,

hvoraf de $2\frac{1}{2}$ Procent skulde tilfalde offentlige Kæbber. Allerede det fra gammel Tid (Forordning af 19de December 1693 § 14) fastsatte Salair af 4 Procent var rigelig høit, og dertil var endnu ved Forordningerne af 21de October 1803 og 25de Januar 1805 kommet en Tillægsafgift af $\frac{1}{2}$ Procent, der dog ikke kom Embedsmændene tilgode. Iligemaade blev Salairret for Auctioner over faste Eiendomme og Kjøbmandsvarer, der allerede forhen i mange Tilfælde kun var altfor høit, og som derhos ved selve Sportel-Reglementet af 11te Marts 1812 havde faaet nogen Forøgelse, ydermere, og det i en meget betydelig Grad, forhøiet, saavel ved den ommeldte almindelige Bestemmelse i Forordning af 7de April 1812, som og desforuden ved en særlig Bestemmelse i dennes § 5. En meget stærk og paafaldende Tilvært fik ogsaa de ved Reglementet paabudne Promillegebyrer. Disse bleve navnlig det almindelige Tillæg af 350 Procent underkastede, hvoraf til Exempel fulgte, at de 2 Promille, der efter bemeldte Reglements § 15 skulde, foruden det sædvanlige Incaminationsgebyr, betales i enhver Domsag, der angik en Hovedstol af 1000 Rd. eller derover, forhøiedes til 9 Promille, og den ene Promille, der efter Reglementets § 20 skulde udredes i Bidnesager af et saadant Beløb, til $4\frac{1}{2}$ Promille. Med Hensyn til Forordningens § 2 sidste Membrum, saavel som i Betragtning af det Unaturlige i en saadan yderligere Forhøielse i de ganske nylig bestemte betydelige Gebyrer (hvilke det, som det Følgende viser, snart blev fundet fornødent at indskrænke), kunde der være nogen Anledning til Tvivl om, at den egentlig laae i Forordningens Mening. Men den med Forordningen fulgte Tabel over de Gebyrer, der efter Sportel-Reglementet af 11te Marts 1812 i Forbindelse med Forordning af 7de April næst efter skulde udredes ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten, gjorde det dog umuligt at lægge nogen lempende Forklaring ind i Forordningen. Paa den anden Side medførte den saauheldigt udtrykte, skjøndt i en rigtig Tanke grundede, Forskiel mellem Skifte- og Auctionsvæsenet og de øvrige Grene af de med Retspleien forbundne Forretninger en overvættes og for

al rimelig Grund blottet Nedsættelse af de i hiin Green foresaldende Gebyrer, der ikke vare beregnede efter Procenter. Saaledes blev det i mange Tilfælde, navnlig naar Reiser dermed vare forbundne, yderst knappe Gebyr af 2 Rd., som Forordning af 19de December 1693 § 15 og med den de senere Sportel-Anordninger havde tillagt Auctionsforvalteren, naar faste Eiendomme opbydes til Salg uden at der skeer noget Hammerflag, ved efterat være forhøiet med $87\frac{1}{2}$ Procent=Tillæget at omsættes til Toldspecier efter Cours 600, ikke mere end 60 Skilling i fornævnte Valuta, hvoraf vedkommende Embedsmænd (naar Dommer- og Skriver-Embedet vare adskilte, begge til Deling) kun nøde 40 Skilling. Endnu mere paafaldende var det, at Arvbetalingen for Skiftebreve, der allerede efter Lovens 1. B. 25. Cap. 23. Art. var 48 Skilling, ved hiin Overgang gik ned til 15 Skilling Toldspecies, hvoraf Skriveren kun beholdt de 10, der langt fra ikke havde den Værd, som 10 Skilling Courant før Krigen, medens den ringere Arvbetaling, der var fastsat for Aker og Udskrifter i andre Forretningsgrene dog nu skjøndt ogsaa dybt nedsat i sand Valuta, ved det høiere nominelle Tillæg kom over den, der nu blev at erlægge for Skiftebreve. Denne havde dog fra gammel Tid været sat høiere og det meget høiere, fordi Skriveren deri tillige skulde finde sin Godtgjørelse for Møde og Protokolførelse under alle Skiftesessioner, hvorfor aldeles ingen særlig Betaling fandt Sted, hvorhos der endda ved Forordningen af 23de December 1735 § 9 om Justitskassen var blevet paalagt ham af denne Betaling at svare 6 Skilling for Arket til bemeldte Kasse. Men ogsaa med Hensyn til andre Sportler, der ikke stode i et vist Forhold til Gjenstandenes Værdier, bleve de vedkommende Embedsmænd kun slet hjulpne ved bemeldte Forordning. Udenfor Skifte- og Auctionsvæsenet fik de nemlig i saakaldte Toldspecier dog kun det Halve af hvad der forhen var dem tillagt i dansk Courant, for hvis oprindelige Værdi hiin kunstige Valuta stod meget langt tilbage. Forsaavidt bleve vel de sportellønnede Rets-Embedsmænd ikke værre farne end de, der vare satte paa fast Løn. Men Stillingen blev dog i flere

Maader meget forffjellig. De anordnede Retsgebyrer skulde nemlig ikke blot indeholde Retsembedsmændenes Bederlag for de enkelte Forretninger, hvorfors de erlægges, men tillige for en Mængde andet Arbeide, som de uden særligt Bederlag have at udføre, og tillige for Udgifter, som ere forbundne saavel med de betalte som med de ubetalte Forretninger. Hvad der her ved imidlertid var det meest paafaldende, var, at det ikke var til Besparelse for den, der havde at betale Arbeidet, men for at skaffe en offentlig Kasse en Indtægt, at Embedsmændene maatte lide et saadant Afbræk. Naar, for kun at nævne et Exempel, en Dommer, istedetfor den ham ved Forordning af 19de December 1800 tillagte høist tarvelige Betaling af 1 Rd. for at affige en Dom, nu kun skulde nyde 48 Skilling, og det i en meget maadelig Valuta, skulde dog Kongens Kasse ved Siden deraf oppebære en Afgift, som den aldrig forhen havde nydt, af 19½ Skilling i samme Valuta, og derhos Justitsfondet i Henhold til Forordning af 25de Januar 1805 4½ Skilling.

Det Foranferte uagtet vare de Retsembedsmænd, hvis Indtægter fornemmelig bestode i anordnede Sportler, i det Hele heldigere stillede end de, der lønnedes med fast Gage; thi, foruden at de Fleste ogsaa havde nogle Indtægter i Naturalier*), var der, som viist, en Deel af Sportlerne, hvis Navnebeløb af sig selv tiltog nogenlunde i det Forhold, hvori Pengenes Værd tabte sig, og i enkelte Jurisdictioner flød endog denne Indtægtskilde rigelig, og dog havde Lovgivningen

*) Enkelte Retsbetjente paa Landet havde dog ikke nogen Naturalindtægt, der kunde komme i Betragtning. Saaledes maatte Birkedommerne paa de kongelige Godser, hvilke ofte vare af ligesaa stor Udstrækning som de største Herreder, efter Forordning af 4de November 1720 næies med 2 Skilling for hver Tønde Hartkorn, altsaa med 25 Rd. for hver 1000 Tønder Hartkorn Bondegods, Birket indeholdt, istedetfor det i Lovens 1. B. 5. Cap. 18. Art. forordnede Dommerkorn. Dette i sig umaadelig ringe Bederlag var under Pengerepræsentativernes dybe Synken blevet til saagodt som ingen Ting.

nu tilstaaet dem en Forøgelse ogsaa i dette Slags Sportler. Men medens der ingen Grund var til disses Forhøielse, var det heller ikke afgjort, hvorvidt den vilde føre til en virkelig Forbedring i vedkommende Embedsmænds Indtægter. Navnlig kunde den overvættes Hvide, som Auctionssalairret havde faaet ved den i 1812 paabudne Forøgelse, af hvilken dog kun den mindste Deel tilfaldt dem selv, have til Følge, at de reent frivillige Auctioner vilde blive sjældne, og at de Baagjældende ogsaa i andre Tilfælde vilde benytte alle de Midler, som stode dem aabne til at undgaae Hammerslag og derved det egentlige Auctionssalair. Desuden var det ingenlunde i alle Jurisdictioner, at Forretninger af det omberørte Slags forefaldt i saadant Antal, at det, Retsembedsmanden kunde vinde ved den forøgede Betaling, de nøde for disse, kunde dække det Tab, der fulgte af den næsten intetsigende Størrelse, hvortil andre ham tilkommende Betalinger vare nedsunkne. Men hvorledes end denne Embedsklassens Stilling maatte betragtes i Forhold til de Fastlønnedes, saa er det dog vist, at ogsaa den var meget mislig efter Forordningen af 7de April 1812. Dette blev nu ikke afhjulpet og kunde ikke vel afhjælpes ved Forordningen af 5te Januar 1813. Efter dennes § 18 skulde Retsgebyrerne saaledes som de i Følge Forordning af 7de April 1812 vare blevne ansatte i Toldspecies indtil videre betales med et lige Beløb i Rigsbankpenge Sølvsærdi, hvoraf der dog maatte afgives en saa stor Andeel til det Offentlige, som Forordningen af 1812 havde fastsat. Det vilde upaatvivleligt have ført til billigere og naturligere Forhold, hvis de i 1812 foregaaede Forandringer i Sportelvæsenet ganske kunde have været lagte tilside, og de ældre Sportelsatser i Overeensstemmelse med den almindelige Regel i Forordningen af 5te Januar 1813 § 43 (cfr. Plakaten af 9de Juli s. A.) vare gaaede over til Rigsbankpenge Sølvsærdi, Daler for Daler og Skilling for Skilling. Vedkommende Embedsmænd vilde vel derved ingenlunde være blevne fuldstændigt skadesløsholdte for de dem ved ældre Anordninger tillagte Sportler, men de vilde dog, med Hensyn til de af disse, som havde en bestemt Penge-

størrelse, kun have lidt det samme Afbræk, som den lettere Myntfod, og for det første derhos Forskjellen mellem den lovbestemte og den virkelige Sølvværdi paaførte de fastlønnede Embedsmænd, og deres øvrige Indtægter (saasom Auctions-salairer) vilde end ikke i det Hele have været en saadan Redfættelse undertastede, skjøndt den forringede Pengeværdi heller ikke derpaa vilde være uden Indflydelse. Der var imidlertid under Finantsernes betrængte Tilstand ikke at tænke paa, at de uden videre kunde give Slip paa den hele Indtægtsforøgelse, som der i 1812 var blevet dem hjemlet, og den besluttede Forandring af Pengevæsenet taalte heller ikke yderligere at forsinkes ved vidtløftige Forhandlinger om denne forholdsviis lidet betydende Gjenstand. Imidlertid blev det ved den Leilighed erkjendt, at denne behøvede en fuldstændig Omordning, hvilken og udtryffeligg blev bebudet ved Forordningens § 18. Det varede heller ikke længe, førend der gjordes de fornødne Skridt til Fuldbgyrdelsen af dette Udsagn. Allerede nogen Tid førend jeg i Foraaret 1813 blev kaldet til Sæde i Cancelliet, vare to af Landsovers samt Hof- og Stadsrettens dygtigste Medlemmer (den nogle Aar derefter afdøde Etatsraad Dall og nuværende Conferentsraad, Generalauditeur og Hviesterets-Udsætsfor Koefoed, den Tid vel en af Rettens yngste Udsætsforer, men alligevel bekjendt for sin særdeles Evne til en Sags grundige Behandling) udnævnte til at forfatte et Udkast til et fuldstændigt Sportel-Reglement for samtlige Retter. Medens disse Mænd med muligste Omhyggelighed og Nøiagtighed bearbejdede denne Sag, hvori jeg, da den i min nye Stilling blev mig saa nær vedkommende, ikke kunde have ønsket bedre Medhjælpere, satte de sig i Forbindelse med mig, navnlig med Hensyn til Grundlaget for det nye almindelige Sportel-Reglement, hvorved de tre forskjellige Sportellove, i hvis Sted det skulde træde, men fremfor alt de ved Forordningen af 7de April 1812 paa Retspleien lagte betydelige Afgifter, frembyde særdeles Banfeligheder. Jeg kunde ikke andet end dele deres Ønske om at Retspleien, saavidt muligt, maatte befries for hine Afgifter; og det maatte være min Sag ved Forhandlingen i Cancelliet og

de videre Skridt, hvortil disse Forhandlingers Udfald kunde føre, at søge Forholdene saaledes udjevne, at en nogenlunde taalelig Ordning af Sportelsagen blev gjort mulig. Dette var imidlertid deels med Hensyn til Finantsernes Tilstand, deels efter det Forhold, hvori jeg nu var kommen til det Collegium, hvorfra Forordningen af 7de April var udgaaet, ikke lidet vanskeligt. Om jeg end maatte være istand til nogenlunde uviagtigt at meddele mine i dette Niemed anvendte Bestræbelser, hvortil jeg ikke vilde have andet Hjælpemiddel end min Huskommelse, saa vilde jeg dog ikke her finde det passende. Jeg skal kun bemærke, at det i Begyndelsen ikke havde Udseende til, at jeg derved vilde faae noget Væsentligt udrettet, og at jeg derfor var ret tilfreds, da det omsider lykkedes, at faae fornævnte Retspleien paalagte Afgifter saaledes indskrænkede, som det skete ved Sportels-Reglementet af 22de Marts 1814, skjøndt jeg den Tid ligesaa klart som nu indsaae, at det til en vedbørlig Ordning af Sportelvæsenet vilde have været fornødent, at Retspleien frigjordes for alle de af finantsielle Hensyn Tid efter anden men især i 1812 Samme paalagte Byrder.

Paa dette Sted finder jeg mig anlediget til at anbringe en Bemærkning, som ikke er uden historisk Interesse, den, at Indtrykket af den Overlighed, hvortil Retspleiens Beskatning blev drevet ved Forordning af 7de April 1812, sandsynligviis fremkaldte den mærkelige § 98 i den paa Tidsvold under 17de Mai 1814 vedtagne Grundlov for Norge, hvorved det er fastsat, at der ikke med Sportler, der erlægges til Rettens Betjente, maa forbindes nogen Afgift til Statskassen. Denne Bestemmelse, der uforandret og under samme Paragraphtal blev gjengivet i den nye Grundlov af 4de November, var saameget mere paafaldende, som Forfatterne af den norske Grundlov ikke have haft den Tilbøielighed, som man finder i visse andre Grundlove til ved Forfrister angaaende de borgerlige Forholds Ordning at binde den fremtidige Lovgivning. Det maa saaledes formodes, at der har været en ganske særegen Anledning for dem til ved Grundloven at værne imod Afgifter af dette Slags. Vel har Stang i sin systematiske Frem-

stilling af Norges grundlovsbestemte Ret S. 537—538 meent, at
 fornævnte § maa være foranlediget ved den franske Grundlov
 af 1721, der havde fastsat, at al Retspleie skulde være fri
 (sfr. oven S. 135). Denne Forfatter var allerede, da han i
 1833 udgav hiint Værk, en af Norges høit anseete Mænd,
 og har senere paa en anden Bane udsoldet en saa kraftig og
 indsigtfuld Virksomhed, at det ogsaa udenfor hans Fædre-
 land dybt beklages, at han ikke længe har kunnet udholde
 sine hæderlige Anstrængelser. Men med al den Bægt, hans
 Mening om hiint Anliggende maatte have, saa troer jeg dog,
 at han ikke deri har truffet det Rette. Den nævnte Paragraph
 i den norske Grundlov er af et ganske andet Indhold end den
 paapegede Bestemmelse i den franske Forfatning af 1791;
 langt fra at hjemle fri Retspleie forudsætter den netop, at
 der skal erlægges Betaling for den Retsbistand, som den enkelte
 Borger i sine særlige Anliggender begjærer af vedkommende
 Embedsmænd, Noget, som og stedse i den paafølgende Lov-
 givning er blevet erkjendt i Norge, saavidt jeg veed, uden at
 der nogensinde har rørt sig nogen Stemning for en Forandring
 i denne gamle Tingenes Orden. Derimod har det ligesaa
 først af staaet klart for mig, at det var Forordningen af 7de
 April 1812, der havde foranlediget Forfatterne af den Eids-
 volder Grundlov til at give en saadan Bestemmelse, men
 skjøndt det forekommer mig, at dette den Tid med Styrke blev
 udtalt i den norske Presse, saa maa jeg dog, med Hensyn til
 hvad der findes hos bemeldte Forfatter, nu paatvivle dette, og
 snarere antage, at jeg ad andre Veie er kommen til hiin Over-
 beviisning. Vist er det, at bemeldte Forordning gjorde et
 meget uheldigt Indtryk i Norge, hvilket jeg saameget desto
 bedre kunde forklare mig, som det tilfældigviis var kommet til
 min Kundskab, at den for en stor Deel var blevet fremkaldt
 ved de fra Norge indkomne alvorlige Forestillinger om Nød-
 vendigheden af en Forbedring i Embedsmændenes ved Benge-
 væsenets Odelæggelse dybt sunkne Indtægter. Man kunde
 navnlig hverken være tilfreds med det Ubetydelige, der tildeels
 ved Hjælp af bemeldte Forordning blev gjort for Embeds-

mændene, og endnu mindre ved det Middel, der blev anvendt for at skaffe Hjælpemidler dertil. Det var uden Tvivl nærmest for at give sin da levende Villie Luft, at de paa Eidsvold forsamlede Mænd fandt sig bevægede til at udtale den i en Grundlovsbestemmelse. Den ovennævnte Forfatter har ikke været indlevet i hiin Tid, og derfor søgt en anden Forklaring. Men da denne, som viist, ikke ret passer til Paragraphens Indhold, saa kan jeg dog ikke være uvis om, at den har den Oprindelse, som jeg har angivet, og hvoraf den aldeles kan forklares. Endnu bemærkes, at de ved Forordningen af 7de April 1812 paabudne Afgifter, hvori de under 21de October 1803 og 25de Januar 1805 fastsatte Tillæg til Retsgebyrer vare inddragne, bleve i Henhold til Grundloven ophævede ved et Reskript af 1ste Juli 1814, men at saavel de ved Forordning af 13de Januar 1792 (cfr. Sportel-Reglement for Norge af 11te Juni 1788 1. Afd. § 2, cfr. 5. Afd. § 11) paabudne Skifteafgifter (hvorom mere siden) og den ved Forordningen af 23de December 1735 § 9 fastsatte Afgift af Skiftebreve ei bleve behandlede ganske paa samme Maade, hvorimod de dog bleve ophævede ved den første almindelige Skattelov, der udgik fra det norske Storthing (Lov af 1ste Juli 1816 Cap. 1 § 2 og § 3 Nr. 5.

CV.

Yderligere Betragtninger over den ved Forordning af 21de October 1803 paabudne Forhøielse af de Kongens Kasse tilfaldende Sportler og Gebyrer.

Saavel i 3die Bind S. 58 som oven S. 178 har jeg yttret, at den ved Forordningen af 21de October 1803 paabudne Forhøielse af de Retsgebyrer, som indfløde i Statskassen, allerede i sig selv var uheldig, men endnu mere blev det ved de yderligere Skridt, som der i de paafølgende Aar gjordes ad den saaledes betraadte Vei. Vel havde bemeldte Forhøielse ikke just ganske det Præg af en Afgift paa Rets-

pleien, der saa bestemt fremtraadte i de senere Anordninger, hvortil den baneede Veien, men den kunde betragtes som en Forhvielse af det, der forhen var antaget at være det billige Bederlag for de Rets handlinger, der foresaldt ved enkelte Domstole; og dette kunde synes at have saameget mere for sig, som de Sportelbestemmelser, der havde for disse Retter, og deriblandt Sportel-Reglementet for Hof- og Stadsretten af 13de August 1777, vare ældre end de, der vare bleve givne for de øvrige Retter, nemlig Sportel-Reglementet for Norge af 11te Juni 1788, og den almindelige Sportel-Forordning for Danmark af 19de December 1800. Der var aabenbart en Deel Tilfælde, hvori en Forhvielse af de ved Høiesteret og Hof- og Stadsretten, saa godt som de eneste Domstole i Danmark, hvorpaa Forordningen af 21de October 1803 fandt Anvendelse, foresaldende Betalinger, bragte disse i et bedre Forhold til Løberne og de yngre Sportel-Anordninger. Men Tillægsafgiften af 1803 indskrænkede sig ikke til dette Slags Sportler, hvorimod den og omfattede adskillige, til hvis Forhvielse der fra disse Sider ingen Anledning var. Blandt disse skal jeg blot nævne Auctions-salairerne baade af Løbsøer, af faste Eiendomme og hvilkensomhelst anden Art Gjenstande, hvorfor et eget Auctions-salarium var anordnet; thi, ligesom de nævnte nyere Anordninger ikke havde sat dette Salair høiere end Reglementet af 1777, saa kunde der hverken i de Forandringer, Tiden havde ført med sig, eller i de kjøbenhavnske Forhold være nogen Anledning til at forhøje bemeldte Salair og navnlig at sætte det høiere i Kjøbenhavn end andetsteds. De stegne Priser, de hyppigere Omsætninger maatte snarere føre til en lavere Procentansættelse, saaledes som i det Hele Procentgevinsten af alle Foretagender pleier efterhaanden at tage af ved Forholdenes Udvikling og Omsætningernes Tiltagelse. Det var saaledes til Exempel unaturligt, at det almindelige Auctions-salair skulde her i Staden være $4\frac{1}{2}$ Procent, medens det paa alle andre Steder kun var 4 Procent, og under de mindre gunstige ældre Forhold aldrig havde været mere. Dette er i alle de Tilfælde, hvor Auctions-beløbet ikke

er ganske ubetydeligt, allerede en høi Betaling for Auctionsforvalterens Uleilighed, og derhos ikke lidet byrdefuldt for den, hvis Gods sælges, især da der, foruden dette Salair, er deels enkelte andre sportelmæssige Betalinger at udrede, deels betydelige Udgifter udenfor Sportel-Reglementet, navnlig Inkassations-salarium, der i Reglen var lige med Auctions-salairret, og derfor nu begyndte ogsaa at forhøies ligesom dette; Godtgjørelse for Catalogers Forfattelse, der ofte er et temmelig betydeligt Beløb, for deres Trykning, med meget mere. Det blev derhos et meget unaturligt Forhold, som fremkom ved at slike procentviis bestemte Betalinger eenfæddig bleve forhøiede for Kjøbenhavn, saa at det endog kunde synes, at Conseqventsen fordrede en lige Forhøielse af Retsgebyrerne andetsteds; det varede ei heller længe, førend en saadan almindelig Sportel-forhøielse blev indført.

Endnu maa jeg paa dette Sted bemærke, at, hvad der er anført mod den ved den ovennævnte Forordning af 21de October 1803 paabudne Tillægsafgift paa de den kongelige Kasse tilkommende Retsgebyrer, ikke i det Hele finder Anvendelse paa den Forhøielse, der ved samme Forordning blev lagt paa de collegiale Gebyrer, og det kunde synes, at disse i en meget ældre Tid fastsatte Betalinger under de forandrede Forhold ret godt maatte kunne taale en Forøgelse af $12\frac{1}{2}$ Procent. Imidlertid har jeg ogsaa havt dem for Die, naar jeg i 3die Bind S. 58 har sagt, at nogle af de ved de adskillige under bemeldte Datum udgivne Forordninger paabudne Forhøielse af ældre Afgifter eller andre Indtægter vare noget smaalige. Der var efter Forholdenes Bestaendighed ogsaa andre Sider, hvorfra netop en Tillægsafgift paa collegiale Gebyrer var lidet anbefalelig. Deels var der saaledes en Mængde Bevillinger, der kun vare fornødne som Følge af Ufuldkommenhed i Lovgivningen, saasom de fleste Testaments-Confirmationer og de fleste Bevillinger i Rettergangssager, med Hensyn til hvilke sidste ogsaa de mod Afgifter af Retspleien ansøgte Grunde i det Hele vare anvendelige. Derhos vare nogle af hine Gebyrer umaadelig høie, og netop under de

forandrede Omstændigheder blevne endnu mere trykkende og uforholdsmæssige end forhen. Dette gjaldt fremfor alt om de Bestallinger, der medførte Rang. Hvor betydelige Collegialgebyrterne for disse vare, kan man see af Forordningen af 27de November 1775 § 33, naar det tillige erindres, at det samlede Bestallingsgebyr udgjorde omtrent det Tredobbelte af det der anordnede stemplede Papiir (cfr. iøvrigt 3. B. S. 80), stundom, navnlig hvad de Bestallinger angik, hvorved den ved Forordningen om Justitskassen af 23de December 1735 § 12 paabudne Afgift tillige skulde svares, endog noget mere. I en ældre Tid havde der været et andet Forhold mellem Rang og Formuenhed end det, der siden efterhaanden havde dannet sig, af hvilket ældre Forhold den høie Rangskat saavel som det ofte betydelige Hensyn, der i flere ældre Skatteanordninger var tagen til Rang, maa hibledes. Nu var det vistnok meget uforholdsmæssigt, at til Exempel de saa knapt lønede Medlemmer af Højesteret skulde betale 2 à 300 Rd., og det i en Pengeværld, der forholdt sig til den nuværende som 8 til 5, for deres Bestallinger, (hvad en ældre Bestalling til et andet Embede havde kostet blev ikke den Tid som nu efter den ved Rentekammerets Circulaire til samtlige kongelige Collegier af 14de Juli 1821 meddeelte kongelige Resolution af 30te Juni næstforhen affortet), medens en Bestalling som Herredsfoged og Skriver end ikke kostede 20 Rd. Det særdeles Trykkende, som hine Gebyrer medførte, under de lønede Embedsmænds siden saa dybt nedsatte Raar, forarsagede iøvrigt, at de, navnlig under Cancelliet meget ofte bleve estergivne, hvilket dog en kongelig Resolution af 23de October 1827 (cfr. Cancelli-Circularet af 30te s. M.) standsede. Naar oftmeldte Forordning særlig omtaler Gebyrer til den kongelige Kasse, som oppebæres af Dvirigheden, saa kan det kun sigte til de collegiale Expeditioner, som efter Forordningen af 23de Mai 1800 eller andre Anordninger vare Dvirighederne betroede til i Dvereensstemmelse med de derfor givne Regler af dem at udeliveres.

CVI.

Om den ved Forordningen af 25de Januar 1805 paabudne Forhøielse af de Embedsmændene ved Underretterne tillagte Sportler og Gebyrer til Indtægt for det da oprettede Justitsfond.

Det er oven S. 195—199 bemærket, hvorledes den ved Forordning af 21de October 1803 paabudne Forhøielse af de Kongens Kasse tilfaldende Retsgebyrer medførte en Ulighed mellem Kjøbenhavn og alle andre Retskredse i begge Kongeriger, der med Hensyn til visse Retsforretninger og netop dem, for hvilke de anordnede Betalinger gave det største Udbytte, ikke havde nogen antagelig Grund for sig, og at saaledes Forordningen af 25de Januar 1805, der lagde en lignende Forhøielsesafgift paa alle ved Underretterne forefaldende Retsgebyrer, forsaavidt tjente til at afhjælpe et Misforhold. Men paa den anden Side havde denne sidste Forordning den uheldige Egenskab, at bære et mere umiskjendeligt Præg af Beskatning paa Retspleien end Forordningen af 21de October 1803, idet den paabød en Tillægsbetaling til Indtægt for Finantserne i Anledning af Forretninger, der udførtes af Embedsmænd, som ikke lønnedes af Staten, men som Staten tvertimod benyttede til at udføre betydeligt Arbeide i den offentlige Tjeneste, hvorfor de maatte søge deres Godtgjørelse i de dem med Hensyn dertil tillagte tildeels noget høie Betalinger for de Forretninger, de havde i Enkeltens særlige Anliggender. At bemeldte Afgifter indfald i en særlig Kasse, der dog skulde bruges til at bestride de Udgifter, som ellers vilde have været at udrede af Finantserne, gjør ingen Forandring i foranførte Henseende.

Det eneste, der kunde siges til Forsvar for en saadan Afgift, var, at den skulde tilveiebringe Midler til at give de af bemeldte Embedsmænd, der havde særdeles ringe Indtægter, og af disse vare der den Tid ikke saa, en passende Forbedring, og saaledes tjene til at udjævne det Misforhold, som Sportel-

indtægternes store Ulighed ikke kunde andet end medføre. Men hvilken Bægt man end ellers kunde tillægge denne Betragtning, faa maatte den dog tabe sig derved, at det i Gjærningen kun blev en forholdsviis ringe Deel af Justitsfondets Indtægter, der anvendtes til hiin Bestemmelse, hvilken ogsaa kun var et af de Formaal, som hjemleedes i Resolutionen af 18de Januar 1805, hvorved Fondets Oprettelse blev bifaldet, og som i selve Forordningen af 25de næstefter end ikke særlig er nævnt. Af det i 1841 bekjendtgjorte Normalreglement S. 25—26 sees det, at Justitsfondets aarlige Udgifter, da det i Medfør af kongelig Resolution af 6te Juni 1840 blev inddraget, udgjorde over 52,000 Rb., men at deraf mindre end 4000 Rb. gik til Underretsbetjente m. fl. *) Derhos sees det, at Fondets aarlige Indtægter af 20 Procents-Ugiften i Forbindelse med nogle Afgifter af enkelte Embeder, hvilke efter S. 27 maae beregnes til 1000 Rb., have efter Middeltallet af Aarene 1835—1839 udgjort 60,000 Rb. Den allerførste Deel af Justitsfondets Indtægter blev saaledes anvendt til ganske andre Udgifter, og det til saadanne, der efter alle Grundsætninger maatte udredes af den almindelige Statskæsse, deriblandt noget over 18,000 Rb. til Cancelliet og dets Contoirer, og over 23,000 Rb. til Høiesteret og Overretterne samt Kjøbenhavns Politiret. Endvidere havde Fondet samlet en rentebærende Capital af noget over 520,000 Rb. samt en Kassebeholdning af over 76,000 Rb., hvoraf en stor Deel strax blev gjort rentebærende. Naar Renten af den Capital, der var samlet ved Hjælp af hiin Afgift, regnes med, var det altsaa i 1840 en Indtægt af over 80,000 Rb., som Statskassen gjorde sig af de ved Underretterne faldne Sportler **) og som efter al Sandsynlighed ikke lidet er blevet forøget i de senere Aar. Justitsministeren

*) Sevnfør S. 100, der viser, at 400 Rb., der vare tilskaaede til Løn for Politibetjentene paa Kjøbenhavns nordre og søndre Virk, var indberegnet i den paa ovennævnte Sted opførte Sum.

**) Derunder vare dog ikke de betydelige Afgifter indbefattede, som svares af Skifter; hvorom der i det Følgende vil blive handlet udsærlig.

har under 5te Februar d. A. *) paa Landsþinget ytret den Formodning, at 20 Procents=Afgiften for Diebliffet udgjorde 100,000 Rd. om Aaret. Dette tør jeg vel ikke saa lige antage, uagtet det vilde komme mig vel tilpas med Hensyn til det, jeg her søger at bevise, medens jeg finder, at det var lidet skiftet til at styrke den Hensigt, hvori Justitsministeren har anbragt det. Men skjøndt jeg er villig til at staae en Deel af i det Beløb, hvortil Justitsministeren beregner 20 Procents=Afgiften **), vil man neppe feile, naar man antager, at Statskassens samlede Indtægt deels af bemeldte Afgift, deels af Promille=Afgiften, deels af de ved Forordning af 13de Januar 1792 paalagte, men siden meget forøgede, Skifte=Afgifter udgjør rigelig 150,000 Rd. Det kommer mig imidlertid ikke meget an paa, om man vil sætte det noget høiere eller lavere, thi under alle Omstændigheder er det vist, at Staten længe har havt og endnu har en betydelig Indtægt, hidrørende fra de Afgifter, hvormed den fornemmelig i dette Aarhundrede har bebyrdet den Deel af Retspleien, som allerede forhen var noksom bebyrdet ved de Embedsmanden saa godt som uden alt Bederlag paalagte Arbeider i den offentlige Tjeneste, hvilke ikke blot krævede en maaskee nok saa stor Deel af hans Tid som de med sportelmæssig Betaling forbundne Forretninger, men derhos og paaførte ham betydelige Befordrings- og Contoirudgifter. Dette maa nu tjene til yderligere at bestyrke, hvad der allerede staaer fast i Følge almindelige Betragtninger, at Staten, for at muliggjøre en billig Ordning af de med Retsforretningerne forbundne Betalinger, bør give Slip paa de ubillige Afgifter, som den i en Finantsforlegenhed, der ikke længe efter Christian den Ottendes Tronbestigelse saaes at være overvunden, har lagt paa hine Forretninger. Dette er i Sandhed dog kun lidet forlangt, da det Offentlige, selv efter at have opgivet hine

*) See Landsþingetidende S. 831.

**) Her er naturligviis kun Tale om det, der indkommer ved den aarlige Afgift, uden at Renterne af den derfra hidrørende Capital her komme i Betragtning.

Indtægter endda vilde have den hele Tjeneste, som de ved Underretterne ansatte Embedsmænd have at forrette i dets Anliggender, saa godt som for Intet. Men allerede det vilde være en heldig Forandring, og jeg skjønner heller ikke rettere end, at det indtil videre vilde være nok for at sætte Betalingerne for Retsforretningerne paa en billig Fod, uden i det Hele at formindste Retsembedsmændenes Indtægter, hvilke det ved Dybhøvelsen af hine Afgifter vil blive gjørligt i flere Henseender at forbedre, medens dog ogsaa nogle af Samme burde bortfalde eller nedsættes. Kun forsaavidt det skulde blive fornødent at gjøre andre Forandringer i Retsforvaltningen, som vilde gjøre nye Udgifter fornødne, saasom ved at adskille nu forenede Embeder, indskrænke altfor vidtløftige Retskredse o. s. v., kunde maaskee Tilskud af Statskassen eller af Retskredsene være fornødne. Jeg skulde endog troe, at, naar blot hine Staten forbeholdne Afgifter maae bortfalde, ville Retsportlerne lade sig saaledes ordne, at de, uden at blive trykkende, ville indeholde Midler til de meest fornødne Forandringer i foransførte Retning.

Det er oven S. 181 blevet forekastet Forordningen af 7de April 1812, at der, selv i de Tilfælde, hvori det af andre Hensyn var fundet fornødent, at sætte Retsembedsmændenes Betaling langt under det, der udfordredes til et ret Vederlag for deres Tid og Arbejde, dog skulde i Anledning deraf ydes en Afgift til Staten. Dette samme finder, skjøndt i en ikke saa paafaldende Grad, Anvendelse paa Forordningen af 25de Januar 1805. Man kan vistnok henregne alle de i den egentlige Rettergang faldende Gebyrer til denne Klasse. For kun at anføre et Par Exempler, var efter den til hiin Tid gjeldende Sportel-Forordning for Danmark af 19de December 1800 den almindelige Godtgjørelse, der tilkom Dommeren for at forfatte, affige og underskrive en Dom ved Bytingene, kun 96 Skilling (§ 11), ved Herreds- og Birkethingene endog kun 64 Skilling (§ 48); disse Betalinger bleve derhos nedsatte til det Halve, altsaa til respective 48 og 32 Skilling, naar Sagen

angif et Pengebeløb, der var under 15 Rd. (§§ 21 og 60). Saalidet end disse anordnede Gebyrer i og for sig udgjorde noget passende Vederlag for det med en Sags Paakjendelse forbundne ofte vidtløftige og ansvarfulde Arbeide, saa maatte man dog aldeles bifalde Grundsætningen, at Gebyrerne for det ved en Rettergangsag forefaldende Arbeide sættes meget lavt. Man maa og i Særdeleshed anerkjende den Grundsætning, hvorefter de almindelige i sig selv lave Gebyrer endnu sættes ned til det Halve i smaa Gjeldsager. Men hvorledes kan det forsvares, at Staten, medens den, for ikke at gjøre Udgangen til Retten vanskelig, i saa høi Grad kniber paa den Godtgjørelse, Dommeren skal have for sit Arbeide, dog selv tager nogle Skillinger for dette Dommerens Arbeide? I den Deel af bemeldte Sportel-Forordning, der bestemte Betalingen for Fogedforretninger (anden Afdeling) gif det ogsaa overalt igjennem, at Embedsmanden, især naar Gjenstanden er af ringe Værdi, maatte nøies med en overmaade knap Betaling. Saaledes erholdt han for Udlægsforretninger i Lvsøre, naar Gjenstanden var under 20 Rd., kun 1 Rd., og det, uagtet Forretningen maatte vare en heel Dag (§§ 135 og 144), og han paa egen Befostning maatte besordre sig til og fra det Sted, hvor Forretningen foregif (§ 233). Saa ussel denne Betaling end var, og saa haardt det end i Særdeleshed kunde synes, at Embedsmanden endog kunde komme til at anvende det Tre-dobbelte eller mere paa Befordring til og fra Stedet, saa fuldkommen er det dog i sin Orden, at Staten i slige smaa, men, da de idelig forekomme, i deres Heelhed ingenlunde uvigtige, Forhold ikke spærrer Udgangen til Rettens Haandhævelse ved uforholdsmæssig Betaling, og at den derfor i det Slags Sager fordrer en Dpoffrelse af Retsembedsmanden, der ved andre bedre lønnede Forretninger maa erstattes ham. Men naar Staten paa den anden Side forøger hiin Betaling ved af fornævnte Forretninger at tage en lille Skat, saa seer jeg ikke, hvad der kan siges til Forsvar herfor.

Medens jeg saaledes maa finde den hele Grundvold, hvor-

paa Justitsfondet er bygget, meget uheldig*), bør jeg dog, i Anledning af hvad der oven er bemærket om Sammes Anvendelse, tilføie et Par Ord, for at væрге imod vrangte Forestillinger, som ofte forhen have ladet sig høre. Foranmeldte Bemærkninger gaae ene og alene ud paa at vise, at de Afgifter, der gjennem Justitsfondet indkom til Staten af de ved Underretterne foresaldende Forretninger, kun for en meget liden Deel anvendtes til Forbedring af de ved saadanne Retter ansatte Embedsmænds Vilkaar. Derimod turde den Anvendelse, der blev gjort af Fondets Indtægter, naar der bortsees herfra, i det Hele taget have været ikke blot forsvarlig men endog meget gavnlig. Imidlertid maa jeg, for ikke at sige mere end jeg med fuld Overbeviisning kan vedstaae, tilføie, at det ikke er for Justitsfondets hele Tid, jeg ubetinget tør udtale denne Mening. Saavidt jeg har kunnet erfare, har der under Krigen ikke fundet nogen synderlig Strængthed Sted i at overvaage den fornødne Rigtighed for de Fondet tilkommende Indtægter. Sagen havde og, i Særdeleshed hvad Norge angik, sine store Banffeligheder; meget af hvad der i dette Rige skulde have været indkommet i Justitsfonds-Afgift, gik tabt. Udenfor Gagerne til Landsoverretterne og Pensioner til de afgangne Landsdommere og nogle nye Lønninger og Lønningstillæg til selve Cancelliet og dets Contoirer blev der i hiin Tid ikke heller gjort synderlig anden Anvendelse af Fondets Indtægter end til Gratialer og Forstrækninger, hvilke sidste for en stor Deel ei kunde faaes tilbagebetalte. Efterat Forordningen af 5te Januar 1813 var udkommet vare Fondets Indtægter endog i nominelt Beløb meget formindskede (see oven S. 186, 188), medens alle de

*) Der var og en Synderlighed i Benævnelsen Justitsfond, da der allerede i Følge Forordningen af 23de December 1735 habdes en Justitskasse, der ogsaa oppebar Indtægter af Retæpseien, og navnlig indtil Sportel-Reglementet af 22de Martz 1814 udkom, af Skiftebreves Beskrivelse (sef. oven S. 186). Der maatte i slige Tilfælde aflægges et Regnskab til Cancelliet og et andet til Rentekammeret og det for meget ubetydelige ved samme Leilighed oppebaarne Indtægter.

paa Samme hvilende Gager og Pensioner gif over til Rigsbankpenge Sølvværdi, Daler for Daler. De udestaaende eller i Fondet henliggende Summer bleve derhos forvandlede til Rigsbankpenge R. B. efter Forholdet 6 til 1. Fondet, der desuden maatte til Norge afgive Andeel af den Capital, som det ved Fredsslutningen antoges at have eiet, var saaledes i en meget ringe Tilstand, og blev kun ved Hjælp af de forøgede Indtægter, det siden fik, sat istand til at bære de paa Samme lagte Byrder, og, efter saa Mars Forløb begynde paa at samle en Capital. Det er og først efterhaanden, at dets Regnskabsvæsen blev bragt i en fast og betryggende Orden, hertil bidroge de ved Forordningen af 20de October 1819 paabudne Sportel-Journaler og det med Hensyn dertil Amtmændene foreskrevne Tilsyn, saa og de Inspectionsreiser, som i en Deel Aar bleve foretagne af Cancelliets Medlemmer, og endnu andre særlige Omstændigheder, som jeg ei her kan berøre. Fra den Tid tør jeg paastaae, at der intet Væsenligt er at udsætte paa Justitsfondets Bestyrelse undtagen den maaskee for store Paaholdenhed, der vistis i en Deel Aar. Det er alt bemærket, at der, da Justitsfondet i 1840 blev inddraget, deraf blev udredet en aarlig Sum af over 23,000 Rd. til Lønninger for de høiere Domstole; og neppe vil Noget kunne miskjende, at den Lønningsforbedring, som derved blev forskaffet disse Retters Medlemmer, var en gavnlig Anvendelse. En ikke ringe Deel af den Sum, som blev udredet til de tvende Landsøverretter, bestod i de aarlige Lønninger, der oprindeligen bleve disse tillagte (see oven S. 170). Men i en senere Tid, og navnlig efterat Fondet ved mangeaarig særdeles Sparfommelighed havde samlet sig en temmelig betydelig Capital, blev, ved Hjælp af Samme gjort det første alvorlige Stridt til Forbedring i Gagerne saavel for Højesteret som for de øvrige Overdomstole. Dette skete ved den i den Udsingske Samling indførte kongelige Resolution af 1ste Juli 1834, hvorefter Fondet aarlig skulde afgive 8,850 Rd. til denne Bestemmelse; og, skjøndt Gagerne for bemeldte Retters Tilforordnede just ikke endnu kom i et tilfredsstillende Forhold til Embedernes Vigtighed, hvorfors de ogsaa flere Gange siden ere blevne yderligere forhøiede, saa

var dog hiint Beløb ret anseeligt, naar det sammenlignes med den Smaalighed, der i ældre Tider blev viist ved de Lønningsforbedringer, der enkelte Gange bleve tilstaaede hine Embedsmænd (sejvnfør oven S. 164—166, 172—174).

Enhver, som kjender noget til den Tids finansielle Tilstand, det være sig endog blot af den i 1835 kundgjorte Finantsoversigt og de dybe Suk over vore flette Finanser, som den fremkaldte saavel i som udenfor Stænderne, vil tilstaae, at det, hvis Justitsfondet ikke havde været, ei i 1834 vilde have været gjørligt at forskaffe et nogenlunde passende Tillæg til hine Embedsmænds Lønninger, navnlig naar man tillige erindrer, at mangfoldige andre Embedsmænd endnu maatte hjælpe sig med den samme nominelle Gagestørrelse i Rigsbankpenge, som de i ældre Tid havde havt i en meget bedre Valuta. Nogle ville dermed maaskee være tilbøielige til at antage, at Fondet dog i høiere Grad er blevet benyttet til Bedste for Cancelliet. Men skjøndt der vistnok i en tidligere Tid blev enkelte Gange tilstaaet saavel Cancelliets Medlemmer, som og i Særdeleshed de under samme arbejdende Contoirchefer og andre Embedsmænd Gratialer eller Forstrækninger, som siden bleve eftergivne, hvilket dog ingenlunde var skeet i noget stort Omfang og for det allermeeste ikke uden talende Billighed, saa tvivler jeg dog om, at noget saadant er skeet i den senere Tid, navnlig ei fra 1818, da Embedsmændene begyndte at faae deres rigtignok ved den store Forandring i Møntfoden nedsatte Gager ubestaltte i rede Sølv og altsaa bleve frie for den yderligere Afgang, som de hidtil havde lidt ved at modtage samme efter en fra virkeligt Sølv meget afvigende saakaldet Sølvværdi, medens der og nu indtraadte nogle Aar, hvori Priserne paa de fleste Ting gik saaledes ned, at Embedsmændenes Stilling blev bedre, end den siden 1807 havde været. Iøvrigt vare paa den Tid, de anførte Tillæg bleve bevilgede Medlemmerne af Overdomstolene, Gagerne for Cancelliets Medlemmer deels aldeles ikke, deels kun ganske ubetydeligt høiere, end de inden Pengevæsenets Forstyrrelse havde været i dansk Courant; for første Deputeret var den 2800 Rd., for den anden 2400 Rd., og for de øvrige

2200 Rd., og at disse Gager for en ikke liden Deel bleve udbetalt af Justitsfondet var jo i bemeldte Henseende ligegyldigt. Nogen Tid efter blev der vel og af Justitsfondet bevilget Cancelliets Medlemmer Lønningstillæg i et, til dem Høiesteret havde faaet, omtrent svarende Forhold. Men dog bleve Gagerne derved ingenlunde overdrevne. Dette kan allerede skjønnes af de Roeskildske Stænders Finants-Petition for 1842*), hvori disse paa en Tid, da dog nogen yderligere Gageforbedring var kommet til, yttrede, at Gagerne for Deputerede og Departementschefer saavel i det danske Cancellie som i andre Collegier vare saa knappe, at det var til Hinder for disse vigtige Posters Besættelse med de dygtigste Mænd. I samme Petition udtalte Stænderne tillige Ønsket om en yderligere Forbedring af Høiesterets og de øvrige høiere Domstoles Gagering. Dette var vist ogsaa et velbegrundet Ønske; men medens Stænderne saaledes fandt begge disse Embedsclasser lige egnede til yderligere Gageforbedring, turde det indlyse, at der ved Anvendelsen af de Kræfter, Justitsfondet omfider havde samlet, var blevet viist ikke mindre Omsorg for Retternes end for Cancelliets Medlemmer. Forsaavidt der i fornævnte Petition tillige yttres, at de Collegie-Deputeredes og Departementschefernes for knappe Lønninger gave Anledning til, at de med deres Embeder, der havde Krav paa deres hele Virksomhed, forenede andre Poster, maa jeg endnu tilføie, at denne Bemærkning i det mindste med Hensyn til Cancelliet ikke havde stor Betydning, og at jeg i Særdeleshed aldrig har havt nogen lønnet Biforretning, der kunde være mig til Hinder i at røgte mit Kald, medens jeg idelig og idelig blev sat ind i Commissioner og Comiteer, der medtog megen Tid uden nogenstunde derfor at erholde eller forlange nogen særlig Godtgørelse.

Jøvrigt blev den Justitsfondet ved Forordningen af 25de Januar 1805 tillagte 12½ Procents-Afgift ved Sportel-Reglementet af 22de Marts 1814 § 156 endog forhøiet til

*) Tidenden S. CXXV.

20 Procent. Men det er allerede udhævet, hvorledes det efter de Forhold, som til den Tid fandt Sted, endog var vanskeligt at faae de overvættede Afgifter, der i 1812 vare blevne lagte paa Retspleien, bragte ned til den nysnævnte Størrelse. Dette vilde allerbedst kunne gøres indlysende for Enhver, dersom jeg kunde forelægge Dplysninger om de oven S. 190 paapegede Forhandlinger, der traadte mellem Forordningen af 5te Januar 1813 og Sportel=Reglementet af 1814; men ogsaa uden det maa Enhver, der kan og vil nogenlunde sætte sig ind i de daværende Forhold, let indsee, at det allerede maatte holde haardt at bringe det dertil, at Finantserne i den høist betrængte Tilstand, hvori de netop til den Tid meer end nogeninde før eller senere befandt sig, sloge saameget af i de dem ved Forordningen af 7de April 1812 tillagte Afgifter af Retspleien, som der skete ved Reglementet af 22de Marts 1814. Og da Justitsfonds=Afgiften ved de Retter, hvorved Gebyrerne tilfaldt Embedsmændene, var aldeles parallel med den Forhvielses=Afgift, som tilfaldt Statskassen ved de øvrige Retter efter Forordningen af 21de October 1803, saa var det ingenlunde gaaet an nu at ophæve denne Parallelisme ved en forskjellig Procentsats for disse forskjellige Retter. Justitsfondet var desuden som Følge af de oven S. 201—202 bemærkede Omstændigheder kommet i en høist mielig Tilstand, hvoraf det kun ved forsøgede Indtægter (hvoriblandt især den var af ikke liden Betydning, der hidrørte fra Plakat af 24de November 1815, der udvidede 20 Procents=Afgiften til de vestindiske Der) kunde udhjalpes. Da der dog ved Sportel=Reglementet af 1814 tilstodes en ikke ubetydelig Nedsættelse i de Afgifter, som for to Aar siden vare lagte paa Retspleien, saa fandt man sig og heel vel i det, der blev tilbage. I al Fald var det ikke den Omstændighed, at 12½ Procents=Afgiften blev forvandlet til 20 Procent, der vakte Beklagelse. Derimod hørte man vel stundom Besværinger over Forhvielsen i de ved Forordningen af 13de Januar 1792 foreskrevne Skifteafgifter (hvorom siden), sjældent dog uden af de Enkelte, som bleve følelig ramte af denne i visse Tilfælde saa høie Afgift. Der kunde iøvrigt til hiin Tid ikke let tænkes paa nogen anden Afgift til Erstatning

for Tabet af de med Retspleien forbundne Afgifter. Den i Forhold til Kornværdien fastsatte Landskat blev netop i 1814, formedelst de forandrede Forhold, hvad den ikke havde været tilforn, meget byrdefuld, og to Aar silbigere saae Regjeringen sig i den Nødvendighed at tilstaae en stor Lempning i denne Skat, og derhos at eftergive Indkomstskatten for de tilbagestaaende Aar, m. v. Man kan saaledes ikke billig undre sig over, at der i 1814 blev levnet saameget af de Byrder, der i 1812 bleve lagte paa Retspleien. Men under den Forandring i Forholdene, der efterhaanden viste sig, bleve enkelte af de meest trykkende Bestemmelser i Sportel=Reglementet forandrede, hvorpaa det Følgende vil indeholde adskillige Exempler. Dgsaa blev Justitsfonds=Afgiften deels ophævet for nogle enkelte Tilfælde, deels ved Sportel=Reglementerne for Island og Færøerne af 10de September 1830 § 77 og 30te Marts 1836 § 68 aldeles eftergivne disse Der, hvor de rigtignok aldrig burde have været indførte. Ligeledes vil man i de mangfoldige fundgjorte Fortolkninger over Sportel=Reglementet, der ere udgaaede fra Cancelliet, finde en vedvarende Retning til den billigste og lempeligste Mening. Men paa fuldstændig at frigjøre Retspleien for de Byrder, der til Indtægt for Finantserne vare lagte paa Samme, kunde der ikke arbeides, førend efter at Finantserne vare komne i en saadan Tilstand, at der ikke syntes at være nogen Betænkelighed ved, at de gave Slip paa de Indtægter, som de i deres fortrykte Tilstand havde søgt i Afgifter paa Retspleien, og i alt Fald Landet meget vel kunde taale paa anden Maade at erstatte Finantserne dette Tab; men heller ikke fra den Tid af har dette været at opnaae, uden Tvivl fordi der har manglet en klar Erkjendelse af Sagens Bigtighed (see 3die Bind S. 58 og oven S. 151—155).

CVII.

Betragtninger over den Omordning i de forskjellige Grene af Retsportlerne, der bør foretages i Forbindelse med Retspleiens Frigjørelse for de Byrder, der til Bedste for Statens Finantser ere lagte paa samme; 1) med Hensyn til egentlige Rettergangssager.

Hvad der i det foregaaende Afsnit er anført deels om den Gavn, der er tilveiebragt ved Hjælp af Justitsfondet, deels om de Forhold, paa Grund af hvilke der i 1814 ikke kunde være Tanke om fuldstændig at befrie Retspleien for de store Afgifter, der i 1812 bleve lagte paa samme, kan og skal ikke svække de Indvendinger, der i det Foregaaende ere fremførte mod den hele Grundsætning, at gjøre Retspleien til en Indtægtskilde for Finantserne. Disse Indvendinger ere uden Tvivl aldeles afgjørende, og de indskrænke sig end ikke til den umiddelbare Beskatning af Retspleien, der, skjøndt ikke forhen just ganske fremmed for vor Lovgivning, dog først i dette Aarhundrede ret er kommet frem, men omfatter ogsaa den middelbare Beskatning, som indeholdes deri, at Embedsmændene ved Underretterne ikke af Staten eller Retsfredsen faae behørig Godtgjørelse for den Tid og det Arbeide, som de maae anvende i den offentlige Tjeneste, men største deels skulle søge deres Løn herfor i de tildeels noget rigelige Betalinger, der tillægges dem for den Retsbistand, som de enkelte Borgere behøve i deres særlige Anliggender. Det staaer nu tilbage at gaae nærmere ind paa vort Sportelvæsen, for at udpege de væsentlige Forandringer, som til en billig og retfærdig Lettelse for Borgerne bør gjøres i dets forskjellige Grene, og som lade sig iværksætte, naar Staten vil give Slip paa hiin Indtægtskilde. Dog, som allerede bemærket, finder jeg det end ikke paatrængende nødvendigt, at drive denne Fordring til det Yderste, men maa holde for, at hiint for Samfundet vigtige Anliggende vil lade sig ordne paa en ret antagelig Maade allerede derved, at Retspleien befries for de umiddelbare Af-

gifter, der ere lagte paa samme, uden at det i alt Fald for det første vil være fornødent, at ogsaa den ovenberørte middelbare Beskatning lider nogen sær betydelig Indskrænkning; ja der er endog noget af det, der hører under Begrebet om umiddelbar Beskatning paa Retspleien, som man gjerne kunde lade blive ved.

Hvad nu de Betalinger angaaer, som Sportel-Reglementets første Afdeling bestemmer for de i egentlige Rettergangsager forefaldende Forretninger, saa have disse til alle Tider været satte langt under det, der vilde være fornødent, naar Embedsmændene skulde have den Tid og det Arbejde, som denne Deel af deres Embeder koster dem, nogenlunde erstattet, og dette Forhold er ikke blevet et andet ved Sportel-Reglementet af 22de Marts 1814, hvorefter Godtgjørelsen i mange Tilfælde endog er blevet lavere end forhen. I Almindelighed har det lagt Sportel-Forordningen af 19de December 1800 til Grund, navnlig de Bestemmelser, der i samme ere givne for Kjøbstæderne. Dette medførte vel nogen Forhøielse i hvad der forhen betaltes i Landjurisdictionerne, men den lavere Sportel, som bemeldte Forordning endnu vedligeholdt for disse, havde forlængst tabt, hvad der forhen kunde have talt for samme, i hvilken Henseende jeg her blot skal henvise til, hvad jeg udførlig har ophøst om Tabet eller Forringelsen af de faste Indtægter, Lovens 1. B. 5. Cap. 18. Art. tillagde Rettens Besjente paa Landet, og den store Tilvæxt, som det Pligtarbejde, hvormed de ere blevne besværede, efterhaanden havde faaet. Landbeboerne kunde vistnok ogsaa nu bære de samme Betalinger for den Retsbistand, de behøve, som Kjøbstadbeboerne. Men desuden bleve de i 1800 anordnede Betalinger i Almindelighed betydeligt lavere, end de forhen vare, da Sportel-Reglementet af 1814 ordentligviis i det nye meget forringede Betalingsmiddel beholdt Satsene i Forordningen af 19de December 1800 med et Tillæg af $\frac{1}{8}$. I adskillige Tilfælde blev endog Betalingen, foruden den Afgang, der fulgte af den ringe Møntfod, ogsaa paa anden Maade nedsat. Dette gjælder især om Betalingen for Retsubskrifter, der med Ophævelse

af de mange forhen gjældende Forforskjeller mellem Kjøbenhavn, de øvrige Kjøbstæder og Landet, mellem Domsakter, Kjendelsesakter o. s. v., blev nedfat ei blot ved Betalingsmidlets ringe Værd, men og ved det meget forøgede Tal af Linier, der efter Sportel=Reglementets § 154 skulde være paa hver Side, og af Bogstaver paa hver Linie. Dgsaa blev i Kjøbenhavn Retsomkostningerne i Vidnesager, Gedsager o. s. v. ikke lidet nedsatte derved, at det kun var med Hensyn til Domsager, at Reglementet vedligeholdte den betydelige Forstjæl mellem Gebyrerne ved Hof- og Stadsretten og ved de egentlige Underretter*). Jeg skal ikke trætte Læserne ved at gennemgaae de forskjellige enkelte Bestemmelser, deels i Reglementet af 1814, deels i de ældre Sportel=Anordninger, der ved indbyrdes Sammenligning fremvise den betydelige Lettelse, som saaledes blev givet i en Deel af Retsgebyrerne, og det netop i saadanne, der i mange Rettergangssager vare de betydeligste. Dersom Nogen tvivler om, at det saaledes forholder sig, vil det ikke være vanskeligt, at anstille de til Prøvelse deraf fornødne Sammenligninger.

Kun eet er der, hvorved den her omhandlede Green af Retspleien blev fordyret, det Promislegebyr nemlig, som efter Sportel=Reglementet af 22de Marts 1814 §§ 23, 34, 43 skal udredes i de Sager, hvis Gjenstand overstiger et Beløb af 1000 Rd. Ved Udarbejdelsen af det Sportel=Reglement for Hof- og Stadsretten, der udkom under 11te Marts 1812, blev det befundet, at der i den Green af Samme, der angif de egentlige Rettergangssager, ikke uden Tryk for Almceheden, om ikke i Diebliffet, saa dog naar Rengenes Værdi igjen reiste sig, kunde skee nogen væsentlig Forhøielse uden med Hensyn til Sager af en vis betydelig Værdi. Det er en stedse i Sportel=Lovgivningen erkjendt Grundsætning, at Betalingerne for Retshandlingerne bør staae i et vist Forhold til Gjenstandens Værdi, for at Embedsmanden ved den høiere Godt=

*) De Grunde, der talte for saaledes at indskrænke denne Forstjæl, findes udviklede i Nyt juridisk Arkiv 12. B. S. 164—165.

gjørelse i de Sager, der uden Tryk for de Paagjældende kunne bære en saadan, kunde faae nogen Dyrkning for den lave og ofte intertsigende Betaling, hvormed han maa lade sig nøie i de Tilfælde, hvori Udgang til Retsbistand altfor meget vilde besværliggjøres, dersom den Tid og det Arbeide, Samme koster, nogenlunde skulde betales. I de egentlige Rettergangsager havde dog det i denne Betragtning grundede Hensyn til Værdien ikke faaet en saa gjenneemgribende Virkning som i de andre Grene af Sportelvæsenet. Disse Sager høre i deres Heelhed til dem, hvori Retsembedsmændene deels aldeles ingen Betaling nyde for deres Arbeide, deels maae lade sig nøie med en meget ringere end den, der vilde behøves til nogenlunde at erstatte den Tid og det Arbeide, som de fordrer, hvorimod de i de bedre Indtægter, som andre Grene af deres Embeder medføre, maae søge den dem billig tilkommende yderligere Skadeløsholdelse. Men desuagtet er ogsaa indenfor denne Klasse af Forretninger et lempeligt Hensyn taget til Gjenstandens Værdi. Ligesom Forordningen af 19de December 1800 gjorde en til en vis Værdi knyttet Forskjel mellem fulde og halve Gebyrer, saaledes havde den ovennævnte Plakat for Vestindien af 15de Mai 1804 opstillet fire forskjellige Trin, ad hvilke alle Gebyrer ved den samme Dag oprettede nye Overret skulde stige; og Reglement for Rettsgebyrer ved Priseretterne af 5te April 1810 § 2 havde til det sædvanlige Gebyr, der skulde erlægges ved enhver Prisesags Anhængiggjørelse, føiet et Tillæg af 2 Promille. Ved det oven S. 179—181 berørte Andragende fra Landsøver- samt Hof- og Stadsretten, der indeholdt den første Anledning til det nye Sportel-Reglement, der i 1812 blev givet for denne Ret, var Plakaten af 1804 lagt til Grund, men senere fandtes det, at den i det imidlertid udkomne Reglement for Priseretterne valgte Maalestof fortjente Fortrin. Foruden at den Maade, hvorpaa Plakaten af 1804 havde for Sager af større Værdi forhøiet Gebyrerne ved den vestindiske Overret, anvendt paa de i Forhold dertil ringere Gebyrer, som betales her i Staden, ikke vilde have givet noget synderligt Udbytte, førte det ved Priseretterne paabudne

Promillegebyr til en bestemt og stadig Fremskriden efter Værdien, liig den, der er blevet indført med Hensyn til det stemplede Papiir (3die Bind S. 67—69) og havde tillige den Fordeel, at det kun var et eneste Gebyr, der blev forskjelligt fra det sædvanlige, hvorimod det, hvis Analogien af Plakaten af 1804 var blevet fulgt, vilde have været fornødent ved hvert enkelt i Rettergangen foresaldende Skridt at varetage Gebyrforskjellen, hvilket vilde have medført en Besværlighed, der i Forhold til Udbyttet ikke var saa ringe. Men desuden vilde Forskjellen med Hensyn til adskillige Gebyrer være bleven temmelig besværende, til Exempel for Beskrivelser, hvilke ofte endog maa bekostes af den Indstævnte. Da bemeldte Promillegebyr ved Forordning af 7de April 1812 havde faaet en unaturlig og høist trykkende Forhøielse (S. 185), kunde man under de S. 190 omforklarede Forhold ikke ved Udarbejdelsen af Reglementet af 22de Martz 1814 gaae videre end til at faae denne Forhøielse bort, og derhos for Underretterne nedsaette hiint Gebyr til det Halve, saa og indskrænke det til Domsfager, en Indskrænkning, der var af megen Vigtighed, da det vilde have været yderst byrdesuldt, om hiint høie Tillægsgæbyr skulde erlægges for ethvert Tingvidne, som enten Sagsøgeren eller den Sagsøgte kunde behøve i samme Sag, eller af den, der havde at aflægge Benægtelsesæed o. s. v. Men det blev dog endnu en Overdrivelse af den Indskydelse, som Gjenstandens Værdi bør have paa Retsgebyrerne, at en Sags Anhængiggjørelse paa Grund af Værdien kan stige endog til hele Hundreder, og det saameget mere, som denne høie Betaling kan blive at erlægge flere Gange i samme Sag, navnlig naar den gaaer gjennem flere Instanser. Sager angaaende store Pengesummer ere heller ikke ganske sjeldent rene og klare, der blot anlægges, fordi Debitor, skjøndt han intet har at erindre mod Fordringen, ikke kan gjøre Udveie til Betaling; og ligesom slige Sager ikke give Dommeren synderligt Arbeide, saaledes er det heller ingenlunde altid at den, der erhverver Dommen, virkelig kommer til sin Betaling. I adskillige Tilfælde medførte dette Promillegebyr særegne Ubillig-

heder, hvoraf nogle ere blevne afhjulpne ved senere Anordninger, til Exempel ved Forordning af 7de Februar 1823 (S¹⁸ *); ligesom og nogle af Cancelliet antagne og det Offentlige meddeelte Fortolkninger have været imod andre Ubilligheder, hvortil Promissetillægget kunde have givet Anledning. **).

Medens jeg, under alle Omstændigheder, maa finde det nødvendigt, at hiint Promislegebyr som Afgift til Statskassen bortfalder, kan jeg heller ingenlunde mene, at det skal vedblive til Bedste for Retsembedsmændene. Derimod vilde det uden Tvivl være i sin Orden, at de sædvanlige Retsgebyrer, ligesom de ned sættes for Sager af ringe Værdi, ogsaa faae nogen Forhøielse, hvor der handles om ualmindelig store Værdier. Herved vilde Retsembedsmændene ikke blot kunne faae Erstatning for den dem i vort Sportel-Reglement § 156 tillagte Godtgjørelse for Promissetillæggets Oppebørsel, men Gebyret kunde endog meget gjerne ordnes saaledes, at deres Indtægter af denne Forretningsgreen fik nogen Forøgelse. De dem tillagte Betalinger i de egentlige Rettergangssager ere i det Hele meget langt fra at indeholde et Bederlag for det dermed forbundne Arbejde og Ansvar, saa at denne Deel af deres Embede, bortseet endog fra de mange ved Lov eller Bevilling beneficerede Sager, er dem til overveiende Byrde. Det synes derfor billigt, at Betalingen for de derhen hørende Forretninger noget forhøies der, hvor det uden Tryk lader sig gjøre. Jeg skulde troe, at man kunde sætte Underdommernes Betalinger til det Dobbelte i vore nuværende Penge af de ved Forordningen af 19de December 1800 for Kjøbstadretterne bestemte. Dette er vel noget mere end det, der behøves for at dække Møntforfjellen. Men efter den øvrige Forandring, der er foregaaet i alle de Forhold, som her bør komme i Betragtning, kan der vist ikke være Noget at sige mod denne Forhøielse. Desuden er der ved Sportel-Reglementet af 1814 indført ikke

*) Jvfr. Coll. Tid. S. 113.

**) See til Exempel Circulaire af 17de December 1823.

ganffe ubetydelige Lempninger i Gebhyret og navnlig med Hensyn til Afters Beskrivelse (see oven S. 209), der vel ikke uforandrede bør vedblive, men hvoraf dog saa meget levnes, at det rigelig vilde veie op mod de Gebhyrer, der nu maatte blive noget høiere end i 1800. Endvidere holder jeg for, at ligesom Betalingerne i alle Gjeldsfager, der angaae et ringere Beløb end 100 Rd., ere betydeligt nedsatte ved Forordningen af 6te August 1824 § 8, hvorved det i det Væsentlige burde have sit Forblivende, saaledes kunne de omvendt i Sager af en vis Betydenhed forhøies. Herved kunde man maaskee tildeels følge Analogien af Plakaten af 15de Mai 1804 med saadanne Afvigelser saavel med Hensyn til Overgangspunkterne som Stigningsforholdene, der svare til Forskjellen mellem de herværende og de vestindiske Tilstande. Men hverken herved eller med Hensyn til andre Forandringer i Sportelvæsenet, som jeg finder anbefalelige, skal jeg gaae ind paa bestemte Sportelsatser. Disse kunne ikke andet end indeholde meget, der i sin nøagtige Bestemthed er vilkaarligt, men Sigt maa overlades til dem, der have at gennemføre Sagen, hvilke og kunne formodes under de indbyrdes Forhandlinger at ville være tilbøjelige til at slutte sig til hverandre, hvorimod det vilde være uden Nytte og maaskee til Skade, om jeg i min Stilling og under mine Forhold derpaa vilde indlade mig. Jeg bliver derfor staaende ved de almindelige Grundsætninger og de ledende Regler ved disses Anvendelse. Det vil iøvrigt ved de fleste Jurisdictioner ikke være af synderlig Bigtighed for Retsembedsmændene, om deres Betalinger under den her omhandlede Green af deres Embedsførelse blive forøgede i den her anførte Retning eller ikke. Men ligesom jeg antager, at dette dog anbefales af Billighed og Conseqvents, vil det og faae en Deel Indflydelse saavel paa de Statskassen tilfaldende Indtægter i de kjøbenhavnske Sager samt ved Overretterne og Høiesteret, som og paa vedkommende Embedsmænds Indtægter i nogle af de større Stæder. Medens de civile Retsager i saadanne Stæder ere flere og af større Betydenhed end andetsteds, have og de med denne Deel af en Byfogeds

Embede forbundne Indtægter en større forholdsmæssig Vigtighed for denne Embedsmand, naar han, som Tilfældet nu er i nogle af de paapegede Stæder, hverken er Borgemester eller Sctriver, og derhos en af Byfogdens bedste Indtægter, Auctionsvæsenet, er henlagt til Borgemester-Embedet. Under saadanne Omstændigheder har han, navnlig naar hans Embede ei heller er forenet med nogen Landjurisdiction, ret tarvelige Indtægter, hvilke dog paa enkelte Stæder ere blevne en Deel bedre derved, at der af en eller anden Aarsag særligt er tillagt ham Noget af Statskassen, til Exempel som Godtgjørelse for de ved Forordning af 7de August 1846 tabte Pasindtægter.

CVIII.

Fortsettelse. — 2) Om de for Fogedforretninger fastsatte Betalinger.

Med den i det foregaaende Afsnit omhandlede Green af Retsportelvæsenet er den nærmest beslægtet, som angaaer Fogedforretninger. Disse høre efter deres Natur egentlig ligefrem under Begrebet om Retsfager. Den skjæve Forestilling, hvorfra vore Systemforfattere forhen ere gaaede ud, at Dommers Fuldbyrkelse og den dermed forbundne Tvang ikke hørte til Retsmen til Dyrighedshandlinger, turde nu være aldeles forældet, og der er neppe længer Noget, der tvivler om, at Fogedforretninger i civile Retsfager (og om disse er her alene Tale) udgjøre en væsentlig Bestanddeel af den dømmende Myndighed, ja at denne endog vilde være betydningsløs, dersom en anden af Samme uafhængig Myndighed havde at tage de Bestemmelser, hvorved Dommen sættes i Kraft. Vel er det ikke hos os, som i mange andre Lande, at Foranstaltningerne til en Doms Fuldbyrkelse gaae ud fra den Ret, der har affagt Dommen. Vore Love have, og det uden Tvivl af gode praktiske Grunde, villet, at Domhaveren derom umiddelbart skal henvende sig til en Embedsmand paa det Sted, hvor det Gods, hvori Udlæg søges, eller, forsaavidt Dommen skal fuld-

byrdes ved Personens Anholdelse, paa det Sted, hvor denne findes, og at bemeldte Embedsmand selvstændig haver at afgjøre, hvad der i saa Henseende retlig skal skee, uden at den Ret, der har affagt Dommen, derved har videre Indflydelse. Men det staaer dog fast, at Fogden, der fuldbyrder Dommen, er en Retsembedsmand, og at baade de formelige Kjendelser, som han affiger med Hensyn til Dommens Fuldbyrdelse, og den hele Foranstaltning selv, hvis Noget derved finder sig forurettet, hører under de sædvanlige Overdomstoles nærmere og endelige Afgjørelse. Imidlertid er den Fremgangsmaade, der maa iagttages ved Foranstaltninger til Dommens Fuldbyrdelse, saa aldeles forffjellig fra den, der følges i de egentlige Thingsager, at der behøves særegne Regler for den bemeldte Embedsmænd tilkommende Betaling. Men dog bør den ledende Grundfætning, hvorefter disse bestemmes, være aldeles den samme som for de Betalinger, der erlægges under Thingsager. Det kunde kun lidet baade Borgerne, at Lovene lettede dem Udgangen til at faae deres Retsstridigheder afgjorte ved Dom, dersom de ved opstruede Betalinger for Dommens Fuldbyrdelse forhindrede den Rethavende i at sætte den erhvervede Dom i Virksomhed. Betalingen bør derfor sættes med et saadant Hensyn til Gjenstandens Værd, at den ikke træder i Veien for Retshaandhævelsen, hvorfor vedkommende Retsembedsmand maa i de mindre betydelige Sager lade sig nøie med en Betaling, der endog er langt fra at indeholde en nogenlunde passende Godtgjørelse for hans Arbeide, og for de ikke sjældent dermed tillige forbundne Reiseudgifter, medens den med Gjenstandens Værdi maa forøges, uden at den dog i noget Tilfælde kan blive særdeles rigelig. Dette Slags Forretninger kunne saaledes neppe heller i deres Heelhed give Embedsmændene tilbørlig Godtgjørelse for den Tid og Uleilighed, som de forarsage ham.

Men ligesom de enkelte Sportelsatser i Afsnittet om Thingsager allerede paa Grund af disse sidstes mere sammensatte Natur og langsommere Gang, samt den hele øvrige Forffjæl, der maa finde Sted i Behandlingsmaaden, ikke passe paa Fogedsforret-

ninger, saaledes fører den ovenmeldte Grundsætning selv til en betydelig Ulighed i dens Anvendelse paa disse to Glasfer af Retsgebyrer. I Særdeleshed maa et mere stadigt Hensyn til Værdien gaae gjennem Gebyrsatserne for Fogedforretninger end gjennem de Betalinger, der ere satte for Tingsagerne. Ligesom der er mange Tilfælde, hvori Fogden ingen Godtgjørelse erholder for en Forretnings Udførelse, (Sportel-Reglementet § 60) saaledes er han tildeels endnu værre faren, hvor der er tillagt ham et Gebyr, men et saa ringe, at det ei kan holde ham skadesløs for den Reise, som Forretningen gjør fornøden, og hvorfor vor Sportel-Lovgivning ikke tillægger ham nogen Godtgjørelse, hvor han nyder sportelmæssig Betaling, den være end nok saa ringe. For at slige med Tab forbundne Tilfælde ei skulle blive altfor talrige, er det, da de fleste Fogedforretninger forefalde i mindre betydelige Sager, fundet nødvendigt, at der allerede med temmelig smaa Stigninger i Værdien maa lidt efter lidt indtræde nogen Forhøielse i Gebyret. Dgsaa gjør det en Forskjel, at den Værdi, der skal gjøres til Maalestof, er bragt til en fastere Bestemmelse, naar en Dom (eller et Forlig eller en Resolution, der har Domskraft), skal fuldbyrdes, eller naar Beslag eller andet foreløbigt Tvangsmiddel anvendes for en Fordring, for hvis Stadfæstelse ved paafølgende Dom Requirenten har stillet Sikkerhed, end naar en Fordring blot er indbragt for Retten. Det er altsaa naturligt, at der i Gebyrerne for de forskjellige under en Domsag forefaldende Handlinger, forsaavidt der tages Hensyn til Værdien, ikke let ere mere end to eller i al Fald dog nogle saa og da stærkt fremspringende Satser, men at der for Fogedforretninger fastsættes en Scala, der idelig og med smaa Stigninger i Værdien gaaer over til forøgede Betalinger. Saaledes forholder det sig og i vore og andre Landes Sportel-Anordninger. Navnlig har Sportel-Reglementet af 1814 § 45, med Hensyn til de væsentligste Fogedforretninger otte forskjellige Gebyrsatser, svarende til ligesaa mange Overgange i Gjenstandens Værdi. Allerede med en Værdi af 10 Rd. skeer der en Overgang fra den laveste

Sats, hvilken kun er 72 Skilling, og ad mange smaa Trin stiger Gebyret op til 6 Rd., der indtræder ved en Værdi af 500 Rd. Naar Værdien gaaer over 1000 Rd. skal der i Følge § 47 endvidere udredes een af Tusinde, dog ei som Godtgjørelse til Embedsmanden, men som Afgift til Statskassen.

I vore ældre Sportel-Anordninger finder man tildeels endnu flere Trin i Betalingerne for Fogedforretninger. Navnlig havde det kjøbenhavnske Sportel-Reglement af 13de August 1777 § 55, der aldeles var taget af Reglement og Anordning for Kjøbenhavns oeconomiske og borgerlige Indretninger af 5te Juni 1771 Post IV § 1, hvilken atter grundede sig i ældre Lovbestemmelser, for de Executionforretninger i Løsøre, der foretages af Underfogden, 9 forskjellige Satter, der begyndte med 4 Mark, som var sat for en Værdi under 5 Rd., og lidt efter lidt steg til 6 Rd., der skulde erlægges, naar Værdien naaede 200 Rd., hvorefter videre Stigen bortfaldt. Men for de Forretninger, bemeldte Embedsmand foretog i faste Eiendomme indeholdt bemeldte Reglement af 13de August 1777 § 56 andre Forrifter, hvilke, syndeligt nok, medførte, at Betalingerne endog vare mindre end for Executioner i Løsøre, og aldrig gif over 5 Rd. 2 Mk., der var Satsen, naar Summen var 200 Rd. eller derover. Derhos paabød §§ 1—7 andre og højere Betalinger for de Forretninger, som det tilfaldt Kongens Foged at udføre. Sportel-Reglementet for Norge af 11te Juni 1788, Afdeling 2, §§ 3 og 4, samt Afdeling 5, § 18 var med Hensyn til Overgangeses Tal og de Summer, hvormed de skulde stee, overensstemmende med Reglementet af 13de August 1777 § 55 og 56, men satte Gebyrerne lavere, hvorved der maaskee var taget Hensyn til, at Requirenten ofte havde ikke ubetydelige Beføstninger til Fogdens Befordring, hvilken ikke som i Danmark skulde bekostes af Embedsmanden selv. Sportel-Forordningen af 19de December 1800 §§ 141 og 143 fulgte for en stor Deel andre Regler, og lod blandt Andet Gebyret for de Forretninger, der foretages i faste Eiendomme, eller hvad der sættes ved Siden af saadanne, gaae til

6 Rd., medens det høieste Gebyr for Udlæg i Løsøre var 4 Rd. Det nye Sportel-Reglement for Landsover- samt Hof- og Stadsretten af 11te Martis 1812 § 39 fulgte for det meste Reglementet af 1777 § 55, men nedsatte nogle af dennes høieste Sætsler og bestemte navnlig kun Gebyret til 5 Rd., naar Værdien var over 200 Rd., hvorimod det tilføiede Promillegebyret. Derhos fastsatte det samme Betalinger for Udlæg i faste Eiendomme, men vedligeholdte den særegne Betaling for de Forretninger, der vedkom Kongens Foged. Sportel-Reglementet af 22de Martis 1814 § 45 ophævede og denne Forskiel, og saaledes indførtes en fælles Tarif for alle Slags Fogedforretninger, der angaae Gods, hvilken nærmest var stemmende med den i Reglementet af 11te Martis 1812 § 39 bestemte, og derhos vedblev Promillegebyret, men som Afgift til Statskassen, Noget, hvorom der i Reglementet af 1812 ei var Tale, da det kun blev givet for en Ret, hvori alle Gebyrer tilfalde bemeldte Kasse.

De her meddeelte Sammenligninger med vore ældre Anordninger vise, at Betalingen for de omhandlede Forretninger, bortset fra det Statskassen tillagte Promillegebyr, hvorom man maa haabe, at det vil blive affkaffet, er meget lempeligere end den forhen har været, naar der tages Hensyn til, at ikke alene det nye Betalingsmiddel forholder sig til det ældre som 5 til 8, men at dette derhos, naar der sees hen til hvad der med Pengene kan udrettes, endog havde endnu mere forud for vore nuværende Penge.

Ligesom dette taler for, at bemeldte Gebyrer egne sig til Forhøielse, bestyrkes dette og ved den under 13de September 1830 for Norge udgivne Lov, angaaende hvad der skal betales ved Retterne m. v. Denne Lov forjener i det Hele særdeles Opmærksomhed ved Udarbeidelsen af et nyt Sportel-Reglement for Danmark. Skjøndt Sportel-Bestemmelserne for Danmark og Norge ikke under Rigernes Forening vare aldeles overeensstemmende, saa vare de dog udgaaede fra samme Lovgivningsmyndighed og bearbejdede i samme Aand, ordentligviis kun forskiellige, forsaavidt de locale Forhold fandtes at kræve det.

Det er og kjendeligt, at der i hiin nye Lov for Norge var taget et stadigt Hensyn til vort Sportel-Reglement, og man sporer al Beredvillighed til at benytte, hvad deri kunde være tjenligt til det norske Sportelvæsens Forbedring. Hiint Lovarbejde er derhos affattet med saa megen Sagkundskab og Skjønfuldhed, at det frembyder et særdeles brugbart Stof ved Omdannelsen af vort Sportel-Reglement. Den Befrielse for alle paa Retspleien lagte Afgifter til Statskassen, der efter min Mening er en nødvendig Betingelse for en grundig Forbedring i vort Sportelvæsen, var i Norge alt givet ved Sammes Grundlov § 98 (cfr. oven S. 190—192).

Foranmeldte Lov af 13de September 1830 har, ligesom det danske Sportel-Reglement af 1814 § 45, samlet Betalingerne for de forskjellige Fogedforretninger, der angaae Gods, under en fælles Tarif, der findes i dens § 86, som vel umiddelbart kun angaaer Landet, men i Følge § 142 ogsaa er gjeldende i Kjøbstæderne*). Den har endog 12 forskjellige Sætter, og gjennem disse føres Gebyret fra 32 Skilling Sp., der gjelder, naar den Sum, hvorfor Forretningen gjøres, ikke overstiger 5 Speciesdaler, op til 5 Spdl., der er sat for en Værdi fra 1500 til 2000 Spdl. Foraavidt Værdien gaaer høiere, skal der endvidere betales 30 Skilling Sp. ($\frac{1}{2}$ Daler R. M.) for hvert overstygende 1000 Spdl. indtil 50,000 Spdl. Derhos har § 89 fastsat, at naar ikke det Gods, hvori Sikkerhed gives, eller Udlæg skeer, ved Taxation findes at udgjøre den fulde Sum, hvorfor Forretningen er forlangt, beregnes Salaret blot af hiint ringere Beløb, dog at det i intet Tilfælde bliver mindre end halvt Salarium efter Fordringens Størrelse. Endvidere tillægger § 91 Fogden fri Befordring

*) Bemeldte Lovs Form har medført, at den, ligesom det ældre norske Sportel-Reglement af 11te Juni 1788, først har fastsat Betalingerne for de forskjellige paa Landet foresaldende Forretninger og siden afhandler de Byfogderne og Bystriverne tilkommende Betalinger, for det meste blot ved Henshold til hvad der i tidligere Ufsnit var bestemt angaaende Sorenstriverne og Fogderne paa Landet.

frem og tilbage samt Diætpenge saavel paa Reisen, som for den Tid, hvori Forretningen varer.

Man vil maaskee finde, at denne norske Sportellov har været noget vel rundhaandet mod Embedsmændene, og det kan vel være, at Regjeringen og Rigsdagen ikke ville være tilbøielige til at tilstaae alt, hvad der ved Samme er givet de norske Justitsembedsmænd. Men da denne Lov er givet med Storthingets Samtykke, er der allerede paa Grund deraf Formodning for, at de deri hjemlede Betalinger ei kunne være overdrevne. Om man imidlertid end vil slaae noget af, bør man dog neppe blive for meget tilbage for, hvad der ved bemeldte Lov er tilstaaet. Man vilde vist ikke gaae for vidt, naar Tarifen i § 45 i Sportel=Reglement af 22de Marts 1814, der, som viist, ikke har forhøiet de i ældre Tider i dansk Courant bestemte Betalinger, i et til den forandrede Møntfod svarende Forhold, blev saaledes lagt til Grund, at baade Overgangssummerne og Sportelsatserne fik et til Møntforholdet svarende Tillæg. Dette kunde dog i flere Maader lempes. Foruden at nogle Omændringer til Afrunding af Summerne vilde være passende, kunde det og være billigt og consequent, at Stigningen paa Mellemtrinene gik noget langsommere, end de efter hiint Forhold vilde, og at man ad nogle faa Trin fortsatte Scalaen (der nu ender med 1000 Rd.) til 4 eller 5000 Rd., hvorfor Gebyret kunde være 10 Rd. Hvor Tarifen slap kunde der, efter den norske Lovs Exempel, tilsvies $\frac{1}{4}$ Promille. Heri kunde der dog, ligeledes efter denne Lovs Exempel, ske en vis Begrændsning, hvorved man gjerne kunde blive staaende ved en mindre Sum end de til 50,000 Spdl. svarende 100,000 Rd. Det kunde vel synes, at der saameget mindre var Anledning til at nægte, hvad der i Norge er blevet tilstaaet, som den Paagjældende her dog indenfor hvide Grændser sparede $\frac{3}{4}$ af det Promillegebyr, der for Tiden maa erlægges til Statskassen, og for den Grændse overstigende Summer dette hele Gebyr, medens den $\frac{1}{4}$ Promille, som hiin ostmeldte Lovs § 86 fastsatte, var en ny Byrde for Reqvirenten, som forhen ikke betalte videre end det i Reglementet af 11te

Juni 1788 hjemlede Gebyr, der, i Overeensstemmelse med Lov angaaende Pengevaesenet af 14de Juni 1816 § 26, blev udredet med $\frac{4}{5}$ norske Species for hver deri bestemt Rigsdaler. Men hvis man finder det for stærkt, at Fogedgebyret for meget høie Summer kunde gaae til nogle og tredive Daler, kunde man gjerne lempe det noget. For Retsbeljentens Indtægter vil det ikke være af sær megen Betydenhed, hvorledes man forholder sig med Hensyn til Værdistørrelser, der ligge udenfor Tarifen; thi de fleste Fogedforretninger foretages for smaa Summer; og navnlig høre Forretninger, der angaae mange Tusinder, til Sjeldenhederne. Kun finder jeg det for Grundfættningens og Conseqvensens Skyld ikke passende, at man, medens man, for at kunne skaane de Vedkommende, hvor Gjenstanden er af ringe Værdi, lader Gebyret med den stigende Værdi rykke trinviis op, til Exempel, indtil denne gaaer over 4000 Rd., men aldeles standser med denne Størrelse, saaledes at alt det, der ligger paa den anden Side af Samme, bliver uden Virkning. Dette kunde, da Gebyrer, der tage saa meget Hensyn til Værdierne, som Tilfældet er og fremdeles maa være med Fogedgebyrerne, have noget tilfælles med Afgifter, have Udseendet af en Begunstigelse for de mere Formuende, lig den, som fandtes i vore ældre Forordninger om det stemplede Papiir (cfr. 3. B. S. 67—69), skjøndt det i Sandhed dog netop er til Lettelse for de mindre Formuende, at Betalingerne ere satte i Forhold til Værdierne. Det kan heller ikke være meget føleligt for Vedkommende, at der af de Værdier, der gaae høiere end Tarifen, svares 24 Skilling for hvert tusinde Rigsdaler, medens der naaget den vidtdeevne Omhu, der er viist for at lette Inddrivelsen af ubetydelige Fordringer, dog af disse maa udredes adskillige Procenter, og selv af de største Fordringer, der ligge indenfor Tarifens Grændser, flere Procenter. Da Fogdens Ansvar stiger med den Værdi, der er Gjenstanden for hans Embedshandling, taler og fra denne Side Conseqvensen for, at Værdien faaer en vedvarende Indflydelse paa denne Betaling, eller at dens Indflydelse i alt Fald kun standser ved Beløb, der ere saa store, at de

næsten aldrig forekomme og i alt Fald efter al Sandsynlighed vilde ligge udenfor Embedsmandens Øyne til at udrede Erstatning.

Uf langt større praktisk Bigtighed vilde det være for Embedsmanden, men ogsaa i en omvendt Retning for den Paa-gjeldende, om Befordrings-Godtgjørelse kunde tilstaaes ligesom i Norge. Hvorvidt dette ved denne og flere Leiligheder burde indrømmes i et nyt Sportel-Reglement er mig meget tvivlsomt; thi saa haardt det end er for Embedsmanden at maatte i en af de Forretningskredse, der skulde bidrage til hans Udkomme, ikke sjældent sætte mere til paa den Reise, Forretningen kræver, end den ringe Betaling, der er ham tillagt, saa frygter jeg dog for, at man vilde i Smaasager og med Hensyn til Uformuende lægge for megen Hindring i Veien for Retshaandhøvelsen, hvis man forandrede den længe tilvante liberale Grundsætning, at Rettens Embedsmænd i Almindelighed ikke skulde have Befordring eller Befordrings-Godtgjørelse til Forretninger, hvorfor der tilkommer dem sportelmæssig Betaling, uagtet denne i det enkelte Tilfælde ofte er langt fra at dække Reiseudgiften. Naar nogen Reise-godtgjørelse indrømmes, kunde den iøvrigt gjerne sættes til ringere Milebetaling end den, der bestemmes ved Bognmandstaxt; thi Embedsmanden kunde vel indrette sig saaledes, at han ved denne ringere Betaling blev skadesløs om ikke i hvert enkelt Tilfælde, saa dog i det Hele. De Diæt- penge, der endvidere ere indrømmede i Norge, ville vel neppe her være at indføre i den omhandlede Green af Sportel-Lovgivningen.

Hvad det Spørgsmaal angaaer, om det er den Værdi, hvorfor der virkelig erholdes Sikkerhed eller Udlæg, eller om den hele Fordring, der skal være Maalestof for Betalingen, saa gjelder nu det Sidste indenfor den i Sportel-Reglementet § 45 opstillede Tarif, men det Promillegebyr, der skal gives af de overskydende Summer, bliver i Følge §§ 47 og 48 kun at udrede af den Værdi, hvorfor Sikkerhed faaes ved Forretningen. Denne Forskiel har sin gode Grund deri, at det Første er Embedsmandens Bederlag, der endda bliver knapt

nok, det andet derimod en Afgift til Staten, som det vilde være en paafaldende Ubillighed, at tage af mere end det, der kommer Requirenten tilgode. Den i den norske Sportellov § 89 valgte Middelvei (jvfr. oven S. 219) kunde vistnok uden Betænkelse følges, hvis Fogden her, som i Norge, fik Befordrings-Godtgjørelse; men, naar den ei tilstaaes ham, vilde der af denne Bestemmelses Overførelse i vor Sportel-Lovgivning i mange Tilfælde kunne flyde en forøget Ubillighed mod denne Embedsmand. Derimod vilde der intet væsentligt være imod, om man, uagtet den Forandring, der bør finde Sted med Hensyn til Promelegebyret, saavidt muligt vedligeholdt Reglerne i Sportel-Reglementet af 1814 §§ 46 og 47, saa at den Andeel af den hidtilværende Promeleafgift, som maatte gaae over til Fogedgebyr, kun udrededes, forsaavidt Sikkerhed eller Udlæg virkelig beholdtes for et Beløb, der laae udenfor den egentlige Tarif.

Jeg skal naturligviis ligesaa lidet her som med Hensyn til de andre Grene af Retsportelvæsenet gaae ind paa Enkelthederne i de derom givne Bestemmelser. Jeg skal derfor blot endnu bemærke, at den allerede forhen paapegede § 60 medfører den synderlige Anomali, at det Offentlige, der skal være fri for at betale Gebyrer til Fogden i de der nævnte Tilfælde, dog, naar dette ei kan faaes hos den Paagjeldende, kan komme til istedet derfor at betale mere, idet de Reise- og andre Udgifter, som da skulle godtgjøres Fogden, kunne udgjøre mere end det anordnede Gebyr. Ogsaa flyder der en Forvikling af, at det, efter Paragraphens Indhold, ei paa den Tid, Forretning gjøres, kan vides, hvad der omsider tilkommer Fogden. Ved Forordning om Amtstue-Dyppborstler m. v. af 8de Juli 1840 § 16, blev, med Hensyn til Executioner for Skatter og Afgifter, Forviklingen udjævnet derved, at det sædvanlige Fogedgebyr ogsaa skal betales, naar det Udlagte ei er tilstrækkeligt til at dække Restansen med Omkostninger, hvorimod der da ei heller bliver Tale om Godtgjørelse for Udgifter*). Dette

*) See Collegialtidenden for 1840 S. 1141—1142.

turde være at udvide til alle foranførte Tilfælde, hvorhos der dog kunde gjøres nogen Indskrænkning i det sædvanlige Fogedsgebyr. En saadan findes i bemeldte Forordning, forsaavidt efter sammes § 14 ingen Afgift til Justitsfondet og intet Promillegebyr skal betales for deslige Forretninger, og det heller ikke i det Tilfælde, hvor det Udlagte dertil er tilstrækkeligt. Naar bemeldte Afgift aldeles bortfalder, kan naturligviis Lempelsen ikke beholde den Stikkelse; men den bør derfor vel gives paa anden Maade og under Hensyn til den Forøgelse, der vil blive anordnet i selve Fogedgebyret i Betragtning af at Tillægsafgifterne ophæves. Dersom der iøvrigt ved det nye Sportel-Reglement i Almindelighed tilstaaes Fogden Reifegodtgjørelse vil den omhandlede Forandring i Sportel-Reglementets § 60 om ikke bortfalde, saa dog faae et noget andet Indhold.

Da de i Sportel-Reglementets § 62 omtalte Møder i Strandingssager efter Forordningen af 28de December 1836 nu ei længere vedkomme Fogden som saadan, men det denne forhen paaliggende Tilsyn med Strandinger nu under forandrede Bestemmelser og i et større Omfang er henlagt til Politimesteren, saa vil denne Gjenstand ikke længere høre hjemme i det Affnit af Sportel-Reglementet, hvormed vi her have beskæftiget os. Men det kan dog ikke forbigaaes, saameget mindre som der af de i Forordningen fastsatte Gebyrer skulle udredes de sædvanlige 20 Procent til Justitsfondet (Forordning af 1821 § 21), hvilket Tillæg naturligviis maa bortfalde, naar bemeldte Afgift i det Hele hæves. Udenfor det, som den nye Sportellov i dette Hensyn har at bestemme, bør den derimod uden Tvivl lade Strandingssforordningen blive uforandret. Ligesom den Virksomhed, denne har tildeelt Politimesteren, paa ingen Maade kunde henføres til Fogdens Embede, hører, i Følge Forordningen af 18de November 1791, altid det hele Sogn under en fælles Politimester, medens Fogden, i denne sin Egenkab, stundom ikke har den Myndighed over samtlige Sognets Beboere, som i Strandingstilfælde kan behøves. De i Forordningen af 1836 fastsatte Betalinger staae derhos i en saadan Forbindelse med dens hele Ordning af Strandingsvæsenet, at

de ikke lade sig rive ud af denne; en Omændring af Samme vilde i alt Fald ligge ganske udenfor en Sportellovs Grændser; saavidt jeg har havt Leilighed til at erfare har man og fundet sig vel tilfreds med hiin Ordning af Forholdene. Søvrigt turde det være rettest, at de 20 Procent, som Forordningen har tillagt Justitsfondet, bruges til Forøgelse af vedkommende Retsembedsmænds Gebyrer. Vel kunde det synes, at disse i sig ere ret gode, og at det saaledes vilde være mere passende at lade det Strandedes Ciere nyde Godt af, at Afgiften bortfalder. Men naar der tages Hensyn til, at de Politimesteren paalagte Forretninger ved Strandinger ere af en sær besværlig Natur, ikke sjældent endog angribende for Sundheden, og at derhos den stadige Jagttagen og Ledning af den hele Behandling, som paaligger Politimesteren personlig eller ved dertil bemyndigede Fuldmægtige, medens den har givet de Strandedes Larv en ganske anden Betryggelse end den, de under den ældre Tingenes Orden havde, tillige har affkaaret den Afgang, der forhen var for Retsbetjentene, til at bebyrde de Paagjeldende med særlige Sportler for en Mængde enkelte Forretninger, hvis samlede Beløb ikke sjældent steg høiere end til det, der udkommer af de dem i Forordningen tillagte Dagbetalinger, saa maa det, under omhyggelig Overveielse af samtlige Forordningens Bestemmelser i deres indbyrdes Sammenhæng, uden Tvivl erkjendes, at der er viist vedbørlig Omhu for at spare de Vedkommende for overflødige Udgifter*). Men dette forudsat turde der, efter den Forandring, der senere er foregaaet i Priserne paa alle

*) Jevnsfør hermed Collegialtidende for 1837 S. 122—125 Note, cfr. S. 128, Note. Her vil det og i Særdeleshed sees, at Stænderforsamlingerne, der intet havde at erindre mod selve den Ordning af Tilsynet med Strandingerne, der blev indført ved den forelagte Forordning, vel ikke vare aldeles enige med Hensyn til Gebyrerne, men at den ene Stænderforsamling fandt dem for lave, den anden for høie, samt at der ved Forordningens endelige Affattelse blev taget et omhyggeligt Hensyn til Stændernes Grindringer, hvilket førte til nogen Lempelse i Udgifterne.

Fornødenheder, være Anledning til at indbrømme Postimesteren hiin Forhøielse, navnlig da det kan ske uden forøget Byrde for de Bedkommende.

Det er oven S. 177 bemærket, at Fogedforretninger tildeels ere besværede med et høit stemplet Papiir. At en Udlæggsforretning, hvorved en fast Eiendom ligefrem gaaer over til Udlægshaveren, og som saaledes stifter samme Rettigheder som et Skjøde, skal skrives paa stemplet Papiir af 1ste Glasfe er vel aldeles i sin Orden. Men at dette kostbare Papiir ogsaa skal bruges, naar rørligt Gods ligefrem udlægges Nogen til Eiendom (Forordningen af 3die December 1828 § 2) forekommer mig at være udenfor de almindelige Grundfætninger i Anordningerne for det stemplede Papiir; iøvrigt er det Noget, som meget sjeldent finder Anvendelse. Ligefaa lidet hjemlet i bemeldte Grundfætninger, men af mere praktisk Virkning er det, at Executionforretninger, hvorved rørligt eller urørligt Gods udlægges, for derefter ved Auction at opbydes til Salg, skulle skrives paa stemplet Papiir af 2den Glasfe efter Summens Størrelse (Forordningens § 3). Denne Bestemmelse har uden Tvivl sin Oprindelse af en ikke ganske velgrundet Analogi med, hvad der gjælder om Kjøbecontrakter; thi der er en væsentlig Forskjel paa Erhvervelser ad den contractmæssige Veie og gjennem Rettens Tvang, hvilken sidste iøvrigt er forbundet med særegne Byrder, der ikke bør forøges ved at tilsvøie Betalingen for det stemplede Papiir, som vilde have været fornødent, hvis det havde været ad hiin førstnævnte Veie, altsaa paa en Maade, som han selv havde fundet tjenlig, at Udlægshaveren havde faaet Godsset overladt. Det er desuden ingenlunde noget sædvanligt, at rørligt Gods erhverves ved skriftlig Contract; det skeer saa godt som altid ved Overlevering uden nogen foregaaende formelig Contract, og uden Brug af stemplet Papiir. Det ligger iøvrigt altfor langt fra mit Formaal, at gaae ind paa de Spørgsmaal, som hine Bestemmelser i Stempelpapiirs-Forordningen kunne fremkalde, eller paa Forholdet mellem fornævnte Bestemmelser, der ere tagne af den nærmest forudgaaende Forordning om det stemplede

Papir af 25de Mai 1804 §§ 2 og 3, og de ældre Anordninger om denne Gjenstand.

CIX.

Fortfættelse. — 3) med Hensyn til Betalingerne for de Forretninger, der henhøre til Bestyrelsen af Pantebøger og Tinglæsninger.

Den 3die Afdeling af Sportel-Reglementet af 1814 ordner en Green af Gebyrer, der afgiver en langt betydeligere Indtægt for Rettens Tjenere end de i de to foregaaende Afsnit omhandlede, ja som vel i mange Retsskredse turde udgjøre deres bedste Indtægt. Bestyrelsen af de offentlige Bøger, hvori Enhver, som det interesserer, kan finde tilforladelig Oplysning om Adkomst- og Forhæftelsesbreve med andre lignende Documenter, som berøre Eiendomsrettens og Creditens Sikkerhed, hører vel ikke i selve Begrebet til Rettsforvaltningen. Der gives og adskillige Stater, der ere forsynede endog med et meget omhyggeligt uddannet Hypothekvæsen, hvori Indskrivningen og Registreringen af hine Documenter og de øvrige dermed forbundne Forretninger ikke ere overdragne til Retten, men til et særligt Hypothekbureau. Imidlertid har det til alle Tider hos os og de med os nærmest beslagtede Folk været Regel, at Adkomster og Forhæftelser paa faste Eiendomme behøve Kundgjørelse til Ting, hvoraf der ogsaa efterhaanden til større og større Fuldkommenhed har udviklet sig Indretningen af offentlige Bøger, hvorfra Enhver, der i sine Velsærds Anliggender behøver det, kan faae Oplysning om, hvorvidt en Eiendom, som han vil tilforhandle sig, eller hvori han vil udlæane en Kapital, virkelig tilhører den, der tilegner sig Samme, og om der ikke er foregaaet noget, hvorved han har tabt den Raadsighed over samme, hvorom der er Spørgsmaal. Denne Indretning har derhos faaet en Udvidelse, hvorved den ogsaa i andre Henseender kan tjene til Støtte for Crediten, uden dog at kunne give Borgernes øvrige contractmæssige Foretagender en

faa fuldkommen Sikkerhed som den, der angaaer faste Eiendomme. At denne Indretning i flere Maader er at foretrække for den oven paapegede fremmede, har jeg, om jeg ikke feiler, paa et andet Sted klarlig oplyst*). Her skal jeg blot bemærke, at den ved sin store Simpeltid fritager Borgerne for mange Besværligheder og Bekostninger, som ere forbundne med at sikke sine Rettigheder ved de Hypothekbureauer, der ere anordnede i fremmede Stater, saa og for de Retstrib, der stundom opstaae i Anledning af de vidtløftige og dog ikke ret betryggende Formaliteter, som der ere foreskrevne. Betalingerne for de herhen hørende Forretninger, kunne af den nysanførte og flere Aarsager, uden Ubillighed mod Nogen, ansættes saaledes, at de afgive et klæffeligt Bidrag til det Bederlag, der nødvendigviis maa staffles Rettens Tjenere for det meget ubetalte eller slet betalte Arbeide, hvormed de ere bebyrdede.

Betalingen for de ovenberørte Dokumenters Læsning til Ting er i det gjeldende Sportel=Reglement ligesom i de ældre Anordninger desangaaende, sat i Forhold til Gjenstandens Værd, men derved har det, i Lighed med Sportel=Reglementet for Hof- og Stadsretten af 13de August 1777 §§ 38 og 39, hvorfra det var gaaet over til det nye Sportel=Reglement af 11te Marts 1812 § 50, gjort en betydelig Forskiel paa Læsningsgebyrer for Adkomstbreve og Forhæftelsesbreve. Betalingerne til Retstribentene ere, navnlig i det nugjældende Sportel=Reglement af 22de Marts 1814, meget lempelige. Tarifen i § 64 for Læsning af Adkomstbreve, der begynder med 48 fl. for Summer under 50 Rd., gaaer trindviis op og naaer kun til 4 Rd. For Pante- og andre Forhæftelsesbreve er Betalingen kun $\frac{2}{3}$ deraf (§ 69), dog at 48 fl. ogsaa der er den ringeste Betaling. Med 4000 Rd. slipper Tarifen, men af de høiere

*) See min Afhandling om Grundsætningerne for det dansk-norske Hypothekvæsen, sammenholdt med fremmede Staters i juridisk Tidsskrift 16. B. 2. S. 92 indtil Enden; jevnfør Haandbog over den danske og norske Lovkyndighed 6. B. S. 183—184.

Beløb betales i Afgift til Statskassen 1 Promille for det førstnævnte Slags Dokumenter og $\frac{2}{3}$ for det sidstnævnte.

Der kan vist Ingen klage over, at, hvad der saaledes er fastsat som Betaling til Retsembedsmændene skulde være for høit. Det er endog, i Særdeleshed forsaavidt angaaer Pantebrevne, i vore lettere Penge ringere end det i vore forrige bedre Penge var sat i de fleste ældre Sportel-Anordninger, hvilke ingen Forskiel gjorde mellem Adkomst- og Forhæstelsesbrevne. Forordningen af 19de December 1800 § 211 havde sat Betalingerne en Deel høiere for Læsninger ved Landsthinget, og disse Betalinger bleve efter Forordning af 25de Januar 1805 § 20 gjort gjældende for de Læsninger, som derfra gik over til Landsoverretterne *). Sportel-Reglementet af 11te Marts 1812 og 22de Marts 1814 var vist ikke blevet staaende ved ovennævnte saa ringe Gebyrer, dersom ikke Promilleillægget havde været, hvilket i det førstnævnte Reglement, der var skrevet for en Ret, hvorfra Gebyrerne indfløde i Kongens Kasse, ikke havde nogen fra disse forskjellig Charakter. Der er vistnok, naar det affaases, god Grund til iøvrigt at forhøje Læsningsgebyrerne. Man kunde herved lægge Tarifen i Reglementet af 22de Marts 1814 til Grund, saaledes at baade Gebyr-

*) Dette havde som mange andre Forskjeller i vore ældre til forskjellige Tider udarbejdede Sportel-Reglementer ingen holdbar Grund for sig, det maatte da være, at større Sportler vare fornødne til at skaffe Landstingets Embedsmænd nogen Indtægt (see oven S. 169). Den betydeligere Værdi, som de til Landstinget hørende Eiendomme havde, kunde ikke begrunde Forskjellen; thi Betalingerne vare som ved de øvrige Retter bestemte efter en Værdiscala, der, hvad der tog sig synderligt ud med Hensyn til flige Eiendomme, standsede ved 3000 Rd. For et Skjøde paa en Parcel af en Hovedgaard, hvorfør Kjøbesummen var 3000 Rd. eller af et Pantebrev til dette Beløb i en saadan Eiendom maatte der altsaa betales 6 Rd., medens Betalingen kun var 3 Rd. for et Dokument paa en anden Eiendom, om det end angik nok saa stor en Sum, see § 199 og 209, og i Kjøbenhavn for Panteobligationer ikke over 2 Rd. 1 Mk., hvor høit Summen end gik (see Reglement af 13de August 1777 § 39).

satserne og de Summer, hvortil disse sluttede sig, fik et til Møntforandringen svarende Tillæg, dog under en passende Afrunding, ligesom man og, da 20 Procents-Afgiften forudsættes at bortfalde, kunde ved at inddrage dem i selve Retsgebyret, noget forøge Betalingerne ogsaa med Hensyn til de indenfor Tarifen liggende Summer. Men derhos kunde og Betalingerne med Hensyn til de Værdier, som gaae ud over Tarifen, endvidere forhøies ved Hjælp af Promillegebyret, naar dette som Afgift til Statskassen bortfaldd. Den Indtægt, Statskassen gjennem dette Gebyr oppebærer, har vel i sig selv ingenlunde saameget imod sig som de Afgifter, der ellers er den forbeholdt af Retspleien. De Retserhvervelser, der ved Tinglæsning faae en Fasthed og Sikkerhed, der skyldes Statens Indretninger, kunde ret godt egne sig til en Beskatning, hvilket ogsaa baade her og andetsteds er og længe har været i fuld Udøvelse, og tildeels, navnlig i Frankrig, er drevet til en mærkelig Yderlighed. Men der er dog en Omstændighed, hvorfor jeg troer, at heller ikke denne Green af Promilleafgiften rettelig kan vedligeholdes. Bemeldte Erhvervelser ere nemlig paa andre Maader saa rigelig beskattede, at der kun i den Forlegenhed, hvori Staten var i 1812 og 1814, kunde være en nogenlunde antagelig Grund til at føie hiin Beskatning til, hvorimod der under den senere opnaaede gode Finantstilstand er al Grund til at nedsætte hine Afgifter. Herom er allerede det Fornødne anbragt i 3die Bind S. 70—74, 455—456, 466. Vel kunde Lettelsen gives i den øvrige Beskatning, der finder Sted i Anledning af Eiendoms- og Pante-rettigheds Erhvervelse, og da vilde der forsaavidt intet være imod at lade fornævnte Green af Promilleafgiften vedblive. Men det er dog vistnok naturligere reent at hæve denne yngre og mindre Tillægsafgift, hvormed alle de Afslag og Kempelser i de øvrige Afgifter, hvortil man maatte see sig istand, kunne forenes, end at beholde den tilligemed hvad der af disse Afgifter blev tilbage, og som dog ventelig blev den større Deel af Samme. Desuden er Tinglæsningsvæsenet den Green af Retsgebyrerne, der bedst egner sig til at give Retsembeds-

mændene en forøget Indtægt, hvorved det kunde gøres muligt, at tilstaae billige Retsføttelser i andre dem tillagte Indtægter (hvorom siden), uden at det bliver paatrængende, at Statskassen paa anden Maade bidrager til at lønne dem for deres meget Arbeide i den offentlige Tjeneste; ikke at tale om, at der ogsaa deri maaskee kunde findes Hjælpe midler til Udførelsen af en eller anden Foranstaltning til Retsforvaltningens Bedste.

Det kan naturligtviis ikke være min Mening, at Retsembedsmændene skulle nyde det fulde Promillegebyr, naar Statsfinantserne derpaa give Slip. Foruden at da forsaavidt ingen Lettelse vilde finde Sted i de med Omsætninger forbundne Byrder, saa vilde hiint Promillegebyr, skjøndt det tilfaldt Retsembedsmændene selv, naar det vedblev i sin hele nuværende Størrelse, dog beholde Præget af en Afgift. Ogsaa vilde Indtægterne i nogle Retskredse og under visse Omsætningsligheder, netop saadanne, som vi nu i adskillige Aar have seet, stige til det Overdrevne, hvilket fra flere Sider vilde være skadeligt. Derimod vil det være aldeles passende og hensigtsmæssigt, at den forøgede Betaling, som Sportel-Reglementet indenfor en vis snæver Grændse, tillægger Retsbetjentene med de stigende Værdier, ikke standses med en saa liden Sum som de 3000 Rd., hvormed Sportel-Reglementets Tarif slutter, eller med den Sum, der, i Hensyn til Møntforholdet, i Forbindelse med de ældre Sportel-Anordninger kunde sættes i Sammes Sted (4800 Rd.) Den ovennævnte norske Sportel-lov vil ogsaa her kunne tjene os til et Forbillede, som man uden Skade kan følge. I Norge havde man, da den udkom, intet Promillegebyr, og Normændene havde i sin Tid stor Uvillie mod de Sportel-Forhøielse, som foregik i 1812 (see oven S. 190—191). Imidlertid har man optaget Grundsætningen om en Stigen af Læsningsgebyret for Summer, der gik udenfor den ved de forhen givne Tarifer satte Grændse. Men denne Stigen, der blot var til Indtægt for Retsembedsmændene, blev langt under een for Tusinde. Bemeldte Lovs § 25 opstiller en Scala, hvis yderste Led er 3000 Spdl., og

med denne Værdi sætter den Gebyret til 3 Spdl. 24 f. , men dertil søies af hvert fulde 1000 Specier, som gaae over bemeldte Scala, et Tillæg af 48 f. ($\frac{2}{5}$ Promille) indtil 10,000 Spdl., og siden det halve deraf indtil 50,000 Spdl., saa at Betalingen for Læsningen af et Skjøde eller Hæftelsesbrev af denne sidstnævnte Størrelse bliver 14 til 15 Speciesdalere, og derved har det siden sit Forblivende, hvor høit end Værdien stiger. Der kan, saavidt skjønnes, ikke være nogen sær Betænelighed ved i det nye Sportel-Reglement, som jeg antager at vi ville faae, at ordne denne Green af Rettsgebyrterne paa en til hiin norske Anordning omtrent svarende Maade. Det vilde dog her blive en Lettelse i de med Tinglæsninger forbundne Udgifter, naar der, istedetfor den nu paabudne Promilleafgift til Statskassen, kun blev en Deel deraf at betale til vedkommende Embedsmænd, medens den titmeldte Lov af 13de September 1830 indeholdt en temmelig betydelig Forhvielse i de Betalinger, som til den Tid skulde erlægges i Norge. Men om man vil gaae noget mere eller mindre vidt i de Værdistørrelser, der ved Sagens Ordning skulle tages i Betragtning, og i den Andeel deraf, hvortil Gebyret skal bestemmes, er Noget, hvorpaa jeg ei kan lægge Vægt; det er kun med Hensyn til Hovedretningen jeg anbefaler det norske Exempel. Jeg skulde imidlertid ligefrem holde for, at der kunde slaaes noget af, dersom jeg kunde forudsætte, at alle de Indtægter, der kunde udbringes af Rettsgebyrterne, selv i de meest udstrakte og velhavende Rettskreds, udelukkende skulde komme de der ansatte Embedsmænd tilgode. Men jeg tænker mig det idetmindste som en Mulighed, at der ved Hjælp af slike Indtægter deels kunde gjøres Udveie til Forbedring af Retts- og Politiforvaltningen i slike Kredse, deels endog afgives noget til Bedste for mindre velstillede Embedsmænd andetsteds; og der turde da ikke være nogen Green af de med Rettspleien forbundne Forretninger, der saa vel som Tinglæsningsvæsenet kunde uden Tryk for de Paaagjældende yde et Bidrag til deslige Formaal. Med Hensyn dertil vil det være forsigtigst idetmindste foreløbig at holde denne Deel af Sportelvæsenet omtrent paa den Fod, hvorpaa

man ved den oftnævnte Lov holdt den i Norge. Først ved den fuldstændige Oversigt, der kan ventes at fremkomme under den yderligere og endelige Overveielse, Sagen kræver, (jevnsfør oven S. 134—135) vil det vise sig, om man bør gaae en saadan Vej, eller ikke.

Den Forskjel, som Sportel-Reglementet af 1814 § 66 gjør mellem Tinglæsningsgebyret for Adkomstbreve og for Pantebreve, er, som vi have seet, taget af de ældre Sportel-Anordninger for Kjøbenhavn, medens de almindelige Sportel-Reglementer saavel for Danmark som for Norge, havde sat lige Betaling for begge Dele. Den ovennævnte nye Sportel-lov for Norge af 1831 § 25 har ogsaa holdt dem paa lige Fod. Hlun Forskjel er dog uden Tvivl i og for sig velbegrundet. Baade er der adskilligt for vedkommende Embedsmand mere at iagttage i Anledning af et Skjøde end i Anledning af en Panteforskrivning, og tillige synes det, at en Eiendoms Erhvervelse vel kan taale en noget større Udgift end en Pantesættelse. Foruden at der i Almindelighed forefalde flere Pantesætninger, medens Eieren bliver uforandret, er Panteobligationens Udstedelse i mange Tilfælde et umiddelbart Tilbehør til Eiendommens Overgang ved Skjøde, idet Kjøberen ordentligviis maa indfri Sælgerens Panteobligationer ved nye, og ikke sjældent tillige for en Deel af Kjøbesummen maa meddele Sælgeren en Panteobligation, der i Løbet af nogle Aar tildeels ved aarlige Afdrag, hvis Aflysning ogsaa medfører et Gebyr, skal tilbagebetales; ligesom det iøvrigt idelig hænder, at Eieren bebyrdes med at maatte ombytte sin Panteobligation, og derved, foruden andre betydelige Udgifter, faaer gjentagne Tinglæsningsgebyrer at betale. Slige Betragtninger vilde maaskee dog ikke have været anseete vigtige nok til at optage hlun Forskjel i Reglementet af 1812, eller at fastholde den i Reglementet af 1814, dersom ikke Promilletillæget havde givet dem en saadan Betydning, at det ikke kunde findes rigtigt, blot for den større Simpelheds Skyld, at overse dem, Da det her forudsættes, at denne Byrde ligesaa lidet i sin forrige Størrelse som i sin forrige Stikfelse vil komme ind i

det nye Sportel-Reglement, kunde man maaskee lade Forskjellen fare. Dog vilde jeg, for min Deel, finde det nok saa rigtigt at vedligeholde den, ligesom der i flere fremmede Lande findes endog en meget betydeligere Forskjel paa de med Eiendoms-afkomsters og med Hypothekers Berigtigelse forbundne Udgifter, blandt Andet ogsaa med Hensyn til det stemplede Papiir, hvorved man hos os gaaer Panteobligationer meget nær.

Hvad de adskillige andre Læsningsdokumenter angaaer, hvorfor Sportel-Reglementet af 1814 har hjemlet Retsættelse i det Gebyr, som § 64 har bestemt, da er denne Retsættelse aabenbar begrundet i den Rets mindre Betydning, som disse Dokumenter hjemle, dels og i den fortere Varighed, som den ordentligviis faaer. Hvad adskillige af det Slags Dokumenter angaaer, da har og den titnævnte Lov for Norge § 25 nedsat det sædvanlige Gebyr, dog er den ei gaaet saa vidt i Retsættelsen som vort Sportel-Reglement. Skjøndt det da paa budne Promillegebyrs Betydning var et vigtigt Hensyn i Sportel-Reglementet af 1814, der ikke var anvendeligt i Norge, og, som formodes, heller ikke vil blive det her i Fremtiden, saa skulde jeg dog holde for, at Betalingen betydelig bør lempes for Læsningen af Arrestforretninger, Ramsdomme, Hviesteretsstevninger, og hvad der ellers i Følge Plakaten af 18de Januar 1788 i Forbindelse med danske Lovs 5—3—18 (norffe Lov 5—3—33), eller disses Analogi bliver at tinglæse for at sætte en Debitor ud af Stand til at raade over sit Gods. Den Ret, der ved slige Læsninger erhverves, kan i Almindelighed ingenlunde antages at have en til den Sum, hvorpaa Dokumentet lyder, svarende Værdi. Læsningen gaaer kun ud paa at forhindre Foretagender, hvorved den Ret, Vedkommende tilegner sig, kan lide. Denne Ret er desuden saa godt som altid noget Omtvistet, og det er uvist, om den vil finde endelig Anerkjendelse eller ikke, og selv i første Tilfælde er der ofte kun liden Udset til, at den virkelig kan gøres gjældende. Der er endog intet sædvanligere end, at en Sagsfører i det Dieblit, han paa sin Mandants Vegne har erhvervet en Ramsdom, blot for at forebygge den Mulighed, at den Dømte foretager

nogen Afhændelse eller Pantsættelse, strax lader denne Dom tinglæse. Endog Domme, der give en Part Adgang til at frie sig ved Gæd, men paalægge ham at betale, hvis han ei dertil drifter sig, pleie med Hensyn til dette sidste Tilfælde at tinglæses, skjøndt Domhaveren taber alt, hvis Gden aflægges. Nyttens af slige Læsninger er meget usikker, men det er dog billigt og for Crediten ikke uvigtigt, at man er istand til at iagttage denne Forsigtighed uden derved at paadrage sig en Udgift, der ved Siden af en passende Betaling for vedkommende Embedsmands ikke betydelige Uleilighed, indeholder en skjult Afgift. Tinglæsningen maa derhos for at holdes i Kraft, ofte flere Gange gjentages. Med Hensyn til dette sidste har vel den norske Sportellov i § 28 givet nogen Lettelse, men den omfatter ei alle hidhørende Tilfælde.

Den norske Sportellov har ogsaa underkastet Kjøbecontrakter lige Læsningsgebyrer med Skjøder, medens Sportel-Reglementet for Hof- og Stadsretten af 13de August 1777 §§ 38 og 39 havde sat det lavere, og saavel det nye Sportel-Reglement for denne Ret af 11te Marts 1812 § 49, som det nugældende almindelige Sportel-Reglement § 65 kun derfor bestemmer halvt Gebyr. Dette havde tildeels sin Grund i den ringere og mere fortvarende Ret en tinglæst Kjøbecontract medførte, medens der ved sammes Læsning er mindre at iagttage for Retsembedsmanden end ved et Skjøde. Den ved Forordningen af 9de Juni 1812 paabudne Læsning af Kjøbecontrakter og de dermed forbundne særdeles byrdefulde Bestemmelser, indeholdt og en ny Grund for den lempeligere Betaling, som Sportel-Reglementet af 1814 hjemlede for det Slags Tinglæsning; ligesom der og laae en vigtig Betragtning i det da paabudne Promillegebyr. Da Forordningen af 9de Juni 1812 nu er hævet ved Forordning af 23de Mai 1827, og den Reform, der skal foregaae i Sportelvæsenet, uden Tvivl maa føre til Promillegebyrets Ophævelse, vil det være mindre vigtigt at fastholde den i Reglement af 1814 tilstaaende lavere Gebyrsats for Kjøbecontracters Læsning, men den er dog i sig billig og svarende til Forholdets Natur.

At Promilleafgiften ikke skal erlægges flere Gange, naar Dokumentet læses ved flere Retter, findes udviklet i et Cancelli-Circulaire af 18de April 1816. Men, da de deri paaberaabte Grunde ikke ere anvendelige paa det egentlige Retsgebyr, saa vil og den Deel af Samme, der i Medhold af det Foransførte maatte sættes istedetfor hiin Afgift, hvis ikke en særlig Bestemmelse i saa Henseende gives, være at erlægge fuldt ud for hvert Ting, hvorved Dokumentet læses, de Tilfælde undtagne, hvor det ved det ene Ting kun gjælder i et bestemt givet ringere Omfang. Billighed kunde vel tale for en Lempelse med Hensyn til de Tilfælde, der paa Grund af Gjenstandens Betydning maa betale et temmelig høit Gebyr, men, da der vilde være en Deel Forvikling forbunden med en saadan Lempelse, og Sagen dog ei er af stor Betydning, maa man vel helst see bort derfra. Efter den titnævnte norske Sportellov § 31, maa det antages, at fuldt Gebyr skal betales ved hver Ret med Undtagelse af de flere Tinglag, der høre under samme Sorenstriver, en Undtagelse, som ikke her vil finde nogen Anvendelse (thi at samme Retsbetjent ved særlig Bestalling er bestiftet for flere Jurisdiktioner, er noget andet).

Paa de adskillige mindre vigtige Ændringer i Sportel-Reglementet, hvortil enkelte Bestemmelser kunde give Anledning, skal jeg ikke indlade mig. Kun skal jeg endnu gjøre et Par ubetydelige Bemærkninger. Saaledes er den i § 73 bestemte Betaling for de læste Dokumenters Protokollation, nemlig 30 fl. for Arket, aabenbar betydelig ringere end den i ældre Anordninger bestemte, naar der tages Hensyn baade til den lavere Møntfod og til det større Antal Bogstaver, der skal findes paa hver Side. Der kunde ikke være noget imod at den idetmindste forhøiedes til 40 fl. , der efter Møntfoden svarer til de forrige 24 fl. , og derved blev der dog en Besparelse, forsaavidt der nu udkommer et mindre Arktal. Den i § 83 fastsatte Betaling af 50 fl. for Arket kunde maastee, for at undgaae smaa Forskjeller i Sportelsatserne, nedsættes til den, der vælges istedetfor Arkebetalingen efter § 73. Men Ligheden kunde og gjerne tilveiebringes ved ogsaa at sætte

denne til 50 fl. , der dog, naar begge fremførte Hensyn tages, bliver mindre end de i 1800 fastsatte 24 fl. . Dog hvorledes dette ordnes, er af ringe Betydning. Noget vigtigere kunde den Bemærkning være, at Aflysningsgebyret i § 79, der skal være halvt mod Læsningsgebyret, hvor høit dette end gaaer, fik en bestemt Grændse, saaledes som det er skeet i titnævnte norske Sportellon, hvorefter Betalingen ei kan gaae høiere end til 2 Specier. Det kunde maaskee beqvemest skee paa den Maade, at der kun indenfor den egentlige Tarifens Grændser skulde betales halvt Gebyr mod det, der svares for et Bantebrevs Læsning, og at altsaa den Forhøielse, dette kan modtage for de udenfor denne Grændse liggende Summer, her bortfalder. § 72 burde vel affattes noget anderledes for at forebygge de Misforstaaelser, som den har foranlediget, hvilke iøvrigt i sig ikke vare synderlig grundede og desuden synes at være forsvundne*). Ogsaa ere der flere Paragrapher i det her omhandlede Afsnit af Sportel-Reglementet, som af en lignende Grund ikke bør optages uden i en noget afændret Affattning. Men det kan ikke seile, at man ved Udarbejdelsen af et nyt Reglement vil benytte det hele Stof, som de indkomne Forespørgsler og Cancelliets derpaa afgivne Svar indeholde til en Omredaktion af adskillige Paragrapher i det nu gjældende Reglement, der med mere eller mindre Tvivl have givet Anledning til Tvivl eller Misforstaaelse.

*) See juridisk Tidsskrift 5. B. 1. S. 146—152.

217

C. S. Orsted.

1e Bind, andet Hefte.

CX.

Fortsettelse. — 4) Med Hensyn til Betalingerne for de Forretninger, som henhøre til Skiftevæsenet.

Den i fjerde Afdeling af Sportelreglementet omhandlede Forretningsgæen, Skiftevæsenet, er en af de betydeligste Indtægtskilder for Retsembedsmændene; den er derhos mere end nogen anden belempret med bebyrdende Afgifter til Statskassen, uden hvis Ophævelse denne Deel af Sportelvæsenet ikke kan modtage en hensigtsmæssig Omordning.

I Skiftebehandlingen er Forvaltning og Retshjælp saaledes sammensmeltede, at den physiske eller moraliske Person, som har at forrette Skifter, i Flæng kaldes Skifteforvalter og Skifteret. Kun Testaments Executorer, der ikke tillige ere udnævnte til Commissarier, gjøre herfra en Undtagelse, idet de, i Følge Forordningen 29de April 1785 §§ 1 og 2, ei ere bemyndigede til at paakjende de i Boet foresaldende Tvistigheder. Men denne indskrænkede Berettigelse til at forrette Skifte hidrører ikke fra de almindelige Love, men fra Testators Willie, og finder ordentligviis kun Sted, hvor det forudsættes, at der ingen Retstvist vil opstaae om Boets Deling og øvrige Behandling. Naar en saadan imidlertid finder Sted maa enten Commissorium erhverves for Executorerne, saaledes, at de erholde en Skifteforvalters sædvanlige Myndighed, eller og Tvistighedens Afgjørelse overlades til den almindelige Skifteret; men hvis Nogen ellers finder sin Ret krænket ved Executorers Handlinger, synes det, at han, i Følge bemeldte Forordnings § 3, maa gaae til

Underretten, hvilket dog er noget tvivlsomt. Forhen var der endnu en Klasse af Skifteforvaltere, der ei tillige udgjorde en Skifteret, nemlig Samfrænder; men den bortfalder nu efter Forordningen af 21de Mai 1845 § 19. Desuden vare saavel de som Executorer uden for Sportelanordningen.

Den største Deel af de under Skifter foresaldende Forretninger hører egentlig til Forvaltningen. I en stor Mængde Boer fremtræder der aldeles ingen formelig Retsvift, og afgies der ingen formelig Kjendelse. Men dog har Boets Forvaltning heelt igjennem faaet et kjendeligt Præg af Retsbehandling, og det er uden Tvivl heldigt, at Sagen er blevet saaledes indrettet, vistnok for en Deel ved Tingenes naturlige Gang, men og under Medvirkning af Love, hvilke i alt Fald have bekræftet denne Tingenes Ordning. Idet et Bo i Anledning af Dødsfald, Fallit eller anden Marsag, overgives til Skifteforvalterne, bliver det deres Opgave at skaffe Alle, der have Lod i Boet eller Fordring paa Samme, den Ret, der tilkommer dem enhver for sig. Og disse ere i alt Fald ikke fra først af tilstede, ligesom de ofte ikke ere istand til selv at varetage deres Ret; det er end ikke fuldstændig og med Sikkerhed givet, hvem og hvor mange de ere, og hvor de ere at finde. Skifteforvalteren maa derfor selv sørge for, at alt behandles saaledes, som de Bedkommendes Ret fordrer, i Almindelighed uden at kunne oppebie disses egne Begjæringer og Paastande derom. I de Tilfælde, hvori deres Mening og Villie bør høres, bør han, naar de ikke af sig selv have meldt sig, dertil opfordre dem, ligesom han og bør sørge for, at de Umyndige eller Fraværende forsynes med Værger, hvilke han ordentligviis selv udnævner. Det vilde føre til en stor Lamhed, Forvikling og Langsomhed i et Skiftes Behandling, om alt det, der i Begrebet er Forvaltnings-sag, sondredes fra det, der ligefrem er Retsafgjørelse, hvortilmod de Bedkommendes Ret og Lare bedst sikkes derved, at Skifteforvalteren har at sørge for Samme, hvor de ikke selv dertil ere istand, og at han for ethvert Skridt, der faaer endelig Indflydelse paa Rogens Ret, staaer til Ansvar for de overordnede Domstole (L. 1. B. 6te Cap. 6te Artikel), uagtet ingen anden

Kjendelse er affagt end den, der findes skjult i selve det, der er foretaget. Det er iøvrigt en Følge af Skifteforvaltningens blandede Natur, at den mere end de øvrige Grene af Retspleien maa være Tilsyn underkastet af den Regjeringsmyndighed, der har at vaage over Retspleien, at den deels ved Indberetninger og Eftersyn, deels ved at indhente Dplysninger og Erklæringer, maa forviise sig om, at Skifteforvalteren opfylder sin Pligt, at den maa kunne anvende Tvangsforholdsregler, for at fremskynde et Boes lovlige Behandling, samt for at sikke Midlerne, at den, efter Omstændighederne, kan paalægge ham at afgive Boet og overdrage dets Behandling til Andre, som den dertil bemyndiger. Men hvor der er Spørgsmaal om Retligheden af en Handling, hvorfra Noget kunde hidlede en Rettighed, eller om Ansvar for Skifteforvalteren, hører Sagen ordentligviis for Overdomstolene og den administrative Justits kan allene foranledige hans Forhold sat under vedkommende Overdomstols Paakjendelse. Her er naturligviis ikke Stedet til i det Enkelte at udvikle, hvad der i Skiftebehandlingen hører under Overdomstolene, hvad under Justitsøvrigheden (Ministeriet derunder indbefattet). Men det Anførte er vistnok tilstrækkeligt til at godtgjøre, at Præget af Rets sag er det overveiende i Skiftebehandlingerne, og at dette ikke er mindre overensstemmende med Borgernes Læve end med vore Love.

Saafernt det imidlertid endnu kunde være nogen Tvivl underkastet, om Skiftevesenet fortrinsviis hører til Retspleien eller ikke, saa har dette dog faaet en meget bestemt Anerkjendelse i Grundlovens § 75 i Forbindelse med Loven af 29de April 1850. Naar bemeldte Grundlovs § lød, at den med visse Eiendomme forbundne dømmende Myndighed skulde ophæves ved Lov, saa maatte dette, efter vore Forholds Beskaffenhed, endog udelukkende have Hensyn til det med Godsbesiddelse forbundne Skiftehold.*) Og ved ovennævnte til Fuldbgyrdelse af dette Grundlovsbud

*) See min Prøvelse af det Rigsforsamlingen forelagte Udkast til en Grundlov og til en Valglov S. 295 ff.

udkomne Lov blev ogsaa Godsbesiddernes Skifteforvaltning dem aldeles betaget. Det var vistnok begrundet i Forholdenes Natur, at dette skete i denne fulde Udstrækning, thi det vilde, saaledes som alt udpeget, have medført betydelige praktiske Ulemper, om det var blevet indskrænket til den Myndighed at afgjøre de paa Godsskifterne opstaaende Retspørgsmaal, og saaledes alt, hvad der egentlig er Forvaltning, var blevet i Godsbesiddernes Hænder. Men mærkeligt er det, at Skifteforvaltningen i dens Heelhed blev i Grundloven betegnet som en dømmende Myndighed; et Udtryk, som endog synes meget nærmere end Retspleie at tyde paa de rene Dommerforretninger. Dette kan kun forklares deraf, at Lovgivningen har fundet hine to Bestanddele af Skiftebehandlingen uadskillelige, og derhos betragtet Myndigheden til at paaskjende de under et Skifte opstaaende Tvistigheder som Hovedsagen, der nødvendigviis maatte tage Forvaltningen med sig. Foruden at det, fra andre Sider, ikke er uden Interesse i Skifteforvaltningen, som ogsaa i andre Retspleiens Grene, at stille den Bestanddeel af Samme, der hører under den dømmende Myndigheds Begreb, fra det administrative Indhold, hvoraf der findes noget i dem Alle, er der og en særlig Grund, der har bragt mig til noget udførlig at udvikle begges Forskjellighed og dog Uadskillelighed i Skifteforvaltningen. Justitsministeren har nemlig i sin oven S. 134 omhandlede Besevarelse af en Interpellation angaaende Retsportlerne paabe-raabt sig den fuldstændige Omordning af Retspleien, der, efter ham, forestaaer som den væsentlige Grund, hvorfor en Forbedring i Sportellovene for nærværende Tid, og da vistnok med lige Skjel i paafølgende Tider, ei vilde være hensigtsmæssig.*) Jeg skal i det Følgende nærmere gaae ind paa denne Grund i dens Almindelighed. Men da jeg ikke skjønner rettere, end at Ministeren herved bygger paa den i Grundlovens § 76 bebudede Adskillelse af Retspleien fra Forvaltningen, saa har jeg fundet det hensigtsmæssigt netop med Hensyn til Skifteforvaltningen, hvis Navn endog allerede kunde synes at betegne den frem

*) Landstingstidende for Rigsdagens syvende Session S. 830.

for de øvrige med Retspleien forbundne Forretninger som for en stor Deel bestaaende af det, der skulde stilles fra Retspleien, at udhæve, hvorledes det dog baade er begrundet i Forholdenes sande Natur og derhos under vort constitutionelle Liv bestemt er blevet anerkjendt, at ingen saadan Adskillelse skal finde Sted. Hertil kommer, at Skifteforvaltningen netop er den Green af de under Sportelreglementet hørende Forretninger, hvori Samme meest trænger til en paa Ophævelsen af de dermed forbundne Afgifter til Statskassen grundet Omordning, ligesom det og netop var om dem, de ovenomhandlede Forhandlinger i Landsthinget dreiede sig.

Den Godtgjørelse, som vedkommende Embedsmænd nyde for deres Ueilighed med Skifters Behandling, bestaaer fornemmelig i en vis Dvotadeel af den Formue, der skiftes. Vel ere der nogle enkelte af de under et Skifte forefaldende Handlinger, hvorfor særlige Betalinger ere bestemte; men disse ere storsteds af liden Betydning. Herfra maa dog undtages den, der er fastsat for Skiftebrevets Beskrivelse, men den hører netop til de Indtægter, hvormed der, efter min Overbeviisning, bør skee en Hovedforandring, hvorom jeg i det Følgende omstændelig skal yttre mig. Visnok er det nu meget langt fra, at der i den Formue, der er Gjenstanden for et Skifte, indeholdes en usejlsbar Maalestof for den billige Godtgjørelse, der i det givne Tilfælde kunde tilkomme vedkommende Embedsmand for den Tid og det Arbeide, som Skiftets Behandling paafører ham. Ligesom dette umiddelbart indtyser af Begrebet, saaledes behøver man ikke megen Erfaring for at kjende Exempler paa Boer med betydelig Formue, der dog ikke have kunnet forvolde Skifteforvalteren noget Hovedbrud eller nogen Uro, ei heller koste ham megen Tid, og atter andre Boer, hvori der var langt mindre af Formue, men som frembøde mangfoldige Vidtløftigheder og Knuder, der gjorde et ikke ringe Krav paa Skifteforvalterens Tid og Oftertanke, derhos ofte vare forbundne med mangehaande Fortrædeligheder og bragte Skifteforvalteren i Forhold, hvori han ikke kunde undgaae at udsætte sig for muligt Ansvar uden i alt Fald ved at drive Forsigtigheden til

en Oderlighed, der utilbørlig vilde besværliggjøre de Vedkommende deres Nets Nydelse. Man kan endog tænke sig et vidtløftigt Bo, hvis Hovedactiver bestaae i omtvistede eller usikre Giendele og Fordringer, der efter mangeaarige Bestræbelser paa at hævde dem, omsider gaae aldeles tabte, eller dog synke saaledes, at der bliver lidet tilbage, hvoraf Salairet kan beregnes. Men saa let det end er at godtgjøre hiin Maalestofs Ufuldkommenhed, saa vanskeligt turde det være at oprise en anden, som ikke i det virkelige Liv vilde føre til langt større Misligheder.

Det i sig naturligeste vilde være, at Skifteforvalterens Arbejde og Besvær i ethvert enkelt Bo skulde være Maalestoffet for den ham tilkommende Godtgjørelse. Dette vilde imidlertid i Virkeligheden være meget misligt. Der vilde da ikke være andet for end, at Skifteforvalteren selv i ethvert Bo beregne sig den Godtgjørelse, som han fandt, at der billig tilkom ham; og skjøndt hans Bestemmelse maatte være underkastet Prøvelse og Lemping paa høiere Steder, saa vilde dog Benyttelsen af den Paaante, der maatte staae de Vedkommende aaben, være forbunden med saadan Vidtløftighed, og Udsaldet være saa usikkert, at der i Særdeleshed i lidet formuende Boer saa godt som aldrig vilde blive gjort Brug deraf, men Skifteforvalteren kunde idetmindste i Boer af det Slags meget vel tage flere Gange saa meget, som nu efter Anordningerne tilkommer ham, uden at være udsat for nogen Paaklage. Vel finder hiin Tingenes Orden paa en Naade Sted med Hensyn til de Boer, der behandles af overordentlige Skiftecommissarier, forsaavidt Salairets Størrelse ikke er bestemt ved Testament eller Overeenskomst. Men Erfaring viser og, at Salairet i de fleste Boer pleier at sættes meget udover det, der tilkommer de Skifteforvaltere, der ere bundne ved lovbestemte Regler, og skjøndt de Paagjældende ikke sjældent ere utilfredse med det beregnede Salair, har man ondt ved at finde Exempler paa, at de have gjort noget Forsøg paa at faae det nedsat ad Appellationsveien, hvilket vel og vilde være forgjæves, naar ellers ikke vedkommende Skiftecommissarier eller andre overordentlige Skifteforvaltere maatte have sat deres Betaling til en paafaldende urimelig Størrelse.

Om imidlertid nu end et saadant enkelt Bo maatte blive noget stærkt medtaget, saa kommer dette dog ikke i Strid med Statens Pligt til at sørge for, at Enhver, uden overdreven Bebyrdelse, kan komme til sin Ret, naar det har været en Folge af de Vedkommendes egen Billie, at Betalingen er bleven ansat paa denne Maade, noget der ikke sjeldent endog er forbundet med den Hensigt at unde de til Boets Behandling ansatte Mænd et rigeligt Salair. En ganske anden Sag vilde det derimod være, om det var den almindelige lovhjemlede Tingenes Orden, at Skifteforvalterne selv bestemte deres Salair. Iøvrigt kan man vel tænke sig adskillige Forholdsregler, som Lovene kunde tage, for noget at beskytte Boerne mod overdrevne Fordringer, til Exempel at sætte visse Grændser, inden hvilke Salairet i Forhold til Boets Størrelse maatte holde sig, og ved at overlade Afgjørelsen af de Anker, der maatte føres over dets Ansættelse, til den administrative Justits m. v. Men ved alt slikt vilde dog ikke meget blive udrettet for Niemedet. Navnlig vilde end ikke den nærmest staaende Dyrighed (Amtmanden) være istand til at bedømme Billigheden af den Betaling, Skifteforvalteren havde beregnet sig, uden ved Hjælp af Oplysninger og Erklæringer, som i de oftest forekommende Tilfælde vilde medføre en uforholdsmæssig bebyrdende Vidtløftighed; og det vilde heller ikke være vanskeligt for Skifteforvalteren ved flere Møder og ved større Omstændelighed end den, der nu sædvanlig bruges, at bringe Sagen i en saadan Skikkelse, at Dyrigheden ikke kunde fratjende ham et flere Gange høiere Salair end det, der efter Sportelreglementet erlægges; heller ikke vil Godtgjørelse for Reiser kunne nægtes, naar man forlader den nu antagne Grundsætning, at just ikke Betalingen for enhver enkelt Forretning, som en Retsembudsmand i Privates Anliggender har at udføre, skal indeholde tilbørligt Vederlag for den Tid og det Arbejde, han derpaa maa anvende, men at han maa søge Dækning for det slet betalte Arbejde, som ved enkelte Leiligheder falder i hans Lod, i den rundeligere Betaling, som han i andre Tilfælde nyder for lignende Forretninger. At bemeldte Dyrighed ved en Myndighed til efter Skjøn at afgjøre deslige Tilfælde let vilde komme i og fortrædeligt Forhold saavel

til vedkommende Embedsmand som til Retskrebsens øvrige Beboere, og at Afgjørelsen vilde blive meget ulige i de forskjellige Amter, er indlysende, ligesom det og vil skjønnes, at Sagen ikke uden stor Vidtløftighed og Banskkelighed kunde belyses saaledes for den øverste Regjeringsmyndighed, hvorfor den endnu maatte kunne blive indbragt, at den kunde finde sig beføiet til at give en forandret Bestemmelse. Det praktiske Resultat vilde derfor idetmindste i Smaaboer og Middelboer blive, at Skifteforvalterens Godtgjørelse vilde blive meget større, end den er under den nuværende Tingenes Orden.

En anden Udvei, der synes at frembyde sig, er, at der istedetfor en samlet Betaling for Boets Behandling som en Hæelhed bestemtes særskilte Betalinger for hvert enkelt i Boet forefaldende Møde og for de øvrige særlige Skridt, som Skifteforvalteren maatte foretage til Boets Fremme. Men dette vilde baade give Stof til mange Stridigheder og aabne en vid Mark for en nærlig Skifteforvalter.

Jeg har i Særdeleshed havt Leilighed til at overbevise mig om Udsigthed af en saadan Beregningsmaade ved med stor Opmærksomhed at gjenngaae de i Henhold til Cancelliets Befaling fra vore vestindiske Colonier indsendte omstændelige For-tegnelser over de ved Sammes forskjellige Jurisdictioner indførte Sportelregler. Ligesom disse*) i alle Grene frembyde Exempler paa det betydelige Sporteltryk, der kan bevirkes ved en stor Udskyning i enkelte Sætser for de forskjellige Bestanddele af en Forretning, saaledes viste dette sig i Særdeleshed med Hensyn til Skiftevæsenet. Det egentlige Skiftesalair var og er endog betydeligt lavere i Vestindien end ellers her i Riget. Til Regel for samme tjener D. L. 1 B. 25 Cap. 24 Artikel i Forbindelse med Forordningen af 19de Januar 1692 og Sportelreglementet for Hof- og Stads-Retten af 13de August 1777 §§ 44 og 45, saa at det

*) Jeg har isøvrigt hverken de ovenmeldte Forslag eller mine derved gjorte Bemærkninger tilstede; men Hovedtrækkene ere nogenlunde i min Erindring.

fun er 1 Procent, i Arveboer af Beholdningen, og i Con-
 cursboer af Massen indtil et Beløb af 10,000 Rdl. Hertil
 kommer dog den i bemeldte Reglement bestemte $\frac{1}{3}$ Procent, som
 Skriverfalarium, i Forbindelse med hvilken det var bleven Skif
 tillige at beregne den i Forordningen af 13de Januar 1792
 bestemte $\frac{1}{3}$ pCt. til Revisionsvæbnet, og denne Skif blev siden
 hjemlet ved Reskript af 26de Juni 1822. *) Saaledes er
 Skiftesalairret endog mere indskrænket i bemeldte Coloni end i Konge-
 riget, hvor Grændsen ved Forordning af 19de December 1800 §§
 171 og 182 saaledes som alt tidligere i Norge ved Reglement
 af 11te Januar 1788 var blevet 20,000 Rd. Derhos bliver
 Salairret der ikke i Arveboer beregnet af den hele Masse, men
 blot af den beholdne Formue, saaledes som Tilfældet forhen
 ogsaa var her i Danmark. Men Retssudgifterne i et Bo gi
 dog uden Sammenligning høiere i Vestindien end i Moder-
 landet; og hertil vare der vel andre tildeels ogsaa stærkt vir-
 kende Uarsager s. Ex. vidtløftige Skiftebreve baade paa engelsk
 og dansk med en paa Skif og Brug hvilende høi Arbejdning,
 foruden andre consuetudines non laudabiles i dette Stykke.
 Men en betydelig Andeel havde ogsaa den Skif, at der blev
 for hver Skiftesession beregnet et Gebyr (saavidt erindres af
 4 Rd. **) , og at de fleste eller idetmindste mange Boer bleve

*) See Coll. Tid. S. 421—425. Naar saavel der som i Udsingø
 Samling den ovennævnte Sum betegnes som 10,000 Rdd. saa hidrører
 dette uden Tvivl fra en urettet Skrivfeil. Da Rigsbankpenge ingen-
 finde ere blevne indførte paa vore vestindiske Colonier, saa maatte
 Summen enten være at beregne i gamle danske Courantdaler = 16,000
 Rigsbankdaler eller i det mindste i vestindiske Daler, i den da der gjæl-
 dende særegne Courant. Men selv dette sidste vilde allerede have
 været en betydelig og lidet begrundet Nedsættelse, hvilken sikkert heller
 aldrig har været antaget.

**) En Cancelliskrivelse af 1ste September 1835 (Udsingø Samling S.
 328, men forglemt paa Registret) vidner om, at dette i det mindste
 har været Brug i enkelte af de vestindiske Skiftejurisdictioner, og at
 det ei blev misbilliget; saavidt jeg erindrer var det almindeligt.

foretagne ved hver af de i Følge Forordningen af 6te Decbr. 1799 § 5 (jevnfør Forordningen af 27de April 1807 § 4)*) befalede ugentlige Skiftesamlinger, hvorunder der ofte ikke skete andet end, at der blev tilført „Ingen mødt, Boet udsat i 8 Dage.“ **)

I Henhold til det Ovenanførte tvivler jeg meget paa, at man vil være istand til at paavise noget bedre Grundlag for Ordningen af den Skiftesforvalteren tilkommende Betaling end det, som findes i D. L. 1ste B. 25de Cap. 24de Art., R. L. 1ste B. 23de Cap. 27de Art. og som med nogle Afændringer i det Enkelte, stedse er blevet vedligeholdt. Jeg anseer det saaledes for en afgjort Sag, at man bør holde fast ved den Hovedregel, at Skiftesforvalterens Godtgjørelse enten alene eller dog for største Delen skal bestaae i et Salarium, der i et geometrisk Forhold til Boets Størrelse tillægges ham for Skiftets Behandling i dets Heelhed. Men i de nærmere Bestemmelser, som denne Hovedregel har faaet hos os, er der dog Meget, der baade i sig selv og som Følge af Forholdenes senere Udvikling egner sig til Afændring.

Som Læserne allerede vide, anseer jeg det for en uundværlig Betingelse for en tilbørlig Ordning af det hele Retsportelvæsen, at Statskassen giver Slip paa de betydelige Indtægter, som den efterhaanden har tilegnet sig af Retspleien, og

*) Efter denne Anordning skulde Skifteretten paa St. Thomas endog samles to Gange om Ugen, men samme Bo blev dog ikke uden særlig Aarsag foretaget i begge disse Skiftemøder.

***) Ved at anføre dette har jeg ingenlunde ville sigte de vestindiske Skiftesforvaltere, navnlig fra den Tid, hvori jeg havde Leilighed til at kjende den, for opfindsom Egennytte. De maatte i sig saa meget mere gaae efter de dem overantvorbode af de høieste locale Autoriteter bifaldte Regler, som De dem forundte Embeder, hvilke de ved deres Modtagelse havde anseet for meget store, ellers vilde være blevene særdeles ubetydelige, hvad der alligevel efterhaanden blev Tilfældet for en Deel som Følge af nogle Cancelli Resolutioner og af en Høiesteretsdom, der misbilligede enkelte vedtagne Regler, hvilke fra den Tid af bleve affækkede.

dette gjælder med særdeles Styrke med Hensyn til den Green af samme, der angaaer Skiftebehandling; denne er nemlig ikke blot blevet besværet med den almindelige Forhøielseafgift, som til Bedste for Statskassen er blevet lagt paa alle Retsforhandlinger, men endog med ganske særegne, der i høi Grad ere trykkende og staae i aabenbar Strid med rigtige Grundsætninger. Det er derfor ugjærligt, at sætte de Embedsmændene selv tilkommende Betalinger paa en tilbørlig Fod, førend disse Afgifter ere ophævede. Denne Ophævelse maa saaledes være Udgangspunktet for den hele Forbedring, som Sportelvæsenet navnlig i denne Green behøver.

En sliq særegen Afgiftsbyrde indeholdes allerede i den Forpligtelse, der fra gammel Tid er blevet lagt paa Boerne til at løse det blandt andet ved det dertil anordnede stemplede Papiir, kostbare Skiftesbrev (hvorom i det Følgende). Men endnu mere blev Skiftebehandling bebyrdet ved de særegne Afgifter, som Forordningen af 13de Januar 1792 lagde paa Samme og som ved senere Anordninger have faaet en betydelig Tilvæxt.*) Forat tilveiebringe Midler til at bestride Bekostningerne ved de Revisionscontoirer, der vare indrettede i Collegierne (den Tid deels i Cancelliet, deels i Rentekammeret, fra hvilket sidste Collegium de senere bleve overflyttede til Cancelliet) befalede fornævnte Forordnings § 1, at der af alle Boer, der behandlede og sluttede af ordentlige eller overordentlige Skifteforvaltere, skulde overalt udredes og til den kongelige Kasse indbetales 1 Procent af det Beløb, der laae uden for Grændsen af det, hvoraf denne Procent skulde betales til Skifteforvalteren som Salair, hvilket den Tid stand-

*) Allerede i dette Værks 2det Bind S. 107—108 er den ved den ovenmeldte Forordning paabudne Afgift ommeldt, og betegnet som i sig lidet heldig og som Følge af de Forsøgelse, den fik ved Sportel-Reglement 1814, endnu uheldigere. Men da der paa fornævnte Sted nærmest kun var Tale om Afgiften, som et af de Hjælpebidler, der til hiin Tid bleve anvendte til at lade paa Landets svage Finantser, saa maatte jeg der indskrænke mig til den almindelige Antydning af, hvad der fra flere Sider var at udsætte paa samme.

sebe i Danmark med 10,000 Rb. og i Norge med 20,000 Rb., men efter den senere Sportelforordning for Danmark af 19de Decbr. 1800 § 171 ogsaa for dette Rige blev udstrakt til sidstnævnte Beløb*), alt beregnet i Arveboer af den rene Beholdning og i Concurssboer af den hele Masse. Endvidere fastsatte Forordningens § 2, at den ved Sportelreglementet for Hof- og Stads-Retten af 13de August 1777 § 44 tilligemed det egentlige Skiftesalarium som Salarium til Skiftesecretairen foreskrevne $\frac{1}{3}$ Procent, beregnet paa foransførte Maade, skulde ogsaa udenfor Kjøbenhavn udredes til den Kongelige Kasse, og det baade af det Beløb, der var udenfor 1 Procentgebyhret, og af det, der var Samme underkastet. Saaledes blev der nu overalt i begge Riger til Bedste for den Kongelige Kasse at svare $\frac{1}{3}$ Procent resp. af Beholdningen eller af Massen, men 1 Procent af det, Samme oversteg det Beløb, hvoraf Skifteforvalteren nød Salarium.

Det indlyser, at forberørte Afgift ingenlunde er en Afgift paa Arv, der først ved den senere Forordning af 12te Septbr. f. A. samt Forordning af 8de Febr. 1810 blev Gjenstand for en Beskatning (mod hvilken jeg ikke finder, at der med Grund kunde indvendes Noget, see 3die Bind S. 465—466 **). Paa

*) Denne Forordning gjaldt vel ikke for Kjøbenhavn, ligesom der heller ikke for denne Hovedstad paa anden Maade skete nogen Forandring i den ved Loven og Reglementet af 13de August 1777 § 44 satte Grændse for Skiftesalarets Beregning. Men det sees let, at Aarsagen hertil var, at Skiftegebyhretne ligesaa vel som Revisionsafgiften sammesteds tilfaldt Kongens Kasse, og det saaledes var aldeles ligegyldigt, hvad der regnedes til den ene eller til den anden af disse Udredelser. Revisionsafgiften blev og derfor stedse regnet med i Skifteindtægterne uden Afsondring fra Skiftesalaret. Dette kan t. Ex. sees af den i Arkiv for Rettsvidenskaben og dennes Anvendelse 1 B. S. 130—136 indførte Hof- og Stadsretsdom.

**) Sjette- og Liendepenge samt Føreløspenge ere ikke Afgifter paa Arvs Erhvervelse, men paa Arvs Udførelse, og ere nu for det meste bortfaldne.

den ene Side rammer bemeldte Afgift aldeles ikke den Arv, hvoraf myndige Arvinger komme i Besiddelse, uden at der er foregaaet nogen Skiftebehandling, eller dog uden at Skiftet er blevet fuldført og sluttet. Paa den anden Side maa den tilsvares ogsaa af Arv- og Gjælds-Fragaaelses-Boer saavel som af andre Concurssboer, ligesom heller ikke den Halvdeel af et Bo, der udlægges den længstlevende Ægtefælle, som dennes egen Part af Boet undtages fra den Beholdning, hvoraf oftnævnte Afgift maa svares, skjøndt den ikke er Arv og derfor ikke i noget Tilfælde er Arveafgift underkastet.*) Det er saaledes kun ved Skiftehold denne Afgift paadrages, og den vil saa godt som aldrig finde Sted undtagen hvor Arvingerne ere og indtil Skiftets Slutning forblive fraværende eller umyndige. Om end et saadant Bo af en eller anden Aarsag er kommet under Skiftebehandling (saasom fordi man frygtede for, at Boets Gjæld og Besværing kunde overstige Indtægten, eller fordi der, da Boet blev taget under Behandling, vare umyndige eller fraværende Arvinger), saa ville Bedkommende dog, navnlig hvor Afgiften vilde være af nogen Betydenhed, iagttage at lade sig det extrudere, inden det formelig bliver afsluttet, og det uagtet det Hele ellers er fuldstændig ordnet. Heraf fremgaaer, at, ligesom den umiddelbare Hjemmel for den ovenmeldte Afgift ligger i det afsluttede Skifte, saaledes er det den Omstændighed, at der er een eller flere umyndige eller fraværende Arvinger, der paadrager Bedkommende Afgiften. Det er nu meget paafaldende, at Umyndige, hvortil og Fraværende kunne henses, der ellers ere Gjenstande for Lovgivningens særdeles Omhu og Beskyttelse, bleve en Afgift underkastede, hvorfor Myndige gaae frie, og ikke mindre paafaldende er det, at de øvrige Arvinger saavel som Enkemanden eller Enken maa bære denne Afgift, fordi en enkelt Arving er umyndig, t. Ex. et enkelt Barnebarn, hvis Arvelod maaskee kun er en liden

*) Jvfr. Cancellie-Skrivelse til General-Toldkammer og Commerce-Collegium af 19de October 1839.

Quotadeel af Boet. Endnu nok saa stridende mod alle Grundsætninger er det, at Creditorer i et Concurssbo, foruden de øvrige betydelige Byrder, som Boets Behandling og Realisation medfører, og hvoraf endog Statskassen tager sin Deel, skulle oven i Kjøbet bære en særlig Afgift af det Bo, hvori de ikke kunne komme til deres Betaling. Det Haarde heri kan ved Omstændighederne blive forstærket, saasom at det hele Afgiftsbeløb eller en betydelig Deel deraf, der endog kan gaae i de Tusinder, falder paa en enkelt Creditor, der ellers, efter Udlægsordenen, netop vilde have faaet det Beløb betalt paa sin Fordring, der opsluges af hiin Afgift. Denne frembyder et ret Exempel paa den Egenstabs, som en berømt Statsoeconom, efter hvad der i dette Skrifts 3die Bind S. 72—73 er anført, uden fuldgyldig Grund har villet tillægge visse i saa godt som alle Stater indførte Afgifter; thi her har man en Afgift, som man ikke blot i Anledning af en tabt Formue kan komme til at bære, men som netop umiddelbar er lagt paa en saadan uheldig Omstændighed. Afgiftens særdeles Bestemmelse og det Forhold, hvori den blev sat til de anordnede Sportler, kan heller ikke retsferdiggjøre samme, uagtet jeg deraf nogenlunde kan forklare mig, at den indsigtsfulde og rettænkende Regjering, hvorfra Forordningen er kommen, dertil har kunnet bestemme sig. Den har anset det for særdeles vigtigt, at der oprettedes paalidelige Revisions-Contoirer til at vaage over Skifters tilbørlige Fremme og over Sikkerhed for Umyndiges Midler. Men den Regjering, til hvilken Landets Velfærd i 1784 blev betroet, havde lige fra Begyndelsen af erkjendt, at det under Landets stærkt forgjældede og beskattede Tilstand, var en Nødvendighed, ved Siden af omhyggelige og vel gjennemtænkte Bestræbelser for at udvikle Landets Kræfter og Velstandskilder, at iagttage streng Sparommelighed. Heraf fulgte en særdeles Angest for nye eller forhøjede Skatter, saavelsom og for Udgifter, der maatte føre til Skatteforegølelse. Man søgte derfor stedse, naar der skulde træffes en ny gavnlig Indretning, der krævede aarlige Udgifter, at faae disse dækkede ved særlige Indtægter, nemlig

ved Afgifter, der alene bares af dem, der havde Gavn af Indretningen. Der var derhos allerede fra gammel Tid en Retning til ikke at bebyrde den almindelige Statskasse med Beskostninger paa Justitsvæsenet, og vi have seet Exempler paa den Smaalighed, hvormed man baade forhen havde og endnu længe vedblev at behandle ethvert Krav paa en Forbedring i de derhen hørende Embedsmænds Kaar (see oven S. 165—175 og flere Steder). Gaaende ud fra denne Retning troede Regeringen, at de fornødne Midler til det ovennævnte Formaal paa den mindst sølelige Maade kunde tilveiebringes ved de Afgifter, Forordningen af 13de Januar 1792 foreskrev. Man antog, at Boer udenfor Kjøbenhavn ligesaavel som de kjøbenhavnske kunde taale den disse særligt paalagte $\frac{1}{3}$ Procents Afgift resp. af deres hele Beholdning eller af Maaßen, og at der heller intet Væsentligt kunde være imod, at de større Beløber, hvormed Salair til Stiftesforvalteren standsede, til Benyttelse for bemeldte Formaal udredede det Samme, som de mindre Beløber maatte svare til Stiftesforvalteren og Skriveren. Denne Betragtningssmaaade kan jeg imidlertid ikke erkjende for rigtig. Der kan ikke nævnes anden Reis eller Billighedsgrund enten for den $\frac{1}{3}$ Procent, der i Kjøbenhavn ved Reglementet af 13de August 1777 § 44 var paabudt under Navn af Stiftessecretairens Salarium eller den Procent, der overalt svarede i Stiftesalarium, dog kun indtil et vist Beløb, end den, at de udgjorde den Godtgjørelse, som vedkommende Embedsmænd med Rette burde have for deres Arbeide og Ansvar. Det var saaledes ubesøiet, at det Udbytte, disse Salairer kunde have givet af Boer eller Dele af visse Boer, som det ei blev fundet fornødent til Embedsmændenes Fyldestgjørelse at medtage, skulde hjemfalde til Statskassen. Vilde man nu end betragte det som en Besparelse, hvad der saaledes i visse Tilfælde blev mindre at betale til Stiftesretten end i andre, saa maatte dog denne Besparelse komme Boet tilgode, forsaavidt det ei fandtes rigtigt at benytte det til en bedre Fordeling, mulig og til en Forhøielse af de Embedsmændene tilkommende Betalinger. Det er i Særdeleshed meget stærkt, at, fordi et

Concursbo ikke kan skaanes for at udrede en billig Godtgjørelse til vedkommende Embedsmænd for den Tid, den Uleilighed og det Ansvar, som dets Behandling paafører dem, derfor skal det og udenfor den Grændse, inden hvilken denne Godtgjørelse findes at burde holdes, som Afgift til Statskassen udrede, hvad det vilde have havt at betale til Embedsmændene, dersom det ei var fundet ret og billigt at sætte hiin Grændse.

Den Nytte, som Boerne have af ovennævnte Revision, kan heller ingenlunde retfærdiggjøre den omspurgte Afgift. Det turde i sig ikke være aldeles stemmende med en rigtig Statsorden, at det Tilsyn, der gjennem de høiere Regjeringsmyndigheder føres med Retspleien og med de øvrige Indretninger, der ere gjorte for at sikke de Enkeltes Ret og Velværd, skal betales af disse Enkelte. Dette var og til hiin Tid fremmed for vor Statsstyrelse. For kun at nævne det, der ligger allernærmest, saa erlagdes der og erlægges endnu Intet for Amtmandens embedsmæssige Tilsyn med Skifte- og Overformynderivæsenet. Men afføet herfra, falder den omhandlede Afgift ofte paa dem, for hvis Lærv hine Revisionscontoirer saa godt som aldeles ikke udøve nogen Virksomhed, medens mange Formuer, der give Revisionen en Deel at gjøre, ikke ere Afgiften underkastede. Hensigten med den Skiftereviston, der forhen foretoges i Cancelliet, nu i Justitsministeriet, er at forebygge Boernes unødvendige Forhaling, og at den i saa Henseende har sin Nytte, er Noget, som jeg har havt god Leilighed til at erfare. Men den gaaer ikke og kan efter sin Bestemmelse ikke gaae meget dybt. Den er heller ikke besværlig og kræver ikke synderlig Tid; i den Række af Aar, hvori jeg har havt Deel i Cancelliets Bestyrelse, har den ret forsvarlig været besørget af een Mand, som dermed har forbundet andet nok saa betydeligt Arbeide og derhos var tarvelig lønnet. Hvad denne Revision kan have at gjøre med et enkelt Boe er en for stor Ubetydelighed til, at der fra nogen Side kunde være Tale om nogen Erstatning derfor. Det er og kun den mindre Deel af de Boer, der beskjæftige denne Revision, der ere i det Til-

fælde, hvori Afgiften efter Forordningen af 13de Januar 1792 finder Sted. Revisionen for Umyndiges Midler er vistnok af større Betydenhed, men der kommer aldeles intet Arbejde til Samme fra Concursoer, hvilke dog blive særdeles medtagne ved Afgifterne efter Forordningen af 13de Januar 1792. For dem, der, skjøndt selv myndige, maae tage Deel i de Afgifter, der maae betales, fordi de have haft en umyndig Medarving, er heller ikke bemeldte Revision til mindste Nytte. Omvendt kunne betydelige Summer komme ind i Overformynderierne uden at have betalt Afgift efter Forordningen af 13de Januar 1792, navnlig de Capitaler, der tilfælde dem ikke som Arvinger men som Legatarier. Skulde der gives en Erstatning for Revisionen, saa vilde der dog intet nogenlunde rigtigt Forhold udfomme derved, at den blev svaret engang for alle af en Capital, som maafee om ganske kort Tid igjen gaaer ud, medens intet Videre betales, hvor længe den end bliver staaende.

Saa lidet naturligt det i sig selv er, at et Bo, paa Grund af at den Afsøde har efterladt sig en eller flere umyndige Arvinger, skal foruden at give vedbørlig Godtgjørelse for det Stiftehold, som derved bliver fornødent, udrede en særlig og det ofte en meget betydelig Afgift til Statskassen, saa er det dog en Synderlighed, at det kan befries fra den det saaledes paalagte Afgiftsbyrde derved, at den eller de Arvinger, der ved Dødsfaldet vare umyndige, under Boets Slutning træde ud af den Stilling, hvorved den blev begrundet, være sig ved opnaaet Myndighedsalder, eller ved Giftermaal, eller ved Myndighedsbevilling. Det er let at begribe, at de Paaagjældende, hvor Afgiften er af nogen Betydenhed, benytte den Leilighed, der efter Omstændighedernes Bestaaffenhed staaer dem aaben, for at affaste denne Byrde, og det er, navnlig med Hensyn til Afgiftens Ubillighed, heller ikke at undre over, at de Embedsmænd, der ved i nogen Tid at uddrage Boets Slutning, eller i andre Maader, ere istand til at fremme en saadan Hensigt, idelig vise en en vis Imødekommen. Det har endog forhen været temmelig almindeligt, at en Umyndig, der ellers ikke egnede sig til Myndighedsbevilling, saafom en Pige,

der endog var temmelig langt under 18 Aar, erholdt en særlig Bevilling til paa Skifte at handle som myndig under Curator, medens dog den Arv, der blev udlagt en Saadan, skulde paa sædvanlig Maade indsættes under Overformynderiet (see Cancelliskrivelse af 12te October 1815). En sliq Bevilling blev kun attraaet for at spare de særlige Udgifter, der ere forbundne med den Skifteslutning, der skal finde Sted, naar der er en umyndig Arving, og jeg har Anledning til at troe, at det første Exempel paa en saaledes indskrænket Bevilling blev givet i et Bo, hvori der ellers vilde have været en særdeles betydelig Afgift efter Forordningen af 13de Januar 1792 at udrede. I en senere Tid kom Cancelliet dog tilbage fra denne Praxis (ifr. Cancelliskrivelse af 14de August 1830 *).

*) I Arkiv for Rettsvidenskaben og dennes Anvendelse 1 B. S. 130—136 i Forbindelse med S. 440, kan man finde et mærkeligt Exempel paa en Bevilling, der, udenfor det, der var Sammes egentlige Hensigt, forskaffede et Bo Fritagelse for en Skifteafgift af et særdeles betydeligt Beløb. I Følge af confirmeret Testament gik nemlig et rigt Handelsbo i Kjøbenhavn ligefrem over til den Afdødes Sønner, mod at der, foruden visse Enken indrømmede aarlige Fordele, udbetaltes hver af Døttrene en bestemt Capital. Skjøndt intet formeligt Skifte saaledes blev holdt, blev dog $1\frac{1}{3}$ Procent af Boet, hvis beholdne Formue af Sportellænsens Regnskabsfører blev beregnet til 480,000 Rd., affordret de Paagældende, og da disse ei erkjendte sig pligtige til en saadan Erlæggelse, sagsøgte de af Kammeradvokaten. Ved Hof- og Stads-Rettens Dom af 20de Decbr. 1802 blev Kammeradvokatens Paastand fulgt, dog med Indskrænkning til det halve Beløb, da det fandtes, at Boet ei med Visshed kunde ansættes til mere end 240,000 Rd. Men ved Høiesteretsdom af 1ste Juni 1803 bleve de Indstævnte aldeles frifundne, idet denne øverste Domstol maa have antaget, at den i selve Testamentet bestemte Deling af Boet ikke ved denne Leilighed kunde have den Virkning, som Forordning af 5te April 1754 § 2 tillægger et af overordentlige Skifteforvaltere holdt Skifte, ligesom der ingen særlig Betingelse i saa Henseende var fastsat i Testamentets Confirmation. Der var Intet med Grund at erindre imod, at der var givet Testator Leilighed til, ved særegne Bestemmelser, der vare fundne stemmende med alle Bed-

Det kan heller ikke omtvibes, at hine Afgifter bidrage til, at Udskillige i deres levende Live dele deres Formue mellem deres Arvinger og saaledes unddrage dem fra Skiftebehandling. Vistnok kan man ogsaa af andre Grunde ledes hertil, men det er dog hyppigt, at det er hine Afgifter, som derved gjøre Udslaget, og det netop hvor der er betydelig Formue; thi foruden den Interesse, Bengebeløbet har for de Paagjældende, findes der overalt særdeles Tilbøielighed til at spare paa Afgifter til det Offentlige, især hvor disse findes haarde og ubillige, og man derhos har aldeles lovlige Midler til at undvige dem. Saaledes komme hine Afgifter stundom til at gjøre Skifteforvalterne Afbræk i deres Indtægter; thi det kan let være Tilfældet, at den, der paa foransførte Maade søger at holde sin Formue eller den større Deel af Samme udenfor Skiftehold, ikke vilde have gjort dette for at spare den vedkommende Embedsmand tilkommende Betaling, naar ikke denne var forbunden med en i visse Boer meget betydeligere Afgift til Statskassen.

Den omhandlede Betsatning paa Skiftehold fik en betydelig Tilvært 1812 ved Sportelreglementet for Landsover- samt Hof- og Stads-Retten af 11te Marts; thi efter Sammes § 64 skulde baade den $1\frac{1}{2}$ Procent, der ved det ældre Reglements § 44 var paabuden deels som Skiftesalair, deels som Skiftesfriversalair, og de Afgifter af samme Størrelse, der i Følge Forordning af 13de Januar 1792 skulde tilsvares til Godtgjørelse for Skifte- og Overformynderi-Revisionen i Cancelliet, for Fremtiden ogsaa i Arveboer, saaledes som allerede forhen i Concurssboer, beregnes af hele Activ-

kommandes Lærv, at forebygge sit betydelige Handelskufes Udsplit- telse. Confirmationer paa Testamenter af dette Indhold blive under lignende Omstændigheder ikke nægtede; og nu have de faaet udtryk- kelig Hjemmel ved Forordning af 21de Mai 1845 § 27. Men paafaldende var det, at denne billige Begunstigelse ogsaa bragte det rige Bo en Fritagelse for de Afgifter, hvormed andre Boer blive befærede.

massen uden Hensyn til den derpaa hvilende Gjeld. Hertil kom strax efter den Forhøielse, som Forordningen af 7de April lagde paa Skiftegebyrer i Almindelighed, af $87\frac{1}{2}$ Procent, derunder dog den allerede ved Forordningen af 21de October 1803 paabudne $12\frac{1}{2}$ Procent indbefattet*); og saaledes findes Skiftesalairret samlet med Skiftekriversalairret og Afgiften efter Forordningen af 1792 i den Tabel, der i Forbindelse med Forordningen af 7de April 1812 blev udgivet over Sportlerne ved bemeldte Ret, opført med $2\frac{1}{2}$ Procent. Fra denne overvættes Høide gif det vel noget tilbage ved Sportelreglementet af 1814, der ophævede den Forøgelse, det havde faaet ved Forordningen af 7de April 1812. Men dette Sportelreglement vedligeholdt dog den Beregningsmaade, som Sportelreglementet af 11te Marts 1812 havde hjemlet og den deraf følgende Forhøielse af Skifteomkostningerne for alle Arveboer, hvilken efter Omstændighederne blev meer eller mindre betydelig. Derhos blev der ved bemeldte Reglement paabudt en Tillægssafgift af 20 Procent i Stedet for de 1803 paalagte $12\frac{1}{2}$ Procent, og disse 20 Procent skulde nu tillige svares af den i 1792 foreskrevne Afgifts Beløb, der blev indlemmet i Salairret. Endvidere blev alt dette udstrakt til hele Riget (§§ 86 og 156). Saaledes vedblev den i 1792 paabudne Skifteafgift endnu at være mere bebyrdende end den tidligere havde været, i Concursoer derved, at ogsaa denne Afgift blev Gjenstand for 20 Procents Tillægget, men i Boer, hvori der var Gjeld, men dog blev en større eller mindre Beholdning tilbage for Arvingerne, end mere ved den forandrede Beregningsmaade. Saameget jeg beklager det derved fremkomne yderligere Tryk, saa er dog hiin Beregningsmaade saa aldeles grundet i Sagens Natur, at den ei kan fraviges, og naar de omhandlede Afgifter, hvortil den var kommen i en saa uheldig Forbindelse, ophøre og iøvrigt den Omordning af Skiftesalairret foregaaer, hvortil dens Ophævelse giver Leilighed, saa seer jeg ikke, at der bliver Noget tilbage, hvorover man med Føie kan beklage sig.

*) See oven S. 183—184.

Efter Indholdet af D. L. 1—25—24, N. L. 1—23—27 skulde det synes, at de, der forrette Skifte, aldeles ingen Godtgjørelse skulde nyde, naar Boet ikke var tilstrækkeligt til at fyldestgjøre al Gjælden. Dette indeholdt imidlertid en indvortes Urimelighed, og det blev derfor ved Forordning af 19de Januar 1692 bestemt, at vedkommende Rettens Betjente i Arv- og Gjælds-Fragaaelses- og Fallitboer. skulde af alle de Midler, der i Boet ere, og fremfor alle Creditorer, nyde den samme 1 Procent, som de i andre Boer skulde nyde af Arvebeholdningen, dog heller ikke af det, der oversteg 10,000 Rd. Det forblev imidlertid ligesuldt ved Loven med Hensyn til de Boer, hvori der blev noget Overskud til Arv, saa at Skifteforvalterne, hvor lidet dette end blev, maatte lade sig nøie med 1 Procent deraf, uden Hensyn til den maaskee meget betydeligere Mængde, som de havde havt at behandle, og som var anvendt til Creditorernes Fyldestgjørelse. Naar saaledes Arvingerne bleve fritagne for at betale Skifteforvalteren den Godtgjørelse for sin Besvær og sit Ansvar, hvorfor Creditorerne ikke vilde have været frie, saafremt der ingen Arv havde været, saa var dette i aabenbar Strid med den naturlige i Loven skarpt udtalte Grundsætning, at Creditorernes Ret altid gaaer forud for Arvingernes. Mod Skifteforvalteren indeholdtes der heri en særdeles Ubillighed, naar Arvebeholdningen kun var en ubetydelig Deel af den Formue, som han havde havt at behandle. Det falder og i Dinene, at det, hvor fun en mindre Deel af denne var medgaaet til Gjælden, ikke blev synderligt trykkende for Arvingerne ogsaa af denne at tilsvare Skiftesalaret. Men i ethvert Tilfælde maae de da finde sig i den Afgang, de lide i Arven, ved de Bekostninger, som ere forbundne med Boets lovlige Behandling, hvilken fortrinsviis er anordnet til deres Bedste. Skifteforvalteren har derhos større Besvær, hvor der ved Siden af en vis activ Formue har været en Gjæld, der staaer i et ikke ganske ubetydeligt Forhold til Samme, end om denne Formue havde været aldeles ubehæftet. Da det skundom netop kan tilskrives Skifteforvalterens særdeles Omhu og skjønssomme Behandling af For-

holdene, at Boet ikke smelter bort til Gjælden og Omkostningerne, og han omvendt ved Ligegyldighed, ved for stor Rundhaandethed i Boets Udgiftsvæsen og i andre Maader kan, uden at udsætte sig for Ansvar, forvolde, at det bliver fallit, er der intet unaturligere, end at han i første Tilfælde skulde straffes og i sidste belønnes. Dette vilde og kun være en slet Spore for en Skifteforvalter til at tage sig af Boets Løb.

Grundsætningen, at Skiftesaliret skal beregnes i Forhold til den hele Masse og ikke i Forhold til det, der bliver tilovers for Arvingen, er og blevet antaget i den oftnævnte Lov for Norge af 1830. Dette turde saameget mere være til Unbefaling for bemeldte Grundsætning, som den ikke forhen havde været gjort gjældende i Norge, og man netop der havde næret megen Uvillie over de Sportelforhøielser, der foregik i 1812, blandt andet over den store Tilvært, Skiftesaliret dog forsaavidt endnu kun i Kjøbenhavn*) havde faaet ved Sportelreglementet af 11te Marts s. A., hvorfra det var, at den ovenmeldte Beregningsmaade gik over til det først efter Rigerens Adskillelse udfomne Sportelreglement af 22de Marts 1814. Det var iøvrigt, som Storthingsforhandlingerne for 1830 udvise, fra Thinget, at hiin Forandring i den forhen for Norge gjældende og i Regjeringsudkastet vedligeholdte Maalestof udgif. Men, ligesom der ikke ved den Veilighed kunde være Tale om, at det, der i Almindelighed skulde være Godtgjørelse for vedkommende Embedsmænds Arbeide, i visse Tilfælde skulde afgives til Statskassen (jfr. oven S. 190—192), kunde man fornøftigviis heller ikke lade det Embedsmanden tillagte Procentgebyr vedblive endog for de største Summer. Man indførte derfor, ligesom man stedse har gjort i adskillige andre Grene af Retssporier, der ere satte i Forhold til Gjenstandens Værdi, visse

*) Men gjennem de med Forordningen af 7de April 1812 fulgte Tabeller havde dette for Hof- og Stads-Retten udfomne Reglement ogsaa tildraget sig Opmærksomhed i Norge.

Overgange, hvorved Betalingens procentvise Størrelse aftog. Kun af de første 1000 Species tillægger § 36 Skifteforvalteren en fuld Procent, og derefter gaaer Procentsatsen ad adskillige Trin ned til $\frac{1}{8}$ Procent, hvilken laveste Sats svares af det, Boet udgjør over 50,000 Spdr., dog kun indtil 100,000 Spdr., saa at der af det, der gaaer ud over denne Sum, Intet svares til Skifteforvalteren. Af 100,000 Species udgjør Skiftesalairret ialt $217\frac{1}{2}$ Species, altsaa dog ikke ubetydeligt mere end de 200 Rd. (= 160 Spdr.), som efter Sportelreglementet af 11te Juni 1788 var den yderste Grændse for Skiftesalairret. Og ved Eiden af fornævnte Skiftesalair fastsatte derhos § 39 et særligt Skiftefriver=Salair, der af de første 500 Species ligeledes er 1 Procent, men siden efterhaanden gaaer temmelig stærkt ned og ender med $\frac{1}{8}$ Procent, hvilken allerede begynder med 4,000 Species, og saaledes fortsættes til 50,000 Species, saa at Boets høiere Beløb bliver uden Indflydelse paa Skiftefriver=Salairret. Men uagtet dette Salair er langt under Skifteforvalterens, saa udgjør det dog en ikke ubetydelig Forbedring i vedkommende Embedsmænds Indtægter, da der forhen intet saadant Salair var tilstaaet Skriveren, medens denne derimod maatte søge sin Godtgjørelse i Arbebetalingen for Skiftetrevet, der var ansat til $\frac{1}{2}$ Rd. for Arket, hvoraf Embedsmanden skulde svare Afgift til Justitskassen efter Forordning af 23de Decbr. 1735 § 9. Denne Arbebetaling blev imidlertid nu nedsat til 20 p. (= 2 Mark Rigsmønt), saa at Skiftetrevets Beskrivelse ikke længere blev en saa stor Indtægt, som den tidligere havde været. Imidlertid vedligeholdt denne nye Lov Forpligtelsen til at løse Skiftetrev, saaledes som den til den Tid var anordnet (§ 41). Iøvrigt er paa Landet Skifteforvalteren (Sorenskriveren) altid tillige Skiftefriver, men i Kjøbstæderne ere disse Forretninger for en stor Deel adskilte (§§ 140 og 181*).

*) Bemeldte Sportellov har den samme Form som det ældre Sportelreglement for Norge af 11te Juni 1788, at først Betalingerne til Sorenskriversne for samtlige disses Forretninger fuldstændig afhandles,

samlede Beløb af Skifte- og Skiftefriver-Salairret efter Loven af 1830, vil det sees, at det paa alle Trin af Boets Formue rigelig dækker det i Reglement af 1788 fastsatte Salair, endog naar der ikke tages Hensyn til, at den Størrelse, hvoraf Salairret nu beregnes, altid maa komme høiere derved, at hverken Gjæld eller Boets Udgifter først fradrages. I Boer, der have en betydelig Gjæld, men dog give en Beholdning, et Tilfælde, der i den talrige Klasse af ikke just rige, men dog nogenlunde velholdne Eiendomsbesiddere og Næringsbrugere er meget hyppigt, bliver Virkningen heraf især betydelig.

Saafernt vor Lovgivning i Forbindelse med Ophævelsen af de nævnte Skifteafgifter vilde ordne Skifte- og Skiftefriver-Salairret paa samme Maade som det er skeet for Norge ved oftmeldte Lov af 13de Septbr. 1830, vilde det være en sand Forbedring i de hidtil gjældende Love. For Boerne vilde der indtræde en meget betydelig Besparelse derved, at hine Afgifter bortfaldt, og vedkommende Embedsmænd vilde, uagtet Beregningen af hele Massen her allerede er gjældende, dog staae sig meget vel ved den Tarif, bemeldte norske Sportellov har givet. Men jeg skulde dog holde for, at Sagen med Hensyn til de herværende Forhold kunde ordnes paa en alle billige Interesser endnu mere tilfredsstillende Maade.

Ravnlig holder jeg for, at det ved Hjælp af den betydelige Besparelse, der vilde vindes for alle Boer ved de paabudne Skifteafgisters Ophævelse, vil blive gjørligt, at paa den ene Side ingen Klasse af Boer bebyrdes med større Betalinger end de, der for Tiden blive at udrede, og at paa den anden Side Skifteforvalteren (Skiftefriveren derunder indbefattet) i intet Tilfælde taber noget af den ham for Tiden iflagte Godtgjørelse, men at han derimod i Almindelighed, og fornemmelig hvor den vienshyntlig er for ringe, erholder noget Tillæg, og at

og at Betalingerne for de øvrige Embedsmænd, der have samme Forretninger, i senere Afsnit ordnes i Henhold til det for Sorenfriverne fastsatte med de enkelte Afændringer, som ere fundne fornødne.

endelig de Boer, som rammes haardest af bemeldte Afgifter, faae en meget betydelig Lettelse. Ligeledes antager jeg, at Lovgivningen, i Betragtning af at vedkommende Embedsmænd ville vinde ved hiin Ordning, vilde blive sat istand til at opheve nogle i sig lidet naturlige Betalinger, som efter ældre og nyere Anordninger tilkomme dem i Tilfælde, hvori der ikke er Brug for deres Tjeneste.

De ved Forordning af 13de Januar 1792 i Forbindelse med Sportelreglementet af 1814 §§ 86 og 156 Boerne paa lagte Afgifter udgjøre tilfammentagne omtrent $\frac{2}{5}$ Procent af de Masser, der ere under 24,000 Rd., men af de høiere Besløber (af hvilke Statskassen tillige nyder den Procent, som indtil 24,000 Rd. tilfalder Skifteforvalteren) $1\frac{2}{5}$ Procent. Da Skiftesalairret i Smaaboer er langt fra at afgive noget Bidrag til vedkommende Embedsmands Subsistens, men slige Boer end ikke sjeldent formedelst de Reiser, som dermed ere forbundne, og som ei erstattes, blive ham til Byrde, saa bør uden Tvivl de besparede Afgifter af disse Boer anvendes til Forøgelse af det ham tillagte Salair. Herved maa iøvrigt bemærkes, at Skifteforvalteren, der paa Landet altid tillige er Skiftefriver, har i denne Egenkab en Indtægt af Skiftetrevet, hvilket skal tages beskrevet, enten der haves Brug for samme eller ikke, og at den, i Folge Sportel-Reglementet af 22de Martz 1814 § 93, maa antages i det mindste at udgjøre 2 Rd. 8 $\frac{1}{2}$, men efter Loven og de ældre Sportelanordninger gif betydeligt høiere. Naar ikke Skifteforvalteren skal lide Tab, maa enten Tvungen til at løse Skiftetrev vedblive, eller og særlige Gebyrer tillægges Skiftefriveren, der paa Landet, hvor en Indtægtsforøgelse med Hensyn til Reiserne især behøves, tillige er Skifteforvalter. Det er nu, som det Følgende nærmere vil oplyse, uden Tvivl rettest, at hiin Evang ophæves, hvorved og det stemplede Papir, som til Skiftetreve er anordnet, bespares for Boerne. Det turde føre til et i de fleste Tilfælde nogenlunde taaleligt Forhold, naar der i mindre betydelige Boer blev tillagt Skifteforvalteren saavel som Skiftefriveren hver 1 Procent af Massen. Dog vilde dette i ganske ringe Boer ikke

dække den samlede Indtægt, der nu tilkommer Skifteforvalteren og Skiftefriveren; og det turde derfor have en Deel for sig, at der bestemtes et paa saadan Dækning beregnet Minimum. Maaskee man dog, i Betragtning af det, der vindes i større Boer, kunde lade dette bortfalde.

Efter Norges Exempel kunde Salairret af 1 Procent for Skifteforvalteren og 1 Procent for Skiftefriveren vedblive indtil en Masse af 1000 Rd. (500 Speciesdaler). Der synes saameget mindre at være Noget derimod at erindre, som en saadan Forøgelse af Salairret ordentligviis maatte blive dækket for de Vedkommende deels ved fritagelsen for $\frac{1}{3}$ Procentafgiften efter Forordningen af 13de Januar 1792 § 2 og 20 Procentafgiften efter Reglement af 1814 § 156, deels ved Besparelse af Skiftetbrev. Siden kunde man indtil et vist Beløb, til Exempel 3000 Rd., lade Skiftefriverens Salair gaa ned til $\frac{1}{2}$ Procent og for de større Summer kunde vel $\frac{1}{3}$ Procent mod det egentlige Skiftesalair være nok. Dette sidste er en Maalestof for Skiftefriverens Salair, der, som i det Følgende nærmere vil blive forklaret, ligger i de hidtil gjældende Love, skjøndt den for Tiden kun anvendes undtagelsesviis, fordi den almindelige Regel er, at han skal nyde sin Godtgjørelse ved Skiftetbrevets Beskrivelse, og derfor hiin Maalestof kun indtræder, hvor denne almindelige Regel af særlige Aarsager er uanvendelig.

For bemeldte $\frac{1}{3}$ Procent til Skiftefriveren, saavelsom for den Procent, der er det almindelige Skiftesalair, bør der dog fremdeles, som hidtil, sættes en Grændse. Denne er, efter Reglement af 22de Marts 1814 § 86, 24,000 Rd., og herved kunde man vel lade det forblive. Den er imidlertid snævrere end den ved Forordningen af 19de December 1800 § 171 fatte, 20,000 Rd. (= 32,000 Daler Rigs mønt), saa at der ogsaa i denne Henseende vilde tilflyde Boerne nogen Fordeel af de nu Statskassen tilfaldende Afgifters Ophævelse. Af de større Boer kunde derimod hiin Procentafgift nedsættes, saasom af de næste 24,000 Rd. til det Halve, og atter af de næste 24,000 Rd. til $\frac{1}{4}$ og saa fremdeles. Der er vistnok

ingen indre Nødvendighed i netop saaledes at indrette Forholdene og Overgangene, men i det Hele taget slutter det sig dog paa en naturlig Maade til de hidtil gjeldende Regler og stemmer saaledes med Forholdene, at der ikke let fra nogen Side kan være noget Væsentligt derved at erindre. Visse smaa Lempninger kunne naturligviis uden Skade foretages; saaledes kunde der intet være imod, at istedetfor de af Sportelreglement af 22de Marts 1814tagne 24,000 Rb. fattes 25,000 Rb. som Grændse mellem de forskjellige Procentsatser. At det sædvanlige Skiftesalair ikke uforandret bør gaae til de højeste Summer vil vistnok erkjendes; thi det vilde aabenbart være unaturligt, at Skiftesalairret skulde kunne gaae til flere Tusinder. At det sædvanlige Skiftesalair efter Forordningen af 19de December 1800 svaredes, indtil Boet gif over 32,000 Rb. R. M. (see oven S. 250), bør saameget mindre være til Hinder for at beholde den i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 84 fatte Grændse af 24,000 Rb., eller, om man vil, istedet derfor 25,000 Rb., som Skiftesforvalterne dog i det Hele vistnok faae denne Forskiel mere end dækket ved, at Massen nu lægges til Grund, istedetfor den beholdne Formue, og de derhos skulde have et skjønt nedsat Salair af de større Beløber, hvoraf de forhen Intet nøde, uagtet Salairret siden 1792 er blevet udredet, men til Indtægt for Statskassen. Paa den anden Side synes der ikke at være nogen tilstrækkelig Grund til, at Salairret aldeles skulde standse ved et vist Beløb, hvorimod det turde være rettest, ligesom det er meest stemmende med, hvad der gjelder for andre Grene af Sportlerne, navnlig i Tinglæsningsvæsenet og Auctionsvæsenet, at Procentstørrelsen efterhaanden aftager ved visse større Beløber, der sættes som Grændsepunkter mellem de forskjellige Procentsatser, og herved turde det være rettest, foruden de Overage, der, efter det Foransførte ville være at gjøre paa visse lavere Trin, at lade de i Reglementet af 1814 § 86 fatte 24,000 Rb. eller og 25,000 Rb. gjøre Overage. Vel kunde det synes anbefaleligt, at Lempelsen alt indtraadte med en noget mindre Sum, saaledes som det og tildeels er skeet i den nye Sportelov for

Norge. Men, hvor en i sig vilkaarlig Størrelse skal sættes, er det dog naturligt saavidt muligt at blive ved det, som engang er indført. En Redskættelse af hiin Sum vilde føre til, at Skifteforvalteren i nogle Tilfælde fik en lavere Godtgjørelse end den, den nugældende Love hjemle ham, og skjøndt han igjen vilde vinde paa de Boer, der gif over 24,000 Rd., saa er det dog ikke givet, at han i det Hele dermed vilde være tjent; thi de større Boer foresalde naturligviis sjeldnere. Der er heller ingen særlig Grund, hvorfor man i noget Tilfælde skulde, til Tab for ham, gaae videre i hiin Lemping end foransørt, thi Boet kom dog aldrig til at betale mere end hidtil, men alle Boer, med Undtagelse af de meget smaa, vilde vinde en ikke ubetydelig Besparelse i det, de for Tiden have at udrede deels til Embedsmændene deels til Statskassen. Spørgsmaalet er kun, paa hvilket Trin Besparelsen ved Ophævelsen af den hidtil paa Boerne hvilende Beskatning skulde komme disse tilgode i et større Omfang end det, hvori det allerede stæer af mindre Boer.

Maaskee Noget vil finde den forommeldte Ordning af Skiftesaliret mindre tilfredsstillende, fordi Ophævelsen af de paabudne Skifteafgifter fortrinsviis vilde komme de større Boer tilgode. Men ligesom Intet i sig er naturligere end, at de, som lide meest under en ubillig Afgift, maae have størst Nytte af dens Ophævelse, er det langt fra, at der i den hele Ordning, som Sagen paa foransøgte Maade vilde faae, skulde ligge nogen Begunstigelse for de formuende Boer. Det er tværtimod kun ved Hjælp af den rigelige Betaling, som Skifteforvalteren kommer til at nyde af det Slags Boer, at det bliver muligt, at indskrænke den ham tilkommende Godtgjørelse af de ringe og uformuende, saaledes at han ikke sjeldent endog derved lider Tab. Den Grundsætning, at lade den Betaling, der ydes for Retsembedsmændenes Tjeneste i Tilfælde af større Betændhed, bøde paa den, hvormed de maae lade sig nøie i de Tilfælde, hvor Gjenstanden er af ringe Værdi, beholder endog en meget større Anvendelse med Hensyn til Skiftesaliret end i nogen anden Green af Sportelvæsenet. Ved at sammen-

holde den oven foreslaaede Ordning med de i den titnævnte Lov for Norge foreskrevne Regler for Skiftesalaires Bestemmelse, vil det heller ingenlunde kunne findes, at man der er gaaet videre i at skyde Byrden over paa de formuende Boer, end det vilde skee her, naar hiint Forslag blev lagt til Grund.

Det egentlige og fulde Skiftesalarium forudsætter, at Boet er blevet endelig sluttet af Skifteforvalteren. Men Intet er hyppigere end, at et Bo, der er kommet under Skiftebehandling, om kortere eller længere Tid overgives til de Paagjældendes (Arvingernes eller i Opbudstilfælde Debitors) egen Raadighed, uden at nogen endelig Opgjørelse og Deling har fundet Sted. Skifteforvalteren bør da naturligtvis have Godtgjørelse for den Tid og Uleilighed, Boet har kostet ham, men den maa være mindre, end om han havde fuldført Skiftet, og det kunde synes, at den burde være en vis Dvotadeel af det fulde Skiftesalarium. Men herimod møde dog to betydelige Vanskeligheder; den ene, at det er paa meget forskellige Trin af Behandlingen, at Skifteforvalteren saaledes giver Boet fra sig, den anden, at der ikke ved saadan Leilighed have den Oplysning om Boets Størrelse, som der have, naar Boet kommer til endelig Slutning.

Stundom er det kun en ganske kort Tid, maaskee kun faa Dage, Skifteforvalteren har havt Boet under Behandling, og da har det ordentligtvis kun kostet ham liden Umage. Saaledes skeer det ofte, at en eller anden af Arvingerne er fraværende ved Dødsfaldet, men at denne om nogle Dage kommer tilstede personlig eller ved Fuldmægtig og med de øvrige Arvinger er enig i selv at overtage Boet. Ogsaa kan det være, at Arvingerne i Diebliffet ere tvivlraadige om, hvorvidt de uden Fare kunne vedtage Arv og Gjæld, men at de snart faae deres Tvivl hævet. Ligeledes kan Skifteforvalteren finde, at der mangler Noget i de Bestingelser, hvorunder han kan undlade at befatte sig med Boet, men denne Mangel om faa Dage blive afhjulpen. Ogsaa er det ingen Sjeldenhed, at en Mand af Frygt for Creditorens Dødsfald forlanger sit Bo taget under Skiftebehandling, men kort efter faaer sine Forhold saaledes ordnede, at han igjen

kan blive sat i Besiddelse af sit Bo. Ligesom Skifteforvalteren i Tilfælde af dette Slags kun har havt lidet at gjøre med Boet, saaledes er det's Størrelse da ingenlunde givet, saa at det endog vilde være ugjorligt at ansætte den ham tilkommende Godtgjorelse til en vis Brøkddeel af det, der vilde have været at erlægge som Skiftesalarium, dersom Boet var blevet hos Skifteforvalteren og af ham sluttet. Derimod er det ogsaa ofte Tilfældet, at et Bo i længere Tid har været under Skifteforvalterens Behandling, og at det har paaført ham megen Umage og Besvær, inden det kommer saavidt, at de Paa-gjeldende kunne og ville selv overtage det. Hvad Dødsboer angaaer, kan det efter Omstændighederne vare en lang Tid, inden man kan faae den dertil fornødne Erklæring fra fraværende Arvinger; inden en umyndig Arving bliver myndig, en qvindelig Arving gift, inden de Tvivl, Arvingerne havde om Boets Forfatning saaledes hæves, at de vove at overtage Boet m. m. I de enkelte Tilfælde, hvori det er fornødent at indkalde Arvingerne med Aars og Dags Proclama (Forordningen af 5te Juli 1822), vil det og let kunne hænde, at disse først komme tilstede, efterat Boet i lang Tid har været behandlet af Skifteforvalteren. I Boer, der ere tagne under Opbud- eller Fallitbehandling er det stundom først efter flere Aars Forløb, at det lykkes Debitor at træffe saadan Overenskomst med sine Creditorer, at han igjen kan blive sit Bo raadig. Under Omstændigheder som de her paapegede kan Skifteforvalteren naturligviis have havt et meget omfattende Arbejde med Boet, maaskee meget lidet ringere end det, han vilde have havt, hvis han skulde have bragt det til endelig Afslutning. Stundom har det været af det Slags, der giver ham særlige Indtægter, hvilket navnlig gjelder om Auctioner over Boets Glendele, forsaavidt han tillige har Auctionsret i den Jurisdiction, hvori de ere foresaldne. Men det kan og have været et saadant, hvormed ingen særlig Indtægt er forbunden, f. Ex. flere og langvarige Skiftesessioner til Forhandlinger mellem de Bedkommende og Paa kjendelse af deres Tvistigheder. Det sees let, at selv i Boer, der længe have henstaaet ved Skifte-

retten, Tiden ikke kan afgive en nogenlunde antagelig Maalestof for den Betaling, der billig kan tilkomme Skifteforvalteren, og at en saadan heller ikke findes i noget Andet, der lader sig bringe under en almindelig Regel. Ei heller vil man i flige Boer have en saa afgjort Visshed om Massens Størrelse som i dem, hvort formelig Skifteslutning finder Sted.

Af det Foransførte fremgaaer, at den vedkommende Embedsmand tilkommende Betaling for et begyndt men ikke tilendebragt Skifte ikke ret vel lader sig sætte i et bestemt Forhold til den, der vilde have tilfaldet ham hvis han var kommen til at afflutte Skiftet. Ved den Maalestof, som vore ældre og nyere Love have lagt til Grund for denne Bestemmelse, og hvorved det, efter min Overbeviisning fremdeles i Hovedsagen bør have sit Forblivende, bliver nu vistnok Embedsmandens Godtgjørelse ikke bragt i et altid lige og billigt Forhold til den Tid og Umage, han har anvendt, eller den Nytte, de Vedkommende have havt af hans Tjeneste. Kun bør man, med al dens Ufuldkommenhed tage til Takke med Samme, fordi enhver anden vilde føre til endnu større Misligheder (jvnsfør oven S. 243—244). Men naar man vilde i et bestemt geometrisk Forhold overføre den paa de her omhandlede Tilfælde, saa vilde man til den naturlige Ufuldkommenhed i denne Maalestof endnu føie de meget betydelige Misligheder, som efter det oven Udviklede maatte være forbundne med de Regler, som fastsætte Forholdet til hiin Grundmaalestof. I Erkjendelse af alt dette har Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 92 indskrænket sig til den Regel, der vistnok er langt fra den nøiagtige Bestemthed, som man kunde ønske, at der, i Forhold til Boets Forfatning og Skifteforvalterens med dets Behandling havde Umage, skal svares fra 2 til 120 Rd. og til Skiftekriveren $\frac{1}{3}$ deraf. Lovgiveren har herved kjendelig tænkt sig et Forhold til den Betaling, der under Navn af Skiftesulair erlægges for et Bo, der af Skifteretten er bragt til Ende, navnlig at den skulde være halvt derimod; et Forhold, som og havde nogen, skjøndt temmelig svag Hjemmel i ældre Anordninger, navnlig i Sportelreglementet for Norge

af 11te Juni 1788 § 25. Men Lovgiveren indsaae, at dette Forhold, af de ovenforklarede Grunde, ikke lod sig ubetinget fastsætte, ligesom man heller ikke saae sig istand til paa anden Maade at ordne Gebhyret ved bestemte Regler. Man lod det derfor beroe ved den ovenansførte almindelige Antydning af de Hensyn, der burde tages ved Valget af den Størrelse, hvormed Betalingen i det enkelte Tilfælde skulde udredes. Det kunde ikke være tvivlsomt, at den høieste Betaling forudsatte et Bo, hvis Activmasse med Rimelighed kunde antages at være 24,000 Rd., hvortil det høieste Skiftesalarium svarede, men at det ved Siden deraf var nødvendigt, at Skifteforvalteren derpaa maatte have anvendt ikke ubetydelig Tid og Umage. Iøvrigt maatte det umiddelbare Skjøn gjøre Udslag med Hensyn til det Beløb, hvortil Massen, efter de Oplysninger, som derom havde, blev at ansætte; nærmere at paaskjønne hans Arbeide og med Hensyn dertil at bestemme, hvorvidt Betalingen burde holdes nedensfor den, der efter Boets sandsynlige Størrelse kunde være at beregne, maatte overlades til den individuelle Bedømmelse, fordi man, saameget det end havde været at ønske, ei saae sig istand til derfor at sætte almindelige Regler, hvorved man nogenlunde kunde betrygge det rigtige og billige Forhold. Men da det naturligtvis ikke kunde overlades til Skifteforvalterens Godtbefindende at vælge mellem alle de Størrelser, der laae indenfor hine vide Grændser, saa blev det tillige bestemt, at, hvis der udenfor Kjøbenhavn opstod Uenighed om Kjendelsens Størrelse, havde Overøvrigheden (Amtmanden) ved Resolution at bestemme samme. Det blev derved forudsat, at den, som fandt sig utilfreds med denne Resolution, det være sig Embedsmanden eller Boet, kunde henvende sig til Cancelliet. Dette blev kun ikke tilføjet, fordi det antoges at ligge i det almindelige Resfortforhold, og det endog kunde fremkalde Misforstaaelser med Hensyn til dette, naar hiin Afgang i et enkelt Tilfælde særlig blev udhævet. De Vedkommende have vist heller ikke været uvidende om, at denne Bei stod dem aaben, men ofte blev den ikke benyttet, og jeg troer ikke, at der i det Hele har været nogen herskende Tilbøielighed hos Embeds-

mændene til at opfrue Betalingen, hvilken Tilbøielighed og, hvor den fandt Sted, blev holdt tilbage ved den Afgang, de Bedkommende havde til faae den af dem fordrede Godtgjørelse nedsat. At der i denne Deel af Sen ei var Tale om Kjøbenhavn, var, fordi Skifteretten sammesteds ikke staaer under nogen Mellemvørrighed, og det ansaaes overflødigt udtryffeligt at forbeholde Bedkommende Afgang til at søge den tagne Bestemmelse forandret ved Cancelliets Resolution, og det saa meget mere, som Skifteretten, der ikke har nogen Interesse i Gebyrernes Størrelse, altid har været meget lempelig i Tilfælde af det Slags. Jeg kan heller ikke erindre mig, at der nogenstunde til Cancelliet indkom nogen Anke over den af bemeldte Skifteret ansatte Godtgjørelse, men vel en og anden enkelt Gang et Andragende om, paa Grund af Uformuenhed, at faae den eftergivet, hvilket stundom med Rentekammerets Samtykke blev tilstaaet.

Det er imidlertid at ønske, at der i det nye Sportelreglement kunde gives nogle nærmere Bestemmelser af den Godtgjørelse, Skifteforvalteren bør have i de her omhandlede Tilfælde. Det turde maaskee være hensigtsmæssigt, at der angaves visse Grændsepunkter i Skiftebehandlingen, der skulde tages i Betragtning til at hjemle en større eller mindre Dvotadeel af det fulde Salarium, som, efter Boets sandsynlige Størrelse, vilde have tilkommet Skifteforvalteren, hvis han var kommet til at slutte Skiftet. Men man maatte deri ingenlunde lægge det an paa aldeles skarpt betegnende Grændser, hvorimod man maatte indskrænke sig til at udhæve nogle af de vigtigste Omstændigheder, der burde have Indflydelse derpaa. Jeg skal her, som ved andre lignende Leiligheder, ikke inklade mig paa bestemte Forslag om, hvorledes Bestemmelser i denne Retning kunne affattes, og det saameget mindre, som der iblandt de Mænd, der ville blive foranledigede til at tage den nye Ordning af Retsportlerne under Overveielse, (jvfr. oven S. 135 Note), maae være Mange, der have havt nok saa megen Leilighed som jeg til at blive bekjendte med de Spørgsmaal og Tvivl, som Sportelreglementets § 92 har foranlediget. Dog skal jeg til de ovenan-

førte Antydninger endnu føie, at, da det kan hænde, at de Bedkommende, efterat saa godt som hele det Arbeide, der udfordres til Skiftets Afslutning, er tilendebragt, begjære sig Boet extra-deret, saa turde det være hensigtsmæssigt, at Skifteforvalterens Betaling i dette Tilfælde, i Stedet for efter bemeldte Reglements § 91 at være indskrænket til $\frac{1}{2}$ af det fulde Skiftesalair, kunde gaae til $\frac{3}{4}$. Og naar den nye Sportellov saa tydelig som muligt udtalte sig over de Betingelser, hvorunder en saa høi Betaling kunde tilstaaes, vilde det og bidrage til at de øvrige Regler, som maatte gives til Jagttagelse ved oftnævnte Godtgjørelses nærmere Bestemmelse, fik større Klarhed og bedre Holdning. Det vilde maaskee være tjenligt, om Loven lagde tre forskellige Trin i Skiftets Fremme til Grund, hvoraf det ene skulde i Almindelighed medføre et Gebyr af $\frac{1}{4}$ af det fulde Skiftesalair, det andet af $\frac{1}{2}$ og det tredie af $\frac{3}{4}$, dog ifølge det Foranførte uden at Bestemmelserne bleve saa bundne, at andre Hensyn udelukkedes. Iøvrigt antager jeg, at det, naar Skifteafgifter og Tvangen til at løse Skiftebrev ophører, vil blive et sjældent Tilfælde, at Arvingerne, efter at Boet er kommet sin Slutning ganske nær, endnu ville overtage det, inden det behørig er sluttet; thi det er vistnok mere de med Skifteslutningen forbundne Byrder til Statskassen end selve Skiftesaliret, som Bedkommende ønske ved enhver mulig Leilighed at bespare. Endog uden Hensyn til det meget betydelige Beløb, Afgifterne i nogle Tilfælde udgjøre, føler man dièse som en Uvillighed, medens man maa erkjende, at Skiftesaliret ikke er andet end en i Almindelighed billig Godtgjørelse for Skifteforvalterens Tjeneste. Og saa vilde Arvingerne i mange Tilfælde være vel tjente med, at det saavidt fremrykkede Bo bliver formelig sluttet og deelt; blandt Andet vil det i flere Maader tjene til Lettelse og Betryggelse for den Raadighed, Arvingerne vilde udøve over det Gods eller de Forskrivninger, hvori de eller Enkelte af dem faae deres Arv, at de Udlægspaategninger eller andre Dokumenter, der indeholde deres Hjemmel, ere udstedte eller bekræftede af en Skifteret. Det bliver derhos i de enkelte Tilfælde, hvori Boet, desuagtet, maatte paa et saadant

Standpunkt som foransført begjæres extraderet, billigt, at Skifteforvalteren, der kun sparer lidet af Arbejdet, heller ikke taber meget af sit Salair; ligesom og derved den Bevæggrund, der kunde bestemme de Vedkommende til et slikt Forlangende, derved svækkes.

Der vil vist Ingen, der kjender noget til Forholdene, tvivle om, at man fra begge Sider, men især fra Voets, er bedre tjent med, at de Spørgsmaal, der kunne opstaae angaaende hiiu Betalings Størrelse, finde deres Afgjørelse ved Justitsadministrationen, end at de skulde gaae den egentlige Retsvei. Det er ingenlunde et enestaaede Tilfælde, at saaledes Noget, som efter det almindelige Begreb træder frem som et Retsspørgsmaal, bliver, til Bedste for Retsnydelsen, henlagt til Afgjørelse af en Regjeringsmyndighed; man har herpaa hos os og endnu mere i andre Stater Exempler i Mængde.*) Vor nye Forfatning indeholder heller Intet, der fordrer en Forandring i de herom gjeldende Love; hvad der hører til den dømmende Magt (Grundlovens § 2) bliver ikke udelukkende at bestemme efter et abstrakt almindeligt Begreb, men maa forstaaes saaledes, som dette Begreb under Hensyn til de virkelige Forhold i Livet er blevet optaget i Loven; og der mangler heller ikke i den nyeste Tids Love Exempler paa, at Noget, der i Begrebet er en dømmende Function, henvises til administrativ Afgjørelse.

Ligesom jeg adskillige Gange har fundet mig foranlediget til at udhæve den norske Sportellov 13de Sept. 1830, som indeholdende et særdeles brugbart Hjælpemiddel ved Udarbejdelsen af det nye Sportelreglement, hvortil man her er trængende, saaledes maa jeg og anbefale dens § 46 cfr. § 47 til at tages under Overveielse i Anledning af den sidst omhandlede Materie. Dog viser det Ovenanførte, at jeg ikke finder de der trufne Bestemmelser aldeles heldige; og at jeg navnlig ikke kan ansee det velbegrundet, at en eller anden enkelt Handlingss Foretagelse (f. Ex. Udfædelsen af Proclama, hvormed Skiftefor-

*) See min Haandbog 3die Cap. S. 3—7 jfr. 6te Bind S. 527 ff.

valteren da fik Anledning til at skynde sig, skjøndt det efter samtlige Forhold var sandsynligt, at det vilde være uden Nytte, (det Boet snart vilde blive overtaget af Arvingerne), hjemler Skifteforvalteren $\frac{1}{2}$ Procent af det Registreredes Beløb, medens der i intet Tilfælde kan tages mere for et extraderet Bo, ligesom det og er meget misligt, at gjøre den med Registreringen forbundne Burdering til en ubetinget Maalestof for Betalingen, da denne foreløbige Burdering, der i intet Tilfælde i og for sig kan bruges som Grundlag for Boets Deling, i Almindelighed er meget afvigende fra Gjenstandenes sande Værdi, og derhos ofte flere af Boets værdifuldeste Eiendele ikke derunder ere ansatte.

Den ovenmeldte nye Ordning af Skifteindtægterne gaaer, som flere Gange bemærket, ud fra den Forudsætning, at den hidtil værende Tvang til at løse Skiftebrev bør ophæves. Det er utvivlsomt, at denne Tvang sigter til at skaffe Skifteforvalteren i Egenskab af Skifteskriver en passende Godtgjørelse for hans Arbejde, men Lovgivningen har og dermed forenet en finantseel Hensigt, i det disse Aktier skulle udstedes paa stemplet Papir af første Klasse i Forhold til den beholdne Formue, (Frdg. 3die Decbr. 1828 § 2*). Det følger af den oven udviklede Grundsatning, at ingen Tvang til Skiftebrevs Beskrivelse bør vedligeholdes til Bedste for Statskassen, og at der, hvor dets Udstedelse, i enkelte Tilfælde, maatte begjæres, ikke dertil bør

*) Selv i Concurdiboet er der ved Forordningens § 5 Litra d sørget for at skaffe det stemplede Papir en Indtægt ved Skiftebrevets Beskrivelse, men denne, som i alt Fald vilde være ubetydelig, finder sjældent Sted, da Skiftebreve i deslige Boer kun beskrives i de høist enkelte Tilfælde, hvori Noget maatte af en eller anden Aarsag begjæres det. Alt, hvad der oven er anført mod den Afgift, der ved Forordningen af 13de Januar 1792 (sej. Sportel-Reglementet 22de Marts 1814 § 56) er lagt paa de Midler, der have været under Skifterettens Behandling, finder og væsentlig Anvendelse paa den Beskatning, som disse Midler fra gammel Tid have været underkastede gennem en Forpligtelse til at løse et Skiftebrev.

bruges andet Papir end til andre Retsakter. Forfaavidt Skiftebreve stundom benyttes som Udkomst til en fast Eiendom, som maatte være Nogen udlagt under Skiftet, da bør istedet derfor, læses et Skifteudtog, der naturligviis maa skrives paa det stemplede Papir, som en saadan Udkomst efter sin Beskaffenhed kræver. Herved bliver tillige den Vedkommende fri for at lade hele Skiftebrevet indføre i Retsprotokollen og derfor erlægge Betaling. Ei heller vil der længere blive Tale om at Skiftebrevet skulde beskrives for at skaffe Skifteskriveren en Indtægt, naar der paa anden mere hensigtsmæssig Maade sørges for, at han i ethvert Bo faaer en nogenlunde passende Godtgjørelse.

Man har vel søgt at gjøre den Synsmaade gjeldende, at Skiftebrevets Beskrivelse ogsaa er af Bigtighed til Sikkerhed for de umyndige Arvinger, da det sætter dem, som Omsorgen for deres Liv er betroet, istand til at bedømme, hvorvidt Samme under Boets Behandling behørig er varetaget. Ved Cancelli, Skrivelse af 8de Marts 1800 blev det nemlig bestemt, at det i Tilfælde, hvori alle Arvinger ere myndige og nærværende, maa beroe paa dem, om de endnu inden Skiftets Tilendebringelse, hvortil Skiftebrevets Beskrivelse hører, ville begjære Boet extraderet, og derved undgaae Skiftebrevets Beskrivelse, men at det derimod, saafremt der er nogen umyndig eller fraværende Arving, er nødvendigt, at Skiftet udstedes. Til yderligere at bestyrke denne Forskjel, som iøvrigt nærmest hidledes af 5 B. 2 Bog 15 og 16 Art., paaberaabes den nyansførte Grund. Denne Skrivelses Indhold er gjentagen saavel i en Mængde senere Cancelli Skrivelser, som i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 94. Den saaledes antagne Regel har havt den gode Virkning, at mange Boer, der forhen bleve bebyrdede med Skiftebrevets Løsning, derfor ere blevne forskaanede; thi forhen blev Forpligtelsen til at løse Skiftet ikke indskrænket til det nævnte Tilfælde, *) hvorfor der og i sin Tid ikke sjældent hørtes

*) Det bestindiske Skiftevesen frembød de meest paafaldende Beviser paa den overordentlige Behyrdselse, Tvangen til Skiftebrevets Beskrivelse

Klager over den ved fornævnte Cancelliets Skrivelse forårsagede Afgang i Skifteindtægterne. Men det er dog en mere tilskyndende end virkelig Grund, hvorfor et Skiftsbrevs Løsning skal være fornøden til Bedste for umyndige Arvinger. Det Overformynderi, hvori en Arvelod indgaaer, har blot at paasee, at den har den Størrelse, som ved en lovlig Skiftebehandling er Vedkommende tillagt, og iøvrigt at sørge for, at den behørig sikkes og gøres frugtbringende, men det har ikke at undersøge, hvorvidt Skifteforvalterne og Tilskyndværgerne have under Skiftet forsvarligen iagttaget den Umyndiges Løv; dette hører derimod under Skifterevisionen og Skifteprotokollernes Eftersyn. Overformynderierne komme ordentligviis heller ikke i Besiddelse af Skiftsbrevene og deres Regnskaber bygges ikke paa disse, hvorimod lovhjemlede Skifteextracter eller Anmeldelser fra Skifteretten lægges til Grund for den Arvelod, som de have modtaget, og for hvilken de have at aflægge Rigtighed. Efter hvad der oven er udviklet bør der ikke gives Statskassen Erstatning for den Indtægt, der fragaaer samme ved den foreslaaede Forandring med Skiftsbrevene; og for den Indtægt, som man ved den nugældende Ordning har søgt at forskaffe Skiftefriveren maa han antages at faae vedbørlig Erstatning ved det foreslaaede Skiftefriver=Salair. Derved faaer man og en fra flere Sider bedre Maalestof for den Betaling, han bør nyde for sit Arbeide, end den, som kunde fremkomme ved Skiftsbrevets Beskrivelse. Skiftsbrevets Omfang beroer paa aldeles tilfældige Omstændigheder, men tildeels og paa vedkom-

uden ovennævnte indskrænkende Bestemmelse førte med sig, hvorved dog visse særegne vestindiske Retsvedtægter i høi Grad vare medvirkende navnlig en meget høiere Arbeidbetaling og den antagne Forpligtelse til at tage Skiftsbrevet bestrevet baade paa dansk og paa engelsk. Det var ikke sjeldent, at der af Boer, der bleve overgivne til overordentlige Skifteforvaltere, men hvoraf dog den ordinaire Skifteret skulde nyde sin fulde Indtægt, blev beregnet flere hundrede Rigsdaler for det, Skiftsbrevet vilde have indbragt, hvilket iøvrigt saa temmelig blev beregnet paa Slump.

mende Embedsmands Nærighed. Det var i gamle Dage en udbredt Mening, at Embedsmændene ikke forsømte den Velighed, der var dem givet, til, baade ved Inddragning i Skiftebrevet af alstensk Bilage, som ikke dertil egnede sig, og ved at udtrække Skriften, at skaffe et stort Arktal tilveie, hvorfor de kunde beregne dem den saa rundelige Betaling, som var dem tillagt for Skiftebrevets Beskrivelse. Selv Lovene have paa det bestemteste erkjendt, at slige Misbrug vare gjængse. Forordningen om Justitskassen af 23de December 1735 § 9 har gjort dette paa en særdeles naiv Maade, og kun sørget for, at bemeldte Kasse ogsaa kom til at nyde godt af slige Misbrug (jævnfør oven S. 186). Derimod have Sportelreglementerne af 11te Juni 1788, 1ste Afdeling § 15, 19de December 1800 § 180, 22de Marts 1814 § 93 søgt at sætte Grændse for Samme, og have uden Tvivl bidraget en Deel til at forringe dem.*) I den Henseende maatte det og gjøre nogen Virkning, at Betalingen efter det sidstnævnte Sportelreglement, naar Hensyn tages baade til den lavere Myntfod, og til den betydelige Forandring, Reglementets § 158 gjorde i det Bogstavindhold, der skal findes paa hver Side, er end ikke halv saa høi som forhen. Men medens ingenlunde derved alt det Mislige er bortfaldet i den Maade, hvorpaa Loven og Anordningerne hidtil have søgt at skaffe Skiftefriveren Godtgjørelse for sit Arbeide, bliver den, som vi have seet, ikke sjelden uauvendelig derved, at de umyndige Arvinger inden Boets Slutning blive myndige, og i saadanne Tilfælde er det ikke lidet tvivlsomt, hvilken Betalingsmaade der skal sættes i Stedet. Om de forskjellige Meninger, der derom have viist sig, kan fuldstændig Oplysning faaes i Hansens systematiske Fremstilling af den danske Skifteret, 3die Udgave S. 540—547. Denne indsigtsfulde Forfatter helder til den Mening, som Cancelliet i en Mængde senere Skrivelser

*) Disse Anordninger vare ikke indførte paa vore vestindiske Øer, hvilket maa have medvirket til, at Skiftebrevets Beskrivelse der var en saa trykkende Udgift for Boerne (jævnfør oven S. 274—275 Note).

havde antaget, at Skiftefriverne i et saadant Tilfælde bør nyde $\frac{1}{2}$ imod Skifteforvalterne; og det skjønnes heller ikke rettere end, at den har mere for sig, end nogen af de øvrige Afgjørelsesmaader, hvorom der kunde være Spørgsmaal. Hvad der end ellers kunde indvendes mod de for Samme talende Fortolkningsgrunde maatte uden Tvivl bortfalde ved Siden af den Nødvendighed, at finde en bestemt og fast Regel, en Betragtning, som og ved mange andre Leiligheder maa gjøre Udslag ved Fortolkningen af Sportelreglementet (jfr. min Haandbog I B. S. 417). Der kan i alt Fald ikke være nogen Betænkelighed ved at lægge den til Grund, naar Sagen skal ordnes ved en ny Lov. De vedkommende Embedsmænd ville vist nok finde sig vel tilfredse med, at denne Betalingsmaade med den Forhøielse, som oven er blevet foreslaaet med Hensyn til visse Tilfælde (S. 260—262) træder istedetfor den, som den gjældende Lovgivning kunde hjemle dem, og det saa meget mere som der efter den nuværende Aand blandt Justitsembedsmændene neppe vilde være Mange, der, saaledes som deres Forgjængere i en dog noget tilbageliggende Tid, vilde vide ret at benytte den Leilighed, som Skiftetrevne kunde give dem, til at forøge deres Indtægt, selv om den end ikke ved de senere Anordninger var blevet saa meget beskaaren.

En Skifteforvalteren tillagt Indtægt, som man maatte ønske aldeles affkaffet, er den saakaldte Recognition, som den længstlevende Ugtesfælle har at svare, naar denne vedbliver at indesidde med hele Boet uskiftet. Denne først ved Forordningen 5te April 1754 § 2 fastsatte og i de senere Sportellove navnlig og i Reglementet 22de Marts 1814 § 96 vedligeholdte Indtægt, havde sin Grund deri, at de med Skifteforvaltningen forbundne Betalinger ikke blot skulde indeholde Bederlag for det Arbeide, denne Forretningsgreen paaførte vedkommende Embedsmand, men og tjene til Godtgjørelse for det meget andet Arbeide, hvorfor Retsbetjente ingen eller kun en aldeles utilstrækkelig Betaling nøde; thi dette Lovgiverens Formaal vilde lide et betydeligt Afbræk, dersom Embedsmanden, fordi disse fordeelagtige Forretninger i Følge en særlig Bevilling fragit ham, ganske skulde

tabe den dermed forbundne Indtægt. Ligesom derfor Bevilling til at sidde i uskiftet Bo indeholdt den Clausul, at vedkommende Rettens Betjente intet derved i deres Rettighed skulde afgaae, saa blev den og i mange Henseender vanskelige Anvendelse heraf ordnet ved Forordningen af 5te April 1754 i det Hele taget med særdeles Consequent, Billighed og Oversigt af Forholdene*). Dette førte nu til den Recognition, som efter § 2 skal af den, der har faaet Bevilling til at sidde i uskiftet Bo, strax udredes til Skifteforvalteren og Skrивeren, men som siden, naar der skulde skiftes, medens endnu nogen af Børnene var umyndig, blev at afdrage i det dem efter Voets Beløb og Skiftsbrevets Bidtløstighed tilkommende Salarium. Saavel Størrelsen af Recognitionen, hvorfor Forordningen blot havde sat et maximum og et minimum, uden at kunne angive nogen fast Maalestok for den nærmere Bestemmelse, som den Affortning, der i det nylig nævnte Tilfælde igjen maatte gives for den udbetalte Recognition, fremkaldte mange Tvivlsmaal, og det sidste førte stundom til unaturlige Resultater. Herom kan Dplysning faaes i vore Samlinger, der indeholde talrige Cancellie Resolutioner, som i den Anledning ere afgivne, og den, der ret vil gjenomtænke Forholdene, maa indsee, at det efter disses Bestaaffenhed ei vilde have været muligt at træffe almindelige Regler, hvorved man, uden at foranledige en fra alle Sider utilraadelig Bidtløstighed, kunde forebygge slige Tvivlsmaal. Det vil og være indlysende, at det Forhold, hvori Skifteforvalteren, som Dyrighed og Dommer, staaer til den Paagjeldende maa gjøre det særdeles misligt, at Betalingens Størrelse for en stor Deel er afhængig af den Enes Fordring og den Andens Indrømmelse, noget, som ellers Sportellovgivningen saa godt som aldrig har tilstedt. Jeg skal saa meget mindre gaae nærmere ind herpaa, som jeg ikke veed andet at foreslaae end Dphævelsen af hiin Recognition. Dette følger ligefrem af de ovenud-

*) See Stampes Samling af Erklæringer 1 B. S. 178—179, cfr. S. 318—320.

viklede Grundsætninger; thi den er ikke Vederlag for en Retsbistand, som ydes de Vedkommende, men har aabenbar Præget af en Afgift. Vel turde den i Gjerningen ikke have ført til nær saa mange Misbrug, som man let kunde tænke sig; thi der ere i bemeldte Embedsclasse vel kun Faa, som ikke vilde undsee sig ved at benytte Leiligheden til at udsuge Jurisdictionens Beboere, ligesom og den, der vil gjøre sig noget bekendt med de Resolutioner, som angaaende bemeldte Recognition gennem vore trykte Samlinger, ere blevne det Offentlige meddeelte, vil see, at Cancelliet var langt fra at ville understøtte en saadan Retning. Men der ligger dog, i bemeldte Stiftesforvalterne tillagte Indtægt et Stof til Misbrug og til Mistanke, som maatte ønskes fjernet. Det Unaturlige i Samme er endog blevet mere fremtrædende, efterat den længstlevende Ægtefælles Afgang til at sidde i uskiftet Bo, i Følge Forordningen af 21de Mai 1845 ikke længer grunder sig paa en særlig Bevilling, men paa umiddelbare Lovforskrifter. At dette ogsaa under de ved bemeldte Forordnings Udarbejdelse foranledigede Overveielser var fuldkommen erkjendt, kan sees af Koeskilde Stændertidende for 1842 S. 28 og Viborg Stændertidende for 1844 S. 272, ligesom det allerede er antydet i selve Forordnings § 32, hvorefter det kun indtil videre skal have sit Forblivende ved bemeldte Recognition. Det vilde vist nok have været ubilligt uden Vederlag at betage vedkommende Retsembedsmænd en Indtægt, som i mange Jurisdictioner ikke var ubetydelig, men det vilde have havt særdeles Banffeligheder at give et passende Vederlag derfor. Om end Finantserne, der i andre Henseender tabte en Deel Indtægter ved Forordningen, havde været villige til at udrede et saadant, saa vilde der vist i Stænderne være fremkommet mange Indvendinger og Tvivl baade med Hensyn til selve Grundsætningen og til de Regler, hvorefter den skulde gennemføres. Der havde iøvrigt under Forhandlingerne i Cancelliet været Tanke om ved andre Indtægter, som kunde tillægges Stiftesforvalterne, at bøde paa hiin Afgang, men da der ogsaa mod de i saa Henseende fremsatte Forslag reistes en Deel Tvivl, og det forudsaaes, at det vilde

give Anledning til flere Forviklinger, og let lede til yderligere Forhaling af den vigtige og fra flere Sider vanskelige Sag, hvorom der var Tale, om man var gaaet ind paa deslige Forslag, saa kom man omsider overeens om at lade alt sligt fare, og indskrænke sig til den ovennævnte Antydning. Det viste sig og, at der i Stænderne ikke blev gjort mindste Vanskelighed ved den Maade, hvorpaa Sagen saaledes blev taget, medens der vist vilde være bleven gjort mangehaande Indvendinger imod Forslag om andre Indtægter, hvorved Skifteforvalterne kunde holdes skadesløse for Tabet af ovenmeldte Recognition. Foransførte Antydning gjør det imidlertid saa meget mere nødvendigt at affkaffe bemeldte Recognition, naar en ny Sportellov skal gives. Det forekommer mig, at der efter den Forbedring i Skifteindtægterne, som Selveiendoms Udbredelse, Eiendommenes stigende Værdier og den jorddrotlige Skiftejurisdictionens Ophævelse have medført, og som endvidere vilde følge af de ovenanførte Forslag, ikke kan være nogen synderlig Betænelighed ved nu uden videre at lade hien Recognition bortfalde. Jeg skulde endog troe, at Skifteforvalterens Indtægter ville vinde noget derved, at der, efter Skifteafgiftens Ophævelse, ikke vilde være saa megen Fristelse som nu, til at ordne sine Ting saaledes, at Skiftehold kan undgaaes. Men i alt Fald maatte man heller endnu paa anden Maade tilstaae nogen Forbedring i Skifteforvalterens Indtægter end lade hien Afgift vedblive. Dersom Sagen ei paa anden bedre Maade lod sig ordne, kunde der til Exempel tilstaaes Skifteforvalterne nogen Godtgjørelse for det Arbeide og det Ansvar, som de have i de ofte meget formuende Boer, som efter de gjeldende Love ikke blive tagne under Skiftebehandling, men hvori de dog, efterat have modtaget Anmeldelse om Dødsfaldet og om Arvingerne, have at overveie og afgjøre, om alle Betingelser for, at disse selv overtage Boet, ere tilstede, samt senere paasee, at de anordnede Arveafgifter indkomme, hvilket alt, som Forordningen om det under Cancelliet hørende Kasse og Regnskabsvæsen af 8de Juli 1840 § 7 viser, stundom kan paasøre dem en Deel Uleilighed, ligesom der og kan flyde Ansvar af

deres i saa Henseende tagne Beslutninger. Det Gebyr, som derfor kunde tillægges Skifteforvalteren, maatte naturligviis kun være ubetydeligt og kunde vel i ganske smaa Boer aldeles bortfalde, men iøvrigt kunde den Foruue, som lægges til Grund ved Arveafgiftens Erlæggelse, bruges til at ordne den, og skøndt Gebyret selv i større Boer ei maatte være betydeligt, saa kunde det dog i dets Heelhed udbringe et Beløb, der kunde tjene til at formindske de Betæneligheder, som man maatte have ved at hæve fornævnte Recognition. Men uagtet jeg finder, at en lempelig Betaling til Skifteforvalteren for de Boer, der saaledes, uden at tages under Behandling, paaføre ham baade Uleilighed og Ansvar, vilde være i sin Orden og heller ikke kunde være trykkende, saa skal jeg dog ikke andrage derpaa, idet jeg holder for, at vedkommende Skifteforvaltere vel kunne undvære hiin Indtægt uden derfor at faae nogen særlig Godtgjørelse*).

Jeg kan ikke antage, at bemeldte Afgifts Ophævelse ogsaa maatte føre til Ophævelse af den Godtgjørelse, der er tillagt Skifteforvalteren, naar overordentlige Skifteforvaltere beskikkes. Hvor Skifte efter den almindelige Lovgivning er nødvendigt, og som Følge deraf den ordentlige Skifteforvalter vilde være pligtig at overtage sig Boet, ogsaa hvor det bringer mere Besvær end Indtægt, bør det ikke staae til de Paagjældende, at betage ham Salairt ved andre Skifteforvalteres Udnævnelse. Dette bliver netop fornemmelig benyttet i de formuende Boer, og der tillægges gjerne lige overordentlige Skifteforvaltere et meget større Salair end det, der i Anordningene er hjemlet vedkommende Embedsmænd.

Jeg skal naturligviis ikke indlade mig paa de mangfoldige andre mere særlige Spørgsmaal, der kunne opstaae med Hensyn til Skifteomkostninger. Ligesom de ere af underordnet

*) Derimod vilde jeg have foretrukket Indførelsen af deslige nye Gebyrer for den Bestemmelse som findes i Forordningen af 21de Mai 1845 § 32, saafremt ikke de ovennævnte Vanskeligheder ved at sætte det igjennem havde været.

Betydning, saaledes vil ved Sammes Afgjørelse saameget beroe paa et temmelig vilkaarligt Skjøn, at det, i Henhold til det oven S. 213 Bemærkede, vilde være til liden Nytte, at en enkelt Mand gjorde noget Forslag desangaaende, hvorimod det under den fælleds Overtøelse, som Sportellagen paa flere Trin vil blive underkastet af Mænd, der ere bekendte med Forholdene i de forskjellige Jurisdiktioner, vil kunne lykkes at træffe en Ordning af Forholdene, der kan vente at blive vedtagten.

Jeg skal imidlertid berøre nogle Spørgsmaal, som kunne være af Bigtighed ved Anvendelsen af de Sportelbestemmelser, der maatte blive fastsatte for de til Skifteforvalter-Embedet hørende Forretninger, og som vistnok ved Ordningen af samme bør tages under Overtøelse, uagtet det maaskee ikke vil findes fornødent eller tilraadeligt, at de afgjøres ved særlige udtrykkelige Lovbud. Naar saaledes Sportelreglementet af 1814 § 88 fastsætter, at Skifteforvalteren for det ham tillagte Salair skal være pligtig at lagttage alt, hvad der hører til Boets Behandling, og udføre alt, hvad der efter Loven paaligger en Skifteforvalter, saa indeholdes deri ingenkunde en skarp Afgrændsning af det Skifteforvalteren, som saadan og uden videre Godtgjørelse, har at udføre. Selve Sportelreglementet indeholder vel, hvilke de Forretninger ere, hvorfor han kan beregne sig særskilt Betaling; men hvad af de øvrige til Boets Administration hørende Arbejder, der paaligger ham selv, og hvad han paa dets Beføstning kan overdrage til Andre, kan stundom være tvivlsomt. Den ovennævnte Regel kan endog synes at være tautologisk og intetfigende. Imidlertid er dette dog kun tilsyneladende; thi Lovgiveren har herved henholdt sig til det naturlige og vedtagne, tildeels ved enkelte Lovanalogier nærmere belyste, Begreb, og deri turde han have gjort vel, da det neppe vil være gjørligt at udfinde en bestemt Regel, som jo vilde give Anledning til flere Trivl, og mulig foranledige enten en for stor Udstrækning eller en unaturlig Indskrænkning. Det turde og være en ikke uvigtig Anbefaling for den ovenanførte Regel, at den er den samme, som allerede fandtes i

Forordningen af 19de December 1800 § 171, og at man, hvad jeg tydelig erindrer, ved det i 1814 udfomne Sportelreglements Udarbeidelse bestræbte sig for at finde en mere bestemt, uden at kunne komme til Maalet. Det havde og nogle Aar tidligere været under levende Overveielse, hvorledes man skulde sætte Grændser for den i Kjøbenhavn almindelige Skik, paa ethvert Boes Befostning at antage Curator, altsaa i mangfoldige Boer af mindre Vidtløstighed og Forvikling end en stor Deel af de andetsteds forefaldende, hvori Skifteforvalteren ingen saadan Medhjælp faaer. I Hensyn dertil vilde det have været vigtigt at trække en bestemt Grænse mellem, hvad der var Skifteforvalterens officielle Arbeide, og hvad han kunde lade besørge ved andre dertil særlig auctagne og lønnede Mænd*). Men man kom ikke videre end til den meget ubestemte Regel, som indeholdes i Plakaten af 21de Marts 1809 § 3, hvilken som Undtagelse for Kjøbenhavn blev staaende i Sportelreglementet af 1814 § 88, medens det udenfor Kjøbenhavn aldeles forblev ved Forordningen af 19de December 1800. Ei heller har man ved den nye Sportellov for Norge af 13de September 1830 søgt at træffe en sliq nærmere Bestemmelse. Ligesaa lidet har det i den lange Aarrække, hvori fornævnte Regel har været den gjeldende (fra 1800) viist sig, at den har ført til nogen synderlig Tvivl eller Forvikling. Udenfor Kjøbenhavn er det kun undtagelsesviis at et Boe bebyrdes med Udgift til Curator, og dog mærkes der ikke H, at der opstaaer nogen Forlegenhed derved, at Skifteforvalterne ei kunne udnævne en saadan uden vedkommende Arvingers eller Creditorers Samtykke. Imidlertid er der jo vistnok Adskilligt heri, som kan være Tvivl underkastet, og det kunde maastee være gjørligt ved den nye Sportellov at fjerne disse Tvivl. Dersom det var min Sag at udarbeide en saadan Lov, vilde jeg dog ikke vide andet Middel end at give særegne Bestemmelser for enkelte paa Grændsen svævende Tilfælde, og opstille disse som veiledende Exempler ogsaa ved

*) Jevnfør dette Skrifts 3die Bind S. 553—554.

andre Leiligheder. Dette er vel en Lovform, hvorom man nu omstunder lader haant. Ogsaa jeg veed ret vel, at det er gjennem almindelige Begreber, Lovene skulle gives, men jeg veed tillige, at der ere mangfoldige Livsforhold, som ikke lade sig opløse i skarpt betegnende Begreber, og at det derfor ved mange Leiligheder kan tjene til en Tankes Opklarelse, at den fremstilles i sin Anvendelse paa enkelte Tilfælde. Jeg har derfor ogsaa i de Lovarbejder, som jeg har havt at udføre, ikke sjeldent fundet Anledning til noget at sætte det logiske decorum tilside for bedre at kunne opnaae det, der er Hensigten med al Tankes og Villies Tilfjendegivelse. Det vil nu komme an paa et Forsøg, om man ved de Overveielser, der bør foregaae en ny Sportellov, kan i denne og andre Henseender finde faste og bestemte almindelige Regler, der gjøre det overflødigt at tage eksempelvisse Bestemmelser til Hjælp. Der turde vist og synes at være Trang til nogenlunde at udjævne den for Boets Udgifter vigtige Ulighed mellem de for Kjøbenhavn gjeldende Regler og dem, som gjelde andetsteds. Curatorers Antagelse burde maaskee være noget mere indskrænket i Kjøbenhavn end den er, og andetsteds synes der omvendt at maatte være en Afgang til at kunne faae Curatorer udnævnt, hvor Boets Bessaffenhed kræver det, uagtet vedkommende Arvinger eller Creditorer af Egenfindighed maatte nægte deres Samtykke dertil. Dog bør jeg bemærke, at denne sidste Ulempe, saavidt vides, ikke hidtil har vilst sig, for en stor Deel vist, fordi Arvinger eller Creditorer dog ikke kunde være berettigede til af Stiftesforvalteren at fordrø den i alle Enkeltheder indgaaende Virksomhed til Boets Lørd, som i vidtløftige og forviklede Boer er fornøden, og heller ikke kunde formene ham, naar Nødvendigheden krævede det, under andre Benævnelser at antage lønnet Medhjælp til visse Forretningers Udførelse.

En anden for Stiftesbeføstningerne ikke uvigtig Gjenstand er den rette Opsatning af, hvad der bør regnes til den Activmasse, hvoraf Salairer skal beregnes. I Cancelliets Skrivelse til Amtmanden over Holbøks Amt af 9de August 1831 er det

udviklet, hvorledes det baade vilde være mod Forholdets Natur og føre til en høist ubillig Bebyrdelse af enkelte Boer om Bruttobeløbet af alle særlige Indtægter, som flyde af et paa Boets Regning udføre Foretagende, skulde henføres til de „Boets virkelige Indtægter“, hvoraf Skiftesalair skal svares, men at alene det Doverskud, som dette Foretagende indbringer dertil bør henføres, ligesom heller ikke de Summer, der i et gjensidigt Regningsforhold blive at regne et Bo tilgode, men som ere opslugte af det Contrafrav, der havees paa Boet, kunne være at opføre blandt Boets Indtægter. Jeg troer ei heller, at det, naar Sagen skulde behandles uden Hensyn til det forskjellige Salair, som derved kunde udfomme, vilde falde nogen Skiftesforvalter ind ved Opjørelsen af Boets Balance at medregne andet under Boets Activmasse end, hvad der virkelig var udbragt af slige Foretagender. Saaridt jeg veed, er og det almindelige, at Beløbet af de paa Boets Regning afholdte Løspreauctioner ved Boets endelige Opjørelse paa Indtægtsiden kun opføres med det, der efter Incassators Regning bliver tilbage, efterat Auctions- og Incassationsgebyrerne ere fraregnede, mere er i Gjærningen ingen Indtægt for Boet*).

Ved Prøvelse af den i bemeldte Cancelli-Skrivelse udtalte Betragtningssmaade, vil der og kunne tages behørigt Hensyn til den afgivne Betænkning saavel af Kjøbenhavns Skiftecommis-sion som af Landsover- samt Hof- og Stadsretten, der i sin Tid var indhentet af Cancelliet, og hvis Indhold Udsig har

*) I Incassatorens Regninger bliver vel den Tillægsfum at opføre, der, efter Auctionsconditionerne, ordentligviis eller i det mindste meget ofte skal betales foruden de Beløber, hvorfor Godset er Kjøberne tilslaaet, og ligeledes paa den anden Side de virkelige Auctionsudgifter tilligemed Incassators Salair (see Collegialtidenden for 1815 S. 413). Men Boets Indtægt bliver dog kun det, der af Incassator, efter samtlige Indtægters og Udgifters Opjørelse, bliver indbetalt til Boet, hvad enten nu hiin Tillægsafgift, saafremt en saadan har fundet Sted, har givet et Doverskud, som da tilhører Boet, eller et omvendt Forhold har fundet Sted.

meddeelt som Note til fornævnte dets Skrivelse. Navnlig gif hiin førstmeldte Betænkning ud paa en ganske anden Afgjørelse end den, hvortil Cancelliet besluttede sig, men det forekommer mig ikke, at den frembyder noget betydeligt Stof til Tvivl om denne Afgjørelse. Angaaende Afgjørelsen af de Tvivlsmaal, som de Forstrækninger, Arvingerne have modtaget af Arveladeren, kunne foranledige med Hensyn til Beregningen af Voets Størrelse, har man et Cancelli-Circulaire af 14de Januar 1832, i hvis Indhold Rentekammeret var enigt. Ogsaa det er en Gjenstand, som vil være at tage under Overveielse ved Ordningen af Retsgebyrerne i Skiftevesenet. Men derved vil det endvidere være en Opgave, at udfinde en tilstræffelig skarp almindelig Betegnelse for hiint Begreb. Saafremt dette ikke lykkes, maa man vistnok heller lade sig nøie med den i sig ufuldkomne Lovform, som vi nylig (S. 284—285) have omtalt, end fremkalde ny Tvivl og Uvisshed ved en Form, der synes fuldkomnere, men dog, naar den ei kan føre til Maalet, i Virkeligheden ikke er det.

Et ikke uvigtigt Spørgsmaal er det ved mange Keiligheder, hvem Skiftesaliret (under hvilket Udtryk jeg for at undgaae idelig Gjentagelse ogsaa indbefatter Skifteskriver-Saliret, hvor ingen særlig Grund er til at skjelne mellem dem) skal tilfalde, naar vedkommende Embedsmand ved Døden eller paa anden Maade afgaaer, medens Voet staaer under Behandling. En i Utsings Samling meddeelt Cancelli-Skrivelse af 24de Marts 1821, hvormed ogsaa adskillige andre Cancelli-Resolutioner ere overeensstemmende, gaaer ud paa, at Skiftesaliret udelukkende tilfalder den, i hvis Embedstid Skiftet sluttes, uden Hensyn til at maaffee Arbeidet endog for den største Deel maatte være udført af den forrige Skiftesforvalter, der saaledes blot nyder Betalingen for de enkelte af ham udførte Forretninger, som undtagelsesviis ere Gjenstande for særlige Sporiler. Dette, der og stemmer med, hvad Cancelliet i en foregaaende Tid, navnlig i Skrivelse af 22de Januar 1803, havde antaget, har vistnok ikke uvigtige Lovgrunde for sig, og anbefaler sig derhos ved at affjære mange Tvivlsmaal,

hvortil de forskjellige Skifteforvaltere, der havde deeltaget i Arbeidet, vilde føre. Men i sig selv er det dog ikke retfærdigt, at Salairet, fordi det først falder ved Voets Slutning, udelukkende skal tilfalde den daværende Skifteforvalter, uagtet maaskee saagodt som hele Arbeidet er udført af Formanden. Hvad den Ligevægt angaaer, som skulde tilveiebringes derved, at Skifteforvalteren ligesaavel erholdt Betaling for Arbeide, der tildeels er udført i hans Formands Tid, som han maa finde sig i, at hans Eftermand oppebærer Betaling for hans Arbeide, saa kan denne Ligevægt ikke blot aldeles forstyrres ved Tilfældets Indvirkning, men det er end ikke ganske sjældent, at den ene af de paagjeldende Embedsmænd har Leilighed til ved sine vilkaarlige Handlinger at tilvende sig Indtægter, som rettelig burde tilfalde den anden. Den, som nogen Tid forud er beredt paa at forlade sit Embede, kan ofte ved at fremskynde de Skifters Slutning, der ville give et godt Udbytte, bringe dette i sine Hænder, medens han maaskee lader det beroe med de Skifter, ved hvis Slutning der intet betydeligt Salarium kan beregnes, men derimod iler med at faae de Auctioner istand, som ville indbringe et rundeligt Salarium. Eftermanden vil ingentunde altid have Leilighed til ved sin Fratrædelse at komme til nogen Erstatning for det Afbræk, han i sin første Embedstid kommer til at lide, ligesom der og ere Mange, der ikke finde sig tilbøielige til kunstig at tilvende sig Indtægter, der efter Tingenes naturlige Gang vilde tilfalde deres Eftermænd. Det turde derfor være ønskeligt, at der kunde træffes Bestemmelser, ved hvis Hjælp den Embedsmand, under hvem Skiftet er begyndt, kunde faae en forholdsmæssig Andeel af det først senere faldende Skifte- og Skiftefriterssalarium. Den titnævnte Sportellov for Norge af 13de September 1830 § 51 tillægger den fratrædende Embedsmand det Halve af Skifte- og Skiftefriterssalairer, saafremt Skiftet allerede i hans Embedstid var optaget til Slutning, men ellers den fjerde Deel. Der kan naturligviis ikke ved en saadan gennemgribende almindelig Bestemmelse være Spørgsmaal om at tilveiebringe det til alle de enkelte Tilfælde, hvor-

paa den bliver at anvende, bedst svarende Forhold. En fast almindelig Regel er fra andre Sider saa ønskelig, at man ofte maa oversee de enkelte Ubilligheder, hvortil den i sin Anvendelse fører. Men det forekommer mig dog, at hiin Bestemmelse altfor ofte fjerner sig saa meget fra det billige Forhold, at den ikke egner sig til at optages i vort nye Sportelreglement. Det meste Arbeide kan være gjort, uden at Boet er optaget til Slutning; og paa den anden Side lader det sig tænke, at den fratrædende Embedsmand just for at nyde godt af hiin Forskjel optager Boer, der ikke ere modne dertil. Vel maatte det staae til Eftermanden at paaanke den Fragtning, hvorved Boet var optaget, og derved værgе sig imod det Tab, som den ubetimelige Optagelse ellers vilde paadrage ham; men dette vilde medføre en Deel Fortrædeligheder og ingenlunde altid føre til Maalet. Hvad der oven (S. 271—274) er bemærket med Hensyn til den Deel af Skiftesaliret, der kan tillægges en Skifteforvalter ved Extraditionen af et Bo, hvis Behandling han har begyndt, turde i det Væsentlige og være anvendeligt, naar Skiftet var begyndt af een Embedsmand og fortsat af en Anden. Det kan iøvrigt hænde, at det først tilendebringes af en Tredie, hvilket navnlig let kan blive Tilfældet, naar der kommer en Constitution mellem den afgaaede og den ny Embedsmand; men naar man vil nøies med de mindre skarpt begrænsede Regler, hvorefter jeg mener, at alle disse Forhold bør afgjøres, saa vil Billigheden i de enkelte Tilfælde nogenlunde kunne iagttages. Sikker er man rigtig nok ikke paa, at det altid vil skee; men dette kan, som Følge af Sagens Natur, ikke forlanges.

CXI.

Fortsættelse. — 5) Om de for Auctionsforvaltningen anordnede Betalinger (Sportelreglementets 5te Afdeling).

Auctionsforvaltningen er og en af de med Retsspleien forbundne Forretningsgrene, der afgiver betydelige Indtægter.

Den hører efter sin Natur ikke ganske ind under Retsvæsenet, men om en Deel deraf turde dette dog kunne paastaas; og iøvrigt er den ved de gjeldende Love bragt i en næiere Forbindelse med Samme, hvorved det uden Tvivl bør have sit Forblivende. Naar Gods, der er blevet udlagt ifølge Dom, Forlig, eller anden Retsafgjørelse, der har en Doms Virkning, ved Auction gjøres i Penge, saa er dette i Grunden en Fortsættelse af den Retsfuldbyrdelse, der er begyndt af Fogden (ofteft i Gjerningen den samme Embedsmand), og er altsaa, ligesom Fogedsforretningen (see oven S. 214—215) en virkelig Deel af Retspleien. Det samme gjelder om Auctioner i Døds- og Concurss Boer, hvilke gaae ud paa at tildele de vedkommende Arvinger eller Creditorer den Ret, der tilkommer dem Enhver især. Ved foransørte Auctioner er der og Udskilligt at iagttage for at bevare og udjevne de forskjellige Rettigheder, der ved Auctionens Udfald kunde være udsatte for Tab (see fornemmelig Forordningen af 11te September 1833*). Men efter vore Love og Indretninger bliver endog Auctionsforvaltningen i dens Heelhed at hense til Retspleien. Den er ikke blot blevet overdraget Retsembedsmændene, vistnok for en Deel for at de med denne Forretningsgæren forbundne gode Indtægter kunne tjene til at holde bemeldte Embedsmænd skadesløse for det meget ulønnede eller slet lønnede Arbeide, der er lagt paa dem, men Lovene have derhos aldeles givet den Bræget af Retspleie. Auctionsbestyrelsen betegnes som en Auctionsret; den Protokol, der føres over det ved Auctionen Forefaldne, behandles i eet og alt som en Retsprotokol. De Indsigelser, der maatte fremkomme mod Auctionens Fremme, blive at afgjøre ved Auctionsdirecteurens Kjendelse, hvilken, naar Noget derved finder sig brøstholden, maa paaanfes for den Overdomstol, hvorunder han hører. Ogsaa er det ad Appellationsveien en Auctionsforretning maa angribes, uagtet ingen Indsigelse under Samme har været fremsat og saaledes heller ingen formelig Kjendelse er affagt, naar siden Noget

*) Cf. Collegialtidenden for 1833 Nr. 38 og 40.

fremstaaer med Paastand om, at den indeholder en Lovstridighed, der maa tilintetgjøre dens Retsvirkning, eller paadrage Auctionsforvalteren Ansvar *). Hiin Auctionsforretningers judicielle Natur er bestemt udtalt i Præmisserne til Forordningen af 10de Juni 1752 og fastholdt i en Mængde Anordninger, hvoriblandt og de, der angaae Sportlerne, saavel som ved Retsdomme og collegiale Resolutioner. Det er herved uden Indskydelse, at Auctionsforvaltningen paa ganske enkelte Steder navnlig i Kjøbenhavn og i enkelte af de øvrige større Kjøbstæder er henlagt til andre end Stedets ordinaire Justitsbetjente; thi hvor dette finder Sted, bliver dog Auctionsdirektøren betragtet som Retsbetjent og Auctionshandlingerne som Rets handlinger.

Der er just ingen indvortes Nødvendighed i, at Auctionsbestyrelsen skal have det Præg af Jurisdiktion, som vore Love have givet Samme; men i det Hele taget turde dette dog være hensigtsmæssigt; og der vil neppe kunne ansøres nogen fornuftig Grund, hvorfor der skulde ske Forandring i den Maade, hvorpaa dette Anliggende betragtes og fra gammel Tid har været betragtet i vor Lovgivning. Ivertimod maa det ansees for meget hensigtsmæssigt, at bemeldte Forretningsgren er henlagt til Retsembedsmændene; thi, medens man ikke vil kunne finde nogen anden Maade, hvorpaa alle Vedkommendes Interesser bedre kunne betrygges, afgiver den ved de dermed forbundne Indtægter et betydeligt Bidrag til hiin vigtige og nødvendige Embedsclassens behørigte Udkomme, hvilket Bidrag ikke uden betydelige Byrder for Staten eller de enkelte Retskredsse paa anden Maade vilde kunne tilveiebringes. Hvad der i de nærværende Auctionsportler er ubilligt og

*) De Spørgsmaal, der kunne opstaae angaaende Grændserne for Auctionsdirektørens dømmende Myndighed og de Forholdsregler, hvortil dens særegne Natur giver Anledning, vedkomme os ikke her. De vigtigste didhørende Spørgsmaal turde findes afhandelede deels i min Haandbog 6. B. S. 113—115, 686—688, deels i juridisk Tidsskrift 39. B. S. 487—489 og 40. B. S. 17—58.

trykkende, lader sig og ligesaa let, ja maaskee lettere, afhjælpe, naar denne Forretningsgreen bliver ved at være i Retsembedsmændenes Hænder, end naar særlige Embedsmænd dertil skulde ansættes. Grundlovens § 76 kan heller ingenlunde paa-beraabes til Fordeel for en saadan Forandring, thi medens Auctionsvæsenet ikke kan henføres til det, der i den vedtagne Betydning kaldes Forvaltning, hører den tværtimod, efter de hidtil gjeldende Love, som vi have seet, til Retspleien. Den oven S. 241—242 omtalte Anvendelse, der i 1850 blev gjort af Grundlovens § 75 vidner derhos om, at der paa den Rigsdag, der kom umiddelbar efter Grundloven, end ikke var Tanke om fra Retspleien at affondre en Forretningsgreen, der var af aldeles lignende Natur med den her omhandlede. Snarere kunde det være et Spørgsmaal, om ei Auctioner uden videre burde kunne besørges af Enhver, som Bedkommende vilde overdrage denne Gjerning. Men dette vilde i Intet Tilfælde finde Anvendelse paa Auctioner over det Gods, der er udlagt Nogen til Fyldestgjørelse for en ham ved Dom, Forlig o. s. v. tilfikkret Fordring, eller som findes i Boer, der ere under en Skifterets Behandling, ei heller i Strandingstilfælde, eller hvor der ellers er en lobbegrundet Nødvendighed i en Gjenstands Realisation ved Auction. I alle deestlige Tilfælde har Lovgivningen vistnok at sørge for, at Auctionen udføres af en paalidelig Mand og at alle de Former iagttages, der ere foreffrevne, for at sikkre enhver Deeltagende hans Ret. Hvor derimod ingen saadan retlig Nødvendighed kræver en Auction, kunde der i Grundsætningen Intet være til Hinder for, at det tilstededes Enhver, der vøstede at gjøre sine Giendele i Penge ved at opbyde dem til dem, som derfor vilde give høiest Betaling, at han selv, eller ved hvem han dertil vilde betroe, iværksatte denne Opbydelse, hvilket ogsaa maatte finde Anvendelse, naar Nogen ved en almindelig Opfordring til en Deel i det Siemed forsamlede Mennesker, vilde søge at skaffe sig Leveringer af Varer eller Arbeide for den laveste Priis. Men det vil i de allerfleste Tilfælde være de Bedkommende magtpaaliggende, at der over de derhen hørende Forhandlinger

føres en Protokol, der har offentlig Troværdighed, og saaledes kan tilveiebringe eller dog lette dem det fornødne Beviis mod Kjøberne, og saadan Troværdighed kan en Protokol ikke have uden Hjemmel i en Bemyndigelse fra Statens Side, hvilken, af flere Aarsager ikke kan lægges i bedre Hænder end i Retsembedsmændenes. Om hiin Frihed indrømmes eller ikke, vil saaledes ikke være af nogen synderlig praktisk Betydning, navnlig naar de Ubilligheder, der findes i denne Deel af Sportellovgivningen, rettes, saaledes at den Besparelse, der kunde vindes ved at lade Auctionerne forrette af Andre, ikke kunde veie op mod Tabet af den offentlige Troværdighed, som der vilde erhverves ved at benytte de ansatte Embedsmænd. Ogsaa havde Forordningen af 19de December 1693 sørget for, at deslige Auctioner ikke skulde blive besværede ved overdrevne Bekostninger, idet § 13 hjemlede Overenskomst mellem Sælgeren og Auctionsforvalteren om et ringere Salarium. Denne Bestemmelse, der vel nærmest havde Hensyn til Auction over Handelsvarer, men dog neppe dertil maatte indskrænkes, bliver, saavidt jeg har bemærket, aldrig anvendt, ligesom og den indførte Tillægsafgift lagde Hindringer i Veien for Salarets Nedsættelse; men naar Tillægsafgiften bortfalder, kunde der stundom blive gjort Brug af samme, navnlig ved Bortsalget af værdifulde Gjenstande. Bedre var det imidlertid, at selve det anordnede Salair blev saaledes lempet, at der kun blev liden Anledning til slige Overenskomster, hvilke og have Adskilligt imod sig, skjøndt der neppe er nogen afgjørende Grund til at forbyde dem.

Jeg har allerede forhen havt Leilighed til at yttre mig over det Unaturlige i de Forhøielser, som i 1803, 1805 og efter en langt større Maalestok i 1812 foregik i Auctions-saliret (see oven S. 183—188, 193—194), og hvoraf meget formeget blev tilbage i Sportelreglementet af 1814, og endnu er det, uagtet adskillige senere Lettelser. Der vil saaledes upaatvivlelig være meget at omændre ogsaa i denne Deel af Sportelreglementet. Naar Tillægsafgiften efter Sammes § 156 bortfalder, saa gaaer vel det almindelige Salair for Løspre-

Auctioner ned til de i Forordningen af 19de December 1800 § 14 fastsatte 4 Procent. Men som bemærket S. 194 var dette allerede i sig rigelig høit. Det var heller ikke ved bemeldte Forordning tillagt Embedsmanden blot for at holde Auctionen, men denne havde da tillige Pligter med Hensyn til Auctionspengenes Incassation, hvorom der ikke nu kan være Tale. Efter Forholdets hele Natur forekommer det mig, at der er god Anledning til ogsaa for dette Slags Auctioner, naar de udgjøre et noget betydeligt Beløb, saafom af 1000 Rd., dog kun under visse nærmere Bestemmelser, at lade Procentbetalingen trinviis gaae ned, saaledes som det stedse har været Tilfældet med Hensyn til Auctioner over faste Eiendomme, Kjøbmandsgods og enkelte andre Effecter. Iøvrigt maatte Tarifen i flere Maader være forssjellig fra den, der gjelder og bør gjøres gjeldende for hine øvrige Gjenstande, hvilken ogsaa allerede begynder med mindre end 4 Procent, Noget, hvortil der med Hensyn til Løvsøre-Auctioner neppe er Anledning. Man vil maaskee finde Betæneligheder ved Nedsættelse i det gamle Salair for Løvsøre-Auctioner*). Men det forekommer mig, at en Nedsættelse, holdt indenfor saadanne Grændser som ovenpaapeget, allerede anbefaler sig ved, at det er det gamle Salair; thi, som bemærket oven S. 193, maatte Tingenes naturlige Gang føre til, at en sliq Procentsats gif ned. Det er desuden uafgjort, om det virkelig er til vedkommende Embedsmands Lary, at bemeldte Salair holdes saa høit; thi foruden at de aldeles frivillige Auctioner derved indskrænktes, turde det Samme være eller blive Tilfældet med Hensyn til en Deel af de Auctioner, der henregnes til de nødvendige, men dog ikke ere det i streng Forstand, da det saavel ved Arvedelinger, som i

*) I Sportefreglementet af 1814 har iøvrigt § 109 specielt nedsat Salairet for Salget af Sølv og Guld samt Prætiøsa, dog kun naar Auctionen er frivillig. Dette bør uden Tvivl udvides og derhos noget anderledes bestemmes, men er ikke af den Betydning, at jeg derved skulde opholde mig, hvilket og gjelder om de Undtagelser som § 110 og 111 indeholder.

Anledning af Udlæg, under visse Omstændigheder beroer paa Bedkommende, om Godset skal sælges ved Auction eller gaae i Betaling mellem dem efter den derpaa satte Værdi, hvilket sidste navnlig med Hensyn til Gjenstande af nogen Værdi, bliver mere anbefaleligt, naar Auctionsalairet er høit. Der er og nogen Rimelighed i, at Incassations-Salairet vilde blive lavere, naar Auctionsalairet blev nedsat (cfr. oven S. 192, see og Plakat af 3die Juni 1818 §§ 4 og 5). Men om man end ikke vil gaae ind paa Medfættelse af hiint gamle Salair, (hvilket jeg og kun finder tilraadeligt med Hensyn til visse større Beløb og under visse nærmere Bestemmelser) saa tvivler jeg dog ikke paa, at det vil finde Bifald, at 20 Procent-Tillægget aldeles bortfalder, og at der derhos vil skee Forandring, forsaavidt hiint høie Salair ved nyere Anordninger har faaet en langt større Udstrækning end det forhen havde. En Deel af de ældre Bestemmelser, der hjemlede et lavere Salair, har navnlig med Hensyn til Handelsvarer, saavel ved det særlige Reglement for Landsøver- samt Hof- og Stadsretten af 1812, som ved det almindelige af 1814, faaet meget indgribende Indskrænkninger, hvoraf naturligviis Følgen blev, at det sædvanlige Auctionsalair af 4 Procent fik en større Udstrækning end forhen. Det sidstnævnte Sportelreglements § 99 er og med Hensyn dertil affattet i almindeligere Udtryk end de tilsvarende Paragrapher i de ældre Sportelforordninger, men man vilde seile, om man deri vilde finde Ursagen til den større Udstrækning; Udtrykkene bleve tvertimod saaledes valgte for at blive svarende til den Udvidelse, der af andre Grunde blev givet samme. Navnlig er det af Vigtighed, at det ved Forordningen af 19de December 1693 § 14 hjemlede og ellers stedse vedligeholdte betydelig lavere Salair af Kjøbmandsgods, naar det sælges i større Partier, blev indskrænket til frivillige Auctioner, og derhos betinget af, at Sælgeren var berettiget til at drive Handel med de Varer, der bortsolgtes, og det saaledes, at kun Beløbet af det en og samme Eier tilhørende Gods maatte komme i Betragtning for at bevirke den Medfættelse, der skal hjemles ved Beløbets Størrelse. Disse

meget betydelige Indskrænkninger findes i Sportelreglementet af 1814 § 104, hvis § 107 derhos til deres Opretholdelse har foreffret adskillige besværende Formaliteter. Men de havde deres Rod i en ved Cancelli=Plakat af 23de September 1809 kundgjort kongelig Resolution, der gik ud paa at gjøre en forhen af Cancelliet afgivet Resolution gjeldende, som havde erklæret vedkommende Auctions=embedsmænd berettigede til af en Auction over en priisdømt Ladning at nyde det i Sportel=forordningen af 19de December 1800 § 183 fastsatte Salair for Løsbøreauctioner, men hvilket Landsøver= samt Hof= og Stadsretten ved Dom af 10de Juli 1809 frakjendte dem, idet den ikke kunde finde, at § 186, der hjemlede det lavere Salair for Auctioner over Kjøbmandsgods, Handels= og Kramvarer, naar de ikke sælges stykkevis, men i hele Partier, enten forubfatte, at Godset tilhørte Kjøbmænd eller at Salget skete frivillig. Rettens af mig affattede udførlig motiverede Dom, der findes i juridisk Arkiv Nr. 21 S. 69—76, stod i en saa bestemt Modsætning til Cancelliets Resolution, at den vakte en Deel Opmærksomhed, og den fandt, som jeg ved flere Leiligheder bemærkede, almindeligt Bifald; men inden Sagen kom for Høiesteret, hvortil den af bemeldte Embedsmænd blev indstævnet, traadte Plakaten af 23de September 1809 imellem, og da den blev betragtet som en authentiff Fortolkning, kom den til at gjøre Udslaget ved Høiesterets Dom af 9de October næstefter (juridisk Arkiv Nr. 30 S. 254—255). I Forbigaaende bør jeg bemærke, at denne legislative Indgriben i en for Retten svævende Sag, saavidt mig bekjendt, er et ganske enestaaende Tilfælde, og at det sikkert ikke vilde have været muligt, dersom Statsraadet den Tid havde været i sin ældre Virksomhed (cfr. 2. B. S. 311 ff). Det vil iøvrigt let indsees, at Landsøver= samt Hof= og Stadsretten ved, efter Opfordring, senere at udarbejde et nyt Sportelreglement, der netop skulde gaae ud paa at skaffe forøgede Sportelindtægter (see oven S. 181), ikke kunde tænke paa at gjøre sin ved hiin authentiff Lovfortolkning og den derpaa fulgte Høiesteretsdom forfaste Mening gjeldende. Sportelreglementet af 11te Marts

1812 § 79 blev derfor affattet i Overensstemmelse med ovenmeldte Plakat. Efter de Omstændigheder, hvorunder Sportelreglementet af 22de Marts 1814 blev udarbejdet (see oven S. 189—190), maatte Samme og optage foranførte Indskrænkning. Men siden har Forordningen af 27de Juli 1832 nedsat Salairret for frivillige Bareauctioner, og derhos ophævet Alt, hvad ellers Sportelreglementet af 1814, (i Henshold til de i de nærmest foregaaende Aar udfomne Anordninger) indeholdt om særegne Betingelser for de lavere Sportelsatfers Anvendelse. Af Forordningens § 4 fremgaaer og, hvad der yderligere bestyrkes ved den i Collegialtidenden Nr. 32 givne Meddelelse af Motiverne til denne Forordning, (see S. 520) at saavel Fabrikvarer som Naturalprodukter indbefattes under Handelsvarer, uagtet de endnu ikke ere gaaede over til Handelen, men ere i Producenternes eller Fabrikanternes Bærg*). Den titnævnte Sportellov for Norge af 23de September 1830 § 53 er og hermed i det væsentlige overensstemmende, men det er i denne nye Lov udtrykt paa en anden Maade end den, hvorpaa det maatte udtrykkes i ovenmeldte Forordning, hvilken maatte slutte sig til Sportelreglementet af 1814, som den kun tildeels forandrede. Denne Forordning indeholdt endnu adskillige andre Lempelser i Auctionsgebyrterne, og ved Forordningen af 19de October 1836 § 2 har denne Lettelse faaet en skjøndt ikke betydelig Udvidelse. Men der er dog Adskilligt tilbage, som trænger til Forandring med Hensyn til Auctioner over Handelsvarer. Da endog Forordningen af 1832 ikke angaaer andre Bareauctioner end de frivillige, saa bliver endnu 4 Procent, foruden Tillægsafgiften, at svare selv af de største Bareauctioner, naar de foregaae i Døds- eller Concurssboer eller efter Udlæg og Execution. Ligefom det nu i den ovenmeldte Landslover- samt Hof- og Stadsrets Dom af 10de Juli 1809 er vlist, at det ikke blot var for at fremme frivillige Auctioner, de ældre Anordninger og navnlig Sportel-

*) See og Cancelli-Skrivelse af 2den August 1834 og 19de October 1841.

forordningen af 19de December 1800, om hvis Fortolkning der i denne Sag var Spørgsmaal, havde givet særegne og lempeligere Regler for Auctions-saliret af Handelsvarer*), saaledes er det og unaturligt, at hiint høie Auctions-salair skal svares endog af de betydeligste Vareauktioner, der foregaae i Anledning af Ekstitebehandling eller efter Dom og Udlæg, eller i Strandingsager. Er det for Omsætningernes Fremme tjenligt, at frivillige Auctioner lattes ved et lempeligt Salarium, saa er det for Crediten og Retsshaandhævelsen af Bigttighed, at heller ikke de Auctioner, der foretages for at tildele Arvinger eller Creditorer deres Ret, besværes med overdrevne Omkostninger.

Men det var under de daværende Omstændigheder neppe gjørligt at udvirke mere, end der blev tilstaaet ved Forordningen af 27de Juli 1832. Som den paaberaabte Meddelelse i Collegialtidenden viser, fandt Finantsbestyrelsen endog Betænkelighed ved, at dette bevilgedes anderledes end med den Clausul, at det kun skulde gjælde indtil videre (S. 519), hvilket og findes indført i Forordningens § 1. Man vilde gjøre den daværende Finantsbestyrelse Uret, hvis man ei vilde erkjende dens Redebonhed til at indrømme billige Lempelser; men paa en Tid, hvori man endnu var temmelig langt fra en god Finantsstilstand, fandt den sig dog opfordret til at være meget varsom hermed, og meente derfor, at det, uagtet alt hvad Cancelliet havde yttret om Sandsynligheden af, at Auctions-væsenets jevnligere Benyttelse til Handelsvarers Af sætning, vilde navnlig i Kjøbenhavn, hvor Auctions-indtægterne gaae i Statens Kasse, indeholde Erstatning for det, der tabtes ved den tilsigtede

*) Kun Sportelreglementet for Hof- og Stadsretten af 13de August 1777 § 69 havde hjemlet særlige Lempelser i Salairet for Handelsvarer, naar Auctionen var frivillig (sfr. Reglement og Anordning af 5te Juni 1771 § 7 Vitr. x og Reskript af 15de November s. A. § 4), men ved Siden deraf indeholdt § 67 en paa alle ikke aldeles ubetydelige Auctioner over Handelsvarer anvendelig Tarif, hvorefter Salairet i Forhold til Beløbet's Størrelse gif meget dybt ned.

Lettelse, dog var forstaaet at holde Tilbagegangen aaben, hvis Erfaring ikke bekræftede dette. Iøvrigt blev selv med Hensyn til de Auctioner, hvorfor Forordningen nedsatte Salairet, dette ikke i alle Henseender bragt tilbage til det forrige. Men da det kun var for de meget store Auctionsbeløber Salairet gik dybere ned efter ældre Anordninger, hvorimod det ved Forordningen af 1832 bestemte paa de lavere Trin, nemlig endnu ved et Beløb af 10,000 Rdl., blev lempeligere, saa var dog Almeenheten uden Tvivl nok saa godt tjent med den ved Forordningen af 26de Juli 1832 § 1 hjemlede nye Tarif. Under de nuværende Forhold turde det være det retteste at følge denne, forsaavidt den er lempeligere, men derimod med Hensyn til de større Summer at gaae ned til de ældre Sportelreglementer. Herved vilde Auctions-saliret dog endda for en stor Deel blive høiere, end det var efter den ældste Anordning, som derom høies. Efter Forordningen af 19de December 1693 § 14 var nemlig $\frac{1}{2}$ Procent den høieste Sportelsats for Auctioner over Kjøbmandsgods, der solgtes i store Partier. Men alle mellemliggende Sportelanordninger (af 13de August 1777, 11te Juni 1788 og 19de December 1800) begyndte deres Tarifer med en meget større Procentsats (endog med 3 Procent af de første 1000 Rdl.), der trinviis nedsattes som Summerne steg. I Forordningen af 19de December 1693 var det heller ikke bestemt, hvad der skal forstaaes ved store Partier, og den Bestemmelse, som man maaskee vilde være benvøiet til at ulede af Commerceforordningen af 16de April 1681, vilde ikke passe til de nuværende Forhold. Man kan saaledes neppe ligefrem gaae tilbage til Forordningen af 19de December 1693, men man bør dog i flere Henseender holde sig nærmere til denne end til de senere Anordninger. Det turde have en særlig historisk Grund, at disse have begyndt med et høiere Salair og endnu indtil ikke ganske ubetydelige Summer vedligeholdt Samme. Det har nemlig uden Tvivl sin første Oprindelse fra de for Kjøbenhavn (hvor Auctions-indtægternes Overskud gik i Stadens Kasse, som til den Tid kun oppebar ubetydeligt i Communeskatter) erhvervede Bestem-

møller, der findes kundgjorte i den oven S. 217 nævnte af Kjøbenhavns Magistrat udstedte Anordning og Reglement af 5te Juni 1771 § 7 Litr R, men som vare langt ældre; og disse ere siden gaaede over først til Sportelreglementet for Hof- og Stads-Retten af 13de August 1777, og derfra atter til de senere Sportelanordninger af 11de Juni 1788 og 19de December 1800. Men ligesom det er noget Synderligt, at den større Bebyrdelse af Auctioner over Handelsvarer er udgaaet fra Rigets første Handelsstad, saaledes maa det vistnok under alle Omstændigheder erkjendes for overdrevet, at der af de første 3000 Rd., der udkomme ved en Auction over Handelsvarer, der ere solgte i store Partier, skal svares i Salair 70 Rd.*), hvilket iøvrigt under vor ældre Møntføb endog gif betydeligt videre end efter den nuværende, medens nu paa den anden Side 20 Procent-Afgiften kommer til**).

Ogsaa med Hensyn til andre Ørene af Auctions-salairret har man flere uheldige Levninger fra 1812. Saaledes blev den laveste Sat for Salairret af Auctioner over faste Eiendomme, Skibe, Acter og deslige, hvilket forhen i omvendt Forhold til Beløbet trinvilsi gif ned til $\frac{1}{8}$ Procent, ved Forordningen af 7de April 1812 § 5 og i Overensstemmelse dermed ved

*) Efter Forordningen af 19de December 1800 § 186 skulde der navnlig svares 3 Procent af de første 1000 Rd. og 2 Procent af de næste 2000 Rd., efter Reglementet af 1814 derimod 4 Procent af de første 500 Rd. og 2 Procent af de næste 2,500 Rd.

**) Sportelreglementets §§ 106 og 108 indeholde nogle i de ældre Anordninger grundede Begunstigelser med Hensyn til visse Arter af Varer. Den sidstnævnte Paragraph, som uden Tvivl var den meest betydende, bortfalder efter Plakat af 22de Martz 1844, ligesom og Reskript af 22de September 1819 har ophævet en Deel af den førstnævnte, og hvad der er tilbage af samme, kan efter den ved Forordningen af 27de Juli 1832 foregaaede Nedsættelse i Salairret for frivillige Auctioner over Handelsvarer (see oven S. 297) ikke have nogen saadan Vigtighed, at derfor en særegen Undtagelse skulde vedligeholdes.

Sportelreglementet af 22de Marts 1814, bestemt til $\frac{1}{2}$ Procent, hvortil endnu kommer Tillægsafgiften. Men desuden havde Sportelreglementet af 11te Marts 1812 indført andre Forhøielser i Auctions-saliret for dette Slags Gjenstande, hvilke Forhøielser siden gik over i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 100. Saaledes blev Saliret nu af de første 1000 Rd. i Stedet for $1\frac{1}{2}$ Procent, hvortil det var ansat saavel i Forordningen af 19de December 1693 § 14, som i de senere Sportelreglementer, nu 2 Procent, og i Forhold dertil ogsaa den for Resten med de samme Summer nedstigende Procentstørrelse høiere end forhen. Jeg har vel ingen aldeles bestemt Grundring om Bevæggrundene til den saaledes ved Reglementet af 1812 indførte Afvigelse fra de ældre Forhold. Men jeg kan ikke paatvivle, at det ved Siden af det almindelige Formaal, at forskaffe større Indtægter af Sportlerne, er kommet i særdeles Betragtning, at de faste Eiendomme, der udgjorde Hovedgjenstanden for Paragraphen, vare som Følge af Penge-repræsentativets Redværdigelse gaaede saa høit i Veiret, at der paa den ene Side kunde netop ved dette Salairs Forhøielse være en i det mindste i Navnebeløb temmelig betydelig Gevinst for Sportelkassen, og at paa den anden Side denne Forhøielse ikke kunde være trykkende for de Bedkommende, ligesom det under de daværende Forhold langt fra ikke havde været til Skade for det Offentlige, om det noget kunde hæmme den store Bevægelse, der var kommet i de faste Eiendomme, navnlig i Hovedstaden*). Saalænge Pengevæsenet blev ved at staae paa den daværende Fod, blev der end ikke nogen sand Procentforhøielse i Auctions-saliret, idet man tidligere og paa mindre betydende Eiendomme kom ned til de lavere Sportelsatser. Saaledes var og blev 30,000 Rd. et Vendepunkt i Tarifen, med hvilket Saliret forhen gik ned til $\frac{1}{4}$ Procent, nu derimod til $\frac{1}{2}$ Procent, men nu kom man og formedelst de høiere Salgspriser, med en ringere Eiendom til den lavere

*) Jevnsfør 3die B. S. 70—74.

Sats end tilførn. Da Sportelreglementet af 22de Marts 1814 blev givet, vare Forholdene vel en Deel forandrede, men dog ikke i en saadan Retning, at der heri kunde findes nogen Grund til bemeldte Sportelsatsers Nedsættelse, ligesom og den oven S. 190 antydede Stilling maatte træde i Veien derfor. Men nu bør vistnok de Forhøielser, som til hiin Tid foregik i Auctions-saliret for faste Eiendomme, ophæves. For at blive ved Eiendomme, der udbringes til 30,000 Rd., saa er Saliret deraf for Tiden 320 Rd. foruden Tillægssafgiften 64 Rd., hvilket tilsammen endog udgjør mere end det Dobbelte af hvad enten Forordningen af 19de December 1800 § 184, cfr. § 197 eller noget ældre Sportelreglement havde fastsat, og sammenlignet med Forordningen af 19de December 1693 § 14 gaaer det over det tredobbelte. Der turde snarere være Anledning til navnlig med Hensyn til meget store Summer endnu at sætte Gebyret lavere end efter de ældre Anordninger. Disse ere iøvrigt i den Henseende indbyrdes ikke lidet forskellige, og blandt Andet havde Forordningen af 19de December 1693 § 17, der ellers i de fleste Tilfælde er den billigste, ikke fortsat Gebyrets Nedsættelse længere end til 3000 Rd., hvormed det gik ned til $\frac{1}{2}$ Procent, der saaledes vedblev, hvor høi end Summen steg; men i senere Anordninger var det gaaet dybere ned, hvilket og er Tilfældet i den oftnævnte Lov for Norge af 13de September 1830 § 55. Jeg finder hverken dennes Tarif eller nogen af dem, der findes i de øvrige Anordninger, i alle Dele anbefalelig, men skal ikke indlade mig i at foreslaae en anden, da dette saa meget hører til det Vilkaarliges Gebeet. Kun bemærkes, at det dog neppe er i sin Orden, at Retsembedsmændene for at give Hammerslag paa en Eiendom, skulle betales med mange hundrede, ja endog hele tusinde Rigsdaler. Det er vel ganske rimeligt, at de for en saadan sjelden forekommende Forretning nyde en i Forhold til Arbeidet høi Betaling, men saavidt bør det dog ikke gaae. Det er tvivlsomt, om Retsembedsmændene i det Hele vinde ved saa høie Sats; thi de Vedkommende bringes derved til at udfinde Forholdsregler, hvorved de kunne undgaae

Hammerflag*). I den Række af Aar, hvori en Mængde store og smaa Eiendomme, paa Grund af Eiendomsændenes betrængte Forfatning, kom under Auctionshammeren, indbragte det høie Auctionssalair ikke Synderligt, da det sædvanlige Tilfælde var, at en af de første Panthavere, efter at flere Auctioner havde vilst, at Eiendommen ikke kunde udbringes til det, der behøvedes for at dække hans Fordring, lod sig den udlægge for det høieste Auctionsbud, uden at det kom til Hammerflag.

En for faste Eiendommers Bort salg ved Auction under visse Omstændigheder meget byrdefuld Bestemmelse var den, der indeholdes i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 114, (taget af den ved Cancelli-Plakat af 19de December 1802 kundgjorte kongelige Resolution). Men den er ved Plakat af 27de Juli 1824 blevet saaledes lempet, at den nu ikke i synderlig Grad kan være til Hinder for at stille en Eiendom til Auction under de Vilkaar, hvorefter man kan vente det største Udbytte. Imidlertid viser den i Collegialtidenden S. 403—407 givne Fremstilling af Motiverne, at Cancelliet havde fundet en noget videre gaaende Lettelse at være i sig anbefalelig, men at man, af særegne Hensyn og deriblandt, at Retsbejventenes Indtægter den Tid vare i Afstagen, troede at burde blive staaende ved den, der findes i Plakaten. Denne Grund er vist ikke længer anvendelig, og skjøndt paa den anden Side de Betalinger, der uagtet den i 1824 bevilgede Lettelse blive at udrede, ere blevne langt mindre sølelige end den Tid, saa turde der dog nu være overveiende Grund til yderligere Lempelse**).

*) Zevnfor hermed Cancelli-Skrivelse til den vestindiske Regjering af 10de October 1826.

**) En ganske mærkelig Anvendelse, som en Auctionsforvalter havde villet gjøre af Sportelreglementets § 114 i Forbindelse med § 113 paa sit Salair for en Auction, hvorved en Mængde Gjeldsbreve nummerviis bleve opbudne, men uden at Budene kunde antages, findes omhandlet og tilbageviist i Cancelli-

For Auctioner over Actier, Statspapirer m. v. blev Salairret uamaadeligt høit, deels som Følge af at de ogsaa indesluttedes under Sportelreglementets § 100, hvilket og gjaldt om de tilsvarende Paragrapher i de ældre Sportelanordninger, deels end yderligere paa Grund af den paafølgende § 101, hvorefter Salairret skal bestemmes i Forhold til Beløbet af de ved hvert enkelt Hammerflag solgte Actier, Obligationer m. v. Det forholder sig vistnok, som en meget kyndig Forfatter har bemærket i juridisk Tidsskrift 39. B. S. 493 Noten, at det høie Salair, der i Følge deraf maatte udredes, naar Actier eller Statspapirer solgtes ved Auction, havde til Følge, at dette saagodt som aldrig skete. Denne Ulempe blev imidlertid kort efter nogenlunde afhjulpet ved den Tilladelse, der indtil videre blev givet til visse Dage om Ugen paa Børsen at bortauctionere slige Effekter, uden anden Udgift end $\frac{1}{4}$ Procent i Salair (Plakat af 1ste November 1842, cfr. Cancelli-Skrivelse af samme Dato og af 15de October 1844). Men i en ny Sportellov vil det dog blive nødvendigt at tage mere omfattende Bestemmelser om denne Gjenstand, navnlig og med Hensyn til de Tilfælde, hvori slige Effekter skulle forauctioneres udenfor Kjøbenhavn. Saavidt vides er iøvrigt den i 1842 givne Tilladelse ikke i nogen synderlig Grad blevet benyttet, idet Man, uden Auctionsvæsenets Mellekomst, navnlig ved Hjælp af Mæglere, kan faae slige Effekter udbragte til den gangbare Priis. Men Forholdene kunne dog blive saadanne, at Auctionsveien blev mere indbydende, medens den Omstændighed, at man paa Grund af de høie Salairer, havde vænt sig af dermed, uden Tvivl har bidraget til, at den, selv efter den i 1842 tilstaaede vistnok i sig selv tilstrækkelige Lettelse, ikke har villet komme i Gang. Den Leilighed, der i 1842 er givet til, for et ringe Salair, at benytte den til Bort salg af slige Effekter, bør derfor fremdeles blive aaben, og derhos for de Tilfælde, hvori den ei kan benyttes, anden Afgang gives til mod et lempeligt Salair

Skrivelse til Stiftamtmanden over Viborg Stift af 11te October 1828.

at faae flige Effekter satte til Auction. Med Hensyn til den ovenmeldte førstegang i Sportelreglementet af 11te Marts 1812 optagne Bestemmelse, der gik over i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 101, kan jeg ikke tilbageholde den historiske Oplysning, at den har sin Grund i en Høiesteretsdom af 8de Mai 1804. Denne angik en Auction over Actier, der vistnok er den største, som nogenstunde her har fundet Sted. Der folgte nemlig i en af vore første Rigmænds (Niels Brochs) Bo, deels hele deels fjerdedeels Actier i den daværende danske og norske Speciesbank for et Beløb af over $\frac{1}{2}$ Million Rd. Courant (altsaa over 800,000 Rd. R. M.), hvoraf Auctionsdirecteuren, i Henhold til Sportelregl. af 13de August 1777 § 66, beregnede Sportelkassen et Salair af $1\frac{1}{2}$ pCt. Denne Fordrings Rigtighed vilde Exeutorerne og Curator ei anerkjende, idet de antog, at der kun tilkom den kongelige Kasse et saa høit Salair af det første 1,000 Rd., men at det siden trinviis skulde gaae ned indtil $\frac{1}{8}$ pCt. De bleve derfor af Kammeradvocaten sagsøgte, men Hof- og Stads-Retten fandt ved sin Dom af 19de Decbr. 1803, at Salairet ei kunde bestemmes anderledes end efter deres Paaastand. Denne omhyggelig motiverede Dom findes indført i juridisk Arkiv Nr. 3 S. 58—63 ledsaget af nogle yderligere Bemærkninger til Styrke for den deri antagne Mening. Ved Høiesteret blev den imidlertid saaledes forandret, at Salairet skulde betales i Forhold til Beløbet af de ved hvert Hammerslag folgte Actier. Ved den Hof- og Stads-Retten overdragne Udarbeidelse af et nyt Sportelreglement kunde den ikke vel forsøge at gjøre sin i ovenmeldte Sag antagne Mening gjældende mod den, der laae til Grund for Høiesterets Dommen. Naar derimod nu et nyt Sportelreglement skal gives, da maa, som allerede oven paa-peget, Salairet for Actiers Bortsalg ved Auction sættes meget lavt, saa at hiint Spørgsmaal af sig selv vilde bortfalde. Men om der end kunde vedligeholdes en Forskiel i Hensyn til Auctionens Beløb, saa vilde det dog være nødvendigt herved at regne alle ved een Auction folgte Actier sammen; thi ellers vilde der ikke blive taget Hammerslag uden for eet eller nogle

ganste faa Nummere, men man vilde underhaanden forenes med de Lyfthavende om større Partiers Overladelse i Forhold til de Priser, hvorfor hine enkelte vare bleve den Høistbydende tilflaaede. Dette gjelder og med Hensyn til Statspapirer og andre lignende Effekter.

Jeg har nu udpeget de vigtigste Punkter i den her omhandlede Green af Sportellovgivningen, der trænge til Forandring. Med en Deel mindre betydende Forbedringer, som jeg kunde foreslaae, skal jeg ikke trætte Læserne. I Særdeleshed skal jeg ikke indlade mig paa de flere Anledninger, som de angaaende denne Deel af Sportelreglementet indkomne Forespørgsler og de derpaa afgivne Svar frembyde til en og anden Forandring eller nærmere Bestemmelse i Udtrykket, hvorved de Tvivl og Misforstaaelser, der have viist sig, kunne afhjælpes, eller paa den Omændring, enkelte §§, saasom § 104 og § 119, bør have paa Grund af Forandringer, som ere foregaaede i Anordninger, hvortil de henpege, og den Leilighed, som dette giver til at simplificere en og anden Bestemmelse, som med Hensyn til de daværende Anordninger maatte blive noget forviklet. Det vil af det Foranførte skjønnes, at den senere Lovgivning ikke har gjort lidet for ogsaa i denne Green at lempe de byrdefulde Sportelbestemmelser, der hidrøre fra, at de svage Finantser ogsaa ved Afgifter paa Retspleien havde søgt at skaffe sig Indtægter. Der er iøvrigt ogsaa i forberørte Tid udkommet Anordninger, der, skjøndt de ikke nærmest vedkomme Auctionsgebyrerne, dog føre til Lettelse i Auctionsudgiften, saasom Pl. 3die Juni 1818, 28de Sept. 1821 og 19de Juni 1822; over disse Anordninger har jeg ikke havt tilstrækkelig Anledning til her at udlade mig og det faa meget mindre, som Collegial-Tidenden har meddeelt udførlige Udviklinger af de Bevæggrunde, hvorved de ere fremfaldte.

Det kan endnu bemærkes, at foruden de Afgifter af Auctionsvæsnets, der ere satte i Forbindelse med de anordnede Betalinger til vedkommende Embedsmænd, er det til Bedste for visse offentlige Indretninger bebyrdet med andre Afgifter. Den ældste og væsentligste af disse er $\frac{1}{4}$ Procentafgiften til Fattig-

væsneth, dog uden for Kjøbenhavn kun af Løssøre- og Vare-Auctioner, medens den i Kjøbenhavn ogsaa erlægges af faste Eiendomme, men af disse ogsaa, naar de sælges underhaanden. Skjøndt just ikke betydelig, er denne Afgift dog ikke saa lidet bebyrdende forsaavidt den og falder paa de Auctioner, der egne sig til et lavt Salair, navnlig og paa Auctioner over ublagt Gods, hvorved Afgiften bevirker en Forøgelse i Creditors Tab eller en Afgang i det Lidet, der kunde være blevet i Behold for den forarmede Debitor. Denne Afgift er desuden opkommen paa en Tid, da man ventede ved enkelte Leilighedsafgifter at kunne tilveiebringe fornødne Midler til den Fattighjelp, som Communerne burde yde. Dersom man ved saadanne Midler kunde have undgaaet en almindelig Fattigligning, burde man uden Tvivl oversee de med bemeldte Afgifter forbundne Ulemper. Men nu da Fattigvæsnets Fornødenheder dog maae tilveiebringes ved en betydelig almindelig Skat paa Commu- nens Beboere, var det vistnok bedre, at ogsaa det, der kan indkomme ved hiin Afgift, — en Draabe i det store Hav — paa de derhos i mange andre Maader bebyrdede Omsætninger blev udredet under den almindelige Ligning. Endvidere skal der i Anledning af Handelsauctioner i Kjøbenhavn udredes en Kjendelse til Børsalen sammesteds (Børs-Anordning af 22de Decbr. 1808 og Pl. af 15de Februar 1823); hvilken, saafremt denne Sal benyttes, mere har Naturen af en Godtgjørelse for Sammes Brug end af en Afgift, men i andet Tilfælde er en Afgift, som i Grundsætningen ikke kan retfærdiggjøres. Fremdeles har man i Kjøbenhavn den saakaldte Katalogafgift, paa- budt ved Kongelig Resolution af 9de Juli 1812 (Pl. af 25de s. M.) til Bedste for enkelte offentlige Stiftelser. Denne Afgift gaaer ikke ud paa at opretholde nogen bestemt offentlig Indretning, men paa at skaffe en Indtægt, der, efter nærmere allerhøieste Resolution, kunde anvendes til Fordeel for en eller anden Stiftelse. Saavel paa Grund deraf som af flere Aarsager er dette en særdeles uhenftgsmæssig Afgift, hvis Udbytte er høist ubetydeligt i Sammenligning med den temmelig besværlige og forholdsmæssig befoistelige Control.

Alle formeldte Afgifter egne sig uden Tvivl til at ophæves, og skjøndt de ikke staae i Forbindelse med Retsportlerne, saa maa der dog under de Overveielser, som foranlediges ved disses Omordning og navnlig de med dem forbundne Afgifters Ophævelse, ogsaa opstaae Spørgsmaal om hine Afgifter; og det turde være passende, at denne Leilighed benyttedes til deres Ophævelse.

CXII.

Fortsettelse. 6) Med Hensyn til Betalingerne for Notarialforretninger (Sportelreglementets syvende Afdeling).

Det vigtigste af de Afsnit af Sportelreglementet, der endnu ere tilbage, er det syvende, som angaaer Betalingerne for Notarialforretninger. Disse henhøre efter deres Natur mindre til Retspleien end nogen af de ovenomhandlede. Men de have engang deres Plads i vore Sportelreglementer for de med Retspleien forbundne Forretninger og bør neppe gaae ud af samme.

I Anledning af et Cancelliet forelagt Spørgsmaal, hvorvidt den, der behøvede en Notarialattestation, kunde henvende sig til hvilken Notarius, han fandt for godt, eller om Attestationen alene kunde meddeles af Notarius i det Distrikt, hvori Requirenten havde hjemme, tilkjendegav Collegiet under 6te August 1831, at der ikke fandtes nogen gyldig Grund for at udvide Bestemmelserne om Værneting til Notarialforretninger, og til Styrke herfor anførte Collegiet, at disse end ikke i videste Forstand kunne henføres til judicielle Handlinger, eftersom Notarius aldeles ingen Jurisdiktion udøver, han ikke kan affige nogen Kjendelse, og hans Foretagender, der opløse sig i et Vidnesbyrds Afgivelse, ikke blive Gjenstand for Indankning til høiere Ret. Ved Siden deraf blev bemærket, at det vilde være en hæmmende Indskrænkning for den borgerlige Samhandel, om en Fuldmagt, Contract o. s. v., ikke udenfor den

Juriisdiktion, hvori den eller de Vedkommende havde hjemme, kunde bringes i den Stand, som man fandt fornøden til at give den tilstrækkelig Garanti. Derimod antog Collegiet, at Notarius ikke, udenfor et særegent deri angivet Tilfælde, kunde foretage en Forretning udenfor sit Embedsdistrikt. Mod den første Deel af denne Cancelliets Resolution ere adskillige Bemærkninger fremsatte i den systematiske Fremstilling af den danske Procesmaade, som to af vore meest betydende Retskyndige, Bang og Larsen, have meddeelt i juridisk Tidsskrift, og hvoraf derhos særskilt Udtryk haves*). Men jeg tør dog antage, at Cancelliets Resolution er rigtig og det ikke blot med Hensyn til selve det omspurgte Tilfælde, men og i alle de til Hjemmel for Samme paaberaabte Grunde, hvilke det er Modsigelsen gielder; kun at et enkelt Udtryk maaskee har givet nogen Anledning til en Misforståelse. Jeg skulde derfor i Betragtning af den Vægt, som hine Forfatteres Mening maa have, foreløbig søge at retfærdiggjøre den Betragtning af Notarialforretningernes Væsen, der er udtalt i fornævnte Cancelliets Skrivelse, og hvortil en senere Cancelli-Skrivelse af 18de Octbr. 1842 slutter sig.

Man har mod Samme paaberaabt sig, at det i en ved Sjællands Landstthing den 22de August 1798 affaagt og under 22de August 1800 i Højesteret stadfæstet Dom, er blevet antaget, at en Anke, der gik ud paa at faae en af vedkommende Retskriver foretagen Notarialforretning, som formeentlig lovstridig, underkjendt og tilfidesat, kunde anhängiggjøres ved Overretten. Men naar man læser fornævnte Landsthingsdom, der findes i det af Professor Nielsen (tillige Vice-Landsdommer samt constitueret Landsthingshører) udgivne Tidsskrift Themis for 1798, saa vise vel Præmisserne, at de to Landsdommere, der have deeltaget i Dommen, have været tilbøjelige til at antage, at den omtvistede Notarialforretning kunde være Gjenstand for Appel til Overretten. Men de have

*) See bemeldte Tidsskrift 40de Bind S. 310—313.

dog ikke yttret dette som en bestemt Mening, og i selve Domsflutningen have de aldeles ikke indladt sig paa bemeldte Forretning. De fandt nemlig, at den var uden Betydning for Sagen, men at der kun var Spørgsmaal om et saakaldet Raadstue-Extrarets Vidneforhør, hvorved dens Indhold var blevet beediget (see S. 171—175); og det er ikke andet end dette ulovfikkede Tingsvidne, der blev kjendt uefterretteligt at være, uden at der røstes ved Notarialforretningen*), og kun denne Dom er det, som Høiesteret stadfæstede. Medens det saaledes ikke skjønnes, hvorledes Høiesteretsdommen kan tjene til Styrke for Notarialforretningers Appellabilitet, forekommer det mig heller ikke, at det, der ellers af hine Retslærde er anført til Fordeel for samme, kan komme i Betragtning. Det siges, at det Vidnesbyrd, der indeholdes i en Notarialforretning, har en saadan formel Charakter, at det, ligesom det for Retten afgivne, egner sig til Indanke for Overretten, naar Nogen mener, at der er begaaet en Feil, som medfører Ugylldighed. Men saavidt skjønnes finder her aldeles ingen Lighed mellem disse to Tilfælde Sted. Naar man, paa Grund af en ved Optagelsen af et Tingsvidne begaaet Lovstridighed (til Exempel, fordi Lovens 1 B. 4 Cap. 1 Artikel er tilfidesat), vil afstride dette Tingsvidne den Beviiskraft, som det, efter dets Indhold, i Forbindelse med Vidnernes personlige Egenstaber, kunde have, saa synes det at være i den strenge formelle Orden, at en høiere Ret maa afgjøre, om en saadan

*) Dersom man behøvede et Beviis paa det Anstødelige i, at de forrige Landsdommere, saaledes som anført oven S. 189, tillige beklædte Underrets-Embeder, saa har man det tilgavns i ovenmeldte Sag; thi det var een af de tre daværende Landsdommere i Sjælland, og netop den første af disse, der som Byhskriver i Kallundborg havde optaget den omtvistede Notarialforretning, og derhos, hvad der var det værste, som Borgermester sammesteds sat en aldeles uhjemlet saakaldt Raadstueret (han var ikke tillige Byfoged) og derunder ladet de før ham som Notarius afgivne Forklaringer beedige, og det uden at den Paagjældende dertil blev kaldet. Dog kan det ikke siges, at hiint Embedsforhold førte til nogen utidig Staausel.

Lovstridighed har fundet Steb *). Men de for Notarius afgivne Forklaringer kunne i intet Tilfælde danne et Vidnebeviis; han kan ikke lovlig modtage nogen edelig Bekræftelse, og skulde en Notarius være saa slet underrettet, at han havde gjort det (Noget, der dog ingenstunde er forekommet i min Praxis), saa er Ulovligheden og Ugysldigheden umiddelbart givet; og det er ligesaa lidet nødvendigt eller engang passende ad Appellationsveien at søge dette afgjort, som om slike edelige Forklaringer vare modtagne af andre Uberettigede, være sig endog anseelige Embedsmænd. Hvad det Beviis angaaer, som maatte søges i den Paagjeldendes egen, i Overeensstemmelse med Notarialforretningen afgivne, Forklaring, saa høre de Retsudviklinger, hvorved det deraf hentede Beviis angribes eller forsvares, ligesom under Paafjendelse i Hovedsagen, uden at der kan være Tale om først at bringe dem for Overretten.

Derimod nægtes det ikke, at det, naar Noget vil paatale, at Notarius har vægret sig for at foretage en Forretning, kan være rigtigt at henvende sig til Overretten forat faae ham dertil kjendt pligtig, og efter Omstændighederne, til derhos at give Erstatning for det Tab og den Skade, Vægningen har paaført ham; Noget, der og er antaget i en Cancelli-Skrivelse af 12te October 1822. Ligeledes turde det for den, som finder sig saaledes forurettet ved en af Notarius udført Forretning, at han vil drage denne til Ansvar, være om ikke den ene rette, saa dog en tilstedelig Bei at gaae til Overretten. Dette vilde imidlertid ikke være en Appellation, men kun finde sin Hjemmel deri, at Retsembedsmænd ogsaa for den Deel af deres Embedsførelse, der ikke bestaaer i at stifte Ret mellem Parterne, staae under Tvang og Control af de dem overordnede Dom-

*) Cfr. Eunomia 4de Bind S. 754—757. Her sees imidlertid, at jeg just ikke anseer foransførte Menings Rigtighed for aldeles utvivlsom, ligesom det og der udvikles, at den fører til en Deel Vidtløstigheder, der stundom kunne blive meget besværende. Saafrømt den ikke allerede havde hadt bestemt Anerkjendelse, vilde jeg neppe have staaet mig til samme.

stole; hvilket, navnlig med Hensyn til Retskriverne, sees af de i juridisk Tidsskrift 40de Bind S. 310 anførte med flere Anordninger. Man vil derhos i juridisk Tidsskrift 2det Bind 2det H. S. 110—114, finde en Lands-Over- samt Hof- og Stads-Rets Dom, der antog, at en Sag, hvorunder man vilde drage baade Dommeren og Skriveren til Ansvar for ved et Skjødes Tinglæsning ikke at have givet den Paategning, de formeentlig burde have givet om Udstederens ældre Foretagender, rettelig kunde indbringes for Underretten; og den Dom blev stadfæstet ved en senere Højesterets Dom, der er indført i samme Tidsskrift 4de Bind S. 250—251*).

Efter det Udviklede kunne saaledes Notarialforretninger i vore Love ikke antages at være henførte til Rets handlinger, hvad de i deres Natur heller ikke ere. Men de ere dog, med Undtagelse af Kjøbenhavn og de vestindiske Der henlagte til Retsembedsmændene, og det maatte saaledes i ethvert Tilfælde komme under Omhandling ved den Overveielse, som en Reform i Retsportelvæsenet kræver, om det maatte findes raadeligt deri at gjøre Forandring. Hertil er der imidlertid neppe nogen antagelig Grund.

Notarialforretninger ere ingenlunde af samme Natur som en sædvanlig Næringsvei, hvorved det fortrinnsviis kommer an paa, at den, der driver samme, behandler sine Kunder til disses Fornøielse. De bestaae i at udføre og bevidne Foretagender, der ere bestemte til i paakommende Retsstridigheder at faae en afgjørende Indflydelse. Staten bør nu vistnok sørge for, at det, der saaledes skal gjælde som Beviis, er nøiagtigt og paalideligt, sølgelig bør Ingen kunne udøve Notarialforretninger uden en Bemyndigelse fra Statens Side, grundet paa

*) Dette er dog ikke til Hinder for at de Spørgsmaal, som der kunne opstaae angaaende et Dokuments Læsning eller Udsettelse, ogsaa kunde blive Gjenstand for Paakjendelse og Appel; men det er da Dommeren, ikke Skriveren, som Afgjørelsen tilkommer og mod hvem Appellen maa rettes. See min Haandbog 6te Bind S. 233—234.

den Forvisning, den har faaet om, at han rebelig og med vedbørlig Skjønksomhed vil varetage, hvad der i hiint Hensyn er fornødent. I adskillige Lande meddeles dog denne Bemyndigelse ei ved en Embedsbestalling, men ved en Concesssion til Flere eller Færre, der i en vis Kredts attraae Samme og dertil ansees skikkede. Jeg sigter herved ikke egentlig til Frankrig og de andre Lande, hvori efter det franske Mønster Notarialvæsenet er blevet et særegt betydeligt Institut; thi medens dette hviler paa en udstrakt Brug af Notarier, der deels ikke kan bestaae med vore øvrige Indretninger, deels, hvad der er endnu vigtigere, vilde give den i vor nationale Tænkemaade begrundede og stedsse ved Lovene styrkede gode Tro, hvori de borgerlige Samhandler her pleie at foregaae, et dybt Saar, er ogsaa hiin hele Indretning behestet med mangehaande andre Brøst, til Ex. at de i de større Stæder meget indbringende Notarialstuer saa godt som sælges (stundom skulle de endog gaae i flere hundrede tusinde Frankø) og gaae i Arv; og at Forretningerne ingenlunde altid udføres med streng Nøiagtighed.*) Men de Concesssioner, som man uden en saadan omfattende Indretning efter andre Staters Exempel**) kunde i de forskjellige Kredse give til Notarialforretningers Udførelse, vilde heller ingenlunde frembyde den Betyggelse, som man har ved at de blive hos Retsembedsmændene. Disses hele Dannelse og Virkefreds lader antage, at de rettelig indsee og nøiagtig ville iagttage, hvad

*) Man kan herom foruden flere franske Forfattere, læse Feuerbach ueber die Oeffentlichkeit und Mündlichkeit der Gerichtspflege 2det B. S. 149—153.

**) Under den tydske Rigsforsatning kunde Keiseren og paa hans Begne Pfsalzgrevenerne meddele Notarialbemyndigelser overalt i det tydske Rige, hvilket førte til Misligheder og til flere Conflikter med Territorialfyrsterne, der, skjøndt de maatte erkjende den keiserlige Berettigelse, ogsaa tilegnede sig selv Ret til at give lignende Bemyndigelser, dog naturligtviis kun indenfor det enkelte Lands Grændse. Ved det tydske Riges Opløsning bortfaldt de keiserlige Udnævnelser for Fremtiden, og de allerede foregaaede sattes ud af Kraft, men for det meste vedbleve Landsherrerne at meddele sig Bemyndigelse.

der udtræves forat afgive et tilforladeligt Vidnesbyrd om en Retshandling, ligesom der heller ikke i deres Stilling er Noget, der kunde give dem en Interesse, som kunde være til Skade for dette Vidnesbyrds Paalidelighed. Den Concurrence, som i Næringsbrug er saa anbefalelig, vilde kun svække Notarialattestationernes Paalidelighed; thi streng Nøiagtighed i at paasee alt, hvad der behøves for at afgive et sikkert Vidnesbyrd om et Foretagende, hvorved Rettigheder og Pligter stiftes, er ikke sjældent besværende for den, der ønsker en Notarialforretning, og vilde derfor ingenlunde være det Middel, hvorved Nogen kunde skaffe sig den største Søgning, og det frie Valg mellem flere kunde i enkelte Tilfælde benyttes til Misligheder. Det vilde neppe heller under vore Forhold, og navnlig under den liden Brug, der her gjøres af Notarialhandlinger, blive muligt overalt at have Notarier, der, som Retsembedsmændene, med Lethed ere at finde, til uden Ophold at udføre Forretningerne, og som maatte lade sig nøie med en saa tarvelig Betaling, som den, hvormed bemeldte Embedsmænd kunne være tjente. Efter nogle Landes Exempel at sætte Bemyndigelsen til at udføre Notarialforretninger i Forbindelse med Sagfører-Bestalling eller Bevilgning har, uagtet Sagførerne iøvrigt i Almindelighed maatte være vel egnede hertil, den store Betænkelse mod sig, at en Saa-dan kan være dens Raadgiver og Fuldmægtig, der behøver Notarii Vidnesbyrd, ja siden endog kan i denne Egenkab træde frem i den Retstrætte, hvori Notarialforretningen skal bruges som Beviis. Alt taler saaledes for, at Notarialforretninger udenfor Kjøbenhavn fremdeles blive et Tilbehør til Retstbetjening, og jeg skulde ikke have fundet Anledning til at sige noget Ord til Styrke herfor, dersom der ikke i de senere Aar havde indsneget sig en synderlig Fortjærlighed for fremmede Indretninger, hvorom dog de, der sværme for samme, sjældent have en nogenlunde nøiagtig Kundskab.

Jeg antager heller ikke, at der er Grund til ved Lov at paabyde en udvidet Benyttelse af Notarius, hvorimod det vel er troligt, at Forholdenes Udvikling efterhaanden vil give An-

ledning til, at man noget hyppigere bruger Notarius for at forfikkre sig et paa rede Haand liggende juridisk Beviis. Flere nyere Anordninger maae og søre dertil, navnlig Plakaten af 8de Januar 1823, Forordningerne af 25de Januar 1828 og 21de Mai 1845 § 24, men efter ingen af disse Anordninger er Notarii Vidnesbyrd en nødvendig Betingelse for de der omhandlede Retshandlingers Gyldighed, og Forordningen af 26de Octbr. 1804, der i visse Tilfælde havde krævet Samme, er ophævet ved Forordningen af 24de April 1839.

De anordnede Sportler for Notarialforretninger turde i det Hele egne sig til Forhvielse. De ere, selv med Tillæg af 20 Procentafgiften, størstedels lavere end de ved Sportel=Forordningen af 19de Decbr. 1800, 6te Afdeling fastsatte, naar der agtes paa den lettere Myntfod. Det Tillæg af $\frac{1}{8}$, som Plak. af 8de Jan. 1823 § 8 har givet alle Notarialgebyrer, kan heller ingenlunde betragtes som en Intægtsforhvielse for Notarius, da det blev tilstaaet som en Godtgjørelse for den ham paalagte Forpligtelse til ved enhver Forretning at bruge to Vidner, istedet for at eet forhen ansaaes for tilstræffeligt, hvilke Vidner han har at give fornøden Godtgjørelse for deres Uleilighed*). Da det nu vist ikke kan omtvivles, at der under de nuværende Forhold rigelig kræves ligesaa meget til et sømmeligt Udkomme som i 1800, saa er der neppe nogen Grund, hvorfor bemeldte Sportler, der ingenlunde dengang bleve høit ansatte, nu skulde være lavere, hvilket heller ikke i Almindelighed er Tilfældet med Embeds=Lønninger, i hvis Sted anordnede Sportler træde. Da Notarialforretninger sjeldent foresalde i aldeles ubetydelige Anliggender, kan det heller ikke blive trykkende, at der gives dem den nominelle Forhvielse, som behøves for at dække Myntforskjellen. Den saa ofte paaberaabte norske Sportellov af 1830 har idet Hele endog ansat Betalingen for Notarialforretninger noget høiere (§ 69 ff.). Iøvrigt er det for Fleerheden af de Retshand-

*) I Norge bruges endnu kun eet Notarialvidne, hvilket ogsaa Notarius selv antager og betaler (Lov 13de Sept. 1830 § 79).

embedsmænd, der udøve Notarialforretninger, af liden Bigtighed, om Betalingerne for disse sættes noget høiere eller lavere; men der ere dog enkelte af de mere betydende Sø- og Handelsstæder, hvori der forefalder en Deel saadanne Forretninger, og hvor det er vanskeligt nok at anvise de flere juridiske Embedsmænd, som der ere fornødne, tilstrækkelige Indtægter *). Ved Enkelthederne i denne Green af Sportelvæsnet skal jeg ikke opholde mig. Dog skal jeg bemærke, at det er mig tvivlsomt, om den i Sportelregl. af 1814 § 132 indførte forskjellige Ansættelse af Betalingen for Verelprotester i Forhold til Verdens Beløb, hvilken først indkom i vor Sportellovgivning ved Forordningen af 8de Sept. 1812 § 1, der imidlertid kun havde to Sætter istedetfor at der nu havees fire forskellige, er hensigtsmæssig. Den er iøvrigt fulgt i oftnævnte norske Sportellov § 69, hvorefter dog den laveste Sæts er 1 Speciesdaler, i Stedet for at den efter vort Sportelreglement § 134 kun er 1 Rd. Rigsmønt eller med den hidtilværende Tillægsafgift, 1 Rd. 19¹/₅ ø. Derhos forekommer det mig, at det ikke er nok, at Sportelreglementet af 1814 § 145 indrømmer Rettens Betjente fri Befordring, naar de i Notarialforretninger maae gjøre Reiser. Det synes ubilligt, at vedkommende Embedsmand for den tarvelige Betaling, der er ham tillagt for Notarialforretninger, skal anvende den Tid, som er forbunden med flere Miles Reise, og selv bære de ellers dermed forbundne Udgifter, og efter slige Forretningers Beskaffenhed synes der ikke at være gyldig Grund til i den Grad at skaane dem, der behøve Forretningen, at den endog bliver til en Byrde for den Embedsmand, som skal leve af de ham tillagte anordningsmæssige Betalinger for de Forretninger, som han udfører i Borgernes særlige Anliggender. Den norske Sportellov af 1830 § 81 tillægger ogsaa Notarier Diætpenge. Iøvrigt er Gjenstanden af liden Betydning, da det er en Sjældenhed, at der paa Landet forefalde Notarialforretninger, der ei afholdes paa Embedsmandens Contoir.

*) Sebnfør oven S. 213—214.

Men netop i de Tilfælde, som lettest der forekomme, naar nemlig Nogen opretter et Testament paa sit Sygeleie, medfører Reisen ikke sjældent et Hastværk, som gjør, at Embedsmanden ikke let dermed kan forbinde andre Forretninger; det er derfor saa meget mere billigt, at han holdes skadesløs paa denne Reise.

Sportelreglementet af 1814 § 144 har, ligesom § 17 i det under 8de Sept. 1812 for Notarius publicus i Kjøbenhavn udgivne, der er at betragte som Kilden til det almindelige Sportelreglements hvide Afdeling, ingen Tært for Oversættelser af og i fremmede Sprog, hvorimod saavel Sportelreglementet for Norge af 11te Juni 1788 første Afdeling § 47 (jfr. 5te Afdeling § 15) som Sportelordningen for Danmark af 19de December 1800 § 221 for det første Slags Oversættelser har sat en bestemt Arbejdsbetaling og den oftnævnte norske Sportellov af 13de Sept. 1831 § 80 har endog udvidet sin Tært til Oversættelser i fremmede Sprog. Det kunde vel synes ønskeligt, at Borgerne, naar de i Retstilfælde behøve en saadan Oversættelse, havde en Berettigelse til at erholde samme for en billig Betaling, men det hører ikke til Begrebet om Notarii Embedet, og man kan heller ingenlunde fordrø af enhver Notar, mindst af den, der ikke særlig er ansat som Saadan, men kun som Tilbehør til en Retsbetjening udfører notariale Forretninger, at han skal være ethvert fremmed Sprog, hvori man kunde behøve en Oversættelse, mægtig, endnu mindre, at han skal være istand til at oversætte deri. Fornævnte norske Sportellov bruger derfor og det Udtryk: „Paatager Sorensskriveren sig at oversætte“, men det synes ikke naturligt, at det skal være en frivillig Sag, om han vil indlade sig paa dette Arbejde, men at han derimod, naar han gjør det, skal være bunden til en Tært. En lige Tært for en Oversættelse af hvilket som helst Dokument, i hvilket som helst fremmed Sprog kan heller ikke være billig, og endnu mere maa Tærten komme til at afvige fra Billighed, naar den og skal gjælde for Oversættelser i et fremmed Sprog. For Kjøbenhavn er det ved Notarii publici Instruction af 28de Aug. 1829 §§ 5, 7 og 8

forefrevet, at han saavel i foransførte som i andre Tilfælde, hvorfor ingen bestemt Betaling er forefrevet, dog ei bør fordre uden billig Betaling, og at de Spørgsmaal, som derom maatte opstaae, skulle uden formelig Rettergang afgjøres af Justitiarius, i Landsøver- samt Hof- og Stads-Retten i Forbindelse med fire af dens Udsesforer. Dersom det nye Sportelreglement skulde indlade sig paa denne Gjenstand, vilde det uden Tvivl være rettest at lægge nyansførte Bestemmelse til Grund, dog at Afgjørelsen udenfor Kjøbenhavn vel maatte fremlægges til Amtet, hvorfra den Paagjeldende dog kunde gaae til Justitsministeriet. Men ligesom dette egentlig ligger udenfor Sportelreglementets Grændser, saaledes turde der just ikke være nogen synderlig Trang til en ny Ordning heraf. I offentlige Sager er der derimod ved Sportelloven af 1814 § 144 fastsat en Arbejdsbetaling for Notarii Oversættelser saavel i som af et fremmed Sprog, men denne meget knappe Betaling er for det førstnævnte Tilfælde fordoblet ved Resolutionen af 28de Aug. 1829 § 5. Ogsaa indeholder Sportelreglementet § 142 en bestemt Betaling for Notarius, naar han maa gjøre Tjeneste i Vidnesforhører eller andre Retsforretninger, hvorunder Forklaring modtages i et fremmed Sprog. Med Undtagelse af at denne § ikke er fuldstændig nok udtrykt, hvilket dog er rettet i oftnævnte Instruktions § 5, er det i sin Orden, at hiin nødvendige Bistand i en Rets sag er bunden til en bestemt Betaling. Men da de Embedsmænd, til hvilke Notarialforretningers Udførelse er betroet, ikke overalt ere istand til at yde hiin Bistand, ligesom der heller ikke altid have en anden beskikket Tolk, og det desuden til at skaffe den sædvanlige Betyggelse vilde være nødvendigt, at ogsaa Vidner med fornøden Sprogkyndighed overvare Forretningen, saa kunde vel dette Anliggende behøve en yderligere Forsorg. Det vil imidlertid være vanskeligt at træffe tilstrækkelig omfattende Bestemmelse og i alt Fald ligger det udenfor Sportelreglementet.

CXIII.

Fortfættelse. — 7) Med Hensyn til de øvrige Afsnit af Sportelreglementet, saa og til adskillige ved senere Anordninger indførte nærmere Bestemmelser i Sportelvæbnet.

Efterat have fremsørt de Bemærkninger, som vi fandt fornødne med Hensyn til Omordningen af de fem første Afsnit af Sportelreglementet af 1814, gif vi over til det syvende (CXII), fordi det sjette kun frembød et saa ubetydeligt Stof til Bemærkninger af det Slags, hvormed vi her befatte os, at det ikke egnede sig til at udgjøre ét eget Afsnit. Jeg har derimod fundet det hensigtsmæssigt at samle dette, med hvad jeg har at fremsøre i Anledning af de to sidste Afsnit, og skal i Forbindelse dermed tillige fortellig omtale enkelte senere Anordninger, hvorved nogle skjøndt mindre betydende Partier af Sportelreglementet ere blevne omordnede. Hermed sigtes dog ikke til saadanne Anordninger, der blot have nærmere bestemt eller forandret enkelte §§ i Sportelreglementet; disse have deres Plads i det Afsnit, hvori jeg har omhandlet den Green af Sportelovgivningen, i hvilken Forandringen er gjort.

Sportelreglementets 6te Afdeling indeholder i fem forskellige §§ (127—131) nogle fragmentariske Bestemmelser angaaende Betalingen for enkelte Forretninger, der ikke vare nævnte i de foregaaende Afsnit, og som heller ikke her ere sammenholdte ved noget Enheds-Begreb. Dette Afsnit bør uden Tvivl reent udgaae af det nye Sportelreglement, men det i Samme, der ei reent kan bortfalde, anbringes andetsteds. Navnlig synes de Retens Embedsmænd i § 127 tillagte Betalinger for Mænds Udnævnelse at høre hjemme i første Afdeling. De ere iøvrigt med Hensyn til nogle af de jevnligt forekommende Tilfælde nemlig Taxationer til Prioritets Efterretning blevne betydeligt indskrænkede ved Plakat af 17de Decbr. 1823, men dette har sin Grund i de for Eiendomscrediten saa trykkende Forhold, som viste sig i en Række

af Aar efter Freds slutningen af 1814, og efter Udløbet af den ved Forordningen af 5te Januar 1813 tilstaaede Indult*), hvilke Forhold nu forlængst have forandret sig. Det vil saaledes være rettest, uden Hensyn til bemeldte Placat, at optage Indholdet af Sportelreglementets § 127 i det nye Sportelreglement, saaledes som det lader sig indordne i første Affnit og under Jagttagelse af de Forhold, som der ellers maatte blive at iagttage til de ældre Sportelsatser. Det vil navnlig være i sin Orden, at der, foruden Gebyret for Mændenes Udmærkelse, betales det sædvanlige Incaminationsgebyr, og det, hvad enten Indstævning har fundet Sted, eller Vedkommende ere blevne enige om at fremme Sagen uden Stævning, i hvilket sidste Tilfælde dog de anordnede Betalinger for Stævningens Udstedelse og Forkyndelse bespares. Derimod skulde jeg holde det for rettest, at den Forudbetaling, der efter Sportelreglementets § 14 (jfr. § 156) skal ved Incaminationen erlægges for de tre første Ark af den tilkommende Akt, om den end ellers vedligeholdes, dog bortfalder i dette Tilfælde. Det er heller ingenlunde klart, at Sportelreglementets § 127 virkelig hjemlede dette Gebyr; men Fortolkningen af bemeldte Lovsted kunde dog i saa Henseende være tvivlsom, hvorimod det under alle Omstændigheder maa erkjendes ubilligt, at der i et Tilfælde, hvori den Akt, der i sin Tid kan blive at udfærdige, ordentligviis ikke vil udgjøre noget fuldt Ark, skal under Navn af en Forudbetaling, som skal afgaae i det Arketal, denne Akt i sin Tid findes at udgjøre, betales for 3 Ark, ligesom og den Protokolførelse, hvorfor et andet Gebyr erlægges efter § 13, er i Sager, der blot gaae ud paa Mænds Udmeldelse, af lidet Omfang. Jøvrigt turde det endog være rettest, at hiin Forudbetaling, der fra de ældre Sportelreglementer, er gaaet over i det nu gjældende, i Almindelighed ophævedes imod nogen Forhøielse i den Skriveren for Protokollens Førelse tillagte Betaling, hvilken Forhøielse dog som foranført uden Tvivl burde bortfalde i de ovenmeldte Sager. § 129 vil og beqvemmelig kunne ind-

*) See Coll. Tid. for 1823 Nr. 59 i Særdeleshed S. 784—785.

ordnes i første Afdeling med den Forandring i Gebyrets Størrelse, som det rigtige Forhold til den nye Sportellovs øvrige Bestemmelser tilfiger. Dette gjelder og om § 130, hvormed Forordningen af 9de Marts 1838 § 4 maa sættes i Forbindelse. Vel vilde det under Fæstebøndernes nuværende Vilkaar just ikke være nogen følelig Byrde for dem at erlægge de sædvanlige Gebyrer, naar Syn over de Gaarde eller Huse, de have i Fæste, optoges; men der er dog heller ingen særdeles Grund til nu at ophæve de dem ved Forordningen af 8de Juni 1787 tilstaaede og siden vedligeholdte Lettelser. Sagen er iøvrigt af liden Betydning.

Fra Sportelvæsnets Side kan der Intet være imod, at det i § 128 for Dpbudsmænds Udnævnelse satte Gebyr bibeholdes, hvilket dog, naar det efter Myntforholdet skal svare til Forordningen af 19de Decbr. 1800 § 134 in fine, maatte forhøies til 8 Rd. Men den i L. 5. B. 14. Cap. 42. Art. (jfr. Forordningen af 25de Januar 1805 § 20) hjemlede Indretning med Dpbudsmænd, som den Dpbydende selv vælger, og Overretten derpaa beffikker, er saa mislig og kan give Anledning til saamange Tvivl, at den neppe ved ny Anerkjendelse i en Lov bør kaldes til Live. Vel seer man endnu af og til skjøndt yderst sjældent, at der navnlig i Jylland*) udnævnes Dpbudsmænd. Det er just heller intet Under, at en eller anden forgjeldet Mand benytter sig af dette Middel for øieblikkelig at fikke sig mod sine Creditorers Forsøgning, og vedkommende Overret kan, naar de lovbestemte Betingelser ere tilstede, ikke nægte den behøvrige Udfærdigelse. I de Tilfælde, hvori dette er blevet anvendt, er sandsynligen Dpbyderen for det meste snart blevet saaledes forenet med sine Creditorer, at han igjen har faaet sit Bo extraderet til egen Raadighed. Men dette skeer og idelig, naar Debitor, saaledes som det Sædvanlige er, overgiver Boet til Skifteretten eller til Commissairer, og forsaa-

*) I Østifterne har maaskee ikke Udnævnelse af Dpbudsmænd fundet Sted en eneste Gang, siden Landsoverretten blev stiftet.

vidt det kunde antages, at de Forviklinger, hvortil Behandlingen ved Opbudsmænd vilde føre, dersom man ei mindelig kom hverandre i Møde, kunde stemme Creditorerne til en særdeles Eftergivenhed, saa er dette Noget, der ikke tjener til Anbefaling for hiin Behandlingsmaades Bedligholdelse. I anden Henseende tvivler jeg paa, at der er udrettet Noget ved Hjælp af Opbudsmænd, og det vilde vistnok føre til mange Forviklinger og Ulemper, om det blev sædvanligt, at tye til Samme. Imidlertid er det ikke gjørligt uden videre at forbigaae ommeldte Gebyr i det nye Sportelreglement, saalænge den lovhjemlede Udgang til at benytte Opbudsmænd og den vedkommende Lands-Overret paaliggende Pligt til, paa Begjering, at udnævne disse, ikke er ophævet. Det vilde heller ikke være i sin Orden, at Ophævelsen heraf anbragtes i den nye Sportelanordning, hvorimod vel en særlig Lov derfor vilde udkræves. Saafremt der iøvrigt maatte være nogen Tvivl angaaende Tilraadeligheden af at afskaffe de saakaldte Opbudsmænd, kunde man fra Overretterne indhente Underretning angaaende de i en Række Aar af Samme udnævnte Opbudsmænd, hvorved man gjerne kunde gaae til disse Overretters Indstiftelse i 1805, og i Forbindelse dermed kunde man, hvis det fandtes fornødent, søge Oplysning om, hvad der siden med de vedkommende Boer er foregaaet. *)

Ottende Afsnit indeholder Betalingerne for de forssjellige Forretninger, der til tinglige Sagers Fremme maa udføres deels af Personer, som engang for alle ere ansatte til at forrette visse til Rettens Fremme fornødne Tjenester, deels af Andre, som i et enkelt Tilfælde dertil udnævnes. Ligesom bemeldte Personer ikke ere egentlige Retsembedsmænd, saaledes ere de dem tillagte Betalinger, der ikke skulle begrunde Udkomme for en Familie, men kun indeholde nogenlunde Skadesløsholdelse for den i Rettens Tjeneste anvendte Tid, af en anden Natur end Retsgebyrer; de have heller ikke, som disse, været nogen Afgift til det Offentlige underkastede (see § 156). Med

*) I den tidnævnte Lov for Norge 13de Sept. 1830 finder jeg Intet om Betaling for Opbudsmænds Udnævnelse.

Hensyn til deßlige Betalinger kan jeg ikke have saadanne Bemærkninger at gjøre, der kunde egne sig til her at fremføres og udvikles. Imidlertid vil det være fornødent, at disse Betalinger omhandles i det nye Sportelreglement, der skal træde istedetfor det nugældende; og herved bør Hensyn tages til de senere Anordninger, der indeholde Forandringer i fornævnte Betalinger, saa og til adskillige deels ældre deels yngre Anordninger, som have fastsat Betalingerne for andre underordnede Forretninger i Rettens Tjeneste. Der vil jevnlig blive Anledning til at forhøje de anførte Betalinger, navnlig de, som ere bestemte i Sportelreglementet, der i Almindelighed lod det beroe ved de i ældre Tider fastsatte med et Tillæg af $\frac{1}{8}$, hvilket var langt fra at dække Myntforskjellen, og endnu mindre kan ansees tilstrækkeligt efter de senere indtraadte Forandringer i de sociale og oeconomiske Forhold. Men det vil maaskee være hensigtsmæssigt ikke at beleme det vidtløftige og besværlige Arbejde, som et nyt Sportelreglement vil udfordre, med det ikke lidet forøgede Stof, som Omordningen af alle herommeldte Betalinger frembyder, hvilke, saa ubetydelige de end enkeltviis ere, dog ville kræve en omhyggelig prøvende Gjennemgaaelse af en Mængde Anordninger, hvilken kan blive besværlig nok. Hertil kommer endnu, at der, foruden de Tjenester af foransførte Slags, der nærmest vedkomme Retspleien, ere adskillige andre iøvrigt dermed ligeartede, som enten ere fælles for Retspleien og Administrationen, eller endog blot vedkommer denne, ogsaa nogle, der uden egentligt at høre enten til Retspleien eller til Administrationen, dog staae i nær Forbindelse med den første, hvilket navnlig gjelder om Tilføjelser til Forligelsescommissio-
nerne. Alt Saadant kunde iøvrigt bekvemmelig samles i en fælles Anordning, hvorved mange lidet begrundede Uligheder i Betalingerne kunde udjevnes. Det turde derfor have meget for sig, at den nye Lov om de Betalinger, der blive at erlægge i Anledning af Retspleien, ved iøvrigt at ophæve Sportelreglementet af 1814, indtil videre undtog det ottende Afsnit, hvilket naturligviis udtrykkeligt burde tilkjendegives; men at derpaa dets Indhold tilligemed det øvrige foransførte Stof

underkastedes en særlig nøiagtig Bearbejdelse, for at en ny særegen Lov desangaaende kunde tilveiebringes.

Sportelreglementets 9de og sidste Afsnit, der indeholder nogle almindelige Regler til Jagttagelse ved de foregaaende Afsnits Anvendelse, vil og give Stof til adskillige for det nye Sportelreglement vigtige Overveielser. Den Bestemmelse, § 154 indeholder angaaende de ældre Anordninger, der skulle blive i Kraft, vilde i alt Fald nu behøve Omændring med Hensyn til det paabudne Tillæg af $\frac{1}{8}$ til de i saadanne ældre Anordninger ansatte Gebyrer, samt den Forhøielsesafgift, der endvidere skulde svares. Men med denne Omændring vilde den blive meget uklar og forviklet. Det vil derfor være nødvendigt, hvad der og fra andre Sider er ønskeligt, at det, der af ældre Anordninger skal blive gjeldende, udtrykkelig og bestemt udhæves. Dette kan, efter de Hjælpebidler, man nu har, ikke være særdeles besværligt. Hvad i Særdeleshed en Henviisning angaaer til ældre Anordninger, der have indrømmet visse offentlige eller private Personer Nedsættelse i det sædvanlige Gebyr, da har den foruden den Anvendelse, den forhen har havt paa Betaalingen for Auktioner over ostindiske Ladninger (jevnsfor oven S. 300 Note **), især havt Indflydelse med Hensyn til Licitationer over Anskaffelser eller Reparationer, der bekostes af offentlige Stiftelser (Cancelli=Plakat 10de Juni 1796). De Spørgsmaal, der ved Anvendelsen heraf kunne opstaae, turde temmelig fuldstændig findes besvarede i de flere i saa Henseende afgivne Cancelli=Resolutioner. Istedetfor hiin almindelige Henviisning kunde Indholdet af bemeldte Cancelli=Resolutioner være at optage i Sportelreglementet, og der sættes i Forbindelse med de Bestemmelser, der senere ere givne med Hensyn til visse andre det Offentlige vedkommende Licitationssalairer (Forordningen af 19de Sept. 1841 § 7 og Plakaterne af 3die Juni 1842 § 3 og 24de Marts 1847). Sportelreglementets § 155 angaaer for det meste Forhold, der nu forlængst ere forandrede, og hvad deraf endnu kunde være tilbage, forekommer saa sjældent og er af saa liden Betydning, at ingen særlig Bestemmelse med Hensyn dertil behøves, men at det endog bedre kan ordnes ved

Hjælp af de almindelige Grundsætninger, som derpaa ville være anvendelige. § 156 vil, naar de med Retspleien forbundne Afgifter, som jeg haaber, bortfalde, aldeles udgaae, § 157 kan gjerne bibeholdes, men kan og uden Skade udgaae som liggende i Sagens Natur. Den Bestemmelse, § 158 indeholder om, at Reqvirenten skal levere eller særlig godtgjøre Papiret til Affskrifter m. v., var foranlediget af de høie og ustadige Priser, hvori denne som de fleste andre Artikler stode til den Tid, Reglementet blev udarbejdet. Nu kan vel denne smaalige Bestemmelse bortfalde, naar de meget knappe Arbebetalinger, som Sportelreglementet 1814 hjemlede, forhøies saaledes som forhen antydet. Sæns sidste Deel, der betydelig forøger det Bogstavn, der efter den forhen gjeldende Plakat af 19de April 1783 skulde findes paa hver Side, bør uden Tvivl vedligeholdes. Den titnævnte norske Sportellov 13de Sept. 1830 § 222 har yderligere forhøiet Bogstavtallet med $\frac{1}{8}$. Saafernt vort nye Sportelreglement vil gjøre det samme, bør Arbebetalingen i lige Forhold forhøies. Hvorvidt § 159, der uden for de enkelte Tilfælde, hvori der udtrykkelig er tillagt Retsembedsmændene Reiseomkostninger og Diætpenge, nægter dem saadan Godtgjørelse, ikke kunde taale nogen Forandring, er omhandlet oven S. 222, jfr. S. 316. Betræffende §§ 160—166, der indeholde adskillige til at værne imod ulovlig Sportulering sigtende Bestemmelser, saa vil nogen Forandring blive nødvendig, naar de med Retspleien forbundne Afgifter ophæves. Imidlertid vilde dette ikke ubetinget gjøre § 161 uanvendelig, da der dog ved de enkelte Retter, hvorved Gebyrerne tilfaldt Statskassen, blev Leilighed til at underflaae disse (jfr. Regl. af 15de Juni 1771 § 15). Men saavel denne som de øvrige Straffebestemmelser i Reglementet, hvilke for en stor Deel ere optagne af de ældre Sportelanordninger, turde i Adskilligt være at omændre, navnlig forsaavidt de have lagt Adskilligheder til Grund, som det i de givne Tilfælde er alt for vanskeligt at eftervise (jfr. iøvrigt juridisk Tidsskrift 4de B. 2det H. S. 76—77). I Sportelreglementet for Island af 10de Septbr. 1830 § 82, for Færøerne af 20de Marts 1836 § 73 og for Frederiksnagor af

13de Juli s. A. § 78' er den Tanke, der ligger til Grund for Sportelreglementet 1814 § 162 blevet udtrykt paa en simplere Maade. Men jeg skal saa meget mindre opholde mig ved den yderligere Forandring, der i foransførte og flere Henseender kunde være at gjøre i de gjeldende Straffebestemmelser for Overtrædelse af Sportelanordningerne, som de ikke ere af stor praktisk Bigtighed. Naar Reglementets § 160, der og er taget af de ældre Anordninger, fremdeles som hidtil nøie iagttages, og altsaa de modtagne Betalinger altid findes anførte paa Udfærdigelseerne, saa vil det ordentligviis være Misforstaaelse eller Misregning, naar der er taget for meget i Gebyr; dette vil i det mindste stedse have Formodningen for sig. I en lang Række af Aar var derfor ikke forekommet noget Tilfælde, hvori Cancelliet fandt Anledning til at sætte nogen Retsembedsmand under Tiltale for ulovlig Sportelberegning, medens der vare ikke saa Tilfælde, hvori det fandt en Feiltagelse i Sportelberegningen, som det foranstalte berigtiget. Vedkommende Embedsmand føler det allerede som en ikke ganske ringe Ubehagelighed, naar hans Sportelberegning bliver rettet, og han maa tilbagebetale det for meget Oppebaarne, hvilket, hvor Sportelanordningen eller dens Anvendelse er tvivlsom, stundom ogsaa allerede kan være haardt nok.*) I den Tid, jeg havde Sæde i Cancelliet, gjorde jeg den Erfaring, at, medens der i de første Aar stundom forekom en Sportelberegning, der havde et misligt Udseende, saa blev der i en senere Tid næsten aldrig Anledning til at formode nogen saadan Mislighed. Feilagtige Sportelberegninger bleve og efterhaanden sjeldnere og sjeldnere, hvilket for en stor Deel maa tilskrives de ved indkomne Andragender fremkaldte Fortolkninger af Sportelreglementet, der om meget kort Tid gjennem Collegial-Tidenden kom til offentlig Kundskab, tildeels ogsaa de Revisionsbemærkninger, som de ved Forordningerne af 20de Octbr. 1819 indførte Sporteljournaler foranledigede, samt de Belysninger af Sportellovgivningen,

*) Det stod isøvrigt vedkommende Embedsmænd frit for at indskyde sig under Domstolene, men det skete sjeldent eller aldrig.

som indeholdes i de udkomne Samlinger af de dertil hørende Bestemmelser eller i enkelte Afhandlinger desangaaende. Der vil saaledes ikke behøves nogen saa stor Medvirkning af Straffelovene forat forhindre Misbrug af Sportellovgivningen. Kun ved Urigtighed i Ansørlerne paa Udfærdigelserne og i Sporteljournalen kunde forsættelig ulovlig Sportulering lykkes. Jeg er imidlertid overbevist om, at den Lavhed, som denne Udfærd vilde forudsætte, er en Sjeldenhed i den juridiske Embedsstand, hvilken vistnok fra denne Side har vundet meget derved, at den efterhaanden er bleven besat med Mænd af videnskabelig Dannelse, og at Tilsynet er blevet skarper, saa og derved, at mange smaa Retsembeder ere som særlige Embeder ophørte. Dog skulde jeg ansee det for passende, at en saadan Udfærd blev udhævet som det fornemste Kjendemerke paa den Art af ulovlig Sportulering, der egner sig til en høiere Straf end Bøder.

Den nye Sportellov bør uden Tvivl og gjentage, hvad Forordningen af 20de Octbr. 1819 har anordnet deels om Udpantningsret for betroede Sportler, deels om Forpligtelsen til at føre Sporteljournal. Vel tilkjendegive allerede Udtrykkene i bemeldte Forordning, at Sporteljournaler egentlig bleve indførte for de med Retsforretninger forbundne Afgifters Skyld. Men da den ogsaa blandt andet med Hensyn til Eftersynet af Overøvrigheden, og at saavel Sporteljournalen som de Forretninger, hvorfor Sportler beregnes, ikke kunne blive skjulte for Embedsmandens Contoirpersonale, tjener til at vanskeliggjøre Misligheder, saa er der vist ingen Grund til, efterat den i nogle og tredive Aar har været i Gang og viist god Nytte, at ophæve den. De ovennævnte Sportelreglementer for Følsland § 83 og for Færøerne § 74 vise og, at Sporteljournaler vedblivende skulle holdes paa disse Der, uagtet Justitsfondsafgiften der blev ophævet (jevnsfør oven S. 206). Dgsaa ved Beregningen over den en sportuleret Embedsmand tilkommende Pension er Sporteljournalen til Nytte.

Det er forhen bemærket, at den nye Sportellov ogsaa bør optage de efter 22de Marts 1814 udkomne Anordninger, der have givet nye eller forandrede Bestemmelser angaaende Retsportlerne for enkelte Arter af Sager. Blandt disse skal jeg

blot nævne Plakaten af 22de Mai 1822, der indeholder Reglement for Gebyrerne i private Politisager, Forordningen af 6te August 1824 om en forandret Rettergangsmaade i mindre betydelige Gjeldsager, og Plakaten af 28de Febr. 1845, der indførte Betalinger ved Politiretten i Kjøbenhavn. Ogsaa bliver den oven S. 224—226 omhandlede Forordning af 28de Decbr. 1836 her at bemærke. Jeg skal saameget mindre indlade mig videre paa disse Anordningers Indhold, som de Bevæggrunde, hvorved de ere fremkaldte, foreligge i Collegial-Tidenden, tildeels og i Stænder-Tidenderne. Hvorvidt et og andet i bemeldte Anordninger bør forandres, vil tildeels beroe paa de Bestemmelser, der vedtages angaaende de almindelige Retsgebyrer, ligesom det og let vil give sig, hvorvidt hine Anordningers Indhold skal optages i den almindelige Sportellov, eller om denne blot skal bekræfte dem mulig under en eller anden nærmere Bestemmelse, i hvilken Henseende maaskee ikke den samme Forholdsregel vil blive vedtaget, hvad alle bemeldte Anordninger angaaer. Der ere og siden 1814 udkommet nogle Anordninger angaaende Betalinger, som for enkelte Tilfælde skulle udredes i Sager, der ellers paa Grund af den Vedkommende forundte frie Proces, ere frie for Gebyrer, saasom Plakaten af 20de April 1825, 21de Novbr. 1837. Enten bør disse Anordningers Indhold, med eller uden Forandring, optages i den nye Sportellov, eller denne udtrykkelig erkjende dem som fremdeles blivende i Kraft. Det kan og fremdeles være et Spørgsmaal, om ikke det nye Sportelreglement ogsaa burde fastsætte de Betalinger, som tilkomme Retsembedsmændene for visse Forretninger, der, uden at henføres til Retspleien, dog ligefrem høre til Retsbetjentens Embeder, saasom enkelte Forretninger i det eksekutive Politi, til Ex. Basudstedelse (Pl. af 22de Juli 1815). Det kunde have sin Nytte, at der tilveiebragtes større Enhed i Betalingerne for de Forretninger, som Rettens Embedsmænds deels i denne Egenstab deels i en anden til deres Embeder hørende Virketreds have at udføre til Enkeltens særlige Nytte, og det kunde i Særdeleshed være hensigtsmæssigt, at de med Hensyn til Ansvarret for at tage uhjemlet

Betaling bleve fatte paa lige Fod. Saavel det ældre norske Sportelreglement af 11te Juni 1788 som den titnævnte Lov for Norge af 23de Septbr. 1830 har og afhandlet Betalingerne for de forskjellige Arter af Forretninger, som de ved Retterne ansatte Embedsmænd have at udføre, skjøndt de ikke høre til selve Retspleien. Det samme er og Tilfældet med Sportelreglementet for Island og for Færøerne respective af 1830 og 1836, hvis Titler ogsaa, med Hensyn dertil, ere blevne noget forskjellige fra den, som Reglementet af 1814 bærer. Men Ordningen af Betalingerne for dette Slags Forretninger vedkommer dog ikke det Formaal, der har bestemt mig til at afhandle Retsportlerne, og har isvrigt ingen særdeles, endnu mindre nogen paatrængende, Bigtighed. Jeg kan derfor ikke ansee det for tjenligt, at den Omordning af Retsgebyrerne, hvorpaa jeg lægger saa megen Bægt, skulde vanskeliggjøres og forhales ved Opgavens Udvidelse, og finder i alt Fald ingen Anledning til at gjennemgaae det Stof, der ved forommeldte Udvidelse vilde frembyde sig.

CXIV.

Udstillige Bemærkninger og Undersøggelser sigtende til nærmere Belysning af Forhold, der staae i Forbindelse med Sportelsagen. 1) Rogle i det ovenomhandlede Tidsrum udkomne Anordninger, hvorved det er blevet paalagt det Offentlige at erstatte Arbeide i Retsanliggender, der forhen skulde udføres uden Bederlag.

Det er i det Foregaaende vlist, at Lovgivningen efterhaanden har, og det i betydelig Grad, forøget det Pligtarbeide, som Rettens Tjenere have at udføre i offentlige Anliggender, medens det har formindsket og tildeels aldeles inddraget det Bederlag, som i ældre Tider var dem tilstaaet, og at det derved er blevet fornødent for den Retsbistand, som de havde at yde Borgerne i deres særlige Anliggender, at bestemme og vedligeholde Sportler, der i sig selv ikke vare velbegrundede. Det bør derfor ikke

være ubemærket, at der dog ogsaa er skeet eet og andet i en modsat Retning.

Hertil kunde man henvøre de Diætpenge, som den ved Cancelliplakat af 21de Marts 1800 kundgjorte Kongelige Resolution af 7de næstforhen tillagde Actorer og Defensorer paa deres Reiser i criminelle Sager og ligeledes Rettens Betjente, naar de i deslige Sager maae gjøre Reiser til en Extraret, der ligger i en Afstand af idetmindste 1 Miil fra deres Bopæl. Men foruden at det i sig var en meget tarvelig Godtgjørelse, der saaledes paalagdes det Offentlige til dem, der gjorde Reiser i dets Tjeneste*) er Placaten i dens vigtigste Dele blevet uden Virkning, efter de mere omfattende senere Bestemmelser, der have givet Sagsførerne Udgang til Godtgjørelse af det Offentlige saavel for deres Udførelse af Straffesager, som og for den største Deel af det øvrige Pligtarbejde, som de forhen maatte udføre uden Vederslag; thi i denne Godtgjørelse maa naturligtviis Erstatning for de med Arbeidet forbundne

*) Saa knappe end ovenmeldte Reisepenge 1 Rd. vare, saa udgjorde de dog noget Nytt med Hensyn til Rettens Betjente, der isøvrigt sjeldent komme i det Tilfælde, hvori de ere dem tillagte, og hvad Sagsførerne angaaer, da vare de dem forhen tillagte Diætpenge saa usle, at man nu omstunder har ondt ved at begribe det, nemlig 2 Mark, naar Dag og Nat medgif og ellers kun 1 Mark (see Rescript af 9de Octbr. 1739, hvorfra dog Rescriptet af 24de Januar 1766 gjorde en lidet sigende Undtagelse til Bedste for de Kjøbenhavnske Procuratorer, naar disse som Actorer eller Defensorer havde Møder paa Kjøbenhavns Amt). Placaten af 21de Marts 1800 var ogsaa i sin Anvendelse til større Fordeel for Sagsførerne, end det kunde synes; thi selv om de just ikke boede meget langt fra Stedet, hvor Retten holdtes, beregnede de dem jævnlig 3 Dages Diætpenge, nemlig for een Dag til at reise derhen, for een til Mødet og een til Tilbagereisen. I de daværende Forhold og navnlig i den Omstændighed, at Befordringen skulde ydes af et vist Districts Bønder efter Omgang og Tilføjelse, var der og Udførelse, der gjorde denne Beregningsmaade mindre forkastelig, end det nu synes; i alt Fald var det vanskeligt for Over-Domstolene og den collegiale Revision, at gjøre nogen Bemængling i saa Henseende.

Udgifter være indbefattet. Det er ved disse Anordninger i deres Heelhed, at der er skeet en saadan Forandring i det ældre Princip, at jeg har fundet det passende her at udhæve den. Det ligger i Sagens Natur, at Sagsførerne for hine med deres Bestilling forbundne Byrder maatte, saalænge det Offentlige ingen Erstatning gav dem, holdes skadesløse ved de Betalinger, som de nøde af dem, der ellers behøvede deres Hjælp, og da dette Slags Arbeide efterhaanden vorede, medens det, hvoraf de skulde have deres Udkomme, snarere aftog, saa blev Følgen, at der for dette maatte gives høiere Betaling, dersom ellers Sagsførerstanden, der paa de fleste Steder ikke indtog den Standpunkt, som man maatte have ønsket, ikke skulde synke dybere og dybere. Det første Skridt til at rette herpaa skete ved Forordningen af 24de October 1806, der hjemler Sagsførerne ved Underretterne Salarium saavel i de egentlige offentlige for det meste criminelle Sager, som og i de private Sager, som ifølge den en Part ved en eller anden Anordning eller ved særlig Bevilling tilstaaede frie Proces, bliver dem befalet at udføre, hvilket Salair skal udredes af det Offentlige, forsaavidt de Paagjeldende ikke efter Lov og Ret have at betale Samme, eller der maatte mangle disse Gyne til at fyldestgøre denne Fordring. Salaires Størrelse blev aldeles overladt til Rettens Skjøn, og skjøndt der ordentligviis herved blev viist en vidtgaade Sparksomhed, er det dog ikke tvivlsomt, at Sagsførerne ved Underretterne i det Hele kom til passende Godtgjørelse for denne Deel af deres Forretninger, især da de paa deres Reiser i hine Sager, hvorunder de og nyde fri Befordring eller Befordringsgodtgjørelse, ofte have Leilighed til ogsaa at besørge Forretninger for Private. Det var iøvrigt ingenlunde fra en bestemt Anerkjendelse af en almindelig Grundsætning, at hiin Forordning gif ud. Ligesom dette allerede fremgaaer deraf, at den indskrænkede sig til Underretterne, falder netop Forandringen i en Tid, hvori man, som vi have seet, ret begyndte at gaae stærkt fremt i den Retning at gjøre Retspleien til en Indtægtskilde for Staten. Men Forordningens Præmisses indeholde ogsaa, at den blev foranlediget ved en særdeles

Omstændighed, der i den senere Tid havde forøget det Pligtarbejde, som faldt i enhver enkelt Underretsfagførers Lod. Præmierne have vel neppe ganske truffet den rette Grund, hvorfra dette ufordeeltige Forhold hidrørte. Underretsfagførernes Antal var vist ikke til den Tid ringe, hvilket endog kan skjønnes deraf, at der ere flere senere Anordninger og Foranstaltninger, der have lagt an paa yderligere at indskrænke det*), Tallets Aftagelse maatte desuden ligesaavel føre til en Forøgelse i de Enkeltes betalte som i deres ubetalte Arbejde, og kunde altsaa synes snarere at være til Forbedring end til Forringelse i Sagførernes Raar. Men der vare adskillige andre Omstændigheder, som virkede til, at Sagførernes Vilkaar i Provindserne efterhaanden var blevet ufordeeltigere end forhen, saasom Forligelsescommissionernes Stiftelse, Nedlæggelsen af flere private Birker, hvilke for en stor Deel beklædtes af Procuratorer.***) Men hvad der dog vel nærmest gav Anledning til hiin Forordning var Lands-Overretternes Oprettelse. Denne var til ikke ubetydeligt Afbræk for Provindstals-Procuratorerne, der saa godtsom alle tillige vare berettigede til at møde ved Landstthinget, og jevnlig der udførte

*) Denne Retning viser sig i Plakat af 23de Marts 1827; men endnu stærkere træder den frem i de siden vedtagne Regler, hvorefter ingen ny Sagfører maa ansættes, med mindre der, efter indhentet Oplysning, findes, at der er Trang til en saadan, og derom, som om en anden Embedsvacance, er skeet offentlig Kundgjørelse, hvorhos det paalægges den Paagjeldende at tage Bopæl paa et vist bestemt Sted eller i alt Fald med Hensyn til Befordring og Diæpenge kun at betragtes som om han boede der, m. m. Hvorvidt disse og flere nyere Indskrænkninger i Afgang til at blive Sagfører ere hensigtsmæssige, og om ikke i det Hele Sagførerne for meget behandles som Embedsmænd, ligger for langt borte fra det, hvorom her handles.

***) Det var i ældre Tider hyppigt, at en Procurator tillige var Birke-dommer og Skriver ved adskillige Birke, stundom i saa mange, at det ikke var ret troeligt, at han personlig var tilstede paa hver af de forskjellige ugentlige Tingdage. Først ved Resolution af 3 Aug. 1816 er sig Forening blevet formeent (jfr. Coll. Tid. S. 539—544).

de Sager, som de alt havde ført ved Underretterne. Men uagtet Forordningen af 24de October 1806 ikke kan hidledes fra nogen Erkjendelse af det Retfærdighedsprincip, der kræver, at det Offentlige godtgjør Sagsførerne deres Arbejde i det Tjeneste, saa var den dog det første Skridt ind paa en Bane, ad hvilken man senere er kommen til en saagodtsom fuldkommen Ophævelse af den ældre Tingenes Orden, at Sagsførernes Tjeneste i offentlige og fornemmelig criminelle Sager var et Hovveri, som de maatte underkaste sig forat faae Tilladelse til at føre private Sager. Naar forhen nogle ældre Anordninger navnlig Forordningen af 31te Juli 1739 § 6 havde tillagt Actor og Defensor Afgang til Salarium, saa har det kun været hos de Tiltalte, forsaavidt disse maatte findes skyldige og være istand til at udrede det. Anderledes var det ei heller med det Salair, som, efter Forordningen af 24de Juli 1789 § 4 og 3 Juli 1796 § 42 (sfr. L. 1. B. 9. Cap. 12. Art.) kunde tilkjendes beneficerede Sagsførere, saaat der heri aldeles ikke indeholdes nogen Indskrænkning i hiin Tingenes Orden, kun at den sidstnævnte Forordning og endnu mere en Fortolkning, der længe gjorde sig gjeldende, i Anvendelsen udstrakte hiin Afgang til Salair noget vidt men allene paa Modpartens Befostning uden Byrde for nogen offentlig Kasse*). Det er uvæsentligt, at det ordentligviis ikke er Staten men et kommunalt Fond, som efter Forordningen af 24de October 1806 har at udrede Salairret. Ligesom det i det Hensyn, hvori Sagen her betragtes, er aldeles ligegyldigt, om Betalingen kommer fra Staten eller fra Communerne, saaledes er det i sig ganske i sin Orden, at Salairerne bæres af den samme Kasse, som har at udrede Sagens øvrige Befostninger. Dette var imidlertid i mange Sager den Kongelige Kasse selv under Navn af Sigt- og Sagesalds Kasse.**)

I en senere Tid er

*) Dette er dog nu forandret ved Plakat af 10de Novbr. 1843 § 1 jevnsfr. Coll. Livende Nr. 49.

**) Senere ere dennes Byrder i Følge Forordningen af 15de Sept. 1832 § 3 uden for Kjøbenhavn gaaede over paa Communerne, dog mod en

den befalede Sagsførers Ret til Salair af det Offentlige med nogen Forandring blevet udvidet til Høiesteret og til Overretterne, derunder Hof- og Stads-Retten ogsaa i denne Egenkab *) og senere Criminal- og Politiretten indbefattet; og skjøndt ogsaa de herom givne Anordninger nærmest bleve foranledigede ved særegne Omstændigheder, saa er dog, som allerede bemærket, det forberørte Hovveri saagodtsom aldeles ophævet. Det ovennævnte Retfærdighedsprincip har og derved virkelig været taget i Betragtning, skjøndt det, af Hensyn til de dermed forbundne Omkostninger, hvorpaa der til hiin Tid lagdes særdeles Bægt, ifkun er steet stykkeviis og efterhaanden, som der er fremtraadt en Trang til en Forandring, og man maatte tage sig iagt for skarpt og bestemt at udtale en Grundsætning, som kun ufuldstændig blev gennemført.**) Vel er der ved Overretterne og Høiesteret sat saadanne Grændser for Salairernes Størrelse, at de i enkelte Tilfælde ere lidet svarende til det Arbeide, hvorfor de erlægges, men dette er ikke andet end, hvad der og gjælder om reglementerede Sportler. Bemeldte Salairer udgjøre dog i deres Heelhed et ret antageligt Bederlag for den Tid og det Arbeide, slige Sager medføre, og vedkommende Sagsførere ville uden Tvivl heller beholde Forpligtelsen i Forbindelse med de dermed forbundne Indtægter end være af med begge Dele. For en kort Tid var der i et enkelt Amt (Maribo Amt) forsøgsviis indført den Tingenes Orden, at nogle saa Sagsførere overtog sig hele Byrden af de befalede Sager under Vilkaar, der vare besparende for Amtet. Men der reiste sig snart Klager fra de øvrige Sagsførere over det Afbræk, som de ved denne Foranstaltning lede, deels umiddelbart, deels middelbart ved den

staaende Godtgjørelse, beregnet efter Middeltallet af de nærmest foregaaende 6 Aars Udgifter (Coll. Lidende S. 685).

*) Sevnfør juridisk Arkiv Nr. 26, S. 153, Note **).

**) I *Conomia* 3 B. S. 458 samt i *Viborger Stændertidende* for 1838, 2 R. S. 554 vil man derimod finde Grundsætningen i sin Almindelighed udtalt.

større Leilighed, der var givet hver enkelt Sagfører til ogsaa at blive brugt i private Sager; og navnlig med Hensyn til den sidste Betragtning blev Foranstaltningen, efter Udløbet af den Tid, hvorpaa den var indført, ikke fornyet, endnu mindre udvidet til andre Amter. I de Viborger Stænder blev der endog fremsført Klager over det Tab, en Sagfører stundom lider, naar en Anden bestikkes til at føre den Sag, hvortil han efter Omgangen vilde have været nærmest*).

Ligesom den her omhandlede i 1806 begyndte Forandring, skjøndt, som bemærket, nærmest foranlediget ved særegne Omstændigheder, dog i sin Fortsættelse har ført til en fra Grundfættningens Side fyldestgjørende Tingenes Orden, saaledes har den vistnok ogsaa i sine Følger været meget gavnlig. Det kan vel ikke estervises, om og hvorvidt Forordningen af 24de Octbr. 1806 tilveiebragte Nedsættelse i den Betaling, der maatte ydes af dem, som behøvede Sagførernes Bistand. Det er endog sandsynligt, at den ikke umiddelbart har havt en saadan Følge; Provindsfalsagsførernes ringe Kaar maatte endog medføre, at de lode sig nøie med knappe Salairer. Men det er i sig naturligt, at disse deres ringe Kaar i mange Maader bidroge til at nære de Feil, hvorfor Standen i ældre Tider endog i Lovens Dine var mistænkt, og at mangan Procurator blandt andet vidste at udsuge de Paagjældende ikke saameget ved høitlydende Salairer som ved overflødige Møder og dermed forbundne Reiser samt andre dertil svarende Kunstgreb, hvori de og tildeels bleve understøttede af Dommerne, ikke sjældent tillige selv Procuratorer. De, der have kjendt noget til Forholdene saavel i hiin Tid, som og i den, der kom samme nærmest, ville være istand til herpaa at anføre paafaldende Exempler. At Misbrugene efterhaanden ere aftagne, og at Standen i det Hele har vundet i Agtelse, er kjendeligt; og at Forordningen af 24de Octbr. 1806 deri har havt nogen Deel, kan ikke fornuftigviis omtvives, og ei heller at dette maatte være dem, der behøvede Sagførers Hjælp, til

*) See Viborger Stændertidende for 1838, 2. R. S. 551, 555—556.

nok saa megen Nytte, som om den havde havt umiddelbar Indflydelse paa den Betaling, man maatte yde dem for deres Tjeneste. Ved Overretterne var det Foransførte ikke saa ganske anvendeligt, og endnu mindre ved Høiesteret. Men, foruden at det, under de Forhold, der have foranlediget Forordningen af 23de Marts 1827 og de senere Anordninger, som ogsaa have givet Sagsførerne ved Høiesteret og Overretterne Adgang til Bederlag for deres Arbeide i befalede Sager, vilde have været en paafaldende Uretfærdighed at vedligeholde den ældre Grundfætning, er i Særdeleshed Høiesteretsadvocaturen i den senere Tid, sammenlignet med en ældre og med Hensyn til de Egenstaber, som den udkræver, blevet en saalidet indbydende Bei, at der uden Tvivl vilde være blevet den føleligste Mangel paa den fornødne Tilgang af yngre Kræfter, dersom en Advocat i de flere Aar, som han ordentligviis maa vente, inden han erholder nogen tilstrækkelig Deeltagelse i de saa private Sager, hvori et rigeligt Honorar gives, skulde gjøre Hoveri i de mange Justits-sager, der foresalde ved samme; selv ældre duelige Advocater vilde tildeels ikke kunne undvære det Tilskud, som de dem nu tillagte Salairer give.

Ogsaa have de egentlige Embedsmænd i enkelte Tilfælde ved senere Anordninger faaet Adgang til Betaling for Arbeide i den offentlige Tjeneste, som de forhen maatte udføre uden Bederlag. Men i den Henseende skal jeg blot henvise til Frdg. af 3die Juni 1842, og hvad der i Forbindelse dermed er anført i Ny Collegial Tidende for bemeldte Aar S. 648—653, samt til den senere Frdg. 11te Mai 1845 § 18 og Plakat af 24de Marts 1847. Skjøndt det, der saaledes er skeet, just ei er af nogen Betydning, vil man dog i det Anførte finde Beviis paa, at der efterhaanden er opstaaet en Erkjendelse af, at man gjør vel i noget at indstrænke det Arbeide, som det paaligger Rettens Embedsmænd at udføre uden Godtgjørelse. Det kunde herved fortjene særlig at bemærkes, at Forordningen af 29de Sept. 1841 § 7, der er et ikke ganske uvigtigt Led af de Bestemmelse der vidne om en saadan Erkjendelse, i Følge Stændernes Forslag gif noget videre i denne Retning end det forelagte Udkast, men at

dette kun med Hensyn til et tidligere Andragende fra Stænderne og til den hele Sparfomheds Aand, der viste sig i de første Stænderforsamlinger, var blevet tilbage for det, Stænderne nu foreslog; hvorpaa Regjeringen saaledes gjerne gif ind*). Det er iøvrigt kjendeligt, at der netop i og fra 1840 viste sig hos Stænderne et Omflag i hiin vidtrevne Sparfomheds-aand, en naturlig Følge af den store Forbedring saavel i Statsfinantserne, som i Landets Tilstand, der da plensynlig var traadt frem.

CXV.

Fortsettelse. — 2) Om de Betænkkeligheder, som fra den finantfielle Side kunde have imod en saadan Reform i Retsportelbæsnen, som i det foregaaende er foreslaet. Derunder adskilligt til Belysning af foregaaende og nuværende finantfielle Forhold.

For den Grundforbedring i vor Sportellovgivning, som jeg har fundet mig beføiet til at lægge Regjeringen og de af mine Medborgere, som dertil kunne virke, paa Hjerte, er det, som jeg tør ansee beviist, en ueftergivelig Betingelse, at Statskassen giver Slip paa de Afgifter, som ere tillagte den af Retspleien og de dermed forbundne Forretninger. Der vil neppe Noget nægte, at disse Afgifter indeholde en aabenbar Ubillighed mod de Enkelte, som udenfor alle Grundsætninger for Statsudgifternes retfærdige Fordeling maae i Forbindelse med de Betalinger, de have at udrede til de Retsembedsmænd, hvis Bistand de behøve, bebyrdes med stundom meget betydelige Afgifter til Statskassen. I Eærdeleshed turde de Bemærkninger, som oven S. 251—258 ere fremsatte om den betydelige Beskæftning, der er lagt paa Skiftehold, og S. 293 ff. om den Forøgelse i de allerede forud temmelig høie Auctionsomkostninger,

*) See Roeskilde Stænder Tidende for 1840, S. 2690—2691.

som er fremkommen ved de med denne Deel af Retspleien forbundne Afgifter, indeholde slaaende Beviser herfor. Hvad der i en tidligere Tid traadte i Veien for ovenmeldte Reform, var den Tvivl, om Statskassen kunde taale den deraf flydende Afgang i dens Indtægter. Til denne Tvivl kan der vel en Tidlang have været nogen Anledning; men efter den gode Tilstand, hvori Statens Finanser nu i en Række af Aar have befundet sig, burde de allerede forlængst have givet Slip paa den meget uheldige Indtægtskilde, hvortil de i deres Trang havde tyet. Vel er det uvist, om Staten nu, efter at den har givet Slip paa en Mængde andre Indtægter, og efter at dens Byrder og Udgifter er blevne betydeligt forøgede, vil være istand til at opoffre hine Indtægter uden ved anden Beskatning at skaffe sig Erstatning derfor. Men naar bemeldte Afgifters Forfastelighed rettelig erkjendes af dem, hvis Medvirkning i dette Anliggende behøves, vil det ikke feile, at man gjør Udveie til en saadan Erstatning. Jeg troer i Særdeleshed ikke, at der fra Rigsdagens Side vil mangle den fornødne Modtagelighed, naar der forelægges den en fra alle Sider grundig og gjenarbejdet Plan til at befries fra hine Afgifter. I dette Skrifts 3die Bind S. 74—77 har jeg allerede udviklet, hvorledes der, naar det maatte behøves for at gennemføre Formaal af en saadan Beskaffenhed, var god Anledning til at bringe Landskatten tilbage til dens fulde normale Beløb, efter Forordningen af 15de April 1818, hvoraf ved Lov om Ophævelse af flere ældre Skatter 25de Juni 1850 § 1 in fine den ottende Deel blev endelig frafaldet, der forhen i en Række af Aar havde været Gjenstand for temporaire Eftergivelser. Paa det anførte Sted var der dog egentlig ikke Tale om de Afgifter, som vare blevne lagte paa Retspleien, hvorimod Talen nærmest var om dem, der ere forbundne med Borgernes Omfætninger og i Særdeleshed med Afhændelse af faste Eiendomme. Men ffjøndt disse to Slags Afgifter just ikke falde sammen, saa komme de dog i en ikke ringe Berørelse med hinanden. Saafremt jeg nærmest og udelukkende havde handlet om Afgifter af førstnævnte Slags, vilde jeg iøvrigt med en ganske anden

Styrke have udtalt, hvad jeg yttrede med Hensyn til den sidstnævnte Art af Afgifter. De paa Retspleien lagte Afgifters Ophævelse er nemlig mere paatrængende end en Formindskelse i de med Eiendoms Overdragelse og andre Omsætninger forbundne Byrder, og derhos er den Afgang, Statsindtægterne vilde lide ved at give Slip paa hiin Indtægtskilde, heller ikke saa sølelig, som den, der vilde udfordres, naar den tillige skulde give et nogenlunde betydeligt Afslag i de øvrige til den sidstnævnte Klasse hørende Afgifter. Da det nu fra flere Sider ikke er uden Vigtighed, at man fuldkommen sætter sig ind i den Tingenes Gang, hvorved den ovennævnte Medsættelse i Landskatten er blevet foranlediget, skal jeg, ved iøvrigt at henholde mig, til hvad der paa det anførte Sted derom er forklaret, endnu tilføje nogle til dens rette Belysning tjenlige Bemærkninger.

Det var ikke først i det der nævnte Aar 1834, at der opstod Spørgsmaal om at gjøre Ende paa den Eftergivelse i Landskattens Beløb, der ved Forordningen af 10de Januar 1823 var bevilget for tre Aar og siden i 1825 og 1828 fornyet hvergang paa andre tre Aar. Ligesom Regjeringen, med Hensyn til den synlige Forbedring i Landmandens Kaar, der havde viist sig, efterat de saa dybt sjunkne Kornpriser fra 1826 af igjen vare komne nogenlunde i Veiret, i 1829 ikke fornyede den i flere Aar til stor Lettelse for de da saa betrængte Landmænd, men til stort Tab for Statskassen givne Tilladelse til at afgjøre en betydelig Deel af Landskatten med Kornvarer til høiere Priser end dem, hvortil de da ellers kunde udbringe Samme, saaledes var Regjeringen og den Tid betænkt paa ved Udløbet af den ved Forordningen af 29de Aug. 1828 tredie Gang bevilgede treaarige Eftergivelse i Landskatten, at inddrage Samme, vel, efter hvad jeg havde Anledning til at troe,*) ikke strax

*) Jeg havde i min daværende Embedsstilling Intet med disse Sager at gjøre, men ligesom jeg i den hele Tid, hvori jeg har taget Deel i Statsadministrationen, har med særdeles Interesse søgt at sætte mig ind i Statens og det i hele Statens Skattevæsen, saaledes gave mine Forhold til de Mænd, som Finantsbestyrelsen var betroet, mig god

aldeles men efterhaanden i nogle saa, til Ex. tre Aar. Medens Priserne paa Landmandens Producter nu i flere Aar havde været saadanne, at det med særdeles Hensyn til den tiltagne Production, ikke uden undtagelsesviis kunde overstige hans Kræfter at betale den fulde Landskat, havde ogsaa Bøengevæsenet og dermed Creditforholdene i adskillige Aar staaet paa en saa god Fod, at det Tryk, som den forrige Bøenge- og Credittilstand havde udøvet paa Grundeierne, i det Hele var ophørt. Regjeringen vilde derfor uden Tvivl i 1831 have begyndt at tage bemeldte temporaire Estergivelse tilbage, dersom ikke hiin Fremgang i Landmandens Kaar, ved mellemkommende Omstændigheder var blevet noget standset. Aaret 1830 havde nemlig, paa Grund af den overvæltede vaade Sommer og Høst, givet et særdeles maadeligt Udbytte af Landbruget; og derhos havde den i 1831 i Europa indtrængte asiatiske Cholera, i Særdeleshed med Hensyn til de Begreber, som da overalt herskede om Samme, gjort Foranstaltninger fornødne, der i flere Maader maatte være hæmmende og besværende ogsaa for Landmændene. Under disse Omstændigheder blev hiin Estergivelse ved Forordningen af 26de August 1831 paany tilstaaet for tre Aar. Ved Udløbet af denne Tid var der i Landmændenes Tilstand, som imidlertid var vedblevet at gaae frem, Intet til Hinder for at udføre den Tanke, hvorfor de ovenmeldte Hindringer i 1831 traadte i Bælen. Men da mødte den 3. B. S. 75 nævnte Betænkelse, hentet fra den Omstændighed, at den nu ved Forordningen af 15de Mai 1834 fuldstændig ordnede Stænder-Indretning snart skulde træde i Virksomhed. Som der bemærket, var der vel ingen retlig Hinder for uden videre at opkræve den fulde Landskat, men, som tillige udhævet, fik dog den Mening Overvægt i Regjeringen, at det, med Hensyn til Stemningerne, for Tiden var raadeligere ikke at benytte denne Ret. Jeg bør tilføie, at dette, efter hvad jeg har havt Anledning til at antage, ikke var en eenstemmig Mening, og at det,

Leilighed til at faae Oplysninger, der ikke laae i selve Anordningerne, og hvad der ellers blev bragt til almindelig Kundskab.

der gjorde Udslaget, fornemmelig var de Bestræbelser for at fremkalde en levende Opposition i de tilkommende Stænder, som Pressen allerede da fjendelig havde lagt for Dagen, og som ufeilbar vilde bane sig Vej gjennem de Folkesamlinger, som deels ligefrem fulgte af Stænderindretningen, deels derved vilde foranlediges. Under de daværende Forhold og Stemninger var der heller intet saa fængsomt Stof at finde for dem, der ønskede at opflamme Utilfredsøhed, som Statens finantzielle Tilstand; og de Byrder, der hvilede paa Landeieendommene, vare saa meget mere skiftede til herved at gjøre god Tjeneste, som Fleertallet af Stænderne hørte til denne Klasse. Ja man kunde forudsee, at Stænderne endog uden al Bearbejdelse i en saadan Retning vilde anstrænge sig for at bewirke en Forbedring i Statens finantzielle Tilstand, men at de derunder af alle Kræfter vilde værgge imod, at der i dette Diemed anvendtes Forholdsregler, som kunde falde Landmanden til Byrde. Den Tid laae endnu nær, da Godseierne og Selveierne i Høbetal gif til Grunde*), og den Forbedring, der da i nogle Aar efterhaanden var foregaaet i Landmandens Stilling, var endnu for ny, og der vare for mange Levninger af den foregaaende Tids uheldige Tilstand tilbage, til at Indtrykket af Klagerne over de høie Skatter kunde være forsvundet. Hvad man, efter alle offentlige og private Uttringer, nærmest maatte ansee for Datidens almindelige Mening var, at vor finantzielle Tilstand hvillig trængte til Ophjælpning, men at hverken Landmanden eller nogen anden Green af Næringsstanden kunde taale nogen yderligere Bebyrdelse, hvorimod Hjælpen maatte søges deels i Besparelser, der var det almindelige Løsen, deels i Nedsættelse af Statsrenterne helst i Skikkelse af en disse særlig paalagt Skat, hvilkken Skat, efter Manges Mening, ogsaa kunde udvides til andre offentlige Papirer vel endog til Prioritetsobligationer. Det var heller intet Under, at Meningen hviede sig til Fordeel for en Udvei af det Slags;

*) Fæsterne bleve ifølge Erfarings Vidnesbyrd og af let forklarlige Grunde ikke berørte af de uheldige Forhold, der trykkede Landeieendoms-mændene. (Sevnfør dette Skrifts 3die Bind Side 275—276).

thi man havde seet, hvorledes under Pengevædsnets Forbedring store Formuer vare erhvervede ved Dpfjøb af rentebærende Effecter til lave Priser, ligesom man og lagde megen Vægt paa den for en ret overfsuende Betragtning lidet gjeldende Omstændighed, at Capitalisterne uden egentlig Arbeide oppebære deres Indtægter, og at de ingen Afgifter svare. Ogsaa var det en temmelig almindelig Mening, at Statscreditorerne vare blevne utidig begunstigede ved Forordningen af 5te Januar 1813. Der var saa meget mindre Tvivl om, at disse Forestillingsmaader med Styrke vilde træde frem i Stænderne, som Landmændene, hvad der alt er bemærket, der udgjorde et overveicnde Fleertal. Ved Stændernes Sammentrædelse var og denne Retning fjendelig. Navnlig udtalte baade Stifternes og Jyllands Stænder sig med megen Styrke saavel om Nødvendigheden af indgribende Forholdsregler til Finantsernes Ophjælpling, som om Landmandens saavelsom de øvrige erhvervende Klassers Uformuenhed til at bære større Byrder, end de, der allerede vare lagte paa dem. Ogsaa traadte den Tanke frem, at forsaavidt Finantserne ikke allerede ved de energiske Besparelser, der da vare Stændernes Yndlingstanker, kunde bringes i en beroligende Tilstand, maatte den fornødne Hjælp søges i Stat paa Capitaler, navnlig paa dem, der vare anbragte i Statspapirer. Den af særdeles indsigtsfulde Mænd bestaaende Committee, der blev nedsat i Roeskilde, omtalte ogsaa i meget stærke Udtryk den overordentlige Fordeel, som de tærende Borgere, ved Maa den hvorpaa Statscreditorerne vare behandlede, havde vundet paa Beføstning af Grundeiendommene, der udgjøre Statens Marv, men dog indblandedes deri nogle Betæneligheder ved at andrage paa en Nedsættelse af de Forpligtelser, som Staten engang havde paadraget sig. Under Sagens Forhandling i Stænder salen bleve de mod en saadan Nedsættelse talende Grunde med større Skarphed og Bestemthed fremsførte, og dertil knyttet den Paastand, at enten skulde man aldeles undlade at paapege samme som en mulig Udvei, eller med større Kraft udvikle de derimod talende Grunde. Der var vist Adskillige baade i Udvalget og i Forsamlingen, som kun ugjerne opgave

den paatænkte Beskatning paa Statsrenter, men Udsaldet blev dog, at Forsamlingen besluttede sig til i sit Andragende at forbigaae Samme i Forventning af, at Maalet kunde opnaaes ved Besparselser og den yderligere Udvikling af Kræfterne, der allerede i de senere Aar var kommen i Gang. Derimod vedblev man med Bestemthed, at Landbruget ikke, uden at gaae tilbage, kunde for Tiden taale nogen yderligere Beskatning, navnlig ikke Udbredelsen af den Deel af Landskatten, der siden 1823 havde været eftergivet.*)

Stænderforsamlingen for Jylland gif ganske i den Roeskildste Stænderforsamlings Spor. Men det var viensynligt, at baade Tanken om Landmandens Overbebyrdelse og Uvillie mod Statscreditorerne var dybere indgroet i hiiin Provinds end i de øvrige Dele af Riget. Især havde det nedsatte Udvalg givet et meget sørgeligt Billede om Landmandens fortrykte Tilstand. Det var navnlig gaaet ud fra den Forudsætning, at, naar man beregnede hver Lønne Hartkorn til 200 Rd., saa var denne Ansættelse snarere for høi end for lav. Det opgjorde derhos en Beregning, hvorefter Statsgjælden med mange Millioner oversteg Værdien af det samlede Monarkies Jordeiendomme. Dog gif disse Overdrivelser ikke ind i Forsamlingens Petition. Ligesom et af Udvalgets fem Medlemmer, der ei hørte til Landbostanden, strax erklærede, at han ikke havde nogen Mening om den nylig anførte Beregnings Rigtighed, men at han kun fordi de Medlemmer, der vare Besiddere af store Landeiendomme, havde erklæret denne Taxation for passende, ikke havde fundet tilstrækkelig Anledning til i Betænkningen at yttre nogen afvigende Mening; saaledes fremstod et til Sædegaardseiernes Klasse hørende Medlem udenfor Udvalget for at yttre sig saavel mod den ovenmeldte paa Hartkornet satte Værdi, som mod den Fremstilling, Betænkningen havde givet over Landets og Finantsernes Tilstand, der, efter ham, ikke var saa fortvivlet

*) See Roeskilde Stændertidende 1835—1836, Side 1832—1836, jfr. S. 1723—1725.

som Udvalgets Fleerhed havde antaget. Men især maatte den Kongelige Commissarius tage Ordet mod disse Fremstillingsmaader. Han oplyste udsørlig de flere synderlige Feiltagelser, der laae til Grund for det i Udvalgets Betænkning antagne Forhold mellem Landets Kræfter og de paa samme hvilende Byrder, ligesom han og berigtigede, hvad der var anført om den Statscreditiverne i 1813 viste Gunst,*) og udviklede derhos, at denne i intet Tilfælde kunde indeholde en retfærdig eller billig Grund for nu, ved en aabenbar eller skjult Rentenedsættelse, at tage det tilbage, der engang var tilstaaet, og hvorpaa Alle nu i en lang Række havde troet med Tillid at kunne bygge deres Forholdsregler i Belfærds-Anliggender. Som forhen bemærket, optog Forsamlingen heller ikke noget af de nævnte Uttringer i sin Petition, hvorimod den i det Væsentlige behandlede Sagen paa samme Maade som den Roeskildske Forsamling navnlig og med Hensyn til de trykkende Følger, som det maatte have, om den hidtil eftergivne Deel af Landskatten nu skulde udredes**). Men Spørgsmaalet om en Beskatning af Statspapirer og tillige af Panteobligationer blev atter bragt i Bevægelse i den næste Stænderforsamling i Viborg. Der fremkom Forslag om en saadan Skat, med Tilsvining, at sammes Beløb skulde have den Bestemmelse, at anvendes til Lettelse i de Skatter paa Kjøbstads- og Landeieendomme, der for Tiden maatte svares, — man vilde altsaa endnu et yderligere Afslag i Landskatten — og naar Lidene maatte blive mindre trykkende, da til Afbetaling paa Statens Gjæld. Forslaget gik vel ikke igjennem, men blev efter levende Kamp forkastet med en nogenlunde god Pluralitet.***). Dette Udfald uagtet

*) Dersom Nogen vil gaae ind paa disse Uundersøgelser, skal jeg tillige henvise til mine yderligere Uttringer om denne Gjenstand i nærværende Skrifts 3die Bind S. 548—549.

***) See den Viborger Stændertidende for 1836, Side 1572—1624.

***) See Viborger Stændertidende for 1838; 1ste Række S. 820—824, 2den Række S. 503—537.

frembyder imidlertid foransførte Sag, navnlig for den, som ret vil sætte sig ind i Forhandlingerne, et nyt Beviis for en i Jylland temmelig udbredt Stemning. Det er isørigt heller ikke vanskeligt at forklare den Forskiel, der med Hensyn til Grundelernes og Capitalisternes indbyrdes Forhold viste sig imellem Anfsuellerne i de tvende danske Stænderforsamlinger. Som bemærket i dette Skrifts 3. B. S. 274—276 var det mere i Jylland end i de øvrige Provindsfer, at Landeiendommene, under de besværlige Creditsforhold og de lave Productpriser i en Række af Aar efter Freden af 1814, vare sjunkne ned til fabelagtig lave Priser, og for en stor Deel komne under Auctionshammeren for Gjeld og for Skatter, og der folgte til Spotpriis. Jeg skal hertil føie den Bemærkning, at dette ikke blot gjaldt med Hensyn til de der særlig berørte større Eiendomme men ogsaa med Hensyn til Bøndergods. I Jylland var en stor Deel Bøndergods i Slutningen af forrige og i Begyndelsen af dette Aarhundrede (en Tid, som derfor har faaet Navn af Herregaardsflagtningsperioden) som Selveiendom gaaet over til Besiddere, der med liden eller ingen Capital bleve fatte istand til at kjøbe ved Laan fornemmelig af Creditkassen og Enkekassen i Forbindelse med den Nedsættelse som de, paa Grund af deres Fæstebesiddelse, fik i de Kjøbesummer, hvortil Eiendommene ellers, under de daværende Forhold, kunde have været udbragte. Ogsaa af de ældre Selveiergaarde, hvoraf der var flere i Jylland end i de øvrige Provindsfer*), vare mange

*) Det kan herved mærkes, at Skjøndt det Arvefæstegods, der som Tilfældet er med den største Deel af Samme, er forbundet med Ret til at sælge og pantsætte, i de fleste Henseender egner sig til at hentrenges til Selveiergods, saa var det dog i det her omhandlede Hensyn temmelig forskjelligt derfra, da Besidderne havde mindre Capital at forrente, og den aarlige Afgift, der oprindeligiis for det meste traadte i Kjøbesummens Sted, var ansat til Værdien af et vist Antal Lønder Korn, folgelig ikke blev mere trykkende under de lave Kornpriser, men snarere paa Grund af den tiltagne Production lettere at bære. De senere Eiere, der ofte havde betalt betydelige Kjøbesummer, vare vel ikke aldeles frie for den uheldige Indvirkning af de lave Kornpriser

ved senere Salg eller Skifte komne i Gieres Hænder, som vare beladte med en Gjæld, der under Eiendommenes dalende Værdi og de uheldige Creditforhold blev dem overlegen. Der rørte sig derfor i denne Provinds allerede i de første Aar, efter at det dybt nedsjunkne Pengevæsen havde begyndt noget at reise sig, en stor Stemning for ved en nye Pengereduction, ved nye Indulter eller andre deslige Forholdsregler, at hjælpe paa de fortrykte Eiendomsmand, hvilket netop bidrog til at forøge Capitalisternes Sky for at udlaaene deres Penge i jydsk Eiendomme. I dette Skrifts 2. Bind S. 27 har jeg udhævet denne i sin Tid almindelig bekiendte Omstændighed og i en Note henviist til nogle af mine ældre Arbeider, hvoraf man kan hente fuldstændig Oplysning herom. Paa den anden Side var der i Jylland forholdsvis faa Capitalister, og i Særdeleshed fandtes der kun lidet af Statspapirer, Bankactier og deslige Effecter, hvoraf Kjøbenhavnerne, der havde bedst Leilighed til at benytte de vrelende Forhold, havde erhvervet den overveiende Deel. Intet er derfor naturligere end, at baade Meninger og Interesser med Hensyn til hine Forhold i den Viborger Stæn-

og de uheldige Creditforhold, som i en vis Mærkelighed nedtrykte saa mange Eiendomsmand; og navnlig var der en Deel Arvefæstere paa Sorø Academies Gods, som uagtet de meget lempelige Vilkaar, hvorpaa Arvefæstet oprindeligt var givet, gif til Grunde, fordi de ikke vare istand til at opfylde de Forpligtelser, der hvilede paa dem som senere Kjøbere. Men det var under alle Omstændigheder dog en mindre Sum, Gieren af en Arvefæstegaard havde at forrente, end om han havde kjøbt Gaarden som fuld Eiendom; altsaa maatte det og være sjeldnere, i det Hele meget sjeldnere, at han kom i fornævnte Tilfælde. Af det Slags Gods var der Meget i Sjælland og nogle af de øvrige Der, men kun lidet i Jylland. Nu synes Rigsdagen at være kommet tilbage fra den Foragt for Arvefæste, som man havde faaet Bondestanden indgydt, og hvilken, ved Siden af de mange andre skjæve Forestillinger, som man havde faaet den bragt, turde indeholde Grunden til, at det ikke er kommet saavidt med Fæstegodssets Afsløsing, som det uden Tvivl vilde være kommet, hvis der ikke havde været saadanne Mellemmand.

derforsamling vare forskjellige fra dem, der gjorde sig gjeldende i den Roeskildske, hvori Kjøbenhavnerne og derhos Adskillige, der vare inde i de Kjøbenhavnsske Forhold, havde en saa stor Betydning. Det være langt fra mig at dømme ufordeelagtigt om den førstnævnte Forsamling, fordi den saae mindre klart i det, hvorpaa det ved Raadgivningen i Finantsagen kom an. Den Viborger Stænderforsamling stod ikke tilbage for den Roeskildske enten i Villie til at søge og følge Sandhed, eller i sundt practisk Omdømme, men Kjøbenhavns Deeltagelse og dens Nærhed medførte, at der i Roeskilde var Flere, der deels ved Granfning, deels ved de Forhold, hvorunder de levede, havde erhvervet sig et Overblik over de Interessers, som ved denne Leilighed kom i Strid med hinanden. De ovenberørte Omstændigheder førte det og med sig, at man i Jylland mere maatte have Syn for de Trængsler, hvorunder Landeiendomsbesidderne havde lidt, end for den anden Side af Sagen. Der kan Ingen mindre end jeg være tilbøielig til at fortænke de jydske Stænder deri, jeg har tvertimod ret paastjønnet saavel deres aabne Willighed til at modtage bedre Overbeviisning angaaende Forhold, hvorom en anden Mening havde været temmelig indgroet i Provindsen, som og den særdeles Belvillie og Tillid, de viste mig, der i den ovenpaapegede ældre Tid saa godt som ene var traadt offentlig og det heel estertryffeligt frem mod de da i Jylland herskende Meninger, hvoraf endnu Noget var tilbage i 1836 og 1838.

Dog jeg tør ikke gaae videre ind paa hiin Tids Forhold, hvilke tvorrigt for den, der ret vil sætte sig ind i vor Udviklingsgang, ere af særdeles Bigtighed. Men vist er det, at begge Stænderforsamlinger, saa forskjellige end Meningerne og Stemningerne vare om Meget, som stod i Forbindelse med det omhandlede Anliggende, dog vare enige i, at det vilde have været trykkende for Landet, at skulle udrede den fulde i 1818 omordnede Jord- og Tiendeskatt, og det er saaledes sandsynligt, at det i det mindste for Diebliffet vilde have gjort et ugunstigt Indtryk, om Regjeringen, endnu inden Stændernes første Sammentalbelse, havde begyndt at tage den i en Række af Aar

tilvante Løttelse tilbage. Jeg finder det imidlertid endnu tvivlsomt, om dette ikke desuagtet havde været det rette Parti. Om Regjeringens Berettigelse kunde der ikke være nogen fornuftig Tvivl; der kunde snarere spørges, om den uden foregaaende Forhandling med Stænderne kunde forlænge den i 1834 udløbne Estergivelse. I Følge Forordningen af 28de Mai 1831 § 4 var nemlig foregaaende Raadsførsel med Stænderne ligesaa vel nødvendig for at ophæve eller nedsætte en Skat som for at indføre en ny eller forhøje en ældre. Fra 1ste Juli 1834 var nu Landskattens Udredelse med det fulde Beløb den bestaaende Ret, der, Stændernes Stiftelse uagtet, uden videre maatte kunne gøres gjældende. Stændernes Forhandlinger i 1835—1836 vise ogsaa, at de ikke fandt sig besviede til at udtale det som en i Stænderanordningen begrundet Ret, at blive hørte inden en saadan Forholdsregel blev taget. De søgte kun at vise, at Landmændene, saameget deres Stilling end i de senere Aar havde bedret sig, dog ikke uden at standses i deres Fremgang kunde udrede den fulde Landstat, og yttrede, paa Grund deraf, det Haab, at Kongen vilde fornye den Estergivelse, som hidtil i mange Aar havde fundet Sted, og at Han, hvis det skulde blive paatænkt, at opkræve den estergivne Deel af Landskatten, dog ei vilde tage nogen endelig Beslutning i den Henseende, forinden Stænderne havde faaet Leilighed til derover at yttre sig. Der vilde saaledes neppe være kommen nogen Anke frem over Stænderanordningens Tilsidefættelse, om Regjeringen i 1834 havde begyndt at lade den hidtil estergivne ottende Deel af Landskatten opkræve; derimod kunde det vel tænkes, at man med desto større Hestighed vilde have forfægtet Baastanden om Landmandens Trang til Løttelse, og denne Klage vilde det maaffee ikke have været saa let at bortfjerne, som en Anke over, at Regjeringen var gaaet Stændernes Ret for nær. Imidlertid laae det klart for Dinene, at Landmandens Stilling fra den Tid, bemeldte Løttelse første Gang blev forundt, i høi Grad havde forbedret sig, at de en Tidlang saa dybt sjunkne Productpriser igjen havde reist sig, at Productionen og Udførselen kjendeligt var i aarligt Tiltagende, at Landets Penge-

væsen var kommet paa en god Fod, at Creditsvilkåarene vare blevne taalelige, og at Eiendommene Aar for Aar hævede sig til høiere Værdi. En levende Anerkjendelse deraf udtalte sig allerede i den jydskke Stænderforsamling i 1838. Da der en Godsseier gjentog Klagerne fra 1836 over den usle Forsatning, hvori Landmanden befandt sig, (jfr. oven S. 343—344) stode flere af Stændernes ansete og frisindede Medlemmer frem for eftertryffeligt at tilbagevise formeldte Klager. Det blev i Modsætning til disse fra deres Side paaستاet, at Landet netop var i stærk Opkomst, at Landeieendommene siden 1826 vare i vedvarende Stigen, og man gjorde den staaende Bemærkning, at, hvis bemeldte Eiendomme end ikke kunde bære de derpaa hvilende Byrder, var det utænkeligt, at de kunde holde sig i Priis, end siige, at de kunde stige. Hvad der herimod af Andre blev bemærket til Forsvar for den forrige Paaastand, gif kun ud paa, at Landets Tilstand dog, efter at de sidste Aars Axl havde været maadelig, ikke kunde anprises som god, og at Finantserne vare i en Underbalance, som maatte vække Uro. Ingen modsagde de Kjendsgjerninger, som vare anførte for at godtgjøre de Fremsskridt, Landet havde gjort i de sidste 12 Aar*), fra den Tid af forstummede Klagerne over Landmandens betrængte Tilstand, hvilke Klager ogsaa Aar for Aar vilde have staaet i en kjendeligere Strid med Virkeligheden. Hvad Finantsernes paa-beraabte Underbalance angif, saa maatte den, forsaavidt den virkelig fandt Sted, endog tale for, at den Eftergivelse, der i Landmandens Trængselsaar havde været bevilget i dennes Skatter, nu burde ophøre. Det fortjente vist derved at komme i megen Betragtning, at Statsfinantserne, foruden det meget, som de allerede i de første sex Fredsaar havde opoffret for at mildne Landmandens besværlige Tilstand, (see herom dette Værks 3die Bind S. 280—282) i en stor Deel af den Tid, hvori hiin temporaire Eftergivelse havde fundet Sted, endnu havde

*) See Viborger Stændertidende for 1838, 2den Række S. 993—1003, jevnfør og herom dette Skrifts 3die Bind S. 276—280.

tilstaaet Landmændene andre betydelige Lettelser, navnlig ved de ovenmeldte Kornleveringer og ved de i Sølv anordnede Skatters Modtagelse med Sedler, Daler for Daler; og at det derfor, om end den fulde Landstats Udredelse kunde falde enkelte Landeieendomsbesiddere noget besværlig, ikke billig kunde forlanges, at Staten skulde vedblive at bortgive en Indtægt, som den til Formindsfelse af dens betydelige Gjæld kunde behøve. Jeg troer derfor ikke, at jeg som Kongelig Commissarius i Stænderne skulde have befundet mig i mindste Forlegenhed med de Klager, som man vilde have reist, hvis Regjeringen havde indstaaet den ovennævnte Bei. Maaskee Regjeringens Stilling i den første Stænderforsamling endog vilde have været nok saa heldig som den blev, saafremt det allerede og det over eet Aar, førend Stænderne traadte sammen, var blevet afgjort at Eftergivelsen nu skulde ophøre. Der vilde vistnok strax have reist sig heftige Klager over et saadant Skridt, hvilket vore Oppositionsblade sandsynligviis vilde have fremstillet som et Brud paa Stænderanordningen, Noget som de ved andre Leiligheder idelig gjorde med ligesaa liden Føie. Men ligesom Intet var lettere end at vise en saadan Paastands Uholdbarhed, saaledes vilde de stærke Udtalelser, der vist nok ogsaa vilde været komme frem om den alt for tunge Byrde, som Landfatten, ved at være bragt tilbage til sin oprindelige Størrelse, nu havde kastet paa Landmanden, have givet en god Leilighed til saaledes at belyse alle didhørende Forhold, at Mange uden Tvivl vilde være komne til Stænderne med andre Begreber derom, end de, hvormed de mødte i 1835 og 1836. Der havde og været mindre Opfordring for disses Medlemmer til de stærke Udtalelser om Landmandens vedvarende Trang til hiin Lettelse, end nu da det var et svævende Spørgsmaal. Og naar de hidtil aarlig eftergavne 400,000 Rb., dog med Fradrag af den ved Forordningen af 12te Juni 1827 paabudne Afgifts Beløb, og derhos de 200,000 Rb., som under ovennævnte 10de Januar 1823 ogsaa paa tre Aar bleve eftergivne i Landfatten for Hertugdømmerne Slesvig

og Holsteen*) og siden stedsbe behandlede aldeles lige med de i Danmark eftergivne 400,000 Rb., inden Stænderne første Gang kom sammen, vare blevne indlemmede i Statens Indtægter, saa vilde den Udsigt over Finantsernes Tilstand, som i 1835 blev kundgjort, have staaet en Deel bedre, og der vilde saaledes ikke have været Anledning til den Foruroligelse, som Stænderne, skjøndt for en Deel paa Grund af Misforstaaelser, udtalte for en vedvarende Tilbagegang i Statens Finantser.

Det er i 3die Bind S. 76 forklaret, hvorfor Regjeringen efter den Stilling, hvori Spørgsmaalet om bemeldte Eftergivelse var bragt ved de Petitioner, som kom fra de første Stændersamlinger, vedblev ved en aarlig Placat at gjentage Eftergivelsen. Men ligesom dette Anliggende dog stedsbe blev behandlet som noget, der laae udenfor Stændernes Birketreds, saa blev i Forordningen om den nye Matrikuls Indførelse af 24de Juni 1840, Landskattens Belsøb for de forskjellige Slags Hartkorn saavel som for Tiender fuldstændig opført i Overensstemmelse med Forordningen af 15de April 1818, og det uden at Stænderne ved denne Leilighed gjorde mindste Grindring. At Regjeringen vedblev ogsaa efter den Tid hvert Aar at eftergive $\frac{1}{8}$ af dette Skattebelsøb**) kan vel nogenlunde forklares deraf, at Statens Indtægtskilder fløde saa rigeligt, at den, medens den endog

*) Andre 200,000 Rb. vare ligeledes for det første paa eet Aar allerede eftergivne i Hertugdømmernes Landstat ved Patent af 24de April 1817, hvilken Eftergivelse ogsaa Tid efter anden blev fornyet; men disse 200,000 Rb. kunde ikke have været inddragne uden at frembringe et ubilligt Misforhold til Landskatten i Danmark. Det vilde, være for vidtløftigt her at udvikle alle de Forhold, som herved maatte komme i Betragtning. Kun bemærkes, at der allerede inden 1817 var foregaaet Rettelser i Landskatten for Danmark, som, efter Befolkningsforholdene, rigelig svarede til hine 200,000 Rb., og hvilke Rettelser bleve bevarede ved den nye Ordning, Landskatten fik ved Forordningen af 15de April 1818, og at desuden Kopskatten her var ophævet, forsaavidt Landbrugerne angik uden alt Bederlag, medens den vedblev i Hertugdømmerne.

**) Dette skete endnu i 1849 ved Forordningen af 18de Marts.

indrømmede adskillige nye Lettelser i ældre Afgifter og paatog sig flere nye Udgifter, dog fik et Overskud, der, naar man derunder og indbefatter de betydelige Gjeldsaafdrag, gik i Millioner. Men dersom ikke det oven paapegede Hensyn til Indtrykket i Stænderforsamlingerne, hvis Fleerhed bestod af Hartfornsbefiddere, havde været, vilde dog vel Regjeringen i hiin lykkelige Tid være gaaet tilbage til den fulde Landstat, og det turde have være rettest, om den, med Tilfidsættelse af hiint Hensyn, havde gjort det. Da Finantsernes gode Tilstand stod i Forbindelse med Landets daværende herlige Fremblomstren, ja deri havde sin Rod, saa kunde der ikke have været Tale om, at det jo kunde bære denne Skattebyrde; det uprivilegerede Hartforns Besiddere fik dog knapt saa meget at udrede som det, under en betydelig ringere Production, havde maattet udrede efter den Tilvært, Skatterne havde faaet ved Forordningen af 1ste Octbr. 1802, og bestemt mindre end hvad der hvilede paa sidstnævnte Hartforn, efterat de i 1803 og 1806 paabudne Forhøielser vare komne til, alt naar der tillige toges Hensyn til Beløbet af Kopskatten, som nu forlængst var bortfaldet. Og i en Tid, da Eiendomspriserne vare i vedvarende Stigen, kunde selv den, der ved at tilforhandle sig en saadan, havde gjort sin Beregning efter Landskatten, saaledes som den da i en Række af Aar havde været nedsat, til hvilken Beregning han dog ingen Hjemmel havde havt i Anordningerne, ikke trykkes ved, at den igjen blev indsat i sin normale Størrelse, medens det, hvis dette først skete, naar det under en tilbagestridende Tilstand blev nødvendigt, kunde blive soleligt for en Deel nyere Eiendoms-Besiddere. Det var saaledes en Tid, hvori den fulde Landstat kunde have været opkrævet uden at fremkalde de Ulemper, som ere forbundne med Spring i Eiendoms-skatterne, ja hvori man endog derved kunde have forebygget slike Ulemper i en tilkommende Tid. Det havde da været tilraadeligt, at benytte den Tid, hvori de engang bestemte Afgifter, uden at trykke eller at hæmme Fremgangen, gave rigelige Indtægter, til at styrke Finantserne saaledes, at de bleve istand til at gennemgaae en mindre heldig Tid uden da at kræve nye Afgifter af Borgerne, hvilke da ligesaavel som

Statsfinantserne lede under Tilbagegangen. Dog, om end til hiin Tid Noget maatte have været forsømt af hvad der kunde have tjent til Finantsernes yderligere Befæstelse, saa var dog Sagen holdt paa et saadant Punkt, at Statskassen uden Banfælighed igjen kunde være kommen til Landskatten i dens fulde ved Forordningen af 15de April 1818 sammenholdt med Forordningen af 24de Juni 1840 bestemte Størrelse. Grundloven traadte heller ikke i Veien herfor; thi efter sammes § 51 kunde ligesaalidt en Skat ophæves eller forandres, som en ny Skat paalægges, anderledes end ved Lov, og en Lov kan ikke komme istand uden Regjeringens Medvirkning. De for Landeindommens Indtægter og Værdi gunstige Omstændigheder, der havde viist sig i den forudgaaede Tid, vare endnu tilstede, ligesom de og fremdeles ere vedblevne og stadig ere blevne forstærkede. De store Anstrængelser for Statsfinantsernes Kræfter, som Kriggen krævede, indeholdt derhos en indlysende Grund, hvorfor nu hiin Eftergivelse maatte ophøre. Men ved den ovennævnte Lov af 20de Juni 1850 blev dog den omhandlede Deel af Landskatten ophævet, saa at nu Rigsdagens Samtykke vil være fornødent, forat Finantserne kunne faae den tilbage. Vel var Hartkornet saavelsom Tienden den Tid bebyrdet med en overordentlig Krigsskat af et betydelig større Beløb end den eftergivene Deel af Landskatten (Lov af 15de Mai 1850 § 1 jfr. Forordningen af 5te Juni 1848 § 6*) Men om det end

*) Den ved sidstnævnte Forordning paabudne Krigsskat var ikke mindre end 6 Rdl. 3 Mk. paa hver Ld. Hartkorn Alger og Eng, hvoraf den ene tredie Deel skulde betales i 1848, og de to andre tredie Dele i 1849, og i 1850 blev en Krigsskat af det halve Beløb (3 Rdl. 24 S.) lagt paa Hartkornet. Disse store Hartkornsskatter, hvortil man aldrig før havde seet Mage, bleve baarne uden nogen mærkelig Banfælighed og i Forbindelse med den ogsaa en anden, Formue og Indtægt saavel paa Landet som i Kjøbstæderne, paalagt betydelig Krigsskat, saavelsom mangfoldige andre tildeels frivillig overtagne Byrder. Man har udhævet den store Skattekræft, der da lagde sig for Dagen, som en beundringsværdig Følge af den i 1848 bebudede og 1849 indførte Forfatning (jvnsfør dette Skrifts 3die B. S. 236 ff.) Men Intet

kunde have været for søleligt for Jord- og Tiendebesidderne til at udrede denne overordentlige Skat i Forbindelse med den fulde Jord- og Tiendeskatt efter Forordningen af 15de April 1818 og 24de Juni 1840, saa vilde det ikke have været vanskeligt at lempe dette enten ved at sætte bemeldte Deel af Krigsskatten noget lavere, eller ved at tilstaae den omhandlede Eftergivelse i Landskatten for den Tid, hvori Krigsskatten varede, og Landmændene vilde dog have fundet en betydelig Lettelse i det Nærløb, de bleve frie for denne Skat, men maatte tilsvare den fulde Landskat. Da Statsgjelden som Følge af Begivenhederne i 1848 havde faaet en høist betydelig Tilvært, og derhos mange Millioner af den i de foregaaende lykkelige Aar opsamlede Reservecfond vare forbrugte, laac det og for Dagen, at Staten ved Siden af de betydelige Bidrag til Krigsomkostningerne, som bemeldte overordentlige Skat forskaffede den, behøvede vedvarende Forbedring i dens hidtilværende Indtægter; og hertil syntes det at have været det naturligeste og fra enhver Side ubetænkeligt Middel, at nu den Nedsættelse i Landskatten ophørte, der forhen deels paa Grund af Landmandens Trang, deels i Betragtning af Finansernes rigelige Indtægter, var bevilget.

Det vilde vel kunne ansees som en Følge af, at Landskatten havde beholdt sin fulde lovbestemte Størrelse, at Besidderne af privilegeret Hartkorn, forsaavidt de efter en anden Lov af 20de Juni 1850 skulde have Erstatning for den dem ved Samme betagne Skattelettelse, havde faaet $\frac{1}{8}$ mere end det, der blev

er visere, end at denne Kraft skyldtes den forudgaaende Tid. De i 1848 forsamlede Provindsialstænder gjorde heller ingen Vanskeligheder ved det store Hartkornspaalæg, der indeholdtes i den dem forelagte Forordning om Krigsskatten. Naturligviis hidrørte den Beredvillighed, der viste sig baade der og ellers overalt til at bære de overordentlige Byrder, fra den Erkjendelse, at de under de daværende Omstændigheder vare fornødne til Statens Forsvar, men den forudsatte dog tillige, at Evnen var tilstede. I de forudgaaende Aar kunde der naturligviis ikke have været Tale om at lægge nye Skatter paa Hartkornet, men det havde vist nok været i sin Orden, om man da havde opkrævet den fulde Landskat.

dem tillagt. Men om man end i denne Henseende vilde have iagttaget en strengere Retfærdighed end den, der ellers ved denne Leilighed blev viist, saa vilde dog den Tillægssum, hvorom der da var Spørgsmaal, ikke have været nogen stor Gjenstand.

Foruden den Nedsættelse i Landskatten, der ved den ganske særdeles Gang, Sagen fik, uden nogen virkelig Grund i Forholdene blev indrømmet først paa Tid og siden ved den ovenmeldte Lov af 1850 vedvarende, bleve i Følge denne Lov flere tilsammentagne ikke ubetydelige Byrder, som forhen hvilede dels paa Hartornet dels ogsaa paa Kjøbstæderne, afløste ved engang for alle bestemte Pengebeløb, der nu ere langt fra at dække de Udgifter, som derved gik over paa Statskassen. Fremdeles har Statskassen, som bemærket i 3die Bind S. 76—77, nu i en Række af Aar overtaget høist betydelige Summer til Hovedlandeveienes Fremme, hvilke den efter de forhen gjældende Love ikke vilde have havt at udrede, skjøndt der kunde have været Anledning til, saaledes som i Christian den Ottendes Tid, at bevilge et Forskud til Arbeidets hurtigere Fremme, som igjen skulde lignedes paa Hartornet naar disse Veie vare fuldbendte. Uden at gaae ind paa adskilligt andet, som er skeet i en lignende Retning, maa det altsaa vistnok med Hensyn til de mange Afgiftsbyrder, hvorfor Borgerne i de senere Aar ere blevne befrieede, ansees utvivlsomt, at der ikke kan mangle dem Øyne til paa anden Maade at erstatte den Afgang, som Statsindtægterne ville lide ved Ophævelsen af de Afgifter, der, under en lidet heldig og størstedels under en høist betrængt Finantstilstand, bleve lagte paa Retspleien. Denne Ophævelse er en Retfærdighedshandling, der allerede for flere Aar siden burde være foregaaet, og dette vilde vist nok ogsaa være skeet, saafremt alle de, hvis Medvirkning dertil behøvedes, kunde have givet sig Tid til ret at sætte sig ind i samtlige derhen hørende Forhold. Dette har jeg nu søgt at lette ved den udførlige Udvikling af disse Forhold, som jeg her har meddeelt, og jeg kan ikke forestille mig, at nogen Deel af Lovgivningsmagten vil, efterat have taget dette Anliggende under en nogenlunde alvorlig Overveielse, kunne finde det

tilbørligt, at Staten beholder saa forkastelige Afgifter, medens den ikke savner Midler til at paatage sig nye bekoftelige Indretninger, endog saadanne, om hvis Gavnlighed der har reist sig en Deel Tvivl selv fra deres Side, som især skulde have Nytte deraf, og hvilke Indretninger i intet Tilfælde kunde være saa paatrængende som Ophævelsen af hine Afgifter.

Hvad navnlig den Betænkelse angaaer, at Forhøielse af de paa Landets productive Eiendomme lagte Skatter væsentlig rammer de yielstkelige Ciere, da har denne vel i Almindelighed megen Bægt for mig. Men jeg har dog l. c. S. 73 viist, at den i dette Tilfælde ikke kan komme i nogen afgjørende Betragtning. Hvad jeg der har ansørt bestyrkes, om jeg ikke seiler, meget ved den her givne yderligere Udvikling. Forsaavidt Sagen kan komme til Udførelse under en Tilstand som den nuværende, turde Betænkelsen aldeles henfalde; thi til en Tid, hvor det er sædvanligt, at en Landeiendom ganske kort Tid efter, at den er kjøbt til en, som det da syntes, høi Priis, igjen kan sælges med en Gevinst af eet eller flere hundrede Rigsdaler for hver Tønde Hartkorn, vilde det være lidet at beklage, om der blev lagt en fornyet Afgift paa Hartkornet, der beregningsviis vilde kunne nedsætte Værdien med 25 Rdl., og i Virkeligheden maaskee slet ikke.

Endog uden Hensyn til, om dette maatte være fornødent for at bevirke Ophævelsen af de omhandlede Afgifter eller ikke, er der i vore nærværende Tilstande Meget, som anbefaler den nylig omhandlede Forholdsregel. Vel har Statskassen ogsaa efter den ovenomtalte Forøgelse i Statsgjælden og Afgang i de til Finantsernes Raadighed staaende rentebærende Effecter, som Krigen og Insurrectionen i 1848 førte med sig, hidtil kunnet udholde den ovenmeldte Forringelse i Landeieendommernes Bidrag til Statsforbrødenhederne, uden at komme ud af Stand til at bestride de tiltagne Udgifter. Men denne heldige Omstændighed skyldes en fortsat Stigen i Landets andre Indtægter navnlig i dem, der hidrøre fra de indirecte Afgifter; og man tør ikke stole paa, at de Kilder, der have bragt disse saa høit i Veiret, ville vedblive at flyde saa rigelig, som de have gjort saavel under

Christian den Ottendes hele Regjering, som i vor nuværende Konges Tid. Det er derhos ikke usandsynligt, at Danmark kommer til at give Slip paa Drefundstolden mod en Affindelse, der om den end nogenlunde maatte erstatte denne Told efter sin nuværende Størrelse, dog ikke som Tolden selv vil afgive en stedse voksende Indtægt.*) Paa den anden Side tage Statsudgifterne til Aar for Aar; og Finantserne have ikke endnu gjenvundet hvad de, som ovenmeldt, faldt til ved Begivenhederne af 1848. Det turde derfor, som udhævet i dette Skrifts 3die Bind S. 288—290 være paa Tide, at den nuværende almindelige Velstand benyttes af Statsfinantserne til at samle nye Kræfter, saaledes, at de kunne udholde Tider, hvori deres Trang til Indtægter bliver større, men Folkets Evne til at bære Afgifter mindre, og det er i saa Henseende af særdeles Bigtighed, at en ikke for ringe Deel af Statsindtægterne har den Fasthed, som de der hentes af de paa Landets frugtbringende Eiendomme lagte Skatter. Selve Eiendomsændene ville endog være bedre fjerne derved, at Skatterne noget forsøges paa en Tid, hvori det ikke paa nogen Maade kan trykke dem, end om en saadan Forsøgelse maa indføres, naar der kommer en Tilbagegangs Tid, hvori Statens Trang gjør den uundgaelig fornøden. Det turde i Hensyn dertil være tvivlsomt, om man bør blive staaende ved det, der efter Forordningen af 15de April 1818 var Landfattens regelmæssige Beløb. Under de nuværende Tilstande kunde denne Skat som viist, meget vel taale en virkelig Forskielse. Dog derpaa skal jeg ikke gaae nærmere ind. Jeg indseer, at dette ogsaa kunde have en betænkkelig Side, og jeg er

*) Hvad jeg i 3die Bind S. 288—289 har anført om det aabenbar Ubesværede i den Paastand fra Nordamerikanernes Side, der synes at have givet Anledning til, at Sundtoldens Afløsning er kommet under Forhandling, vedbliver at være uigjendrivelig Sandhed, om end Forholdene maatte have gjort det tilraadeligt for Danmark at indlede en saadan Afløsning, der dog maa aldeles bortfalde naar ikke alle vedkommende Stater indbyrdes kunne blive enige om Fordelingen af den hele Sum, der maa indbringes Danmark.

ikke i Besiddelse af det Materiale, eller af den Leilighed til Sagens Overveielse med andre Kyndige, som vilde behøves til en endelig og moden Dom over en saa indgribende Forholdsregel. Denne ligger og for langt borte fra det, der har ført mig hen til Landbeskatningen. Til at dække den Afgang, Statsindtægterne vilde lide ved at give Slip paa de Afgifter, for hvis Ophævelse jeg har taget Ordet, er det mere end nok, at hiin Nedsættelse bortfalder. Dette vil vel og i Formen kunne betragtes som en Forhøielse i Landskatten, saaledes som denne nu engang er blevet nedsat i 1850. Men efter samtlige omforenede Omstændigheder, vil det med Hensyn til Maaden, hvorpaa de Paagjældende derved berøres, nærmest kunne anses som en Bedligelsholdelse af en hidtilværende Beskatning. Paa den anden Side vil det, naar der skal gribes til en Forandring med Landskatten, dog under nærværende Omstændigheder være upassende, at indstrænke den til det, som behøves til hiin Dækning, hvortil vel det Halve af den estergivne Deel af Landskatten omtrent vilde være tilstrækkeligt. Der vil naturligtviis let findes Brug for det, der kom mere ind i Statskassen, end der til hiin Dækning vilde behøves. Den kunde blandt andet finde sin Anvendelse til Lettelse i de forøgede Byrder, der i dette Aarhundrede ere blevene lagte paa Afhændelse af faste Eiendomme og andre Omfætninger. Det vilde end ikke være tilstrækkeligt til at dække samtlige disse Afgiftsforøgelses, ligesom det neppe heller iøvrigt vilde være raadeligt aldeles at ophæve disse. Men det vilde uden Tvivl indeholde Skadesløsholdelse for det Offer, som en billig Forandring i Stempelpapirsløvgivningen vilde koste Staten. Som bemærket 3die Bind S. 70 var den i Forordningen af 27de November 1775 anvendte almindelige Maalestof for Størrelsen af første Classes Papiir $\frac{1}{2}$ Procent (i Almindelighed omtrent dobbelt mod hvad den indtil den Tid var; see Forordningen af 23de Januar 1719 § 6) høi nok. Da dette Papiirs Størrelse nu omtrent udgjør $\frac{2}{3}$ Procent, saa vilde der være at afflaae $\frac{1}{4}$ i dets nuværende Priis for at bringe denne tilbage til hiin billigere Størrelse; og det stemplede Papiir af anden Classe kunde vel tildeels, men vel og kun tildeels, være at nedsætte

i et hertil svarende Forhold, medens vel og disse Indtægter i andre Henseender, til Ex. ved mindre Tilbøielighed til at bevilge Undtagelser, kunde faae endeel Forøgelse. Derimod bør Statskassen utvivlsomt beholde den betydelige Forøgelse, som stemplet Papiirs Intraderne i dette Aarhundrede have faaet ved den l. c. S. 68—70 omhandlede retfærdige Forandring med dette Papiirs Taxt, hvorfor tilforn 100 Rd. (indtil 1775, 50 Rd.) var den yderste Grændse, en Sum, der nu stadig stiger i Forhold til de Bærdier, som ere Gjenstande for vedkommende Dokumenter. Fremdeles maatte Statskassen vel beholde den $\frac{1}{2}$ Procentafgift ved faste Eiendommens Overdragelse, som Forordningen af 8de Febr. 1810 har tillagt samme (jfr. 3die Bind S. 466). Disse Eiendommens Besiddere vilde derimod ved den paapegede Forandring vinde, foruden den ovenomhandlede Medsættelse i det stemplede Papiir til Skjoder, Banteobligationer m. v., ogsaa Eftergivelse af Promilleafgiften ved Thinglæsningen af deslige Dokumenter, dog mod nogen Forhøielse i de Retsembedsmændene selv tilkommende Betalinger (See oven S. 227—235).

Jeg veed ikke, om Rogen vilde gjøre den Indvending, at, da Ophævelsen af de Afgifter, der fornemmelig i dette Aarhundrede ere fastede paa Retspleien, ikke udelukkende vilde komme Landeieendomsbesidderne tilgode, vilde det ikke heller være ret at søge Bederlaget alene hos dem. Denne Indvending vilde beroe paa en aldeles urigtig Opfatning af hele Sagen. Det er ingenlunde en Fordring af Retfærdigheden, og er end ikke engang gjørligt, at Staten, naar den finder en Afgift saa feilagtig, at den bør ophæves, men ikke seer sig istand til at undvære den derfra hidrørende Indtægt, netop skal søge den fornødne Dækning hos dem, der vare besvarede af hiiu Afgift. Den Afgift, hvorved den skal erstattes, bør derimod som ellers enhver ny Afgift, paalægges dem, der, efter famtlige Forhold, i Overensstemmelse med de for en billig og hensigtsmæssig Beskatning gjældende Grundsætninger, ere nærmest til at bære denne Byrde; og dette synes, i Henhold til hvad der her udsærlig er udviklet, at maatte være Landeieendomsændene, navnlig saa længe der ikke er Tale om mere, end den Deel af den

forrige Landstat, hvorfor de i 1850 bleve fritagne. Forsaavidt det herimod maatte erindres, at ogsaa Kjøbstæderne ere blevne befriede for ældre Afgifter, navnlig for Portconsumtionen og Formalingsafgiften, saa finder jeg det vel klart, hvad de Fleste dog ei ville erkjende, at disse Afgifter, ligesom de, efter deres Bestemmelse blot skulde hvile paa Kjøbstadbefolkningen, ogsaa i det store Gjennemsnit udelukkende bleve baarne af denne. *) Men naar det betænkes, at Kjøbstæderne paa den anden Side ei alene have tabt deres Forret til at brænde Brændeviin, hvilken stod i nyie Forbindelse med Consumtionen, men at ogsaa deres øvrige Forrettigheder med Hensyn til Næringsdrift ere deels ophævede deels betydelig indskrænkede og sandsynligviis mere og mere ville gaae tabte, og at endelig den Befrielse for Bærnepligten, som Kjøbstadbefolkningen forhen nød, er aldeles ophørt, saa er der vist Intet, der kan bringes den i Regning mod den Nedsættelse, der har fundet Sted i de paa Hartkornet og Tienderne hvilende Skatter, for ikke at tale om de mange andre Lettelser, der ere tilstaaede Hartkornet, fornemmelig ved de betydelige Bidrag, der i flere Aar af Rigets almindelige Indtægter ere blevne bevilgede til Fuldbødselsens af Hovedlandeveiene, der ellers størstedelen havde været at bekoste af Hartkornet. Det kan og mærkes, at Bygningskatten, der fornemmelig hviler paa Kjøbstæderne, faaer en betydelig aarlig Tilvæxt paa Grund af de mange nye Bygninger og Bygningsforandringer. Denne Skat svares vel ogsaa af visse paa Landet liggende Bygninger, men kun af saadanne, der ikke staae i Forbindelse med noget Jordbrug, og ei heller ere bestemte til Beboelse for den egentlig til Landet hørende Befolkning, men til Kjøbstadsnæringeres Udvøelse eller til Beboelse for Kjøbstadsfolk (see Forordningen af 1ste October 1802 §§ 35 og 36.) Den er saaledes aldeles udenfor Landsskatten, medens omvendt de Afgifter, der svares af Kjøbstædernes Jorder og Tiender, henhøre til Samme. Selve Bygningskatten, der egentlig rammer og efter

*) See dette Skrifts 3die Bind Side 60—62.

sin Bestemmelse skal ramme Brugshaverne (see 2. Bind S. 178, Note) kunde vist heller være egnet til videre Forhvielse end den, der allerede flyder af Tingenes naturlige Gang.

Som allerede udhævet er Retspleiens Befrielse for de paa samme lagte Afgifter en Retfærdigheds-Fordring, som ikke bør gjøres afhængig af noget Spørgsmaal om Maaden, hvorpaa Staten kan finde Dækning for den Indtægt, som derved fragaar den. Det er kun for efter Evne at bortrydde enhver Hindring for dens Gjennemførelse, at jeg har paavist en bestemt Udvei til denne Dækning og søgt fuldstændig at retfærdiggjøre Samme. Hertil har jeg saa meget mere fundet mig foranlediget, som det dog ei er ligegyldigt, hvilken Afgift der vælges til hiint Formaaels Opnaaelse. Jeg har derhos, i Overensstemmelse med dette Skrifts Bestemmelse, benyttet Leiligheden til yderligere at berøre adskillige for den rette Bedømmelse og fremtidige Ledning af vort Afgiftsvæsen vigtige Spørgsmaal. Men i den Henseende har jeg maattet lade det beroe ved almindelige Antydninger, uden at kunne gaae ind i de nøiere Undersøgelser, hvortil de kunde give Anledning. Jeg skal blot endnu tilføie, at, naar jeg ikke har berørt en Hjælpkilde for Finanterne, hvortil Mange maastee helst ville henvise, nemlig en Indkomstskat, saa er det, fordi jeg allerede forlængst har udviklet en saadan Afgifts Utilraadelighed, navnlig efter vore Forhold, og gjendrevet de Hovedgrunde, hvortil dens Benner støtte sig (See Prøvelse af det Rigsforsamlingen forelagte Udkast til en Grundlov og til en Valglov S. 213—219; af nærværende Skrift S. 128—130, og 3die Bind S. 458—461). Endnu skal jeg gjentagende henvende Opmærksomheden paa, hvor beskedent det er, naar det til Retspleiens Bedste blot foreslaaes, at den frigjøres for de paa samme, deels i det sidste Decennium af forrige Aarhundrede, deels og fornemmelig i det nuværende lagte særlige Afgifter, saa at det dog skulde blive ved den nuværende Tingenes Orden, forsaavidt Underdommerne saa godt som uden alt Bederlag af Staten eller af vedkommende Retsfredse have at udføre alt, hvad der vedkommer Criminalretspleien, Polititilsynet, og meget Andet, som i det Offentliges Tjeneste er

dem paalagt, og derfor maae søge Stadesløsholdelse i de tildeels rigelige Betalinger, der tillægges dem for den Bistand, de have at yde de Enkelte i deres særlige Anliggender. I Gjennemsnit turde hiin første Deel af bemeldte Embedsmænds Tjeneste koste dem nok saa megen Tid, som de Embedsforretninger, hvorfors de nyde Betaling af de Paagjældende. Naar man stiller sin Fordring saa billigt, burde man have saa meget desto større Grund til at vente dens Opfyldelse.

Jøvrigt har Justitsministeren i Anledning af den forhen omtalte Interpellation ansat den Opoffrelse for Statskassen, der vilde være forbunden med Ophævelsen af Afgifterne paa Retspleien, til mellem 200 og 250,000 Rd.*); der er betydeligt over den Størrelse, jeg har tillagt Samme. Men foruden at den Sum, hvortil han særlig har beregnet Justitsfonds-Afgiften, uden Tvivl er for høi, (see oven S. 198) har han under hiint Tal indbefattet Statskassens hele Indtægt af Retsportlerne. En meget betydelig Deel af disse Indtægter bestaae imidlertid af de Sportler, der falde ved de overordnede Domstole, og deriblandt ved Landsover- samt Hof- og Stadsretten. Disse Sportler ville dog, uden Hensyn til at de Tillægsafgifter, der skrives sig fra Aarene 1803, 1812 og 1814, bortfalde, vedblive i deres Heelhed at gaae ind i Statskassen, der lønner alle de derved ansatte Embedsmænd, og det nu endeel bedre end den Tid, Sportlerne bleve anordnede. De ville endog ikke lidet forøges ved de Forhøielser i selve Sportlerne, der, i Følge hvad her udførlig er viist, bør foregaae, naar hine Afgifter ophæves.

Justitsministeren synes vel at antage, at den Omordning af Retsportlerne, som skulde sættes i Forbindelse med oftmeldte Afgifters Ophævelse, vilde medføre en Forringelse i vedkommende Embedsmænds Indtægter, og at man, da disse i det mindste tildeels maatte holdes skadesløse, maatte gjøre Regning paa en Meerudgift i det Hele til et Beløb af 400,000 à 500,000 Rdl.

*) Landstingstidende for Rigsdagens 7de Session S. 831.

(Landssthingsstibende S. 831). — Men efter hvad her udførlig er forklaret med Hensyn til de forskjellige Grene af Retsportlerne, ere disse ingenlunde i det Hele egnede til Nedsættelse; det er kun ved de dermed forbundne Afgifter, at de for en stor Deel ere blevne overdrevne. Naar de befries for denne unaturlige Tilfætning ville adskillige af bemeldte Sportler, og det netop i nogle af de Forretningsgrene, hvorfra de bedste Indtægter komme, nemlig Thingblæsnings- og Skiftevæsenets, egne sig tildeels endog til en ret betydelig Forhøielse; og, ere der end andre, som endog efter Tillægsafgiftens Ophævelse, synes at være vel høie, ligesom der og er enkelte, der aldeles bør bortfalde, saa vil dette rigelig blive dækket ved hine Forhøielser, og det er og forklaret, hvorledes den nuværende Tingenes Orden i visse Tilfælde stiller Retsembedsmændene ved Indtægter, som vilde tilflyde dem, hvis ikke hine Afgifter vare (see oven Side 302—305).

Der lader sig saaledes tilveiebringe en ret tilfredsstillende Ordning af det hele Retsportelvæsen, uden at enten Staten eller vedkommende Retskreds bebyrdes med noget Tilskud til de med Sportler lønnede Retsembedsmænd. Der kunde vistnok være en Deel Forbedringer i Retsvæsenet, hvortil man kunde ønske flige Tilskud; men dette ligger uden for den Reform, hvorom her handles. Denne vil have sit Værd, om end ikke hine andre Forbedringer iværksættes. Det turde endog vise sig, at der kunde findes Midler til Gjennemførelsen af adskillige ja maaffee de meest paatrængende Forbedringer ved Hjælp af af Sportelforhøielser, som uden mindste Tryk lode sig paabyde, naar meerbemeldte Afgifter ophævedes.

CXVI.

3) Om den Indvending mod Betimeligheden af Rets-
sportelvæsenets Omordning, der hentes fra en Om-
dannelse af vort hele Retsvæsen, der, som Følge af
Grundloven, skal forestaae.

Foruden det finansielle Offer, som den Omordning af vort Retsportelvæsen, der kom under Spørgsmaal paa sidste Landssting, forudsattes at ville koste, havde Justitsministeren en anden og mere til hans egen Virkefreds hørende Indvending, den, at der skal forestaae en fuldstændig Omordning af Retspleien, hvilken man, efter hans Mening, burde oppebie, inden man gav sig af med en Forandring i Sportelanordningerne. Jeg har allerede oven S. 242 berørt denne Indvending, og da jeg maatte antage, at Justitsministeren derved havde havt den i Grundlovens § 76 bebudede Adskillelse af Retspleien fra Forvaltningen for Øie, saa har jeg, ved særlig at omhandle de forskjellige, Retsembedsmændene paahvilende Forretninger, der ere Gjenstande for sportelmæssig Betaling, udviklet, hvorledes disse næsten alle enten ere virkelige Bestanddele af Retspleien, eller dog saa wie sammenhængende med denne, at de ei uden mangehaande Ulemper kunne skilles derfra. Dette har jeg i Særdeleshed S. 239—244 omstændelig udviklet med Hensyn til Skiftevæsenet, den af bemeldte Forretningsgrene, der mere end nogen anden eller i det mindste mere end de fleste andre, kunde synes at høre til Forvaltningen, og som netop var den, der havde givet Anledning til, at Sportelvæsenet kom paa Bane i Landsstinget, ligesom den og frembyder en af de betydeligste Indtægtskilder for Retsembedsmændene, efter Justitsministerens Mening endog ligesrem den betydeligste og sikreste. Hvad denne Forretningsgreen angaaer, har jeg derhos fremhævet Loven af 28de April 1850 som et afgjørende historisk Vidnesbyrd om, at vor Lovgivningsmagt ikke har indbefattet den under den Forvaltning, som den ovennævnte Grundlovsparagraf vilde have adskilt fra Retspleien, men at den tvertimod vilde, at

den heelt og holdent skulde blive ved Retspleien. Endvidere har jeg S. 292 bemærket, at dette i al Fald og maatte gjøre Udslag med Hensyn til en anden Forretningsgren, som fra alle Sider har meest tilfælles med Skifteforvaltningen, nemlig Auctionsvæsenet, (jfr. Side 289—291). Det maa og deraf blive en Følge, at Grundloven ikke heller kan tjene til Hjemmel for hiin Fordring med Hensyn til nogen af de øvrige i de hidtilværende Sportelreglementer omhandlede Forretningsgrene. Blandt disse er der vel een, der i sig selv ikke hører til Retspleien (Notarialforretninger), men den kan ligesaalidet henføres til Forvaltningen, navnlig efter det Begreb om denne, hvoraf ovennævnte Lov af 28de April 1850 indeholder en bestemt Anerkjendelse. Og i de Love, der fuldstændigst have gennemført Adskillelsen mellem Justitien og Administrationen (navnlig de franske) er Notariats-Institutet betragtet som et Tilbehør til den første. Ei heller er det gjørligt efter noget i sig holdbart Begreb, at betragte enten den nyssnævnte eller nogen anden af de Forretninger, der ere Gjenstande for Sportelreglementet, som Dele af Forvaltningen, alene med Undtagelse netop af Skifteforvaltningen, der ordentligviis er forbunden med Forsorg for de Umyndige og Bestyrrelse af disses Midler. Ellers have alle fornævnte Forretninger det tilfælles, at de ikke gaae ud paa nogen embedsmæssig Forsorg enten for Statens eller for nogen større eller mindre Communes Lary eller for noget andet offentligt eller halvoffentligt Anliggende, men kun have Enkeltes Interesse, fornemmelig deres Retsbetryggelse til Gjenstand. Det er ogsaa i det Foregaaende oplyst, hvorledes alle de førnævnte Forretningers Henlæggelse til Justitsembesmandene medfører en saadan Bequemmelighed og Betyggelse for alle Bedkommende, og ved Siden deraf tilføder at anordne saa lempelige Betalinger, at man ikke vil kunne finde nogen anden Ordning af Forholdene, der i den Grad vilde tilfredsstille disse Hensyn.

Det bør imidlertid ikke være ubemærket, at Retsembedsmændene, ogsaa have adskillige, tildeels ikke libet byrdefulde, Forretninger, der i Sandhed høre til Forvaltningen, saasom Polititilsynet, Deeltagelse i Communalbestyrrelsen

og anden Medvirkning i offentlige tildeels communale eller halvcommunale Anliggender, saasom med Hensyn til Veivæsenet, Sundhedsvæsenet, Forsvarsvæsenet, Brandvæsenet med meget andet, hvilket alt nogenlunde lod sig indbefatte under de forskjellige Grene af Politiets Virksomhed. Ogsaa er det allerede bemærket, at Børgers Udnævnelse og Bestyrelse af Umyndiges Midler, der for det Meste er forbunden med Skiftesvæsenet, men dog ingenlunde hører til dets naturlige Bestanddele, kunne henføres til Forvaltningen. Men det træffer sig just, at der, paa meget enkelte Undtagelser nær, ingen Betaling bliver at erlægge til Retsembedsmændene for de her saaledes nævnte Forretninger eller for andre, der lig dem kunde henføres til Forvaltningen, og selv, hvor undtagelsesviis en saadan er paabuden, saasom for Udstedelse eller Paategning af Passer, har den ikke faaet Plads i Sportelreglementet af 22de Marts 1814 saa lidet som i noget ældre for Danmark givet Sportelreglement (jfr. oven Side 328—329). Alt dette er altsaa Omordningen af Retsportelvæsenet uvedkommende. Retsembedsmændene vilde forresten i det Hele være meget velholdne ved, at bemeldte Forretninger og i Forbindelse dermed de for enkelte af disse fastsatte Betalinger gik fra dem; kun i nogle Kjøbstæder kunne de, vedkommende Retsembedsmænd med Hensyn til deres communale Stilling tillagte, faste Indtægter (fornehmelig af Embedsjorder) være af den Betydenhed, at der maatte gives dem et Bederlag, naar en saadan Afsondring skulde foregaae, ligesom der vel og ere nogle ganske enkelte af hine Embedsmænd, for hvilke deres Pasintrader og den Godtgjørelse, der er dem tillagt i Anledning af den Afgang i disse Intrader, der fulgte af Plakaten af 7de August 1846, kunne have en lignende Betydenhed. Men sligt maatte blive Gjenstand for særlig local Ordning og kunde i intet Tilfælde føre til nogen Udgift for Statskassen, som kunde forjæne at komme i Betragtning. En anden Sag er det, at det vil sørges Bausfælighederne ved den paatænkte Afsondring mellem Retspleie og Forvaltning, at man maatte være betænkt paa Godtgjørelser til de Mænd, der skulde overtage de ovenberørte til Forvaltningen virkelig hørende Forret-

ninger, som nu Retsembedsmændene have at udføre uden noget særligt Bederlag.

Det er forresten sandsynligt, at Justitsministeren, ved at omtale den efter Grundloven fornødne Omordning af Retsvæsenet, ikke blot har tænkt sig det, der umiddelbart ligger i den Adskillelse mellem Retspleie og Forvaltning, som fornævnte § udtrykkelig har bebudet, men at han og har forudsat, at dermed skulde forbindes en indgribende Forandring i selve Domstolenes Indretning, navnlig at der, i Stedet for de Enkeltdommere, som udenfor Kjøbenhavn bellæde Underretterne saavel i Kjøbstæderne som i Landdistrikterne, skulde oprettes nye Domstole for større Kredse (saasom af et eller flere Amter; to turde vel i Regelen være det rimeligste) og bestaaende af flere Medlemmer, hvilke udelukkende skulde beskæftige sig med det, der i strengeste Forstand hører til Retspleien og neppe kunde udøve nogen Virksomhed udenfor de Steder, hvor de fik deres Sæde.

Der findes vel faa lidet i Grundlovs-Forhandlingerne som i selve Sen nogen bestemt Udtalelse om, at man havde saadanne nye Domstole for Die. Denne § var uden for Regjeringsudkastet, men blev bragt i Forslag af det til Sammes Prøvelse nedsatte Udvalg, og dette var mærkelig tilbageholdende med Hensyn til Alt, der kunde tjene til fra nogen praktisk Side at opklare den Tanke, som laae til Grund for dets Forslag. Som Medlem af Forsamlingen gjorde jeg mig Umage for at fremkalde bestemte Udtalelser derom, men fik Intet uden nogle af de gjængse høitklingende men lidet sigende Talemaader. Ministeriet indlod sig ikke synderlig paa Sagen, men det viste sig dog tydeligt, at de to Ministre, der toge nogen Deel i Forhandlingerne om denne §, nemlig Justitsministeren og Indrengsministeren, ønskede at holde den borte fra Grundloven eller i alt Fald faae Udtrykket saaledes forandret, at den tabte det Bindende. Kun udtalte de ikke dette med den Kraft og Bestemthed, som vilde have været fornøden, for at holde igjen mod den Strøm, der førte Alt frem, der var indtegnat paa Listen over den Tid's Friheds- og Fremstrids-Tanker. Naar jeg ikke destomindre formoder, at en Ordning af Domstolene i

den ovennævnte Retning laae i Baggrunden, saa er det, deels fordi jeg ikke kan tænke mig den i § 76 bebudede Forandring uden i Sammenhæng med en saadan Ordning, deels fordi det er mig klart, at den Sætning, som indeholdt, var kommen fra Frankrig og Tydskland, uagtet Ordføreren vedblev at paastaae, at den skrev sig fra England. Jeg troer derfor, at man i de franske og i nogle tydske Landes Love, samt i de talrige Skrifter og Journalartikler, hvori fornævnte Sætning i adskillige Aar da var blevet forkyndt i Tydskland, maa søge den Tankegang, der afstyggede sig i ostmeldte Grundlovsparagraph. Jeg kommer i det Følgende til fortellig at oplyse min Berettigelse til denne Betragtningssmaaade. Men først maa jeg dog bemærke, at ogsaa Grundlovens § 79, der ligeledes skyldes Udvalget, og hvorom iøvrigt alt det nye Anførte gjelder, maa, naar den skal gjenføres, gjøre en Omordning af vore Domstole nødvendig i det mindste med Hensyn til Straffesager. Derimod ligger der Intet, der tyder paa en saadan Omdannelse, i § 74, der for Resten og hidrører fra Udvalget; thi baade i Følge sine Udtryk „den dømmende Magts Udøvelse kan kun ordnes ved Lov“ og efter Udvalgets Udvikling af dens Betydning, indeholder den kun, at Domstole ei kunne indrettes eller ophæves eller omdannes uden den lovgivende Magts Mellemkomst, hvilket, da det har viist sig, at den ei skal anvendes paa de Forandringer af en eller anden Jurisdiction's Udstrækning i Rummet, der jevnlig af lokale Grunde blive fornødne*) ikke indeholder Andet end, hvad der ganske forstaaer sig af sig selv.**) Denne § kunde endog synes at bevise, at man den Tid ikke tænkte paa nogen omfattende Forandring i vor Retsindretning; thi i saa Fald vilde man upaatvivlelig ved en udtryffeligt, om end nok saa løs Forkyndelse af den paatænkte nye Tingenes Orden, have givet den i sin nuværende Skikkelse saa ganske magre § nogen Betydning.

*) Som t. Ex. den ganske nylig udkomne Bekjendtgjørelse fra Justitsministeriet af 9de August 1856, der indeholder en saa godt som almindelig Omordning af Justitsdembederne i Holland.

**) See Prøvelse o. s. v. Side 243—244.

Skjøndt jeg nu maa antage, at den af Justitsministeren udtalte i Grundloven bebudede fuldstændige Omordning af Retspleien, virkelig ligger paa Bunden i Grundlovens § 76, saa kan jeg dog ikke deri finde nogen antagelig Grund for at udsætte Omordningen af Sportelsvæsenet. De Forandringer, der maatte foregaae med Hensyn til Criminalretspleien, ville ikke betage de locale Retsembedsmænd, som denne nu paahviler, nogen Indtægt. Man kunde derimod maaffee mene, at de derved vilde befries for en byrdefuld Green af deres Embede, og at det derfor heller ikke vilde være fornødent at lade dem beholde saa gode Sportelindtægter, som de, der under den nærværende Tingenæs Orden, billig bør tillægges dem. Men det er for det første ikke klart, om de derved, at Hovedbehandlingen og Paafjendelsen af visse Straffesager gaaer over til de nye Kredsretter, for en Deel under Medvirkning af Eedsvorne (saakaldte Nævninger), ville faae nogen betydelig Lettelse i deres Arbeide. Blev de end frie for en Deel af dette, saa turde det øvrige maaffee i flere Henseender blive besværligere. Det vil være aldeles fornødent, at der i hver af vore nuværende Jurisdictioner eller i alt Fald i Kredse, der i det Hele snarere maatte være af mindre end af større Udstrækning, bliver en med fornøden Retsindsigt og Erfaring forsynet Embedsmand, der blandt andet skal føre Tilsyn med Lovens Efterlevelse og ved Forhør eller paa anden Maade indhente de Oplysninger om forefaldende Brud paa Lovene, der behøves inden Sagen kan overleveres til den Domstol, der, med eller uden Eedsvorne, haver yderligere at behandle og paafjende den. Denne Embedsmand maa, hvor det er lovligt og fornødent, være berettiget og forpligtet til at anholde de Paagjældende, og disse maae forblive i det under hans Tilsyn staaende Fængsel, indtil Sagen kommer saavidt, at den kan afgives til Kredsretten. Men ogsaa efter at dette er skeet vil det idelig paaligge ham at indhente de yderligere Oplysninger, som Kredsretten maatte finde fornødne, men som denne enten aldeles ikke eller ikke uden uforholdsmæssig Bebyrdelse kunde tilveiebringe ved at kalde de Bedkommende ind for den ofte temmelig langt fraliggende Ret. Den idelige Brevverling,

ofte ogsaa personlige Conference mellem ham og Kredsretten, der vilde blive fornødne, naar Noget skulde udrettes, vilde forvalde bemeldte Embedsmand et Betsvar, der i Forbindelse med den foransførte foreløbige Undersøgelse, og hvad deraf videre følger, vist ikke sjældent vilde koste ham mere Tid, end om han havde havt selvstændigen at føre den hele Undersøgelse. Hvorvidt en saadan Udstykning af den Virksomhed, hvorved Sandheden skulde udfindes, vilde kunne føre til Maalet, ligger for langt borte fra mit Gemme, og saa længe intet bestemt Grundlag for den paatænkte Ordning foreligger, kan man ikke gaae ind paa deslige Undersøgelser. Dog har jeg her forudsat, at den hele forberedende og tilhaandegaaende Virksomhed, som Kredsretten vilde behøve, bliver hos en enkelt Lokaldommer, uden at jeg har kunnet befatte mig med den nærmere Ordning, som der i saa Henseende kunde træffes. Jeg skal blot i Almindelighed bemærke, at, dersom hiin Virksomhed skal fordeles mellem Flere, nemlig dersom der foruden Stedets Dommer skal være en særlig Politimester, der uden Dommersforretninger skulde have Politiofsynet, maaskee og en offentlig Anklager, som hver skal have sin Deel i denne Virksomhed (Noget, der iøvrigt vilde være i det Systems Aand, som man vil indføre her i Landet) saa vil det i høi Grad bidrage til at gjøre Sagens Gang tung og langsom samt til at svække Retshaandhævelsen. Fremdeles vil der være en Mængde af mindre betydelige Straffesager, der ikke uden en hele Retshaandhævelsen lammende Vidtløftighed og Betsvarlighed kunne behandles ved en fraliggende, af flere Medlemmer bestaaende, Ret. I sige Sager, hvortil de fleste af dem, der nu betegnes som Politisager, men ogsaa adskillige andre, maatte henhøre, maatte vel de nuværende Underdommere beholde deres fulde nuværende Arbeide, og dersom man paa den nylig berørte Maade vilde give Flere Deel i deslige Sagers Behandling, saa vilde det kun være dem til forøget Byrde. Men sæt endog, at Byfogder, Herredsfogder og Birkedommere vilde faae en betydelig Lettelse ved den med Criminalsager foregaaende Forandring, hvilket vist neppe Noget, som ret kan sætte sig ind i Forholdene, tør paatage sig paa Forhaand at forsikre, saa vil den Afgang

i Indtægter, eller hvad der kunde have mere Rimelighed for sig, den Afgift, som kunde paalægges dem til nogen Løttelse i de mange og store Beføstninger, som den nye Indretning vilde paaføre det Offentlige, ligesaa vel lade sig anordne under et forbedret Sportelreglement som under det nuværende.

Forfaavidt hine nye collegialiter indrettede Domstole ogsaa maatte blive første Instantz for de borgerlige Retsager, saa er den Indtægt, som derved vilde fragaae de i vore nuværende mindre Retskredse ansatte Embedsmænd, saa ubetydelig, at der ei kunde blive Tale om nogen Stadesløsholdelse, som derfor kunde tilkomme dem; og paa den anden Side vilde de neppe heller derved faae en saadan Løttelse i deres Embedsforretninger, at den kunde frembyde Anledning til at formindste deres øvrige Embeds-Indtægter. Det vilde useilbarlig være fornødent, at visse mindre betydelige Sager, hvilke maaskee i de fleste Jurisdictioner vilde udgjøre den større Deel af dem, der foresalde, fremdeles blive hos de i de mindre Kredse ansatte Dommere; thi Borgernes Udgang til at faae deres Rettigheder haandhævede, vilde i en utaalelig Grad blive besværet, saafremt de, selv i de ubetydeligste Sager, skulde søge en Domstol i lang Afstand fra deres Hjem, og hvor Retsbeføstningerne maatte blive betydelig høiere end nu ved Underretterne. Endvidere turde det i mange Tilfælde være fornødent, at Vidneforklaringer ogsaa i de Sager, der iøvrigt hørte under en Kredsret, optoges af Localdommeren, da den Byrde, som vilde være forbunden med Reiser til et fjernere Sted, ikke kunde paalægges Vidnet uden et Bederlag, hvilket i ikke meget betydnende Sager vilde blive alt for byrdefuldt; ikke at tale om de Tilfælde, hvori det formedelst Sygdom er Bedkommende umuligt at møde i Retten, men Dommeren maa indfinde sig paa dets Hjem. Underdommerne maatte vel nyde de anordnede Gebyrer for den Deeltagelse, de beholdt i de Retsager, hvori Gebyrer udredes; men disse vilde i det Hele kun indeholde et ringe Bederlag for Arbeidet. Iøvrigt gjelder og her, hvad der forhen er bemærket, at en forudgaaet Forbedring af Sportelreglementet ingenlunde vil forøge Bankeflighederne ved at udfinde den Indflydelse, som den omhandlede Forandring

bør have paa ovennævnte Embedsmænds Indtægter. Det turde endog ved Udarbejdelsen og Gjennemførelsen af de omfattende Love, som den paatænkte Omdannelse af Rettergangsvæsenet vilde udtræve, fra flere Sider være uønsket, om man først var kommet ud over den heller ikke lidet vanskelige og vidtløftige Sportelsag. Desuden vil en hensigtsmæssig Ordning af Betalingerne for de forskellige Forretninger, der nu ere forbundne med Retspleien, beholde sin Rytte og Anvendelighed, hvilkensomhelst Fordeling af bemeldte Forretninger, der i Forbindelse med hiin indgribende Reform maatte blive foretagen. Denne vilde vel gjøre nogle særegne Bestemmelser fornødne med Hensyn til Sportlerne ved selve Kredstrætte; men dette vilde ingen videre Vanskelighed have.

CXVII.

Fortsettelse. Udførlig Undersøgelse over det Spørgsmaal, hvorvidt der er Udsigt til, at den Omdannelse af vort Retsvæsen, der er omhandlet i det foregaaende Afsnit, vil i en nærforestaaende Tid blive gennemført; derunder adskillige tildeels ved de senere Dages Begivenheder foranledigede Betragtninger og Oplysninger angaaende nogle for vort Retsvæsen vigtige Emner.

Men hvad der fremfor Alt taler mod Sportelsagens Udsættelse efter den Omdannelse af det hele Retsvæsen, som antages at være antydet i Grundloven, er, at der ikke høves mindst Udsigt til, at denne vil blive gennemført i en nærliggende Tid. Jeg har oven Side 134 yttret, at det var en Udsættelse ad calendae græcas, hvorfor Ministeren saaledes tog Ordet. Det Berettigede i dette Udtryk turde allerede være klart for Enhver, der vil tilbagefalde sig Forhandlingerne i Grundlovsagen og derhos betænke, at der i de siden forløbne 7 Aar aldeles Intet enten paa Rigsdagen eller i Pressen er fremkommet, der kan betragtes som et Bidrag til Løsningen af det,

der den Tid fra alle Sider blev erkjendt som en meget vanskelig Opgave. Da det imidlertid vilde være formeget fordret af vor nuværende Læseverden, at den uden videre Anviisning skulde befatte sig med hine Forhandlinger, skal jeg her udhæve og belyse hvad dièse indeholde til Retsfærdiggjørelse for hiint Udtryk.

Alf den om Forhandlingerne i Rigsforsamlingen af 1848—1849 udkomne Tidende Sp. 2456—2465 vil det kunne sees, hvorledes det ovennævnte Udvalg søgte at begrunde den af Samme foreslaaede nye § 63 h, hvilken som § 76 gik over i selve Grundloven. Ordføreren fremstillede den deri udtalte Sætning som en af de store Grundtanker, der „i det mindste saaledes som man nu er vant til at skrive Grundlove,“ ikke burde savnes i en saadan. Han fandt, at man ikke burde forsømme den betvemme Leilighed, som nu havde frembudt sig til at slaae slike store Tanker fast i vort Fædreland, om man end ikke kunde gjøre Rede for Maaden, hvorpaa de kunde gennemføres, ja at man burde gjøre det,“ selv om man ikke havde den fornødne indre Overbeviisning om deres Rigtighed, idet man maa hvie sig for en „lang verdenshistorisk Erfaring.“ (Spalte 2459—2460). Det var Englands og saa godt som alene Englands Exempel, hvorpaa han beraabte sig til Hjemmel for den Paastand, at hiin Sætning burde indskrives i vor Grundlov. Der blev imidlertid deels af mig deels af Tscherning anført bestemte Kjendsgjerninger, der vidne om, at dømmende og administrativ Myndighed og det netop i høist betydelige Anliggender ere forenede i Storbrittanien (Sp. 2463—2465) og i mit oftere omtalte Skrift: Prøvelse o. s. v. har jeg yderligere, skjønt kun i Korthed, oplyst, hvorledes dømmende og administrativ Myndighed ere mærkelig blandede i hinanden, ja at endog den ene Green af den lovgivende Magt (Overhuset), tillige er Rigets øverste Domstol. Den hele engelske Tænkemaade, og Maaden, hvorpaa den engelske Forfatning, der, som bekjendt, ikke beroer paa en skreven Grundlov, har dannet sig, kunde heller ikke tilstede, at hiin i de philosophiske Skoler opkomne skarpe Adskillelse der havde et Hjem. Ordføreren modfagde ikke de paaberaabte Kjendsgjerninger, ei heller indlod han sig

paa at forklare, hvorledes de kunde forenes med hans Paa-stand. Derimod udtalte han, at man i England fandt det, „der netop er nødvendigt i ethvert constitutionelt Land, navnlig den fuldstændigste Tillid til den hele Retspleies Fortrinlighed, og at Dommerne der indtage en saadan Stilling, som ikke i noget andet Land.“ De Udtryk, hvori han anpriste den engelske Retspleie, vare uden Tvivl noget overdrevne; men jeg vil gjerne erkjende, at England, navnlig i de 15 Stordommere, der udgjøre Hjørnestenen for den engelske Retsforfatning, har en Dommer-stand, saa udmærket ved dyb Indsigt, udstrakt Livserfaring, øvet praktisk Blik og ægte konservativ Tænkemaade, forbunden med almindelig anerkjendt Retsindighed, for ikke at tale om deres glandsfulde Stilling, der i England har saa meget at betyde, at der maaskee ikke i noget andet Land gives en Samling af Dommere der aldeles kan sættes ved Siden af Samme, og ganske vist ingen Dommerstand, der paa en saa tilfredsstillende Maade som de vilde kunne vide at røgte det Skald, der er nedlagt i deres Hænder.*) Kun veed jeg ikke, hvorledes dette kan tjene til anbefaling for Grundlovens § 76; efter hvad der forhen er bemærket, maatte det tvertimod føre til den Erkjendelse, at den der forkyndte Adskillelse ikke er en nødvendig Betingelse for et fortrinligt Retsvæsen. Men naar det glipper med den Hjemmel, som England skulde afgive for hiin Paastand, saa veed jeg ikke, hvor man skal finde den „lange verdenshistoriske Erfaring“, hvorfor enhver Indvending og Tvivl burde i al Nymyghed trække sig tilbage. Næst efter England maatte Sverrig være det constitutionelle Rige, hvor man snarest skulde søge sliq lang Erfaring, men ligesom det neppe er meent, finder man i al Fald heller ikke der hiin skarpe Adskillelse. Til Norge kan man heller ikke tye; thi foruden at den Tid, hvori det har hørt til de constitutionelle Lande, vel ikke kan kaldes lang, saa har hverken dette Riges Grundlov udtalt fornævnte Adskillelse, og heller ikke har nogen Bestræbelse herfor viist sig i Norges

*) Jernsør Prøvelse o. s. v. Side 306—308.

constitutionelle Liv, men man er der rolig blevet ved det Forhold mellem Domstolene og Forvaltningen, som havde dannet sig under Foreningen med Danmark, og som med enkelte fra de forskellige Stedforhold hidrørende Afvigelser var det samme som i Danmark. De øvrige Landes Constitutioner og netop de, hvori hiin Adskillelse er udtalt, kunde allerede paa Grund af deres yngre Alder ikke her komme i Betragtning; for en stor Deel vare de paa den Tid, hvori hine Forhandlinger foregik, splinternye, og det varede ikke længe, førend selv de, der havde størst Tro til saadanne Forsatningers Levskraft, maatte see, at de ikke vilde blive gamle.

Jøvrigt er Frankrig den Stat, der kan fremvise den omhyggeligste og meest gjennemførte Adskillelse mellem Retspleien og Forvaltningen. Men det er under Consular- og Keiser-Regjeringen, at Ordningen saavel af Retspleien som af Forvaltningen, hvortil dog allerede Grunden var lagt i Frankrigs ældre Love, fik sin rette Udvikling og Fasthed, og i de senere constitutionelle Tider vedligeholdt den sig i den Skikkelse, som Napoleon havde givet den, uden nogen i dens egentlige Væsen indgribende Forandring. Selv ved et løst Bekjendtskab med de fra denne store Hersker hidrørende Love bliver man vaer, at det, hvad der ei heller var at formode, ingenlunde var lagt an paa ved en uafhængig Retspleie at beskærme Borgerne mod Regjeringen og dens Organer, men at Formaalet deimod var at styrke Regjeringsmyndigheden ved at forskaffe den fleersidig Indflydelse paa Retspleien, ved at give Begrebet om Retsfager det meest indskrænkede og det om Regjeringsfager det videste Begreb, og ved at lægge Afgjørelsen af alle Tvivlsmaal om Grændserne i Regjeringens Hænder. Dette har jeg fortellig men dog, som jeg troer, tilstrækkelig belyst, deels under selve Grundlovsforhandlingen, deels i min titnævnte „Prøvelse“ S. 284 jevnfør S. 305—306; see og min i Haandbog 6te Bind S. 542.

Medens jeg nu aldeles ikke kan finde, at den begavede Ordfører i Grundlovsfagen har fremsørt Noget, som kan tjene til Retsfærdiggjørelse for det Forslag, der blev optaget i oftmeldte

76de §, erkjender jeg gjerne, at der var meget Smukt og Sandt i, hvad han udtalte med Hensyn til det, der dog er Sagens egentlige Kjerne, nemlig Domstolenes Selvstændighed. Naar han yttrede, at jo mere Indflydelse, der gjennem Folkerepræsentationen gives den bevægelige Folkemening, desto nødvendiggere er det, at den dømmende Myndighed indtager den høie Plads, som tilkommer den (Sp. 2460), saa var dette en sand og træsfende Tale, som man ei kan lægge dem nok paa Hjerte, der nu ville, at den bevægelige Folkemening skal beherske Regjeringen, og at denne, naar den smukt bøier sig for Folkemeningen under dens bølgende Bevægelser, tillige bør anvende de ikke ringe Midler, hvormed Grundloven har forsynet den, til at bringe samme Bøielighed ind i Domstolene. Men naar man seer paa Birkeligheden og ikke paa Skynet, saa maa man erkjende, at vort Fædreland, inden det fik sin nuværende Grundlov, var i Besiddelse af hiint store Gode. Det var og har i flere Slægtfølger været en i vore Kongers og i Folkets Bevidsthed dybt rodfæstet Erkjendelse, at en upartisk Retshaandhævelse baade er Thronens og Borger sikkerhedens fasteste Bærn, og at den var at finde hos vore Retter, navnlig hos Landets øverste Domstol, og det ligesaavel, naar der skulde stiftes Ret mellem Regjeringen og de enkelte Borgere, som naar disse traadte frem mod hinanden. Jeg har i dette Skrift havt Leilighed til at fremstille et flaaende Exempel paa vore Domstoles Fasthed ligeover for Regjeringens Duffer, saavel som og paa Regjeringens forstandige og rolige Holdning, naar en Retsfag, der var den magtpaaliggende, gif den imod. (3 B. S. 359—369). Jeg kunde let anføre flere Tilfælde af det Slags, men den Udvikling, hvert især kunde kræve for at sees i sit rette Lys, tillader ikke, at jeg herpaa indlader mig. Imidlertid skal jeg dog her endnu henvise til min Belysning af det i Anledning af Rigsretsdommen af 28de Februar 1856 paa Høiesteret gjorte Angreb. Vel hvilede Høiesterets Uafhængighed ikke paa nogen constitutionel end ikke paa en organisk Lov. Tvertimod gaae de til forskjellige Tider denne øverste Domstol givne Instruxer ud fra den Forudsætning, at Kongen kunde finde for godt, af og

til at indfinde sig i Høiesteret, og at det da var ham forbeholdt selv at bestemme, hvorledes Dommen skulde affiges. Det var og vedtaget, at Høiesterets Justitiarius ved dens aarlige høitidelige Aabning, efterat Boteringen var tilendebragt, henvendte det Spørgsmaal til Kongen, hvad hans Majestæt befalede, at der skulde være Dom i Sagen. Men dette var kun en Form, der antydede Kongens constitutionelle Dommermyndighed, og man har ogsaa i England rigelig nok af Former, der henviser til, at denne Myndighed hører Kronen til, uagtet dens Hænder harer ikke i egen Person udøver Samme. Det turde endog i forbigangne Tider have bidraget til at opretholde Høiesteretsdommernes Uforkrænkelighed, at de vare at ansee som Kongens egne Domme. Det var ligesuldt en afgjort Sag, at Kongen ikke personligen dømte eller tog Deel i Dommene. Og ligeledes var det en almindelig Bevidsthed hos Regjeringen og Folket, at Dommerne kun havde at rette sig efter deres samvittighedsfulde Overbeviisning om, hvad der er ret, og at de ikke vare udsatte for noget Slags Forsølgelse eller Tilfidesættelse, naar de dømte mod Regjeringens Ønsker. Denne *lex in cordibus scripta* gav i Gjærningen Dommerne den ønskeligste Selvstændighed; og der turde være Mangel, som ogsaa fra den Side finder vor nærværende Tilstand mindre beroligende end den, som vi have forladt. Der var forhen Ingen, der tænkte sig det som en Mulighed, at Regjeringen vilkaarlig kunne tage hans Eiendom fra ham. Men i det Dieblit, Grundlovens § 87 erklærede Eiendomsretten for ukrænkelig er der opstaaet en almindelig Frygt for en saadan Krænkelse, der siden stedse til stor Skade for den almindelige Retsfølelse har vedligeholdt sig*). I lige Maade turde Tilliden til Domstolenes Selvstændighed snarere være blevet svækket end styrket ved Grundlovens § 78, der netop maa antages at være skrevet i dette sidste Niemed. Den Undtagelse fra den deri forkyndte almindelige Sætning om Dommernes Inamovibilitet, som Sen gjør med Hensyn til de

*) See mit Skrift, „Eil Belysning af Fæstesagen o. s. v.“ fornemmelig Bilag E.

Dommere, der have fyldt det 65de Aar, giver en Regjering Leilighed til i en kort Tid at bortfjerne den større Deel af Landets høieste Ret, og ved at besætte de ledige Pladser med Mænd, som gaae i den for Diebliffet herstende Retning, saa godt som skabe en ny Høiesteret. Vistnok kunde vore Enevoldskonger, endog uden Hensyn til hiin Alder, have gjort det Samme; men Alle vidste, at de ei vilde gjøre det, at de ikke uden at rokke en af Tronens fasteste Støtter kunde gjøre det, og man skal ikke kunne anføre noget eneste Exempel paa, at en Høiesterets=Udsesfor er blevet affkediget, eller at han har lidt nogen Tilfidesættelse eller Fortrædigelse, fordi han havde deeltaget i en Dom, der ei var Regjeringen behagelig. Men just den Omstændighed, at en vis Alder er udhævet, som berettigende til at affkedge en Dommer, uden at han ønsker det, giver let Anledning til, at denne Alder ansees som en retfærdiggjørende Grund for en saadan Affkedgeelse, og at et indflydelsesrigt Parties Paatrængenhed kan arbejde paa ved Hjælp af denne § at faae saadanne Forandringer bevirke i Høiesterets Personale, som det for sine Hensigter finder tjenlige. Den Pensionsskyld, som der paakastes Staten ved Embedsaffkedgeelser, blev vel i en ældre Tid af Regjeringen betragtet med særdeles Alvor; nu bliver det derimod ikke ændset, at Statskassen bebyrdes med flere og flere store Pensioner, naar Affkedgeelsen skeer i en Retning, som de hnde, der ansees for Folkemeningens Organer. Der er endun Gæt i bemeldte §§ Historie, som nu maa findes særdeles mærkeligt. Efter det af Regjeringen forelagte Udkast til Grundloven var den Alder, hvori en Dommer kunde affkedges uden sit Vnske, 70 Aar, men, paa Forslag af det nedsatte Udvalg, blev den sat saaledes som § 78 nu viser. Til Styrke for denne Forandring blev intet Andet anført end følgende „Udvalgets Fleerhed (8 Stemmer, hvoriblandt Formandens) har troet, at denne Ret gjerne kunde (sic!) indrømmes Regjeringen, saafremt Dommeren havde fyldt sit 65de Aar.“ Men til denne vist nok meget løse Begrundelse sviedes følgende beroligende Ord, „Uden Dommerens eget Vnske vilde Regjeringen vist nok ikke benytte denne Ret, med mindre Dommerens

Svagbed var faa almindelig erkjendt, at Ingen med Foie kunde mistænke Regjeringen for nogen Tilbøielighed til at have andre Hensyn end Retspleiens Lærv for Dic.“*) Den betydelige Virkning, bemeldte Forandring har havt, og den endnu betydeligere, som man let kan give den, ligger nu for Alles Dine. Ogsaa sees det, hvorledes det staaer sig med den udtalte Forvisning, hvorved man søgte at nedslaae de Betæneligheder, som Forsamlingen kunde have ved den foreslaaede Forandring. Den havde vist nok stor Deel i, at Forandringen blev anseet som faa uskyldig, at, uagtet den kun havde en svag Fleerhed for sig i Udvalget, dog i selve Forsamlingen, aldeles ikke blev Gjenstand for nogen Strid, men gik igjennem med en meget overveiende Pluralitet. Jeg skal iøvrigt, hvad Sen i dens Heelhed angaaer, henholde mig til min oftnævnte „Prøvelse“ S. 253—256; der har jeg ikke heller undladt blandt Andet at udhæve, hvorledes fornævnte af Forsamlingen vedtagne Forandring gav en af mine Indvendinger forøget Vægt. Dog er det kjendeligt at jeg den Tid ikke har tænkt mig, at den havde en saadan Betydning som jeg nu, efter at mit Syn derfor er blevet opladt, maa tillægge den.

Foruden at Retspleiens Selvstændighed frem for alt havde sin Støtte i den ovennævnte dybt indgroede Bevidsthed, har den og i flere Slægtfølger været opretholdt ved en Organisation af Domstolene og af Dyrighedsmagten, der hidrørte fra hiin Retsbevidsthed, men som naturligt igjen styrkede den. Bore Love have nemlig ladet en Mængde Sager blive under Domstolene, og det under de sædvanlige Domstole, der andetsteds navnlig i Frankrig og i de fleste tydske Lande enten ligefrem høre under Regjeringsmyndigheders Afgjørelse, eller under overordentlige saakaldte administrative Retter, hvori, ved Siden af nogle af det sædvanlige Dommerpersonale, ogsaa Embedsmænd, der høre til den under Spørgsmaal værende Green af Forvaltningen, tage Sæde og i Almindelighed have Overvægt. I en

*) See Rigsdags-Tidenden S. 1530.

ældre Tid har man og hos os havt nok af overordentlige Retter, blandt Andet for Sager, der angik Kongens Interesse. Men i Stampes Tid bleve næsten alle flige Retter ophævede eller og, forsaavidt det ei forhen var Tilfældet, Højesteret underordnede. Denne Mand har og, i mange andre Maader, virket for den rette Erkjendelse og kraftige Haandhævelse af Dommernes Uafhængighed. Ved enhver Leilighed indstærkede han, at de hverken hos de Overøvrigheder, til hvilke de ellers stode i Forhold, eller i Cancelliet, eller hos ham som General-Procurer, havde at forespørge om, hvorledes de skulde dømme, men ene og alene havde at rette sig efter Lov og Ret, og ikke kunde faldes til Ansvar uden ved de overordnede Domstole, og omsider ved Landets Højesteret. Ogsaa tog han stedsf skarpt fat paa de Retsembedsmænd, som i saa Henseende ikke forstode deres Stilling, saavel som paa de Øvrigheder eller Collegier, som vilde tilegne sig nogen Indflydelse paa Udøvelsen af den dømmende Myndighed. Man behøver kun at gjennemgaae Rubriken „Retten“ i det Register til den efter hans Død udgivne Samling af Erklæringer m. v., der findes i sjette Bind af dette ogsaa med Hensyn til vor Retstilstands historiske Udvikling høist vigtige Værk, for at finde Beviser paa den Iver og Kraft, hvormed han stedsf ubtaltte sig for hiin Dommernes Selvstændighed og stod igjen mod alt, der kunde true den. Den er og stedsf siden nøie blevet overholdt og havde efterhaanden mere og mere befæstet sig baade i Theori og Praxis. I den Række af Aar, som regnes for en Mennefsaalder, har der kun ganske undtagelsesviis været nogen Dommer her i Landet, der ikke har kjendt denne sin Stilling; og der har ikke heller hos Dommerne været nogen Tilbøielighed til at rette sig efter Collegiernes eller Overøvrighedens Mening, saa lidet som de stode i Fare for nogen Tilfidesættelse ved at gaae imod Samme. Man vil blandt Andet i Stændertidenderne finde ikke saa Beviser paa den Frimodighed, hvormed ogsaa de til Dommerstanden hørende Embedsmænd yttrede sig over de Forhold, der berørte saavel selve Regjeringen som de høiere Øvrighedspersoner.

Af sær Betydning for den dømmende Myndigheds Stilling

i Danmark er det og, at Anklagemagten faa godt som overalt er stilt fra den dømmende, medens de i mange andre Lande ere holdte sammen. *) Det er uden Tvivl baade den i sig naturligeste og den for Alles Ret meest betryggende Tingenes Orden, at det Organ, gjennem hvilket Staten reiser Klage mod den Enkelt, der menes at have krænket det Offentliges Ret, er et andet end det, der har at dømme over denne Klage, og at hiint første Organ ligeledes haver videre at forfølge det Offentliges Ret, hvis det Udfald Sagen faaer ved en underordnet Domstol, ikke findes fyldestgjørende. **) Imidlertid turde der være Mange, der mene, at Justitsvæsenet netop bevares i dets Reenhed ved, at ogsaa Anklagemagten er i de høiere Domstoles Hænder, navnlig i Modsætning til den hos os gjeldende Tingenes Orden, hvorefter Anklageretten for det meste er henlagt til en Embedsmand, der udgjør et betydeligt Led i Forvaltningen, og denne Tanke har ogsaa stundom viist sig hos vore Liberalister. Vel er det nu saa, at Anklageretten hører under Begrebet om Justitsvæsenet, men den er dog ikke nogen Deel af Dommeryndigheden og kan ikke dermed være forenet uden at betage saavel det Offentlige som den Paagældende en Deel af den Sikkerhed, som kan have, naar de holdes adskilte. Paa den anden Side er der intet betænkeligt ved, at den er tillagt en anseelig Embedsmand i Forvaltningsfaget, thi dersom ikke de af ham uafhængige Dommere finde Anklagen tilstrækkelig begrundet, saa faaer den ikke nogen Virkning. Iøvrigt har denne Embedsmand aflagt ligesaa tilfredsstillende Prøver paa Retskundskaber, som de Mænd, der ansættes i Dommerembeder***); Noget, der tillige tjener til Betryggelse for,

*) Det kan herved mærkes, at, skjøndt i England denne Skilsmidse er fuldkommen med Hensyn til de Forbrydelser, der høre under Eedsforretterne, saa savnes den dog med Hensyn til en Mængde tildeels ikke ubetydelige Straffesager, som ere undtagne fra den sædvanlige Rettergangemaade; see min „Prøvelse o. s. v.“ Side 316.

**) See min Haandbog 6te B. S. 526—532.

**) I en ældre Tid har dette ikke saa ganske været Tilfældet, men ligesom det efterhaanden mere og mere er blevet det, saaledes er enhver Undtagelse

at han i sit øvrige Kald ikke vil glemme Retsreglerne, hvilke ogsaa Forvaltningen har at iagttage. Af Roeskilde Stændertidende for 1844, Sp. 3861—3862, 3864—3865, 3868 cfr. Sp. 3851—3852, 3869—3870, 4024, 4036 m. fl. St. sees, at der i bemeldte Stænder fremkom endeel Tvivl og Indvendinger inod Bestemmelsen i Forordn. af 28de Februar 1845, § 4, der har ophævet den Forening af Anklageretten med den dømmende Myndighed, som forhen undtagelsesviis fandt Sted i Kjøbenhavn, i det Udskillige meente, at det vilde have været mere i sin Orden, om Anklagemagten var blevet overdraget Criminal- og Politirettens Formand, end at den blev nedlagt i en juridisk Dørighedsmands (Politidirecteurs) Hænder. Men man vil uden Tvivl tillige see, hvor svagt Forsvaret var for denne Mening, hvilken heller ikke blev gjort gjældende af Forsamlingens Fleerhed eller fik nogen Indflydelse paa Anordningen. Der er og meget Andet i vore Dørigheders Virkefreds, der vedkommer Justitsvæsenet, og som i andre Lande er lagt i de høiere Domstoles Hænder. Hertil hører det Tilsyn, som de have at føre med Underdommerne, saavel hvad den almindelige Retspleie angaaer, som og i Særdeleshed i Henseende til Skiftevæsenet, Overformynderivæsenet, Pantevæsenet m. v. I min Haandbog 3 B. S. 65—66 har jeg udviklet dette Tilsyns Natur og viist, at det aldeles ikke medfører noget Indgreb i den dømmende Myndighed. Dørigheden haver blot paa Regjeringens Begne at paapege saadanne Feil og Forsømmelser i de forskjellige Grens af Retshaandhævelsen, som ikke indstrænke deres Virkning til Enkelte, der selv kunde paatale den Uret som maatte være dem tilspøiet, men enten have Indflydelse paa Retspleien i dens Heelhed, eller og vedrøre saadanne Enkelte, der ikke ere istand til selv at hævde deres Ret, og derfor staae under Regjeringens særlige Forsorg. Forsaavidt Dørigheden ikke ved Bemærkning og Raamindelse kan rette den befundne Brøst

ophørt, efterat den anomale Amtsmandsmyndighed, som tilkom Besidderne af ældre Grevsfæber og Baronier, blev ophævet ved Grundloven.

kan den dog ikke afændre nogen Retsafgjørelse, men maa, efter Sagens Bessaffenhed, enten ved retlig Paataale, eller ved Andragende for den øverste Regjeringsmyndighed søge at raade Bod, paa hvad den finder ulovligt. Herved holdes de forskjellige Myndigheder uden Tvivl fuldkomnere fra hinanden, end om det var vedkommende Overdomstol, der havde at føre det ovennævnte Tilsyn, medens det tillige vilde tilkomme den at paakjende de Retsfager, som den ved dette Tilsyn blev foranlediget til at reise. Ved Siden heraf er det ogsaa klart, at den i et enkelt Amt besfikkede retskyndige Dyrighed maa være istand til at føre et ganske anderledes virksomt Tilsyn med de enkelte Retskredsse i Samme, end et Dommercollegium for en af mange Amter bestaaende fælles Retskreds. Allerede ved sin collegiale Indretning er et Saadant mindre fliffet til at udøve hiint Tilsyn; men desuden maa det være i en temmelig Afstand fra en stor Deel af Provindsen, og dets Virksomhed maa næsten altid holde Samme i den By, hvor det har sit Sæde, medens Amtmanden staaer i mangehaande og idelige Berørelser med enhver Retskreds i det ham betroede Amt. Det Anførte finder og Anvendelse med Hensyn til den Myndighed, der tilkommer Amtmanden, til naar den af Kongen besfikkede Dommer af en eller anden Grund ikke kan beklæde sit Dommersæde da at udnævne den, der skal træde i hans Sted, saa og til at besfikke ham en Medhjælper til de Forretninger, som han ei selv kan overkomme. Amtmanden er hurtigere end vedkommende Overret istand til at træffe en saadan Foranstaltning, og er derhos mere bekjendt med de Forhold og Personligheder, der herved bør tages i Betragtning. Men han kommer heller ikke ved denne Leilighed til at afgjøre noget Retspørgsmaal, han har ikke at bedømme, hvorvidt Dommeren i en given Sag er pligtig eller berettiget til at vige sit Sæde, men udnævner blot den Mand, der skal modtage det, forudsat at Dommeren enten efter egen Beslutning eller efter høiere Rets Dom fratræder Samme; og, forsaavidt der er Spørgsmaal om aldeles at fjerne en Underdommer fra sit Embede, saa kan Amtmanden end ikke paa egen Haand

foreløbig iværksætte dette, men maa indstille det til den høieste Regjeringsmyndighed, og hvor denne finder sig besværet til at suspendere Dommeren, er det dog kun vedkommende Domstol, der endelig kan fratagende ham hans Embede. Hverken Amtmanden eller den høiere Regjeringsmyndighed kommer saaledes ind paa Domstolens Omraade. Saafremt det derimod var Provindsens Overret, som skulde tage de i ovennævnte Tilfælde fornødne Beslutninger, saa vilde det ikke blot forvolde en mærkelig Lamhed og Langsomhed i Foranstaltninger, som kunde være paatrængende, men det vilde og træde i Veien for den fuldkomne Upartiffhed, hvormed Retten i sin Tid bør kunne paafjende Sagen.

Det sees heller ikke, hvorledes man paa ethvert Trin skulde kunne holde alle deslige Foranstaltninger i Justitsager hos Domstolene og borte fra Regjeringsmyndigheden. Naar der nemlig opstod nogen Anke over, hvad Overretten i Udøvelsen af den samme tilkommende Tilhørsret foretog eller efterlod, saa vilde man dog vel ikke, at Vedkommende derom skulde gaae til Høiesteret; hvilket, foruden at føre til en fordærvelig Langsomhed, vilde bringe denne øverste Domstol ind i en Virksomhed, der hidtil har været den fremmed, og som vilde forstyrre den Reenhed i Retspleien, som i fuldeste Grad findes i vor Høiesteret.*) Der er neppe heller Noget, der tvivler om, at alle Tilfælde af foransførte Slags høre under Justitsministeriets endelige Afgjørelse. Den nærværende Strømning i Meningerne er ingenlunde for at indskrænke dets Myndighed eller udvide Domstolens. Man hører tværtimod nuomstunder Tale om Justitsministeriets Myndighed endog over Høiesteret, som maa forbause Enhver, der er opdraget i den gamle Fortrustning til dennes Uafhængighed. Herved skal jeg imidlertid ikke nu opholde mig. Men det er aabenbart, at, hvis Justitsministeriet

*) Der er vel noget i Forholdet mellem denne øverste Domstol og den øverste Regjeringsmyndighed, der ikke i sin Form er ganske, som det skulde være, nemlig at et og andet afgjøres ved Bevilling, som egentlig burde afgjøres ved et Decret af Retten. Men det er i praktisk Henseende uden al Bigtighed.

ligesom forhen Cancelliet, er det Sted, hvorunder, med Undtagelse af hvad der er egentlig Retsfag, alle til Justitsvæsenets Haandhævelse sigtende Foranstaltningers Prøvelse og Bedømmelse omsider henhører, saa er det mere i sin Orden, at de deels udgaae fra, deels udføres af Øvrigheder, der ere Ministeriets Organer, end at de først skulle gaae igjennem Domstolene.

Det turde af det Foranførte være klart, at Grændserne mellem Domstolenes og Øvrighedens Virksomhed hos os netop ere trufne paa en saavel begrebsmæssig som med Hensyn til Følgerne for den borgerlige Frihed og Sikkerhed aldeles tilfredsstillende Maade. Det fortjener ved denne Leilighed at udhæves, at den bestemte Mod sætning mellem Øvrighed og Domstol, som saa skarpt er udpreget hos os, ikke findes andetsteds, Norge allene undtagen, hvor den har udviklet sig ligesom i Danmark, og hvor den ogsaa under dets nye Forfatning uforandret har saaledes vedligeholdt sig, saa og i det væsentlige i Sverrig. I England og i Franrig betegner Udtrykket Magistratur netop de høiere Domstole; og i Tydskland har „Obrigkeit“ heller ikke faaet den eiendommelige Betydning som dette Ord har faaet i Danmark og i Norge. Denne er isørigt ingenlunde den oprindelige, og er heller ikke blevet optaget i den almindelige Sprogbrug, hverken i det daglige Liv, eller i den hølere. I Christian den femtes Lov synes den vel enkelte Steder at være iagttaget, men er paa ingen Maade fastholdt.*) Derimod har den efterhaanden udviklet sig saaledes i vort Lov- og Forretningsprog, at det ingen Retskyndig falder ind at bruge disse Ord i Flæng; og det er en stor Fordeel at have en fast Talebrug til Betegnelse af saa vigtige Begreber som de her omhandlede, saa at man vist nok bør holde ved den. Man kunde og hvis der behøvedes nogen yderligere Hjemmel, finde den i Grundlovens § 77. Denne § knytter sig til det anerkjendte Retsprog, ligesom den og er skrevet med Hensyn til vore

*) See min Haandbog 3 B. S. 1—2.

Forhold og de Spørgsmaal, der vare opstaaede her i Landet. Men ganske anderledes forholder det sig med § 76, der i eet og alt røber, at den er kommen fra Udlandet. Selv Ordet „Forvaltning“ var i denne Betydning, hvori det her er brugt, uden Borgerret i vort Sprog. Det tydske „Staatsverwaltung,“ heed hos os „Statsstyrelse“ eller „Regjering,“ medens det uden Tvivl i sin Oprindelse tydske Ord „forvalte“ kun brugtes i Forhold til en bestemt Gjenstand, hvorved det isvrigt ogsaa kunde sættes i Forbindelse med Justits og Retspleien, ja endog finde Anvendelse paa det, der ligger over den borgerlige Verden, t. Ex. at forvalte Sakramenterne. Men man vil hverken i nogen dansk Lov eller i nogen Regjeringsakt og neppe heller i noget Skrift, der kunde have nogen Betydning for den juridiske Sprogbrug, have fundet „Forvaltning“ brugt som et Abstraktum og som Modsætning til Retspleien. Vel blev det i Præmisserne til den Anordning, der under Navn af „Allgemeines Gesetz“ under 28de Mai 1831, udkom angaaende Provindstalsstænders Indførelse i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen forkyndt, at Administrationen i disse skulde adskilles fra Justitsvæsenet, ligesom og flere under 15de Mai 1834 til Fuldbyr-delse deraf for Hertugdømmerne givne Anordninger iagttog denne Sprogbrug. Men hverken i den danske Anordning om Provindstalsstændernes Indførelse eller i nogen anden Anordning for Danmark var der Tale om det der saaledes skeete i Hertugdømmerne, hvilket og kun for de derværende Forhold havde nogen Betydning. Det hidrørte og for en stor Deel fra Holsteens Forhold til Tydskland, og de Spørgsmaal, der siden Befrielseskrigen havde bevæget sig i dette, hvor der og var en ganske anden Anledning dertil.*) Den Maade, hvorpaa det

*) Man vil maaskee falde over det Ovenanførte, som om det gik ud fra den Forudsætning, at ogsaa Slesvig var en Deel af Tydskland. Men det vilde være en forsættelig eller uforsættelig Misforstaaelse. Hverken fra dansk eller fra tydsk Side var der Tanke om nogen Forpligtelse mod Tydskland til at ordne Forholdene saaledes i Slesvig som det maatte skee i Holsteen; men det maatte af flere Aarsager ansees

blev gennemført i Hertugdømmerne påseede sig heller ikke for Danmark, hvor Retsfager og Regjeringsfager for længst vare adskilte paa en mere tilfredsstillende Maade, end det nu seete der. Det var sandelig kun ved Hjælp af Bekjendtskab med Indretningerne og Tilstandene i andre Lande, at man nogenlunde kunde forstaae Grundlovens § 76, jeg siger nogenlunde, thi, ligesom denne §§ Betydning ikke blev sat i noget klart Lys ved Udtalelsen i den saa kaldte grundlovgivende Forsamling (see oven Side 367 ff.) saaledes vidnede og det, der ikke lang Tid efter foregik med Hensyn til Loven angaaende den jorddrottlige Stiftesforvaltningens Ophævelse af 28de April 1850 om, hvorlidet man hermed var paa det Nene. (See S. 241—242 jfr. S. 363.)

Endnu skal jeg bemærke, at til de ovenberørte Sager, der i Danmark, men ordentligvis ikke i andre Stater, ere en reen retlig Behandling undergivne, høre, foruden en Mængde andre Politifager, de, der angaae Politistraffe; thi, naar den Paa-gjældende ei frivillig vil underkaste sig samme, kunne de ordentligvis ei paalægges anderledes end efter Dom affagt udenfor Kjøbenhavn af den sædvanlige Dommer og i denne Hovedstad vel af en særegen Ret, men af en Ret, der er indrettet paa at yde den samme Betyggelse som en af vore Overdomstole. Derhos blive i Politifager de sædvanlige Retsformer iagttagne, forsaavidt Sagens Betskaffenhed nogenlunde tillader det, og Dommen saavelsom den hele Behandling staaer under Appel til de høiere Domstole, naar Sagen har den Betydenhed, som efter de ellers gjeldende Regler (hvilke hos os fordre langt mindre end i de fleste andre Lande) er fornøden, for at den kan indbringes for disse Domstole. Det giver uden Tvivl, ogsaa med Hensyn til Politiets øvrige Virksomhed, en ikke ringe Betyggelse mod

for en Pligt imod Slesvig, navnlig og for ikke at bringe det i en Underordning mod Holsteen, ogsaa der at forandre den anomale Tilstand, hvori dets Retspleie, ligesom den holsteenste, havde befundet sig. See mit Skrift for den danske Stats Dyreholdelse i dens Helhed, S. 201—205.

Overgreb, at det udøvende Politi er i Mænds Hænder, som ere dannede til og indøvede i Retfærdighedens Tjeneste. Denne Tingenes Ordning har vel og sin Skyggeside. For mangfoldige hver for sig smaae, men dog, fordi de daglig forefalde, i deres Heelhed vigtige Sager, der behandles politiretviis, bliver Rets- haandhævelsen nemlig besværet ved den Omstændelighed og den Holden paa strenge Beviser, som her finder Sted, ligesom og Sager af det Slags netop i de Lande, hvori man ellers søger det Forbillede, hvorefter vi skulle rette os, behandles meget summariff. Men fra den Side, hvorfra man fik § 76 indbragt i vor Grundlov, maa det ubetinget betragtes som et Gode, at de sædvanlige besyttende Retsformer ogsaa i hine Sager ved- ligeholdes i den muligste Grad. Rigsdagen har ogsaa allerede ved sin første Samling vedtaget en Lov, som størstedeels op- hævede, hvad Politiretsbehandlingen endnu havde af Giendom- meligheder til Lettelse for de Rejsøgende (Lov af 14de Juni 1850.*)

*) Jeg maa isøvrigt herved bemærke, at det Provindsialstænderne i 1846 forelagte Lov-Udkast angaaende Indskrænkning i de daværende Over- politiretters Virkefreds, gif ud paa, at mangfoldige Sager, der ved Anordningerne Tid efter anden vare blevne henlagte under de ved Forordn. af 25de Martz 1791 indrettede Overpolitiretter, skulde gaae over til Landsoverretterne og deriblandt alle offentlige Straffesager. Men jeg antog og antager endnu, at det vilde have været i Samsundets Tarv, om det med Hensyn saavel til Tyendesager, der udgjorde den nærmeste Gjenstand for Forordn. af 25de Martz 1791, som til enkelte andre private Politifager var blevet ved den i denne Forordning trufne Tingenes Ordning, der ei blot førte til en hurtigere og mindre beko- stelig Behandling, men og gav Formodning om en til Forholdenes Natur mere svarende Afgjørelse. Tidligere havde jeg i Cancelliet givet Anledning til et Circulaire af 9de November 1819, hvorved en fuld- stændig Ophævelse af Overpolitiretterne blev sat under Spørgsmaal; men ligesom Collegiet, efter at have taget de desangaaende indhente- de Betænkninger under Overveielse, opgav dette (jevnsør den udførlig ophsvende Note ved bemeldte Circulaire i den løstingsste Samling), saaledes blev det siden min Overbeviisning, at der vare en Deel Sager, hvori den ved Forordningen foreskrevne Behandling meer var

Naturligviis beholder Politiet dog en betydelig Virksomhed, der hverken er bunden til Rettergangsformer eller er Gjenstand for Paaankning til Overdomstolene. Men der er vel Ingen, der tænker paa, at dette skulde være anderledes; at Politiet, for at jeg skal bruge nogle i min tidnævnte „Prøvelse“ Side 263 anførte Exempler, ei skulde være beføiet til uden i saa Henseende at være underkastet Indankning for Overretten „at træffe selv de simpleste Foranstaltninger, som kunne være fornødne til at forebygge væmmelig Stank eller andet, som er til Fare for Sundheden, til at holde Bei og Passage aaben, til at sikke mod Skade, hvormed faldefærdige Bygninger eller andet Saadant true Borgerne“ o. s. v. o. s. v. Der gjøres nuomstunder kun alt for paatrængende og hensynsløse Fordringer til Bestyrelsen om at stride ind med sin Myndighed for at afværge enhver Ulempe af hine Slags, og man finder nu lidet af den stundom overdrevne Omhed for de Enkeltes Frihed og Eiendomret, eller af den Frygt for de af deslige Forholdsregler flydende Omkostninger, der navnlig fra Kommunernes Side jævnlig traadte i Veien for, hvad Regjeringen ønskede i deslige Retninger. Men naar en saadan Myndighed dog ei kan undværes, saa maa det være til Betryggelse for Borgerne, at den er nedlagt i Retsembedsmænds Hænder. Der kan i alt Fald intet være bedre svarende til den Aand, hvori der blev talt for den Bestemmelse, der indeholdes i Grundlovens § 76. Og uagtet Hensigtsmæssigheden af de Foranstaltninger, Politivirigheden ved foranstørte eller lignende ofte meget betydende Leiligheder finder sig beføiet til at træffe, ligesaa lidet nu som under vor forrige Forfatning kan blive Gjenstand for nogen Prøvelse ved Domstolene, saa kan man dog med Virkning ty til disse, hvis Dyrigheden har overskredet Grændserne for dens Myndighed. Dette er udtrykkelig hjemlet ved Grundlovens § 77, og saa meget jeg end i disse Henseender har havt mod Sammes Indhold, saa

stemmende med Samfundets Lære, end den, som de vilde nyde ved Lands-Overretterne.

har jeg dog ingenlunde miskjendt, enten at fornævnte Spørgsmaal bør kunne sættes under Domstolenes Afgjørelse*), eller at dette udtrykkelig burde hjemles i Grundloven. Jeg udtalte mig kun mod den Bei, ad hvilken dette skulde skee, i hvilken Henseende jeg aldeles henholder mig til ofmeldte mit Skrift, Side 256 ff. Herved maa jeg dog bede uøie bemærket, at, naar jeg meente, at slike Spørgsmaal, efter at den Bedkommende havde søgt sin Anke afhjælpen hos Overøvrigheden eller Ministeriet, rettest burde afgjøres af en Rigsret, saa er dette udtrykkelig betinget af, at slike Sager der kunde behandles uden Vidtløftighed og ingenlunde i Rettergangsformer (S. 257—258). Man havde den Tid ikke endnu faaet den i Grundlovens § 72 sidste Leed bebudede Lov. Det var iøvrigt kun for Grundlæggningens Skyld, at jeg foreslog hiin Bei og ikke at gaae til Høiesteret. Som jeg bemærkede, tvivlede jeg ikke om, at Myndigheden, hvis den blev nedlagt i denne Domstols Hænder, vilde blive brugt med Maadehold og med Hensyn til det virkelige Livs Lærø (S. 262). Saafremt der nu kunde

*) Dette har jeg allerede bestemt udtalt i min Haandbog 3 Bind Side 15—16, og 6 Bind Side 533—544, hvor jeg i det Hele tør mene, at jeg har sat Forholdet mellem Øvrighedsmagten og Dommermagten i et klart Ly8. I det mindste vil man ikke kunne beskylde mig for at have villet udvide den første paa den sidste Bekostning. Under min Embedsvirksomhed har jeg ligeledes steds, hvor der var Anledning dertil, af alle Kræfter søgt at hævede Domstolenes Myndighed, medens jeg dog erindrer, at jeg ved enkelte ikke ubetydelige Leiligheder modsatte mig en attraaet Tilladelse til at bringe et Anliggende for Domstolene, som Andre fandt dertil egnet. Saavel i det ene som i det andet Tilfælde er jeg blevet de Grundlæggninger tro, som jeg offentlig har lagt for Dagen, og jeg tør antage, at de, som vilde gjøre sig bekjendte med disse Sager, maatte finde, at jeg i dette Stykke har været en ikke uværdig Efterfølger af Stampe, medens jeg ingenlunde kan eller vil paastaae, at have ført en saa fortjensfuld Kamp for de rigtige Grundlæggninger som han; om end intet andet vilde have manglet, saa var der i min Tid ikke den Anledning til sliq en Kamp, som i hans.

være Tale, om hvilken af disse Veie der skulde vælges, vilde jeg maaskee være tilbøielig til, i Betragtning af det, der i Virkeligheden bedst vilde betrygge det rette Udfald, at vige noget fra Grundfætningen. Jeg skal endnn henvise til en i juridisk Tidsskrift 3. Bind 2. Hefte S. 1—44 meddeelt Bedømmelse over en Afhandling af en anseet tydsk Forfatter og Embedsmand, hvori den i den tydske Literatur saa yndede fuldkomne Søndring mellem Justits og Politi er forsøgtet i dens største Overlighed. Jeg tør antage, at jeg i denne Bedømmelse klarlig har godtgjort, at hiin fuldkomne Søndring maa lamme begge hine for Borgernes Sikkerhed og Velvære saa vigtige Statsvirkosomheder, og at den i Særdeleshed let kan føre til de Overgreb fra Politiets Side, som man dog har lagt det an paa at forhindre. Jeg turde og der nok saa skarpt som noget andet Sted have udviklet, hvorledes den Justitiens Keenhed, som man vil tilveiebringe ved at holde saavel Politiet som ogsaa alt andet, der ei i strengeste Forstand hører til Retspleien, udenfor Justitsembedsmændenes Virksomhed, vil føre til, at Retsvidensfaben og Retsanvendelsen, meer og meer udarter til en død Lovkundskab og Lovanalyse, fremmed for de Livsforhold, der skulle ordnes ved Lov og Ret.

Det her Udviklede turde være nok og mere end nok for at godtgjøre, at vi ingenlunde have nogen Trang til den Forandring i den hidtilværende Tingenes Orden, som Grundlovens § 76 har bebudet, men at det er sandsynligt, at den, og det netop med Hensyn til det, der skulde være Hovedformaalet for Samme, Retspleiens Selvstændighed, vilde føre til en Tilbagegang. Jeg har iøvrigt maattet behjælpe mig med Formodninger om den Retning, hvori det maatte være paatænkt at gennemføre hiin Forandring, thi, ligesom Grundlovsforhandlingerne intet derom indeholde, saaledes har hverken nogen af de begavede Mænd, der fandt denne Paragraphs Indførelse i Grundloven nødvendig, eller nogen Anden i alle de Aar, der siden ere forløbne, ydet det mindste Bidrag til at bringe Klarhed heri. Det synes, at man ved denne som ved flere lignende Leiligheder har flaaet sig til No, efter at man

havde faaet de Grundsætninger forkyndte, som efter „den Tids Maade at skrive Grundlove paa“ hørte hjemme i Samme. Man kan derfor heller ikke i en nær forestaaende Tid gjøre Regning paa at see et Forsøg paa det da givne Løstes Indfrielse. Eschering, som ikke yndede bemeldte Paragraph, eller de mange andre Løster, som man paa Lykke og Fromme fik ind i Grundloven, udtalte, at Paragraphen dog ikke heller kunde være farlig, da Tiden maatte være lang, inden det i Samme Behov kunde komme til Udførelse. Skjøndt han, som han bemærkede, havde gjort sig al mulig Umage for at holde den ude, meente han dog, at den som en smuk Tanke kunde uden Skade blive staaende, men at den, i sin Udøvelse, vilde blive fortæret af Tiden *). Man maa vistnok her, som ved mange andre Leiligheder, erkjende, at denne Mand, skjøndt om ikke ligesom den meest indflydelsesrige saa dog en af de meest indflydelsesrige Forjæmpere for den Tanke, der til hiin Tid kom til Magt, trængte dybere ind i de virkelige Forhold end de Mange, der meente, at man udrettede noget stort ved at faae alle den Tids Dindlingstanter indskrevne i Grundloven. Men dersom ingen nær Udsigt er til, at man vil være istand til i en bestemt Lov at legemliggjøre den i Grundlovens § 76 løst henkastede Tanke, saa forekommer det mig uforfvarligt at henstyre den Omordning af Retspleieren, der fra alle Sider anbefaler sig, indtil det omsider maatte lykkes at løse hiin Knude; og at Staten imidlertid skulde vedblive at oppebære de ubillige Afgifter, hvormed Retspleien er blevet besværet. Det vilde være sørgetligt, om hine Løsteparagrapher, som man fik ind i Grundloven, foruden den Forstyrrelse, som de i mange Maader have virket og fremdeles ville virke i vor Retsstilstand, ogsaa skulde bruges til at tilbagevise indlysende og vigtige Lovforbedringer, som ellers uden store Vanskeligheder lode sig gennemføre.

Maaskee Noget vil mene, at al Tale om Betæneligheder og Vanskeligheder ved Adskillelsen af Retspleien og Forvaltningen er forgjæves, ja endog upassende, da det er Noget,

*) See omtvænte Tidende Sp. 2465.

som engang er befalet ved Rigets Grundlov, for hvilken Enhver maa hvie sig. Men de forskjellige Paragrapher, der bleve bragte ind i Grundloven for at forkynde de meest gangbare af den Tids Yndlingstanke, og deriblandt § 76, indeholde dog kun Opgaver for den tilkommende Lovgivning og Statsstyrelse, og ville først, hvis det i Tiden maatte lykkes at løse disse Opgaver, blive til bindende Regler. Ved den blotte Udtalelse af, at Retspleie og Forvaltning skal adskilles, er ikke den Lovs Indhold og Skikkelse givet, hvorved dette skal gjenføres. Det maa vel, ifølge Grundloven, være Pligt for Regjeringen og for Folkerepræsentationens Medlemmer, at henvende deres Opmærksomhed paa den dem stillede Opgave, men, sæt at de ingen Løsning kunne finde, hvorved Retspleiens og Forvaltningens Formaal kunde fremmes, saa var der intet videre for dem at gjøre. Det vides nu ikke, at Rogen endnu har seet sig istand til at fremkomme endog blot med de første Grundlinier til en saadan Lov. Men naar det endog maatte komme til et gennemarbejdet Forslag, saa vil det dog være fornødent, at den hele lovgivende Magt fuldstændig enes om at ophviele det til Lov. Ingen af dens tre Bestanddele kan være pligtig til at vedtage en Ordning af disse Forhold, hvorved den finder, at de kun ville komme af Lave, eller at det Gode, der skulde virkes, er saa tvivlsomt, og saa blandet med Ulemper, at det ei kan veie op mod de Beføstninger og andre Opoffrelser, som denne nye Ordning vilde kræve. Det maa i ethvert Tilfælde kun tjene til at fremme en tilfredsstillende Opløsning, at de Vanstueligheder og Tvivl komme for Dagen, som man maa overvinde, for at bringe en saadan Opløsning istand. Men indtil dette lykkes, maa man hjælpe sig med den nuværende Tingenes Orden og ikke staae imod saadanne Forbedringer, som kunne indpasse i samme; kun bør man vogte sig for, hvad der kunde lægge Hindringer i Veien for en mulig fremtidig Fuldbgyrdelse af det, Grundloven har tilstøttet. Selv denne blot negative Fordring bliver just ikke strengt iagttaget af den nuværende Regjering. Saaledes viser den forhen omtalte Bekjendtgjørelse fra Justitsministeriet af 9de August 1856

§ 1, at Borgermester-Embedet i en Kjøbstad, hvor det var og, saavidt vides, stedsse har været skilt fra Byfoged-Embedet (Nakskov), nu dermed er blevet forenet. Man har uden Tvivl ved denne, vel og ved flere Leiligheder, antaget, at det med Hensyn til Grundsætningen ikke kan have en saadan Vigtighed i en enkelt Kjøbstad at holde de Embeder adskilte, der paa de allerfleste Steder ere forenede, at man derfor skulde opgive en Forandring, som man fra andre Sider fandt anbefalelig. Smidlertid er det vist, at Forandringer af det Slags ville, paa de vedkommende enkelte Steder, forvolde Banffeligheder ved der at gennemføre den bebudede Adskillelse. Uden tvivl at have nogen Dom over hiint Regjeringens Foretagende, tør jeg derfor paastaae, at det ikke vilde være blevet iværksat, saafremt man havde tænkt sig, at Grundlovens § 76 i en nær forestaaende Tid kunde og skulde fuldbyrdes. Regjeringen havde ellers allerede i adskillige Aar, inden der var Tale om Grundloven, naar Leilighed dertil gaves, adskilt hine to Embeder, hvor de forhen havde været samlede. Og de jydske Stænder have i Anledning af det i 1836 forelagte Udkast til en Communalanordning for Kjøbstæderne, saa godt som eenstemmig andraget paa, at denne Adskillelse ved indtrædende Vacance maatte foregaae i enhver By, hvor dette nogenlunde lod sig udføre, paaberaabende sig blandt andet, at Borgermesteren, naar han tillige er Byfoged, altsaa og Politimester, faaer Leilighed til at forskaffe sig for stor Overmagt i Communens Anliggender. Dette blev vel ikke optaget i Anordningen af 24de October 1837, men nærmest fordi der uden for de Kjøbstæder, hvori Adskillelsen allerede var iværksat, kun vare ganske faa, hvori det endnu kunde findes gjørligt*); naar Vacance i nogen af disse faa Kjøbstæder siden indtraf, var man altid betænkt paa at iværksætte Afsondringen**). Jeg vil tvivl ikke

*) See Viborg Stændertidende for 1836 Sp. 1252—1254, 1294 og 1314, samt Collegialtidenden for 1837, S. 885, Note.

***) Dette skete vel først i Aarhus ved Reskript af 4de April 1848, og i Randers ved Resolution af 6te Mai 1850. Men Reskriptet af

paastaae, at det just var af hiint i de Viborger Stænder udhævede Hensyn, hvilket ikke havde rørt sig i Roeskilde, at man i nogle af de større Stæder, hvor Borgermester- og Byfoged-Embederne havde været forenede, igjen havde skilt dem ad. Dette er derimod fornemmelig skeet, fordi Forretningerne vare blevne for omfattende til, at een Mand kunde ventes paa en fyldestgjørende Maade at ville kunne bestyre begge Embeder. Der var dog naturligviis ikke at tænke paa hine Embeders Adskillelse som en almindelig Grundsætning; thi i de allerfleste Byer har Byfogden allerede som saadan den hele Magistratsmyndighed. Jeg antager og, at de Forhold, hvorunder Regjeringen, som meldt, nylig har forenet hine forhen adskilte Embeder, have været en Deel forskjellige fra dem, hvorunder den i en ikke langt fraliggende Tid har skilt disse Embeder fra hinanden, hvor de forhen vare forenede. Hvad der i saa Henseende er skeet i August Maaned 1856 er kun paafaldet mig som et Beviis paa, hvorlidet Regjeringen endnu bereder sig paa at gjennemføre Grundlovens § 76. Jeg har isøvrigt ikke mærket det mindste til, at Rogen derved har fundet Anstød; denne med mange andre af Grundlovens Løsteparagrapher er saa lidet indgroet i deres Bevidsthed, som ved enkelte Leiligheder synes at sværme for disse Løsters Gjennemførelse, at der kan skee meget i den modsatte Retning, uden at de mærke det.

Men alt bærer hen til, at det vil gaae med Grundlovens § 76, som Tscherning forudsaae. Det er ikke usandsynligt, at der aldrig vil komme noget til dens Virkeliggjørelse sigtende Lovudkast frem; og skeer det, vil det dog efter Sagens Vidtløstighed og de mangfoldige Tvivlsmaal, hvortil dens Enkelt-

1848 var aldeles grundet i den af det da nylig ophævede Cancelli gjorte Indstilling. Og hvad Resolutionen af 1850 angaaer, saa viser Departementstidenden for 1850 S. 714—715, at Cancelliet i 1839 havde ønsket Afsondringen, men at det under de daværende Forhold ei lod sig gjøre, naar vedkommende Embedsmænd skulde have nogenlunde tilbørlige Indtægter, hvilken Hindring ved en senere indtruffen Vacance blev hævet.

heder maa give Stof, blandt andet fra den finantzielle Side, være vanskeligt, at det, enten saaledes som det bliver forelagt, eller i nogen omændret Tilstand finder det Samtykke i alle tre Bestanddele af den lovgivende Magt, som vilde være fornødent, naar det skulde ophøies til Lov. Det turde saaledes let see, at den hele Sag efterhaanden hendøde. Det turde og være sandsynligt, at bemeldte Grundlovsparagraph, tilligemed flere, der kun indeholde lignende Almeensætninger, ved den Om-dannelse af Grundloven for Danmark, som neppe kan und-gaaes, vil paa grundlovmæssig Maade blive ophævet, og Statens lovgivende Magt saaledes blive befriet for et unatur- ligt Baand, som de i 1848—1849 forsamlede Mænd havde fundet for godt at kaste paa deres Eftermænd.

Det har iøvrigt ogsaa viist sig i andre Stater, at Love og Foranstaltninger, som deres Grundlov havde bebudet, ere bortfaldne og gaaede i Forglemmelse, fordi den lovgivende Magt ei har seet sig istand til at gennemføre Samme paa en til Formaålet nogenlunde svarende Maade. Denne Skjæbne har til Exempel Norges Grundlov været underkastet, uagtet den ingenlunde har været saa rund med Løfter og Bebudelser som den danske. Jeg skal i saa Henseende blot nævne dens § 94, der indeholder, at en ny almindelig civil og criminal Lovbog skulde foranstalles udgivet paa det andet ordentlige Storting (cfr. § 95). En ny Criminallov er vel nu ud-kommet, dog først efter 28 Mars Forløb, men til en almindelig civil Lovbog — en meget vanskeligere Deel af hiint i Grund-loven bebudede Arbejde end det, som man i 1842, vistnok meget forsvarligt, fik bragt istand — er der endnu intet Spor og der turde neppe være Noget der nuomstunder gjør Regjeringen en Bebreidelse for, at dette endnu staaer tilbage, ei heller Noget, som venter at see det udført.

Skjøndt, som allerede bemærket S. 168, den i vor Grund-lovs § 79 paabudne Indførelse af saakaldte Rævninger vistnok er en væsentlig Bestanddeel af den fuldkomne Omordning af vor Rettergang, hvorefter Justitsministeren vil have Sportel-sagen sat i Beroe, saa har jeg hidtil ikke særlig paaapeget den

overordentlige Tilvæert, som de med hiin Omordning iøvrigt forbundne Banskkeligheder vilde faae ved den Forbindelse, hvori den maatte sættes med Fuldbyrdselsen af nysnævnte Paragraph. Jeg har nemlig deels under Grundlovsforhandlingerne Sp. 2488—90, deels end yderligere i min „Prøvelse“ S. 287—353, saa omstændelig fra flere Sider belyst Juryens Væsen, dens Indretning og de Virkninger, den har viist saavel paa dens classiske Jordbund England, som i Frankrig og i de øvrige Lande, hvortil den i en forvansket Tilstand er blevet forplantet, og med Hensikter dertil udviklet de mangfoldige Forandringer i vore Forhold og Anskuelser, der vilde være uomgængelig fornødne, naar man ved deri at indpode Juryindretningen skulde kunne gjøre sig Haab om at forbedre vor Retstilstand, navnlig yde den anklagede Uskyldighed eller Borgersamfundets Fred forøget Beskyttelse. Da Ingen har forsøgt at giendrive noget Led i min Udvikling, vilde det for Tiden ikke være hensigtsmæssigt paany at indlade mig paa denne saa omfattende Sag. Dog er der Get, som jeg, med Hensyn til vore ganske synderlige literære Forhold, ikke skal lade være ubemærket. Det er at Den, som vil uteilige sig med at kaste et Blik i ovenmeldte Udvikling, let vil kunne overbevise sig om, at jeg ingenlunde misgjænder Juryindretningens Værd og ligesaa lidet er en blind Beundrer af vor Criminalproces. Jeg har der udhævet, hvorledes jeg allerede ved min tidligste Optraeden i den juridiske Literatur (1799), og det til en Tid, da det ingenlunde var en Modesag, har i stærke Ord anpriist en Jury, som den rette Wei til at finde Sandheden i Misgjerningsfager. Bistnok var jeg meget langt fra den Indsigt og Modenhed, der kunde berettige mig til den bestemte Dom, som jeg da i ungdommelig Kjæbhed tilegnede mig over hiint Anliggende. Men, ligesom jeg dog ikke var kommen saa let dertil, som mange af dem, der nu dømme over denne Sag, saaledes fremlyser det, at jeg allerede den Tid nogenlunde havde opfattet den Grundtanke, hvorpaa Juryindretningen hviler. Ligeledes vil det sees, at jeg stedse har holdt fast ved denne Grundtanke, og baade ved mangfoldige videnskabelige Udarbejdelser og i min Egenstak

først som Dommer og siden som Medlem af det Regjerings-
 Collegium, til hvilket Omsorgen for Retsvæsenet var betroet,
 har virket for at skaffe den Sandhed Indgang, at der ved
 Misgjerningsfager forekomme flere betydende Spørgsmaal, som
 ikke kunne afgjøres alene ved Hjælp af Love og almindelige
 Regler, men hvorved den sunde, alle de individuelle Forhold
 omfattende, Dømmekraft i sin Umiddelbarhed maa gjøre Udslaget.
 Det har i disse mine Bestræbelser nærmest været de retskyndige
 Dommere, jeg har havt for Øie, og det er endnu kun gjennem
 disses Overbeviisning, at der kan udrettes noget for yderligere
 at udjevne den Klyft mellem de retslærde Dommers og den
 almindelige, men ved Tænkning og Livserfaring skjærpede,
 Menneskeforstands Anstuelser, der endnu er altfor stor, uagtet
 den ældre stive Formalisme dog noget er tilbagetrængt.
 Men derfor miskjender jeg ingenlunde, at en virkelig folkelig
 Deeltagelse i Retspleien jo baade kunde være af særdeles Nytte
 til at fremme denne Udjevning, og derhos kunde faae en vel-
 gjørende Indflydelse paa Folkets Selvfølelse og dets Interesse
 for Retsordenen. Kun turde jeg paa ingen Maade vove det
 Spil med Borgernes Liv og Belsærd, at betroe Dommerkaldet
 enten til de første de bedste blandt de efter Grundloven valg-
 berettigede Personer, som ved Lodtrækning dertil kunde blive
 udtagne, eller til dem, der ved en eller anden vilkaarlig Censur
 maatte blive anseete for dertil stikede. Men intet vilde være
 mig kjærere end, om der kunde findes en anden Vej, ad hvilke
 der, uden nogen saadan Fare, kunde gives Mænd af Folket
 Leilighed til at deeltage i Retspleien. Med Hensyn dertil har
 jeg i mit ovennævnte Skrift S. 313, sfr. S. 346—347 peget
 paa en Fornyelse af vor gamle, i sin nuværende Skikkelse al-
 deles betydningsløse, Meddomsmænds Indretning, tildeels lig
 det „Råmd“, som hjemles i den Svenske Almån Civillag af
 1734, og som med nogen Omændring er vedligeholdt i det i
 1826 udfomne Udkast til en Almån Civillag. Jeg har siden
 nærmere beskæftiget mig med den i hiint Skrift henkaftede
 Tanke, og er derved kommet til den Erkjendelse, at den, dog
 under en i mange Maader fra hiin Svenske afvigende Be-

arbejdelse, ei alene vilde kunne blive en Spire til en Retsudvikling, der først vilde vise sig efter mange Tidens Forløb, men at den endog allerede i en ikke saa langt bortliggende Tid kunde blive en Støtte for Dommerne, naar det gjelder om Spørgsmaal af det oven paapegede Slags. Jeg skal maaskee ved en anden Leilighed gjøre mine Medborgere nærmere bekendte med den hele Tankegang, som ligger til Grund for denne min Ytring. Her var dette for langt fra min Vel.

CXVIII.

Om nogle Forbedringer i vort Retsvæsen, hvorved der ved Sportelreglementets Udarbejdelse kan blive at tage Hensyn. 1) Om Gjenoprettelsen af særegne Skriver-tjenester ved alle Retter.

Det var oven S. 232—233 antydet, at der ved Ansættelsen af enkelte Sportler kunde blive Spørgsmaal om, hvorvidt disse i udstrakte og velhavende Kredse kunde benyttes som Udveie til Forbedringer i Rets- og Politieforvaltningen i disse Kredse, ja at de maaskee endog kunde afgive noget til mindre velstillede Embedsmænd i andre Kredse. Denne Antydning blev i Særdeleshed knyttet til de Betalinger, der blive at tillægge Retsembedsmændene for de Tinglæsningsvæsnet vedkommende Forretninger, hvilke, naar de Paagjeldende befries for de betydelige Afgifter til Statskassen, som efter det nuværende Sportelreglement skulle udredes i Forbindelse med hine Betalinger, kunne, uden at trykke Nogen, modtage en Forhøielse, der kunde faae en saadan Anvendelse. Dette er imidlertid intet bestemt Forslag. Jeg har kun foreløbig villet paapege noget, der kunde fortjene at komme under Overveielse ved Sportelsagens endelige Ordning, efterat man, paa en hensigtsførende Maade, havde givet Mænd, der vare velbekendte med Forholdene i de forskjellige Retskredse, Anledning til at meddele Oplysninger og Bemærkninger over Sagen saavel i dens Heelhed som i dens mangfoldige Forgreninger. Men jeg finder det dog passende

som Stof for hiin Dverveitelse nærmere at forklare mig over de Forbedringer, som jeg har havt for Die, og over den Indflydelse, der mulig kunde gives diise paa Retssportlernes Ansættelse.

Den meest omfattende af de Forbedringer, jeg tænkte mig, var Gjenoprettelsen af særegne Skrivers-Embeder ved alle Retter. Dette vilde vel ikke være andet end, hvad der endnu kan betragtes som den regelmæssige lovhjemlede Tingenes Orden. Men vi ere Tid efter anden komne saa langt bort fra denne, at den i Virkeligheden kun er en Undtagelse, og at Tilbagegangen til Samme vilde være forbunden med saa betydelige Udgifter, og med saa mange andre Banskkeligheder, at der neppe kan være at tænke derpaa, og det saa meget mindre som der under vor nye Forfatning hverken paa Rigsdagen, eller andetsteds har viist sig noget af den Sands for Sagen, der traadte frem i Provindsial-Stænderne. Men det vilde dog ingenlunde være forgjæves, om den Erkjendelse, der udtalte sig i Stænderne, paa nye kunde komme til Live; thi det turde vise sig, at den Rettsbeskyttelse, for hvis Skyld Loven vilde, at der ved alle Retter skulde være særegne Skriversembeder, lader sig paa anden ret tilfredsstillende Maade opnaae uden nogen søkelig Byrde for Landet. Det var og egentlig dette som Stænderne, gif ud paa idet de heelt vel saae de store Hindringer, der traadte i Veien for Gjenindsførelsen af den i Loven hjemlede Ordning.

Der er intet vigtigere for Retssikkerheden end, at der drages Omsorg for, at de offentlige Bøger, der skulle opbevare Rettens Domme, og de Forhandlinger, der tjene til Grundlag for diise, blive førte med Trokfab og Nøiagtighed. Foruden hvad der ellers i det Niemed er anordnet, har man i de fleste Stater fundet det nødvendigt, at saadanne Bøger eller Protokoller føres af en fra Dommeren forskjellig Person, om hvis Paalidelighed Staten, paa bedste Maade, har forsikret sig. Dette var til Exempel, efter de tydske Rigsløve, en uestergivelig Egenskab ved en regelmæssig besat Ret^{*)}, og i de franske Rettergangslove fra

*) I enkelte Lande vare dog Afvigelser derfra indførte navnlig med Hensyn til Patrimonial Retterne.

Napoleons Tid, hvilke væsentlig have deres Rod i Rigets tidligere Love, og i det Hele endnu ere i Kraft, finder man det ved alle Leiligheder indskjærpet, at en dertil bemyndiget Protokolfører skal være tilstede ved enhver, ordentlig eller overordentlig, Ret og ved enhver med Retspleien forbunden Forretning, der er Gjenstand for disse Love. Christian den femtes danske Lov 1 B. 8 Kapitel foreskrev ligeledes, at der ved alle Retter skulde være eedfæstede Embedsmænd til i Protokollerne troelig at optegne, hvis der til Ting og for Retten foreskalder, og deraf meddele de Vedkommende paalidelige Afskrifter. Ligesom hele Kapitlet viser, at dette maa være en fra Dommeren forskjellig Person, saaledes sees det og i Særdeleshed af Art. 5, der paa lægger Dommeren at have Indseende med Skriversens forsvarelige Dypfyldelse af det ham Foreskrevne, at Lovgiveren bygger paa en Medvirkning af to Embedsmænds Eed og Pligt. For at forsikre sig Skriversens Upartiskhed har Loven endog forbudt LandstingsSkrivere at beklæde noget Dommer- eller Skriversembede ved nogen Ret, der hører under Landstinget. Lovens 3 B. 4 Kap. 4 Art., der indeholder, at Skriversen ligesaa lidt som Dommeren maa beklæde sit Embede, naar der findes nogen hans Ære, gode Navn og Rygte, og Oprigtighed paagjældende Sigelse over ham, der ikke behørig er svækket, vidner ogsaa om, hvor megen Vægt Lovgiveren tillægger det, at Retsprotocollen føres af en aldeles paalidelig Mand. Dette fremgaaer ligeledes af Reskr. af 15de Juli 1690 (jfr. Reskr. af 7de Jan. 1696 og Fordn. af 5te Mai s. A.), der indførte kongelig Stadfæstelse ligesaa vel paa Birkeskriverses som paa Birkedommeres Udværelse af vedkommende Birkepatron; hvorhos og Forordn. af 10de Febr. 1736 foreskrev juridisk Examen baade for Dommere og for Skrivere (Post 1. § 1. jfr. Post 3. § 1).

Alt dette uagtet ere dog Dommer- og Skrivers-Embederne Tid efter anden blevene forenede paa de fleste Stæder, fornemmelig fordi Embederne ei hvert for sig kunde give en Familie vedbørligt Udkomme. Lovens 1 B. 5 Kap. 18 Artikel havde vel tillagt begge Rettens Betjente saadanne faste Indtægter, at der ved disse, i Forbindelse med de rigtig nok knappe Betalinger,

der tilkom dem for enkelte Embedsforretninger, synes at have været sørget ret vel for bemeldte Embedsmænd, navnlig med Hensyn til den mindre Tid deres Forretninger da kostede dem. Men det er oven udførlig vist, at den Deel af de i bemeldte Lovsteder dem anviste Indtægter, der uden Tvivl vilde have været den bedste, saa godt som aldrig kom uden for Papiret, og at den efter ganske faa Aar blev forvandlet til en ubetydelig Pengegodtgjørelse, der siden yderligere er indskrumpet og nu paa de fleste Steder endog aldeles taget tilbage, og at ligeledes den anden af hine i Loven hjemlede Indtægter efterhaanden kom i et stigende Misforhold til det Pligtarbejde, der blev lagt paa dem, og derhos under vor nye Forsatning er blevet betydelig formindsket (S. 140—157). Ved Siden af de faste Indtægters Ophør eller Nedsættelse og den Mængde af ubetalte Forretninger, hvormed Retsembedsmændene mere og mere bleve byrdede, blev det en viensynlig Nødvendighed at være betænkt paa andre Midler til at skaffe dem sømmeligt Udkomme. Dette Middel fandtes vel for en stor Deel i den Forøgelse, der ogsaa Tid efter anden foregik i de Forretninger, hvorfor de nyde Betaling, tildeels rigelig Betaling, af de Enkelte, til hvis særlige Nytte de foretages. Men dette vilde ingenlunde have forslaaet, dersom ikke dertil var kommen Forening af flere forhen adskilte Embeder, og deriblandt var ogsaa den af Dommer- og Skrivertjenesten ved samme Ret, hvilken i Tidernes Løb har grebet mere og mere om sig.

En Omstændighed, der uden Tvivl har medvirket til, at Regjeringen ved foresaldende Leilighed har sat sig ud over de Betæneligheder, der talte imod hiin Forening, er, at den var den almindelige Tingenes Orden paa Landet i Norge. Saaledes finde jeg i Stampes Erklæringer 1ste Bind S. 572, at denne erfarne og betænksomme Regjeringsmand, da der i 1756 blev Spørgsmaal om paa St. Croix, som nylig var kommen under Regjeringens egen Bestyrelse, at hjælpe sig med to Underdommere, der tillige ved Fuldmægtige skulde forrette Skrivertjenesterne, vel sømmede sig derved, men dog meente, at man indtil videre maatte finde sig deri, og i den Aaledning nævnte,

at dette overalt paa Landet i Norge var Brug*). Men, ligesom man burde have været mere betænkelig ved at tage Exempel af Ufuldkommenheder, som af historiske Aarsager eller paa Grund af Stedforholdene fandtes i Norge, har man maaskee ikke lagt nøie nok Mærke til den hele Forskjæl, der var imellem begge Rigers Lovgivning med Hensyn til det, der skulde udgjøre Grundlaget for Retshandlingernes Paalidelighed. Der var efter Christian den femtes Norske Lov, i Landjuriisdictionerne mere tilbage af den ældre til Folkets Tilstedeværelse paa Tingene og Deeltagelse i Retssplejen støttede Tingenes Orden end der fandtes i Danmark enten paa den Tid, samme Konges Danske Lov blev givet, eller endog hele Aarhundreder forinden. Indtil hiin Lov udkom, var paa Landet endnu Dommermyndigheden hos Laugretsmændene, hvilke, efterat dens umiddelbare Udøvelse af alle Thinglagets bosatte frie Mænd i Tidernes Løb var ophørt i Norge som i Danmark, Tydsland og flere Lande, vare at ansee som Thinglagets Repræsentanter. Kun var der i Christian den fjerdes Tid tilforordnet dem faste af Kongens Lehnsmand udnævnte cedsættede Sribvere (deraf Navnet Sörenscriber), der tillige skulde være deres juridiske Beilebere (undervise Laugretsmændene efter Kongens Brev). Hvilken Indflydelse der end efterhaanden har udviklet sig af denne deres Stilling, der nogenlunde svarer til Auditeurernes ved Landetaten, saa vedbleve dog Laugretsmændene lige til Christian den femtes Tid

*) Den ovenansførte Betænkning indeholder for Resten en paafaldende Feiltagelse angaaende St. Croix Størelse og Afstandene imellem hver af dens to Juriisdictioner, hvilket ved en Leilighed er blevet stærkt udhævet som et Beviis paa den danske Regjerings Ubekjendtskab med de coloniale Forhold. Men det maa bemærkes, at Colonien indtil den Tid havde været i et Compagnies Eiendom og i denne Egenkab ikke havde hørt under hiin udmærkede Embedsmands Virkeds og heller ikke saaledes som i den senere Tid havde tildraget sig tænkende Statsborgeres almindelige Opmærksomhed. Det er derhos sandsynligt, at Feiltagelsen hidrører derfra, at Udstrækning og Afstande i Sagens Alder ligesom have været opgivne, saaledes som de vare, i engelske Mile, uden at dette har været betegnet.

i det mindste at tage Deel i Sagernes Paakjendelse og maatte altid have Overtægt over Sorenfriveren, forsaavidt denne ikke ved sin større Indsigt og Forretningsdygtighed kunde gjøre sig gjældende hos dem. Ved Christian den femtes Lov blev Sorenfriveren den egentlige Dommer og det Euedommer i de fleste Sager. Men Laugretsmændene bleve dog Meddomsmænd i flere Sager end de danske Stoffemænd (navnlig i Odels- og Eiendoms-Tretter) og derhos er der en Mængde Tilfælde, hvori de have at afgive et bindende Skjøn over visse Dele af en Retsstvist. Dog, hvad der nærmere vedkommer deres Stilling som Retsvidner, er, at de forud, og det ved en engang for alle gennem Mandens hele Levetid gjældende Ged, forbandt sig til behørig Agtksomhed og Trofasthed (N. L. 1 B. 7. C. 1 og 5), hvilken Ged skulde aflægges for Overdommeren (Laugmanden), eller i hans Forsald for Fogden i Forbindelse med Sorenfriveren, medens vore Stoffemænd ingen saadan Ged aflagde, men kun i de enkelte Tilfælde, hvori de paa Grund af derom opstaaet Spørgsmaal dertil bleve opfordrede, skulde sværge, om hvad de havde seet og hørt (D. L. 1—7—2); fremdeles at Laugretsmændene skulde sætte deres Segl under Dommene og Rettens Forhandlinger, efter at disse for dem vare oplæste og confererede, hvortil Loven knyttede omhyggelige Bestemmelser til at forebygge Misbrug' af deres Segl (see bemeldte Artikel i Norske Lov*). Da de norske Bøygdehing kun holdes to eller tre Gange om Aaret i hvert Thingsogn, og da Almuen ved disse tillige har at betale deres Skatter, foruden at adskilligt Andet foresfalder, der har Interesse for Samme, saa var der naturligvis ved disse en ganske anden Tilstrømning af Distriktets Beboere end ved vore egentlige Thing. Der var saaledes en sandere Offent-

*) Ved Fordn. af 4de October 1799 blev vel Laugretsmændenes Forsegling af Retsakterne, af de deri angivne Grunde, aflasket, men den søgte at opnaae endog større Betryggelse ved at paalægge dem ved Slutningen af ethvert Rettergangsmøde at underskrive Protokollen tilligemed Dommene; noget, som aldrig har fundet Sted i Danmark, før end en nye Tingvidne-Indretning blev paabuden ved Fordn. af 9de Juni 1847.

lighed ved hine Thing end ved diøse; og Laugretsmændene maatte have en ganske anden Opmærksomhed, med hvad der foregik til Thinge end vore Stokkemænd, der skulde indfinde sig hver Uge men for det meste lode møde ved de Personer, der vare at faae for bedst Kjøb og for en stor Deel tilbragte Tiden med at sove.

Det kan vel være, at de udbævede Forskjelligheder mellem de danske Herreds- og Birkethings og de norske Bygdethings Indretning ikke i Birkeligheden havde den Betydning, som de kunde synes at have, og vist er det, at de efterhaanden og det tildels som Folge af nyere Anordninger, der i det Hele indeholdt væsentlige Forbedringer netop i Retsindretningen paa Landet i Norge, tabte en stor Deel af den Betydning som de oprindeligen have havt. Om dette vil der blive nærmere Tale i det Følgende. Her er det os nok, at der i Lovgiverens Tanke, og i Overensstemmelse med de daværende Forhold, var en saa mærkelig Forskiel i det Grundlag, hvorpaa begge Lovbøger byggede, at det deraf er forklarligt hvorfor det ikke paa Landet i Norge blev fundet nødvendigt som i Danmark at have særegne Skrivers embeder; og at derfor Norges Exempel ikke var nogen rigtig god Grund for ogsaa i Danmark at forene Dommer- og Skrivers Embederne.

Skjøndt man allerede for længe siden har her i Riget begyndt med at forene Dommer- og Skrivers Tjenesterne naar det i forekommende Tilfælde havde for stor Vanskelighed at vedligeholde dem som særlige Embeder, varede det dog længe, at denne Forening kun var en Undtagelse, hvortil der grebes, naar der ikke gaves andre Veie, ad hvilke der kunde forskaffes vedkommende Embedsmænd en nogenlunde tilstrækkelig Indtægt saasom Jurisdictioners Sammen dragging, By- og Landjurisdictioners Forening (hvilke Udveie for Resten og vare imod Loven, see 1—5—17, men, affeet derafra, i Almindelighed maatte være anbefalelige), eller at Dommerne i hver af to Nabojurisdictioner gjensidigen vare Skrivers i den anden. Iøvrigt kunde det maafee og benyttes som Grund mod den principielle Betydning af bemeldte to Embeders Adskillelse, at der ingen særlig Skrivers

brugtes ved Foged=Forretninger; ei heller ved Skiftebehandlinger paa Landet, hverken saaledes som Sagen stod efter Lovens 5te Bog 2 Kap. 90 Art., eller saaledes som den blev omordnet ifølge Plakaten af 13de December 1793. I en senere Tid kom hertil den anden meget vigtigere Omstændighed, at efter Fordn. af 25de Marts 1791 § 24, Herredsfogder og Birke=dommere, uagtet der vare særlige Retskrivere ved deres Jurisdictioner, selv førte Protokollen ved Politiretterne, hvor idelig de saa vigtige foreløbige Forhør i Misgjerningsfager optoges*). Dette maa have saa meget mere Betydenhed som det fortrinligviis og det med god Føie er om nyssnævnte Sager, at de Dnsker, som man har hørt om en forøget Betyggelse, dreie sig. Iøvrigt kan det og som en Ting, der vidner om, at man allerede i ældre Tider ikke holdt meget fast over hine Embeders Adskillelse som en principiel Nødvendighed, nævnes, at det saavidt vides fra gammel Tid har været sædvanligt, at Dommeren og Skrивeren i Tilfælde af Embedsledighed eller Forsald gjensidig fik Constitution den ene i den andens Embede**). Men et endnu stærkere Vidnesbyrd om den liden Alvor, hvor=med Sagen blev betragtet, er, at det var meget almindeligt, at

*) Det flere Gange det forrige Cancellie forelagte Spørgsmaal, om Skrивeren, hvor dette er en særlig Embedsmand, er pligtig at føre Protocollen ved Forhør af dette Slags, er her uden Betydning. See iøvrigt fornemmelig Cancellie Skrivelse af 1ste Febr. 1834.

***) Dette turde iøvrigt endog have den særlige Bestemmelse i Lovens 1 B. 7 K. 4 Artikel mod sig. I den hertil svarende Art. 6 i Norske Lov tales der ikke om Dommeren; saavel der som i N. L. 1—5—16, jammenholdt med samme Artikler i Danske Lov, sees det, at man ved Norske Lovs Redaction har iagttaget den ovennævnte Afvigelse fra den Danske. Derimod kunde denne synes at være glemt i 1 B. 4 N. 5 Art., der ligesom Danske Lov paalægger Dommeren at have Indseende med Skrивerens Embedsførelse; men da dette dog finder Anvendelse i Kjøbstæderne, og det fulgte af sig selv, at det maatte bortfalde paa Landet, saa er man dog ingenlunde befoiet til at antage saadan Forglemmelse. Det vilde og have taget sig noget synderligt ud, om hiin Forskjel her var fremtraadt.

Retskriverne ikke ansaaes pligtige til selv at besørge Protocolførelsen, men at mange Skrivere overlod denne vigtige Embedsgjerning til en Anden, uden enten at godtgjøre noget Forfald eller søge Constitution for den, han sendte i sit Sted, stundom en Dreng. Undertiden paatog og Dommeren sig selv at føre Protocollen paa Skriverens Begne.

Efter alt det Foransførte maatte den Grundsætning, der skulde holde bemeldte Embeder fra hinanden, efterhaanden tabe mere og mere af sin Vægt, og det er naturligt, at i Forhold dertil de Hensyn maatte faae Overhaand, der ved mange Leiligheder anbefale Foreningen som den baade for Embedsmændene og for de vedkommende Districters Beboere i flere Maader bekvemteste Udvei til at tilveiebringe tilbørligt Udfomme for en særdeles vigtig Embedsclasse. Det ligger og for Dagen, at det efterhaanden er blevet hyppigere og hyppigere at gribe denne Udvei. Naar man til Exempel tager en Statskalender for sig fra Aaret 1800, da man dog allerede var kommet temmelig vidt i hine Embeders Forening, og dermed sammenligner en af de senere Aars Statshaandbøger, saa seer man en ganske overordentlig Forskiel. Det var den Tid uden for de mange smaae Birkker, hvormed Landet da var oversaaet, og nogle af de ringere Kjøbstæder, dog endnu ikke almindeligt, at Dommer- og Skriver-Embederne i samme Jurisdiction vare forenede, hvorimod det var hyppigere, at disse Embeder i to Raborisdictioner vare saaledes fordeelte som nylig ommeldt. Men for Tiden finder Adskillelsen kun Sted i nogle faa af de betydeligste eller med særegne Hjælpebidler til at lønne flere Embedsmænd forsynede Stæder, og i enkelte af de større Herreder, der ere blevne udeelte. Der foregik allerede i de første Aar af dette Aarhundrede mange Foreninger af forhen adskilte Dommer- og Skriver-Embeder, og dermed er det siden gaaet frem med stærke Skridt. Dette har og blandt andet i en betydelig Grad været Tilfældet i de mange Aar, hvort jeg havde Sæde i Cancelliet. Det var mig hvergang uhyggeligt, baade fordi Adskillelsen af disse Embeder var mod Lovens Regel, og fordi jeg af indre Grunde, maaskee og tildels med Hensyn til hvad der andetsteds var

almindelig erkjendt, antog, at den hører til den rette og til Borgernes Betyggelse fornødne Tingenes Orden. Men man var kommet for vidt ad den modsatte Bei til, at der kunde tænkes paa at gjøre Adskillelsen gjældende som Grundfætning, og naar det ei kunde skee, maatte jeg erkjende, at det ikke vel gif an af Hensyn dertil i ethvert enkelt Tilfælde at opoffre den Leilighed, der frembød sig til en fra andre Sider anbefalelig Jurisdictionssforandring. Skjøndt jeg, især i de første Aar, holdt igjen mod hlin Retning, hvor det nogenlunde lod sig gjøre, saa kunde jeg dog ikke finde mig besøiet til en vedvarende principiel Modstand. Senere har den tiltagne Folkmængde og de voxende Forretninger gjort idelige Jurisdictionssforandringer tilraadelige. Hertil har under den nuværende Forfatning ogsaa de mange nedlagte Birker bidraget, saavel som Godsernes Inddragelse under Herredsfogdernes Skiftejurisdiction, hvilken allerede forhen deels ved Forordningerne af 19 de April 1805, 5te Decbr. 1806, og 25de Juli 1817, deels ved Selveiergodsets Forøgelse ikke lidet var blevet udvidet*). Og ved slike Jurisdictionssforandringer have de oven paa pegede Befremmeligheds-hensyn næsten altid gjort sig gjældende, hvilket er saa meget mere naturligt, som den Deling af en udstrakt Jurisdiction, der herved lader sig opnaae, giver bedre Udfigter for det Politieillsyn, der saa sølelig savnes, end man kunde have i den større Jurisdiction med særegen Dommer og Skriver. Det er saaledes forklarligt, at man med forstærkede Skridt er gaaet frem og daglig vedbliver at gaae frem (jfr. den forhen nævnte Bekjendtgjørelse af 9de August 1856) i at ophæve de saa særlige Skriverembeder ved Underretterne, der ere tilbage. Det kan, efter alt det Bemærkede, ikke være min Hensigt at ville udtale enten nogen Dabel herover, ei heller at holde paa de enkelte Skriverembeder, om hvis Op-

*) I de ældre kongelige Birketing bruges vel endnu dette Navn, ligesom det endog er tillagt enkelte nydannede eller omordnede Jurisdictioner; men de nuværende Birkedommere ere dog kun i Navnet forskjellige fra Herredsfogder; jeg har derfor her og i det Følgende indbefattet dem under denne Benævnelse.

hævelse der endnu kan blive Spørgsmaal. Jeg erkjender tværtimod, at det efter den Stilling, hvori Sagen er kommen, turde være det naturligeste og hensigtsmæssigste, at de endnu tilbageværende Skriverembeder overalt gaae ind, forsaavidt det ikke med Hensyn til Forretningernes bedre Fremme paa et eller andet Sted maatte være tjenligt at vedligeholde dem, hvilket navnlig vilde kunne finde Anvendelse i enkelte af de større Stæder. Men just naar man antager, at de enkelte særlige Skriverembeder, som endnu ere til, efterhaanden ogsaa ville ophøre, bliver det en saa meget mere berettiget Fordring, at man søger paa anden Maade, saavidt muligt, at forskaffe den Retsbetryggelse, der har været tilfjaget ved den Afsondring af Dommer- og Skriver-Embederne, som Christian den 5tes Lov har hjemlet, og jeg holder for, at det vil tjene til at fremme denne Erkjendelse naar man fattet en saadan almindelig Beslutning, som jeg nylig, og det netop i denne Hensigt, har erklæret mig for.

Den Omdannelse, som Forordningen af 8de Juni 1847 gav den gamle Thingvidne-Indretning, har uden Tvivl ikke bidraget lidet til at betrygge Tilforladeligheden af de Vidnesbyrd, som de i Retten førte Bøger indeholde, over hvad der er foregaaet. Men der er dog noget, tilbage som til yderligere Betryggelse kunde være at ønske. Medens begge danske Stænderforsamlinger saa godt som eenstemmig erkjendte, at det af Regjeringen foreslagte Lovudkast havde ordnet denne Sag paa den Maade, der, efter alle Forholds Overveelse, maatte i det Hele ansees for den mest betryggende, der lod sig opnaae, udtalte de tillige, at det, for at tilveiebringe den tilbørlige Betryggelse var i det mindste ligesaa vigtigt, at Retsprotocollen førtes af en selvstændig duelig og til at vaage over Tilførlernes Nøiagtighed særlig forpligtet Embedsmand. Hertil søiede i Særdeleshed de tydske Stænder udførlige Yttringer over de Midler der, efter Omstændighederne, kunde være de tjenligste til bemeldte Hensigts Opnaaelse. Efter min Overbeviisning havde Stænderne ikke mindre Ret i deres yderligere Ønsker end i det Bisald, som de gavede Lovudkastets umiddelbare Indhold.

I Christian den femtes danske Lov var der sørget for

begge forannævnte Betyggelsesmidler. Den til at føre Ret-
 tens Protocoller ansatte og eedfæstede Embedsmand og de „ærlige
 og uberygtede Borgere og Bønder“, der skulde overvære Retten,
 og paaagte, hvad der foregik samt i fornødent Tilfælde derom
 aflægge eedelig Forklaring, skulde samvirke, for at Indholdet
 af Retsbøgerne og de Udskrifter, som deraf meddeles, kunde blive
 „saa stærkt, at intet derimod kan siges“, (ifr. L. 1—13—28).
 Det kan heller ikke nægtes, at begge disse hinanden indbyrdes
 styrkende Garantier billig bør forenes til Betyggelse for
 Borgernes Liv, Ære, Frihed og Belsærd. Den eene har
 Forordningen af 9de Juni 1847 søgt at give en forøget Paa-
 lidelighed, og jeg tør antage, at dette virkelig er opnaaet,
 naar man nemlig ikke til Sammenligning dermed tager, hvad
 Lovens Thingsvidne-Indretning skulde være efter den Tanke, som
 laa til Grund for Samme, men seer paa hvad den virkelig var.
 Ved bemeldte Forordning blev der uden Tvivl gjort omtrent
 alt, hvad der, under de givne Forhold, med Nytte kunde gøres
 for at skaffe den en sand Betydning, hvilket og i Provindsial-
 stænderne fandt en saa godt som eenstemmig Auerkjendelse.
 Men jeg „antager ikke og har aldrig antaget, at den Omdannelse,
 Forordningen gav hiin gamle Institution, har tilveiebragt en
 saa ubedragelig Sikkerhed for Retspleiens Paaalidelighed, at man
 burde forsmaae den yderlige Betyggelse, som man baade i og
 uden for Danmark havde søgt ved dermed at forbinde det andet
 ovennævnte Betyggelsesmiddel. Hverken jeg eller nogen af
 de Mænd, der deeltog i de Overveielser, hvoraf det Stænderne
 desangaaende forelagte Lovudkast fremkom, saae nogen bedre
 Veie til at forskaffe Retsvidner, som man kunde tiltroe den
 „Opmærksomhed, rigtige Opsatning og Retsindighed,“ som deres
 Kald udkræver (Forordningens § 8). Man antog, at de videre
 gaaende Forholdsregler, som det ikke havde været saa vanskeligt
 at bringe paa Papiret, ei vilde kunne have ført uden til en
 Skinbetyggelse, og at man derhos vilde have udsat sig for at
 gaae glip af det, der med Virkning lod sig gjøre for dette vigtige
 Formaal. Alt hvad der foresaldt i Stænderne, tjente og til
 at styrke denne Overbeviisning. Men man turde derfor dog

ikke gjøre sikker Regning paa, at Valget af de Mænd, der nu skulde bruges som Retsvidner, hvilket væsentlig var overladt de vedkommende Communalbestyrelser, altid vilde falde paa Mænd, der havde de Egenstaber, som Forordningen krævede. Den Mangel af Sikkerhed, der i saa Henseende blev tilbage, og som hverken Regjeringen eller Stænderne kunde andet end være sig bevidst, maatte netop indeholde en Opfordring til, saavidt muligt, at giengive det andet Middel, hvorved Danke Lov havde søgt at betrygge Retsprotocollernes Troværdighed, den Betydning, som det, i Tidernes Løb, for en stor Deel havde tabt. Med det Lovudkast, som i 1846 blev Stænderne forelagt til en Forandring med de i Lovens 1 Bog 7 Kap. omhandlede Thinghørere, fandtes det ikke hensigtsmæssigt at forbinde et Forslag til at afhjælpe den Brøst, som hidrørte derfra, at de i det paafølgende 8de Kapitel ved enhver Ret anordnede selvstændige Skriverembeder paa de fleste Steder vare blevne forenede med Dommerembederne. Man var ikke ganske uden Frygt for, at selv de med hiin Omordning forbundne Omkostninger kunde opvække Betænelighed hos Stænderne, skjøndt det fra 1840 havde viist sig, at den ængstelige Sparommeligheds Mand hvormed de i 1835 begyndte deres Gjerning, saa temmelig var forfunden og tildels havde givet Plads for en ret levende Attraa efter forbedrede Indretninger, hvortil det nu var blevet vitterligt, at Staten og Folket havde større Kræfter, end Man i de første Stænderaar havde formodet. Men at de tillige skulde gaae ind paa de betydelige Opoffrelser, som Gjenoprettelsen af hine Skrivertjenester vilde medføre, var ikke at formode. Den bebudede Thingsvidne=Indretning vilde desuden i alle Tilfælde bøde noget paa den Ulempe, der laa i den Forening af Dommer= og Skriver=Embeder, der var bleven sædvanlig; den knude derhos i intet Tilfælde træde i Veien for, at der endvidere i denne Retning kunde træffes andre Foranstaltninger. Det var endog rimeligt, at dette vilde komme paa Bane i Anledning af bemeldte Lovudkast, ja for mig var dette, efter hvad jeg havde erfaret under de foregaaende Stænderforsamlinger i Jylland, endog saa godt som vist. Og det

var fra flere Sider belelligt, at Stænderne selv toge Initiativet til saadanne Foranstaltninger.

Stænderne have med et sundt praktisk Blik udviklet Trangen til en større Omsorg for Protokolltilførselen i Retten, og i Særdeleshed have de jydskke Stænder i Erkjendelsen af de Banstkeligheder, der ville møde ved Gjenoprettelsen af de i Loven anordnede selvstændige Skriverembeder paaviist Forholdsregler, hvorved man, dersom disse Banstkeligheder ikke lode sig overvinde, kunde ret forsvartlig sørge for Siemedets Opnaaelse. Samtlige Stændernes Udtalelser over dette Anliggende fortjene den største Opmærksomhed.

Det er vist nok fuldkommen grundet, naar det i Stænderne blev ytret, at det ikke blot er med Hensyn til mulig uretfærdig Billie fra Dommerens Side, at der er Trang til en yderligere Betyggelse for Retsforhandlingernes Paalidelighed, end den, Retsvidnerne kunne give, men at den ogsaa er fornøden i Betragtning af de mulige Feiltagelser, der kunne indsnige sig. Jeg skal blot tilføje, at der, foruden de af dem paaberaabte Farer for deslige Feiltagelser, endnu er en, hvorfor man, navnlig med Hensyn til Undersøgelsesforhørerne i Straffesager, hvilke Stænderne fornemmelig have havt for Die, især kunde være udsat, nemlig at Dommeren kan være saaledes forud indtaget af en vis Forudsætning, at han, i god Tro, lægger noget ind i de Paagjældendes Forklaringer, som strengt taget ikke ligger deri. Vel vil den erfarne og fuldkommen samvittighedsfulde Dommer ved uøagtlig Udspørgen og ved omhyggeligt Valg af de Ord, hvori han gjengiver de modtagne Forklaringer, tage sig i Agt for, at Protocollen kommer til at indeholde andet, end hvad de Paagjældende have sagt og meent. Men det er dog tænkeligt, at en retsindig, og det netop en for Retsfikkerhedens Haandhævelse særdeles nidkjær Dommer, kan have sat sig saa fast i en vis Mening, at det faaer en Indflydelse paa hans Opfatning, hvorfor han ikke tilfulde tager sig selv iagt. Ligesom den Paagjældende ved den tilførte Forklaringes Oplæsning mulig ikke bemærker det, hvori den er forskjellig fra den virkelig afgivne, saaledes kunde det og hænde,

Retsvidnerne. Det vil derfor være af Bigtighed, at der til yderligere Værn imod mulige Feiltagelser haves en paalkdelig Protocollfører med en stærkere og mere øvet Opfatningssevne end den, man i Almindelighed tør forudsætte hos Retsvidnerne*). Stænderne havde vist og Ret i, at man, uagtet den danske Dommerstand udmærker sig ved en saa retsfindig Tænkemaade, at der kun er liden Aaledning til Frygt for, at en Dommer med Forsæt skulde forvanske det, der er foregaaet i Retten**), dog ikke bør lade denne Mulighed upaaagtet.

Det var uden Tvivl i sin Orden, at Stænderne med Hensyn til at raade Bod paa foransførte Mangel fornemmelig har anbefalet, at der i alle Retsfredse, hvori Dommeren tillige er Skriver, gjenoprettes særlige Skriverembeder paa Lovens Maade. Men, idet de tilfulde indsaae, at en saa indgribende Forandring i den Tilstand, der i lang Tid mere og mere havde udviklet sig, vilde være forbunden med saa mange Vanskeligheder og Opoffrelser, at de ei kunde have noget synderligt Haab om

*) I adskillige tyske Love er det, tildeels som det synes aldeles ubetinget, indskjærpet, at alle for Dommeren afgivne Forklaringer skulle tilføres med Bidnets eller Deponentens egne Ord, og man har troet for desto bedre at vedligeholde dette Præg i Protocollen, at burde foreskrive, at han deri bør staa som talende i første Person. Men at en ganske streng Jagttagelse er upraktisk og i mange Tilfælde vilde give et aldeles vildledende Billede af Forklaringens virkelige Indhold, findes godtgjort i *Cunomia* 4 B. S. 717—725, hvor det tillige er viist, i hvilken Betydning Protocollationerne bør holde sig til den Paagjældendes Ord. Det vil let sees, at det sundom kan være vigtigt, at den Frihed, der i foransførte Henseende maa indrømmes Dommeren, er under Control.

**) Den Lovcommission, der havde udarbejdet det flere Gange omtalte Udkast til en Svensk Civillov, yttre ligeledes, at det er et stort Beviis paa de svenske Dommeres Redelighed, at der, uagtet Protocollen kan siges heelt og holdent at ligge i deres Hænder, saa sjældent har viist sig Misbrug deraf. Motiver Side 273. De danske Dommere fortjene vist ikke mindre en saadan Roes. Men vore Love have dog ingenlunde i den Grad som de svenske givet Dommeren Generaadighed over Protocollførelsen, og det er ret.

at sætte den igjennem, og at det i al Fald vilde gaae langsomt dermed, have navnlig de jydskke Stænder været betænkte paa andre Midler til Retspleiens fulde Betryggelse, og dette er ikke mindre fortjenstligt.

Jeg er nu, som man veed, aldeles enig med Stænderne i, at de selvstændige Skriverskriverembeder som efter Christian den femtes Lov skulde finde Sted ved enhver Jurisdiction, i sig vilde være det meest tilfredsstillende Middel til at fuldstændiggjøre den Borgen for Retsforhandlingerne, hvoraf paalidelige Vidners Dørværelse ved de Retter, der ei bestaae af flere Personer, udgjøre det ene Leed. Men jeg har dog allerede S. 409 yttret, at det efter den Stilling, hvori Sagen nu er kommet, ikke er mig klart at man vilde gjøre vel i strengt at holde paa Tilbageførelsen af denne Tingenes Orden. Jeg tør for det første ikke haabe, at Rigsdagen vilde gaae ind paa de betydelige Tilskud enten af Statskassen eller af vedkommende Retskredse, der ville behøves, naar der i hver af disse skulde blive tilstrækkelige Indtægter baade for en Dommer og for en Skriver, uden at de Retsøgende bleve besværede med overdrevene Retsportler, hvortil det og maatte henføres, om de skulde vedblive at bære de ubillige Afgifter, som Statskassen for Tiden oppebærer i Forbindelse med disse Sportler. I det Høieste vilde man maaskee vedtage en almindelig Plan, hvorefter de forenede Dommer- og Skriver-Embeder, efterhaanden som de bleve ledige, igjen skulde adskilles, og det saaledes at i ethvert enkelt Tilfælde det Tilskud kunde ventes bevilget, som under en sparsommeligt indrettet Omordning af Embedskredsen og begge Retsembedsmænds Indtægter maatte findes fornødent. Foruden Tilskudet til Embedsmændenes Lønning vilde der endnu blive en Deel andre Udgifter, hvorover der vilde reises Spørgsmaal. Saaledes vilde de med Hensyn til den nuværende Ordning af Retskredsene i de senere Aar med betydelige Beføstninger opførte Tinghuse og Fængsler og de øvrige i Forbindelse dermed staaende Udgifter paa adskillige Steder ikke længere være til Nytte for den Deel af Kredsen, som blev udfondret fra den hvori de vare beliggende. Paa den anden Side vilde disse Bygninger komme

i et mærkeligt Misforhold til den Brug, der efter Retskredsens Deling blev for samme, ligesom de trufne Bestemmelser angaaende Bidragspligten ikke kunde vedligeholdes uden Ubillighed mod de Dele af den bidragspligtige Kreds, som ikke længere vilde have Nytte af bemeldte Bygninger, eller de Udgifter, som for deres rette Benyttelse vare fastsatte (saasom til Arrestforvarerens Lønning), men som derimod nu fik nye Beføstninger af lignende Slags for sin egen Regning. Ogsaa vilde der medgaae en Deel Udgifter til de Afskrifter af Retsprotocollerne og til de nye Protocoller, som Omordningen vilde kræve, hvilke navnlig med Hensyn til Bantebøgerne, vilde blive ikke ubetydelige, ligesom og en Deel Forvirring vilde opstaae ved den nye Omordning af det, der for ikke mange Aar siden var blevet omordnet. Dog jeg vil ikke længere dvæle ved de flere Banskkeligheder af det Slags, der vilde indløbe, og det Stof, de vilde give til vidtløftige Forhandlinger, ei heller udhæve, hvor lidet man, ved saaledes efterhaanden og stykkeviis at indføre en anden Tingenes Orden, kunde være sikker paa, at det Hele vilde stee paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade. Kun kan jeg ikke tilbageholde den Bemærkning, at det vilde være anstødeligt, at den Forandring, der erkjendtes at være nødvendig for Retspleiens Paalidelighed, blev for Besparelsens Skyld truffet i Langdrag, og at det heller ikke kunde bestaae med Retsfærdighed, om Statskassen gjorde Opoffrelser for uden Ophold at skaffe enkelte Egne dette Gode, medens man i andre maatte lade sig nøie med en fjern og i flere Maader mislig Udsigt til at blive deelagtig i Samme, en Betragtning, som i de mange enkelte Tilfælde, der maatte komme for Rigsdagen, vilde give Stof til megen Strid og Vidtløftighed. Ei heller skal jeg lade ubemærket, at det ikke vilde være en uvigtig Indvending mod Sagen i dens Almindelighed, at de mulige Misligheder, som man ved en almindelig Betragtning kunde befrygte af Dommer- og Skriver-Embedernes Forbindelse, hidtil saa godt som ikke have bekræftet sig i Erfaring, og det hverken hos os og heller ikke i Norge eller i Sverrig; og at man dog ved Forordning af 9de Juni 1847 har faaet en ny ikke ringe Beskyttelse mod slike Mislig-

heder; hvilken kunde styrkes, naar vedkommende Communalbestyrelser vilde være villige til at forhøje de ved de oprindelige Regulativer for Retshvidnerne bestemte Lønninger*).

Det er imidlertid ikke blot med Hensyn til de Beføstninger, som vilde følge med Gjenoprettelsen af de størstedels ophævede særlige Skriverembeder og den Indflydelse, som Hensynet til disse Beføstninger useilbar vilde faae paa denne Foranstaltningss Gennemførelse, at jeg, om det end stod til mig, dog vilde finde det noget tvivlsomt, om jeg skulde holde derpaa. For ikke at gaae videre ind, paa hvad der fra andre Sider taler mod et saadant Omflag i den Bestræbelse, der i lang Tid er gaaet igjennem slige Anliggendes Behandling, vilde den Sammensmeltning og Udvidelse af de nuværende Retskredsse, som da maatte finde Sted, have til Følge, at det Polititilsyn svæffes, som man ved Retskredsens Begrændsning og Afrunding havde søgt at styrke. Men der er vistnok her i Landet nok saa følelig Trang til et aarvaagnere og virksommere Politi, som til yderligere Betyggelse af Retsprotocollernes Paalidelighed, ved Gjenoprettelse af Lovens selvstændige Skrivere. En af de Forandringer, som jeg ved de Side 399 anførte Uttringer har havt for Øie, og hvis nærmere Afhandling vil blive Gjenstand for det følgende Afsnit, er netop at give Landpolitiet forøget Kraft og Virksomhed. Den kunde vel her kun faae anden Plads;

*) Det blev i sin Tid saavel fra Regjeringens som fra Stændernes Side erkjendt og ved Ford. af 9de Juni 1847 § 4 særlig indskærpet, at Billaarene maatte være saadanne, at man kunde gjøre Regning paa at faae Posterne besatte med paalidelige Mænd. Dette blev ifølge Kongens Befaling end yderligere lagt de Vedkommende paa Hjerte ved et Cancelli Circulaire af 15de Juni næstefter. Jeg antager heller ingenlunde, at der ved denne Leilighed blev i Almindelighed viist utidigt Knibctri. Men de senere forandrede Forhold turde dog kræve en Forøgelse i de da vedtagne Lønninger; den er uden Tvivl og, paa adskillige Steder, blevet iværksat, men forsaavidt dette ikke overalt maatte være betænkt, vilde en passende Opfordring dertil neppe være forgjæves.

og jeg maa holde fast ved, at man, forsaavidt der under Forhandlingerne om et nyt Sportelreglement tages Hensyn til at skaffe Midler til Forbedringer i Retsvæsenet, først og fremmest bør tænke paa, hvad der bør gøres til Betyggelse for Retsprotocollernes Indhold. Men det vil, med særdeles Hensyn til hvad der i de jydskke Provindsialstænder for 1846 blev fremsført, blive at undersøge, om der ikke paa en forsvarlig Maade kan sørges for dette Formaal, uden Gjenoprettelse af Lovens Skriverembeder, og den dermed uadskilleligt forbundne nye Omordning af de i den senere Tid tildeels endog i de sidste Aar anordnede Retsfredse.

Det blev i de jydskke Stænder yttret, at man turde gjøre bedst i aldeles at ophæve de selvstændige Skriverembeder, der endnu ere tilbage; hvorimod der kunde beskiffes Mænd, der, uden at have Retsfrivernes øvrige Forretninger, eller nyde de deres Embeder tillagte Indtægter, blot skulde føre Protocollen, over hvad der foregaaer i Retten, men da altid personlig forrette denne Tjeneste, naturligtvis i Forudsætning af at intet lovligt Forfald derfor er til Hinder. Da disse nye Embeder, hvilke de sammenlignede med deres, som ere ansatte ved Protocollerne for de af en enkelt Afsesfor bestaaende Undersøggelsesretter under Criminal- og Politiretten i Kjøbenhavn, tildeels og ved enkelte af Lands- Over- samt Hof- og Stads-Rettens Afdelinger, maatte kunne forenes med forskjelligt andet Erhverv, antoges det, at en Løn af 3 eller 400 Rd. vilde være tilstrækkelig. I midlertid gjorde disse Stænder intet bestemt Andragende om saaledes at ordne Sagen, hvorimod de indskrænkede sig til (med omtrent $\frac{2}{3}$ Stemmer) at henstille det til nærmere Overveielse.

Om der end kunde være Udfigt til, at Skrivertjenester paa Lovens Maade lode sig gjenoprette, maatte det dog findes tvivlsomt, om dette efter den Stilling, hvori Tingene ere komne, vilde være det rette. Den i Biboerger Stænderforsamling antydede Ordning vil fra flere Sider give nok saa god Betyggelse for Retsprotocollens Indhold, som man kunde vente af at gaae tilbage til Lovens Skriverembeder. De med disse forbundne øvrige Forretninger, hvoraf fornemmelig de, der ere forbundne

med Bante- og Skjøde-Protocollens Bestyrelse, fræve Embedsmandens personlige Omfarg, vilde, især i vidtløftige Jurisdictioner, idelig være til Hinder for Embedsmanden i personlig at udføre sin Tjeneste i Retten, eller dog give ham Leilighed til at paasthyde saadan Forhindring. Dette vilde saa meget mere være at vente, som det ved Besættelsen af de særskilte Skriverembeder, der endnu ere til, er, og vist ogsaa i Fremtiden, om ogsaa disse Embeders Tal forøges, fremdeles vil blive sædvanligt, at tage særdeles Hensyn til de Dommere, der paa Grund af fremrykket Alder eller Svaghed ønske at forflyttes til roligere og mindre anstrængende Embeder, et Ønske, der idelig anbefales ved Omhu for det Embedes Lørd, som de ønske at forlade. Hertil kommer endnu, at det selv i de Landjurisdictioner, der have beholdt særskilte Skrivere, i adskillige Tilfælde, og deriblandt netop i dem, hvori det for Retssikkerheden kunde have størst Bigtighed, ikke tilfalder Skriveren men Dommeren selv at føre Protocollen. Navnlig gjælder dette med Hensyn til Politiretterne, hvor i Almindelighed den foreløbige Undersøgelse selv af de groveste Misgjerninger foretages (see oven Side 406). Dersom Noget vil mene, at Forordningen af 25de Marts 1791 § 24 lod sig forandre, saa maa bemærkes, at det ikke sjældent vilde forarsage ikke blot en Deel Beføstninger, men og maaskee et for Sandhedens Udfindelse skadeligt Ophold, om intet Forhør kunde optages, førend Skriveren, der kunde boe i temmelig lang Afstand fra Dommeren, kunde komme tilstede. Heri turde Grunden ligge til ovenmeldte ellers noget paafaldende Afviselse fra det, der ellers maatte være Regel.

Naar det nu maa antages, at den af de jydskke Stænder antydede Bei til en tilbørlig Besørgelse af Retssbøgerne er stiftet til at afhjælpe det Savn, som for Tiden finder Sted, saa bliver det at overveie, hvilke Vilkaar der bør tilstaaes de foreslaaede Protokolførere, og hvorledes de dertil fornødne Midler kunne tilveiebringes. Den ovenmeldte Løn af 3 à 400 Rd. synes nu noget ringe og er ved de Forandringer i Forholdene, der ere foregaaede siden 1846, endnu mere blevene det. Jeg skulde og holde for, at den paa de Stæder, hvor Forretningerne ere talrige,

maatte jættes noget høiere, medens den paa andre Steder vel kunde være tilstrækkelig, paa enkelte maaskee endog kunde sættes lavere. Det en saadan Protokolfører paaliggende Arbeide kan langtfra ikke medtage Mandens hele Tid; og der vil ikke let mangle Leilighed til en Anvendelse af hans øvrige Tid til Syssler, der give Indtægter. Saaledes ville disse Protokolførere vistnok være meget brugbare til visse lønede communale Bestillinger, og til at være Embedsmænd, større Landmænd, Handlende og Industridrivende behjælpelige ved Regnskaber, Correspondence og i andre Maader. Der kan, saavidt skjønnes, end Intet være til Hinder for, at de overtage visse Arbeider for selve Dommeren i den Kreds, hvori de ere ansatte, saasom Overformynderiet og Lægsbysænenet. Dgsaa synes en saadan Protokolførers Bestilling ret godt at kunne forenes med en Sagsførers, kun at han maatte give Slip paa at føre Sager ved den Ret, hvorved han er ansat, medmindre Protokolførelsen ved de ordinaire Retssessioner kunde undtages fra hans Virkefreds, og altsaa en Anden dertil ansættes, som da maatte have en Deel af Lønningen. Naar han er vel kjendt og vel anseet i sin Kreds, kunde han maaskee og have en ikke ubetydelig Indtægtskilde af Auktions- Incassationer og ligeledes vilde vist en Deel andre Indtægtskilder kunne aabne sig for ham. Jeg forudsætter, at det ikke vil findes nødvendigt, at bemeldte Poster, saaledes som det synes at være forudsat under Stænderforhandlingerne, just skulle besættes med juridiske Candidater. For disse ere der andre mere indbydende Veie, saa at selv tarvelige Candidater sjældent vilde tage til Takke med hine Tjenester, uden imod en rundeligere Løn; det skulde da være, at man dermed forbandt saadanne Tilfagn om fortrinlig Afgang til Dommerembeder, der, naar de skulde virkelliggjøres, baade vilde indeholde en Ubillighed mod dem, der ad andre Veie havde erhvervet større Adkomster til disse Embeder, og derhos i flere Maader være til Skade for Stats tjenesten. Under de store Indskrænkninger, der efterhaanden, vistnok af gode Grunde, ere gjorte i de forhen saakaldte danske Juristers Afgang til Embeder, medens Fordringerne til dem ere blevne betydelig for-

øgebe, er dog Afgangen til de nuværende mere omfattende og mere indbringende Skrivertjenester ikke dem betaget. Der turde ogsaa netop blandt dem være Mange, der vare særdeles egnede til de Poster, hvorom her handles. Jeg vilde snarere finde det noget tvivlsomt, om man burde gjøre nogen juridisk Examen til uomgjængelig Betingelse for disses Besættelse, eller om ikke ogsaa Andre kunde komme i Betragtning, der ellers havde givet Prøver paa den Dannelselse og den vovede Dømmekraft, som i Forbindelse med de fornødne moralske Egenskaber sikke den rigtige Opfatning af, hvad der forhandles i Retten. Men det vilde dog vel være sikkest, for ikke at give personlige Hensyn for meget Raaderum, i juridisk Examen at have en lovbestemt Betingelse. Det var vist ogsaa usikkert, om man ved denne Leilighed kunde aabne nogen Udflugt for en Klasse, for hvilken næsten alle Sunde ere bleve sukkede, men hos hvilken man dog kunde gjøre Regning paa en sammenhængende Retskundskab og en Dvælselse i at behandle Retsanliggender, hvortil der i mange det borgerlige Livs Forhold, især under den Maade hvorpaa disse i den senere Tid have uddannet sig, kan være Trang.

Saafremt det, i Henhold til det Foransførte, kan antages, at duelige og paalidelige Mænd vilde blive at faae til de omspurgte Bestillinger, ved omtrent at lægge den Maalestok til Grund for deres Lønning, som i de nydske Provindsial-Stænder er antydet, saa vilde der neppe være nogen Vanskelighed ved at tilveiebringe de dertil fornødne Midler. Forudsat at den Bevægelse, der nu i en Række Aar har vilst sig i Kjøb og Salg af faste Eiendomme, nogenlunde vedligeholder sig, vil uden Tvivl den oven Side 230—232 paa pegede Forhøielse af de Retsembedsmændene tillagte Betalinger for Udkomst- og Hæftelsesbrevs Tinglæsning, og hvad dermed staaer i Forbindelse, give en ikke ringe Tilvært til deres hidtilværende Indtægter, og disse Embedsmænd, der i Almindelighed have et godt og i adskillige Retskrebs endog et meget rigeligt Udkomme, vilde ret vel kunne afgive hiin Tilvært til Anvendelse for at faae en Deel af det, der ellers hørte til deres Embeder, besørget. Skulde det ved fuldstændig Oversigt over alle de her henhørende

Forhold findes ønskeligt for hiint Formaal eller til nogen anden for Retsforvaltningen gavnlig Anvendelse, at udbringe en endnu større Indtægt af bemeldte Forretningsgæen, saa kan der heller intet være imod nogen yderligere Forhøielse af de derhen hørende Betalinger, navnlig med Hensyn til de Dokumenter, der angaae større Bærdier, Idet der dog, naar de til Indtægt for Statskassen paabudne Afgifter bortfalde, bliver en betydelig Besparelse for de Paagjældende. Det vil desuden for den Retsembedsmand, der, som nu sædvanligt, beklæder baade Dommer- og Skriverembedet, blive nogen Besparelse i hans Contoirudgifter, naar han ikke længere selv skal besørge Protocolførelsen, hvortil han dog ordentligviis bruger og bør bruge en af sine dueligste Contoirbetjente.

Det er imidlertid ikke min Mening, at den omhandlede Indretning skulde beroe paa, om de dermed forbundne Udgifter kunne tilvelebringes ved Hjælp af de Retsportlers Forhøielse, som hidrøre fra de hidtilværende Skriver-Embeder. Det er i sig Statskassens Sag at udrede deslige Udgifter og det ikke blot i Følge almindelige Grundsætninger, men ogsaa tillige af den særdeles Grund, at Staten, saaledes som udsørlig forklaret, har i mange Maader benyttet Retspleien som en Indtægtskilde. Jeg skal her blot bringe i Grindring den betydelige Sum, som den ved Justitsfondets Ophævelse inddrog af de ved et ubilligt Paalæg paa Retsportlerne samlede Indtægter, tilligemed hvad den baade førend og efter den Tid har ved Hjælp af dette Paalæg bespartet i Udgifter, som det bestemt havde været dens Sag at udrede (Side 199—206) saa og de betydelige Summer, der ere indgaaede i Statskassen i Følge de ved Forordningen af 13de Januar 1792 paabudne og ved Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 156 forøgede endnu ubilligere Skifteafgifter. (Side 249—255). Men for at lette Statskassen det Offer, der vil være forbundet med de fornødne Reforme i Retsportelvæsenet, finder jeg det tilraadeligt, at dette Offer saavidt muligt indskrænkes til, at den for Fremtiden giver Slip paa forommeldte Afgifter. Jeg holder ogsaa for, at dette paa noget nær strax og i Tiden vistnok fuldstændigt kan

opnaaes; men forsaavidt det ei lader sig gjøre, maa Statskassen skyde Noget til. Naar jeg har givet Anviisning paa en Meerindtægt, som ved en Omordning af Retsportellorene kunde tilfalde Retsembedsmændene, vil Stillingen iøvrigt være en noget anden med Hensyn til de nuværende Embedsmænd end til de, der fremtidig ansættes. Efter mine Grundsætninger kan jeg ikke tilraade, at man paatvinger de Første en Afgift, blot fordi den beregningsviis kan formodes at blive dækket ved en forøget Indtægt. Derimod er det baade berettiget, og navnlig med Hensyn til den ovennævnte Green af Retsportlerne gjørligt, at de, hvis de ei ville overtage hiin Udgift, afgive den Meerindtægt, som det nye Sportelreglement maatte hjemle dem. Hvad fremtidige Embedsmænd angaaer, er det i det Hele ikke nødvendigt at gjøre Forskiel paa de Indtægter, som tilflyde dem ifølge det nugjeldende Sportelreglement, og dem, som de vilde skylde det nye. Det er nok, at de ifølge de Indtægter, som de i det Hele nyde, kunne taale at afgive det Fornødne til Lønning for en Protocolfører, og det vil, i de allerfleste forenede Dommer- og Skriverembeder, vistnok ikke have nogen Banstikighed.

Jeg skulde iøvrigt holde for, at de omhandlede Bestillinger i det mindste ikke strax behøve at gjøres til faste og pensionsberettigede Embeder. Det turde derimod være rettest, at de foreslaaede Protocolførere, efter motiverede og af de fornødne Erklæringer ledsagede Forslag fra Amtmanden eller maaskee i Landdistrikterne Amtsraadet, blive beskikkede af Justitsministeriet og igjen af dette kunne entlediges. Der vil vist nok blive indvendt, at duelige og paalidelige Mænd da ikke ville være saa villige til at overtage slike Bestillinger, som naar de kunde faae Kongelig Ansættelse. Men jeg troer slet ikke, at man behøvede at være bange herfor. Der har ingenlunde med Hensyn til de Bestillingsmænd, der have været ansatte af høiere Embedsmænd eller af visse Korporationer og som igjen af disse Embedsmænd og Korporationer kunne entlediges, viist sig Spor af for stor Rasthed i at benytte denne sidste Ret; tværtimod har man uden Tvivl mere Anledning til at klage over, at der er viist for megen Overbærelse, og at de omtrent sidde

lige saa fast, som de, der have Kongelig Bestalling. I Særdeleshed er det ikke tænkeligt, at Justitsministeren skulde af Lune eller nogen Bihensigt affædige en Bestillingsmand, der havde saa liden Berørelse med ham; og Dommeren, med hvem det lod sig tænke, at Protocolsføreren netop ved samvittighedsfuld Pligtopfyldelse kunde komme i et Sammenstød, vil og tage sig iagt for uden en i Sandhed god Grund at indstille ham til Afgang, især naar en saadan Indstilling ikke kan gjøres gjældende uden ved Justitsministerens, efter de indhenteede Oplysninger og Erklæringer fra de Vedkommende, afgivne Resolution. Der er iøvrigt neppe noget Land, hvori man har gjort saa meget til faste Embeder, som Danmark; og hiin Forkjærlighed for fast Kongelig Ansættelse synes endog under vor nærværende Forfatning at være i Tiltagende; men det var maaskee paa Tide at gaae noget tilbage derfra. Det er imidlertid just ikke min Mening, at hine Bestillingsmænd vedvarende og ubestøttet skulle udelukkes fra de med fast Kongelig Ansættelse forbundne Fordele, navnlig fra Afgang til Pension og fra at nyde godt af de Aar, de havde tilbragt i hine Stillinger, naar de, efter at være befordrede til andre Embeder, derfra afgik. Jeg mener kun, at Man ei strax ved Indretningens Begyndelse skulde binde sig i saa Henseende. Naar Indretningen først er kommet igang, vil man have en Deel Erfaringer, der kunde benyttes ved Sagens endelige Ordning, hvorved det blandt andet maa faae Indflydelse, om man iøvrigt bliver ved i sin Undest for faste og pensionsberettigede Embeder.

Begge Stænderforsamlinger havde endvidere andraget paa, at det ved Circulaire fra Cancelliet maatte blive samtlige Retskrivere indskjærpet ikke uden Nødvendighed at udeblive fra Retten paa de ordinaire eller extraordinære Retsdage, og at de, saa ofte de ei møde, bør lade bemærke i Protocollen, ved hvilket Forfald de have været hindrede i at indfinde sig, samt i deslige Tilfælde ikke lade Protocollen føre af nogen anden end deres af Amtmanden constituerede Fuldmægtig (Koeskilde Stændertidende for 1846 S. XXIV, Viborger Stændertidende for samme Aar S. XLII). Et saadant Circulaire blev udstedt

under 17de Juni 1847, efter at Hovedsagen, hvorunder hitint Andragende fremkom, var bleven afgjort ved Forordningen af 9de næstforhen. Tidligere havde Cancelliet, i Anledning af en Amtmands Andragende om, at det i nogle af Amtets Jurisdictioner var sædvanligt, at Retskriverne, uden gyldigt Forfald, lode deres Tjeneste udføre ved Contoirbetjente, tilkjendegivet Amtmanden, at dette vel var en skadelig Uorden, men at Collegiet dog ei ansaae det nødvendigt herom at udstede noget almindeligt Circulaire til Vorighederne, hvorimod Man overlod det til Amtmanden ved en Circulaire-Skrivelse til vedkommende Retsbetjente i det ham anbetroede Amt, at raade Bod paa denne Uorden (Canc. Skr. af 1ste October 1831). Det kan vel synes, at der var en noget uhyggelig Gaaen paa Bløder i dette Svar, og jeg kan ikke fortænke den, der herved har trukket paa Skuldrene. Og dog var der efter Omstændighederne ikke Andet at gjøre. Saalænge man nemlig ved de fleste Retter maatte finde sig i det, der i sig er misligere, at Dommeren selv fører Protocollen og det i Særdeleshed ved Undersøgelsesforhører, var der ikke vundet noget Synderligt for Retøpleien ved, at Skriveren paa de enkelte Steder, hvor der var en dertil beskiftet særlig Embedsmand, tilholdtes ikke at lade sit Embede udføre af nogen Anden, uden at denne havde behørig Constitution af Vorigheden. Man kunde derfor ikke tillægge dette den Betydning, at det egnede sig til en almindelig Foranstaltning, hvilken naturligtviis maatte være traadt frem som foretagen af egen Drift. Det vilde endog ikke uden Tvivl kunne ansees anstødeligt at møde den Mislighed, der er i den hele Maade, hvorpaa Retskriverkassen udøves, ved en saa lidet sigende Foranstaltning. Underledes kom Sagen nu til at staae, da Provindstilstænderne androge paa en saadan Indskjærpelse. Da vilde det havt Udseende af, at Regjeringen var ligegyldig ved den Uregelmæssighed, der nu var blevet Gjenstand for skarp offentlig Paataale, om man end ikke havde villet gjøre saa meget. Paa den anden Side saaes det nu, at Regjeringen ikke vilde blive staaende ved denne lille Forholdsregel. Af de offentlige Meddelelser i Anledning af Forordn. af 9de Juni 1847

fremgaaer det, at den i Grundsætningen med Stænderne anerkjendte Unsfeligheden af Dommer- og Skriver-Embedernes Adskillelse, og vilde tage dette vigtige Anliggende under særlig Overveielse for deraf at udbringe et Resultat. (Ny Collegial Tidende S. 489). Og Cancelliets Circulaire af 17de Juni næstefter indskrænkede sig ikke til den ovennævnte af Stænderne anbefalede Forfkrift, men satte det derhos under Overveielse, om det ikke kunde paalægges enhver Dommer, forsaavidt han selv beklæder Skriverembedet, stedse at lade Retsprotocollen føre af en af Dørrigheden constitueret og eedsfæstet Betjent. En saadan Forfkrift vilde vistnok allerede være et virksomt Middel til den yderligere Betyrrelse for Retsprotocollernes Paalidelighed, som Stænderne havde for Die. Det er aabenbart, at der er større Anledning til at befrygte Misligheder og Misforstaelsler, naar Dommeren, navnlig under Thingvidner og Forhører, selv fører Protocollen over de afgivne Forklaringer og de Spørgsmaal eller Dpfordringer, hvorved disse ere foranledige de, end om han dertil bruger en Anden, være sig endog en ikke synderlig dertil egnet Person; thi i dette Tilfælde faae dog saavel de Paagjeldende som Thingvidnerne Leilighed til at høre, hvad Dommeren tilfuger Protocollføreren, og som denne derefter, i Overeensstemmelse med Forordningens § 7, har at oplæse. Men end mere vilde Retsbetyrrelsen vinde, naar han Ingen kunde bruge til Protocollfører uden en Person, som Dørrigheden havde fundet at kunne betroes dette Hverv, og som derhos eedelig havde forpligtet sig til med Nøiagtighed og Trofkab at udrette sin Gjerning. Protocollens Sandhed faaer da baade af denne og af Dommeren selv en Bekræftelse, saa stærk og hellig som den, hvorpaa et fuldstændigt Bidnebeviis hviler, og hver for sig har en Troværdighed, der ikke blot er bygget paa den almindelige Formodning, der taler for enhver uberygtet Person, og som dog er nok, for at et Bidne maa ansees som fuldgjaldigt. Det Tilførte bliver endvidere bekræftet af Retsvidnerne, der af vedkommende Communalbestyrelser ere erkjendte for paalidelige Mænd, og som ligeledes paa den meest bindende Maade have tilfagt nøiagtig Dymærksomhed paa

hvad der foregaaer, og redelig Omhu for, at Sandheden bevares. Protocolsførerens Forhold til Dommeren kan ei svække hans Troværdighed. Dette Forhold er end ikke af den Natur, at han jo maatte ansees som et fuldgjldigt Vidne, saafremt der var Spørgsmaal om en Dommeren personlig vedkommende Sag*); men dette er end ikke Tilfældet. Dommeren og Protocolsføreren staae sammen som Vidner angaaende Noget, der i og for sig ikke er den Ene eller den Anden vedkommende. Der er for en almindelig Betragtning hverken nogen Formodning om, at Dommeren vil fremme Noget, der er mod Ret og Sandhed, eller om at Protocolsføreren dert vilde staae ham bi; og om man end et Dieblif vilde antage, at Dommeren kunde i en saadan Retning, som betegnet oven Side 406 være tilbøielig til at lægge Noget ind i et Udsagn, der ikke virkelig laa i Samme, saa er det ei alene rimeligt, at Protocolsføreren i paa-kommende Tilfælde vil vide at bevirke den fornødne Berigtigelse, men endog at Dommeren, selv med Hensyn til Protocolsføreren, saavel som til Retsvidnerne, vil vogte sig for at overlade sig til en saadan vilbende Retning, som maastee, hvis ingen kyndig og opmærksom Control stod ved Siden, kunde faae Indflydelse paa Tilførlerne. Naar den i fornævnte Circulaire antydede Forholdsregel iværksættes, vil saaledes alt det, der udgjør den moralsk-psychologiske Grundvold for juridisk Visshed, være tilstede og det i en ringere Grad end den, der kræves til at danne det Vidnebeviis, som overalt tages og maa tages for fuldgjldigt**). Jeg finder derfor, at en Lov, som gjorde den i bemeldte Circulaire omhandlede Forholdsregel gjeldende, vilde paa en ganske antagelig Maade afhjælpe den Brøst ved Retsprotocollationens Besørgelse, der under den nærværende Tingenes Orden kan

*) Jevnsfor Eunomia 4 B. S. 255.

***) Som bekjendt er i England allerede eet Vidnes eedelige Forklaring ordentligviis nok for at danne juridisk Beviis; men her er, som naturligt, kun taget Hensyn til det, der ellers almindelig er blevet erkjendt for et tilstrækkeligt Vidnebeviis. Man kan herom finde Mere i Eunomia 4 B. S. 365—393.

siges at finde Sted og holber for, at man kunde berolige sig ved hiin Foranstaltning, hvis ikke noget endnu mere betryggende kunde opnaaes.

Angaaende Balget mellem forommeldte to Beie, blev der i sin Tid end ikke foreløbig taget nogen Beslutning i Cancelliet. Der var i dette ingen Tvivl om, at der burde gjøres Noget for at raade Bod paa den af begge Stænderforsamlinger udhævede Mangel i den nuværende Tingenes Orden. Men om man skulde gjøre den i den jydskke Stænderforsamling anbefalede Indretning til Grundlag for den Lov, der maatte søges tilveiebragt, eller om man skulde lade sig nøie med den Forholdsregel, som det meerbemeldte Circulaire bragte under Omhandling, var et Spørgsmaal, som først vilde blive nærmere og endelig at forhandle, naar de Overvrighederne afæstede Erklæringer vare indkomne. Jeg tør end ikke sige, at jeg for min Deel var kommen til en bestemt Mening i saa Henseende. Vel laa det mig paa Hjerte, at tilveiebringe den bedst mulige Betryggelse for Retsprotocollernes Paalidelighed, og jeg maatte antage, at den i de jydskke Stænder omtalte Indretning med offentlig beskiftede Protocolførere, vilde yde mere end en saadan Lov, som lagde Circulairet til Grund. Men jeg antog tillige, at det vilde have ikke ringe Vanskeligheder at faae hiin Indretning ordnet paa en tilfredsstillende Maade, og især frygtede jeg for, at der vilde møde en Deel Modstand, naar der spurgtes om de fornødne Midler til at iværksætte denne Indretning, hvilken end ikke kunde siges bestemt at være anbefalet af den jydskke Stænderforsamling, og som i den Roeskildske slet ikke havde været paa Bane. Min Tanke var derfor nærmere henvendt paa den Forholdsregel, der ved ostmeldte Circulaire var sat under Spørgsmaal, hvilken saaledes som nu her er blevet udviklet, vilde indeholde et ikke ubetydeligt Fremsskridt, og derhos have den Fordeel at være aldeles simpel og saa godt som ingen Beføstning at kræve.

Sagen kom ikke til senere Forhandling i Cancelliets Tid. Efter at hiint Circulaire var udstedt, henhvilede Sagen for igjen at foretages, naar alle de forlangte Betænkninger vare indkomne,

hvilke, som naturligt, bleve samlede i de to Justitsdepartementer, hvorfra de i sin Tid skulde sættes i Omløb mellem Collegiets Medlemmer til videre Overveielse. Jeg formodede og, at Cheferne for Justitsdepartementerne vilde meddele deres Meninger over Sagen, inden den gik til mig som General-Procureur. Der var iøvrigt ingen særdeles Opfordring til at paastynde Sagen. Der vilde i de første Maaneder af 1848 have været Tid nok til at bearbejde den, saaledes at et Lovforslag kunde forelægges Stænderne, naar disse samledes. Jeg fandt heller ingen Begjærlighed efter at underrette mig om de efterhaanden indkomne Betænkningers Indhold. Det var vel om ikke aldeles fornødent saa dog i sin Orden at indhente Betænkninger. Der var nemlig Spørgsmaal om at paalægge den større Deel af Landets Dommere en ny Forpligtelse, der hidtil ei havde hvilet paa dem; endog Udtrykkene i Forordn. af 25de Marts 1791 § 24 viste, at der intet var imod, at de selv førte Protocollen, ligesom den i alt Fald blev at føre alene under deres Tilsyn og Ansvar. Det var ogsaa hensigtsmæssigt, at Dyrighederne fik Leilighed til at yttre sig over den hele vigtige Sag om Besværgelsen af Retsprotocollerne, forsaavidt der maatte være Noget, som de ønskede at anbringe desangaaende. Men der var dog ikke Grund til at vente Noget, der kunde faae synderlig Indflydelse ved den endelige Ordning af Sagen. Iøvrigt kunde Circulairet ogsaa mulig give Nogen Anledning til ad Offentlighedens Veie at udbrede sig over dei hele vigtige Anliggende, som Stænderne havde sat i Bevægelse. Dette skete imidlertid ikke og den Tid var desuden forbi, hvori vore Blade stundom meddeelte Noget, som kunde tjene til en virkelig Belysning af deslige Anliggender.

Hvad jeg med temmelig Visshed tør antage, er, at, hvis den forrige Statsorden ikke var blevet forandret, saa vilde der i 1848 være blevet forelagt Provindsialstænderne et Lovudkast til fornævnte Anliggendes Ordning, der enten vilde være gaaet ud paa Oprettelsen af de Protocolfører-Tjenester, hvorfor Man i den Viborger Stænderforsamling havde taget Ordet, eller have indskrænket sig til, under en eller anden nærmere Bestemmelse,

at skaffe den i Cancelliets Circulære omhandlede Forholdsbregel Lovskraft. I begge Tilfælde vilde dog de Motiver, som maatte forelægges Stænderne, have været saaledes indrettede, at disse, forsaavidt de ikke aldeles bifaldt den Vej, Udkastet havde indslaaet, vilde have havt Anledning til at anbefale den anden. Man vilde saaledes uden Tvivl være kommet til en Ordning af Sagen, der i ethvert Tilfælde vilde have været en afgjort Forbedring i den nuværende.

Jeg har oven Side 427 bemærket, at man kunde berolige sig ved en Lov af det i oftnævnte Cancelli Circulaire antydede Indhold, hvis ikke noget endnu mere betryggende kunde opnaaes. Naar jeg med den Betyggelse, som en saadan Lov, i Forbindelse med Forordn. af 9de Juni 1847 vilde tilveiebringe, sammenligner den Tingenes Orden, hvorpaa Retsprotocollernes Troværdighed hviler i andre Lande, saavidt jeg dermed er bekendt, skulde jeg holde for, at Sammenligningen ei vilde udfalde til Skade for vor Retspleie. Jeg skal i saa Henseende blot paaberaabe mig, hvad der deels i det Foregaaende er oplyst, deels i et følgende Afsnit yderligere vil blive bemærket om hvorledes det i foransførte Henseende forholder sig i de tvende andre skandinaviske Riger. Imidlertid ligger det i foransførte Uttring, at jeg ikke frafalder Ønsket om den endnu bedre Betyggelse, der kunde tilveiebringes ved den af de jydskke Stænder udpegede Ordning. Der er Intet vigtigere for hver Mand's Sikkerhed, end at det Vidnesbyrd, der indeholdes i Retsbøgerne, har al den Fasthed og Paalidelighed, som det er muligt at forskaffe Samme. Dette Vidnesbyrd udgjør ei alene selv den høieste Spidse af juridisk Visshed (jfr. L. 1 B. 13 Cap. 28 Art.), men det har derhos at bære de øvrige Beviistligheder, der maae lægges til Grund for Retshaandhævelsen. Man kan nu ikke nægte Muligheden af, at disse Beviistligheder, ved at gaae gjennem den skriftlige Dyrkning i Rettens Bøger, kunne, paa en eller anden Maade, forvanskes, og det ikke blot, naar ond Villie er i Spillet, men og naar det mangler paa den rette uhibede Opmærksomhed, der uafbrudt bør være tilstede. En retfærdig Lovgivning bør derfor intet forsumme af, hvad der kan

tjene til at sikke Borgerne mod de Misligheder eller Misfor-
 staaelser, der mulig kunde indløbe ved Tilførslen i hine Bøger,
 hvorved det iøvrigt forstaaer sig selv, at dette ei kan udrettes
 ved at belemre Retspleien med Formaliteter, der vilde være saa
 besværlige, at man ei kunde vente, at de vilde blive iagttagne.

Følge den Maade, hvorpaa jeg betragter foransførte
 vigtige Anliggende, er jeg gaaet ind paa de Overveielser, som
 kunde tjene til Anbefaling for den Ordning af Samme, hvortil
 Forhandlingerne i de jydskke Stænder kunde give Anledning. I
 Særdeleshed har jeg søgt at vise, at Lønninger, der ikke gif
 meget ud over den Maalestok, som i de jydskke Stænder var
 opstillet, vilde i Forbindelse med de ikke saa Leligheder til andet
 Erhverv, som der under de nuværende Forhold ville frembyde
 sig, være nogenlunde tilstrækkelige for at faae de foreslaaede
 Poster forsvarligt besatte. Og ved Siden deraf har jeg fundet,
 at disse Lønninger efter Ophævelsen af de hidtilværende Afgifter
 til Statskassen, kunne uden Tryk for Noget tilveiebringes ved
 Forhøielse i de Retsembedsmændene selv tillagte Gebyrer, frem-
 for alt i den Green af Sportelreglementet, der angaaer Ting-
 læsningsvæsenet; ligesom jeg og anseer det for utvivlsomt, at
 forsaavidt Tilskud paa enkelte Steder, maatte behøves, enten
 for bestandig eller for en Tid, kan og bør dette Tilskud udredes
 af Statskassen. Skulde der imidlertid findes nogen Betænke-
 lighed ved at gaae ind paa hiin Ordning, saa kan der Intet
 være til Hinder for Gjennemførelsen af den Forholdsregel, der
 er Gjenstand for Cancelliets Circulaire af 19de Juni 1847.
 Der kunde maaskee den Tid have været nogen Anledning til
 at tilstaae vedkommende Embedsmænd Godtgjørelse, naar en ny
 Anordning havde sat dem i den Nødvendighed at anvende en
 af deres bedste Contoirbetjente til at føre Protocollen i de fore-
 faldende Retsfager, og denne derfor mulig ikke kunde være dem
 til den Nytte i andre maaskee vigtige og paatrængende Forret-
 ninger som ellers. Men naar en saadan Ordning af Sportel-
 væsenet finder Sted, som jeg har antydet, kan der vistnok ikke
 længere være Tale om nogen Godtgjørelse for den ovenmeldte
 Byrde, der dog ikke kan betyde Noget i Forhold til de Fordele,

som hiin nye Ordning vil tilføre Embedsmanden. Der kan saaledes ikke være andet at indvende imod en Lov af foranførte Indhold end, at der ved Samme ikke vilde blive gjort nok for Hensigten. Saafremt der nu virkelig maatte være en alvorlig Billie til at gjøre mere, kan jeg naturligviis Intet have derimod. Men, dersom man, idet man udtaler sig for en videre gaaende Foranstaltning til Afhjælpning af den omhandlede Bræst, dog ikke maatte være villig til for Tiden at tilveiebringe de til dens Iværksættelse fornødne Midler, saa seer jeg ikke hvad der kan være til Hinder for strax at paabyde en Forholdsregel, der aabenbar vil udrette meget for Hensigten, uden at være til nogen Byrde for Samfundet, og som heller ikke kunde træde i Veien for, at man saa snart man ellers dertil seer sig istand, kan udføre den større Forbedring.

Hvad der maatte blive foreskrevet i fornævnte Diemed lader sig iøvrigt ikke anvende enten paa Fogedforretninger eller paa Skifteforretninger i Landdistrikterne, med hvilke Retskriverne ingenstunde have havt Noget at gjøre. Det kunde vel synes at være i sin Orden, at Reglen ogsaa maatte gjælde om disse judicielle Forretninger. Men ligesom det ikke lod sig iværksætte, uden at medføre en skadelig Forsinkelse og en Udgift, der ofte vilde blive følelig for de Baagjældende, saaledes ere disse selv, og de, der staae dem nær, ordentligviis tilstede under slike Forretninger; der foresalder og sjældent ved disse Noget, om hvis rette Opfatning der kan opstaae Tvivl. Det maa derfor, hvad dem angaaer, vel forblive som hidtil. Men, naar det ved Lov indskjærpes, at Protocollen ved enhver Ret, det være sig ordentlig eller overordentlig, (hvilket sidste navnlig med Hensyn til Fordn. af 25de Marts 1791 § 24 er af største Vigtighed) skal føres af en fra Dommeren forskjellig Person, der enten ved Bestalling eller Dyrigheds Constitution dertil er bleven bemyndiget, saa vil en saadan Lov ogsaa strække sig til de forommeldte Rets-handlinger, saafremt den ikke paa nogen Maade tilkjendegiver, at de skulle være uden for Regelen. Hvad der saaledes skal gjælde for Fogedforretninger, maa og gjælde i de enkelte Tilfælde, hvori Forretninger af en lignende Natur skulle udføres

af Politimesteren eller nogen under ham hørende Embedsmand. See Fordn. af 28de Decbr. 1836 § 13 ff., Plc. af 27de Decbr. 1838, Fordn. af 11te Mai 1845 §§ 9, 10, 11. Endnu bør det komme under Overveielse, hvorvidt man, med Hensyn til de Undersøgelsesretter der i Følge Fordn. af 28de Febr. 1845 holdes af de enkelte Tilforordnede i Kjøbenhavns Criminal- og Politiret, kan blive staaende ved, hvad der i denne Forordnings § 13 og 14 er foreskrevet til Betyggelse for Protocollationens Paalidelighed, eller om ikke ogsaa der en Indretning maatte træffes liig den, der med Hensyn til de øvrige Jurisdictioner er gjort ved Fordn. af 9de Juni 1847. Nye Collegialtidende for 1845 S. 208—209 indeholder hvad vi have at bemærke som Stof for en saadan Overveielse.

CXIX.

Fortsettelse. — 2) Forbedringer i Landpolitiet.

En anden med Udgifter forbunden Forbedring i vor Retsforfatning, hvortil der mulig burde tages Hensyn ved den nye Sporsættelovgivning, er, som allerede flere Gange antydet, Politivæsenet. Ligesom dette udenfor Kjøbenhavn overalt bestyres af By- og Herredsfogder*), maa jeg, i Henhold til det Side 387—388 og S. 391 Anførte, holde for, at det baade for den borgerlige Frihed og for Politiets Virksomhed, er tjenligt at det derved har sit Forblivende. Men det er aabenbart, at disse sidste Embedsmænd kun svagt ere udrustede med de Midler, som de kunde behøve til at opretholde god Politiorde. Det er oven Side 156 udhævet, hvorledes Lovgiveren, kort efter at han ved Fordn. af 8de Juni 1787 § 16 og 20de Juni 1788 havde ophævet den personlige Myndighed over den større Deel af Bondebefolkningen, der

*) Det erindres, at hvad jeg anmærker om Herredsfogderne ogsaa gjælder om dem, der endnu under Navn af Birkedommere, have samme Embede at røgte. See oven S. 408 Noten.

under den forrige Tilstand var i Jordbrottens Hænder, var betænkt paa at skjærpe og styrke vedkommende Embedsmænds Polititilsyn. Men skjøndt det, som Lovgiveren da gjorde for, i hvert enkelt Sogn, der hører til en Politijurisdiction, at tilveiebringe et Tilsyn og en Medvirkning, hvorved Politimesteren kunde sættes istand til at haandhæve lovlig Orden, den Tid var nogenlunde tilstrækkelig, saa er der dog, efterhaanden som den Udvikling er fredeet frem, hvoraf fornævnte Anordninger udgjorde de første Leed, opstaaet Trang til en stærkere Underbygning for Politiet, og denne er stedse blevet meer og meer følelig. Jeg skal blot nævne den meget tiltagne Folkemængde, den vidtdrevne Udstykning, hvilken efter alt Udseende vil gaae endnu langt videre, den større Blanding i Befolkningen og den dermed nøie forbundne større Forskjellighed i de Erhvervsgrene, der drives paa Landet, Ophævelsen af flere Baand, der forhen hæmmede den frie Bevægelse, i hvilken Henseende man t. Ex. kan mærke Placat af 6te Decbr. 1840, Fordn. af 28de April 1845, og Placat af 7de Aug. 1847, for ikke at tale om de forstærkede Skridt i denne Retning fra den senere Tid. Ved Siden deraf er den Medhjælp, Politimesteren skulde have af Sognefogderne, blevet svækket derved, at de Fordele og Opmuntninger, hvorved Lovgiveren søgte at fremkalde deres Nidjærhed, tildeels ere ophævede, tildeels have tabt i Betydning. Den nye Støtte, Anordningen af 13de August 1841 § 20 havde søgt at skaffe Landpolitiet ved Hjælp af Sogneforstanderne, har heller ikke ført til Noget. Det var og kunde ikke være Andet end en moralsk Indflydelse, Lovgiveren søgte hos dem; man gjorde heller ikke Regning paa, at den i Begyndelsen vilde være meget virksom, medens man ikke var uden Haab om, at den efterhaanden vilde udvikle sig til større Betydning og da tillige kunde faae en fastere lovbestemt Ordning*). Men under de senere foran-

*) See Cancelli-Skrivelse af 26de Novbr. 1844 saa og i Nye Collegial, Tidende for 1841 S. 746, Slutningen af Bemærkningen til § 20 i ovennævnte Anordning.

drede Forhold og efter den Omdannelse, Sogneforstanderskaberne nu have faaet, vil det i alt Fald have lange Udsigter med den Nytte, de skulde gjøre i den omhandlede Retning. Trangen til Retsordenens Bemyttelse ved et virksommere Landpoliti turde dog være almindelig erkjendt. Skal den opnaaes, maa uden Tvivl Noget gjøres for at give Polititilfhyet paa dets første Trin større Kraft og Paalidelighed. Men foruden at jeg ikke troer mig istand til at antyde Grundlinierne for en saadan Forbedring, ligger det og ganske uden for min Vei. Midlerne dertil maatte komme fra de enkelte Sogne. Men hvad der end kan gjøres i saa Henseende, bliver det af høieste Bigtighed, at Politimesteren baade har den for hans Kald fornødne Dygtighed og Nidkjerhed, og derhos den fornødne Tid til at røgte sine Pligter. Det første maa være Gjenstand for Regeringens Forsorg, men er en meget vanskeligere Opgave end Mange forestille sig. Hvad det sidste angaaer, da vil det, efter Jurisdictionens Udstrækning og de øvrige Forhold, snart være nødvendigt at den deles, snart at der gives Politimesteren større Bistand. Det første Middel er allerede anvendt paa mange af de større Jurisdictioner, men enkelte ere der dog endnu tilbage, som kunne taale en Deling, og naar der paa den anden Maade tilbørlig sørges for Retsprotocollationens Paalidelighed, veed jeg intet at erindre mod, at man for at muliggjøre denne Deling forener Dommer- og Skriver-Embederne. Men der ere og Jurisdictioner, hvis Deling eller anden geographiske Formindfælselse vilde være lidet hensigtsmæssig, og derimod andre Foranstaltninger bør søies for at tilveiebringe et forsvarligt Politi. I sliche Jurisdictioner vil der blive Spørgsmaal om Lønninger enten til duelige Politibetjente, tildeels beredne, eller til en Medhjælper, hvem en mere betydende Virksomhed, dog under Politimesterens Ledelse, kan betroes, vel og om begge Slags Medhjælp. Og saa disse Udveie ere forhen ved flere Leiligheder brugte, og ganske nylig seer jeg, at det, i Anledning af den i Kjøbenhavns Amts nordre Birk indtrufne Vacance, er bestemt, at den nye Embedsmand, foruden at lide nogen Afgang i de Indtægter, Embedet hidtil har havt, skal afgive 2000 Rd. aarlig til Politivæsenets

bedre Organisation, efter Justitsministeriets Bestemmelse (Departements-Tidenden for 1856, Side 879—880), og det kan ikke omtvovles, at dette væsentlig netop sigter til saadanne Lønningers Udredelse som forommeldt. Der er Intet meddeelt om de særlige Betragtninger, hvorved Regjeringen er kommet til dette Resultat, og man kunde let falde paa, at en Deling her vilde have været det rette, da bemeldte Embedes Indtægter ere saa anseelige, at to Embedsmænd deraf kunde finde rigeligt Udkomme. Men jeg skulde dog neppe seile, naar jeg antager, at man med særdeles Hensyn til Embedtes lidne Udstrækning i Rummet og de øvrige Stedsforhold har fundet, at en Deling endog kunde gjøre god Politifordel Afbræk, blandt Andet derved, at de i samme Sag indvirkede Personer meget jævnlig vilde høre til to forskjellige Jurisdictioner. At man ikke heller har fundet det tilraadeligt at skaffe Embedsmanden Lettelse ved enten at adskille Skriverembedet fra Dommerembedet eller ved at ansætte en særlig Politimester, finder jeg og saa meget mere begribeligt, som man netop i det forrige samlede Birk for Kjøbenhavns Rytterdistrict altid havde haft særskilt Dommer og Skriver og fra 1802 tillige havde gjort Forsøg i denne Landjurisdiction med en særlig Politimester*), men der heri

*) Det var dog, som Rescriptet af 11te Juni 1802 viser, efter Birkedommerens eget Ønske, idenne Foranstaltning blev taget, ligesom den ogsaa forkyndte sig som interimistisk. Det var efter de Forhold, hvori min daværende Embedsstilling bragte mig, mig derhos bekjendt, at han fremkom med sit Andragende efter Opfordring fra høiere Steder, grundet paa den utilfredsstillende Tilstand, hvori Politiet paa Amtet befandt sig. Denne var og begribelig af det daværende Birk's store Udstrækning og Folkemængde i Forbindelse med de af Kjøbenhavns Nærhed fremkomne Fordold, der endog gjorde det særdeles vigtigt for Hovedstadens Politii, at kunne finde kraftig Bistand i Nabopolitiet. Birkedommeren var derhos allerede temmelig til Mars og boede i Kjøbenhavn, medens Thingstedet endnu var i Ballerup. Saavel den daværende meget duelige og virksomme Politimester i Kjøbenhavn (Saagen) som Cancelli-Præsidenten (F. Moltke) vare meget ivrige for en saadan Forandring, hvori ogsaa General-Procureuren, om jeg ikke

blev gjort Forandring ved Rescript af 25de August 1819, der igjen inddrog Politimesterforretningerne under Birkedommerembedet, hvorimod det gamle Birk, efterat tre Sogne endda vare blevne adskilte derfra, blev deelt i to, i hvilke Dommeren tillige skulde være Skriver. Skjøndt der ikke er kundgjort noget nærmere om Anvendelsen af den Sum, bemeldte Embede skal afgive til Politiets Forbedring, kan det dog ikke være tvivlsomt, at den for en Deel er bestemt til at lønne en Medhjælper, til hvem Politimesteren kan, under sit Tilsyn og Ansvar, overdrage endog de vigtigere Forretninger, hvilken Medhjælper sandsynligviis skal, som ved enkelte andre tildeels lignende Leiligheder, føre Navn af Politi-Assistent. Den nærmere Bestemmelse af deres indbyrdes Forhold er overladt til Justitsministeriet, der vel og maa sørge for, at der saameget deraf kundgjøres som Almeenheden behøver at vide for at kjende denne Medhjælperes Myndighed og dens Grændser. At ordne dette paa den, for det Gavn Politiet og Politimesteren skal have af hiin Medhjælper, hensigtsmæssigste Maade, er vist ingen let Opgave. Imidlertid kan det ikke omtvivles, at han paa den ene Side ikke vil blive ansat som fast af Birkedommeren aldeles uafhængig Embedsmand, og paa den anden heller ikke, som en simpel Guldmægtig, vil af Politimesteren kunne affkediges efter Behag, men at det bliver Justitsministeren, som, dog under vedbørligt Hensyn til Politimesterens Dnsker og Amtmandens eller maastee Amtsraadets Betænkning, antager og affkediger ham. Naar nu saavel Politimesteren som hans Medhjælper ere forstandige Mænd, som ville Tjenestens og deres eget Vel, da maae de vide at udjevne de Banskfeligheder, som deres ubestemte indbyrdes Forhold kunne anledige, saaledes at de eendragtigen og planmæssigen kunne virke for det fælles Maal, og skulde der desuagtet blive Noget, hvorom de ei kunde forenes, saa har Justits-

feiler, var aldeles enig. Men fra alle Sider var det dog erkjendt, at det kun var under de daværende Forhold, at den var tilraadelig, og at den derfor kun burde være interimistisk, for at man ved foresaldende Vacance kunde have Leilighed til at træffe en anden Tingens Orden.

ministeren det i sin Haand, at ordne Forholdet paa den Maade, som findes meest stemmende med Tjenestens Tarv. Da en saadan Medhjælper ei alene ved de befalede Universitets Examina, men og paa en allerede begyndt Forretningsbane, bør have viist sig som en Mand, hvoraf man kan love sig en dygtig Retsembedsmand, saa maa han kunne gjøre sig grundet Haab om, at han ved i nogle Aar med Flid og Duelighed at udføre sine Pligter vil bane sig fortrinlig Afgang til et godt Embede navnlig af det Slags, hvori Politivirksoheden er af særdeles Betydning. Ogsaa heri vil han have en vægtig Bevæggrund til efter bedste Evne at varetage sine Pligter. Jeg skulde derfor troe, at man, uagtet det Banskellige og Ubestemte i hiint Forhold, dog, saalænge man ikke veed noget bedre, bør benytte det i visse Jurisdictioner. Med Tiden vil man uden Tvivl ved Hjælp af de gjorte Erfaringer blive sat i Stand til at ordne Sagen paa en bestemtere Maade; men for det første maa Overbestyrelsen af Justits- og Politivæsenet ikke bindes for meget, enten med Hensyn til Indretningen selv eller til Personen og Tiden, hvorimod den, i alt Fald under visse nærmere Bestemmelser, bør være berettiget til at gjøre de Endringer, den finder hensigtsmæssige. Dog, ligesom jeg ingenlunde tør troe mig istand istand til, uden Medvirkning af Kræfter, der aldeles ikke staae til min Raadighed, at udkaaste nogen Plan til den fornødne Forbedring i vort Landspoliti, saaledes ligger det og langt udenfor det Omne, hvorpaa jeg her har indladt mig. Kun har jeg fundet det hensigtsmæssigt ved denne Leilighed at udhæve nogle fremspringende Momenter i vor Udvikling og i vore nuværende Tilstande, for dermed at godtgjøre Traangen til Forbedringer i denne for Alles Vel vigtige Forretningssreen, og i Forbindelse dermed pege paa de Foranstaltninger, der synes nærmest at frembyde sig og hvortil en Omordning af vort Retsportelvæsen, under de her udviklede Forudsætninger, tildeels kunde forstaae Midler. At de meget rigelige Indtægter, som selv et billigt Sportelreglement, under de nuværende Forhold, maa frembringe i visse Jurisdictioner, benyttes til at forstærke Politiet, er saa meget mere naturligt,

som her er Tale om at skaffe vedkommende Retsembedsmænd Midler til fuldstændigen at opfylde de Pligter, der udgjøre en Deel af deres Embeder, og de forskjellige til disse hørende Forretningsgrenes samlede Indtægter maae i deres Heelhed betragtes som Bederlaget for det samlede Arbejde, Embederne i alle deres forskjellige Grene fordrer. At det ikke ganske overlades til disse Embedsmænds eget Skjøn, hvorledes de paa den sparsommeligste Maade ville sørge for at skaffe sig den Hjælp, de i adskillige af hine Forretninger virkelig behøve, men at den Overbestyrelse, hvorunder de høre, bør drage Omsorg for, at en Deel af deres rigelige Indtægter anvendes saaledes, at de i en Green af deres Embede, hvori de netop behøve dygtige og paa- lidelige Medhjælpere, virkelig erholde saadanne, er Noget, som følger af hiin Overbestyrelses berettigede Tilsyn. De ville ikke derover kunne besvære sig, naar det kun ikke bliver en uforholdsmæssig stor Deel af Embedets Indtægter, der undrages deres frie Raadighed, og de derhos beholde den Indflydelse paa Valget af deres Medhjælpere, som oven er antydet, og som det ikke let kan tænkes, at Overbestyrelsen vil berøve dem. Det er derhos en Forudsætning, at de nærværende Embedsmænd ordentligviis ikke uden eget Samtykke forpligtes til at udrede Løn til slige Medhjælpere, undtagen forsaavidt det kan skee ved de forøgede Indtægter, det nye Sportelreglement vil give dem. Dog aldeles ubetinget kan dette ikke gjælde; thi Regjeringen, der er forpligtet og berettiget til at vaage over, at Embedets Gjerning forsvarlig varetages, maa gribe ind, naar Embedsmanden ikke selv derfor vil drage fornøden Omsorg. Der haves og en talende Analogi herfor i Lovens 2 B. 14 Cap. og Fordn. af 9de Januar 1728, hvorefter Biskoppen haver at sørge for, at den Sognepræst, der ei forsvarligen kan røgte sit Embede i dets hele Udstrækning, faaer en duelig Medhjælper, om han end ikke selv ønsker det (see fornemmelig 2—14—1 og 7, samt Forordningens §§ 1 og 10), og det ikke blot, naar Marsagen ligger i hans personlige Egenstaber, men og naar det hidrører fra Menig-

hedens Vidtløftighed og Kaldets Besværlighed *); ligesom det heller ikke tilstedes Præsten og hans Medhjælper ved indbyrdes Forening at sætte Vilkaarene for denne under dem, Lovgiveren har fundet fornødne, for at en dertil værdig Mand kan attraae en saadan Ansættelse. Forholdene ere vist i saa mange Maader forskjelligte, at de angaaende hine Medhjælpere i geistlige Embeder forestkrevne omhyggelige Bestemmelser ingenlunde i deres Enkeltheder kunne finde Anvendelse paa dem, en Justitsembedsmand kan behøve. Men de forommeldte Love bestyrke dog den Grundsætning, at den Myndighed, der haver at føre Tilsyn med, at Embedets Gjerning forsvarlig udrettes, maa være forpligtet og berettiget til, ogsaa mod Embedsmandens Ønske, paa hans Bekostning at træffe Foranstaltninger, hvorved dette gjøres muligt. De vidne iøvrigt ogsaa om, at der herved bør iagttages den største Varsomhed og Lempelighed, at Embedsmanden først bør opfordres til selv at sørge for den fornødne

*) Det er vel flere Gange og ikke uden Føie sagt, at denne Grund snarere maatte gjøre Ansættelsen af en residerende Capellan fornøden. Men foruden at den i ethvert Tilfælde maa kunne tages i Betragtning som medvirkende til Ansættelsen af en personel Capellan, hvor Sognepræstens Kræfter kunde have været tilstrækkelige for et mindre vidtløftigt og besværligt Kald, turde der være, og navnlig ved Folkemængdens Tiltagen endnu oftere blive Kald, hvori en Mellemting mellem residerende og personel Capellan maatte være meget anbefalelig, nemlig en saa kaldet Capellan pro loco, hvorpaa der habes enkelte Exempler, tildeels fra den nyeste Tid. En saadan har ikke den fra Sognepræstens affondrede Forretningskreds som en residerende Capellan, og heller ikke de for sig bestaaende Indtægter, navnlig Offerberettigelse, men maa lønnes af Sognepræsten. Paa den anden Side maa han ei i den Grad som en personel Capellan være til Sognepræstens Raadighed, og skal heller ikke staae i samme huuslige Forhold til Sognepræsten, hvilket sidste medfører, at denne ei bør have en saa bestemt Indflydelse paa Valget som med Hensyn til en personel Capellan. Han vil i flere Maader have en Deel tilfælles med en saadan Medhjælp for en Rettsembedsmand som ovenmeldt, men Forholdet vil dog i mange Maader blive forskjelligt.

Medhjælp, og at det bør overlades ham selv at nævne en due-
lig Mand dertil. Kun hvis han ikke kan bringes til selv
at gaae ind paa Forholdsregler, hvorved Maalet kan op-
naaes, maa Overbestyrelsen gribe ind. Iøvrigt vil Sagen
uden Tvivl i de fleste Tilfælde lade sig jævne paa mindelig
Maade, uden at Overbestyrelsen kommer i den Nødvendighed
at benytte hiin Berettigelse, men det er ligesuldt nødvendigt at
den er til, og det vil ofte skyldes dens Tilværelse, at der ingen
Trang bliver til at gjøre Brug af Samme. Den nye Spor-
telanordning, hvorfor jeg har taget Ordet, kunde uden Tvivl
give en bekvem Leilighed til udtrykkelig at udtale hiin Beretti-
gelse; og maaskee vilde det tillige være gjørligt at udfinde visse
almindelige Regler for dens Anvendelse.

Saafernt man af de tvende foransførte Veie til at sikke
en forsvarlig Besørgelse af Tilførlerne i Rettens Bøger vælger
Ansættelsen af saadanne Protocolsførere, som de jydskke Stænder
have bragt i Forslag, saa vil den Meerindtægt, som et nyt
Sportel-Reglement kunde give navnlig af Tinglæsningsvæsenet,
uden Tvivl i de fleste Jurisdictioner medgaae til at lønne disse
Embedsmænd og i nogle vil den neppe blive tilstrækkelig, i
hvilket Tilfælde Statskassen for det Første maatte give det for-
nødne Tilskud. Men der turde dog være ikke saa ganske faae
Retskredse, der uden at egne sig til Deling ville give saa
betydelige Indtægter, at der endog kunde blive et Overskud til
Anvendelse for Politivæsenet, navnlig naar der ved foresaldende
Vacancer ikke længere behøvedes at skielnes mellem de Indtægter,
som det nuværende Sportelreglement giver Retsembedsmændene,
og dem, som maatte fremkomme ved den omhandlede Omordning.
Der kunde saaledes endda af enkelte Embeder faaes et Bidrag
til Politivæsenets Forbedring, hvilket efter Omstændighederne
kunde opsamles i nogle Aar for da at kunne anvendes paa en
planmæssig Maade. Saafernt derimod den anden af de oven-
nævnte Veie vælges, vil der i mangfoldige Jurisdictioner blive
en Meerindtægt, som kunde benyttes til Politivæsenets Forbedring.
Naar det er blevet bragt i det Rene, hvad der bør gjøres for

at afhjælpe den omhandlede Brøst i Besværgelsen af Retsprotocollerne, og en nogenlunde sikker Oversigt over Forholdene i de forskjellige Jurisdictioner er vundet, kan der havees en bestemt Mening om, hvad der ved Sportelvæsenets Ordning mulig kunde gøres til Fordeel for Landpolitiet. Forsaaavidt der imidlertid ikke fra denne Kilde kan faaes de fornødne Midler til at lønne den Medhjælper, som i en eller anden Retskreds maatte være fornøden, vil uden Tvivl i al Fald for en Tid det fornødne Tilskud kunne faaes af Amtsrepartitionsfondet. Man har Exempler paa at dette forhen efter vedkommende Amtsraads Forslag er skeet*). Det er heller ikke blot i den enkelte Jurisdiction's Interesse, men ogsaa under visse Omstændigheder i de Kredse der staae i nærmeste Forbindelse med Samme, at der tilveiebringes større Betyggelse for Rets sikkerheden der, hvor størst Brøst findes. Amtsraadet faaer ogsaa en gysdig Adkomst til Indflydelse paa de Foranstaltninger, der træffes, naar Amtet dertil maa yde Bidrag. Iøvrigt lod det sig og tænke, at en eller flere enkelte Jurisdictioner maatte ved særlige Bidrag godtgjøre Amtsrepartitionsfondet, hvad det saaledes udrede. Ogsaa Foranstaltninger, der skulle iværksættes paa flere Sognecommuners Befostning, høre, efter Anordningen af 13de August 1841 § 32 No. 6 ikke mindre under Amtsraadets Virkekræds, end de, der skulle gaae paa hele Amtets Regning. Og ligesom selv dette Lovsted nævner adskillige temmelig betydelige Foranstaltninger af det Slags, saaledes indeholder og Forordningen af 9de Juni 1847, et Exempel paa en Myn- dighed for Amtsraadet til at beslutte en vedvarende Udgift af dette Slags paa de enkelte Jurisdictioners Befostning, medens den tillige viser, hvorledes der var givet Forstanderskaberne for de derunder hørende Sognedistricter passende Indflydelse paa Beslutningen. I enkelte Tilfælde vilde vel og Tilskud kunne faaes af Statsmidlerne. Der kunde endog i de betydelige Indtægter, Statskassen hidtil har oppebaaret af Retspleien, være

*) See Ny Collegialtidende for 1847, Side 759—763.

en særdeles Grund til at vente sige Tilfud. Men der er dog ikke den Udførelse til en saadan Hjælp af Statskassen, som der er til derfra at erholde, hvad der mulig kunde behøves for en betryggende Ordning af Retsprotocollationsvæsenet. Det er end ikke uden Betænkelse at bane en let Udgang til hin Hjælp; thi naturligviis vilde man i de enkelte Kredse være begjærlig efter paa denne Maade at faae bedre Sikkerhedsanstalter paa Statskassens Bekostning, og det vilde ikke være gjørligt for Regjeringen med nogen Sikkerhed at bedømme og begrænse de mangfoldige Krav, der vilde indløbe i denne Retning; og endnu mindre kunde Rigsdagen være istand til rettelig at afvise og udmaale disse Krav, hvorimod de vilde føre til vidtløftige og fortrædelige Forhandlinger. Det bør derfor uden Tvivl kun være en særdeles Undtagelse, at Statskassen dertil bidrager og helst burde det kun skee ved særlige og begrænsede Midler, hvorover Regjeringen kunde bemyndiges til uden Rigsdagens Samtykke at tage Beslutning. Et saadant Tilfud burde vel heller ikke let gives, uden hvor det vedkommende District selv gav et i det mindste lige Bidrag, hvilket nogenlunde vilde sætte Grænse for overdrevne Begjæringer.

Det er isørigt ingenlunde afgjort, at de Kredse, hvori Retsembedsmændenes Indtægter ere særdeles rigelige, ere de, der meest kunne trænge til Politiforanstaltninger, som de omhandlede. Hvad der ad denne Vej kunde udrettes til Bedste for Landpolitiet maatte derfor faae større Værd og Betydning, dersom Anvendelsen af det Bidrag, der af sige Embeder kunde afgives, ikke blev indskrænket til den enkelte Retskreds, men det kunde benyttes til Bedste for andre Kredse, hvor Trangen til Foranstaltninger af det omspurgte Slags var større, men Midlerne ringere. Det kunde og synes, at der Intet derimod med Grund var at indvende, da den enkelte Kreds ikke har noget Krav paa de Indtægter, der fremkomme ved de anordnede Betalinger for Retsforretninger, og det endog har meget for sig, at disse Indtægter ligesom burde tilfalde Statskassen, mod at denne igjen gav Retsembedsmændene en fast aarlig Løn i Forbindelse med Godtgjørelse for de med Embedets Førelse forbundne

Udgifter. Fra Retfærdighedens Side vilde der vist nok ikke være Noget at erindre mod en saadan Tingenes Orden; den har tværtimod for en almindelig Betragtning noget meget Ubesvalende, ligesom den og synes at have Meningen for sig. I et følgende Afsnit vil det imidlertid blive viist, at den dog i sin Anvendelse vil have saa mange Betæneligheder, at disse maastee ved nøie Prøvelse vilde findes overveiende, og at det i al Fald vil have lange Udsigter med Gjennemførelsen af en saadan Plan. Men i intet Tilfælde er det, der lader sig anføre til Fordeel for denne, udført i dens Heelhed, ligesom anvendeligt paa det, hvorom her spørges. Dette kunde betragtes som et Brudstykke af hiin Plan; men ved Siden af denne skulde den nuværende Tingenes Orden vedblive som Regel, og de enkelte Undtagelser begrundes ved det Skjøn, at Retsportlerne i en given Kreds indbringe mere, end der behøves enten til vedkommende Embedsmænds Lønning eller til andre Foranstaltninger til Bedste for denne Kreds. Et saadant Skjøn vilde medføre saa megen Usikkerhed, at det vist nok ikke er uden Betænelighed at betroe sig til Samme.

Den Omstændighed, at den Retskreds, hvori Sportlerne give en betydelig Indtægt, intet strengt Retskrav har paa at nyde godt af Samme, kan ikke saa lige gjøre Udslag. I den Ordning, som Lov eller Sædvane har givet de borgerlige Forhold, finder man overalt Meget, som ikke har sin umiddelbare Grund i Retfærdighedens Love eller i noget Andet, der kan henføres til Tingenes nødvendige Væsen, men som hidrører fra, hvad man efter sin Opfatning af de givne Forhold har fundet hensigtsmæssigt. Det er nu begribeligt, at denne Opfatning ikke altid har været overfsuende nok, ligesom det og er naturligt, at den i Tidernes Løb ofte er blevet mindre svarende til de forandrede Samsfundsstilstande, end den var til dem, hvorunder hiin Ordning fik sin oprindelige Retning. Men skjøndt der saaledes baade i den egentlige borgerlige Lovgivning og vel endnu mere i Ordningen af de Forhold, der høre under Statsforvaltningens Omraade, viser sig meget, der paa en vis Maade kan betragtes som vilkaarligt, saa maa det ikke glemmes, at der

er en Nødvendighed i, at der gives de naturlige og nødvendige Grundbegreber, som skulle gennemføres ved de borgerlige Love og Indretninger, en saadan vilkaarlig Tilfætning, uden hvilken de ikke vilde kunne have den Bestemthed, som al Virkelighed fordrer. Hvad der oprindeligviis var vilkaarligt, ja vel endog tilfældigt, maa derfor, som et i alt Fald indtil videre uundværligt Tilbehør til det Nødvendige, ikke ganske let kastes bort, i Særdeleshed naar det har rodfæstet sig i mange og vigtige Forhold. Man bør for det Første ikke affkaffe det, for at ombytte det med Noget, som i sig er ligesaa vilkaarligt, ei heller for det, som er af en tvivlsom Værd; men det er heller ingenlunde afgjort, at alt, hvad der, naar der var Spørgsmaal om en oprindelig Ordning, vilde have fortjent Fortrin, ogsaa bør gennemføres, naar det ei kan skee uden at omændre et vigtigt Led i en længe tilvant Tingenes Orden, der i sin Heelhed maaskee rigelig erstatter de enkelte Ulemper, hvorfor den ikke er fri.

Til de Forhold, ved hvis Ordning hiin vilkaarlige Tilfætning nødvendigviis maa have et betydeligt Omfang, hører Adskillelsen af de for det almindelige Belysning og for selve Retssikkerheden vigtige Foranstaltninger, der fornemmelig ledes af den almindelige Regjering og udføres paa hele Rigets fælles Bekostning fra de dermed beslægtede Foranstaltninger, der gaae paa enkelte større eller mindre Kredses særlige Regning, og hvis Ledning og Gjennemførelse derfor nærmest er betroet til Øvrigheden eller Communalbestyrelsen for disse Kredse. Der ere adskillige Foranstaltninger, som efter den hidtil gjældende Tingenes Orden behandles paa den sidst anførte Maade, men som for en almindelig Betragtning snarere kunde synes eguede til at være fælles, medens dog et i de virkelige Forhold mere indtrængende Blik ikke altid vil finde dette tilraadeligt. Der turde ikke let være nogen Klasse af Foranstaltninger, hvori de Grunde, der tale for en Omændring i hiin Retning, have større Betydning end netop den, der staaer i nærmest Forbindelse med vort Æmne, nemlig de, som gaae ud paa Misgjerningsfagets Forsøgning. Ikke blot synes disse, og som Følge deraf ligeledes de

dermed forbundne Udgifter, i Grundsætningen at være hele Statens Sag; men de i sig meget vilkaarlige Forfrister, hvorefter denne Byrde er lagt paa de enkelte Districter, føre derhos og i deres Anvendelse ikke sjældent til lidet naturlige og lidet billige Følger, saa at de, der have havt med disse Anliggender at gjøre, ikke have savnet Anledning til deri at ønske Forandring. Der har og for adskillige Aar siden i det forrige Cancelli været Spørgsmaal om en saadan Forandring. Imidlertid endtes de derover anstillede Overveielser med, at man for Tiden helst burde lade det blive ved den indførte Tingenes Orden. I Provindsialstænderne, der, saavidt erindres, begyndte deres Virksomhed ikke længe efter, at hiin Sag saaledes var blevet forhandlet i Cancelliet, viste der sig ikke Spor af Ønske om en Forandring i foransførte Henseende, hvilket saa meget mere undrede mig, som en saadan forlængst var indført i Norge, hvor der ellers ingenlunde har viist sig den Øyst til Forandringer som hos os. Under vor nuværende Forsatning vides det heller ikke, at et saadant Ønske har rørt sig enten i Rigsdagen eller i Pressen. Hvad der i Almindelighed taler imod at forvandle Foranstaltninger, der, tilligemed de deraf flydende Udgifter, have været locale, til almindelige, er, at saavel Communerne som de locale Embedsmyndigheder derved tabe den Interessé, som de forhen havde for at udføre slige Foranstaltninger med vedbørlig Deconomi, og dermed tillige deres Adkomst til Indflydelse paa Samme. Det var og, om end ikke alene, saa dog fortrinnsviis denne Betænkelse, der gjorde sig gjeldende under de ovenmeldte Forhandlinger i Cancelliet, skjøndt det maa erkjendes, at den ikke ved denne Leilighed havde en saa stor Betydning, som ved adskillige andre, hvorom lignende Spørgsmaal have været opfaste, og hvori endog Forandring i hiin Retning er blevet gennemført. Saalænge imidlertid Omkostningerne paa Misgjerningsfagers Forfølgning vedblive at være et localt Anliggende, maa det findes noget anomalisk, at de, paa Grund af særdeles Forhold, i den enkelte Kredss kaldende Retsindtægter skulde kunne benyttes til Bedste for andre Kredse, der ikke ere i Fællesskab med Samme i Hensyn til fornævnte Udgifter.

Men selv om disse bleve lagte paa den almindelige Statskasse, vilde der dog endnu være Meget, som kunde opvække Betænk-
ligheder ved hiin Anvendelse af de rigelige Indtægter, som
Retsgebyrerne i en eller anden enkelt Kreds maatte kaste af sig.
Fælledsskab med Hensyn til Udgifter paa Misgjerningsfagers
Forsøgning vilde endnu ingenlunde føre til et Fælledsskab i de
mange andre Anstalter, som skulde tjene til Bærn for Retsfik-
kerheden, saasom Tvinghuse, Fængsler, Politiforanstaltninger,
og det vil vist ved enhver nogentunde ny i Sagen indgaaende
Prøvelse findes utilraadeligt at udvide Fælledsskabet til alt Saa-
dant. Det vil altsaa, selv naar de med Forbrydelsers Baatale
forbundne Udgifter blive fælles for hele Riget, ikke endnu være føl-
gerigtigt at det Overskud, der i enkelte Retskredse kunde vindes af
de anordnede Betalinger for Retsforretninger, i Flæng kunde anvendes
til Bedste for andre Kredse, hvor Trangen maatte findes at
være større. Ensaadan Anvendelse vilde vist og i det Hele have Me-
ningen modsig. Man vilde uden Tvivl antage, at hvad der i enkelte
Retskredse indkom mere end, hvad der findes at burde tillægges
vedkommende Embedsmænd selv som Løn og til Stadesløsholdelse
for Udgifter, billig burde komme disse Kredse selv tilgode, hvis
Beboere de dog ordentligviis alene ere faldne til Byrde, og om
end denne Betragtningssmaade ikke har nogen streng Retsgrund at
støtte sig til, saa er den dog saa naturlig, at man vilde have
ondt ved at kæmpe derimod, især naar den Nytte, der kunde
stiftes ved en Afvigelse, dog ikke kunde være af nogen Bigtig-
hed. Men desuden vilde den omspurgte Anvendelse være for-
bunden med saamegen Vilkaarlighed og Usikkerhed, at man maatte
være bange for gaae ind paa denne Bane. Den høieste Re-
gjerung kan ikke have det nøiagtige Bekjendtskab med alle de
locale Forhold, som vilde behøves til rettelig at vurdere de Krav,
der maatte gjøres paa at faae Hjælp af hine Midler; og ved-
kommende Øvrigheder og Communalbestyrelser ville ordentligviis
have for meget Syn for de dem nærmestliggende Interesser og for
lidet for de øvrige. Hvis Spørsmaal af det Slags skulde
komme under Afgjørelse paa Rigsdagen, hvilket i sig vilde være
i sin Orden, vilde det føre til fortrædelige Widtløftigheder og

Stridigheder, uden at man fik nogen Sikkerhed for, at det Rette blev truffet.

Den omspurgte Benyttelse af det Overskud, Retsindtægter kunde give i enkelte Jurisdictioner, kunde iøvrigt synes at stemme overeens med den Tanke, der laae til Grund for Justitsfondets Oprettelse. Men ligesom dette just ikke vilde være nogen stor anbefaling for en saadan Forholdsregel, vilde Righeden og fra flere Sider være meget ufuldstændig. Det var dog en aldeles eensformig og lovbestemt Afgift, der blev svaret til Justitsfondet, og den derved frembragte Indtægts Anvendelse til Bedste for Justitsembedsmænd, hvis Indtægter vare for ringe, var heller ikke de Vanskeligheder underkastet, som vilde finde Sted med Hensyn til Anvendelsen af de Indtægter, hvorom her er Spørgsmaal. Paa den anden Side er det vist, at kun en liden Deel af Justitsfondets Indtægter bleve benyttede til den Bestemmelse, der synes bedst skiftet til at retfærdiggjøre en saadan Indretning (See oven Side 196—197, cfr. Side 201—204). Ogsaa var der med denne Afgift forbunden den meget store Ufuldkommenhed, at den endog maatte svares af de Retsgebyrer, der langt fra ikke egnede sig til nogen Forhøielse, men som det tvertimod for ikke at hindre Retsshaandhøvelsen og besvære de borgerlige Omfætninger, var fundet fornødent at sætte saa lavt, at de ingenlunde indeholdt et nogenlunde billigt Bederlag for Embedsmændenes Uleilighed, eller engang holdt dem skadesløse for de med Forretningernes Udførelse forbundne Omkostninger (see oven Side 183, 193—194, 199—200). Mere virkelig Righed vilde det Bidrag, der af Retsindtægterne i enkelte Jurisdictioner kunde blive at yde til andre, have med, hvad enkelte Præstefald i et Tidrum, som nu for mange Aar siden er ophørt, maatte afgive deels til Seminariefondet, deels til Amtsprovsternes Lønningssfond. Men heller ikke denne Sammenligning taler til Bedste for oftmeldte Forholdsregel. Vel blev bemeldte Afgifters Ophævelse nærmest fremkaldt ved en Forandring i Tidsforholdene, der medførte, at de bleve meget trykkende for de Rald, som dermed vare blevne besværede, medens de til de Sider, da de bleve paalagte, meget vel kunde bæres. Men

selv inden hin Forandring i Forholdene, der nu forlængst atter have taget en ganske modsat Retning, vare der dog mange Klager over det Ubillige i, at Indretninger, der sigtede til almindeligt Gavn, skulde opretholdes ved særlige Byrder, som efter Skjøn bleve lagte paa enkelte Kald og derved middelbart paa de Menigheder, hvorfra de havde deres Indtægter.

Det Anførte vil uden Tvivl være tilstrækkeligt til at vise, hvorfor jeg ikke ligesom tør anbefale den Anvendelse af enkelte Retskredsens alt for rigelige Sportelindtægter, hvorom her er Spørgsmaal. Jeg har imidlertid ikke fundet, at den vilde indeholde nogen Uretfærdighed, og har derfor hentydet paa Samme som en mulig Udvei til de omhandlede Forholdsregler (see oven S. 232). Det vil uden Tvivl ved Spørgsmaalets Afgjørelse komme i nogen Betragtning, om det ved den nye Droveielse af Forholdene trindt omkring i Landet, som bør gaae forud for Omordningen af vort Sportel-Reglement, maatte vise sig, at det ved et saadant Middel kunde udrettes noget ret betydeligt til at afhjælpe følelige Savn i vort Landpoliti. Men jeg tvivler meget paa, at denne Hjælpeilde vilde være saa betydelig, at man, naar man behørig agter paa de mange dermed forbundne Misligheder, kan finde sig beføiet til at gaae ind derpaa. Der- som man imidlertid kunde overvinde alle hine Betæneligheder, vilde det vel ikke være umuligt, at forsøge Betydningen af bemeldte Hjælpeilde ved nogle Forhøielse, som uden noget syn- derligt Tryk, kunde lægges paa visse Skifte- og Auctions- Indtægter. Man vil, af det jeg har anført om disse Grene af Retsportierne, nogenlunde kunne slutte i hvilke Stykker jeg holder for, at de, uden at blive trykkende, kunde taale nogen Forhøielse. Men en saadan Forhøielse vil ikke være fornøden, naar man ikke vil give Sportelindtægterne i de bedre Embeder den udvidede Anvendelse, hvorom her er blevet Tale, og denne maa jeg af de paaberaabte Grunde ansee for ikke lidet betæn- kelig; ligesom jeg og, navnlig med Hensyn til de Auctions- gebyrer, der snarest kunde taale nogen Forhøielse, har yttret Tvivl om, hvorvidt en saadan ikke, ved at indskrænke Auctions- væsenets Benyttelse, snarere vilde føre til Formindfælse end til

Forøgelse af Indtægterne i deres Heelhed. Jeg skal derfor iff indlade mig paa nogen videre gaaende Undersøgelse om flige mulige Forhøielse, men maa indskrænke mig til hine almindelige Antydninger. Som jeg oven Side 257 og 272 har bemærket, er det heller ikke usandsynligt, at Skifteforvalternes Indtægter ville faae en ikke ringe Tilvært, naar de Bedkommende ikke længere ved Boets Behandling og Tilendebbringelse af Skifteforvalteren paadroge sig de betydelige Afgifter til Statskassen, som dermed ere blevne forbundne. Jeg er tilbøielig til at troe, at denne Tilvært kan blive ret anseelig, men tør dog intet bygge herpaa. Det er imidlertid muligt at der ved den Drøftelse, Sagen efter min Mening bør underkastes af mange kyndige og med Forholdene paa de forskjellige Steder fortrolige Mænd, ville fremkomme Kjendsgjerninger, hvorved nogenlunde rimelige Formodninger om den Virkning, som hiin Omstændighed vil have, kunde begrundes.

Det vilde have været mig uof saa fjært, om der ingen Anledning havde været til at opfaae Spørgsmaal om noget Overflud af Sportelindtægterne, som kunde være at afgive til anden Anvendelse endog uden for den Jurisdiction, hvori de falde. Men det er naturligtvis umuligt at afpasse Sportelbestemmelserne saaledes, at de blive nogenlunde lige svarende til Embedsmændenes Arbeide og Fornødenheder i de forskjellige Retskredse. Det kan følgerig ei undgaaes, at de, naar de sættes saaledes, at de maa antages i de fleste Retskredse at give Embedsmændene vedbørligt Udkomme, maa i enkelte andre Kredse føre til saa overflødige Indtægter, at det ikke synes passende eller hensigtsmæssigt, at de heelt og holdent tilfalde Embedsmændene sammesteds. Dette gjælder i Særdeleshed i en Tid, hvori Udviklingen gaaer saa stærkt frem, som den nu i mange Aar vedvarende har gjort her i Landet, og jeg har derfor troet at burde henvende Dpmærksomheden paa den Mulighed, at en Deel af bemeldte Indtægter kunde bestemmes til anden for Retsvæsenet og det dermed forbundne Politii gavnlig Anvendelse. Jeg veed ikke, hvorvidt man, naar man ved de Oplysninger, der blive at erhverve til Grundlag for et nyt Sportelreglement,

har erholdt nøiere Kundskab om den Tilvært, Indtægterne have faaet i den senere Tid, vil kunne komme til nogenlunde sikke Resultater i foranførte Henseende. Jeg for min Deel tør vel ingenlunde antage, at de Forhold, der ville have Indflydelse paa de Indtægter, Rettens Betjente nyde af Thinglæsningsvæsenet, Skiftevæsenet og Auctionsvæsenet, ville gaae frem i den nuværende Retning eller holde sig omtrent paa den nuværende Fod. Jeg finder endog i de overvættede stærke Skridt, hvormed Omfætninger og Priser ere gaaede frem i de senere Aar, Grund til at frygte for en nedgaaende Retning, der, som sædvanligt ved lignende Leiligheder, vil ved Meningens blive forstærket ud over det, Forholdene selv vilde føre med sig. Men Betænklichkeiten af det Slags gjelde vist mindre hos de fleste Andre end hos mig, der har oplevet og dybt indprentet mig foregaaende baade Fremskridts og Tilbagekridts Perioder, deels med en langsom deels med en hurtig Gang, snart i den ene snart i den anden Retning. De til hine Tider virkende Aarsager vare vel tildeels af en saadan Natur, at de ei let kunne gjentage sig, men der bliver dog meget tilbage, som kunde bebude en lignende, skjøndt just ikke aldeles lige Bending i Tingenes Gang, som den, hvoraft forhen en overmaade stærk Tilbagekridts Periode har udviklet sig. Der er saaledes fra mange Sider stor Usikkerhed i de Forhold, der ved den omhandlede Sags Ordning maa være af Bigtighed. Jeg har derfor blot kunnet give nogle Vink til den nærmere Overveielse, der i alle Tilfælde behøves for at tage Beslutninger i fornævnte Henseende, idet jeg derhos maa tilraade, at man vil iagttage en saadan Vaersomhed, at man ikke vil blive for meget bunden til Forholdsregler, som under Omstændighedernes Forandring kunde blive skadelige.

Iøvrigt vilde man, paa en vis Maade, kunne frigjøre sig for de her udhævede Vanskeligheder ved den oven omtalte Hovedforandring i Retsembedsmændenes nuværende Vilkaar, at alle de Betalinger, som blive at udrede for deres Forretninger i Enkeltes særlige Anliggender indfløde i Statskassen, imod at denne da udrede de forholdsmæssige faste Lønninger til bemeldte Embedsmænd, og at paa den anden Side de Forbedringer i

Rets- og Politivæsenet, der maatte findes fornødne, befestedes af Statskassen, forsaavidt de ikke kunde lægges paa de enkelte Kredses Beboere. Dette er vist og noget, der fortjener at komme i særdeles Betragtning til Fordeel for en saadan Tingenes Orden; men dog ere der ikke vigtige Grunde som tale mod hlin Forandring, hvilke vil blive nærmere at omhandle i et følgende Afsnit.

Det er kun Landpolitiet, jeg har nævnt som en Gjenstand, til hvis Forbedring Midler mulig kunde søges i den ovenmeldte Hjælpelide, thi efter alle Forholdenes Bestaenhed, anseer jeg det for giveet, at enhver Kjøbstad, som en for sig bestaaende Commune, maa befofte, hvad der behøves til Forbedring af dens Politivæsen. Hvad der muligen af de øvrige Rets- og Dvrigheds-Embeder i enkelte Kjøbstæder kunde være at afgive til Byfogden, som Politimester, navnlig naar en af Byfogedembets bedste Indtægtskilder (Auctionsvæsenet) i en eller anden større Kjøbstad undtagelsesviis er overladt Borgermesteren, maa i ethvert foreliggende Tilfælde blive Gjenstand for en særegen administrativ Overveielse og Afgjørelse.

CXX.

Yderligere Bemærkninger til Belysning af den i Afsnit XVIII omhandlede Nødvendighed af en bedre Forsorg for Retskriveriets Besørgelse.

Maaffee Nogen vil mene, at man ikke vilde have haft nogen yderligere Omsorg for Protokollationsvæsenet behov, hvis Thingvidne-Indretningen var bleven omdannet i en videre gaaende og mere folkelig Mand, end det skete ved Forordningen af 9de Juni 1847. Hvad jeg i min Prøvelse S. 347 har yttret til Fordeel for det Svenske Næmnd (cfr. oven S. 398—400) saavel som det jeg i nærværende Skrift Side 403—405 har anført om de norske Laugretsmænd, kunde endog synes at indeholde en Anerkjendelse deraf. Men det vilde dog være en Misforstaaelse.

Det er kun som Middel til at vække og vedligeholde Folkets Interesse for Retspleien, at jeg kunde tillægge det Svenske Næmnd noget særdeles Værd, og vel at mærke var det endda under den tilspøiede Betingelse, at Folket var villigt til at bringe det betydelige Offer af Tid, som vilde udkræves til at deeltage i Retspleien paa en saadan Maade, at det blev en sand Deeltagelse. Jeg har tillige bemærket, at de svenske Herredstretter og Lagmandsting, hvori et Næmnd af tolv eller idetmindste syv Bønder have Sæde, ikke blot som Vidner men tillige som Meddomsmænd (hvilke dog ikke kunne gjøre noget gjældende mod Dommerens Stemme, medmindre de alle ere enige) kun holdes resp. 3 og 1 Gang om Aaret, og at det derfor vilde blive noget ganske andet, om man vilde indføre en lignende Deeltagelse ved vore Retter, der ere i idelig Virksomhed, men at den, hvis den skulde blive til en Sandhed, maatte indskrænktes til enkelte vigtige Sager, ligesom og Meddomsmændene burde udsøges blandt de meest dannede og paalidelige Mænd. Jeg vilde og, paa den anden Side, finde det fornødent, at deres Stemmer fik en større Betydning, end den, de have i Sverrig, i hvilken Henseende Danske og Norske Lovs Grundsætning, at ogsaa ved denne Leilighed de fleste Stemmer skulde gjælde (cfr. i Særdeleshed N. L. 1—7—1), turde være den rette.

For at Læserne kunne forklare sig, hvorledes man i Sverrig navnlig med Hensyn til Misgjerningsfager har kunnet behjælpe sig med, at Retten holdes saa sjældent, maa jeg bemærke, at der, i Følge Lagbogen af 1734, Rettergangsbalken Kapitel 4 § 1, skulde, naar Noget sigtedes for grov Misgjerning, hvis ordentlig Thing ei snart indfaldt, under Navn af Urtimeathing, sættes særskilt Herredsting, men at denne Bestemmelse, der lider af kjendelig Ubestemthed, og fører til mange practiske Banffeligheder, efter hvad der anføres i Motiverne til det i 1832 udgivne Forslag til en Almæn Criminallog S. 103, i den senere Tid sjældent benyttes, hvorimod det er blevet sædvanligt, at Sagen forberedes ved Undersøgeller af Kongens Befalingsmænd og de denne underordnede Embedsmænd. Lovcommissionen antog og, at man maatte blive herved, menende derhos at slige

Undersøgelser maatte paa Landet tilfalde Kronfogderne, som nærmest under Landshøvdingerne ere Organer for den udøvende Magt, i hvis Hænder Anklagemagten ogsaa er, og af Lovcommissjonen antoges at maatte blive, i Sverrig (see oven S. 381—382). Den bemærkede, at der kun paa faa Steder kunde mangle dem paa den fornødne Duelighed, og at dette endnu mindre kunde blive Tilfældet i Fremtiden, da det nu var paabudt, at de skulde have bestaaet Embedseramen, samt at man ligeledes kunde gjøre Regning paa at finde denne Duelighed hos Stadfogderne, som i Stæderne maatte føre slige Undersøgelser, dog med Undtagelse af de større Stæder, der have særegen Politindretning. Commissionen tilføiede, at bemeldte Embedsmænd maatte være fuldt saa dygtige og paalidelige til slige Undersøgelser som Fleerheden af de engelske Fredsdommere. Naar saaledes de foreløbige Forhører, der ordentligviis gjøre Udslag i Sagerne, optages af den udøvende og anklagende Magts Organer, vil det let skjønnes, hvor lidet den ovenberørte Indretning i Naboriget kan give større Borgen for Paalideligheden af de Protokollers Indhold, hvori Beviserne ere nedlagte, end den, der faaes ved vore Retsvidner, navnlig under den ved Forordningen af 9de Juni 1847 truffne Indretning. Der er selvfølgelig Intet, der kan lægges i Vægtkaalen til at bøde paa den Mangel ved de Svenske Landjurisdictioner, at der ved samme aldeles ikke ere bekliffede Skrivere. I Motiverne til det i 1825 udgivne Forslag til en Allmån Civillag Side 271—273 erkjendes det ogsaa, at den Svenske Lov netop er meget utilfredsstillende med Hensyn til Betyggelsen for Rigtigheden af, hvad der tilføres Retsbøgerne. Den indstigtsfulde Commission foreslaaer derfor omstændelige Forholdsregler, der skulde give bedre Sikkerhed for, at Dommerne i Forening med det i Retsbehandlingen deeltagende Næmnd tilbørlig vaager over Tilførslernes Rigtighed. Disse Forholdsregler vilde vist ikke være uden Værd, saafremt man kunde gjøre Regning paa deres nøiagtige Sagttagelse. Men da hverken hiint Udkaft eller det forhen omtalte til en Criminallov, derunder indbefattet Criminalprocessen, har faaet Lovskraft, skal jeg ikke inklade mig paa at udhæve, hvad jeg kunde finde at

bemærke ved de Forbedringer, der ere foreslaaede i disse i det Hele meget fortjenstfulde Arbejder; kun skal jeg i Almindelighed bemærke, at de, naar de bleve iværksatte, dog ikke vilde indeholde en bedre Forsorg for Paalideligheden af Tilførlerne til Retsprotokollerne, end den, der allerede findes her i Danmark, og som dog uden Tvivl kan og bør forstærkes (See CXVIII).

Hvad Norge angaaer, da indskrænker den større Betyggelse, som skulde ligge i Sammes=Thingvidne Indretning i Forbindelse med den større Tiltrækning, Thingene paa Landet maatte antages der at have for Befolkningen, sig til de Sage- og Stattething, der i hvert Thingsohn holdes i det høieste tre Gange om Aaret. Men der er forlængst steet den Forandring i hiin Tingenes Orden, at netop de Retsfager, med Hensyn til hvilke der især kunde være Dnsse om yderligere Betyggelse for Retspleien næsten aldrig blive behandlede ved de Thing, som kunde ventes at blive besøgte af andre end dem, der have noget der at gjøre. I Følge Forordningen af 3die Juni 1796 § 29 blive nemlig alle Straffesager, der ere Gjenstande for offentlig Forsølgning, i Norge, som i Danmark, behandlede ved Extraret, og, efter § 36, skulle derved kun to Raugretsmænd sidde i Retten som Bitterlighedsvidner. Heri er der ingen Forandring senere steet; hvorimod den oftnævnte Sportellov for Norge af 13de Septbr. 1830 § 129 udtrykkelig hjemler, at Sorensskriveren selv tiltager to af de paa Mandtallet staaende Personer, der beqvemmeligst kunne faaes, og til hvilke der betales 24 Stilling (40 St. R. M.) for hver Dag de maa tilbringe ved disse Forhører. Der bliver saaledes navnlig med Hensyn til Criminalretspleien intet tilbage af de Forskjelligheder mellem danske og norske Lov, i Følge hvilke det kunde synes, at det paa Landet i Norge var mindre nødvendigt end i Danmark, at der ved Siden af Dommerne var en selvstændig Sskriver.

Man vilde isøvrigt feile, saafremt man meente, at de Gienkommeligheder, hvortil fornævnte Antagelse skulde støtte sig, havde vedligeholdt sig, indtil Forordningen af 3die Juni 1796

deri gjorde Forandring. Vi have seet, hvorledes man i Sverrig har maattet raade Bod paa den uhyre Slaphed i Retsshaandhævelsen, der vilde have fundet Sted, saafremt der kun holdtes Ret ganske enkelte Gange om Aaret, et Onde der mere og mere maatte føles, som det efterhaanden blev sjeldnere og sjeldnere, at den Fornærmede, eller, hvad i Særdeleshed Manddrab angaaer, Arvingerne som Eftermaalsmænd, stode frem som Anklagere*). Omtrent den samme Udvei var og længe førend 1796 blevet indført i Norge deels ved Anordninger (f. Ex. Forordningen af 19de Mai 1741) deels og fornemmelig ved Forholdsregler, der ved Tingenes naturlige Gang udviklede sig af den indlysende Trang til at hjælpe paa Lovene. Navnlig var det blevet Brug, at Fogden, hvem det i Overeensstemmelse med Norste Lovs 1ste Bog 17de Cap. tilfalder at beslutte Fængsling, ogsaa optog Forhør over den Hæftede og søgte de øvrige Oplysninger, der vare at faae, hvorhos han holdt den Fængslede i Arresten, saalænge han fandt Anledning til at fortsætte denne Undersøgelse. Dette varede ofte mange Maaneder, ja vel stundom endog i hele Aar, hvortil det ikke lidet bidrog, at Fangerne, saaledes som Tilfældet størstedels endnu er, af Mangel paa offentlige Fængsler, hensadde i Lehnsmændens Gaard, og at denne Fogdens høire Haand, der væsentlig stod i samme Forhold til bemeldte Embedsmand, som her i Danmark Sognesfogden til Herredsfogden eller Birkedommeren, har ikke ubetydelige Fordele af de saaledes hos ham hensiddende Fanger, hvilke det var og endnu er sædvanligt at bruge til Arbeide for sig. Derfom man blot vil holde sig til, hvad der læses i Norste Lov og tilhørende Anordninger, kunde man vel opfaaste adskillige Tvivl med Hensyn til slike Fogedsforhører, nemlig forsaavidt Forpligtelsen til at møde ved samme angaaer, og de derunder

*) Den Svenske Lov af 1734 Strafbalk, første Cap., paabød vel de Paagjeldende dette under Bøder med Hensyn til Livsfager og andre grove Misgjerninger; men dette havde, som begribeligt, kun liden Virkning.

afgivne Tilstaaelsers og andre Forklaringers Retsvirkning. Men jeg kjender intet Spor til, at saadanne Tvivl i sin Tid ere opstaaede, og det er en uimodstgelig Gjerningsfag, at hine Forhø-
 rer indtil 1796 vare i fuld Brug og ansaaes for fuldberettigede, ja at ogsaa et Slags Forhører optoges af Lehnsmanden. Beviset herfor finder Man i adskillige i Fogtmanns Samling optagne Skrivelser, der indeholde Resolutioner paa Forespørgsler og Andragender, hvortil Forordningen af 3die Juni 1796 havde givet Anledning. Der blev saaledes af en Sorensskriver opkastet det Spørgsmaal, om Forordningen af 3die Juni 1796 havde ophævet den Pligt, som forhen paalaae Fogden til at optage Forhører over Forbrydere, og derimod bundet denne Pligt paa Sorensskriveren som Dommer; hvorpaa Cancelliet under 29de April 1797 svarede, at det ifølge Forordningen var Dommeren, der havde at holde Forhør, og dertil svæiede Collegiet den vistnok slaaende Grund, at Fogden, som Actor publicus mod den Anklagede, ikke egnede sig til at holde Forhør over denne sin Bederspart. Det samme blev ved en Cancellie Skrivelse af 5te August næstefter meddeelt samtlige Amtmænd i Norge. Ved et andet Cancellie Circulaire af 30te Juni 1798 blev det, i Henhold til forberørte Grunde, tilkjendegivet, at Reglen ogsaa maatte være anvendelig i Sager om ulovlig Brændeviinsbrænden, saavelsom i Politisager i Almindelighed. Og da der reiste sig adskillige Tvivl om, hvorvidt Sorensskriveren var besøiet til, uden Fogdens Medvirkning, at fordre den Bistand hos Bedkommende, som til Forhørets Fremme kunde være fornøden, navnlig til Skyds, Bagthold, Transport og Arrestering, saa udstedte Cancelliet, efter desangaaende at have indhentet Betænkning fra de Tilforordnede i Høiesteret, under 19de Januar 1799 atter et Circulaire, der hjemlede Sorensskriveren sliq Myndighed. Fremdeles indkom der til Cancelliet Spørgsmaal om, hvorvidt Sorensskriveren kunde lade Forhør afholde ved Lehnsmanden, hvilket, efterat ogsaa Høiesterets Tilforordnede derover vare hørte, blev besvaret med Nei, idet man vel indrømmede, at Lehnsmanden kunde optage et Slags Interimsforhør, som kunde tjene til Veiledning for Fogden ved de Beslutninger, denne

havde at tage, men fastholdt at det i Forordningen af 3die Juni 1796 § 25 befalede Forhør (det egentlige og bindende Retsforhør) ligesuldt og uden Ophold skulde foretages af Sorenfriveren. Det er aabenbart, at de Fogeds eller Lehnsmands Forhører, hvormed man behjælp sig indtil Forordningen af 3die Juni 1796 udfom, frembøde langt mindre Betyggelse for den Anholdte, end de Undersøgelsesforhører, som denne Forordning paahød. Ved hine Forhører vare ingen af de udnævnte Laugretsmænd tilstæde, men ved de Forhører, som Fogden optog, brugtes uden Tvivl ordentligviis Lehnsmanden og derhos en Person, som man nærmest kunde have ved Haanden (saasom Fogdens Kudst eller Tjener) som Bitterlighedsvidner, og forsaavidt Lehnsmanden tilfaldte Vidner til de Forhører, han optog, var dette vistnok i Almindelighed nogle af hans Tjenestefolk. Der kan saaledes fra ingen Side ved Forordningen af 3die Juni 1796 være gaaet noget tabt af en Retsbetyggelse, som man forhen havde. Derimod skete der ved denne Forordning et meget stort Fremskridt til Bedste for den offentlige og private Sikkerhed. Det var af høieste Bigtighed, at Fogden ikke beholdt Magt til i en ubestemt lang Tid at holde Nogen i Fængsel, uden at der iværkfattes nogen retlig Undersøgelse, der maatte bringe det til Afgjørelse, om der var lovlig Grund til at fortsætte Arresten og forfølge ham ved Domstolene. Denne forrige Tilstand var saa meget mere betænkelig, som Fogden, efter hvad der er udhævet i ovenmeldte Cancellieskrivelse, maatte betragtes som den Anklagedes Vederpart, hvortil endnu kom, at han i mange Tilfælde selv nød de Bøder, som den Paagjeldende fandtes at have paadraget sig. Han var desuden ikke dannet til Dommerembedet eller havde aflagt Dommereden. Indtil Unversitetet fik sin Foundation af 7de Mai 1788 (jfr. Cap. 4 § 19), behøvede han aldeles ingen juridisk Examen, han var en Kammerbetjent, der havde at oppebære de kongelige Skatter og paasee Kongens øvrige oeconomiske Interessser, blandt andet som Godseier. Det var uden Tvivl dette sidste, der havde givet Anledning til hans Stilling som offentlig Actor, hvor Ingen anden som Sagefaldsberettiget dertil var forpligtet,

ganste i Lighed med hvad der fandt Sted i Danmark med Hensyn til de Embedsmænd, der under forskjellige Benævnelser (Regimentskrivere, Amtsforvaltere, Inspecteurer o. s. v.) bestyrede de Kongelige Godser. Den Forandring, som der skete ved Forordningen af 3die Juni 1796, var og af saa meget større Betydning, som denne paa den virksomste Maade sørgede for, at Dommeren maatte fremme sige Sager med vedbørlig Hurtighed, og at Forsømmelse og Forsinkelse kom under skarp Control af Overdomstolene. Dette gjaldt isørigt for Danmark som for Norge, og saa almindelig anerkjendt det end i sin Tid var*), turde det dog for Tiden ikke være overflødigt, at udvikle

*) Jeg indtraadte i Hof- og Stads-Retten til en Tid, da Forordningen af 3die Juni 1796 endnu ikke var bleven ret gammel og havde saaledes god Leilighed til at erfare den hyperlige Virkning denne Forordning havde gjort saavel til at fremme vedbørlig Hurtighed i Retsspleien, som til i Særdeleshed at indbringe større Fasthed og Reenhed i Grundsætningerne for Misgjernings-sagers Behandling. I dette Skrifts 1ste Bind S. 183 har jeg yttret mig over den Hurtighed og Nøiagtighed, hvormed navnlig dette Slags Sager nu bleve behandlede, og s. B. S. 201—216 har jeg givet adskillige Beviser paa den videre Udvikling af Forordningens Grundsætninger, som foregik i de Aar, jeg tilbragte i bemeldte Ret. Naar de criminelle Sager i en senere Tid ikke have vedligeholdt den raske Gang, hvori de ved Forordningen bleve bragte, saa har jeg S. 211—213 udviklet, hvorledes den vidtgaende Omsorg for den nøiagtige Oplysning af enhver Omstændighed, der mulig kan faae Indflydelse paa Sagens Udfald, navnlig naar det kunde tænkes, at noget derved kunde udkomme til den Anklagedes Fordeel, paa en meget naturlig Maade har kunnet lede til en noget overdreven Omstændelighed, hvorved Sagerne ikke sjældent henflæbes. Ogsaa vil man paa flere Steder i mit Skrift finde særlige Aarsager til, at adskillige af disse Sager fik en langsommere Gang (see t. Ex. 1ste Bind S. 221—225). Jeg skal blot endnu nævne en almindelig Aarsag, den, at Forordningens Bud om Sagernes Fremme med den størst mulige Hurtighed, og det Ansvar, som enhver Mangel herpaa skulde paadrage den Bedkommende, fra først af bleve opfattede i større Strengthed end den der siden kunde vedligeholde sig; Erfaring lærte nemlig, at disse Bud, der, saa

det store Fremfribd, der ved denne Forordning skete i vor hele Retspleie, navnlig i den criminelle. Men dette ligger for langt fra min Vel. Kun har jeg efter den Anledning, de Betragtninger, hvormed vi her have beskæftiget os, dertil har givet, troet særlig at burde udhæve, hvorledes bemeldte Forordning netop i Norge gjorde en endnu mere velgjørende Forandring i den ældre Tilstand end i Danmark.

Dgsaa hvad de borgerlige Retsfager angaaer, bortfalbt det, som Retspleien paa Landet i Norge kunde synes at have forud for Danmark af en folkelig Deeltagelse, der kunde synes at erstatte Manglen af en fra Dommeren forffjellig Skriver. Det blev navnlig ved Forordningen af 5te Mai 1797 anordnet, at der foruden de ordentlige Sage- og Skattething, der holdes 3 eller endog kun 2 Gange om Aaret i de enkelte Thingsfogne, skulde ordentligvis hver Maaned holdes Sagething for en med Hensyn til Afstandene affondret Deel af Sorensskriverens samlede Jurisdiction, og disse Thing kunde ingenlunde blive saaledes besøgte af Almuen, som de ordinaire Thing, hvorved de fleste Beboere maatte møde for at betale Skatter, foruden at de og ved Budstikke kunde tilfiges „til at høre Kongens Breve eller Forordninger, eller til nogen anden almindelig Foranstaltning“ (see 1 B. 3 Cap. 8 og 9 Artikel, jfr. og Artikel 10), ligesom de og kun foresaldt saare sjældent, og Enhver havde dem nogenlunde i sin Nærhed. Dgsaa bleve Maanedsthingene ikke ganske betjente af de sædvanlige Laugsretsmænd, men af enkelte blandt disse, hvilke derfor nøde Betaling. Stjøndt disse Thing, for hvis Indretning de locale Forhold frembøde en Deel Vanskeligheder, ikke havde noget af det folkelige Skin, som de gamle Sage- og Skattething synes at have havt, saa indeholdt dog denne nye Indretning en høist betydelig virkelig Forbedring, saavel med Hensyn til Retspleien, der forhen gif Sneglegang, som og til Loves Bekjendtgjørelse samt Adkomst- og Forheftelsesbrevs Læsning, hvormed det forhen ofte maatte beroe adskillige

skarpt de end vare udtrykte, dog størstedels vare af en relativ Natur, bleve anvendte med en temmelig Grad af Kempelighed.

Maaneder. Der blev i Begyndelsen ikke sjældent ført Klage over den Besvær, som den nye Indretning, ofte til liden synlig Nytte, paaførte deels Embedsmanden, deels Amterne, hvorpaa Skyds- og andre Udgifter bleve lignede; men det faldt Ingen ind at klage over den mindre Folkelighed som Maanedsthingene havde.

Det fremgaaer og af Stænderforhandlingerne i 1846, at en mere storstilet og folkelig Omordning af Thingvidnes-Institutionen, hvorved Man kunde have erhvervet en Smule Priis i vore Blade, ikke vilde have fundet Understøttelse i Stænderne. I Særdeleshed har man et talende Beviis herfor i Maaden, hvorpaa de optog den, personlig fra Kongen udgaaede, § 12 i det forelagte Lov-Udkast, der indeholdt, at de ordinaire Retter fremdeles skulde paa Lovens Maade betjenes af Jurisdictionens Beboere efter Omgang, og det saaledes, at Enhver, forsaavidt han ei havde Forfald, skulde møde personlig m. v. Som de forelagte Motiver udvise, var det herved Kongens Tanke, at nære den almindelige Bevidsthed om, at Retspleien er Folket vedkommende. Men dette fandt kun overmaade liden Anklang i Stænderne, hvilke tvertimod androge, i Roeskilde med 43 mod 2 og i Viborg eenstemmig paa, at Sen maatte udgaae, og at der i § 1 maatte foregaae den Forandring, som derved blev fornøden. I Forbigaaende maa jeg bemærke, at det kan synes paafaldende, at det om bemeldte § blev meddeelt Stænderne, at den udgif fra Kongen selv, hvilket gav Formodning om, at den var afvigende fra Cancelliets Forslag. Dette var og i Gjærningen Tilfældet, men Sagen var dog meget uskyldig. Ligesom nemlig Cancelliet ei kunde finde en saadan Bestemmelse hensigtsmæssig, havde det under den forudgaaede Brevverling om Sagen lagt denne sin Mening for Dagen. For at bortffjerne den deraf flydende Banffelighed, gav Kongen selv Anledning til, at Sen traadte frem paa foranførte Maade. Dette havde heller intet Anstødeligt; thi det var en smuk og sund Tanke, hvorfra Kongen gif ud, men den vilde dog efter Forholdenes Bestaffenhed i Udførelsen have medført en Deel Ulemper og liden virkelig Nytte. Dette var nu noget, som laae Cancelliets Synskreds

nærmere, men det kunde paa ingen Maade fæde Kongens Anseelse, at han, for at opretholde hiin Tanke, mindre lagde Bægt paa de practiske Vanskeligheder, som Cancelliet havde paapeget, og hvilke Stænderne siden udbævede, uagtet naturligviis Cancelliets Ytringer i saa Henseende ikke bleve dem meddeelte. Disse Vanskeligheder vare iøvrigt, skjøndt ikke ubetydelige ved Siden af den ringe Nytte, Bestemmelsen kunde gjøre, dog i sig ikke af den Vigtighed, at jeg, hvis Kongen havde ønsket det, for min Deel vilde have unddraget mig for, at Sen var traadt frem i en anden Form end den ovennævnte. Men det forekom mig endog sandsynligt, at Sen ved den Maade, hvorpaa den blev meddeelt, vilde, om end ikke finde Indgang hos Fleerheden, saa dog blive greben med begge Hænder af Enkelte, som derved fik Anledning til at udtale sig rosende om Kongen paa Cancelliets Beføstning, noget, som paa ingen Maade kunde være mig imod. Der var imidlertid i begge Stænderforsamlinger kun een Mand, der slog ind i denne Retning; Dr. Lehmann nemlig. Denne undlod ikke at tilkjendegive, at han just ikke satte nogen synderlig Pris paa hele Sagen, men at han dog ei havde noget imod at stemme for Udkastet, og derhos erklærede han, at han ikke kunde lade Sagen gaae til Afstemning uden at udtale sin Anerkjendelse af, at Kongen havde havt den smukke Hensigt at indføre Folket om end ikke paa Dommersædet saa dog i Retsalen. I Forbindelse dermed yttrede han Uvillie saavel over den Modstand, Kongens Hensigt havde fundet hos Cancelliet, som over den Stemning, der havde viist sig i Stænderalen. Men han trøstede sig til, at den Tid ei var fjern, da dette vigtige Anliggende vilde blive undergivet en omfattende Reform og tilføiede det Dnske og det Haab, at Kongen da ikke blot selv fremdeles maatte være besjælet af samme Sindelag, men at han ogsaa vilde vide at finde Mænd, der fuldstændigt og villigt vilde gaae ind paa hans Ansøelser*). Denne Tale, der vistnok maatte fildre dem, der finde

*) Roeskilde Stænder Tidende for 1846, Spalte 1311. I den Viborger Stænderforsamling yttrede ogsaa en agtet Deputeret, der fik en ikke

Behag i Phraser, slog dog, som sagt, ikke an i Stænderforsamlingerne. Men langt hurtigere, end Taleren vel den Tid havde kunnet vente, indtraf der Begivenheder, der maatte give Udslag til, at hans Dnsse og Haab snart vilde gaae i Opfyldelse. Og dog har endnu hverken denne Taler eller nogen af hans politiske Venner gjort det mindste Forsøg paa at indlede de Reformers, som han da under langt mindre føielige Omstændigheder saae for sig som nær forestaaende.

CXXI.

Angaaende Tilraadeligheden af at sætte de sportulerede Retsembedsmænd paa fast Løn, og derimod lade de disse nu tilkommende Betalinger for de af dem udførte Forretninger indflyde i Statskassen.

Det kan vel ikke have nogen gjennemgribende Indflydelse paa Størrelsen af de Betalinger, der blive at anordne for den Bistand, vedkommende Embedsmænd have at yde de Enkelte i disse særlige Anliggender, om Betalingerne tilfaldt Embedsmændene selv til Løn for deres Arbejde og Godtgjørelse for de med Embedernes Førelse forbundne Udgifter, eller om de skulle tilflyde Statskassen, og denne igjen lønne dem. Men det Spørgsmaal, hvilken af disse Lønningemaader der bør foretrækkes, staaer dog i saa nøie Forbindelse med Sportelvæsenets Ordning, at det nødvendigviis maa komme paa Bane under de Forhandlinger, som denne Sag maa foranledige; ganske uden Indflydelse paa selve Betalingernes Størrelse vil det neppe heller være.

liben og det en gavnlig Indflydelse paa Sagen, sin Anerkjendelse af den varme Iver og levende Interesse, hvormed Kongen havde taget sig af dette Anliggende, men uden deri at indblande de Spydigheder over Kongens Raadgivere, der udgjorde det egentlige Formaal for den ovenansførte Udtalelse over Kongen. (Viborger Stændertidende Spalte 1600).

Der turde være en temmelig almindelig Stemning for, at den sidstnævnte Tingenes Orden, hvilken alt længe har været gjældende ved Overdomstolene, derunder og indbefattet Hof- og Stadsretten, ogsaa bør indføres ved Underretterne. Denne Forandring har vist meget for sig, men der ere dog ikke faa Betænkkeligheder ved at gaae ind derpaa. Der er to Sider, hvorfra den anbefaler sig, den ene, at Retspleiens Reenhed og Folkets Tillid til Samme lider under, at Rettens Tjenere lønnes med Betalinger, som de Retsjøgende maae yde dem, den anden, at denne Lønningsmaade medfører en stor Ujevnhed og Ulighed saavel mellem de forskjellige Retsembedsmænds Indtægter, som og mellem dem, den samme Embedsmand nyder det ene Aar som det andet. Den første Betragtning vilde, hvis det forholdt sig rigtigt med Samme, være den meest betydende; den er uden Tvivl og den, som har virket meest paa Stemningen, men, naar man gaaer noget ind i Sagen, finder man, at den ikke har meget paa sig. Naar de Embedsmændene tilfaldende Retsportler enten ere ubestemte, eller de for Samme foreskrevne Regler ikke ere bragte til almindelig Kundskab, eller der mangler en paalidelig Control med, at Embedsmanden ikke oppebærer mere, end der tilkommer ham, saa giver det vist Anledning til Dyrækkerie eller dog til en høist fordærvelig Mistanke om Dyrækkerie. Paa vore vestindiske Colonier og paa mange Steder i Hertugdømmerne har Sportelvæsenet hiin uheldige Tilstand, og det har heller ikke manglet paa dens skadelige Følger. Men naar Sportlerne ere nøie bestemte ved offentlig kundgjorte Love, og det derhos under passende Straf er paalagt Embedsmændene at give enhver Udfærdigelse en Paategning om hvad derfor er betalt, med Dypgivelse af den Lovhjemmel, hvormed denne Betaling er oppebaaren, saa er hiin Fare saa godt som ganske fjernet. Selv om der i Sportelbestemmelserne er en eller anden Utydelighed eller Unøiagtighed, saa kan dette ikke let misbruges til Dyrækkerie, naar der dog altid maa gives den Betalende et Document i Hænderne, der viser, hvad han har betalt*).

*) See oven Side 326.

Naturligviis kan man tænke sig, at Embedsmanden oppebærer mere end det, hvorom han meddeler Tilstaaelse, i hvilket Tilfælde det blev Bedragerie, saafremt den Betalende blev ført bag Lyset, eller Bestikkelse, hvis det var med dennes Billie det Mere blev betalt. Men foruden at Sligt, efter den almindelige Grad af Oplysning og efter den hos vore Embedsmænd herskende Tænkemaade, vist nok vil være sjældent, er det i al Fald indlysende, at hiin skammelige Fremgangsmaade ikke er mindre mulig, naar Retsembedsmændene dog maae oppebære Betalingen, skjøndt de igjen skulle give den fra sig. Ja dersom Retsembedsmændene kunde være frie for at oppebære Betalinger for de af dem udførte Forretninger, da vilde det ikke være uden gavnlig Følge. Der er og har endnu mere forhen været en ikke ringe Forskjel mellem de fastlønnede Embedsmænds hele moralske Anseelse og Holdning, og deres, som lønnes ved Betalinger af dem, der behøve deres Tjeneste. Men naar Embedsmanden dog skal oppebære slike Betalinger, er der ikke vundet Noget og maaskee Intet for Meningen i hans Embedsfreds derved, at han ikke selv beholder det Oppebaarne. Der bliver da, hvis der ellers er Anledning eller Hang til Mistillid, Stof til den Formodning, at han ei saa lige gjør Rigtighed for alt, hvad han oppebærer; og imod denne hæslige Mistænke vilde han ikke have et saadant Bærn, som den nærværende Tingenes Orden giver den, der maatte mistænkes for at have beregnet den ham tilkommende Betaling for høit. Man maa paa ingen Maade troe, at Embedsmændene ved vore Underretter vilde i fornævnte Henseende kunne komme i den Stilling, hvori Medlemmerne af de hviere Domstole nu befinde sig. Disse have personlig ingen Betalinger at oppebære, men de erlægges til Justitssecretairene eller andre ved Retten ansatte Embedsmænd, hvilke derhos staae under Tilsyn af Retten, og for en stor Deel ere omgivne af et Personale, der og vilde være dem i Veien, hvis det kunde falde dem ind at underlaae Noget. Ved Underretterne, navnlig paa Landet, seer jeg derimod ikke, hvorledes man uden utaaleligt Besvær for dem, der have Betalinger for Retsforretninger at udrede, kunde henlægge disse

Oppebørseler til andre end selve Retsembedsmændene, ei heller hvorledes det kunde være gjørligt, at forvandle Retsgebyrerne til en Stempletpapiirsafgift.

I den førstnævnte Betragtning kan jeg saaledes ikke finde nogen gyldig Grund for den Forandring, der er sat under Spørgsmaal. Derimod har den anden mere at betyde. Det er forhen bemærket, at den Ulighed og Uforholdsmæssighed i de forskjelligte Retsembedsmænds Wilkaar, der er en uundgaaelig Følge af, at de lønnes med Sportler, i den senere Tid meget betydelig er tiltaget ved den Høide, hvortil Sportelindtægterne i adskillige Grene ere stegne, som Følge af den overvættede Forøgelse, der er foregaaet i de Omsetninger og i de Priser, hvorpaa de vigtigste af hine Indtægter beroe. I nogle Retskredse, hvor hine Tidsforhold have havt særdeles Magt, ere de gaaede saaledes i Betret, at man maatte være tilbøielig til at ønske dem formindskede, uden Hensyn til endog om man kan finde den rette og gavnlige Anvendelse for det slige Embeder kunde faae at afgive. Den værste Side ved hine overdrevne Indtægter er, at de let kunne faae en Indflydelse paa de vedkommende Embedsmænds Huusholdning, som, naar der om kortere eller længere Tid foregaaer betydeligt Omslag i hine Forhold, kan have fordærvelige Følger. Der er i Sandhed intet i den hele Sportelsag, der gjør mig saa tvivlsraadig som netop hiin store Stigen, der har fundet Sted i nogle Retsembeders Indtægter; og jeg er under dens Bearbejdelse bleven mere og mere forlegen, idet Tingene stadigen ere vedblevne at gaae frem i foransførte Retning, og der er bleven flere og flere Exempler bekjendte paa Indtægter af hine Embeder, der vel kunne kaldes urimelige. Det kunde nu synes, at der af sig selv frembød sig et simpelt Middel til at raade Bod paa hiin embarrass des richesses, nemlig at Sportlerne ved et nyt Reglement bleve satte lavere, medens jeg derimod har antaget at Ophævelsen af de hidtilværende Afgifter paa Retspleien for en Deel burde benyttes til Forøgelse af visse Retsgebyrer, og anvendes til Bedste for Rettens Embedsmænd, som igjen skulde give Slip paa enkelte i sig unaturlige og ubillige Sportelindtægter. Jeg har imidlertid,

efter nyeste Overlæg, ikke troet at kunne tilraade hiint Middel. De Aarsager, der have bevirket den paaberaabte overordentlige Stigen i visse Sportelindtægter, medfører ogsaa, at der hos dem, der have at betale for de Forretninger, hvorfra disse hidrøre, ingen Trang er til at faae Betalingerne nedsatte. Og det er derhos, som jeg tør antage, tilstrækkelig godtgjort, at de i det Foregaaende foreslaaede Grundregler for Retsbetalingerne i de forskjellige Forretningssgrene i sig ere naturlige og billige, at og Almeneheden, — naar den befries for hine Afgifter og for enkelte selve Retsembedsmændene tilkommende Betalinger, der i Grunden indeholde en skjult Beskatning, — vil være meget vel holden med den nye Ordning af Sportlerne, som jeg har anbefalet. Det er derhos udsærlig esterviist, at den ingenlunde gaaer ud paa høiere Betalinger for den Retsbistand Borgerne behøve i deres særlige Anliggender, end dem, der ere blevne hjemlede for Norge ved den i 1830 af Kongen og Stortinget vedtagne Lov, men at den tvertimod i flere Maader vil blive lempeligere end denne, især naar der tages Hensyn til, at Sorensskriverne ei alene have større faste Indtægter end de, der ere blevne levnede vore Herredsfogder, men at de og nyde frie Skyds eller Godtgjørelse for Samme, tildeels endog Diæpenge, i mange Tilfælde, hvori Herredsfogderne maae reise paa egen Beføstning for at udføre Forretninger, der stundom ere langt fra at give et til Reisebeføstningerne svarende Gebyr*). Men hvad der frem for alt maatte gjøre en almindelig Nedsættelse af Sportlerne betænkkelig, er, at disse, naar Omsætningerne og Priserne igjen gaae ned, let kunde blive utilstrækkelige til sømmeligt Udkomme for Embedsmændene, medens den Forhøielse, hvortil disse da kunde trænge, vilde blive byrdefuld for Borgerne, der og maatte blive lidende under de forandrede Forhold, ligesom det og da vilde falde vanskeligt at sætte saadanne Forhøielser igjennem. Ifølge alt dette kan jeg ikke slaae ind paa hiin Wei, hvorimod jeg har fundet det hensigtsmæssigere, at der i de Retskrede, hvis Indtægter ere

*) See oven S. 219--220, 222.

stegne alt for høit, afgives noget til anden for Retsvæsenet gavnlig Anvendelse. Men ligesom dette paa ingen Maade bør gjennemføres til Fornærmelse for dem, der allerede ere i lovlig Besiddelse af hine store Indtægter (hvorved jeg dog maa bringe det oven S. 436—440 Bemærkede i Grindring), saaledes vil det og iøvrigt have sine store Banskfeligheder, navnlig forsaavidt hiin Anvendelse skulde gaae uden for den Retskreds, hvorfra Indtægterne komme. Disse Banskfeligheder har jeg fundet mig pligtig til at forelægge, men først ved de omfattende Oplysninger som Sagens grundige Behandling kræver fra de forskjellige Kredse, vil det blive muligt at faae en nogenlunde sikker Dom over disse Banskfeligheders Betydning og den Indflydelse, de bør have paa Ordningen af det hele omhandlede Anliggende.

Efter hvad jeg har udviklet give de nærværende Omstændigheder de almindelige Grunde, der tale for den ovenberørte almindelige Forandring i den nuværende Lønningsmaade for Rettens Embedsmænd, forøget Vægt, og jeg er ved den særdeles Opmærksomhed, jeg har henvendt paa hine Omstændigheder, blevet mere stemt for en saadan Forandring, end jeg har været, naar jeg i en ældre Tid har taget den under Overveielse*). Imidlertid er jeg ingenlunde kommen saavidt, at jeg ligefrem tør anbefale hiin Forandring til de af mine Medborgere, som ville faae Deel i derom at tage Beslutning. Man vilde dog ingenlunde blive fri for alle de oven udhævede Knuder, naar man besluttede sig til at sætte Retsembedsmændene paa fast Løn. De vilde da kun træde frem i anden Retning nemlig som Banskfeligheder ved Ordningen af saadan Løn. En retfærdig Lovgivning vil tage sig meget i Agt for at berøve de nærværende Retsembedsmænd noget af de dem for Tiden lovlig tilkommende Indtægter. Jeg skal just ikke holde fast paa, at disse Embedsmænd ligefrem maatte være berettigede til at beholde deres Indtægter paa den nuværende Fod, dersom de foretrak dette for den Løn, der vilde

*) See Koeskilde Stændertidende for 1842 S. 941—947, jevnfør Cuno-
mia 3die B. S. 459—460.

blive dem tilstaaet ved et nyt Lønningsreglement. Men hvad man neppe kunde nægte de nuværende Embedsmænd, var, at de fik et tilstrækkeligt Bederlag for bemeldte Indtægter, navnlig kunde man neppe nægte dem, at dette sættes til det Belyb, der efter Loven af 5te Januar 1851, maatte blive lagt til Grund for den Pension, der vilde tilfalde dem, naar de uden egen Skyld afgaae fra deres Embeder, naturligviis saaledes, at der, da det forudsættes, at de blive i deres Embeder, ikke kan være Tale om den Affortning, som finder Sted, naar de entlebiges fra disse. Derved kunde den i Pensionsloven forefrevne Beregning, efter de sidste 5 Aar (der og med Hensyn til Pensioner er lidet heldig), under de nuværende Omstændigheder, føre til en meget høi Løn. Det maatte iøvrigt ved denne Leilighed være ligegyldigt, om den nuværende Embedsmand havde beklædt Embedet i alle disse fem Aar eller ikke. Naar man ret omhyggelig vil tage sig iagt for, at ingen Embedsmand kommer til at lide Uret ved at sættes paa fast Løn, og Statskassen saaledes ikke ved noget Embede søger Fordeel af denne Omordning, kan det ei seile, at Lønnen for enkelte Embeder maatte sættes høiere end til det, Sammes Sportelintrader siden ville findes at udgjøre. Det er heller ikke usandsynligt, at de i Statskassen inddragne Sportelindtægter kunne i Almindelighed blive utilstrækkelige til at dække den paa foransførte Maade udregnede faste Løn, idet de høie Priser og den Mangfoldighed af Omsætninger, som have havt saa megen Indflydelse paa de sidste Aars Indtægter, kunne gaae betydeligt ned.

Maaskee Nogen vil mene, at Embedsmanden ikke havde nogen retsdylig Fordring paa en saa høi Løn som forberørt, da han deels havde været udsat for, at Sportelreglementet var blevet forandret i en Retning, som havde formindsket hans Indtægter, deels kunde have været affædiget med Pension. Men det vilde være at vende op og ned paa al Ret, naar man vilde tillægge Lovgivningen eller Regjeringen en Berettigelse til ligefrem at tage det fra en Embedsmand, som han kunde have været udsat for at miste ved Indvirkning af Love eller Regjeringsforanstaltninger, som af andre Hensyn mulig kunde have

været blevne fornødne eller tilraadelige, men uden at der var nogen virkelig Anledning til saadan Lov eller Foranstaltning. Vist nok maa en Embedsmand, der er lønnet med Sportler, finde sig i den Afgang, som hans Indtægter kunne lide enten ved forandrede Sportelbestemmelser eller ved Lovforandringer, der medføre Aftagelse i de Forretninger, hvorfra hans Indtægter skulde komme. Men under begge disse Forudsætninger er det fordi Lovgivningen af andre Aarsager, som maae formodes at være gyldige, har fundet en Forandring i de bestaaende Forhold tilraadelig, og den Virkning, det kan faae paa hans Indtægter, staaer i sin Natur paa lige Linie med den, der hidrører fra, hvad der maa regnes til Conjunctioner. En retfærdig og Forholdene overstuende Lovgivningsmyndighed vil imidlertid endog iagttage megen Varsomhed ved saadanne Sportelnedsettelse, som i følelig Grad ville kunne forringe Retsembedsmændenes Kaar, medens det er naturligt, at omfattende Sportelforandringer maae formindste enkelte Indtægter, og igjen tilveiebringe Forhøielse i andre, og hvor saadanne have fundet Sted, har de ordentligviis i det Hele været til Gavn for Embedsmændene. Selv naar Lovgivningen har gjort Forandringer, der kun paa den sidste af de foransførte Maader ville føre til Afgang i Embedsmændenes Indtægter, har den i Almindelighed draget billig Omsorg for, at Ingen derved skulde lide Tab, der kunde faae nogen indgribende Indflydelse paa hans Indtægter. Herpaa frembyder Forordningen af 21de Mai 1845 § 32 et Exempel, ligesom der og i Anledning af den Indskrænkning, Placaten af 7de August 1846 gjorde i Forpligtelsen til at tage Rejsepas, blev givet Erstatning til de Embedsmænd, for hvem den derved tabte Indtægt var af nogen Betydenhed, deels blot til de daværende, deels endog til de følgende. (Sfr. Nye Collegialtidende for 1846, S. 275—276 samt S. 703). Tilfældet er desuden her af en saadan Natur, at den paaberaabte Betragtning endog derpaa bliver aldeles uanvendelig. Det maa antages at den lovgivende Magt ikke vil finde Grund til i det Hele at nedsætte de anordnede Retsbetalinger, men at disse snarere i adskillige af de mere betydelige Ørene kunne egne sig til For-

høielse, og da gaaer det dog ikke an, at den skulde tilegne Statskassen Udbyttet af disse Betalinger, derunder og de deri gjorte Forhøielse, men derimod give Embedsmanden en Løn, som den efter Behag, satte til et ringere Belyb end det, Embedet hidtil havde indbragt. Vilde man forsvare dette dermed, at Lovgivningen, hvis den havde fundet for godt at nedsætte Sportlerne, kunde maaffee have formindsket hans Indtægter endnu under det, den tillægger ham, saa vilde dette være værre end intet Forsvar. Det samme gjælder og, forsaavidt man vilde beraabe sig paa, at Regjeringen, i Medhold af Grundloven, kunde have afflediget ham med Pension efter Pensionsloven. Man har i den senere Tid seet Exempler paa, at man ikke erkjender nogen i Fornuft og Reifærdighed hjemlet Grændse for den Magt, der findes hjemlet i Grundloven eller i andre Love, men at denne bør udøves til det Yderste, naar det kan tjene til at opnaae Formaal, som have vore Bladstriveres Bisald. Men jeg veed dog ikke, om man skulde gaae saa vidt, at Regjeringen kunde benytte ovenmeldte dens Magt for derved at bringe en Embedsmand, som man ingen Grund fandt til at affledige, til at indvillige i, at man betog ham en Deel af hans lovlige Indtægt. I ethvert Tilfælde maatte det dog staae til ham heller i Magt at nyde en Pension, der maaffee, med Hensyn til de sidste fem Aars rigelige Indtægter, kunde blive større end den han, i Forhold til den Løn, som man fandt for godt at bestemme for hans Embede, kunde vente at faae, naar han om adskillige Aar maatte gaae af.

Jeg har, som man vil erindre, forudsat, at den Forøgelse, som enkelte Retsindtægter, navnlig de, der hidrøre fra Tinglæsningsvæsenet, billig kunde faae ved et nyt Sportelreglement, kunne forbeholdes andet for Retsvæsenet gavnligt Brug, uden at komme selve Retsembedsmændene tilgode. Det kunde og, efter mit Skjøn, forsvares, at hiin Meerindtægt blev udenfor den Regning, hvorved man udsandt de faste Lønninger, der skulde tillægges Retsembedsmændene, naar Statskassen tog de Sportler til sig, hvoraf de hidtil fornemmelig have levet, idet jeg dog naturligviis forudsætter, at denne Omordning foregaaer,

inden bemeldte Meerindtægt var blevet Embedsmændene hjemlet. Men det kan dog kun være ret og sømmeligt, at Statskassen tilegner sig sli­ge Indtægtsforøgelse, naar den ogsaa paatager sig de udpegede Forbedringer, og disse maatte da udføres i en gaanske anden Udstrækning og efter en rundeligere Maalestok, end den hvorom, der i det Foregaaende har kunnet være Tale. Naar sli­ge Forbedringer blive en Stats­sag, kunne de ikke ind­skrænkes til det, der lader sig udrette ved det, der paa foranførte Maade maatte vindes fra de enkelte Rets­kredse, ligesom det ei maatte beroe paa den Evne og Villie til at bidrage, som ellers maatte findes i disse. Man vilde derimod da fra alle Kanter bestorme Regjeringen og Lovgivningsmagten om paa hele Sta­stens Beføstning at faae Foranstaltninger i hiin Retning iværk­fatte. Det maatte vistnok være vanskeligt for Regjeringen og endnu mere for Rigsdagen at have en sikker Dom over det mere og mindre Grundede i desli­ge Begjæringer, og det kunde ikke undgaaes, at Meget blev gjort, som ikke vilde være blevet gjort eller dog ikke saaledes, som det er skeet, hvis sli­ge Foran­staltninger mere var blevne holdte inden for de særlige Kredses Grændser. Man paaberaabe sig ikke, at, da det kun er i Forbindelse med Dphævelsen af de med Rets­portlerne forbundne Afgifter, at disse Sportler tildeels kunne taale en Forhøielse, saa maa Statskassen endog være beføiet til ligesrem at tilegne sig den Meerindtægt, som deraf kunde flyde, uden at have nogen Forpligtelse at anvende Samme til Rets­ og Politivæsenets Bedste i de Kredse, hvorfra den kommer. Som vi have seet, ere hine Afgifter i sig unaturlige, og deres Dphævelse en Ret­færdighedshandling, der kun alt for længe har været udsat. Statskassen kan altsaa ikke retfærdig eller sømmelig, istedetfor hine Afgifter, betinge sig andre særegne Afgifter af enkelte Rets­kredse; den vil endog gjøre meget mindre end den egentlig burde, naar den dog beholder saavel det Udbytte, den har vun­det af hine Afgifter, som og den meget betydelige Fordeel, saa godt som uden nogen Godtgjørelse at faae omfattende og vig­tige Dele af den offentlige Tjeneste forrettede af de Embedsmænd,

der størstebeels maae leve af de Betalinger, som de af enkelte Borgere nyde for den Retsbjaelp, disse maae søge hos dem.

Det kan saaledes vel ansees for en afgjort Sag, at Statskassen, ved at overtage de ved Underretterne faldende Retsbjaelp, maatte, foruden Lønningerne til Rettens Embedsmænd, ogsaa paatage sig en Mængde andre locale Udgifter, der ikke lade sig beregne, men som sikkert Aar for Aar vilde blive tiltagende. Maaskee man herved vil erindre, at Statssamfundet vilde faae et godt Beberlag i de Forbedringer, Rets- og Politivæsenet derved maatte erholde. Herom lader sig ikke sige meget, saalænge man intet veed om den Retning, hvori man tænker sig, at disse Forbedringer skulde skee. Hermed maatte man være nogentunde paa det Nene, førend man kunde gaae ind paa en saa følgerig Omordning af den gamle Tingenes Orden som den, hvorom her spørges. Kun skal jeg gjøre den almindelige Bemærkning, at man vilde komme ind paa en Centralisations-Bane, hvorfor man til en Tid, da det siges, at Absolutismen herskede her i Landet, tog sig iagt for at gaae saa vidt. Om iøvrigt de, der føre Ordet hos os, ynde Centralisation eller Decentralisation, skal jeg lade være usagt; det synes, at de ved enhver Leilighed, i dette som i meget andet, erklære sig for den Retning, hvori de kunne finde en Støtte for eet eller andet, som det falder dem ind at ønske sat igjennem, uden deri at finde nogen Hindring for en anden Gang, efter Velbehagelighed, at gaae den aldeles modsatte Vej.

I Henhold til det Foranførte vil det ikke kunne undgaaes, at man ved Bestemmelsen af den faste Løn, som skulde tillægges Retsembedsmændene istedet for de nu anordnede Betalinger for enkelte Forretninger, maa udsætte Statskassen for mange Tab og Opoffrelser. Men der er i den Henseende endnu Adskilligt, som ei maa oversees. Med Udførelsen af hine Embeder er der forbunden en Mængde Udgifter til Reiser, til Skrivematerialier, men fornemmelig til de Medbjaelpere, Embedsmændens behøver, deels til en Mængde ikke stort mere end mechanicke Arbejder, men tildeels og til Forretninger der kræve Indsigter, øvet Skjønsmagelse og Paaalidelighed. Det vilde, af flere Aarsager, være utilraadeligt at det

overlodes hver enkelt Embedsmand at besørge alt slikt paa Statskassens Beføstning og derfor indgive Regning. Men det Rette vilde uden Tvivl være at tillægge hvert enkelt Embede en bestemt aarlig Sum, som efter de bedste Oplysninger, der kunne faaes, skjønnedes at være fornøden til at dække hine Udgifter, hvorefter det i Almindelighed maatte overlades Embedsmanden selv at skaffe den fornødue Hjælp, hvori der dog, som viist oven S. 436—440 turde være en eller anden Indskrænkning at gjøre. Ved den oprindelige Ordning kan man vel ikke som det synes seile meget ved at følge vedkommende Embedsmænds egen Ansættelse, naar den ingen aabenbar Urimelighed indeholder, thi han bør naturligviis, deels som Løn, deels som Godtgjørelse for Embedsudgifter, have Embedets fulde Bruttoindtægt, saaledes som den udkommer efter Middeltallet af den Arrække der lægges til Grund, og det kan i Almindelighed ikke antages, at han kunde have noget Ønske for, at dette Beløb blev fordeelt anderledes end i Overensstemmelse med de virkelige Forhold, noget som dog ikke i alle Tilfælde vilde holde Stif. Men i Tidens Løb vilde Udgifterne deels stige deels falde, det første uden Tvivl oftere end det sidste; i alt Fald vil der komme idelige Andragender om Forhøielse af den til Udgifters Dækning bevilgede Sum, medens der kun under ganske særdeles Omstændigheder vil blive Tale om Nedsættelse. Det vil være meget vanskeligt at have en nogenlunde tilforlæbelig Dom over det mere eller mindre Begrundede i de Fremstillinger, hvorpaa sliige Begjæringer bygges. Man bør vist nok ikke være for rede til at forøge det engang fastsatte Beløb, navnlig naar Embederne dog ere saa indbringende, at de kunde taale nogen Afgang i det, der var beregnet som Løn for Embedsmanden. Men man kan dog heller ikke ubetinget nægte Embedsmanden Afgang til saadan Forhøielse, og man kan hverken i Forholdet til de indkommende Sportelindtægter eller i Sammenligningen mellem forskellige Embeder finde noget sikkert Grundlag for Bedømmelsen af deslige Fordringer. Ved adskillige andre Embeder, med Hensyn til hvilke en fast Godtgjørelse for ikke mange Aar siden ad den legislative Vej blev bevilget, er det senere fundet

nødvendigt, paa Grund af de forandrede Omstændigheder, at forhøje Samme. Men ved Retsembederne turde Springene være hurtigere og stærkere end ved de fleste andre Embeder; og naar det hændte sig, at Forretningerne betydelig tiltoge, vilde det dog være paafaldende ubilligt, at Embedsmanden ei blot skulde gaae Glip af de forøgede Indtægter, som de vilde have givet ham, dersom han havde beholdt Embedet under de ældre Vilkaar, men at han endvidere til deres Besørgelse havde at tilskyde en Deel af det, der i sin Tid, i Forhold til Embedets daværende Indtægter, blev antaget som det ham billigt tilkommende Vederlag. Siden kunne Forretningerne igjen aftage, og da burde igjen en Affortning finde Sted i det under hine Forhold bevilgede Tillæg til det, der oprindeligt blev bestemt som Godtgjørelse for Embedsudgifterne, hvilket og kunde forbeholdes ved deslige Bevillinger. Men det vil have sine Banskæligheder at bedømme, om og hvorvidt en saadan Affortning, efter samtlige Omstændigheder og den Fremstilling vedkommende Embedsmænd deraf give, er tilstrækkelig begrundet, og Statskassen maa derfor ofte vedblive at udrede en Godtgjørelse, der ikke svarer til de virkelige Forhold. Det Tab, som den derved kan komme til at lide, kan vel ikke udgjøre nogen synderlig Gjenstand, men det og endnu mere de fortrædelige Vidtløftigheder, hvortil deslige Sager maatte kunne give Anledning, især hvis de skulde bringes for Rigsdagen, bør dog paapeges som en af de med den omspurgte Forandring i Retsembedsmændenes Vilkaar forbundne Ulemper.

Det vil heller ikke være en for de finantstille Følger af hiin Forandring aldeles uvigtig Omstændighed, at en Deel af de anordnede Retsbetalinger vilde give et mindre Udbytte, naar de oppebæres for Statskassens Regning, end det, der udkommer nu, da de tilfalde Embedsmanden selv. Vel have de fleste Retsportler en fast bestemt Størrelse, saa at der ei kan blive Spørgsmaal om at beregne dem høiere eller lavere, forsaavidt ikke en eller anden Bestemmelse i Sportelreglementet kan modtage forskjellige Fortolkninger. Men skjøndt det i de hidtil gjældende Anordninger er, og i et nyt Sportelreglement vist

nok vil blive antaget, at den Mangel af nøiagtigt Forhold mellem Arbejdet og Lønningen, hvortil flige faste bestemte Størrelser idelig føre, er i det Hele et mindre Onde end, at Betalingen skulde beroe paa et vilkaarligt Skjøn (see oven S. 243—246), saa ere der dog enkelte ikke lidet betydelige Gebyrer, som det ikke har været gjørligt at sætte til nogen saadan bestemt Størrelse, men hvorved Lovgiveren derfor har maattet lade sig nøie med to vidt fra hinanden staaende Oerpunkter, inden for hvilke Betalingen i det givne Tilfælde skulde holdes, idet han derhos har sørget for, at den Meningsulighed, der kan opstaae ved Anvendelsen, kan blive afgjort uden processuale Vidtløftigheder. En meget hyppigt forefaldende og for den vedkommende Retsbetjent betydelig Sportel af dette Slags, den saakaldte Recognition, der, saavel efter ældre Anordninger, som ifølge Sportel-Reglementet af 22de Marts 1814 § 96 og Forordningen af 21de Mai 1845 § 32, maa erlægges af Enkemand eller Enker, for at kunne blive siddende i uskiftet Boe med Børn, bør vel, efter min Mening, bortfalde ved det nye Sportelreglement*). Men der er en anden betydelig Sportel af lignende Bestaffenhed, der ei kan bortfalde, det saakaldte Extraditionsgebyr, der baade efter det gjældende Sportelreglement og efter de ældre Anordninger bliver at svare, naar Skifteforvalteren har taget et Bo under Behandling, men Arvingerne, inden det kan sluttes, befinde sig i den Stilling, at de mellem sig selv og uden Skifterettens Hjælp, kunne bringe det til Ende, og de deraf gjøre Brug. Dagsaa det er af den Bestaffenhed, at det ikke lader sig bestemme anderledes end ved et Maximum og et Minimum, og maa iøvrigt i ethvert Tilfælde lempes, deels efter det Trin, hvorpaa Boets Behandling var kommen, deels efter Sammes Størrelse, forsaavidt den i et saadant ikke tilendebragt Bo kan skjønnes**). I Tilfælde af dette Slags har det Sandsynlighed for sig, at Skifteforvalteren vil beregne sig en nogenlunde rigelig

*) See oven S. 278—282.

**) Jevnfør oven S. 267—273.

Betaling, naar den tilkommer ham selv, og de Bedkommende ville ikke heller i Almindelighed være tilbøielige til at afstride denne Embedsmand den Betaling, han saaledes kræver, naar de ikke finde den kjendelig overdreven. Hvis han derimod blot havde at oppebære Gebyret paa Statskassens Begne, vilde uden Tvivl denne ikke ubetydelige Indtægt efterhaanden gaae meget ned. De Bedkommende vilde søge at afknappe den, og vilde tage Embedsmanden det ilde op, hvis han var streng i sin Fordring paa Statskassens Begne, medens de nu finde det naturligt, at han i Almindelighed maa være nogenlunde nøieende med de Indtægter der ere anviste til hans Udkomme. Embedsmanden vil fra sin Side gjerne undgaae Klager og Utilfredshed i sin Kreds, og derfor være meget tilbøielig til Eftergivenesshed. Erfaring har viist, at Hof- og Stadsrettens Skiftekommission er anderledes lempelig i at ansætte foransøgte Recognition og Extraditionsgebyr, som i Kjøbenhavn tilfalder Statskassen, end de øvrige Skifteforvaltere, der selv beholde Gebyrerne. Det vil og i mange Tilfælde beroe paa en noget større eller ringere Hurtighed i et Boes Fremme, om de Bedkommende ved Giftermaal, opnaaet Myndigheds Alder o. s. v. kunne undgaae Skifteslutning og derved fri sig for det egentlige Skiftesalair, eller ikke, og medens de have større Tilbøielighed til at unddrage sig denne Udgift, naar den skal tjene til Indtægt for Statskassen, end naar den kommer Embedsmanden selv tilgode, vil denne maaskee heller ikke just anstrænge sig for at være dem hinderlig deri*). Ogsaa vil det i adskillige Tilfælde for en Deel beroe paa Skifteforvalteren at fremskynde eller opholde Auctioner over Boets Eiendele, og istidste Fald kunde den, efter Omstændighederne, undgaaes ved, at Arvingerne, eller, hvis det er et Opbud- eller Fallit-Boe, Debitor siden bliver sat istand til at faae sig Boet extraderet. Det kan endog stundom beroe deels paa Arvingernes deels paa Skifteforvalterens Bestemmelse, hvorvidt Boets Eiendele eller visse Dele deraf skulle bortactioneres eller ikke**). Der ere endnu

*) See oven Side 255—256

**) Jevnfør oven Side 294—295.

adskillige andre Leiligheder, hvori det sandsynligviis vil have ikke liden Indflydelse paa Retsgebyret, om det tilfalder Embedsmanden selv eller Statskassen. Men for en stor Deel ere de af en saadan Befæffenhed, at jeg ei kunde gjøre dette tydeligt uden ved en vidtløftig Forklaring over de Forhold, som derved berøres. Derfor skal jeg her kun nævne, at de Forholdsregler, hvormed man under visse Omstændigheder kan opnaae Hensigten med en Auction, uden at det kommer til Hammerslag*), endog ifølge de Erfaringer, hvormed den nuværende Tingenes Orden her forsynes os, ere mere i Brug, hvor det ved Hammerslaget betingede Salair tilfalder Statskassen, end naar det tilfalder selve den Embedsmand, der fører Auctionshammeren.

Som man seer, er der herved ikke taget Hensyn til Muligheden af noget, der ligner Svig, men kun til den naturlige Indflydelse som Godmodighed, i Forbindelse med Lyst til at være vel lidt i sin Kreds, kan have paa Embedsmanden, i Tilfælde, hvori han ingen ligefrem bindende Regel har for sig. Iøvrigt vil Ophævelsen af de høie Afgifter, derunder indbefattet det stemplede Papiir til Skiftetrevet, som efter de gjældende Anordninger ere forbundne med Skifters Slutning, i ikke ringe Grad formindste den Stræben, som der nu, fornemmelig i rige Boer, viser sig efter at undgaae samme.

Ved alt det her anførte frembyder sig den Bemærkning, at den større Kæmpelighed, der vilde vise sig i Sportlernes Beregning, naar de gik over til Statskassen, netop vilde være et Gode. Heri er der vist en Deel Sandhed, men Kæmpeligheden kan og drives for vidt, og jeg holder for, at der, under den nuværende Tingenes Orden, er blevet en nok saa god Ligevægt mellem for Meget og for Lidet heraf, som der vilde fremkomme af den forandrede Tingenes Orden, i Særdeleshed efter en Deel Aars Forløb, hvori der, efter Tingenes naturlige Gang, efterhaanden vilde udvikle sig en videre og videre gaaende Tilbøielighed til at unddrage sig Betalinger af det omhandlede

*) Sevnfør S. 302—305,—305—306.

Slags eller søge dem satte saa lavt som muligt, og en dertil svarende Føielighed fra vedkommende Embedsmands Side. Det vil desuden, med Hensyn til det, hvorom her spørges, ikke komme an paa, hvorvidt man vil betragte den lempeligere Anvendelse af Sportel-Reglementet, hvortil den omhandlede Tingenes Ordning vilde føre, som et ubetinget Gode eller ikke. Jeg har kun villet udhæve en Omstændighed, der maatte medføre Tab for Statskassen og som derfor maa tages under Overveielse, naar Beslutning i saa Henseende skal tages. Saa fremt Regjeringen og Rigsdagen vil oversee det Tab, hvorfor Statskassen fra denne og flere Sider udsætter sig, kan jeg, fra Grundsætningens Side, ikke have noget derimod, jeg har tværtimod oplyst, at Statskassen, selv naar de Retsportlerne paa lagte Afgifter bortfalde, dog endnu vedbliver at benytte Retsembederne alt for meget til ubetalt Arbeide Men dette Tab fortjener dog, i Forbindelse med de ellers med hiin Forandring forbundne Ulemper, at komme paa Vægtfaalen.

Provinzialstænderne saavel for Østifterne som for Nørrejylland, som i deres i 1842 indgivne Finantspetition have udtalt sig til Fordeel for, at Retsembedsmændene sættes paa fast Lønning, have derved taget Hensyn til den Betænkelse, at Sportlerne i Birkeligheden vilde afgive et mindre Beløb, naar de skulle indkasseres paa Statens Regning, end det, hvormed de under den nærværende Tingenes Orden indkomme*). Men de have meent, at den vilde tabe den største Deel af sin Vægt, naar en vis mindre Deel af Sportlerne, f. Ex. $\frac{1}{5}$ eller $\frac{1}{6}$, tilfaldt Retsembedsmændene selv, imod at deres Løn sættes saa meget lavere**) Denne Udvei forekommer mig dog at være

*) Herved har man, som det synes, taget Hensyn til hvad jeg som Kongelig Commissarius havde yttret i Anledning af et om det ovennævnte Anliggende i de Roeskildske Stænder fremkommet Forflag, der, efter nogen Forhandling, blev afgivet til den angaaende Finantserne nedsatte Committee. See Roeskilde Stænder-Tidende for 1842 S. 951—955.

**) Roeskilde Stænder-Tidende S. CXV—CXVI, Viborger Stænder-Tidende CXIII—CXIV.

lidet heldig. Det har noget anstødeligt, at Staten saaledes skulde tilkjøbe sig en større Iver for dens Interesse end den ellers kunde have ventet. Det turde derhos endog være tvivlsomt, om ikke hiint Middel netop vilde virke det modsatte, af hvad det skulde. Der vilde vist være Embedsmænd, som, just fordi Staten fandt det fornødent ved en saadan dog kun ussel Fordeel at anspore deres Nidkjærhed for dens Indtægter, vilde lade sig disse være mindre magtpaaliggende, end om den havde betroet sig til deres Pligtfølelse. Stemningen i Almeenheden vilde uden Tvivl og blive en anden, naar kun en mindre Deel af det Embedsmanden fordrede skulde tilfalde ham, end den nu er; Man vilde da fortænke ham i, at han for den ringe Fordeel, han selv deraf kunde have, vilde besvære Retskrebsens Beboere ved at sætte Betalingen høiere, end de meente, at den maatte være. Dette vilde uden Tvivl faae en Deel Indflydelse paa Embedsmændenes Krav, og det vilde om maaskee ikke mange Aar blive almindeligt, at de satte det saa lavt, at der intet Stof blev til nogen Utilfredshed dermed. Exemplet fra de Jurisdictioner, hvori der vistes særdeles Eftergiveness, vilde uden Tvivl og virke i de øvrige.

Den temmelig vidtløftige Regnskabsførelse og Revision, som den omspurgte Tingenes Orden vil kræve, bør heller ikke glemmes. Vel kunde det synes, at man allerede i den paabudne Rigtigholdelse for Justitsfonds Afgiften, havde den største Deel af den Besværlighed, som det vilde medføre, naar der for hele Beløbet af Retsportlerne skulde gjøres Regnskab. Men det forholder sig dog ingenlunde saaledes. Der maatte fordres et ganske andet Regnskab og en ganske anden Revision, end den, hvormed man har kunnet lade sig nøie, hvad Justitsfondsafgiften angaaer. Naar denne Afgift er beregnet af den fulde Indtægt, Embedsmanden selv har oppebaaret, er der ingen Anledning til Tvivl om, at Kassen har faaet sin Ret; og om Embedsmanden en enkelt Gang skulde have beregnet en eller anden Indtægt og som Følge deraf ogsaa hiin Afgift for lidet, saa er det neppe værd at ændse. Sporteljournalens regelmæs-

fige Førelse i Forbindelse med den paabudne Jevnsørelse af Samme med Retsbøgerne ved Eftersyn af enkelte Steder turde altsaa være nok til Kassen's Betyggelse. De fuldstændige Afskrifter af Sporteljournalerne, der blive indsendte, give derhos Leilighed til noget Eftersyn, og Muligheden deraf er vist ikke uden gavnlige Virkning paa den nøiagtige Rigtigholdelse; men egentlig finder dog ikke Revision Sted. Naar derimod det hele Sportelbeløb tilhører Statskassen, saa bortfalder den Støtte, som Justitsfonds Indtægterne havde i, at de svarede til det, Embedsmanden havde beregnet sig selv tilgode, og desuden faae hine Regnskaber, der da i deres Heelhed komme til at omfatte flere hundrede tusinde Rigsdaler, en meget større Betydenhed.

Formelige Regnskaber maatte da vist nok aflægges. Men det vil være vanskeligt at udfinde en Maade, hvorpaa Indtægtsbeløbet nogenlunde kan oplyses. De Attestationer hvormed Regnskaberne ved de Retter, hvis Sportler allerede for Tiden indflyde i Statskassen, blive at bekræfte, kunne ikke anvendes ved Underretterne, i Særdeleshed efterat Dommer- og Skriver-Embederne paa de fleste Steder ere blevne forenede; thi den nye Klasse af Protocolsførere, der ere omhandlede oven S. 417 ff. ville kun faae med den egentlige Retspleie at gjøre, og derfra kommer kun en saare ringe Deel af Retsembedsmændens Indtægter. Adskillige andre tvivlsomme Spørgsmaal ville opstaae, naar Retsembedsmændene saaledes bleve formelige Regnskabsførere, t. Ex. om de da skulde stille Sikkerhed for deres Oppebørster *). Til disse Regnskabers nogenlunde grundige Revision vilde og flere Embedsmænds Ansættelse være fornøden, og man kunde vel have nogen Frygt for, at der ved dette Oppebørselsvæsen kunde i Tiden vise sig Misligheder og Tab for Statskassen.

Her har man nu en Deel af de Tvivl og Vanskeligheder ved Gjennemførelsen af hiin Hovedforandring i den hidtilværende Maade, hvorpaa Embedsmændene ved Underretterne lønnes.

*) Cf. dermed Collegialtidenden for 1840 Side 905—906.

Det vil nu komme an paa, hvorvidt de kunne fjernes eller dog formindskes ved velberegneede Forholdsregler, maaſkee for en Deel ved med Henſyn til nogle af de ſærlig udpegede Sportler at udfinde en anden Maaleſtok end den, ſom vore Sportellove hidtil have lagt til Grund. Det vilde føre til en urimelig Bidtløſtighed, om jeg vilde gaae ind paa de Muligheder, ſom jeg i ſaa Henſeende kunde tænke mig, og ledsage diſſe med mine Tvivl og Indvendinger. Førſt naar man ſeer de Forſøg, ſom derpaa maatte gjøres fra deres Side, der troe ſig iſtand til at gjennemføre Opgaven, kan man derom have en Mening. Men i alle Tilfælde maa det være nyttigt, at man, inden man gaaer ind paa en Forandring af ſaa indgribende Vigtighed, ret gjør ſig Rede baade for de Fordele, ſom derved kunne opnaaes og for de Banſteligheder, ſom fra mange Side ville møde ved Gjennemførelſen. Kun derved vil det blive muligt at løſe Opgaven paa en Maade, der vil have overveiende gavnlige Følger; og forſaaavidt man ikke dertil ſeer ſig iſtand, gjør man beſt i at udsætte Forandringen. Dette er rigtignok ſlet ikke i den nuværende Smag. De, der for Tiden have Ordet, komme uden mindſte Møie til at anbefale indgribende Forandringer ved Hjælp af nogle løſe almindelige Tanker, hvilke de troe at være et Bærf af en nyere Tids Dplyſning, og de lade haant om alle ſlige nærmere Underſøgelſer. Men der vil uden Tvivl komme en Tid, hvori det vil blive almindelig erkjendt, hvor ilde man farer, naar man bygger paa diſſe Ordſørere; og ſelv under den nuværende Overfladifhed, nødes man dog til at gaae noget ind i de virkelige Forhold, naar det gjælder om at gjennemføre hine Tanker i Love. Hvis det kommer til et virkelig Forſøg paa den Forandring, ſom jeg har tilladt mig at omhandle, vil man neppe kunne undgaae at tage noget Henſyn til de her udviklede Betænklichkeiten; hvilke jeg har troet at burde give en Udførlighed, ſom under andre Forhold vilde have været overflødig og upaſſende.

CXXII.

**Om en Forandring i Pensionsvilkaarene for de med
Retsportler lønnede Embedsmænd, tilligemed adskillige
Bemærkninger sigtende til en Forandring i de geistlige
Embedsmænds Pensionsvilkaar.**

Saafernt det nu, efter den nøiagtige Drøftelse, hvortil jeg maa anbefale dette Anliggende, maatte vise sig, at det har overveiede Betænkkeligheder at inddrage Underrets-Sportlerne i Statskassen og derimod sætte vedkommende Embedsmænd paa fast Løn, saa turde dog de Forhandlinger, hvortil denne Sag maa give Anledning, frembyde en beqvem Leilighed til at indføre nogle andre Forholdsregler, der vel ere af langt mindre Bigtighed end den, hvorom her har været Spørgsmaal, men som paa den anden Side, vilde indeholde utvivlsomme Forbedringer. For at forbigaae nogle Enkeltheder, som jeg herved har tænkt mig, skal jeg blot nævne en Forandring i hine Embedsmænds Pensionsvilkaar. Den Beregning efter de sidste 5 Aars Indtægter, som i Følge Loven af 5te Januar 1851, er Maalestoffet for afgaaede Embedsmænds Pension, fører i sin Anvendelse paa de sportulerede Retsbetjente til paafaldende Afvigelser fra det rette og billige Forhold. Disse Embedsmænds vigtigste Indtægter beroe nemlig i en høi Grad deels paa enkelte aldeles tilfældige Begivenheder, deels paa den Retning Omsætnings- og Priisforholdene have taget i den nærmest liggende Tid, men som let kan, ja under visse Omstændigheder sandsynligviis vil, slaae om. Der er ingen af de Embedsklasser, hvorpaa hiin Regel er anvendelig, der i saa Henseende kan lignedes med Retsembedsmændene, og derhos turde der og være en ganske særdeles Ujevnhed, Ulighed og Usikkerhed i, hvad der som Embedsudgift skal ved Pensionsberegningen komme til Afkortning. Den Pension, der, i Overensstemmelse med bemeldte Lov, maa tillægges en saadan Embedsmand, vil derfor jævnlig komme i et mærkeligt Misforhold, saavel til

den, der i en nærforanliggende og i en næropaafølgende Tid kunde faaes af det samme Embede, som til den, der vilde tilkomme Andre baade i og udenfor bemeldte Embedsklasse. Dette er netop i den senere Tid blevet stærkt fremtrædende og kunde have været det endnu mere, dersom ikke Pensionstloven havde sat vilkaarlige Grændser for enhver Pension's Størrelse, hvori det dog, saavel af indvortes Grunde, som med Hensyn til hvad der er blevet udtalt i Rigsraadet, maa antages, at der snart vil foregaae en Forandring. Det er vist nok unaturligt, at en Herredsfoged, paa Grund af de ualmindelige rige Indtægter, som nogle fede Aar have givet ham, skal gaae af med en større Pension end der kunde tilkomme Embedsmænd i de betydeligste Stillinger, og det endog naar disse have flere Tjenesteaar. Det er heller ikke usandsynligt, at en og anden Embedsmand benytter Leiligheden til at faae en større Pension end den, han kunde gjøre Regning paa, ja under visse Omstændigheder maaskee endog større end den Embedsindtægt, som som han kunde vente i disse flere Tjenesteaar, dersom han endnu vedblev at tjene nogle Aar. Den bedste Maade, hvorpaa deslige Misforhold kunde for Fremtiden forebygges, var, at hvert af fornævnte Embeder blev ansat til et bestemt Indtægtsbeløb, der skulde tjene til Regel for den dermed forbundne Pensionberettigelse, hvorved den naturligviis skulde behandles som fast Løn. Ved denne Ansættelse kunde der tages noget Hensyn til, hvad Embederne i en ældre Tid havde indbragt, men fornemmelig burde man søge at udfinde den Løn, der, efter Embedernes Betydning, i Forhold til andre Statens Embeder, kunde ansees for billig og passende. Der kunde naturligviis ikke være Tale om nøiagtig at udmaale dette, men naar det ellers gjælder om ad Lovgivningsveien at bestemme Embedslønninger eller faste Godtgjørelser for Embedsudgifter, har man heller intet nøiagtigt Forhold at lægge til Grund. Og om end bemeldte Embedsmænd, med Hensyn til Pensionberettigelse, kom i en noget mindre heldig Stilling end de fastlønnede, saa er det ikkeandret, end hvad der forhen i en meget høiere Grad har fundet Sted, ligesom de dog vilde beholde en Deel forud

for en anden særdeles vigtig og talrig Embedsklasse, hvis Pensionsvilkaar nu er kommet i et meget fjærende Misforhold til hine Embedsmænds. Ogsaa vil et Forhold, der kommer det ældre noget nærmere, fra flere Sider være naturligere og billigere end det, der nu finder Sted. I en ældre Tid blev der ikke givet Pension af Statskassen uden til de Embedsmænd, der lønnedes af Samme. De afgaaede Embedsmænd, der ikke vare i dette Tilfælde og heller ikke havde fast Løn af Stiftelser eller Communer, hvoraf der, efter Omstændighederne, ogsaa blev tillagt dem nogen Pension, maatte behjælpe sig med en ordentligviis meget knap Pension af Eftermanden. Efterat en Deel af Postvæsenets Indtægter fra Danmark og Fyrstendømmerne var blevet henlagt til Pensioner (Fundation af 19de Juli 1712, i Særdeleshed § 13), fik ogsaa deslige Embedsmænd stundom Hjælp af den saaledes opstaaede Postpensionskasse, forsaavidt dens Eruer og de øvrige Samme paalagte Pligter tillode det, men denne Hjælp var, især i ældre Tid, meget indskrænket, og selv i en senere, hvori Kassens Indtægter vare blevne forøgede, blandt andet ved Hjælp af opsamlede Kapitaler*), kunde det dog ikke være Tale om at forhjælpe dem til den Pension, som de vilde have faaet af Statskassen, saafremt de havde havt deres Embedsindtægter fra denne. Efterat der, i Overensstemmelse med den Kongelige Kundgjørelse af 9de Febr. 1816, var blevet oprettet en almindelig Pensionskasse, hvortil Postpensionskassens betydelige Midler tilligemed dens Forpligtelser gik over, kan det vel være, at man, hvor Omstændighederne særdeles talte derfor, har været noget rundere imod forommeldte Embedsmænd end forhen, men den nye Pensionskasse var dog kun svagt udrustet med Indtægter, i Forhold til de Fordringer, der gjordes til Samme, og dens Bestyrelse maatte

*) Disse fik især i de Aar, hvori de danske Pengerepræsentativer saft saa dybt, en betydelig Tilvæxt ved en omhyggelig og heldig Anvendelse af de Indtægter, der indkom i Sledvigholstenske Courant eller anden Søstvaluta, til Indkjøb af Kongelige Obligationer lydende paa dansk Courant.

derfor holde meget igjen, naar der var Tale om Pensioner, for hvilke der ikke var en almindelig anerkjendt Adkomst tilligemed en fast Maalestof, hvilket kun fandt Sted med Hensyn til de af Statskassen lønnede Embedsmænd, der ligefrem ansaaes berettigede til $\frac{2}{3}$ af deres Løn. Ogsaa blev der enkelte Gange tillagt afgaaede Justitsembedsmænd Pension af Justitsfondet, hvilket dog var udenfor de angaaende Samme givne Forfrifter, men hvortil der iøvrigt var god Grund, og det saa meget mere som man nu høist sjældent lagde Pensioner paa Justitsembeder. Men de Pensioner, der tillagdes afgaaede Justitsembedsmænd, bleve dog langt under det, der vilde have tilkomme dem, hvis deres Indtægter havde bestaaet i fast Løn af Statskassen. Imidlertid kom de i den senere Tid denne Maalestof nærmere end forhen. Det turde ikke være uden Nytte her at kaste et Blik paa de Regler, der i den omspurgte Henseende ere gjældende i Norge. Som bekjendt har det norske Storthing aldrig villet vide af nogen almindelig Pensionsslov at sige, og det har i det Hele viist sig noget knap i Pensionssbevillinger. Imidlertid er det dog almindeligt, at Embedsmænd, der ikke høre til dem, hvorover der er forbeholdt Regjeringen særdeles Myndighed, erholde $\frac{2}{3}$ af deres Lønninger i Pension, naar de enten efter Ansøgning paa Grund af Alder og Svaghed entlediges, eller der af særdeles Aarsager gives dem Afsted uden Ansøgning og uden Dom. Dette er og i Norges Grundlov § 22 erkjendt som Regel, og naar derfra er gjort Undtagelse, saa har den, om jeg ikke feiler, altid bestaaet i, at der er blevet tillagt dem noget mere. Derimod erholde de Embedsmænd, der ikke lønnes af Statskassen, ordentligviis heller ikke Pension af denne, hvorimod den Pension, som forundes dem, i Almindelighed lægges paa Embedet, stundom og paa et andet Embede, hvilket iøvrigt, om ikke altid saa dog som oftest, skeer uden Storthingets Medvirkning. Jeg kan vel ingenlunde fra enhver Side finde de saaledes i Norge vedtagne Forholdsregler anbefalelige. Men, som allerede forhen bemærket, vilde man, naar man holdt sig nærmere til vor ældre Tingenes Orden, der for en stor Deel har vedligeholdt sig i Norge,

komme til et naturligere og billigere Forhold end det, der nu er opstaaet, ligesom Statskassen og da vilde blive mindre bebyrdet. De fast lønede Embedsmænd have altid været meget tarveligt for ikke at sige knapt afslagne her i Landet. De ville derfor, naar de ingen andre Hjælpemidler have, ikke let være istand til at henlægge noget for deres gamle Dage eller for deres Familier. De Embeder, der lønnes med Sportler, eller andre Indtægter, der regnes til de uvisse, ere derimod for en stor Deel ret indbringende. Det fører altsaa til en bedre Ligevægt i disse to Embedsklassers Aar, naar den førstnævnte er noget bedre stillet med Hensyn til Pensionsberettigelse, end naar den sidstnævnte ogsaa deri har Fortrin. Det har og idelig været en medvirkende Grund, for den der kunde have opnaaet et mere indbringende Sportelembede, til at lade sig nøie med den ringere faste Løn i et andet Embede, at han deri havde gunstigere Pensionsvilkår.

Jeg bør ikke lade ubemærket, at den foransførte i Pensionsloven hjemlede Regel i det Væsentlige er taget af § 4 i det Provindsialstænderne i 1846 forelagte Udkast til en Pensionslov, hvilken i det Hele har tjent til Grundlag for Pensionsloven af 5te Januar 1851. Men man vil neppe ansee det for en afgjort Sag, at dette Udkast, som iøvrigt havde Stændernes Bifald, skjøndt med en betydelig og velovervejet Afændring, der ei er optaget i den gjældende Pensionslov, overalt havde truffet det Rette. Forsaavidt man maatte have Lyst til ved denne Leilighed at forekaste mig Inconsequents, maa jeg bringe i Erindring, at det ikke var mine Meninger der laae til Grund for bemeldte Udkast, hvorimod jeg deels i Roeskilde Stænder-Tidende for 1842 Sp. 941—942 deels i min Brøvelse af Grundlovsudkastet S. 149—157, deels i Landsthings-tidenden for 1850 2den Sæssion, Sp. 286 ff. har udviklet de Grundsætninger, som jeg med Hensyn til Pensionsvæsenet og

*) See Roeskilde Stændertidende for 1846 S. XCIX, Viborger Stændertidende for s. A. Anhang Sp. 214.

det dermed nær beslægtede Spørgsmaal om Embedsmænds Entledigelse uden Dom, stedse har hylbet, og, hvor Opfordring dertil har været, af alle Kræfter forsvaret*). Disse samme vedkjender jeg mig endnu i et og alt, i hvilken Henseende jeg og skal bede dette Skrifts 3 B. S. 204—209 bemærket. Der som Nogen vil uleilige sig med ret at gaae ind i en Sammenligning mellem det Pensionssystem, hvis første Grunde jeg der har meddelt, og som i det Væsentlige var det, som har været fulgt i al den Tid, jeg har havt nogen Deel i Styrelsen og med ganske enkelte Undtagelser ogsaa i en lang Række af foregaaende Aar, og det, som nu er i Gang, saa vil man snart see, baade hvilket der er mest betryggende for Embedsmændene og hvilket der var mindst bebyrdende for Statskassen. Kun maa man ikke holde sig til den ubundne Magt, som Kongeloven tillagde Kongen, men til de Grundsætninger, hvortil vore Konger bandt sig i denne Magts Udøvelse, (sejvnfør oven S. 376—379). Forresten erkjender jeg at en Pensionstlov under vor nuværende Forfatning var fornøden.

Naar Maalestoffet for de omhandlede Embedsmænds Pension underkastes den foransførte Forandring, vil der kunne opstaae Tvivl med Hensyn til dennes Indflydelse paa dem, der til den Tid ere i et saadant Embede. Disse have vist nok ikke nogen ubetinget Ret til at fordrø deres Pension bestemt efter Regler, som engang have været gjældende i deres Embedstid, men som vare blevne forandrede, inden de afgaae. Retfærdighed og Billighed tilfiger imidlertid, at man saavidt muligt holder den Embedsmand, der allerede var nær ved at gaae af med Pension, fri for det Tab, der vilde flyde af den forandrede Lovs Anvendelse paa ham. Det retteste turde være, at den Embedsmand, der paa den Tid en saadan Forandring som foransført skeete, beklædte et Embede af det omhandlede Slags, hvorfra han til en senere Tid entlediges med Pension, bliver

*) I Stænderforsamlingerne for 1846 deeltog jeg ikke som Kongelig Commissarius saaledes som i de ældre.

berettiget til i Beregningen over denne at faae Beløbet af sine Indtægter ansat paa den i Loven af 5te Jan. 1851 bestemte Maade for de af hans sidste fem Embedsaar, som liggge paa hiin Side Forandringen, og at dertil søies en femte Deel af det Beløb, hvortil hans Embedsindtægter efter den nye Lov ansættes, for hvert af de fem Aar som ligger paa denne Side af Loven. Det er vel just ikke min Mening, at denne Udjevningsmaade er grundet i en streng retlig Nødvendighed, men det turde dog have sine Vanskeligheder at finde en bekvemmere og naturligere. At den Forandring, der maatte foretages i den ved Loven af 5te Jan. 1851 fastsatte Maalestof for omtalte Embedsmænds Pension, maa medføre en tilsvarende Forandring i Pensioner for disses Enker, er Noget, der neppe behøver at bemærkes.

Saafrømt der maatte skee en Forandring i Pensionsvilkårene for Embedsmænd ved Underretterne, vil der være den største Opfordring til ogsaa at tænke paa Geistligheden. I Følge den ovenmeldte Grundsætning, at Statskassen ikke uddeder Pension til andre Embedsmænd end dem, der nyde Løn af Samme, havde Præsterne, naar undtages de ganske enkelte, der lønnes af Statskassen, eller af en eller anden Stiftelse, heller ikke Afgang til Pension uden af Embedet (cfr. N. L. 2 B. 14 Cap. 1 Artikel), og forsaavidt vare de lige Vilkaar undergivne med de sportulerede Justitsembedsmænd. Den Afgang disse, som vi have seet, i Tidernes Løb havde faaet til ogsaa at kunne nyde nogen Pension af Statskassen (fra 1720 til 1816 af den særlige Postpensionstkasse, der i sin Natur dog var en Deel af Statskassen), var vel ikke ganske lukket for afgangende Præster, men blev dog, af flere Grunde, sjældnere og med mindre Størrelser anvendt til Fordeel for dem. Navnlig blev den Pension, Statskassen tilstod dem, efter at i nogle faa Aar (fra 1822) en for dem fordeeltigere Regel havde været gjældende, ved Kongl. Resolution af 3die Juni 1826 indskrænket til 2 a 300, hvilken Indskrænkning dog kun blev antaget at være ubetinget gjældende for Landsbypræster; og da den Pension, der ved Siden deraf kunde gives dem af Kaldene, i lang

Tid kun blev tilstaaet under visse Omstændigheder (nemlig hvor Kaldet var fri for Enkension) og med knap Haand, saa blev denne Embedsklasses Pensionsvilkaar meget ringere, end de Retsembedsmændene efterhaanden havde faaet. Men ved Pensionsloven er Forskjellen blevet endnu større end forhen. Ligesom Retfærdighed og Billighed kræver en Udjevning deraf, saaledes har og den nærværende Tilstand den beklagelige Følge, at mange Præster holde sig længere i deres Embeder, end de have fornøden Kraft til at røgte deres vigtige Embedsgjerninger, hvori de vel efter L. 2 B. 14 C. have og bør beholde Adgang til Medhjælp, men dog kun naar de selv formaae at styre Embedet og derfor staae til Ansvar. Der er desuden ved Pensionslovens § 12 givet en bestemt Udsigt til Forandring i disse uheldige Forhold, hvilken dog vel nu omsider maa faae noget at betyde. Hvad der forarsagede, at saavel Pensionsloven som det Stænderne i 1846 forelagte Udkast til en saadan Lov lod det staae hen med at ordne Geistlighedens Pensioner, var fornemmelig, at dette, naar de endog kun tilnærmelsesviis skulde svare til andre Embedspensioner, vilde kunne paaføre Statskassen en meget stor Byrde*). Det er derhos indlysende, at dersom de sidste fem Aars Indtægter ogsaa skulde gøres til Maalestof for afgaaede Præsters Pension, saa vilde det ei alene rigelig føre til alle de Misforhold, som der opstaae

*) Den iydste Stænderforsamling fandt sig dog ikke tilfredsstillet ved denne Betragtning eller ved den ubestemte Udsigt, der var givet til en fremtidig bedre Ordning af Geistlighedens Pensionsvilkaar, men androg paa Forelæggelse af Udkast til en Pensionsanordning for afgaaede geistlige Embedsmænd, deres Enter og Børn, der med de Modifikationer, som Geistlighedens særegne Forhold maatte kræve, skulde været bygget paa de samme Grundsætninger, som komme til at gjælde for andre Kongelige Embedsmænd (see Viborger Stænder Tidende for 1846 S. CLI); og den af Samme afgivne Betænkning, der hidrører fra en af vore meest anseete Retslærde (Larsen), tillige Sagens Referent, indeholder flaaende og tillige skarpt udviklede Grunde for den paatrængende Nødvendighed af en Forbedring i den nærværende Tilstand, der senere ikke er blevet forandret til det Bedre. (See CXXXXV—CXXXXVII).

med Hensyn til de med Sportler lønnede Embedsmænd, men tillige blive langt mere besværende for Statskassen. Saafremt derimod Pensionsloven med Hensyn til forommeldte Retsembedsmænd, underkastes en Forandring, som den, der her er bragt under Omhandling, saa vil man, uden stor Vanskelighed, kunne udjevne den Forskiel, der er mellem dißes og de geistlige Embedsmænds Pensionsvilkaar. Man har allerede en Matrikul for Præstefaldene, der er saa paalidelig, at man maa ønske, at den, der maatte blive sat for Justitsembederne, vil blive ligesaa paalidelig. Herved menes naturligviis ikke de gamle Ansættelser af Præstefaldenes Indtægter, ei heller umiddelbar de nye Ansættelser, der efterhaanden i Aarene 1844, 1847 og 1848 i alle Danmarks Stifter traadte i de gamles Sted, men hvad der nu kaldes Reguleringssummer, o: de Beregninger af hvert Præstefalds Indtægter, hvorpaa hine nye Ansættelser bleve grundede*). Diße Reguleringssummer svare vist nok ingenlunde til det, Kaldene nu kunne indbringe, som Følge af de høie Kornpriser, tildeels og paa Grund af det større Udbytte Præstegaardenes Avlinger ved Hjælp af det saa meget forbedrede Agerbrug, kaste af sig. Men de ere dog udarbejdede til Tider da Kornpriserne allerede stode høit, og hvori Agerdyrkingen havde taget et betydeligt Opsving, og diße Forhold bleve heller ikke uden Indflydelse paa Udsørelsen, skjøndt man med

*) Diße Ansættelser fremkom ved en Division af det udfundne Indtægtbeløb, der ikke for ethvert Stift blev aldeles den samme. Saa synderlig end denne Fremgangsmaade kan synes, saa var den dog til den Tid, den nye Ansættelse blev besluttet, og da denne først efterhaanden skulde indføres i de forskjellige Stifter, vel begrundet. Efter at dette Arbejde er blevet fuldført i alle Stifter vilde vel de saaledes fremkomne Ansættelser kunne bortfalde og Reguleringen træde istedet derfor, men dog maatte først nogle Forandringer foregaae i Anordningerne, og derved blev et og andet at overveie. Der er i det Væsentlige heller intet tabt ved, at man lader det blive ved den nuværende Forskiel. Man seer isøvrigt stundom, at blot Reguleringssummerne angives, hvor dog netop den derpaa grundede Ansættelse er det, hvorom Bedkommende burde have Underretning.

Jøie tog sig iagt for ligefrem at lægge de daværende høie Kornpriser eller det størst mulige Udbytte af Avlingerne til Grund. Som det Følgende viser, antager jeg, at en stor maaskee den største Deel af Pensionerne bør ansættes i Kornværdi, og derved maa naturligviis de samme Priser lægges til Grund, som i sin Tid ved Reguleringen, saa at Forskjellen mellem disse Priser og de, hvorunder Pensionen til enhver Tid maa udbetales, forsaavidt bliver uden Virkning. Fornævnte Reguleringssummer ere anførte i Statshaandbogen, ligesom de og findes i Nye Collegialtidenden, Departementstidenden, og Reskriptsamlingen, første Sted med behørigte Oplysninger om den Fremgangsmaade der er fulgt (see fornemmelig Aargangen for 1844 No. 46). Endog blot ved at kaste Blik paa hvad der findes i Statshaandbogen, vil den, der er noget bekendt med Forholdene, skjønne, at Reguleringen afgiver en ret god Maalestof for Kaldene, og det vilde være en ikke ringe Forbedring i Præsternes nuværende Pensionsvilkaar, naar de ved deres Afgang i Forhold dertil fik Pension efter de for andre Embedsmænd gjældende Regler. Det turde dog være, at der kunde foregaae en Omregulering af enkelte Embeder, navnlig saadanne, for hvilke Tiendeindtægten senere var blevet bestemt, eller som, ved siden foregaaet Afhændelse af noget dertil hørende Gods, have faaet forøget Indtægt, skjøndt der herved burde iagttages megen Vaersomhed, ligesom man uden Tvivl vil gjøre rettest i at lade det aldeles beroe ved de Kornpriser, som ere lagte til Grund for hine Reguleringer. Iøvrigt er det ikke min Mening, at den Pension, som der, i Overeensstemmelse med de nye Regler maatte tilkomme afgaaende Præster, udelukkende skulde falde Statskassen til Byrde. Dette kunde vel synes at være en ret besæden Begjæring til den Stat, der har paataget sig at understøtte den evangelisk-lutheriske Kirke (Grundlovens § 3). Men det er vist nok for denne Kirkes Skyld det bedste, at den ikke gaaer vidt i slike Forlangender. For en betydelig Deel kunde Pensionen komme fra Præstefaldene selv, det vilde allerede være Meget om Statskassen overtog sig Halvparten. Men det enkelte Præstefald kunde ingenlunde altid

taale at ubrede den hele Pension, der vilde tilkomme den fra-irædende Præst, udenfor det Tilskud, der kunde faaes andets-
 stedsfra. Der kunde maaskee af de større Præsteskald, og navnlig af dem, der ved særegne Omstændigheder have faaet en betydelig Tilvært i Indtægter, udredes noget til en almindelig Pensionss-fond for afgaaede geistlige Embedsmænd, hvilken iøvrigt maatte være aldeles affondret fra de geistlige Enkeskæfer, der desuden kun ere og fremdeles bør være for de enkelte Stifter. Til for-
 anmeldte Pensionssfond burde Statskassen uden Tvivl og afgive de Indtægter, som den deels har truffet deels endnu maatte trække af de bispoppelige Tiender, som den i den senere Tid har tilegnet sig mod et vist Pengevederlag. Men dette maa skee saaledes, at det ei kan blive til Hinder for at lade Tienden igjen vende tilbage til dens Bestemmelse, hvorved der dog gjerne kunde lægges en Afgift til bemeldte Fond paa de tre Bisper-
 stole, der ere rigelig udstyrede (Sjællands, Fyens og Aarhus Stifter*). Statskassen maatte vist nok desuden vedblive som

*) Jeg kan ikke undlade at benytte denne Leilighed til at berigtige nogle, som det synes, almindeligt udbredte vildfarende Forestillinger angaaende de ovenberørte Forhold. Man mener, at der allerede i Frederik den 6tes Tid blev gjort en Begyndelse med Bispetienders Inddragelse i Statskassen. Men, som forklaret i dette Strifts 3die Bind S. 309—310, var det, der skeete i denne Konges Tid, af en ganske anden Betskaffenhed og gik netop i en modsat Retning. Det var nemlig en Begunstigelse, der til en Tid, da Biskoppernes Indtægter, paa Grund af Omstændighederne, vare blevne utilstrækkelige til sømmeligt Udkomme, blev viist disse vigtige Embedsmænd, at de, imod at overlade deres Tiender paa et vist Aaremaal (5 eller 6 Aar) kunde af Statskassen erholde en fast aarlig Løn samt Contoirtogdgjørelse, saaledes at det ved Udløbet af dette Aaremaal stod dem frit for at faae Embedets Tiender tilbage, ligesom og Valget stod enhver ny Biskop aabent. Dette blev og stedse paa det nøiagtigste iagttaget i Frederik den sjettes og Christian den ottendes Tid. I Fyens Stift vare derfor og Tienderne stedse forblevne ved Embedet, da hverken den Biskop, der først fik Leilighed dertil, eller hans Eftermand vilde gjøre Brug af den givne Udgang til at ombytte Embedets Tiender imod et fast Vederlag. Ogsaa gif Tienderne af Aar-

hidtil at yde et Bidrag til afgaaende Præsters Pensioner, hvad enten det nu fremdeles blev at bestemme i ethvert forekommende

huus Bispestol tilbage til Samme, da den nuværende Biskop foretraf dem for det Pengevederlag, som hans Formænd havde modtaget. Først da Vacance i 1848 indtraf i Fyens Bispestol bleve ved dennes Besættelse med den daværende Biskop over Lolland-Falster Stift hiin Bispestols Tiender samt en Deel Samme tilliggende Jordegods ved Kongelig Resolution af 18de December inddragne, mod at der blev givet den nye Biskop en fast Løn og Contoirgodtgjørelse. Dog blev det bestemt, at Provenuet af disse Jndtægtskilder skulde anvendes i kirkeligt Niemed, ligesom det og var af dette Biskoppens Gage og Contoirgodtgjørelse skulde udredes (Departementstidenden for 1849 S. 51). Alt Dette fremtraadte dog den Tid som en enkelt Undtagelse, og navnlig blev ingen lignende Forandring foretagen med Hensyn til den ved samme Leilighed ledig blevene lolland-falsterke Bispestol, hvis Tiender dog forhen havde været overtagne af Finantserne. Men Finantstøven af 26de Marts 1852 optog den af Rigsdagen indskudte Bemærkning, at samtlige Bispetiender, forsaavidt det ei allerede forud var sleet, skulde ved Vacance overtages af Statskassen, imod at der gaves Biskopperne bestemt Gage, hvilket i de senere Finantstøve er blevet gjentaget. I Anledning af de tre Bispestol., der i 1854 bleve ledige, blev ved Kongens Resolutioner paa de af mig, som daværende Minister for Kirke- og Underviisningsvæsenet, efter foregaaende Brevvevling med Finantministeren, vedlagte Forestillinger, de nye Biskopper, i Henhold til Finantstøven, satte paa faste Lønninger deels i Kornværdie, deels i Penge, saaledes bestemte, at disse Lønninger med Sikkerhed kunde udredes af de til ethvert Embede lagte Jndtægter, og dog levne et Overskud, hvilket navnlig af Sjællands Bispestol vilde blive anseeligt og betydelig overstige det, som Statskassen havde havt i den afsøde Biskops Tid, hvori den vedblev at oppebære den større Deel af Embedets Tiendeindtægter, fordi denne, der desuden havde meget rigelige Jndtægter, ikke vilde gjøre Brug af sin Berettigelse til at forsøge disse, ved at tage de Statskassen paa Tid overladte Tiender tilbage. Men Rigsdagen fandt sig besøiet til at nedsætte de saaledes af Kongen bestemte Lønninger til en bestemt Pengesum, der med Hensyn til de tvende Biskopper ingenlunde dækkede de Jndtægter som de Præstekald, hvorfra de bleve forflyttede, vilde have indbragt. Den maa saaledes i den ovenanførte Anmærkning, der fjøndt fra Rigsdagens Side ube-

Tilfælde, eller der sattes en vis aarlig Sum, der skulde indgaae i fornævnte Pensionsfond. Hvad enten den ene eller den anden Udvei valgtes, maatte det haabes, at man ikke vilde være alt for kneben i at bestemme Statskassens Bidrag til et saa vigtigt Formaal, og ingenlunde holde sig inden for de snevre Grændser, som Resolutionen af 3die Juni 1826 har bestemt. Den Deel af Pensionen, der skulde udredes enten af Eftermanden eller af et saadant Pensionsfond som ovenmeldt burde uden Tvivl ordentligviis ansættes i Kornværdier, hvilket baade for dem, der skulde nyde Pensionen, og for dem, hvorfra Bidraget skulde komme, vilde i Almindelighed betrygge det bedste og taaleligste Forhold. Det er allerede oven S. 491 bemærket, paa hvad Maade Reguleringssummerne paa Præstefaldeue burde igjen ansættes i Korn. Dersom det lod sig gjøre, at den Pensionsberettigede fik det halve af sin Pension efter dette Forhold, vilde det være ønskeligt.

Ordringen af det geistlige Pensionsvæsen frembyder vist nok adskillige Knuder, hvis rette Løsning vil være forbunden med betydelige Vanskeligheder. Jeg har naturligviis ikke kunnet gaae dybt ind paa alt det Meget, der hører til denne Ord-

rettiget, ved Optagelse i Finantsloven, vist nok var blevet en bindende Regel, have indlagt den Mening, at det stod til den at bestemme den fremtidige Løn for Biskopperne. Men dette har hverken jeg eller den Finantsminister, der i sin Tid vare særlig nok til at bevirke hiin Anmærknings Optagelse i Finantsloven, kunnet see i Samme. Som bemærket var der ved de erhvervede Resolutioner omhyggelig sørget for, at den enhver Biskop tillagte Løn kunde, under alle Omstændigheder, udredes af Bispestolens naturlige Indtægter, navnlig var dertil taget vedhørligt Hensyn ved at ansætte en Deel af Lønnen til Korn at betale efter Kapitelskatten. Det nuværende Ministerium indlod sig ikke paa at ophjse Rigsdagen om dens Feiltagelse, og der er heller ikke isøvrigt fremkommet noget desangaaende. Jeg har derfor, skjøndt jeg ugjerne vilde berøre dette Anliggende, ikke troet at burde lade nærværende Leilighed til at behjse Samme hengaae, idet jeg, skjøndt den i sig ikke er den beqvemteste, dog neppe nogenfinde vil finde en beqvemmere.

ning. Men idet jeg var kommet ind paa den Forandring, der forekom mig nødvendig i de med Retsportler lønne Embedsmænds Pensionsvilkaar, faldt min Tanke paa den endnu stærkere Opfordring, som der er til en Forandring i de geistlige Embedsmænds Pensionsvilkaar, dog i en modsat Retning; og dette gav mig Anledning at sætte en vigtig Sag i Bevægelse, der synes at være hensovet. Hermed har jeg troet at burde forbinde nogle almindelige Antydninger, der maaskee kunde frembyde et ikke ganske ubrugbart Stof for de fleersidige Overveielser. Sagen behøver, hvis noget gavnligt skal udrettes. De fornødne Forarbejder maae vist nok fornemmelig gaae ud fra geistlige Embedsmænd. Disse ville sikkerligt med Kjærlighed og Indsigt tage sig af dette Anliggende, der useilbar ligger dem meget paa Hjerte, skjøndt de i den Tro, at det ikke kan hjælpe, ikke syndelig have opløstet deres Stemme desangaaende. Jeg holder mig og forviiset om, at de ville erkjende, at de Midler, som behøves for at faae det bragt i en tilfredsstillende Orden, bør for en stor Deel, maaskee for den større, komme fra selve de Geistligheden tillagte Indtægter. Herved ville de uden Tvivl nære og fremfalde den beredvillige Medvirkning andetsteds fra, hvoraf et heldigt Udfald er betinget.

Der er endnu Udskilligt, der staar i nøie Forbindelse med Geistlighedens Pensionering, hvorom jeg kunde ønske at yttre mig. Dertil hører fornemmelig, at der kunde træffes en saadan Tingenes Ordning, hvorved forargelige og uværdige Geistlige sikkrere kunde fjærnes fra deres Embeder end under den nuværende Tilstand, uden at dog de Enkelte tabte tilbørlig Retsbeskjærmelse. Herved kunde mulig enkelte Pensioner bespares. Dog er det ikke saa meget af dette Hensyn, jeg kunde ønske hiin større Strengheid i Behandlingen af deslige Geistlige, som i Betragtning af den sædelig religiøse Virkning, man deraf kunde vente. Foruden at nu dette ligger alt for langt borte fra det Almne, hvorpaa jeg har indladt mig, er og det, jeg vilde sige om denne Gjenstand under Hensyn til de Bestræbelser jeg forhen har forsøgt til hiint Formaaels Opnaaelse, af det Omfang, at jeg heller vil forbeholde mig det for en anden

Leilighed. Iøvrigt kunde der og med Hensyn til andre Embedsclasser være Noget at ønske i lignende Retning; men dette kan endnu mindre her faae sin Plads.

CXXIII.

Belysning af nogle paa Sportelreglementet af 22de Marts 1814 med Hensyn til dets almindelige Characterer gjorte Udsættelser.

Jeg har udførlig, og som jeg tør troe, med afgjørende Grunde godtgjort Erangen til en Omordning af vort Retsportelvæsen, og paaviist de Retninger, hvori det gjeldende Sportelreglement i dets forskjellige Grene, efter min Overbeviisning, bør omdannes, for hvilken Omdannelse Ophævelsen af de betydelige Afgifter til Statskassen, hvormed Retspleien er bleven belempret, maatte være Udgangspunktet. Jeg har derhos viist, at den Undskyldning, der i ældre finantzielle Tilstande kunde søges for hine Retshaandhævelsen og Borgernes Omsætninger besværende Afgifter, forlængst have tabt det Værd, som den oprindelige maatte have havt. Ogsaa har jeg omhyggelig drøftet, hvad der ellers er blevet paaberaabt som Grund til at henstyre Sportelvæsenets Omordning til en Tid, der uden Tvivl vil ligge meget i det Fjerne. Dette har givet mig Anledning til at gaae ind paa nogle for vor hele Rets-tilstand vigtige Forhold, hvorover løse Meninger idelig og med stor Myndighed udtales af vore Ordførere, uden at der viser sig Spor til, at disse enten kjende noget til hine Forhold, saaledes som de hos os ere, eller have nogen klar Tanke om Maaden, hvorpaa de ville have dem omdannede. Endvidere har jeg meddeelt flere Undersøgelser over mulige Forbedringer i vort Retsvæsen, der ved den forventede Omordning af Sportelreglementet kunde være at tage under Overveielse. Jeg har erkjendt, at den Udførlighed, hvormed jeg har behandlet alle hine

Emner, uden Tvivl vil være trættende for mange af Læserne; dette har den i Sandhed og været for mig. Men det var mig om at gjøre at levere brugbare Bidrag til at fremme vigtige Forbedringer i vor Retstilstand og, forsaavidt det staaer til mig, at forebygge dens Forqvæling; og jeg indsaae, at, hvis jeg skulde udrette noget, saa maatte ethvert Leed i min Udvikling være understøttet af nøiagtige og indtrængende Beviser.

Jeg har imidlertid noget at tilføie til Belysning af Domme, der have ladet sig høre over det ovennævnte Sportelreglement med Hensyn til dets almindelige Character. Jeg havde oprindeligviis derved kun tænkt paa de Anker, der ere førte over de formelle Mangler, man har villet tillægge det. Men just som jeg var i Begreb med at nedskrive nogle Ord desangaaende, udkommer der et Skrift af en med vort Sportelvæsen i dets Enkeltheder meget fortrolig Forfatter, der ikke alene i stærke Udtryk gjentager hine Anker, men og i Forbindelse dermed henkaster en Betragtning, hvorefter det, jeg har fremstillet som Grundfeilen i vort Sportelvæsen, maa tilregnes Sportelreglementet af 22de Marts 1814, og i dette ingenlunde er at undskyldes, medens man ved at bedømme de Retshforvaltningen ved ældre Anordninger paalagte Afgifter bør tage billigt Hensyn til de objective Banskeligheder (sic), hvormed Statsstyrelsen har havt at kæmpe*). Saafernt denne Forfatter havde Resaa vilde jeg staae i et høist besynderligt Lys hos mine Medborgere; thi da vilde det Feilagtige, som jeg har paaviist, og for hvis Rettelse jeg eftertryffeligt har taget Ordet, netop være mit Værk. Dette vilde vel ikke være videre at dable, saafernt jeg aabent havde erkjendt, at det var min egen Feil, som jeg nu arbejdede paa at faae rettet. Men jeg er nu ikke i dette Tilfælde. Jeg har tværtimod fremstillet Sagen, som om det

*) C. P. N. Petersens Fremstilling af det danske Sportel- og Afgifts- væsen ved den judicielle Retshforfølgning eller Retshpleien og de dermed i Forbindelse staaende Forretninger, Forord.

meget Feilagtige i Sportelreglementet af 1814, hvilket jeg har søgt at bringe for Lyset, ikke maa tilskrives dette selv, men var en ond Arv deels fra den nærmeste deels fra en fjernere Foriid, hvorfor det, under de daværende Forhold, ikke havde været gjørligt reent at befrie det, men hvoraf man dog skaffede saa meget bort som Omstændighederne tillode. Jeg tør vel holde mig overbevist om, at Enhver, der med nogenlunde Agtsomhed vil gjennemlæse endog blot hvad der oven Side 179—190 er udviklet om bemeldte Sportelreglements Forhold til det ældre Sportelvæsen, saaledes som dette var blevet omordnet i 1812, og som tillige kjender noget til den aldeles udtømte Tilstand, hvori Statsfinantserne netop i 1814 mere end til nogen anden Tid befandt sig, snarere vil forundre sig over, at det lykkedes ved det nye Sportelreglement i den Grad, som det skete, at formindste det Tryk, der var blevet lagt paa Retspleien, saavel som den hele forvirrede Tilstand, hvori Sportelvæsenet var kommet, end over, at der endnu blev saa meget tilbage, som der blev. Jeg vilde vel, saa blottet jeg end er for alle Hjælpe-midler, dog være istand til af de Forhandlinger, som i 1813 foregik angaaende Sportelsagen, at opgive noget, som staaer fast i min Hukommelse, og som viser, hvorledes det ved udholdende Bestræbelser lykkedes at bringe Sagen paa det Punkt, som den kom ved Reglementet af 22de Marts 1814. Men ligesom jeg S. 190 har yttret, at jeg ikke kunde finde saadan Meddelelse væsende, saaledes er det ikke heller for min Hensigt nødvendigt. Iøvrigt ville de Akter, som maa gjemmes i Justitsministeriet, vist nok være tilgængelige for Mange, og dersom Nogen vil benytte sig af Leiligheden til nærmere at undersøge Sagen, er jeg vis paa, at han deri ikke vil finde noget Stof til at modstige, hvad jeg har anført.

Bemeldte Forfatter lærer, at Sportelreglementet af 1814 ikke blot har vedligeholdt de fleste og vigtigste ældre Afgifter paa Retsvæsenet, men endog forhøjet disse og besværet det med nye. Denne Paastand kan jeg kun forklare mig deraf, at han ganske og aldeles har overseet de Forandringer, som Sportelvæsenet havde faaet i 1812. Naar der blot tages Hensyn til

de tidligere paa Retssportlerne lagte Afgifter, saa forholder det sig, som han har udtalt, men tager man 1812 med, faaer man det stikmodsatte Forhold. Jeg maa nu antage, at Forfatteren alt sit Bekjendtskab med Sportelvæsenet uagtet, enten aldrig ret har lagt Mærke til de i 1812 foregaaende Forandringer i Samme, eller at han ganske har tabt dem af Grindring. Dette, der ellers vilde være utroligt, lader sig allerede nogenlunde forklare deraf, at de i 1812 om denne Gjenstand udfomne Anordninger ved Sportelreglementet af 22de Marts 1814 aldeles bleve satte ud af Kraft, og at man, dersom jeg ikke feiler, aldrig har paaberaabt sig noget af deres Indhold som et Fortolkningsmiddel for de senere Anordninger. Der ere derhos endnu nogle Omstændigheder, der gjøre det forklarligt, at de kunne være blevne fremmede endog for dem, der, som bemeldte Forfatter, have udstrakt Bekjendtskab med Anordningerne, men først i en noget sildigere Tid har begyndt dette. Sportelreglementet for Lands Over- samt Hof- og Stadsretten af 11te Marts 1812 findes nemlig ikke i Schous bekjendte Samling, men er blevet udeladt, fordi et nyt almindeligt Sportelreglement allerede var under Arbeide i 1813, da det Hefte udfom, der indeholdt Anordningerne for det foregaaende Aar, og det, som der yttres i Noten S. 9, snart kunde ventes*). Dvartsamlingen

*) Der var og Grund til denne Forventning. Det oven S. 189 omtalte foreløbige Udcast var uden Tvivl allerede inden Udløbet af den første Halvdeel af 1813 færdigt fra de Mænds Hænder, til hvilke Arbeidet var overdraget, og den første af disse var netop Schous mangeaarige Medhjælper ved Udgivelsen af hans Register. Udcastets Prøvelse deels af mig deels af Cancelliets øvrige Medlemmer, leed, det veed jeg med Visshed, ikke nogen Forsinkelse, men dette vidtløstige Arbeide maatte dog medtage nogen Tid, og ligesom det var fornødent efter foregaaende Forhandling desangaaende at gjøre en foreløbig Forestilling om Formindselse af de Statsskænsen i 1812 forbeholdte Indtægter af Retsspleien, saaledes maatte Cancelliet endvidere, inden der kunde forelægges Kongen et endeligt Lovforslag, udbede sig Finantcollegiets Betænkning over mange Dele af Sagen. De fra dette Collegium kom-

af Anordningerne kom allerede den Tid i meget Faæes Hænder, og selv de, der befattede sig med et nøiagtigt Lovstudium, bekymrede sig saalidet den Tid som nuomstunder om denne Samling, undtagen med Hensyn til de Anordninger fra en ældre Tid, der, som forud ganske eller dog for en stor Deel ophævede, ikke vare at finde hos Schon, men dog ved adskillige Leiligheder kunde være af Vigtighed for de gjældende Loves Fortolkning og for en grundig Indsigt i mange, tildeels vigtige, Stats- og Retsforholds historiske Udvikling. Ved et besynderligt Tilfælde findes der i Collegialtidenden kun en Deel af Sportelreglementet, nemlig de 69 første Sær, der paa den da sædvanlige Maade bleve efterhaanden meddeelte i smaa Stykker og med stundom lange Mellemrum i 8 forskjellige Nummere, det sidste under 3die October 1812. De Forordningen af 7de April 1812 vedtrykte Tabeller, der udbrede et særdeles Lys over Betydningen af de ved denne Forordning paabudne Sportelforhoielser, ere uden Tvivl saa godt som forsvundne. Idetmindste har jeg ikke uden Vanskelighed kunnet skaffe mig et (og det endda et ikke ganske fuldstændigt) Exemplar, hvilket jeg ønskede, for at forsikre mig om Rigtigheden af hvad, der stod i min Hufommelse om den mærkelige Beregningsmaade, som findes anført oven Side 185.

Efter alle fremsførte Omstændigheder kan det just ikke saa meget undre mig, at de i 1812 udkomne Anordninger, hvorved Sportelvæsenet blev omændret ikke ret vare blevne Hr. Forfatteren bekjendt. Mere kunde det undre mig, at han har kunnet

mende Bemærkninger gjorde og nye Overveielser i Cancelliet fornødne. Imidlertid blev det i Aarets Løb mere og mere usandsynligt, at det nye Sportelreglement ogsaa kunde paabydes for Norge, hvis særegne Sportelreglement og øvrige Forhold dog i ikke ringe Grad havde forøget Arbeidet og netop var kommet i ganske særdeles Betragtning under Brevvevlingen mellem Cancelliet og Finantscollegiet; siden gjorde Norges Udskillelse fra Danmark en Dmarbeidelse og en nye Forestilling nødvendig.

komme frem med fornævnte Paastand adskillige Maaneder efter, at jeg i det første Hefte af nærværende Bind havde, saaledes som oven bemærket, udførlig oplyst Forholdet. Men jeg maa antage, at Forfatteren ikke havde læst dette; thi jeg har ingen Anledning til at formode, at han netop har attraaet at kaste Dadel paa de Regjeringsmænd, som havde taget Deel i Reglementet af 1814.

Udenfor Kjøbenhavn bleve vel enkelte Sportler forøgede derved, at det ved Reglementet for Lands Over- samt Hof- og Stadsretten af 11te Marts 1812 i adskillige Tilfælde paa- budne Promillegebyr nu blev udvidet til de øvrige Retter; dog efterat det først var blevet frigjort for den overraskende Forhøielse, som det havde faaet ved Forordningen af 7de April 1812, med dertil hørende Tabeller, og derhos i andre Maader betydlig indskrænket (see oven Side 211). Men, foruden at det Afslag, som Reglementet af 1814 gav i de ellers ved Forordn. af 7de April 1812 paabudne Forhøielser, udgjorde et langt større Beløb end den Forøgelse, som visse Sportler udenfor Hovedstaden fik ved, at Promillegebyret kom til, var det, da en fælles Sportelloy skulde udarbeides, nødvendigt enten at ophæve fornævnte nylig ved Lands Over- samt Hof- og Stadsretten indførte Gebyr eller og at gjøre det almindeligt, dette sidste dog, saaledes som det skete, med ikke ubetydelige Lempelser. Paa det første var der under de daværende Omstændigheder ikke at tænke, hvorimod det sidste var uundgaaeligt, naar det skulde kunne opnaaes, at de meget byrdefuldere og tillige unaturligere Sportelforhøielser, der vare paabudne ved den kort efter udfomne Forordning af 7de April 1812, bortfaldt. Forsaaavidt den i Reglementet af 11te Marts 1812 foreskrevne Beregningsmaade af Skiftesallairet, hvilken gik over i Sportelreglementet af 1814 § 86, ogsaa medførte en Forhøielse af de ved Forordn. af 13de Januar 1792 paabudne Skifteafgifter (cfr. Reglements § 156), saa vilde det have været syndeligt, om Lovgivningen ved det nye og fælles Reglement havde forkastet den for saa kort Tid siden af Samme bifaldte og i Hovedstaden indførte Beregningsmaade. Det er desuden oven Side 259—261 godtgjort, at

denne i sig var vel begrundet, hvilket og, som der sees, har faaet en vægtig Anerkjendelse i den norske Sportellov af 1830. Bistnok blev den trykkende ved sin Forbindelse med de ved Forordningen af 13de Januar 1792 paabudne Afgifter, men der kunde ingen Tid have været mere ilde stiftet til at faae dem ud af Verden, end enten 1812 eller 1814. Naagtet jeg allerede forlængst var kommen til Erkjendelse af de med disse Afgifter forbundne Misligheder, som jeg har udviklet oven S. 249—257, kunde det dog ikke den Tid falde mig ind at gjøre noget Skridt i foransførte Retning. Endvidere er det Side 296—297, og Side 305 oplyst, af hvilke særdeles Grunde det var nødvendigt saavel i Sportelreglementet af 1812 som i det af 1814 at optage nogle Bestemmelser, der i mærkelig Grad besværede visse Auctioner, af hvilke Bestemmelser jeg dog tidligere havde viist mig som en erklæret Modstander.

Men, ligesom bemeldte Forfatter maa antages at have overseet de i 1812 paabudne betydelige Sportelforhøielser, saaledes maa han og gaae ud fra en ganske synderlig Forestilling om Landets finantzielle Tilstand i 1814, sammenlignet med de Tider, hvorunder de ommeldte Afgifter fra først af vare blevne paabudne, naar han finder, at der kan være billig Undskyldning for disse Paabud, men at det er uundskyldeligt, at de i 1814 bleve vedligeholdte, ja, som han mener, endog forøgede. Det maa altsaa være Forfatterens Mening, at Staten, ved den i Begyndelsen af 1814 sluttede Fred, var kommet paa en saa grøn Green, at der intet var i Veien for at bortkaste enhver forhen under en trykkende Finantziell Tilstand paabuden Afgift, som fandtes uoverensstemmede med de rette Grundsætninger for Beskatning. Men det er vanskeligt at forstaae, hvorledes Forfatteren er kommet til en saadan Mening. Det ligger dog for Alles Dine, at vort Fædrelands finantzielle Tilstand, under Fortsættelsen af den lange dens bedste Erhvervsilder stoppende, og med overvættede store Udgifter forbundne, Krigs-tilstand, Aar for Aar forværrede sig, og at navnlig de Creditmidler, hvormed det hidtil havde maattet hjælpe sig, dels i 1812 dels i 1813 ganske fuldstændig vare blevne opbrugte, og

at Finantserne derfor i Begyndelsen af 1814 maatte tage sin Tilflugt til en ny, meget mislig og kostbar Forudoptagelse, af den tilkommende Tids Indtægter. Saavel dette (see i Særdeleshed oven S. 62—66) som meget andet, der viser den yderst forknyttede Tilstand, hvori Finantserne til den Tid mere end ellers nogensinde befandt sig, er udførlig udviklet i dette Skrift. Der er det ogsaa viist, hvorledes de almindelige Skatter, der indtil 1813 i Kongeriget Danmark havde været lidet trykkelige, alt begyndte at blive det ved den i bemeldte Aar paa budne Bankhæstelse i Forbindelse med de Følger, Pengewæsenets Forandring havde for en Mængde Skatteydere, saa og ved de under 14de og 25de October 1813 udfrevne meget betydelige overordentlige Skatter, af hvilke den Tid kun en liden Deel var indkommen, og at den i Kornværdi ansatte Landskat, der hidtil, paa Grund af Bengerepræsentationens vedvarende Dalen, havde været lidet følelig, maatte blive det, saasnart disse igjen fik nogen Retning til at hæve sig, hvad der og allerede i 1814 blev en trykkelige Erfaring.

Efter alt det her Anførte er det indlysende, at Sportelreglementet af 1814 ingenlunde er eller kunde være saaledes indrettet, som de, der havde Deel i dette Arbejde, i og for sig fandt det rettest, men at disse stærsteveels maatte indskrænke sig til at søge Sportellovgivningen frigjort for det meest Trykkelige af det, der i 1812 var indbragt i Samme, og at Landets daværende Finantsnød ikke tillod at komme videre deri end det skete. Det tager sig ganske synderligt ud, naar Hr. Forfatteren taler om en „Statspolitik“, som gjorde sig gjeldende i fornævnte Sportelanordninger. Dette Udtryk er i og for sig noget for høit for den hele Sag, men i Særdeleshed kunde der ved Sportelwæsenets Ordning i 1814 ikke være Tale om noget, der selv i den meest underordnede Betydning kunde kaldes Statspolitik; der var en bydende Nødvendighed, som man, meget imod sin Villie, maatte underkaste sig. Skjøndt nu alt dette i sin hele Sammenhæng udførlig og for Enhver, der vil læse med Opmærksomhed, klarlig er lagt for Dagen i det Foregaaende, saa har jeg dog beqvæmet mig til atter kortelig at gjøre Rede

for de vigtigste Led i Sagens historiske Gang. Hvad en Forfatter, af hvem jeg ingenlunde kunde have ventet det, har yttret om det Uforsvarlige i hiin Lov, er Vand paa et vist Parties Nølle, og det vil maaskee lægge saa meget større Vægt paa hans skarpe Udtalelser over en den forhadte Regjering, som det ikke forhen har kunnet regne ham til dets Leir, og det saaledes kan have nogen Anledning til at sige, at det er Sandhedens Magt, der har afstrunget ham disse Udtalelser.

Jeg kan intet have imod, at Forfatteren er rede til at undskyldte de Afgifter, der ved de ældre Anordninger vare blevne forbundne med Retspleien. Hvad de af disse Afgifter angaaer, der hidrøre fra 1792, 1803 og 1805, da har jeg selv udviklet, hvorledes der var en i de daværende Tilstande velbegrunder Betænkelse ved at forsøge de almindelige Skatter, der bragte Regjeringen til at tye til adskillige særegne Afgifter, og at det saa meget mindre er at undres over, at den, i sin Forlegenhed for at udbringe den fornødne Indtægtsforsøgelse, ogsaa medtog Retspleien, som der var en gammel Retning til ved Afgifter paa denne at søge Midler til at bestride de Omkostninger, den krævede (see dette Skrift 3die B. S. 58 samt nærværende Bind S. 178, 192—200, 252—253). Jeg har vel ingenlunde i disse Betragtninger kunnet finde en tilstrækkelig Retfærdiggjørelse for bemeldte Afgifter, men de turde dog indeholde saa meget til Undskyldning for disse, at den Billigt dømmende ingenlunde kan være tilbøielig til at gjøre hiin Tids Regjering nogen Bebreidelse for det enkelte Feilgreb, der her blandede sig i et i det Hele sundt og veloverveiet System, hvorved den havde virket saa meget til Landets Opkomst. Naar Forfatteren udstrækker sin milde Bedømmelse ogsaa til de i 1812 paabudne Retsafgifter, saavel som og til den Tid baade før og efter 1848, hvori den fortrykte finantielle Tilstand, der havde fremkaldt hine uheldige Afgifter, var overvunden, saa finder jeg heller intet Kald til at indlade mig herimod. Men det er dog vist, at han vilde have været mere i sin Ret, saafremt han havde kastet sin Dadel paa hvilkensomhelst af de øvrige Tider, hvorom her kan være Tale, end nu, da han frifjender disse

men derimod lægger al Skyld netop paa det Aar, hvori der i hine trykkende Afgifter skete betydelige Lempelser, der, under Hensyn til den yderligere Finantsnød, hvori Staten da befandt sig, i det mindste burde sikkre Sportelreglementet af 22de Marts for en sliig Anklage.

Skjøndt bemeldte Forfatteres Ønske om Ophævelsen af de paa Retspleien lagte Afgifter ogsaa er mit, saa afviger han dog ganske fra mig, naar han antager, at den bør iværksættes uopholdelig og uden Forbindelse med den Omordning af Retsportlerne, hvilken ogsaa han, skjøndt tildeels af Grunde, som jeg ingenlunde kan bifalde, finder tilraadelig. Han mener, at disse to Ting ikke have noget med hinanden at gjøre, og at Afgifterne, uden Ophold, bør ophæves, medens Omordningen af Retsportelvæsenet maa udsættes efter den i Grundloven bebudede Omordning af den hele judicielle og administrative Retsforvaltning, hvilken han synes at forestille sig som nær forestaaende. Det Foregaaende indeholder, hvad jeg fra flere Sider har at indvende mod de Forudsætninger, som Forfatteren lægger til Grund. Jeg skal dog her særlig henvise til S. 372, hvor det er godtgjort, at en forbedret Ordning af Betalingerne for de forskjellige Forretninger, der for Tiden ere henlagte til Rettens Tjenere, under ingen Omstændighed, kan træde hindrende i Veien for den paatænkte Omdannelse af Rettergangsvæsenet, men at det tvertimod maatte lette Udarbejdelsen og Gjennemførelsen af de dertil hørende Love, naar man alt var kommen ud over de vidtløftige og fortrædelige Forhandlinger, hvortil den fornødne Forandring i Sportelvæsenet sandsynligviis vil føre. Fremfor alt er det dog paafaldende, naar Forfatteren troer, at bemeldte Afgifter intet have at gjøre med Omordningen af Retsportelvæsenet*). Dette bestryrker mig i den Antagelse, at han intet har fjendt til det udkomne første Hefte af nærværende Bind. Deri findes nemlig klare Beviser for, at hine Afgifter heelt igjennem have havt en betydelig Indflydelse paa Sportel-

*) l. c. S. XXVII.

bestemmelserne, hvilke derfor i mange Maader maae forandres samtidig med bemeldte Afgifters Ophævelse. Jeg skal i den Henseende især bede Afsnitet CIX (S. 227--237) bemærket. Det vil deraf sees, at samtlige Betalinger for Thinglæsninger og hvad dermed staaer i Forbindelse, under Hensyn til den Promilleafgift, som bliver at udrede, naar Dokumentet gaaer over 4000 Rdlr., ere ansatte saa lavt, at de, naar Afgifterne bortfalde, ofte nedsynke til en næsten latterlig Ubetydelighed, og i det Hele komme til at staae dybt under, hvad vore ældre Sportellove havde fastsat, for ikke at tale om de Betalinger, der hjemles ved den med rigtig Opfatning af Forholdene udarbejdede meget rundeligere Sportellov for Norge af 13de Septbr. 1830. Jeg skal blot her tilføie, at hiin eensdige Ophævelse af Afgifterne endog vilde være Retsembederne til et føleligt positivt Tab.

De 4 Rdlr., der efter Sportelreglementet af 22de Marts 1814 § 64 skulle betales for Læsningen af et Skjode, naar Gjenstanden har naaet en Værdie af 3000 Rdlr., vilde da og være alt, hvad der var at erlægge, hvor høit end Værdien var gaaet; og i lige Maade vilde Betalingen for Thinglæsningen af en Panteobligation ikke, hvor stor den end var, komme høiere end til 2 Rdl. 4 Mk. (§ 68), eller for nogen Kjøbekontrakt's Læsning høiere end til 2 Rdlr. (§ 67). Det er af sig selv indlysende, at Betalingerne kun ere satte saa dybt under dem der hjemledes ved Sportelforordningen af 19de December 1800 (navnlig efter § 211, jevnført ved Forordn. af 25de Jan. 1805 § 20), fordi den byrdefulde Promilleafgift kom til, dog tillige under nogen Medvirkning af andre daværende Love og Forhold, der nu forlængst ere forandrede. Men vedkommende Embedsmænd nyde og selv nogen foreget Indtægt af de Thinglæsninger, der angaae betydelige Værdier, i det Sportelreglementets § 156 tillægger dem $\frac{1}{8}$ af Promilleafgiften. Dette er vel i det Hele langt fra at erstatte dem, hvad Thinglæsningsgebyrerne, efter Forordn. af 19de Decbr. 1800, vilde have været (stundom 6 Rd. = $9\frac{3}{5}$ Rd. R. M., hvor den nu kun bliver 2 Rdlr. i denne nedsatte Pengesort). Men for nærværende Tid forekomme dog Dokumenter i Mængde, med Hensyn

til hvilke bemeldte $\frac{1}{8}$ af Promilleafgiften, udgjør mere end selve det dem levede Gebyr, saa at dens Affkæffelse uden nogen Forandring i selve Sportelbestemmelserne vilde være dem et betydeligt Tab. Ogsaa i andre Grene af Sportelbetalingerne vilde denne Forholdsregel være dem til stort Afbræk. Det vilde vist ikke være et ringe Offer, som Forfatteren, der er Dommer og Skriver i en betydelig Landjurisdiction, saaledes selv trænger paa at maatte bringe for nu i en Hast at fremkalde den Befrielse for de omhandlede Afgifter som „Reisfærdighed mod Statsborgerne og Civilisationens Ære fordrer.“*) Men jeg tvivler paa, at mange af hans Embedsbrødre ville være ligesaa resolute; og skjøndt jeg, om end i mindre levende Ord, har udtalt den retlige Nødvendighed af hine Afgifters Ophævelse, saa kan jeg dog ingenlunde tilraade, at dette skeer hovedfulds og uden Hensyn til den Forstyrrelse, det vil medføre i andre Forhold. Ogsaa synes det at være et temmelig sangvinsk Haab, naar han mener, at Regjeringen og Rigsdagen, der hidtil ikke have viist mindste Stemning for at foretage noget i dette Anliggende, skulde nu, da han har talt, saaledes faae „Dinene aabne for Sagens sande Tilstande, at de ville ile med at afskaffe bemeldte Afgifter uden at tage den Tid, som kunde behøves, for at Retssportlerne kunne saaledes ordnes, som de bør og kunne ordnes, naar de ikke længere blive besværede med hiint Paahæng. Han anfører vel, at det er ham bekjendt, at „den nuværende Justitsminister“ attraaer jo før jo heller at kunne frigjøre Retssforvaltningen for de med Retssportlerne forbundne Afgifter, og at der uden Tvivl ei heller fattes Tilværelighed til Sagens Fremme hos „Kongeriget's Finantsminister,“ (?) men at denne muelig finder Anledning til Betænkeligheder i den Afgang i Indtægter, Staten derved vil lide*). At Justitsministeren maa have hiint Dufte, er noget, som Enhver vilde troe, endog uden Forfatterens Forsikring og det

*) l. c. S. XXXIV.

**) S. XXXII.

end ikke blot om den nuværende Justitsminister men og om enhver foregaaende og efterfølgende. Heller ikke vilde det falde Nogen ind at tvivle om, at Finanzministeren jo gjerne vilde indvillige i Afgiftens Ophævelse, naar det ei var for de deraf flydende Indtægters Skyld. Men hermed er lidet, egentlig slet intet sagt. Det er som det synes heller ikke egentlig herpaa Forsfatteren bygger, men hans Haab staaer til at „Folkerepræsentationen vil tage Sagen i sin Haand“, ligesom han og antager, at den er nærmest til at drage Omsorg for saadanne for Retfærdighedens vigtige Forandringer i Love der hidrøre fra „Fortidens Wilkaarlighed og Feilgreb“*). Jeg stoler vel ikke fuldt saa fast som han paa Rigsdagen, og mindst kan jeg troe, at det vilde være enten det constitutionel retteste eller det hensigtsmæssigste, at den kom til at tage Initiativet i denne Sag. Men jeg holder mig dog forvisset om, at et omhyggelig udarbejdet og med tilbørlig Belysning af alle Forhold ledsaget Lovudkast om bemeldte Afgifters Ophævelse og en dermed forbunden Omordning af Sportelvæsenet ret vel kunde faae Indgang hos Rigsdagen. Jeg har selv i de Maaneder, hvori jeg forestod Justitsministeriet, ved Fortsættelse af de Bestræbelser jeg, i min ældre Embedsstilling, havde anvendt for dette Formaal, gjort Skridt for at faae det igjennemført. (See 3die Bind Side 58). Saafremt jeg var bleven sat istand hertil, skulde jeg sandelig med Fornøielse være traadt frem med et saadant Lovforslag, og jeg vilde, uagtet mit ubeldige Forhold til Rigsdagen, ikke været uden Haab om et godt Udfald, og for det nærværende Ministerium maatte Udsigten stille sig mere lovende. Derimod anseer jeg det for umuligt, at enten Regjering eller Rigsdag vil gaae ind paa en blot Ophævelse af de omhandlede Afgifter og overlade det til en ubestemmelig lang Fremtid at tilveiebringe den fornødne Omordning af Sportelreglementet, paa hvis hele Indhold de med Sportlerne følgende Afgifter saavel som og adskillige andre historiske Grunde have havt en

*) S. XXXIII.

gjennemgribende Indflydelse. I Særdeleshed vilde Regjeringen ved at gaae en saadan Veie aldeles fordærve sin Stilling til Sagen og dermed denne selv. Naar den kom til Rigsdagen med Udkaft til en Lov, der, idet den ophæver de paa Retspleien lagte Afgifter, i alle dennes Grene indeholder Lettelse for dem, der behøve Rettens Hjælp, men ved Siden deraf gaaer ud paa en billig Forhøielse af enkelte Retssporiler, i Særdeleshed saadanne, der netop i Hensyn til hine Afgifter vare satte unaturligt lavt, og derimod deels ophæver deels betydelig indskrænker andre Sportler, der enten indeholde skjulte Afgifter (see oven S. 278—282), eller iøvrigt, endog naar de frigjøres for de paahæftede Afgifter, have en trykkende og Borgernes Omsætninger hæmmende Hvide, (see t. Ex. S. 293—306) naar der endvidere sørges for, at de altfor store Indtægter, som Retsbetjeningerne under de nærværende Forhold vilde afgive i enkelte Jurisdictioner, blive anvendte til Forbedringer i Rets- og Politivæsenet, saa vilde en saadan Lov uden Tvivl baade i og uden for Rigsdagen blive vel modtagen. Og skulde der, hvad jeg for Resten ikke formoder, vise sig en Stemning for enkelte Afændringer, hvorved Loven vilde væsentlig forvanskes, saa vilde det dog neppe være Regjeringen vauffelig ved Sagens rette Belysning, at trænge en saadan Bestræbelse tilbage, især naar den paa den anden Side med Velvillie kom de Ændringsforslag imøde, der ikke havde en saadan Beskaffenhed. I ethvert Tilfælde vilde den have det i sin Magt at nægte sit Samtykke til den forquælede Lov; og da blev det Rigsdagens Skyld, at Borgerne fremdeles endnu i nogen Tid maatte bære de Afgifter, hvorfor den kunde have befriet dem, ligesom der og blev Udset til paa en følgende Rigsdag at faae Loven bragt istand, om just ikke aldeles, som Regjeringen mente, at den helst maatte være, saa dog uden saadanne Forandringer, hvorved den vilde blive fordærvet. Vare derimod først Afgifterne ophævede, men Sportelreglementet med Hensyn til selve de Rettens Embedsmænd tilkommende Betalinger var blevet uforandret, saa vilde det ikke blot, saaledes som viist S. 505—506, veebliffelig paaføre disse Embedsmænd et uretfærdigt Tab, men det vilde og

blive vanskeligt i Fremtiden at faae Forholdet rettet. Enhver Forøgelse af Sportlerne, selv den, der blot gik ud paa at erstatte Tab af fornævnte Slags, vilde da nemlig træde frem som en nye Byrde, hvorimod der rimeligvis vilde reise sig Modstand; og Regjeringen, der havde sat sig ud af sin forrige fordeelagtige Stilling, vilde omsider blive nødt til at tage til Takke med Bestemmelser, som den fandt i sig forkastelige, fordi den ellers slet ikke kunde faae den Lov frem, som ikke kunde undværes.

Vi have endnu at sige nogle Ord i Anledning af de Klager, der ere førte over Sportelreglementets formelle Ufuldkommenheder. Ogsaa disse ere, som alt bemærket, i stærke Udtryk traadte frem i det nylig omtalte Skrift, men jeg skal faa meget mindre dvæle længere ved dette, som Forfatteren forsaavidt i det Væsentlige kun har gjentaget en Anke, som oftere forhen er ført, navnlig og gjennem Provindstilstænderne. Begge de danske Stænderforsamlinger have, i det oven Side 133 omtalte Andragende af 1842 angaaende Statens Finantser, udtalt, at et nyt Sportelreglement allerede maatte være nødvendigt af den Grund, at der i Anledning af Reglementet af 1814 var fremkommet en saa stor Mængde Spørgsmaal om dets Fortolkning og Anvendelse, og som Følge deraf ogsaa en saadan Masse enkelte Resolutioner og Collegialskrivelser, at det i mange Tilfælde var vanskeligt for de Retskyndige og næsten umuligt for andre Statsborgere at komme til vis Kundskab om, hvorledes Gebyrerne rettelig skulde beregnes. I Særdeleshed udhævede den jydsk Forsamling Trangen til et klarere og mindre forviklet Reglement*). Denne løst henkastede Betragtning turde, naar man gaaer noget ind i Sagen, ikke have den Betydning, som vistnok de Fleste ville være tilbøielige til at tillægge samme. Det er for det første ingenlunde givet, at alle Tvivl, der opstilles med Hensyn til en Lovs Anvendelse, hidrøre fra en utydelig Affattelse. Ligesom Skylden kan ligge

*) See Noeskilde Stændertidende, Betænkninger og Petitioner S. CXIV—CXV; Biberger Stændertidende S. XCIII.

i en ugrundet eller dog ikke tilstrækkelig overveiet Mening hos den ene eller den anden af dem, der ere blevne uenige om Lovens Forstaaelse, saaledes er det og meget ofte, at Lovlen ikke dreier sig om Indholdet eller Udtrykket i selve hiin Lov, men om Opfatningen af det Retsforhold, hvorpaa den skal anvendes. Naar man vil gjøre sig bekendt med den paaberaabte store Mængde af Forespørgsler og de derved fremkaldte fortolkende Resolutioner, saa vil man finde, at en langt overveiende Deel af Samme netop hidrører fra en af de nylig nævnte Aarsager. Det vil heller ikke være vanskeligt at indsee, hvorfor der, i Anledning af Sportel Reglementet, er kommet et saadant Antal af Fortolkningsspørgsmaal for Lyset, at man kun med Hensyn til saa andre Love kan finde noget lignende.*) Sportelreglementet bliver nemlig daglig mange Gange anvendt. Det har og maa have flere forskjellige Grene, som hver for sig kræve en Række af særlige Bestemmelser, og disse gribe ind i en Mængde borgerlige Forhold, paa hvis Opfatning deres rette Forstaaelse for en stor Deel berøer. Det er derhos naturligt, at der fra Retsbetjentenes Side kan være Tilbøielighed til at fortolke Sportelreglementet til deres Fordeel, hvilket iøvrigt ikke mærkelig har viist sig uden i de første Aar, efterat det var udf kommet, og at der, paa den anden Side, kunde hos dem, der skulle betale, og disses Raadgivere være en modsat Retning. Ogsaa er det naturligt, at der fra deres Side, som have at vaage

*) Det ere dog nogle andre Anordninger, som have fremkaldt endog en større Mængde Forespørgsler og Resolutioner, saasom de, der have angaaet Børnepligten, Fattigvæsenet, Skolevæsenet, det stempede Papir. Det har imidlertid heller ingenlunde været en særdeles Uklarhed i disse Anordninger, som har foranlediget mange Forespørgsler, men Aarsagen har ligget i deres idelige og mangesidige Berørelser med Manges Interesser, i Forbindelse med den Omstændighed, at de opstaaede Tvivl for det meste kunne afgjøres eller dog udjevnes ad den administrative Veie. De egentlige juridiske Love blive sjældent Gjenstande for slige Forespørgsler, og det allerede af den Grund, at man ikke kan vente dem besvarede.

over, at ingen uhjemlet Betaling i noget Tilfælde tages, ikke sjældent maatte reises Tvivl angaaende Rigtigheden af de Sportelberegninger, som de forefandt enten ved de dem paaliggende Protokol=Eftersyn eller i Documenter, der faldt i deres Hænder. De saaledes ved Sportelreglementet fremkaldte Spørgsmaal, kom saa godt som alle for Cancelliet, og det fandtes gavnligt gennem Collegialtidenden at bringe dem til offentlig Kundskab, selv naar der kun i sig var lidet Stof til Tvivl, fordi man derved kunde bidrage til at forebygge Feiltagelser og Mistanke. Man har endog ikke sjældent, hvor det kun krævede lidet Rum, optaget Spørgsmaal, der allerede vare besvarede ved forhen meddeelte Resolutioner, for derved yderligere at bringe disse baade til Embedsmændenes og andre Vedkommendes Kundskab, hvilket sidste befordredes derved, at de fra bemeldte halv officielle Blad ogsaa gik over i vore andre Blade. Efter alt dette, kan den Slutning ikke gjælde, som man troer sig berettiget til uden videre at ulede af hine Sagers Tal.

Som et Exempel paa en i sig lidet begrundet Mening, der i Reglementets første Aar havde sat sig saa fast, at den, skjøndt misbilliget ved flere særlige Resolutioner, dog længe vedligeholdte sig i adskillige Jurisdictioner, skal jeg nævne, at Rettens Skrivere jævnlig beregnede sig Gebyr efter Sportelreglementets § 76, for selve Paategningen om Skjøders og Panteobligationers Læsning, uden at dermed var forbundet nogen Bemærkning enten om Mangel paa Adkomst eller om andet, der kunde hindre eller indskrænke Documentets Gyldighed. Det havde forhen været antaget, at der tilkom dem et saadant Gebyr, i al Fald naar der udtrykkelig tilsviedes Læsningspaategningen den Bevidnelse, at der intet fandtes antegnet i Panteprotokollerne, der kunde svække det paagjældende Dokument. Det kan heller ikke nægtes, at dette havde en tilsyneladende Hjemmel i Sportelforordningen af 19de Decbr. 1800 § 207 litr. d, cit. § 209 og § 218 litr. d. Men, ligesom man ved Udarbejdelsen af det nye Sportelreglement fra flere Sider fandt den der givne Bestemmelse uantagelig, saaledes er det klart, at dets § 76 har affaaret al Udgang til et saadant Gebyr, og at den netop er

affattet med omhyggeligt Hensyn dertil. Imidlertid vedbleve vedkommende Embedsmænd med en ellers ikke sædvanlig Stivhed at holde paa dette Gebyr, og derfor fandt Cancelliet det nødvendigt ved et Circulaire af 12te Januar 1822 at meddele samtlige vedkommende Retsbetjente, hvad det forhen paa givne Anledning havde tilfjendegivet i specielle Resolutioner*); fra den Tid blev der ikke videre Tale om hiint Gebyr.

Det er og begribeligt, at saadanne nye Sportelpaalæg som Promillegebyret maatte give Anledning til adskillige Tvivl og Spørgsmaal. Ved Reglementets Udarbejdelse gif man ingenlunde ud paa at udtænke og afgjøre alle de særegne Spørgsmaal, hvortil dette Gebyr kunde give Anledning. Man maatte saa meget mere tage sig iagt for at indlade sig i slike Enkeltheder, som det hastede saaledes med det nye Sportelreglement, at man hverken kunde nedsette en saadan Commission, som den, hvori Forordningen af 19de December 1800 blev udarbejdet, eller indhente Betænkninger fra Justitsembedsmændene, hvilke da og burde være søgte fra Norge**). Men alle slike Spørgs-

*) Bemeldte Circulaire blev nærmest foranlediget ved den Inspectionreise, som jeg i 1821 havde foretaget i Præstø Amt. Derved havde jeg erfaret, at flere Embedsmænd, hvis Sportelberegninger aldeles intet Præg bære af Rærighed, vedbleve at give hiin negative Attest, uagtet den ikke blev forlangt, og uagtet den ikke sagde mere, end hvad der allerede laae i en reen Paategning om Læsningen, hvilken Rettens Betjente baade efter dette Reglement og selv efter Forordningen af 19de Decbr. 1800 §§ 201 og 211 skulde give uden videre Gebyr end det for Læsningen fastsatte. Ogsaa erfarede jeg, at vedkommende Embedsmænd fandt det haardt, om denne Betaling skulde bortfalde, uagtet det nye Sportelreglement, navnlig med Hensyn til Panteobligationens Læsning, var meget knappere end det ældre. Heri havde de vel ikke Uret, men Sportelreglementets Ord og Mening var for klar, til at man kunde lade hiin Beregningsmaade vedblive. Iøvrigt er den oftmeldte norske Sportellov af 13de Septbr. 1830 § 33 med Hensyn til fornævnte Attest aldeles overensstemmende med Reglementet af 1814.

***) See oven S. 499—500 Note, der indeholder de Grunde, hvorfor Reglementet, uagtet den Iver som baade de Mænd, der gjorde det første

maal bleve dog paa en, som jeg tør troe, tilfredsstillende Maade, afgjorte deels ved Cancelliets Fortolkning, deels ved enkelte Kongelige Resolutioner, hvorved man bevirkede en større Lempelse end den, man saae sig istand til at retfærdiggjøre ved Fortolkning*).

Som et Exempel paa en Misforstaaelse, der, uden at hidrøre fra nogen Bestemmelse i Sportelreglementet, maatte udøve Indflydelse paa flere af de betydeligste Retsportler, kan man mærke den, som foranledigede Cancelliets Skrivelse af 8de Mai 1819, der indeholdt, at vedvarende Afgifter, der forud hvilede paa en ved Auction bortsolgt Eiendom, ikke kunde (efter deres Capitalværdie) komme i Beregning som et Tillæg til den Sum, hvorfor Tilslaget blev givet. Det Samme maatte naturligtviis og gjelde med Hensyn til Tingslæsningsgebyret for Arvesæst-Eiendom og andet Gods, hvorpaa Afgifter af det Slags hvilede, ligesom det og, under visse Omstændigheder, maatte komme i Betragtning med Hensyn til Promillegebyret i egentlige Tingsager og for Fogedsforretninger saavel som til Skiftesalairret. Men ogsaa i mange andre vigtige Forhold kunde den Misforstaaelse, som bemeldte Cancelli-Skrivelse berigtigede, have en indgribende og skadelig Indflydelse, hvorom der og havde Erfaringer**). Den Anskuelse, der første

Udkast, og Cancelliet viste for at fremme Sagen, ikke udkom førend i 1814. Jeg kan dog herved endnu bemærke, at den kongelige Resolution, hvorved de Fordringer, der fra først af gjordes med Hensyn til den kongelige Kasses fremtidige Indtægter af Retspleien, bleve saaledes indskrænkede, som Reglementet udviser, var af 11te August 1813. Derfor har jeg dog ikke nu andet, end hvad jeg selv har anført i nyt juridisk Arkiv 12te Bind Side 155.

- *) Særlig kan Cancelli-skrivelse af 18de April 1816 mærkes, som indeholdende en for Promillegebyrets Begrændsning vigtig Fortolkning.
- ***) Saaledes havde jeg erfaret, at den da gjældende Forordning af 12te Septbr. 1806 § 3 blev forstaaet saaledes, at der af Umyndiges og offentlige Stiftelses Midler kunde udlaanes $\frac{2}{3}$ af den Værdie, der, med Hensyn til den under 1ste Octbr. 1802 paabudne Skat, var sat

Gang blev udtalt i fornævnte Cancellifrivelse, har og faaet udtrykkelig Anerkjendelse i Forordningen om det stemplede Papir af 3die Decbr. 1828 § 17 No. 1. Den ligger og til Grund for den Udvikling af den saakaldte ufuldkomne Eiendoms Væsen, der findes i min Haandbog 4de Bind S. 195—199, og saavidt jeg har erfaret, har faaet almindelig Anerkjendelse*).

Som endnu et Exempel paa Meningsuligheder angaaende Retssporilerne, der ikke have deres Grund i selve Sportelreglementet, men i en forskjellig Opfatning af de Retsforhold, hvormed det kommer i Berørelse, skal jeg henvise til det oven Side 285—297 Anførte. Der indkom endvidere til Cancelliet en Mængde Spørgsmaal i Anledning af Antegnelser paa Skjøder og Pantebreve om Mangler i Adkomsten eller om Hestelser, der uden for Dokumenternes Indhold skulde hvile paa Eiendommen, for hvilke Antegnelser der fordredes Gebyr efter Sportelreglementets § 76. Saavel for dette Gebyrs Skyld, som for det nye Gebyrs, der, efter samme §, skulde erlægges, naar sli­ g Paategning efter indkomne Oplysninger eller erholdt Tilladelse, igjen skulde udslettes, men ofte endnu mere, fordi det idelig er vanskeligt, stundom end ikke muligt, at afhjælpe de formeentlige Mangler, i hvilket sidste Tilfælde Erhvervelsen af en Eiendoms- eller Mortificationsdom kunde blive fornøden, var det de Paagjældende meget om at gjøre, at hiin Antegnelse maatte ophæves som ufor­nøden. Spørgsmaal af dette Slags aftoge

paa en Arvesæstegaard, idet man ikke betænkte den Forskjel, der var paa Gaardens Værdie som en Heelhed og Værdien af den Deel af Eiendommen, hvorover Arvesæsteren kunde raade. En sli­ g Vildfarelse kunde betydelig have forøget de skadelige Følger, der viste sig af hiin Bestemmelse, (se derom Collegial-Lidende for 1827 No. 34 og 35); men i de Tilfælde, som kom til min Kundskab, havde den dog heldigviis ikke havt saadan Virkning, og der blev sørget for, at Revisionen ikke, saaledes som forhen idetmindste engang var skeet, tog til Takke med en Sikkerhed af det Slags,

*) See t. Ex. Professor Gram den danske Formueret 1ste Deel Side 350—351.

dog i senere Tider, deels fordi Panteregistrene, fra hvis Mangler flige Antegnelser for det meste hidrørte, efterhaanden bleve forbedrede i adskillige Jurisdictioner, deels fordi Cancelliet, uagtet den Hjemmel Sæns Ord dertil gav, blev betænkelig ved at meddele Tilladelse til flige Paategningers Udsættelse, men overlod det til Retten paa sit Ansvar at gjøre eller nægte det. I Sager af dette Slags, var der vel Spørgsmaal om Sportler, men den opstaaede Tvivl reiste sig dog aldeles ikke fra Sportelreglementet, hvorimod den dreiede sig deels om Lovgivningen angaaende Betingelserne for Eiendoms- og Panterrettigheds-Erhvervelse og Bedligholdelse, deels, og det som oftest, om Forstaaelsen af de vedkommende Dokumenter.

Af de Sportelsager, der have været Gjenstand for de Forespørgsler og Resolutioner, hvis Mængde man har paabe-
raabt sig, ere der og ikke ganske faa, der hidrøre fra ældre Bestemmelser, som der ikke ved det nye Sportelreglements Af-
fattelse var Anledning eller Leilighed til at underkaste nærmere Bestemmelse. Hertil høre de mangfoldige Spørgsmaal, som op-
stode angaaende Grændserne for det Offentliges Ret til uden
Vederlag at erholde den Tjeneste, det maatte behøve af Rets-
embedsmændene ved Auctioner og visse andre Leiligheder, paa
hvilke Tvivl der omsidder nogenlunde blev gjort Ende ved den
oven Side 336 nævnte Placat af 3die Juni 1842.

Naar Noget med de ovenudviklede Bemærkninger for Die, vil gjennemløbe de offentliggjorte fortolkende Resolutioner over Sportelreglementet af 1814, hvilke man kan finde dels ved Hjælp af Registerne over Collegialtidenden, Departementstidenden og over de af Udsting udgivne Rescripter m. v., men endnu lettere i de særlige Samlinger, hvoraf den nyeste og meest omfattende oven er blevet omtalt, saa troer jeg ikke, at der vil findes Grund til Klage over nogen særdeles Uklarhed eller Forvikling i selve Sportelreglementets Bestemmelser. Det ligger og for Dagen, at Antallet af flige Sager efterhaanden er aftaget; betydelige eller principielle Spørgsmaal have i mange Aar været sjeldne. Der er Intet lettere end at stille den Fordring til et Sportelreglement, at det skal være saa

klart, simpelt og selvstændigt, at enhver Statsborger deraf uden Vanskelighed kan see, hvad han har at erlægge for den Rets- hjælp, som han behøver, og bedømme Rigtigheden af de Beta- linger, vedkommende Embedsmænd beregne sig. Men dersom Nogen vil forsøge paa at udarbejde en til saadanne Fordringer svarende Sportellov, vil han snart overbevise sig om, at han har indladt sig i et om ikke uoverkommeligt saa dog særdeles vanskeligt Foretagende. Jeg skønner iøvrigt ikke heller, at den nuværende Tingenes Tilstand (affæet fra det Tryk, som hidrører fra de med Retsportillerne forbundne Afgifter) kan medføre særdeles Ulempe for nogen Statsborger. Om han i det Dieblit, han begjærer hin Retshandling, ikke nøiagtig veed, hvad han derfor har at betale, saa er dette Savn ikke mere føleligt end det, han ved mange vigtigere Leiligheder maa finde sig i; og det er sjældent saa let at afhjælpe, som netop her. Vedkommende Embedsmand har ikke blot at beregne, hvad han har at udrede, men og at give ham et Papiir i Hænde, der indeholder hvad der er betalt, og paa hvilke Lovbud Beregningen støtter sig; og er den Paagjældende ei istand til at prøve samme, saa er det ikke vanskeligt, at finde Nogen, der kan give ham den fornødne Oplysning. I ethvert Tilfælde vil han kunne henvende sig til Justitsministeriet, som forhen til Cancelliet, med Klage eller Forespørgsel, og af denne Regjeringsmyndighed kan han vente, at den Urigtighed, som mulig maatte være indløben i Embeds- mandens Beregning, vil hurtig og uden noget Besvær for ham blive afhjulpen. Den har vel ikke givet og ikke kunnet give endelig afgjørende Resolutioner. Det har stundom været yttret, at det vilde være gavnligt, at Cancelliet fik en saadan Bemyn- digelse idetmindste forsaavidt, at dets Fortolkning blev bindende for Embedsmanden. Men Collegiet har ikke kunnet gaae ind derpaa. At dets Fortolkning skulde affjære den paagjældende Privatmand Udgang til at faae et Retsspørgsmaal afgjort ved Domstolene var for stridende mod alle de Grundsætninger, hvorved det ellers holdt fast, til at der kunde tænkes derpaa. Under den ovennævnte Indskrænkning vilde hin Myndighed derimod ikke ligefrem være i Strid mod disse Grundsætninger,

men det vilde dog have bragt Cancelliet i en skjæv Stilling, naar dets Resolution, hvis den gik i den ene Retning, havde en Virkning, som den ikke havde, hvis den gik i den modsatte; og vedkommende Embedsmænd vilde maaskee stundom have troet, at Cancelliet derved fik en overveiende Tilbøielighed til at give den anden Part Medhold; en Retning, som de saa alligevel vare nær ved at tiltroe Cancelliet, medens ikke let nogen antog, at Cancelliet i slige Sager var for meget paa Embedsmændenes Side. Men Collegiet havde heller ikke nogen saadan Myn- dighed behov; thi jeg erindrer end ikke et eneste Tilfælde, hvori man, enten fra den ene eller den anden Side, førte et Spørgs- maal angaaende bemeldte Sportelreglements Fortolkning, hvor- over Cancelliet havde afgivet Resolution, for Domstolene*). Det blev saaledes paa den usseligste Maade bragt dertil, at Rettergang i Anledning af hine Spørgsmaal blev undgaaet.

Efter alt det Udviklede troer jeg ikke, at den Anke, der er ført over Sportelreglementets formelle Ufuldkommenhed har meget at betyde. Og mindst kan jeg antage, at den i sig selv funde indeholde nogen Bevæggrund til at give et nyt Sportel- reglement. Derimod har jeg oplyst, at Sportelreglementet trænger til en gennemgribende Forandring, der bør sættes i Forbindelse med Ophævelsen af de unaturlige Afgifter, der ere blevne lagte paa Retspleien¹⁾, og at et nyt Sportelreglement

*) Den Side 296 og Side 305 findes Exempler paa Sager i Anledning af de ældre Sportelreglementer, der bleve Gjenstand for Rettergang, uden at jeg dog, efter hvad jeg har bemærket om disse Sager, kan læse nogen Skyld paa Affattelsen af hine Anordninger. I juridisk Tidsskrift finder man vel Domme i tvende Sager angaaende Auctions- salairet efter Sportelreglementet af 1814, (9 B. 1 S. 190—192, cir. 10 B. 2 S. 181 og 13 B. 2 S. 80—85); men disse hidrørte ikke umiddelbart fra selve Reglementets Bestemmelser, hvorimod de dreiede sig om det da gjældende Privilegium for det asiatisk Com- pagni, som der ikke havde været Anledning til i Sportelreglementet at give anden Fortolkning eller nærmere Bestemmelse end den, dets § 108 indeholder, ligesom det heller ikke trængte dertil.

derved bliver nødvendigt, hvilket vist nok kan og bør have en forbedret Form. Der ere adskillige Steder, hvor man ved en forandret Udtryksmaade, eller tilføiede nærmere Bestemmelser, kan have Tvivl, hvortil det gjældende Reglement har givet Anledning, ligesom det og vil være til Befvemmelighed for alle Vedkommende, at de ikke ganske faa Forandringer og Tilføi-ninger, det nuværende Sportelreglement har faaet ved senere Anordninger, blive indlemmede i det nye. Fremdeles er der, efter hvad der er paavist i det Foregaaende, en Deel af det nuværende Reglements Indhold, og det netop en Deel af de §§, hvis Anvendelse medfører en Deel Forvikling og Stof til Tvivl, der aldeles kan udgaae. Den hele Bygning af dette Reglement kunde vel og modtage en Deel Forbedringer. Ved Udarbejdelsen af det Sportelreglement, der efter den forvirrede og unaturlige Tilstand, hvori det hele Sportelvæsen var kommen i 1812 og 1813, var blevet en paatrængende Nødvendighed, maatte man holde sig saa nær som muligt til Formen i de tre ældre Sportelreglementer, i hvis Sted det skulde træde, men man har dog ved at indføre større Lighed, ikke blot i disse Reglementers Bestemmelser indbyrdes, men og i de Sportelsatser, som vare anordnede for de forskiellige under samme Reglement henhørende Kredse, nemlig for Kjøbstad og Land, (cfr. oven S. 208—209), for Thinglæsninger angaaende Eiendomme, der hørte under det forrige Landsþing og dem, der altid have hørt under Herredstþinget (cfr. S. 229 Noten), saa og i adskillige andre Tilfælde, hvori forhen en lidet begrundet Forskjellighed fandt Sted (cfr. S. 217—218), opnaaet en Deel Forkortelse. Nu vilde man have mere Tid og Frihed til at vælge en bedre Form. Det vilde maaffee ikke være passende, i al Fald ikke nødvendigt for slige Forbedringers Skyld, at udgive et nyt Sportelreglement, naar der ikke vare gennemgribende Forandringer at gjøre i selve Sportelsatserne; men naar Forandringer af dette Slags kræve en Omdannelse af Sportelreglementet, saa maa denne bekvemme Leilighed vist nok benyttes til at indføre enhver Forbedring i Formen, hvortil Erfaring og Eftertanke fører. Det betydelige Forraad, som

man har af opkastede Spørgsmaale og derved fremkaldte Resolutioner, vil være en stor Lettelse ved den nye Bearbejdelse, og maa tjene til at give samme mangehaande Fortrin for det nuværende Sportelreglement. Det vil og allerede være en ikke liden Bekvemmelighed baade for Embedsmænd og for andre Bedkommende, at kunne finde alt samlet paa et Sted, og der hvor det naturligt maa søges, og derved blive af med den Ballast, hvormed det nuværende Reglement er besværet. Kun vilde alle Hensyn til Bekvemmelighed og et tæffeliger Udseende ikke i og for sig kunne retfærdiggjøre Udgivelsen af et nyt Sportelreglement, inden man er istand til at give samme den Grundforbedring, der, efter hvad her klarlig er lagt for Dagen, er betinget af de med Reissportlerne forbundne Afgifters Ophævelse.

Anhang A.

I dette Skrifts 2det B. S. 266—267 har jeg i Forbindelse med den S. 261 begyndte Belysning af en fra de Eleevigste Stænder i 1836 indgivet Trykkesfrihedspetition og dennes Skjæbne (en Sag, der, skjøndt den i sin Tid var Gjenstand for meget levende og efter mit Skjøn størstedels velgrundede Bemærkninger saavel i Kjøbenhavnsposten som Fædrelandet, dog nuvist nok kun er i Enkeltes Grindring, og som i alt Fald af de Fleste henføres til det en Retteoende i Politikken bør lade, som om han ikke kjender) faaet Anledning til at berøre det Rygte, der i Begyndelsen af 1835 bevægede Hovedstaden om en forestaaende betydelig Indskrænkning i Trykkesfriheden. Jeg har erkjendt, at saavel dette Rygte, som hvad der, i Forbindelse dermed, den Tid var udbredt om mit Forhold til Sagen i det væsentlige var rigtigt, og at jeg i mine Papirer havde fundet Concepter til tvende af mig over fornævnte Anliggende afgivne Betænkninger; hvilke jeg, da jeg derved, uden at komme Nogens, være sig Levendes eller Dødes, Ære for nær, kunde oplyse et ikke uvigtigt Punkt i vort offentlige Liv, maaskee ved en anden Leilighed vilde offentliggjøre. Da nærværende Bind sandsynligviis bliver det sidste af dette Værk, har jeg troet ikke længere at burde udsætte foransførte Meddelelse, hvilket maaskee endog kunde betragtes som et Slags Løfte, hvis Tilfidsfættelse man i Tiden kunde bruge mod mig. Men selv uden Hensyn dertil, har jeg fra flere Sider god Grund til denne

Meddelelse. Jeg skal derfor i dette Anhang levere foranførte Betænkninger.

Foreløbig maa det bemærkes, at det ikke er til Cancelliet jeg afgav hine Betænkninger, og at det heller ikke er skeet i umiddelbar Medfør af mit Embede enten som General-Procurer eller som Cancelliedeputeret, men at Sagen blev forhandlet i den i 2det Bind S. 240 Note ***) til Stænderanordningernes Udarbejdelse anordnede Committee, bestaaende af Præsidenterne for begge Cancellier, D. Moltke og Steemann, General-Procureren for Danmark, mig, og Over-Procureren for Hertugdømmerne, Höpp. Denne Committee havde vel allerede da udført sit egentlige Hverv, ligesom fornævnte Sag ikke syntes at vedkomme Samme. Jeg erindrer nu ikke, at den havde nogen formelig kongelig Befaling til at tage den under Overveielse; men det har uden Tvivl været grundet paa Kongens Præsidenten for det danske Cancellie mundtlig tilkjendegivne Billie, og sandsynligviis er det denne, der har foranlediget sliig Beslutning, i alt Fald er den ikke taget uden efter Aftale med ham. Der holdtes ved hiin Committee ingen Protocol, men Sagerne forhandlede uden videre Form mellem dens Medlemmer, ordentligviis fra først af mundtlig og senere skriftlig. Som selve de nedenstaaende Betænkninger vise, har nærværende Sag ved vor første Samling blot været Gjenstand for mundtlig Omhandling og derved maae Committens øvrige Medlemmer have været stemte for at gaae ind paa den Forholdsregel, der var sat under Spørgsmaal, men jeg derfra være afveget; og til nærmere og bestemtere at udvikle de fra min Side paaberaabte Grunde har jeg forfattet den Betænkning, som her meddeles under No. 1. Derefter er et skriftligt Botum udarbejdet for at hævde Flerhedens Mening imod mine Indvendinger. Dette Botum, der hidrører fra Over-Procureren, Conferentsraad Höpp, men ogsaa har havt Medhold af Steemann, vel og, idetmindste tildeels, af Moltke, er jeg ikke istand til at meddele, hvorimod dets væsentlige Indhold vil sees af den Betænkning, hvori jeg er gaaet det imøde, og som meddeles under No. 2. Senere fandt ingen videre Forhandling Sted mellem os om

denne Sag, et heller blev der Tale om at nedlægge nogen Forestilling i Anledning af Samme, hvilken naturligviis maatte være gaaet igjennem det danske Cancellie; og ligesaa lidet fik jeg nogen Meddelelse om Sagens senere Skjæbne. Jeg bemærkede kun, at den henfaldt, og dette var mig nok, uden at jeg videre bekymrede mig om, af hvilke Grunde og ad hvilke Former den var kommet ud af Verden. Præsidenten, der havde modtaget den Kongelige Befaling, var den eneste, som havde at gjøre denne Rede for, hvad der i Anledning af Samme var foregaaet, hvad ogsaa useilbar er skeet; men det kunde, efterat jeg havde fornummet, at den paatænkte Forholdsregel var gaaet tilbage, ikke falde mig ind derom at gjøre Efterspørgsel; det var ganske imod min Natur at ville søge nogen Seters Nydelse i Anledning af slige Tilfælde. Først efter mange Aars Forløb er det i en just ikke ventlig Hensigt blevet mig betydet, at det kun var min Modstand, der havde forhindret, at der i Tide var blevet sat en Bom for den Pressens Tvilseløshed, der siden havde taget saa frygtelig Overhaand. Den Omstændighed, at det var til en overordentlig Committee jeg har afgivet de forberørte Betænkninger, er det, som har sat mig istand til her at meddele dem, thi mine Opsatser for Cancelliet brugte jeg ikke at opbevare, men naar de efter der at være affreyne eller benyttede stundom bleve mig tilbageleverede, fandt jeg det unødvendigt at besvære mig med deres Opbevaring. De omhandlede Concepter ere ikke forsynede med Bemærkning om de Dage, da de vare afgivne, men jeg antager, at de ere af Februar Maaned 1835, dog er det ikke aldeles umuligt, at de kunne være fra Januar. Originalerne ere sandsynligviis afgivne til det geheime Arkiv; i alt Fald ere de paa et eller andet Sted i sikker Bevaring.

Det er muligt, at jeg ved at gjennemlæse mine omstrevne Concepter har gjort enkelte ubetydelige Ændringer, uden at have bemærket noget derom paa Concepterne, hvoraf jeg ikke havde tænkt mig at gjøre videre Brug. Men ved nu at overgive dem til Trykken har jeg ikke tilladt mig videre end at rette et Par aabenbare Skrivfeil. I Slutningen af Betænk-

ningen No. 2 ere nogle saa Ord forkomne, i hvilken Aaledning jeg der skal gjøre en kort Forklaring.

Iøvrigt har jeg ledsaget de afstrykte Betænkninger med nogle Anmærkninger.

I.

Det Bæsentlige i de til Forebyggelse af Pressens Misbrug trufne Bestemmelser, der, efter at være vedtagne ved Forbundsfor­samlingen i Frankfurt, ere ved Forordn. af 9de November 1819 indførte i Hertugdømmerne Holsteen og Lauenborg, be­staaer deri, at ei alene alle Hestefkrifter, Dagblade og Aviser, men og alle andre Skrifter, der ikke udgjøre 20 trykte Ark, skulle, inden de maae trykkes eller forelægges, indleveres til Prøvelse af en dertil beskiftet Censor.

Hans Majestæt indskrænkede sig i sin Tid til at fuldbyrde Forbundsfor­samlingens Beslutning i de af sine Lande, der henhørte til det tydske Forbund, og opretholdt udi sine øvrige Lande den Trykkefrihed, hvoraf Samme siden 1770 havde været i Besiddelse. Kun fandt han det fornødent for Hertugdømmet Slesvig at træffe nogle hensigtsmæssige Bestemmelser, for at ikke den da i Tydskland herskende Presseskrækthed, efter at der i dette Land var blevet taget saa alvorlige Forholdsregler mod Samme, skulde flygte sig derafra til bemeldte Hertugdømme, men disse Bestemmelser vare lempelige og rokkede intet ved selve Pressesfrihedens Grundsætninger (Verfügung 22de Febr. 1820). Ogsaa nu turde det og have sine store Betænkneligheder ved Udvidelsen af de af det tydske Forbund tagne Forholdsregler til de af Hans Majestæts Lande, der ere udenfor dette For­bunds Grændser, at ophæve den Trykkefrihed, som disse uaf­brudt have nydt i nogle og tredstindstyve Aar.

Denne Trykkefrihed, som Hans Majestæts høifalige Hr. Fader, kort efter sin Regjerings Tiltrædelse, paa en Tid da

Presserne i næsten alle andre Europas Lande vare censur-
 bundne, ved Rescript af 14de Septbr. 1770, skjænkede alle
 under hans Scepter forenede Lande, har stedse været anseet
 som Regjeringens og Folkets Hæder, som det meest talende
 Beviis for Kongens og hans Eftersfølgeres Tillid til sig selv og
 til sit Folk, som en væsentlig Bestanddeel af den borgerlige
 Frihed under en ubunden Monarchs Enevælde, hvorpaa det
 danske Folk saa ofte er blevet anført som det skjønneste Exempel.
 Der vil ikke let nævnes noget andet Gode, hvorpaa det danske
 Folk sætter mere Priis, hvis Tab vilde være det mere smer-
 telligt. Det er ikke blot den videnskabelig dannede Klasse af
 Folket, der tænker saaledes. Den oplyste Deel af Landmændene,
 Handelsstanden og den industriuse Befolkning agte Trykke-
 friheden ikke mindre høit, men troe i den at have det virk-
 somste Middel til at bringe Folkets Onsker og Trang, dets
 Befværing over Vilkaarligheder og Sløvhed i de forskjellige
 Dele af Bestyrelsen for Landsfaderens Dine. Det er vel
 muligt, at den offentlige Mening overvurderer Trykkefrihedens
 Gavn; der kan vistnok, naar man tillige kaster Dinene paa
 den uværdige Brug, der saa ofte gjøres af dette Rationalgode,
 opstaae den Tvivl, om de velgjørende eller de skadelige Virk-
 ninger have Overvægt. Men det vilde dog i alt Fald være
 betænkeligt for Lovgivningen at bryde med en paa en
 saa stærkt rodfæstet, ved Lovgiverens egne gjentagne Vid-
 nesbyrd om Trykkefrihedens Nytte, stadfæstet Mening.
 Naar man vil stille Sagens fordeelagtige og ufordeelagtige
 Side mod hinanden, maa man desuden ingenlunde blive
 staaende ved Trykkefrihedens synlige Nytte. Det maa
 ikke glemmes, at den Leilighed til at bringe Misbrug for
 Dagens Lys, som Lovgiveren har aabnet, ved at forunde sit
 Folk hiin Frihed, efter sin Natur kan have forebygget mange
 Vilkaarligheder, som ellers vilde have fundet Sted, fremfaldt
 en Dymærksomhed hos dem, til hvilken de forskjellige Dele af
 den underordnede Bestyrelse er betroet, som ellers vilde have
 manglet. Blandt andet turde det vel for en stor Deel være
 Trykkefriheden at tilskrive, at der i Danmark hersker en langt

mindre Grad af Embedsdespotie end i de fleste andre Lande, og det turde være historisk vist, at det netop var et af Regjeringens vigtigste Formaal med den Trykkesfrihed, som den i 1770 forundte Folket, at tilveiebringe et Bærn mod vilkaarlig og sløv Embedsførelse.

Det kunde synes, at frimodig Tankeyttring ligesaa vel kunde trives under en liberal indrettet Censur som under en ubetinget Frihed til imod Ansvar efter Straffelovene at faae trykt, hvad man vil, og at saaledes Trykkesfrihedens Bæsen kunde vedligeholdes under en Afskaffelse af dens nuværende Form. Det er ikke nødvendigt, at en Censur skal gaae frem efter vilkaarlige Luner, at han skal undertrykke enhver Anke over Misbrug, enhver fri Udvikling af Sætninger, som ere forskjellige fra dem, der hidtil ere antagne og lagte til Grund for den offentlige Bestyrelse. Der kunde med Hensyn til Afgjørelsen af det Spørgsmaal, om et Skrift maa trykkes, foreskrives ham Forholdsregler, der aldeles svarede til de Grundsætninger, hvorefter Domstolene nu have at bedømme, om Forfatteren ved det, der er blevet trykt, har gjort sig straffskyldig eller ikke. Kun den Forskjel vilde da blive tilbage, at, medens Domstolene, hvor Overstridelsen af den lovbestemte Grændse ikke er klar, maae frifinde, maatte Censur, hvor noget svævede ud mod disse Grændser, undertrykke det; og da baade det Offentlige derved fik en større Sikkerhed mod Misbrug, og tillige den Paaagjældende, ved Opoffrelse maaskee alene af en enkelt Tirade, af enkelte uoverlagte Udtryk, befriedes for det strenge Ansvar, som han under den nærværende Tingenes Orden er underkastet, saa kunde det synes, at der vilde være mere vundet end tabt ved en liberal Censurs Indførelse. Gi heller skulde den enkelte Censurs Dom være ubetinget afgjørende. Dersom han af Vilkaarlighed eller Angstselighed nægtede sit Samtykke til noget, der laae indenfor en tilbørlig Friheds Grændse, saa maatte Forfatteren, ved Klage til en høiere Autoritet, hvori man kunde vente at finde ligesaa megen Oplysning og rigtig Dømmekraft, som hos Retterne, kunne faae den ubesluede Forfættelsesdom hævet. Men saa meget Skin det end for en Be-

tragtning, der bliver staaende ved almindelige Begreber, kunde have, at den sømmelige og gavnlige Frihed intet vilde lide under en velindrettet Censur, saa vil dog en nærmere Overveielse af alle Forholdene vise, at Sagen i Virkeligheden sandsynligviis vilde antage en ganske anden Skikkelse. Just fordi Censur, med saa liden Ulempe og i al Stilhed, kan undertrykke det Skrift eller udlette de Steder, hvori noget anstødeligt findes, vil han benytte sin Myndighed ved mangen Leilighed, hvor der aldeles ikke var at tænke paa, at Domstolene vilde kunne finde nogen Brøde hos Forfatteren. Ved at nægte sit Samtykke, udsætter Censur, naar dette ei skeer uden al Forstand, sig ei for videre end, at den foresatte høiere Autoritet forandrer hans Beslutning. Og selv dette vil ikke saa let hænde; thi Forfatterne ville i de fleste Tilfælde hellere give efter, end underkaste sig den Standsning, som Sagens Indklage til det høiere Sted fører med sig, og den overordnede Autoritet, som det især maa være magtpaaliggende at tilholde Censur med Uarvaagenhed og Kraft at hæmme Pressens Misbrug, vil altid finde Betænkelighed ved at give en Retning til mindre Strengbed. Ved at tilstede det, som den overordnede Autoritet siden finder anstødeligt, udsætter han sig derimod om ei for værre Følger, saa dog for krænkende Trettesættelser, og naar en Censur flere Gange har havt Ubehageligheder af det Slags, vil han, saa frifindet han end oprindeligviis var, efterhaanden blive ængstelig, og i sin Ængstlighed vil han endog undertrykke meget, hvorimod den foresatte Autoritet maaskee dog intet vilde have havt, thi Erfaring maa have viist ham, at hans Taft ikke altid træffer sammen med den, hvormed Sagen af den høiere Autoritet bedømmes, og skal han være sikker mod at støde an, maa han følgerlig hellere udstryge end tilstede. Men hertil kommer endnu en saare vigtig Betragtning. Den høiere Autoritet, hvorunder Censur staaer, maa nemlig selv høre til Statsadministrationen. Bilde man end nærmest over Censur sætte et særligt Collegium, taget f. Ex. af Videnskabsmænd og Retspersonalet, saa maatte det dog nødvendigviis atter være Statsadministrationen underordnet; en et saadant Collegium tillagt absolut Uafhængighed

vilde være i den aabenbareste Modsigelse med sunde Grundfætninger for Statsbestyrelsen, og som blot Mellemautoritet vilde det kun føre til Forviklinger og Bidtløstigheder, uden at yde nogen virkelig Garantie. Enhver Autoritet, som selv har Deel i Statsadministrationen, giver imidlertid Stof til den Frygt, at den kan ønske frimodige Ytringer hæmmede, som kunne falde den selv besværlige; være sig at disse indeholde Anke over dens egne umiddelbare Handlinger eller over en Samme underordnet Bestyrelse, hvormed den ikke maatte have havt fornødent Tilsyn. Men ogsaa, hvad der kunde være anstødeligt for andre sideordnede Autoriteter, vil den, deels for at undgaae Breidelse for Partisthed, deels formedelt de Forhold, hvori den staaer til disse, kunne blive alt for tilbøielig til at undertrykke. Delicatsse vil endog let bringe den til at være mere paaseende med, hvad der kunde uleilige andre Autoriteter end, ved hvad der kunde være den selv imod. Om endog de, der nøiere kjende den Aand, som for Tiden hersker i Statsadministrationen, ville finde meget, der betrygger mod Yderligheder, saa kan man ingenlunde vente, at Publikum dertil vilde have Tillid. Selve den Lov, som indførte Censuren, vilde oppvække den højeste Grad af Mistillid. Man maa og tilstaae, at, om end Attraaen efter at hæmme enhver Anke, som kunde være Statsadministrationen ubehagelig, ikke under den fornærede Censurs Begyndelse vilde faae Overhaand over de Grundfætninger og Følelser, som hidtil have ledet Regjerings-Collegierne, saa vilde der dog ingen Sikkerhed være for, at der jo efterhaanden vilde udvikle sig en bureaucratisk Aand, hvorunder Diemedet med Trykkefriheden ligesaavel som dens nuværende Form ganske vilde gaae tilgrunde. I alt Fald kan man med Bished antage, at en meget stor Deel af Folket vil være tilbøielig til at knytte slike ængstelige Udfigter til den Lov, der gjenindførte Censuren. Det kan heller ikke mistjendes, at en Censur med en saadan Tendents kunde blive langt mere undertrykkende i en liden og affluttet Stat som Danmark, end i en saadan, der kun udgjør en Deel af et ved fælles Sprog forbundet større Land; thi den Omstændighed, at, hvad der et

funde komme frem etsteds, vilde kunne komme frem i en anden til samme Sprogteenhed hørende Stat, indeholder dog et Værn mod en alt for vidt dreven Gensidighed, som man her vilde mangle. Paa en Tid, da Hans Majestæt i sin Viltsdom og Faderfjærlighed har skænket sit Folk et nyt Beviis paa sin Tillid ved at give det et nyt Organ, ved hvis Hjælp det kan frembære sine Ønsker om Misbrugs Affjæffelse og Forbedringer i Lovene og de offentlige Indretninger, vilde det og gjøre et saa meget mere ubehageligt Indtryk, om hiint ældre Organ blev tillintetgjort eller lammet. Dersom Folket havde Valget mellem at give Slip paa den nye Kongelige Velgjerning, eller at opoffre den ældre, vilde uden Tvivl det første Alternativ blive foretrukket.

Hans Majestæt, saavel som hans Kongelige Fader, har dog stedse ved enhver Leilighed, der indeholdt Opfordring til Trykkefrihedens Indskrænkning, med Omhed og med Fasthed holdt over det, der udgjør dens Grundvæsen. Vel bestaaet den ikke længere i det Omfang, hvori den blev tilstaaet ved Rescript af 14de Septbr. 1770 og 7de October 1771 (hvilket sidste Rescript ingenlunde indeholdt en Indskrænkning i det første, men kun tillintetgjorde den oprindelige Forstaaelse af dette, at den forundte Frihed til at lade trykke uden foregaaende Censur ogsaa medførte Ret til ustraffet at begaae enhver Forbrydelse mod Landets almindelige Love, naar kun Pressen var dens Redskab) eller i det, hvori den blev fornyet ved Rescript af 3die Decbr. 1790, hvilket affjæffede den i Mellemperioden Politimesteren givne Myndighed til, ved en inappellabel Kjendelse, at idømme en Mulct af 200 Rd. for Ubladelser i Aviser eller andre offentlige Blade, som han fandt fornærmelige eller uanstændige op derimod, igjen henlagde alle Sager om Trykkefrihedens Misbrug under de almindelige Retter, samt ellers gjorde Rescriptet af 7de Octbr. 1771, i Forbindelse med de almindelige Love, til Regel for hvad der skulde være Presseforbrydelse.

Da senere, som en Følge af den franske Revolutions Indvirkning paa Gemytterne, en vidt gaaende Frækkhed i at

forhaane Constitution, Religion, Love og Regjering havde taaget saadan Overhaand, at Lovgiveren ikke fandt de da gjældende Love tilstrækkelige til at hæmme dette Uvæsen, saa gav han en skærpet, en streng Lov mod Trykkesfrihedens Misbrug. Han lod sig ikke længere nøie med at begrænse denne Frihed ved Henviisning til de almindelige borgerlige Love, men han foretog sig skarpere at betegne, hvad der skulde være forbudt, og at sætte alvorlige Straffe for enhver Overtrædelse. Ei heller lod han det beroe ved de saa og lidet trykkende Forholdsregler, som der forhen vare ansete tilstrækkelige for at sikke Justitiens Ret mod den Skyldige; nemlig at enten Bogtrykker eller Forfatter skulde navngives, og den Første selv svare, hvis den Sidste ei kunde opgives, samt at der af ethvert Skrift, som uden Forfatterens Navn blev udgivet, skulde leveres Politimesteren et Exemplar. Nye og langt skarpere Forholdsregler bleve foreskrevne. Forfatteren skulde nu altid nævnes tillige med Bogtrykkeren, Forlæggeren og Redacturen (Frdn. af 27de Septbr. 1799 §§ 16 og 19). Denne sidste blev desuagtet gjort ansvarlig lige med Forfatteren (§ 19); Forlæggeren og Trykkeren bleve, Forfatterens Navngivelse uagtet, ansvarlige, forsaavidt disse ei til Sagens Udgang blive tilfede, saa at han, ved Lovmaal og Dom, kan drages til Ansvar (§ 17). Istedetfor at det af Justitien forfulgte Skrift forhen beholdt sit frie Omløb, blev Beslag paa Skriftet nu en den justitielle Forfølgning altid ledsagende Foranstaltning, og hvis Forfatteren ei ved Dom bliver aldeles frifundet, altsaa endog naar han blot bliver dømt til Advarsel (efter § 13), skal Dplaget tilintetgjøres (§ 21). Et strengt Tilsyn med alle Skrifter, som ei udgjøre 24 Ark, blev anordnet (§§ 26, 27 og 28). Men med alt det vedblev Lovgiveren at hævde og beskytte Censorfriheden, og idet han erkjendte Censuren for det sikreste Middel til at forebygge saadan Udaad, som da ved Pressens Hjælp blev udøvet, erklærede han dog ikke at ville gjøre Brug af dette Middel, med Hensyn til den ubehagelige Evang, som det medfører for enhver god og oplyst Mand, der har Lyst til at gavne med sine Indsigter. Kun den Forfatter, som engang er fundet

skyldig i Trykkesfrihedens Misbrug, skulde tabe den almindelige Ret til at lade trykke uden Censur (§ 20). Forordningens Formaal, at hæmme hine Misbrug blev og fuldt og opnaaet; men denne Forordning, der saa meget saarede de da herskende Begreber om en aldeles uindskrænket Skrivefrihed, som en af Folkets helligste Rettigheder, blev i Begyndelsen saaledes forklaret, og dertil knyttede sig en saadan Vengstelighed for den meest illiberale Anvendelse af Samme, at Forhandlinger om statsborgerlige Interesser for en Tid forsvandt fra vore Presser. Den saa Maaneder efter Forordningens Promulgation indtrufne Begivenhed, hvorved den franske Revolution gik tilbage, og de øvrige derpaa følgende europæiske Begivenheder tillige med den forandrede Tænkemaade, som derefter viste sig, bidroge vist ogsaa til at give Forordningen dette Resultat. Den fiendtlige Tone mod Constitution, Regjering og Religion forstummede for lang Tid. Kun tillode Udgiiverne af offentlige Blade sig skundom Artikler, som fremmede Magter eller disses Gesandter fandt anstødelige, og disse Klager gave Anledning deels til Lovens Indsjiærpelse, deels ogsaa til enkelte nye Indskrænkninger, saasom Blakaterne af 3die October 1810 og 10 Juni 1818, hvorhos dog endnu Placaten af 13de Mai 1814, som indeholder en mere indgribende Indschrænkning, her maa nævnes. Da det af den oven angivne Grund blev nødvendigt for Hertugdømmet Slesvig at gjøre et eget Skridt til at sikke mod Pressens Misbrug, viste sig atter den Kraft og Omhu, hvormed Lovgiveren har søgt at hævde sine Undersaatters i Besiddelsen af Trykkesfriheden. End ikke alle de Forholdsregler, som tidligere vare trufne for Daumark, bleve indførte i dette Hertugdømme. Foruden at ikke saa detaillerede eller saa strenge Straffebestemmelser, som de Forordn. af 27de Septbr. 1799 indeholder, bleve optagne i den Slesvigiske Anordning, saa lod den det være nok, at enten Forfatter eller Bogtrykkers Navn blev angivet i Skriftet. Den paabød ikke den Censur af domfældte Forfatters Arbejder, som Forordn. af 27de Septbr. 1799 § 20 havde foreskrevet. Den paalagde vel af alle Skrifter, der ei udgjøre fulde 20 Ark i Tryk, at levere Politis-

mesteren et Exemplar, førend noget Exemplar uddeles, men ikke saaledes som det ved Placat af 13de Mai 1814 var blevet Regel i Danmark, endvidere at oppebie nogen Tid for at give Politimesteren Leilighed til Gjennemsyn og eventuelt Beslag. Derimod blev det og ved den gjort Politimesteren til Pligt at tage Skriftet under Beslag, naar det fandtes, at de gjældende Love vare overtraadte eller en fremmed i Venstreb med Kongen staaende Stats Forfatning eller Regjering var angreben, samt derom gjøre Indberetning. Iøvrigt maa det herved endnu bemærkes, at en særskilt Cancellie Placat af 4de Marts 1820 har for bemeldte Hertugdømme indført den Indskrænkning, at Ingen maa udgive nogen Avis, ei heller noget Uge- eller Dagblad, uden at være forsynet med et allerhøieste Privilegium; en Indskrænkning, der i Danmark kun finder Sted med Hensyn til Aviser.

I den senere Tid har den litteraire Virksomhed i Danmark, der for en Tid havde kastet sig paa andre Gjenstande, saasom Poesie og Kunst, Natur- og Oldgranskning, positiv Ret og theologiske Stridigheder (dog med en Retning, der er den, som herskede i den Periode, der gik nærmest foran Forordningen af 27de Septbr. 1799, aldeles modsat) for en stor Deel og paa personlige Kjevlerier, igjen faaet en Retning mod de statsborgerlige Anliggender. Skjøndt disse Forhandlinger ingenlunde stedse ere førte i den Aand, som man kunde ønske, saa have de dog sjældent fornægtet den Kjerlighed og Tillid til Landsfaderen, hvoraf det danske Folk er gjennemtrængt. Imidlertid har man og i den nyeste Tid seet visse almindelige politiske Tidsideer fremsatte i en Tone, der i sin videre Udvikling maaskee kunde nærme sig den, som herskede i den, der laae nærmest ved Forordningen af 27de Septbr. 1799. Men dersom den ikke ved Hjælp af den gjældende Lovgivning kunde holdes inden for sine tilbørlige Grændser, saa vilde en yderligere Skjærpelse i alt Fald være langt at foretrække for en fuldkommen Opgivelse af Trykkefrihedens Grundprincip. Nødvendigheden heraf er imidlertid for Tiden saa meget mindre

indlysende, som der er reist en Sag, hvis Udfald først vil vise, om ikke de gjældende Bestemmelser maatte være tilstrækkelige.

Som et andet Middel, der muligen kunde bidrage noget til at hæmme den skadelige Virkning, som Pressefrihedens Misbrug kunde have paa den større Masse, er det paatænkt, at her, ligesom i Hertugdømmet Slesvig, alle Dags- eller Ugeblades Udgivere skulde forsynes med Privilegier, i hvilke der kunde tages særdeles Forholdsregler, som sikrede mod at de fik et skadeligt Indhold.

En saadan Bestemmelse vilde, da den kun angik en enkelt Green af Meddelelser gjennem Pressen naturligviis være langt mindre indgribende end en almindelig Censur. Selv i hin enkelte Green blev der mindre Anledning til Frygt for, at Censuren skulde blive undertrykkende; den vilde da endog være udsat for, at dens Vilkaarlighedar gjennem andre Skrifter blev paaanket. Imidlertid blev og et Baand derved lagt paa den offentlige Meddelelse, der snart kunde berygtes at faae en udbredt Virkning paa Pressen. Iøvrigt maatte alle de, der for Tiden udgave slige Blade, uden Betaling forsynes med det fornødne Privilegium.

Men hvilken Indskrænkning i Pressefriheden, der maatte finde allernaadigst Bisald, saa ansees det uomgængeligt fornødent, at der gives Provindsialstænderne Leilighed til at yttre dem om en saadnn Indskrænkning, inden den gjøres til Lov. Ved Anordningen af 28de Mai 1831 § 4 har Kongen tilsagt, at han, forinden han udgiver nogen Lov, der har Forandring i Undersaatternes personlige eller Eiendoms Rettigheder til Gjenstand, vil lade Udkast til en saadan Lov forelægge Stændernes Forsamlinger, for at de kunne tage Lovforslaget under Overveielse og derover afgive Betænkning. Det sees ikke, hvorledes en Lov, der gjør nogen Indskrænkning i den hidtil lov- hjemlede Trykkefrihed, kan undtages fra dette kongelige Tilsagn. Den Rettighed, som Lovene forunde enhver Mand, der ikke forhen er funden skyldig i Trykkefrihedens Misbrug, til, paa sit Ansvar efter Loven, at faae trykt, hvad han finder for godt, er vistnok en personlig Rettighed, og det en Rettighed, der,

ligesom det danske Folk holder den for en af sine største Goder, ogsaa i mange andre Stater er anseet saa betydnende, at den endog er bleven omhænet ved Grundloven saaledes, at den end ikke siden gennem de for Forandring i de private Love foretagne Former kan ophæves. Vel er det herved bemærket, at det under samme Dato for Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen givne „allgemeines Gesetz“ § 4 i Stedet for hiint Udtryk bruger, lig den Preussiske af 5te Juni 1823, det af „Personenrechte“, der, ved Hjælp af den i Rets-Systemerne vedtagne Terminologie, skal kunne forklares alene om de Rettigheder, som vedkomme den særegne personlige Stand, hvorved visse Classer af Borgere stille sig fra de andre, navnlig Ægtestanden, det faderlige Selskab, Adels-, Borger- og Bondestanden o. s. fr. Men hiint Udtryk er nu engang allernaadigst valgt i den for Danmark udgivne Anordning, og forekommer ligeledes i den danske Oversættelse, der er vedføiet den for Hertugdømmerne udfomne, og hvori en anden Oversættelse vanstelig lod sig give: thi det danske Sprog eier intet Ord, som betegner, hvad enkelte nyere tydske Jurister kalde „Personen-Rechte“; man kjender vel i vore Systemer Personernes Ret, som en Afdeling af Systemet (ut complexus jurium) men ikke Person-Rettigheder, som en Betegnelse for visse Arter af Rettigheder. En sliq indskrænket Udtydning lod sig neppe heller retsfærdiggjøre med Hentydning til det tydske Udtryk. Det bør dog ikke antages, at Lovgiveren her, hvor han vilde give sine Undersaatter et Tilfagn, der skulde tjene til yderligere at betrygge deres Fremtid, skulde have taget de afgjørende Ord i en Betydning, hvori det ikke kunde opfattes uden af lærde Jurister, og hvori selv disse vilde være høist uvisse om, hvad derunder skulde henføres. Hvad der rettelig maa regnes til Personernes Ret er nemlig megen Ulighed, Tvivl og Tvist underkastet. De, som holde sig til det ægte romerske Begreb om jus personarum og det dertil knyttede Begreb om status, give Samme et meget snevert Omfang, andre Jurister fatte Begrebet videre. Vore Jurister give det i Særdeleshed et mere udstrakt Omfang end de tydske, og pleie til Exempel derunder at afhandle Systemet for Rærings-

rettighederne. Denne Ubestemthed, der er uden stor Betydning, saalænge det blot gjælder om den Plads, som en vis Retsmaterie skal optage i Systemet, vilde være hvist fordærvelig, naar den skulde lægges til Grund ved Fortolkning af et saa betydningsfuldt kongeligt Tilsagn. At Ordet i den Preussiske Forordning af 1823 skulde have hiin indskrænkede Betydning, er og, af mange særdeles Grunde, uantageligt. I den tidligere Kundgjørelse, der under 22de Mai 1815 udkom angaaende den repræsentative Forfatning, som Kongen af Preussen agtede at indføre i sine Lande, nævnes de Love, der vedkomme de personlige og Eiendoms Rettigheder, som Gjenstande for Stændernes Raadgivning, og i det Botum, som Preussen i 1815 havde indgivet til Wiener Congressen, havde Samme betegnet dette Slags Love saaledes: „Love, som angaa Eiendom og personlig Frihed“. Flere tydske Constitutioner have ligeledes brugt det Udtryk „Love, som angaa Personernes Frihed og Underaaternes Eiendom“, for at bestemme hvilke Love, der høre under Stændernes Virkefæds. At nu Forordningen af 5te Juni 1823, ved at sætte „Personen-Rechte“ i Stedet for „personlige Rettigheder“ skulde have gjort en væsentlig Forandring i det, Kongen forhen offentlig havde erkjendt som Norm for Stændernes Virksomhed, og som sandsynligviis just fra det Preussiske Botum ved Wiener-Congressen var gaaet over i mange tydske Staters Constitutioner, er dog vel i højeste Maade uantageligt. Da den Preussiske Landret aldeles har lagt den Inddeling tilside, hvorved Personernes Ret affondres som en egen Deel af Retsystemet, og den altsaa ingen Nøgle vilde indeholde til hiin kunstige Forstaaelse af Ordet „Personen-Rechte“, saa afgiver dette en ny Grund, der gjør den deraf hentede Fortolkning usandsynlig. Det vilde desuden i intet Tilfælde lade sig retfærdiggjøre, om man vilde ty til den Preussiske Lov, for ved Hjælp af den, betragtet som en Kilde til Anordningen af 28de Mai 1831, at lægge en Fortolkning ind i denne, som var imod den naturlige Betydning af Sammes Indhold. Men, naar hiin Lov, i Forbindelse med dens Historie, netop modstiger den kunstige Fortolkning af vor Anordning, der

er bleven sat under Spørgsmaal, saa maa dette end ydermere tjene til at betrygge Anordningen mod en saadan Fortolkning; og, paa Grund af Spørgsmaalets Bigtighed, bør heller ikke denne Sagens Side forbigaaes.

Endnu en ny Grund til at forfaste den ommeldte Fortolkning indeholdes det i Forbindelse med hlint Udtryk brugte „Eiendoms-Rettigheder.“ Dette Udtryks Betydning vilde, naar System-Sproget skulde lægges til Grund, blive høist usikkert og omtvisteligt. Det vilde da kunne gøres uvist, om det blot skulde sigte til det urørlige Gods, hvilket i en eminent Betydning kaldes Eiendom, eller om det skulde betegne al Slags Proprietet, (den Ret til at raade over en vis legemlig Gjenstand) være sig over rørligt eller urørligt Gods, eller om det ogsaa skal strække sig til andre Rettigheder, som Juristerne kalde *jura realia*, eller endelig om det, hvilket uden Tvivl er den naturlige Forstand, og den, hvori det maa tages, indbefatter alt, hvad der i videste Betydning regnes til Eiendom og Formue (qvæ sunt in bonis), altsaa og Contractslæren, og alt hvad der ellers i Systemerne kaldes Ret til Tingen (eller, efter den ægte romerske Terminologie *obligatio sensu activo*).

Alt bliver saaledes fuldkommen usikkert og vaklende, naar Systemsproget skal lægges til Grund i Stedet for Ordenes simple og naturlige Betydning. Følgen af sliq Indskrænkning vilde være, at de Love, som for Undersaatterne havde den høieste Grad af Interesse, de, hvorover de allerhøjest maatte ønske, gennem deres Udvalgte, at kunne meddele Landsherren deres Tanker, vilde blive undtagne fra den stænderske Raadgivning. Hvad kunde der vel og i Særdeleshed tænkes som Grund, hvorfor Provindsial-Stændernes Raad vel skulde indhentes, naar der var Tale om en Modification i de Rettigheder, som begrundes ved en særegen personlig Stand, men at de aldeles ikke skulde høres, naar det gjaldt en Forandring i de væsentligste, almindelige statsborgerlige Rettigheder? Med lignende Grund som den, hvormed man skulde kunne undtage en Lov, der ophæver eller indskrænker Trykkesfriheden, maatte

man og kunne undtage en Lov, der nedbrød de Sranfer, som frede om Borgerne mod Arrest uden lovlig Grund, eller som henlagde under Dvirigheds Afgjørelse Sager, der nu høre under Domstolene, eller som ophævede den Dffentlighed i Retspleien, som Landets Love hjemle.

At det ikke har været Hans Majestæts Willie, at htiin Bestemmelse skulde være saa snæver, saa afhængig af en kunstig Talebrug, bekræftes og ved flere Data, f. Ex. at Allerhøiøstsamme forfastede den Tillægsbestemmelse, der fra det danske Cancellies Side var bragt i Forslag, at nemlig Kongen, med Hensyn til at saadanne Omstændigheder muligen kunde indtræde, at en Lov af det omhandlede Indhold var fornøden, uden at den Tid kunde oppiebies, hvorpaa Stænderne samle sig, forbeholdt sig i slikt Tilfælde, at gjøre Undtagelse fra Regelen, dog at Loven med sine Bevæggrunde ved Stændernes første derefter følgende Forsamling skulde forelægges dem, for at de kunde fremsætte, hvad de derved havde at bemærke. Saavidt indsees, blev Hans Majestæt bevæget til at forkaste dette Tillæg, ved den Betragtning, at den Tillid, som det kongelige Tilfagn skulde opvække, vilde tabe sig ved en sliq Undtagelse og Forbeholdenbed. Men dette vilde vistnok i en ganske anden Grad skee, dersom der nu bagefter blev lagt en langt snævrere Betydning ind i samme, end den, hvori det er taget og efter Ordenes naturlige Forstand maatte tages. Det er neppe faldet en Geneste ind, at der kunde blive Spørgsmaal om en saadan Begrændsning, eller at det var muligt, at en Indskrænkning i Trykkesfriheden kunde gjøres, uden at Loven forud blev gjort til Gjenstand for Stændernes Raadgivning. Skulde dette nu skee, vilde det upaatvivelelig opvække den høieste Grad af Nedslagenbed og Mistillid til den nye Institution. Istedetfor at denne skulde knytte de Baand fastere, som forene Kongen og hans Huus med Folket, vilde den tvertimod strax forstyrre det lykkelige Forhold, hvori Kongen og Folket hidtil have staaet til hinanden, og gjøre uendelig større Skade, end alle exalterede Skribenter kunde have gjort i en lang Narrække, selv om man ikke allerede var i Besiddelse af represive Midler.

Det er vel saa, at hiint Tilfagn, naar der ei ved Fortolkning lægges en Indskrænkning ind i samme, kommer til at omfatte de allerfleste Love. Men dette er og i sin Tid blevet antaget, og navnlig er det omhandlede Udtryk med Flid og under Erkjendelse af dets store Udstrækning, sat i Stedet for det, der i den oprindelige Redaction var blevet brugt, nemlig „Forinden Vi udgive nogen Lov, der griber ind i Eiendoms-Rettighederne eller Personernes Retstilstand.“ Dette Udtryk, der kun foreløbig var blevet valgt af ængstelig Forsigtighed, for ikke at gaae videre end den Preussiske Lov, blev med Grund fundet for fremmed for det almindelige Begreb og for ubestemt, og det blev derfor ombyttet med hiint. At Tilfagnet derved fik en stor Strækning, blev ikke anseet som nogen betydelig Indvending, da Kongen, skjøndt han har bundet sig til den Form, først at indhente Stændernes Raad, dog beholder sin ubundne Myn- dighed til, efter at have modtaget dette, at beslutte, hvad han, i sin Wiisdom, finder at være det rette. Det antoges derhos, at intet kunde vindes ved fleertydige Udtryk, da Hans Majestæt dog stedse, for at ikke en Indretning, der var bestemt til at befæste Tilliden, skulde udstrøe Mistillids Sæd, maatte iagttage hiin Form med Hensyn til enhver Lov, der ikke klarligen laae uden for det i Loven benyttede Begrebs Grændser. Og hvad den Betragtning angaaer, at en Lov stundom kunde være saa paatrængende nødvendig, at den ei kunde taale Udsættelse, indtil Stænderne kom sammen, da frembød den sig endnu mere med Hensyn til de Love, der selv efter hiin indskrænkende Fortolkning ei kunde unddrages Stændernes Raadgivning, f. Ex. Sold- bestemmelse; men Hans Majestæt fandt det end ikke nødvendigt, at tage nogen Forbeholdenhed for slige paatrængende Tilfælde.

Skjøndt en Bestemmelse, der kun gjorde Indskrænkninger i Rettigheden til at udgive Dagblade, naturligviis vilde være langt mindre indgribende end en Lov, der ganske kuldkastede Trykkefriheden i dens Væsen ved at indføre Censur, skjønnes det dog ikke, at den kunde unddrages Provindsialstændernes Raadgivning. Den vilde dog lægge et nyt Baand paa den Underfaatterne ved de hidtil gjældende Love hjemlede Rettighed

til at meddele sig igjennem Pressen, og Mangen, som ikke har Stof til et særstilt Skrift, eller ikke troer gjennem et saadant at skaffe, det han har at søge, Opmærksomhed, vil klage over, at hiin Rettighed for ham i Gjerningen er tilintetgjort. Overalt maa man tilstaae, at i samme Grad, som hiin Indskrænkning kunde tjene til et Værn mod Trykkesfrihedens Misbrug, maatte den og være en Hindring for en Brug, som de hidtil gjældende Love ei forbyde. Udgiverne af slike Blade vilde og kunne beklage sig over et Afbræk i deres oeconomiske Subsistens. Netop den Omstændighed, at det kun var paa de Artikler, som indførtes i hine Blade, at et nyt Baaud blev lagt, vilde være en Grund, hvorfor Mangen, der ellers vilde have gjort et saadant Blad til sit Organ, hellere valgte en anden Bei, hvorved og bemeldte Blade vilde tabe deres Affætning.

Den Omstændighed, at enhver ny Indskrænkning i Trykkesfriheden, inden den ved Lov kan paabydes, maa forelægges de raadgivende Provindsialstænder, turde iøvrigt afgive en vigtig Grund til i det mindste for Tiden ganske at opgive samme. Vel vilde der ingenslunde møde den almindelige og levende Opposition mod en speciel Indskrænkning af den omhandlede Natur, som imod en almindelig Censurpligtighed. Det var maaskee endog muligt, at der kunde vindes, om ikke Pluralitet; saa dog et ikke ubetydeligt Stemmetal for en slig Indskrænkning. Endnu snarere lod et saadant Resultat sig vente, naar der blev forelagt Stænderne en aldeles ny Presselov, der i Henseende til Indholdet af hvad der ustraffet kunde trykkes, blev endnu mere bindende end Forordn. af 27de Septbr. 1799, men ved at formilde de deri bestemte Straffe, ved at ophæve § 16, og indskrænke §§ 17 og 19, med mere, forandrede adskilligt til Fordeel for Friheden. Men dette Foretagende vilde dog ikke være lidet betænkeligt, og i det Hele vilde uden Tvivl enhver under Omhandling bragt Indskrænkning let kunne forvolde en Misstemning, ligesom man, om den sidste Bei valgtes, dog vilde gaae med Mistanke til Sagen, og være tilbøielig til at troe, at det, der paa den ene Side blev vundet for Uttrings-friheden, var mindre end det, der paa den anden blev tabt.

Det bør iøvrigt, med særdeles Hensyn til den omventilerede spectielle Indskrænkning for Uge- og Dagblade, ikke været ubemærket, at det, der ved samme vandtes i Betyggelse mod Pressens utilbørlige Brug, maaskee ikke vilde være af den Betydning, at det var værd derfor at give Anledning til en Misstemning, som og kunde yttre sig ved andre Leiligheder; og det saa meget mindre, som denne Indskrænkning vilde fremkalde en Bestræbelse for, ad andre Veie, at faae det samme, maaskee endog med forøget Styrke og Bitterhed, kundgjort, hvortil der ei længere kunde faaes Plads i hine Blade.

II.

Jeg kan, efter gjentagen Overveielse, ingenlunde fravige min forhen yttrede Mening, at der, i Følge Anordningen 1831 § 4, ei kan udgives nogen Lov, der ophæver eller yderligere indskrænker Trykkefriheden, uden at Samme først har været forelagt de raadgivende Provindsialstænder til Overveielse. Jeg har antaget og kan fremdeles ikke andet end antage dette for en umiddelbar Følge af hiin Anordnings klare Bud; thi ved de der nævnte personlige Rettigheder kan man, saavidt jeg skjønner, hverken efter det almindelige Begreb, eller efter nogen legal eller videnskabelig Terminologie her tænke sig andet end de Rettigheder, som gaae ud paa den personlige Tilstand og Handlen, og hertil maa den de danske Undersaatter ved høitidelig Lov hjemlede Rettighed, uden foregaaende Tilladelse af nogen Embedsmand, at maatte, imod vedbørligt Ansvar og under det lovbestemte Tilsyn, benytte Pressen hensføres, ja denne Frihed optager endog, efter den almindelig herskende og ved selve Lovene bekræftede Forestilling, en sær hvi Plads blandt disse Rettigheder. Jeg er og paa det fuldkommette overbevist om, at hiin §, der udgjør saa at sige Kjærnen i den hele nye Institution, som Kongen har skjænket sit Folk, er ganske al-

mindelig saaledes opfattet; og jeg er sikker paa, at selv vore første Jurister ikke ane Muligheden af, at der kan lægges en anden og snævrere Mening ind i samme.

I mit Votum af 4de d. M. er jeg gaaet ud fra den Forudsætning, at den modsatte Mening, som under Sagens mundtlige Forhandling var bleven fremsat og udviklet, støttede sig paa det Udtryk, der var blevet brugt i den for Hertugdømmet Slesvig og Holsten under fornævnte Dato udkomne Lov, § 4, nemlig „Personen-Rechte“, der, naar det tages i sin tekniske Betydning, kun indbefatter de Rettigheder, som vedkomme den særegne personlige Stand, hvorved visse Classer af Borgere stille sig fra de andre. Men jeg har søgt at vise, hvor uantageligt det var, at Lovgiveren i et høitideligt Tilsagn, der skulde tjene til hyderligere at betrygge hans Folks Fremtid, skulde have taget Ordene i en Betydning, hvori samme ikke kunde opfattes uden af lærde Jurister, og hvorefter selv disse vilde være høist uvisse om, hvad der under samme skulde henses. Af denne saavel som de flere Grunde, der findes udviklede i bemeldte mit Votum, antager jeg, at det i den Slesvig-Holstenste Anordning brugte Udtryk ingen anden Betydning kan have end den samme, som efter mit Begreb er den eneste, som den danske kan modtage; og det er saaledes meget langt fra, at jeg skulde troe, at der var indrømmet de danske Provindsialstænder en større Virkefreds end de Slesvig-Holstenste, noget, som vistnok vilde være høist unaturligt.

Efter den skriftlige Deduction, som nu er fremkommen af den modsatte Mening, sees det imidlertid, at den ikke er bygget paa den særegne tekniske Betydning af Ordet „Personenrechte“; men at det derimod antages, at Lovgiveren, baade forsaavidt personlige Rettigheder (Personenrechte) og forsaavidt Eiendomsrettigheder nævnes, kun har havt Hensyn til Undersaatternes indbyrdes Forhold, og at saaledes de Love, hvorved disse Rettigheder maatte indskrænkes i Forhold til Staten, ligge uden for dem, der behøve at forelægges Stænderne til Raadgivning. Men en saadan Indskrænkning er med intet Ord udtalt, og at den skulde betragtes som noget, der forstod sig af sig selv, kan jeg ingen-

lunde indsee. Der er intet i hine Loves Natur, hvorfor det ikke skulde være passende derom at høre Provindsialstænderne, hvilket ligesaa lidet her som med Hensyn til andre Lovgivnings Gjenstande gjør nogen Indskrænkning i Kongens souveraine Myndighed til at beslutte, hvad han, efterat have overveiet saavel Stændernes Tankemytringer, som alt andet, hvad der hører til Sagen, i sin Wiisdom finder hensigtsmæssigt. Lvertimod kan det, med Hensyn til Love, der ikke vedkomme Forholdet mellem Mand og Mand, men paa Grund af et offentligt Diemed gjøre Indskrænkninger enten i den personlige Frihed eller i Eiendomsraadigheden, være særdeles gavnligt at erfare, hvad de af Landets forskjellige Egne udvalgte Mænd derved kunne have at bemærke. Jeg skal blot, som et Exempel, nævne den under 6te April 1832 udkomne Anordning angaaende adskilligt, Kjøbstædernes Brandvæsen vedkommende, der, for det offentlige Bedstes Skyld, har foreskrevet adskillige meget indgribende Bestemmelser angaaende Bygningsmaaden i Kjøbstæderne. Biskop har det og netop en særdeles høi Grad af Interesse for Nationen, om hine de indbyrdes Berørelser mellem det Offentlige og den Enkelte (naturligviis uden for det egentlige Statsretsforhold) vedkommende Gjenstande at have Leilighed til, gjennem sine Udvalgte, at faae sin Mening lagt for Kongens Dine, førend en Lov derom udkommer. Det er ogsaa langt fra, at deilige Love i andre Stater udelukkes fra de Forsamlings Birkfreds, hvori tilføjede Love overveies, inden de erholde Lovgiverens Sanction, at de snarere ere blevne udhævede som fortrinlige Gjenstande for sliige Forsamlings Birkfreds; og vel er vore Provindsialstænders Birkfomsheds=Grad en meget forskjellig fra den, der tilkommer de repræsentative Forsamlinger i constitutionelle Stater, men at der allerede i Institutionens Natur skulde ligge en saa nødvendig Grund til Indskrænkning i hiin Birkfomsheds Gjenstande, at en saadan endog imod Ordene skal formodes, kan jeg ikke indsee.

Men der ansøres endnu nogle særegne Grunde, hvorfor det skal være nødvendigt at give de Udtryk, hvormed Anordningen

af 28de Mai 1831 betegner Gjenstandene for de Love, som skulde forelægges Provindsialstænderne, en indskrænkende Forklaring, nemlig

- 1) at ellers Resultatet vilde blive, at alle Lovforslag først skulde forelægges Provindsialstænderne, og at saaledes de Udtryk, som netop gaae ud paa at stille en vis Klasse af Love, som hørende under Stændernes Virksomhed, fra de øvrige, vilde være hensigtsløse;
- 2) at det ligeledes vilde være hensigtsløst ved Siden af de Love, der gjøre Forandring i Eiendomsretten, at nævne dem, der gjøre Forandring i Skatter og de offentlige Byrder, saafremt alle Love, der angaae Eiendomsrettigheden, uden hin Forstjæl mellem de indbyrdes Forhold mellem Mand og Mand og Forholdet til Staten, hørte til Provindsialstændernes Raadgivning, hvorimod denne særlige Bestemmelse faaer en god Betydning, naar den betragtes som Undtagelse fra en almindelig Regel, hvorefter Stændernes Virksomhed indskrænker sig til Forhold af det førstnævnte Slags;
- 3) at, da Stænderne kun ordentligviis samles hvert andet Aar, vilde der, naar de omhandlede Ord skulde forstaaes i deres fulde Udstrækning, i Almindelighed fremkomne Stiltand i Lovgivningen i fulde 2 Aar; hvilket umulig kan være Hans Majestæts Villie.
- 4) At Anordningens § 4 er, endog bogstavelig, taget af den under 5te Juni 1823 udgivne Lov om Provindsialstænderne i de Preussiske Stater, hvilken Institution, efter Hans Majestæts Befaling i det Væsentlige skulde følges ved den, som Hs. Majestæt bejalede indført i sine Lande, og at den Preussiske Regjering, uden at høre Provindsialstænderne, havde givet en Mængde Love, som vilde indbefattes under dem, der gjøre Forandring i de personlige og Eiendomsrettigheder, saafremt dette Udtryk tages i den omfattende Betydning. Foreløbig bemærkes, at det baade med Hensyn til almindelige Fortolknings Grundsatninger og endnu mere efter den omhandlede Lovs særegne Natur, vilde være misligt, paa saa

daane indirecte Grunde, at lægge en Indskrænkning ind i det, som ellers, efter den naturlige og simple Betydning af Ordene, ligger i samme. Men desuden er der, saavidt jeg skjønner, et tilfredsstillende Svar at give paa hver enkelt af de vaabe- raabte Grunde; thi

ad 1. Der blive ikke faa Love tilbage, som ikke ind-
 befattede under dem, hvorom Provindstænderne maa høres, om end Udtrykkene „personlige og Eiendomsrettigheder“ tages i deres naturlige Forstand. Saaledes vilde endog betydelige Love om administrative Gjenstande, om Retternes Organisation, og procesuale Handlinger kunne undtages fra dem, hvorom Stænderne nødvendigviis blive at høre og de mange vigtige Anordninger, der gjennem det Slesvig-Holsten-Lauenborgske Cancellie udkom samtidig med de endelige Forordninger om Provindstændernes Indretning, vilde, selv om de endnu skulde udgives, kunne gaae Provindstænderne forbi, uden at det kunde siges at stride imod Tilfagnet i den for Hertugdømmerne udfomne Lov af 28de Mai 1831 § 4. For at forebygge Misforstaaelse maa jeg bemærke, at det ingenlunde er min Mening, at alle administrative og procesuale Love ubetinget høre til dem, der kunne undtages; thi skundom kan og ved dem Forandring gjøres i personlige eller Eiendomsrettigheder; kun er dette langt fra at være enten nødvendigt eller almindeligt. Ligeledes turde det ikke være fornødent at høre Stænderne angaaende Straffelove, forsaavidt disse ikke gjøre en forhen tilladelig Handling til Gjenstand for Forbud og Straf, men blot skjærpe, formilde eller anderledes bestemme Straffen for en allerede tilforn strafbar Handling. Jeg skal som Exempel nævne den under 4de October 1833 for Danmark udfomne Anordning, hvorved der er gjort en omfattende Forandring i Lovgivningen, angaaende de Forbrydelser, hvorved Noget angribes paa Legem og Frihed. Om end denne Forordning først skulde udkomme i den Periode, hvori Anordningen af 28de Mai 1831 § 4 maatte antages at være traadt i Kraft, saa vilde det ikke været nødvendigt derom at høre Provindstænderne. Man vilde dog vel ikke sige, at det indtil den Tid

hørte til Borgernes personlige Rettigheder, ved at tilføie Noget Dreffigen, Stoffeprygl o. s. v, ei at kunne paadrage sig større Straf end 9 Rd. Bøder, og at der saaledes var skeet Forandring i en personlig Rettighed, naar der for Fremtiden, efter Sagens Beskaffenhed kunde dicteres høiere Mulct; og ligesaa lidet, at der skete en Forandring i den personlige Uforfrænelighed derved, at Mulcten nu heller ikke ubetinget blev 9 Rd. Idermindste maatte man strække Begrebet om Forandring i personlige Rettigheder langt videre, for at kunne si, at en saadan blev gjort ved hiin Forordning, end for at finde en saadan i en Lov, der ophævede eller indskrænkede Trykkesfriheden. Iøvrigt vilde jeg ordentligviis finde det tilraadeligt ogsaa over en Lov af foransførte Slags at høre Stænderne; men her handles kun om, hvorvidt det var nødvendigt.

ad 2. Det er sædvanligt, at Beskaffningsretten i Statsconstitutioner nævnes som en egen fra den lovgivende Magt forskjellig Rettighed, og Medvirkning ved hiin første Rettigheds Udøvelse har en saadan særdeles Interesse for Nationerne, at intet er naturligere, end at de omhandlede Anordninger særlig maatte nævne Skatter, om de endog kunde ansees indbefattede under Love, der gjøre Forandring i Eiendomsretten. Det vilde neppe ellers blevet Undersaatterne ganske klart, at de og for Fremtiden kunde gjøre Regning paa, at ingen Forandring i Skattelovene vilde kunne foregaae, uden at der først blev givet dem Leilighed til, gjennem deres Udvalgte, derover at blive hørte. Allermindst kunde man vel si, at en Lov, der ophævede eller nedsatte en Skat, indbefattedes under dem, der gjøre Forandring i Undersaatternes Eiendomsret, men ogsaa saadanne Love ere ved de tilføiede Udtryk „Skatter og de offentlige Byrder“ blevne indbefattede under dem, hvorom Stænderne bør høres. De blive sølgelig under ingen Forudsætning overflødige. Men i intet Tilfælde turde man være bespøiet til, blot for at frie Lovgivningen for den Anse, ved hine Ord at have sagt noget overflødig, at bortforklare, hvad der tydelig ligger i de nærmest foregaaende Ord.

ad 3. Dersom Lovgiveren skulde finde det nødvendigt,

at udgive en ny Lov inden Stændernes Forsamling, i Overeensstemmelse med den almindelige Regel, kan finde Sted, saa kunne de, som § 7 udtrykkelig viser, sammenfalde til en overordentlig Tid. Iøvrigt erkjender jeg, at der kunne indtræde Tilfælde, hvor end ikke en overordentlig Sammenkaldelse af Stænderne uden Ulempe kunde oppebies, og jeg vilde derfor endnu ønske, at den fra det danske Cancellies Side foreslaaede Forbeholdenhed havde vundet allerhøieste Bisald; og skjøndt det vil være ubehageligt at maatte bringe nogen nærmere Bestemmelse i hiin Lov under Omhandling, skulde jeg dog holde det for nødvendigt, at Hans Majestæt ved Stændernes første Forsamling forelagde en Anordning, som indeholder, at § 4 er at forstaae med en saadan Forbeholdenhed som meldt. Der vilde maaffee ikke møde nogen stor Opposition herimod, idetmindste vist ingen almindelig, og om det end skete, burde den alligevel udgaae. Men ved den omhandlede indskrænkende Forklaring af Udtrykkene „personlige eller Eiendoms Rettigheder“ vilde den ovennævnte Ulempe ikke blive afhjulpen; thi der gives Love, som netop lettelig kunde behøve en Forandring, der ei taalte hiin Opsættelse, men som dog, under ingen Forudsætning, kunde nægtes at høre til dem, hvorom Stænderne maa høres. Herpaa kunne Tololovenene tjene til Exempel.

ad 4. I hvad Forhold end den ved Forordningen af 28de Mai 1831 indførte Institution staaer til den lige Institution, som 8 Aar tidligere blev indført i de preussiske Stater, saa maae dog Kongens Undersaatter i hiin Anordning kunne læse sig til, hvad det var, Landsfaderen skjænkede dem, og de maae ikke have Behov, for at forstaae deres Konges i sig klare Ord, at studere de Preussiske Anordninger eller den Preussiske Praxis. Kongen har aldrig henviist sine Undersaatter til de Preussiske Anordninger, det er kun vedkommende Collegier, som det blev paalagt, at lægge dem til Grund for deres Arbejder. Men jeg er heller ingenlunde vis paa, at den omhandlede Indskrænkning virkelig er antaget i den Preussiske Praxis, og i selve Anordningen kan jeg aldeles ikke finde den. Foruden at alt, hvad jeg i mit forrige Votum har anført om at den

Slesvig-Holstenſke Anordnings Forſtaaelſe i eet og alt paſſer ſig paa den Preuſſiſke, kan jeg endnu ikke andet end i den Preuſſiſke Anordnings Historie finde en ny Grund for, at den ingenlunde har taget det Udtryk „Personen=Rechte“ i den ſæregne techniſke i ſig yderſt vaekende og uſikre Betydning, ſom det har i Systemerne. Det forekommer mig uantageligt, at Forordningen af 5te Juni 1823, ſom for en Deel fuldbyrdede den allerede ved Forordningen af 22de Mai 1815 høitidelig forkyndte repræſentative Forfatning, ſom Kongen af Preuſſen vilde give ſine Lande til Pant paa ſin Tillid til Folket, ſkulde blot ved at bruge det Udtryk „Personen=Rechte“, i Stedet for det i ſidſtmeldte Forordning brugte „personlige og Eiendomsrettigheder“, væſentlig have forandret og indſtrænket den Virkefreds, ſom ved Forordningen 1815 var anviiſt ſaavel Provindſſialſtænderne ſom de tilkommende Rigſſtænder; og det uagtet Forordningen 1823, der var det første Produkt af den ved Forordning 1815 befalede Commiſſions Virksomhed, ganſke har Udſeende af en partiel Fuldbyrdelſe af den derved allerede kundgjorte Beſlutning. Hvad de anførte Exempler angaaer paa Love, ſom i de Preuſſiſke Stater ere givne uden Raadſpørelſe med Stænderne, ſaa ſynes de deels at indeholde ganſke locale Beſtemmelſer, deels netop at være af et ſaadant Indhold, at de, efter den foregaaende Udvikling ikke kunne henføres til dem, der gjøre Forandring i personlige eller Eiendomsrettigheder. Forſaavidt det i Særdeleſhed er anført, at der ogſaa er udkommet Beſtemmelſer, der indeholde Modificationer i Cenſuren, ſaa finder jeg det aldeles i ſin Orden. Foruden at Kongen af Preuſſen, i en ſaa ſtor Deel af ſine Stater, er bunden ved Forbundsdagens Beſlutninger, hvis Fuldbyrdelſe ei kan underkaſtes Provindſſialſtændernes Raadgivning, ſaa fandt der ved Provindſſialſtændernes Indførelſe Cenſur Sted i alle Preuſſiſke Lande. Ingen Preuſſiſk Undersaat havde ſaaledes nogen Ret til at faae andet trykt, end hvad Staten, gjennem ſine Embedsmænd, fandt at kunne tilſtede; og ligesom diſſe Embedsmænds Udøvelſe af deres Embeder alene ſtaaer under Regjeringens Bedømmelſe, ſaaledes maa denne naturligtviſ

og være bespøjet til at give dem Regler angaaende deres Fremgangsmaade i hiin Embedsgjernings Udførelse. I hvad Form disse Instruxer end ere givne, saa ere de dog i deres Væsen ikke Lovgivnings- men mere Regjerings-Acter. Saaledes vilde jeg heller ikke have mindste Tvivl om, at en saadan Instruction, som i Følge Kongelig Resolution blev givet under 25de April 1833 med Hensyn til den Censur, som allerede domfældte Forfattere her i Riget ere underkastede, endnu kunde gives uden derom at indlede nogen Forhandling med Stænderne. Men en ganske anden Sag vilde det være med en Lov, der betog eller indskrænkede den lovhjemlede Ret, som enhver dansk Undersaat, der ei er i det nylig nævnte Tilfælde, har til at lade trykke, hvad han for Loven kan forsvare

Jøvrigt maa jeg tilstaae, at jeg ikke har nogen Samling af de senere Preussiske Anordninger for mig, og at jeg derfor ei kan have nogen bestemt Mening om, hvorvidt ikke dog Loven af 5te Juni 1823 i flere Preussiske Stater maatte være anvendt i en indskrænket Betydning, hvilket jeg i alt Fald ei kunne tillægge nogen Vægt her i Landet.

Jeg skal endnu bemærke, at, uagtet den Lov, som for Diebliffet er bragt i Forslag, ikke i sig er af saa megen Betydning, saa er dog Spørgsmaalet, forsaavidt der handles om at udgive den, uden at indhente Provindstalsstændernes Raad, aldeles det samme som om en almindelig Censur skulde indføres, thi de Grunde, der gjøres gjældende til Fordeel for den Mening at Stænderne ei herom behøve at høres, vilde medføre, at der, uden denne Form, kunde gives en Lov, som aldeles affkaffede Trykkesfriheden og indførte Censur. Derfor er jeg overbevist om, at en saadan Lov, der mulig, om den blev forelagt Stænderne, ei vilde finde nogen almindelig Opposition, vilde gjøre et dybt Indtryk, naar den udkom uden at Stænderne bleve hørte, idet Enhver da vilde indsee, at efter det Princip, som derfor laae til Grund, ligesaavel Censurens Indførelse kunde paabydes udenat der blev givet Stænderne Leilighed til derom at ytre Mening.

Til Slutning kan jeg ei tilbageholde den Bemærkning, at

jeg ingenlunde har opstillet det som en almindelig Sætning, at i sig hensigtsmæssige Forholdsregler skulle opgives, blot fordi Opposition fra Stændernes Side kan forudsces. Naar jeg derimod med Hensyn til den omventilerede Bestemmelse at binde Udgiverne af Dags- og Ugeblade til et Privilegium og til de Indskrænkninger som i et saadant maatte blive foreskrevne, har yttret, at denne Forholdsregel maaskee heller maatte, idetmindste for Tiden opgives end bringes for Stænderne ved disses første Forsamling, saa er denne Tvivl grundet paa en saadan Lovbestemmelses særegne Beskaffenhed, og jeg har i den Henseende anført, at det, der ved samme vilde vindes i Betryggelse mod Pressens utilbørlige Brug maaskee ikke vilde staae i Forhold til den ugunstige Indflydelse, som den let kunde have paa Stemningen ved den første Forsamling. Jeg tilføier, at jeg senere er blevet bestrøket i den Overbeviisning, at hiin Bestemmelse, der i sit Væsen vilde blive en Censur paa Dags- og Ugeblade vilde møde — — — —

*

*

*

Som allerede bemærket oven Side 524 mangle her nogle Ord, hvilket hidrører fra, at en liden Stump af mit Manuscript er forkommet. Det er mig iøvrigt ikke vanskeligt at gætte Indholdet deraf. Det maa nemlig have bestaaet i en Henviisning til den levende Bevægelse, som til hiin Tid var bleven foranlediget ved Røgtet om en paatænkt Indskrænkning i Trykkesfriheden. Min Betænkning er uden Tvivl skreven i den sidste Deel af Februar Maaned kort førend den bekjendte Trykkesfriheds Petition blev indleveret i Kongens Borgemag. Jeg har dog neppe udtryffeligt nævnet, at en saadan var i Gjære, men dette var til den Tid saa fundbart, at det vilde have været fært, aldeles ikke at hentyde til dette talende Beviis paa det Indtryk, som den omhandlede Forholdsregel maatte gjøre. Det titmeldte Stykke af dansk Maanedskrift Side 279—280 indeholder, at der vare 9 ansæete Mænd i forskjellige Stillinger, der indbøde til Underskrifter paa det Kjøbenhavnske Bønnskrift,

og at Tallet af de samlede Underkrifter var 572, hvorhos det hedder, at Schouws Arbejdstue i hine Dage var omdannet til et Expeditionsbureau. Det kunde saaledes ikke seile, at Enhver, der ikke var aldeles fremmed for, hvad der foregik i Staden, maatte faae at høre om denne Berøggelse. Den var iøvrigt ikke aldeles indskrænket til Hovedstaden, men ogsaa fra Roeskilde, Helsingør, Naffov og enkelte Landdistricter i Volland indkom Bønkrifter af lige Indhold, forsynede med ikke ganske faa Underkrifter for en stor Deel af Embedsmænd, men ogsaa af enkelte andre anseete Mænd. Herom meldes Intet hos Clausen, men Oplysning derom kan findes i Kjøbenhavns-posten for 1835 S. 203, 205—208, 223, 227. Naar man lægger Mærke ikke blot til Underkrifternes Tal men og til Underkrifternes Stillinger, saa seer man, hvor langt det har været fra, at Stemningen i den Tid var saa forkuet af den saakaldte Absolutisme, som den titnævnte Forfatter saa gjerne vil fremstille den. Saaledes fandtes paa det Kjøbenhavnske Bønkrift ikke mindre end 27 Professorer ved Universitetet, 12 Geistlige, 10 Advokater i Lands-Overretten, 6 Høiesterets-Advocater, 82 collegiale Embedsmænd, 55 Officierer (hvoriblandt iøvrigt den langt overveiende Deel hørte til Søetaten), medens der kun var 27 Haandrærkere. Jeg tør tilføie, at ikke nogen af alle hine Embedsmænd har maattet lide nogen Tilsidefættelse for dette Stridts Skyld; kun fik de deri deeltagende Officierer, i alt Fald de, der hørte til Landetaten, en Tilrettevisning*), hvilket ikke var upassende, medens den saaledes iagttagne Forskjel mellem militære og civile Embedsmænd endog betegnede, at en saadan Fremtræden ikke var de sidstnævnte Embedsmænd for-

*) Det blev sagt, at hiin Forholdsregel ikke blev anvendt paa Sø-officiererne, hvilke iøvrigt i meget større Tal havde deeltaget. Dette forekommer mig dog noget synderligt, og jeg er tilbøielig til at troe, at en eller anden Forskjel i Formen har seranlediget hiint Sagn. Der er, saavidt jeg veed, aldeles Intet blevet offentlig meddeelt om hine Tilrettevisninger.

meent. Det er isvrigt og dem, som vare indblevede i hiin Tid, og navnlig den titnævnte Forfatter ellers bekendt, at der allerede da i det sidste Decennium var blandt vore Videnskabsmænd, i Særdeleshed af Embedsstanden, opkommen en livlig Stræben efter at bringe de Brøst, som der fandtes i Statens Indretninger, for Dagen (see dette Skrifts I B. S. 270—273). Gi heller er hiin Forkuelse at spore i Maaden, hvorpaa Stænderne allerede strax traadte frem, ligesom man heller ikke ellers mærkede til Samme (sevnfør 3 B. S. 243—245). Vel vare de frimodige Forfattere især i Begyndelsen af foransførte Tidsrum ikke altid uden Frygt for, at de kunde paadrage dem Ubehageligheder, eller at der kunde blive sat Skranker for den Frihed, hvoraf de betjente sig, og at sliq Frygt ikke ganske var forsvunden, da oftmeldte Bønnskrift blev udgivet, viser dette selv. Men af dette fremgaaer tillige, at Frygten ikke var saa stærk, eller saa udbredt, at jo mangfoldige Embedsmænd netop af dem, som kunde have størst Anledning til at troe, at det vilde blive taget dem ilde op, og deriblandt mange, der allerede paa Grund af deres personlige Følelser hoist ugerne vilde gjøre noget, som kunde være Kongen misshageligt, tillode sig at tage Deel i dette Foretagende.

Iøvrigt har man i mine her meddeelte Bota et yderligere Beviis paa den Udholdenhed, hvormed jeg ved alle forefaldende Leiligheder forsøgte at værne om Danmarks Trykkesfrihed (jfr. Fortalen S. XVIII—XIX og det der Paaberaabte). Hvilken Andeel mine Bestræbelser have havt i, at den Fare bortfaldt, hvormed man i Begyndelsen af 1835 troede at denne Frihed blev truet, er jeg ikke istand til at sige. Der var i sin Tid udenfor den Commite, hvori Sagen blev forhandlet, ikke et Menneffe, som jeg gjorde bekendt med foransførte mine Udarbejdelser, paa den nær, der affrev samme, og for at bevare alt i den døbeste Hemmelighed, formaaede jeg en mig særdeles hengiven paalidelig Mand, til hvis Forretningssteds Afkrievning ingenlunde hørte, til af Gudhed for mig, at paatage sig denne Uleilighed. Efterat jeg havde afgivet den under Nr. 2 meddeelte Betænkning, fandt aldeles ingen videre Forhandling Sted.

Da det for Bedømmelsen af min Virken i denne Sag maa være aldeles ligegyldigt, hvad der ved samme blev udrettet, og det desuden maaffee om en ikke fjern Tid snarere vil betragtes som et Ansvar end som en Fortjeneste den Gang at have holdt paa Trykkesfriheden, saa kan jeg for min egen Skyld Intet have imod, om man i den Trykkesfriheds-Petition, der indkom, inden Sagen i ovennævnte Committee blev sluttet, og i den alene vilde søge Ursagen til, at det ikke skeete, som man havde befrygtet. Men dette vilde dog være en skjæv Opfatning af vor hele daværende Tilstand, og føre til en urigtig Bedømmelse af Regjeringen i dens Heelhed og i Særdeleshed af den ædle Konge. Det er i sig begribeligt og derhos noksom bekjendt, at denne betragtede dette Foretagende med Uvillie, og Frederik den Sjette var ikke saa let at skræmme, at han skulde have tilbageholdt et paatænkt Regjeringskridt, fordi enkelte Undersaatter, hvoriblandt vistnok adskillige særdeles agtværdige Mænd, havde fundet for godt paa en saa usædvanlig Maade at træde advarende frem derimod. Stillingen var heller ingenlunde af en saadan Natur, at dette Foretagende kunde have indjaget selv en mindre bestemt Konge Frygt. Det tabte derhos endog i den Betydning, det ellers kunde have havt, derved, at Bønnskriftets Overbringere ikke havde forlangt personlig Fremtræden for Kongen, men indskrænket sig til at aflevere det i Forgemakket, noget som til hiin Tid af dem, der vare særdeles stemte mod de Paagjældende, idelig blev paaberaabt som et Beviis paa en vis Forsagthed hos disse. Paa den anden Side maatte derimod det indgivne Bønnskrift have til Følge, at det kostede Kongen større Overvindelse at orgive den paatænkte Forholdsregel, end om Sagen var gaaet sin sædvanlige Gang. Men det stod sig en heel Deel anderledes med denne, end man i Almindelighed forestiller sig. Kongen havde vel tænkt paa at tilveiebringe stærkere Stranker for en Bearbejdelse af den offentlige Mening, hvoraf han befrygtede Farer, men det var dog meget langt fra, at han endnu var kommen til en saadan Beslutning. Sagen havde tvertimod adskillige Trin at gaae, inden den blev moden til en Beslutning. Den var end ikke kommen for det Collegium, hvorfra den maatte

foredrages ham, men var kun blevet underkastet en fortrolig Raadsfærelse gjennem enkelte Mænd. Kongen vilde ikke i noget Tilfælde have besluttet sig for den Forholdsregel, der var sat under Spørgsmaal, førend Grunde og Modgrunde paa behørig Maade vare ham foredragne i hans geheime Statsraad, hvilket vilde være tilfaldet mig. Jeg tør nu troe, at, dersom Sagen var kommen til yderligere Forhandling, saa vilde netop Indholdet af de her meddelte Udarbejdelser have været vel stiftet til at gjøre Virkning paa Kongen. Det vilde uden tvivl være blevet denne indlysende, at det netop efter Danmarks særdeles Stilling maatte i høi Grad have lammet Folkets Udgang til at bringe Feilgreb og Misbrug paa de høiere eller lavere Trin af den offentlige Bestyrelse for Kongens Dine, naar nogen Regjeringsmyndighed fik Hals og Haand over, hvad en Borger maatte lade trykke. Hertil kom, at Kongen selv, ligesom den Tid, da han, som Kronprinds, var traadt i Regjeringens Spids, havde været Trykkefrihedens Støtte, at dens Gjenfødsel ikke uden Føie beregnedes fra hiin Tid, og at han deraf havde indhøstet Folkets taknemmelige Anerkjendelse. Det maatte saaledes have faldet ham tungt at tage denne Frihed tilbage. Men hvad jeg fremfor Alt vilde have støttet paa, er, at Kongen paa ingen Maade vilde have tilladt sig noget Brud paa det Tilfald, som han ved Anordningen af 28de Mai 1831 § 4 havde givet sit Folk, og om han end ved den Maade, hvorpaa enkelte af hans betroede Mænd havde forestillet ham Sagen, foreløbig var bleven bragt paa den Tanke, at den omspurgte Indskrænkning i Trykkefriheden mulig ikke kunde ansees som indbefattet under de Lovforandringer, hvorom han havde lovet først at høre sine Stænder, saa kunde jeg dog ikke have sønderlig Tvivl om, at de af mig udviklede Grunde vilde have ført ham til en anden Overbeviisning. Det gav mig allerede en temmelig Grad af Sikkerhed, at den Mening, jeg foreskættede, laae i Ordene naturlige Betydning, medens den modsatte maatte søge at gjøre sig gjældende ved Hjælp af Skolelærdom og ved at ty til System-Terminologi og et fremmed Lands Lovgivning og Praxis som Fortolkningsmiddel for det Ord, Kongen havde

givet sit Folk. Men jeg havde derhos, saavidt jeg skjønnede, klarligen viist, at alle de Grunde af det Slags som den lærde og skarpsindige Jurist, der i denne Sagens Deel var min egentlige Modpart, havde paaberaabt sig, vilde være uholdbare, endog naar man lod det Standpunct gjælde, hvorfra han var gaaet ud. Jeg gjorde derfor endog Regning paa, at selv han og de Mænd, som stode med ham, vilde ved Sagens yderligere Overveelse være komne til den Erkjendelse, at en saadan Fortklarings Rigtighed i intet Tilfælde var saa soleklar, at det kunde gaae an ved en Leilighed som denne at gjøre den gjældende. Jeg antog og, at jeg i alt Fald, naar Sagen var kommen til formelig Behandling deels i Cancelliet, deels i Statsraadet, ingenkunde vilde være bleven ved at staae ene. Men hvad der var mig fuldkommen viist, var, at Kongen, naar han fandt Berettigelsen tvivlsom, ikke vilde gaae ind paa uden foregaaende Raadsjorsel med Stænderne at give en Lov af det omhandlede Indhold. Blandt den forevige Konges Menneſte- og Konge=Dyder var en af de meest fremragende den, at han altid bøiede sig for Retten, hvor meget den end kunde træde i Veien for det, han ellers var tilbøielig til at sætte igjennem. Jeg har havt flere Leiligheder til at erfare, at Kongen gjorde dette, stundom med et Slags vœbliffelig Uvillie, navnlig naar han meente, at det dog ei var andet end juridisk Epidſfindighed, der laae til Grund for det, de Retslærde opstillede (iffr. dette Skrifts 3 B. S. 376 og det der Paaberaabte). I det omspurgte Tilfælde maatte min Stilling have været meget heldigere, thi her kunde Kongen ikke andet end erkjende, at jeg i alt Fald ikke var den, der havde taget juridisk Epidſfindighed i Tjeneste. Jeg tør alisaa antage, at det indgivne Bønſkrift ikke vilde have været nødvendigt for at forebygge den Forholdsregel, hvorimod man vilde væрге sig, og paa den anden Side finder jeg det sandsynligt, at, hvis der ikke inden Regjeringens Skjød vare fremkomne gyldige Grunde imod denne Forholdsregel, da vilde ikke hiint Skridt have bragt Kongen til at lade den fare. Derimod kan jeg heel vel tænke mig, at Petitionen har bidraget til at overbevise Kongen og

hans Raadgivere om, at der ingen Overdrivelse var i, hvad jeg havde udtalt om det Indtryk, som det vilde gjøre, om Kongen, navnlig uden først at raadsføre sig med Stænderne, vilde ophæve eller lamme Trykkesfriheden. Det kan saaledes vel være, at det var bemeldte Bønnskrift, der bevirkede, at den hele Sag saa hurtigt gik tilbage. Isærdeleshed finder jeg det rimeligt, at den gav Anledning til den Straadød, Sagen døde. Kongen vilde, som begribeligt, og som hans Svar yderligere viser, ikke gjøre Petitionairerne Rede for, hvorvidt der virkelig havde været nogen Tanke om det Skridt, til hvis Forebyggelse de, i Anledning af et omløbende Rygte, havde sat sig i Bevægelse, eller ikke. Ligesom han stedse, naar han efter nyere Overveielse fandt sig bevæget til at give efter, pleiede at gjøre det saa stille som muligt, saaledes kunde han i Særdeleshed ikke ville, at bemeldte Sag, der hidtil kun havde været Gjenstand for en fortløbig Forhandling, saa hemmelig som sjelden en Sag holdes her i Landet, skulde ved formelig Behandling i Cancelliet og derefter i Statsraadet mulig faae en Kundbarhed, der kunde have forarsaget vedvarende Spænding og fortrædelige og falske Rygter. Kongen har derfor, dog vistnok først efterat have gjort sig saa meget bekjendt med Forhandlingerne, at han fandt sig bevæget til at lade Sagen fare, besluttet aldeles at standse dens Gang, til hvilken Beslutning han dog neppe endnu var kommen, da han afgav sit Svar. Jeg blev ikke kaldet til at ytre mig herover, og det maatte af flere Aarsager være mig særdeles behageligt, at Sagen fik det Udfald, for hvilket jeg havde taget Ordet, uden at jeg behøvede yderligere at forsægte min Mening. Jeg har nogen Formodning om, at den i Fortalen S. XXVIII nævnte Minister ogsaa har nogen Fortjeneste af den Naade, hvorpaa bemeldte Sag blev afgjort.

Den, som vil udeilige sig med at gjenvemlæse mine her meddeelte Bemærkninger, vil, om han end intet erindrer af hiin Tids offentlige Uttringer saavel i som udenfor Stænderne, faae et levende Billede om det Forhold, hvori jeg da stod til den Deel af mine Medborgere, af hvis Ekjød, der siden har udviklet sig et saa hadefuldt Sind mod mig. Og dog har jeg

aldrig, det tør jeg med Tryghed paastaae, nogenfinde fornægtet de Grundsætninger, hvortil jeg da bekiendte mig, jeg har tværtimod stedsse raft Haanden til deres videre Udvikling og Gjennemførelse indenfor retfærdige og fornuftige Grændser, men det er fra den anden Side, at man har spændt Buen høiere og høiere, og ikke villet finde sig i Noget, der ikke vilde gjøre fælles Sag i med Storm at erobre enhver Frihed. Maaſtee iøvrigt En eller Anden i min Fremstilling af Trykkesfrihedens Værd vil savne den Begeistring, hvormed man pleier at omtale denne Frihed som et ubetinget Gode. Forsaaavidt har jeg kun at henholde mig til dette Skrifts I B. S. 62—63, der viser, hvorledes jeg vel allerede fra min tidlige Ungdom var kommet til en klar Overbeviisning om, at Trykkesfriheden var af største Vigtighed for den menneskelige og borgerlige Udvikling, og at den derhos, paa Grund af de dybe Rødder, den havde slaaet her i Landet, her maatte have en forhøiet Vigtighed, men at jeg ogsaa allerede da har erkjendt, at denne Frihed dog, langt fra at være et ublandet Gode, er underkastet forargelige og fordærlige Misbrug, mod hvilke Lovene bør frede. Herved er jeg stedsse bleven, navnlig i de her meddeelte Betænkninger, hvortil jeg dog med større Skarphed og Styrke har beviist, at en liberal indrettet Censur ingenlunde kunde erstatte de danske Borgere Savnet af Trykkesfrihed. Man vil og let kunne indsee, at de sædvanlige høie Talemaader i alt Fald ikke vilde have været paa deres Sted ved den omhandlede Leilighed, men der kun maatte have virket mod deres Hensigt. Mulig vil man og bemærke, at det kun er i et indskrænket Omfang, jeg her har taget mig af Trykkesfriheden, idet jeg alene har talt for dens Bedligerholdelse inden for de Grændser, som Forordn. af 27de Septbr. 1799 og senere. Anordninger havde sat for samme, uden engang at andrage paa de ikke faa eller ubetydelige Forandringer i den daværende Trykkesfrihedstilstand, hvis Tilraadelighed jeg selv erkjender og stedsse har erkjendt. Men det vilde have været reen Uforstand, om jeg under en Forhandling som efter Kongens Billie var indledet om Trykkesfrihedens Indskrænkning, vilde, ved aldeles at fraraade denne, endog have

bragt Udvidelser i Forslag. Iøvrigt har jeg dog givet Antydninger om adskillige Ændringer, som de gjældende Anordninger kunde behøve i Retning af større Frihed, og hvorom der ved en anden Leilighed kunde blive Tale.

Det omtalte Bønsskrift gif heller ikke et Haarsbred videre, end jeg var gaaet i de her meddeelte Betænkninger. Underfriverne bønssaldt ikke om andet end, at Folket maatte beholde den Frihed, som det allerede havde havt i mere end et halvt Hundrede Aar. De tilsvøiede end ikke den sjærneste Antydning af Dnske om, at den maatte blive udvidet eller befriet for noget af de samme paalagte Baand. Forsaavidt kan det synes, at de endog vare nøisommere, end jeg havde været. Jeg tvivler imidlertid ikke paa, at de virkelig have havt Dnsker i en saadan Retning. Men det havde ikke været vel betænkt, om de ved denne Leilighed vare traadte frem med slige Dnsker. De erkjendte, at Friheden, saaledes som Borgerne allerede besad den, var et Gode, under hvis Beskyttelse alle gode Kræfter havde faaet en glædelig Udvikling, og ved hvis mandige men sindige Benyttelse det saaledes Erhvervede kunde blive ved at sfride frem. At bevare dette Gode mod en Fare, hvorfor de meente, at det var udsat, laae dem saaledes paa Hjerte, at de besluttede sig til hiin overordentlige Fremgangsmaade. Men i det samme Dieblik, de frygtede for, at Kongen var betænkt paa at indskrænke hiin Frihed, endog at bede om en større Frihed, vilde hverken have været klogt eller pafsende. Dog Hr. Prof. Clausen, der selv deeltog i at samle Underfkrifter til dette Bønsskrift, synes nu at undsee sig ved „den bønssaldende Ydmygheds Tone i dette Aestykke“ der „har Tidsalderens Præg“ (l. c. Side 280). Jeg forstaaer dog sandelig ikke, i hvilken anden Tone de Paa-gjældende kunde frembære deres Anliggende for Kongen end en bedende; og man skal ikke i Bønsskriftet finde enten Smigrerier eller noget Spor af overdreven Ydmyghed. Saafremt man vil gjøre det til Maalestof for hiin Tids Tone i Henvendelser til Kongen, kommer det til at tage sig heelt vel ud ved Siden af vor Tids, ligesom jeg i det Hele tør paaftaae, at en upartist Sammenligning ogsaa med Hensyn til værdig Frimodighed maa

udfalde til dens Fordeel. Bønskriftet indeholder en aaben tillidsfuld Udtalelse til en elsket Konge i et Anliggende, som laae Underskriverne alvorlig paa Hjerte, og det er fri for al Eminke og alt Kunstleri. Jeg er overbevist om, at Schouw, der saaledes har forfattet dette Bønskrift, har ladet sig lede af sit ærlige Hjerte og sin sunde Følelse, uden at have behøvet at raadspøre sig med Klogskabens Fordringer. Men desuagtet eller maaskee juist derfor er det blevet saa heldigt affattet, at den bedst overveiende Klogskab ikke vilde have været istand til at gjøre det bedre. Saafremt dets Forfatter vilde have lagt det an paa at give sit Arbejde et levende Præg af Kjæthed og Kløgt, ja vel endog deri vilde have indblandet spydige og halvtruende Udtalelser, saa vilde det ligesaa lidet have vundet saa mange gode Borgeres Bisald, som om det havde været indhyllet i vammelt Smigreri eller søgt Ordbram. Nu fik det almindelig Anerkjendelse af dem, der nærede hjertelige Ønsker for en fremstridende Udvikling, og selv de af disse, der fandt noget Anstødeligt og Misligt i selve Foretagendet, bleve dog ganske eller nogenlunde forsonede dermed paa Grund af den smukke Mand, hvori det var udført. Enhver saae, at det ikke var for at gjøre Øystig, ei heller af Mangel paa Tillid og Hengivenhed mod Kongen, hine Mænd saaledes vare traadte frem, men at de havde været drevne af en dybtfølt, skjont utidig, Angest for, at Kongen kunde lade sig bestemme til et Skridt, som baade vilde være til hans og til Landets Skade. Dersom Bønskriftet havde været affattet i en anden Mand, vilde Kongen visstelig heller ikke efter noget over et halvt Aars Forløb have viist Schouw den særdeles Tillid at vælge ham til Universitetets Deputerede i Stænderne, ligesom jeg, forudsat at det alligevel vilde have faldet i min Lod at skulle gjøre Forslag dertil, ikke skulde have tænkt paa ham. Den Ærlighed og Jevnbed, hvormed Schouw havde røgtet sit slibrige Hverv, havde derimod gjort et godt Indtryk paa den ærlige og jevne Konge, og han kunde derfor glemme, at Manden for ikke længe siden havde staaet i Epidisen for et Foretagende, der var ham misshageligt. I Sandhed det

forekommer mig, at dette Valg var ligesaa ærende for Kongen som for Schouw (ifr. Fortale S. XXVI—XXVIII). Saaledes blev det ogsaa til hiin Tid betragtet, og det virkede vist nok til den gode Stemning, som man i det Hele fandt saavel i de første Stænderforsamlinger, som i de senere, navnlig i dem, der foresaldt i Frederik den Sjettes Dage. Det vilde have klædet den titmeldte Forfatter vel, om han havde villet erkjende dette smukke Træk af Frederik den Sjette, istedetfor at gotte sig med at forfriske Grindringen om en uheldig Vending i dennes Svar til det omhandlede Bønsskrift (see Dansk Maanedsskrift l. c. S. 280).

Man vil uden Tvivl finde det paafaldende, at de Forhandlinger, hvorom nærværende Anhang giver Underretning, dreiede sig om i Danmark at indføre en Pressetilstand, der lignede den, som man havde faaet i Hertugdømmerne. Der vil vistnok være Mungen, som deri strax seer et Beviis paa, at en slesvig-holstenst Aand rørte sig i Regjeringen, medens han, efter sine forudfattede Meninger, tillige maa falde i et Slags Forundring over just ved denne Leilighed at see mig paa den modsatte Side. Men, ligesom bemeldte Omstændighed allerede er bemærket i dette Skrifts 2det Bind S. 266, saaledes indeholder det strax foran fra Side 261 Fremhævede haandgribelige Beviser for, at det ingenlunde var fra Hertugdømmerne Ønsket om den danske Pressefriheds Indskrænkning kom. Jeg skal her endnu tilføie, at, efterat de slesvigste Stænder havde faaet Afslag paa deres i 1836 indgivne Andragende om igjen at komme i Besiddelse af den ældre Pressefrihed, som de antog urettelig at være bleven Slesvigerne betagen af Regjeringsmyndighederne, kom dette Forslag atter frem i Stænderforsamlingen for 1838. P. H. Lorenzen var og da Forslagsstilleren, og denne hørte endnu til de ivrigste Slesvig-Holstenere, hvorpaa han i 1838 endog gav stærkere Prøver end i 1836 (sevnfør Fortalen Side XLV). Han udhævede i Særdelshed den Undertrykkelse, som Blade i denne Retning vare underkastede, og hvorunder han selv havde været

lidende*). De samme Mænd, der fortrinsviis havde taget sig af Lorenzens Andragende i 1836, talte og for det nu fornyede. Falk, der dengang havde været Ordfører, var nu Forsamlingens Præsident, men i denne Egenkab udtalte han sig under den indledende Behandling med stor Styrke for Sagen og yttrede blandt andet, at den nærværende Tilstand var bedrøvelig og leed af Vilkaarlighed, ligesom han og lagde særdeles Bægt paa Lorenzens personlige Klager. Det blev med stor Stemmesleerhed vedtaget, at der atter skulde nedsættes et Udvalg. Imidlertid blev Sagen ikke siden fremmet, men dette var Tilfældet med mange andre Sager, ligesom det heller ikke er utroligt, at de, der meest interesserede sig for dette Anliggende, fandt det tjenligere for denne Gang at lade det beroe ved den Stemning for samme, som Stænderne paa ny havde udtalt, end at bringe det til, at disse strax gjentog den nylig saa bestemt aflaaede Petition og derved fremkalde et nyt Afslag.

Naar Høyp i 1835 som Medlem af den oftmeldte Committee af alle Kræfter understøttede den Mening, at der i Stænderlovgivningen intet var i Veien for her i Riget at indføre det omhandlede Værn mod Pressens Misbrug, saa kunde dette ingenlunde hidledes af Føielighed for den i Hertugdømmerne herskende Tænkemaade. Som vi have seet, havde denne, i det mindste i Slesvig, en ganske modsat Retning, hvilket uden Tvivl og vilde have viist sig i Holsteen, dersom ikke Forholdet til det tydske Forbund havde været i Veien for der at petitionere

*) See Slesvigsk Stændertidende for 1838, den danske Text Side 320—326. Ved denne Leilighed maa jeg bemærke, at den i 2det Bind S. 262 omtalte Artikel, som jeg tillagde „Kjøbenhavnsposten“, efter hvad jeg nu ved Estershyn har erfaret egentlig havde hjemme i „Fædrelandet,“ (see dette Blad for 1836 No. 1041) medens den dog og med Bevidnelse af ubetinget Bifald meget ubjærlig var gjengivet i det førnævnte Blad (No. 276). Artiklen selv var mig iøvrigt i levende Erindring, ligesom jeg heller ikke tvivlede om, hvem Forfatteren var.

om Censurfrihed. Jeg har og i 2det Bind Side 274—275 samlet nogle Kjendsgjerninger, der klarlig vise, hvor langt Høyp var fra at ynke eller yndes af det egentlig slesvig-holstenske Parti; og det vilde være let at tilføie flere saadanne. Men hvad der baade i den her omhandlede Sag, og i adskillige andre vigtige Anliggender, der vare under vor fælles Overveielse, gjorde, at der var en Deel Uovereensstemmelse mellem os, medens derimod min Præsident næsten altid sluttede sig til ham, var at han var mig vel doctrinair og noget rigelig bureaukratisk findet. Dette være dog sagt uden mindste Hensigt til at nedsette denne Aføde, til hvem jeg, alle slige Uovereensstemmelser uagtet, stedse vedligeholdt et personligt venstabeligt Forhold. Han var en kundskabsrig Retslærd, en dygtig og nidkær Forretningsmand, ligesom han og var en Kongen og den danske Stat troe hengiven Mand, der aldrig bøiede sig til at begunstige de Statsdele, som han ved Fødsel og tidligere Livsforhold stod nærmest, paa den øvrige Stats Beføstning, men kun ønskede at vedligeholde og nærmere udvikle den Retstilstand, hvorved det Hele og alle Statens enkelte Dele vilde finde sig vel, noget hvori alle, der den Tid havde nogen Indflydelse paa disse Anliggender, samstemmede. Naar han var tilbøielig til at tilegne Regjeringsmyndigheden mere og den dømmende mindre end jeg, (hvorpaa de jsamtidig med Stænderne indførte nye Indretninger i Hertugdømmerne afgive flere Vidnesbyrd, medens det er med Uret, naar man i en senere spændt Tid deri har villet finde Indrømmelser til Slesvig-holsteinsmen), saa var det useilbar, fordi det var hans Overbeviisning at Ret og Orden derved bedst betryggedes. Det var og tildeels en Følge af de Forhold, hvori han var indblevet, inden han blev kaldet til Kjøbenhavn, at Trykkesfriheden ikke for ham havde den Betydning, som de Danske tillagde den. Under hele Behandlingen af forommeldte Sag i de Slesvigiske Stænder for 1836 fremgaaer det og, at hans Opfatning af de i Hertugdømmerne gjældende Presseforhold for en Deel hidrørte fra den Forening af Regjeringsmagt og dømmende Myndighed, der indtil 1834 havde fundet Sted i Overretterne, og hvilke

Myndigheder ved den i bemeldte Aar foregaaede Forandring ikke bleve saa reent stulte fra hinanden, som de ere det her i Riget, medens Forhandlingerne vise, at Falck adskilte disse to Forretningsgrene, navnlig med Hensyn til Trykkefrihedsfager, ganske paa den her erkjendte Maade. Hvad Frederik den Sjette selv angaaer, da har jeg i 2det Bind S. 265 forklaret de meget hæderlige Marsager, som havde vaft hans Uvillie mod en Deel af Dagspressen, ligesom vi og her have seet, at han var villig til at opgive det yderligere Værn mod denne, hvorpaa han havde tænkt, saasnart han blev tilbørlig oplyst om, at den gjældende Retsorden var til Hindrer derfor.

Man vil maastee endvidere støde sig over den Omstændighed, hvormed jeg er gaaet de Grunde imøde, som man deels fra tydsk Retsstalebrug, deels fra Preussisk Regjeringspraxis havde hentet for en indskrænkende Fortolkning af det Kongelige Tilsagn i Anordningen af 28de Mai 1831 § 4. Det var og i Sandhed noget ret uhyggeligt for mig, og jeg har ikke forsømt at vise, at Grunde af saadant Slags i intet Tilfælde burde kunne gjøres gjældende mod det, der, efter Ordnes naturlige Betydning, indeholdtes i hiint Tilsagn. Men med Hensyn til Sagens Vigtighed og de betydende Mænd, som jeg havde imod mig, vilde det uden Tvivl have været uforparligt, om jeg ikke tillige havde benyttet de øvrige Grunde, der godtgjorde hiin Fortolknings Uholdbarhed. Jeg kunde heller ikke misfjende, at de paaberaabte Fortolkningsmidler, efter Sagens særdeles Bestaffenhed, dog ikke vare saa aabenbar uberettigede, som det efter en almindelig Betragtning kunde synes. Det omhandlede Kongelige Tilsagn var nemlig fælles for Danmark og for Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen, og maatte nødvendigviis forstaaes eens for alle disse forskjellige Statsdele. Saafremt der virkelig havde ligget en anden Mening i den under bemeldte 28de Mai 1831 for Hertugdømmerne i det tydske Sprog udfomne almindelige Lov om de bebudede Provindsialstænder § 4 end den, der kunde udbringes af samme § i den tilsvarende Forordning for Danmark, vilde der uden Tvivl endog kunde have været reist Paastand, om at den først-

nævnte burde gjøre Udslag. Foruden at det var de Høfsteenſke Forhold, der havde foranlediget Stændernes Indførelse ogsaa i de øvrige Statsdele (ſee 2det Bind Side 225), havde Sagens ſærdeles Gang medført, at bemeldte tydſke Forordning havde et Slags Udførelſe til at betragtes ſom Originalen. Som man allerede kan ſee af mit Skrift: For den danſke Stats Opretholdelse Side 32 (ſfr. Side 34 og 35*), havde jeg og med mig Fleerheden af det danſke Cancellie, ſkjøndt vi til Opfyldelse af det Kongelige Reſcript 13de Januar 1831 ſtrax havde lagt Haand paa at udarbejde en Anordning angaaende Provindſtillændernes Indførelſe, hvilken og ved en Foreſtilling af 19de Mai næſtefter blev Kongen tilſtillet, dog ingenlunde andraget paa, at en ſaadan ſtrax ſkulde faae Kongelig Sanction, hvorimod man anſaae det uomgængeligt nødvendigt, deels at en Sammentrædelse mellem begge Cancellier maatte gaae forud, deels at Udkaſtet med ſærdeles Henſyn til en Mængde i Foreſtillingen omhandlede Gjenſtande førſt burde underkaſtes en Prøvelse af kyndige Mænd fra de forſkjellige Provindſer. Man havde ſølgelig ikke været betænkt paa nogen ſaadan foreløbig Anordning ſom den, der udkom under 28de Mai 1831. Imidlertid blev, paa Forſlag af det Sleſvigholſtenſke Cancellie, hiin Lov for Hertugdømmerne vedtaget i det geheime Statsraad, i hvilket Præſidenten for det danſke Cancellie iøvrigt havde Sæde, med Tilføining, at en tilſvarende for Danmark nu ſkulde udarbejdes. I Følge denne Afgjørelſe maatte den danſke Anordning være ſom den tydſke, og der kunde nu ei være Tale uden om Reſolutionsforandringer og enkelte andre Forandringer, ſom bleve begrundede ved Forholdenes Forſkjellighed. Jeg har iøvrigt i de meddeelte Betænkninger ſøgt at godtgjøre, at der dog i intet Tilfælde kunde være nogen Berettigelse til for Danmarks Bedkommende at give det omhandlede Kongelige Tilſagn en ind-

*) I det jeg ved denne Leilighed efterlæſte de ovennævnte Steder, bemærkede jeg, at der Side 34, Linie 8 har indſneget ſig den Feil at der ſtaaer „Stænderne“ iſtedetfor „de ſammenkaldte Mænd.“

frænkende Fortolkning, ligesom jeg heller ingeniunde har rørt noget ved de Omstændigheder, som kunde ansøres for at give den slesvigholstenste en forøget Vægt. Men jeg turde dog ikke saa ganske stole paa, at min Mening i saa Henseende vilde blive den gjældende, og maatte derfor finde mig opfordret til at vise, at der heller ikke med Rette kunde lægges en saadan Indfrænkning, som omspurgt, ind i de Udtryk, der vare brugte i den for Hertugdømmerne givne. Da fremdeles Forholdet til den Preussiske Stænderindretning, hvortil bemeldte Rescript havde henviist Cancellierne, var blevet paaberaabt til Styrke for den Fortolkning, man vilde lægge ind i oftmeldte Kongelige Tilsagn, saa var det vistnok aldeles hensigtsmæssigt, at jeg, foruden de almindelige Grunde, der talte mod et saadant Fortolkningsmiddel's Gyldighed, udviklede de historiske Grunde, som viste, at den Preussiske Stænderlov heller ikke kunde forstaaes paa hiin indfrænkende Maade, og derhos godtgjorde, at Presseforholdenes Forskjellighed i de Preussiske Lande og i Danmark medførte, at den almindelige Regels Anvendelse paa disse Forhold kunde blive forskjellig. (Se oven Side 535—536).

Det sees iøvrigt af de ovenstaaende Meddelelser, at der og fra andre Steder var (i 1835) en Deel Usikkerhed angaaende Omfanget af det Kongelige Tilsagn. Naar jeg har søgt at vise, at der var adskillige andre Arter af Love, der med større Føie kunde udelukkes fra dette Tilsagn, end den, som da var under Spørgsmaal, saa har mit Niemed kun været desto fuldkomnere at overvinde den Grund, som man søgte i den Betragtning, at hiint Tilsagn dog ikke kunde forstaaes om alle Love. Men det var langt fra mig at tiltraade de øvrige omhandlede Loves Undtagelse fra Raadsførel med Stænderne, medens jeg heller ikke troede, at der var nogen Tilbøielighed til at undtage dem. Siden gav det sig uden videre, at saa godt som alt, hvad der nogenlunde kunde egne sig til Betegnelse af Lov, blev forelagt Stænderne, og der kan vist ingen Klage føres over, at man ikke deri gik vidt nok. Man erfarer og af bemeldte Meddelelser, at man til hiin Tid ikke var paa det Rene, om hvorvidt provisoriske Love kunde

gives uden først at forelægges Stænderne (S. 537). Senere har det viist sig, at Marsagen, hvorfor det danske Cancellies Forslag om en udtrykkelig Forbeholdenhed til at give slike Love ikke var gaaet igjennem, ei laae deri, at Lovgivningen ingen saadan Berettigelse tillagde sig, men tværtimod deri, at denne fandtes saa aabenbar grundet i en indvortes Nødvendighed at den ei behøvede at udtales. Det har ligeledes viist sig, at dette fra Stændernes Side blev anerkjendt, saa at der ingen Vanskelighed i saa Henseende opstod, og det saa meget mindre som Regjeringen i Stændertiden gjorde et særdeles indskrænket Brug af hine Love, hvilke derimod under vor nærværende Forfatning ere benyttede i et ganske overordentligt Omfang, saa at endog Rigsraadets Sammensætning, forsaavidt den er fremkommen ved Valg, alene hviler paa en foreløbig Valglov (2den October 1855). Det kan nu ikke have nogen Interesse at udvikle de særegne Grunde, der netop kunde opvække Tvivl om slike Loves Forhold til raadgivende Stænder.

De her meddeelte Aftstykker have som flere af de Æmner, hvormed jeg i dette Skrift har befattet mig, ført mig en Deel videre i at belyse ældre Forhold og bekjæmpe urigtige Forestillinger om vor ældre Regjering, navnlig og om min egen Virken, end jeg her fra først af havde tænkt mig. Erfaring har, og det netop i den nyeste Tid tildeels paa en temmelig overraskende Maade, viist mig, at det kan behøves.

Naar jeg saavel i de her meddeelte Bemærkninger som i Fortalen og i flere af de Leiligheds skrifter, som jeg i de senere Aar har udgivet, er traadt noget skarper frem mod Personligheder, mod hvilke jeg paa Grund af ældre Forhold ugjerne vilde træde saaledes frem, saa hidrører ogsaa dette fra den Erkjendelse, som de senere Tiders Vilkaar have fremkaldt eller styrket.

Anhang B.

Medens jeg var i Begreb med omsider at afflutte den lange Fortale og ligeledes var saa godt som færdig med det nu under Littr. A meddeelte Anhang, mødte der en Omstændighed, som har foranlediget mig til endnu at tilføie et nyt. I et lidet Skrift, som Hr. Nathanson i Aarets Begyndelse har udgivet under Titel „Børsoperationerne og Coursens Gang fornemmelig fra 1807 til 1814“, har denne Forfatter med en mærkelig seierlig Mine angrebet nogle Partier af dette Værk og deri endog indvævet de laveste Antydninger om mine Hensigter. Fra først af havde jeg ikke fundet det nødvendigt eller passende at ændse et Angreb, der heelt igjennem vidner om, at Forfatteren enten ikke har villet eller ikke har kunnet forstaae det, han forsøger at gjendrive. Men det varede ikke længe, førend jeg saae, at Dagbladet, der ellers lader haant om, hvad der kommer fra bemeldte Forfatter, dog med begge Hænder greb alt, hvad denne havde sammendynget for at nedværdige mig og tillige med mig den Regjering, hvis Sag man forudsatte, at jeg i formeldte Dele af mit Skrift har villet føre, og udhævede saavel det Fortjenstlige i de Foretagender, til hvis Forsvar og Priis Nathanson nu atter var traadt frem, som og den Djærvhed og Dygtighed, hvormed denne havde bragt Sandheden for Dagen. Dette foranledigede mig til atter at kaste Diet paa det Nathansonske Skrift, som jeg foreløbigen ikke havde villet uleilige mig med at gjennemlæse, og derved blev det mig klart, hvorledes det var indrettet paa at vinde den Deel af Pressen, som hidtil har stødt ham

fra sig. Jeg skulde nu vistnok ikke misunde de hidtil fjendtlige Magter enten den Ære eller den Styrke, som de kunde faae ved at slaae sig sammen. Hertil er der iøvrigt heller ikke nogen synderlig Udsigt, da der intet Spor er til, at det ældre og mere betydende Blad, hvorefter Dagbladet har dannet sig, vil gjøre sælles Sag med det i at tage sig hiint Nathansonske Skrift til Indtægt, noget, som jeg heller ikke let kunde formode. Men det er faldet mig ind, at Man, hvis jeg forholdt mig taus ved Nathansons Skrift, kunde faae en Slags Berettigelse til at møde min i Fortale S. XVI gjentagne Udrækning ved en Henviisning til bemeldte Skrift. Dette har, i Forbindelse med adskillige Uttringer, som jeg i Anledning af det har hørt, bestemt mig til at forandre mit oprindelige Forsæt.

Jeg kan ikke være i Tvivl om, at jeg maa lade den største Deel ligge af de Urigtigheder og skjæve Slutninger, hvoraf Hr. Nathansons Skrift vrimler, men jeg er derfor dog i nogen Forlegenhed med, hvad jeg af det saa overflødige Stof skal medtage. Vistnok bør jeg kun holde mig til enkelte Punkter, hvori dets Natur ret er fremspringende, men hvorvidt jeg deri bør gaae, kan dog, med særdeles Hensyn til vor nuværende Læseverdens Bestaenhed, i det Enkelte være noget tvivlsomt. Først og fremmest maae jeg imidlertid udhæve, at det er en haandgribelig Misforstaaelse, naar Forfatteren mener, at jeg ved den Fremstilling og Bedømmelse, som dette fjerde Bind S. 7—26 indeholder af den Coursstyrelse, der i en Deel af 1811 og 1812 var overladt hans afdøde Ven, D. A. Meyer, har søgt at vælte Skylden for vort forstyrrede Pengevæsen fra Finantsministeren over paa Meyer. Min hele Fremstilling af vor sørgelige Finantsstilstand under den i 1807 udbrudte Krig gaaer fra først til sidst ud paa, at den dybe Nødværdigelse, som de Pengefedler, der udgjorde det almindelige Omsætningsmiddel i de da forenede Kongeriger, bleve underkastede, nærmest og fornemmelig hidførtes derved, at disse ufunderede Sedler, der allerede forud vare tilstede i en større Mængde end den, der ved Omsætningerne kunde holdes i fuld Værdie, under

denne lange affræstende Krig, i et stedsse stigende Omfang bleve benyttede til at bære de uhyre Byrder, den førte med sig, noget, som jeg allerede i meget ældre Arbejder eftertryffeligt havde udtalt og nøiagtigt beviist. De Coursoperationer, som af Meyer bleve udførte i det femte Krigsjaar, træde ogsaa først frem i denne fjerde Deel af nærværende Værk som en enkelt af de Forholdsregler, hvortil Regjeringen omsider greb, efterat de naturligere og med alle deres Misligheder dog mere anbefalelige Hjælpemidler, hvilke jeg foran omstændelig havde gennemgaaet, saa godt som vare udtømte. Der kunde saaledes paa ingen Maade være Tale om, deri at søge en Hovedkilde til Landets Ulykker. Dette havde jeg ogsaa allerede i 3die Bind S. 267 udtryffeligt udtalt. Jeg har desuden ved at omhandle de ikke ubetydelige finantstille Dpoffrelser, der, netop efter Nathansons Meddelelser, vare forbundne med hine iøvrigt fra andre Sider forkastelige Forholdsregler, bestemt udhævet, at Man vilde gjøre Uret, hvis Man vilde tilgive disse Dpoffrelser Skylden for den store finantielle Læmhed, som saa synlig traadte frem i Midten af 1812, og hvorved den Omvæltning i Kongerigernes og Hertugdømmernes Pengevæsen, der foregik i Begyndelsen af 1813 viste sig som nødvendig. Dette har jeg netop gjort, fordi jeg frygtede for, at de fremstillede Forhold kunde bringe Læserne til at tillægge den Meyerste Coursstyrrelse en større Andeel i vor Ulykke, end den havde, og for desto sikkrere at opnaae dette Formaals tilsviende jeg, at Finantserne allerede forhen vare komne til en saadan Yderlighed i Udtømmelsen af de saa Hjælpemidler, der endnu vare dem levne, at man dog ei havde undgaaet hiin Catastrophe (S. 19—20).

Jeg har saaledes ikke kunnet tænke paa at kaste den Skyld, der maatte hvile paa Datidens Finantsbestyrelse, over paa de Meyerste Coursoperationer. Jeg har tvertimod fundet, at disse udgjøre en Episode i den Tids Regjering, der selv nok saa meget som nogen anden Deel i Samme kunde give Stof til Bebreidelser imod Finantsministeren, ja jeg havde endog erfaret, at den mere end noget andet havde virket til

at nære en bitter Stemning mod ham. Jeg formaaer ikke at sætte mig ind i den Tankegang, hvorefter dadlende Domme over den Meyer'ske Coursstyrelse skulde tjene til at retfærdiggjøre Regjeringen, men det er mig klart, at hvad man end i den Anledning vil dømme om Meyer personlig (og med Undtagelse af hans Lovtaler Nathanson veed jeg Ingen, der har bedømt hans Udfærd mildere end jeg), saa kunde dog Regjeringen, der havde betroet ham hint vigtige Anliggende og understøttet ham i dets Gjennemførelse, ikke gaae frie for Dadelen. Kongen havde endog paa en særdeles eftertryffelig Maade tilkjendegivet Meyer sit Velbehag med hans hele Udførelse af dette Hverv, Noget, som Nathanson ved enhver Leilighed har trukket frem, hvad han og har gjort i dette nye Skrift (S. 57). Medens det saaledes i sig selv er utænkligt, at en dadlende Bedømmelse af de omhandlede Forholdsregler kan gaae ud paa at retfærdiggjøre Regjeringen, har jeg ogsaa eftertryffelig og gjentagne Gange fremstillet det som en Hovedbrøst ved den Tid's Regjering, at Statens vigtigste og navnlig dens finantzielle Anliggender bestyredes gennem Cabinettet, uden at Finantsministeren eller Finantskollegiet fik den Indflydelse paa disse, som en Finantsbestyrelse bør have, ligesom der den Tid slet ikke var Tale om Sagerne's Behandling i et Statsraad (Side 8—9, 25—26). Dette er imidlertid uden Tvivl i min hele Udvikling det som meest er Hr. Nathanson en Torn i Dinene, thi hans Yndlingstanke er, at Finantserne netop derved vare komne i Folks Hænder, der forstode sig bedre derpaa end det Bernstorff-Schimmelmann-Reventlow'ske Ministerium (see hans sidste Skrift Side 5 og 9). Det er iøvrigt vel nærmest den daværende Finantsminister, af hvem jeg skal have villet tage mig, ved i 1856 at yttre mig over de af Meyer i 1811—1812 udførte Coursoperationer. Det synes at være hans Mening, at det er af Hengivenhed for denne forlængst afdøde Mand, jeg ikke blot skal have gjort Meyer blodig Uret, men endog givet Frederik den 6te til Priis. Jeg skal noget længere nede komme til at berøre det ganske underlige Spil af Forestillinger og Lidenskaber, hvorved Forfatteren synes at være

bragt til at tiltroe mig et saadant Sindelag. Her skal jeg blot bemærke, at jeg ikke har tænkt mig, at Schimmelmann ved det af mig Anførte vilde staae aldeles retfærdiggjort for de omhandlede forærvelige Coursoperationer. Det kan nemlig ikke uden Tviv siges, at han ikke burde være blevet paa sin Post, naar der ikke indrømmedes ham fornøden Myndighed og Indflydelse paa de derunder hørende Forretninger; og det var netop i den Tid, hvori Meyers Coursstyrelse fremkaldte Utilfredshed hos mange af Statens bedste Mænd, ganske almindeligt dermed at forbinde streng Dadel over Finantsministeren, der ikke med behørig Kraft havde holdt en saadan skadelig Indvirkning borte. Jeg kunde heller ikke andet end erkjende den Grundsætning, hvorfra denne Dadel gik ud, men de daværende Forhold vare saa vanskelige og forviklede, og den hele Stats- og Finantsbestyrelse indhyllet i et saadant Mørke, at jeg ikke var ganske i det Rene med mig selv med Hensyn til denne Grundsætnings Anvendelse i det givne Tilfælde; og jeg kunde desuden ikke finde noget Kald til at udtale noget imod den ædle Alder, der i sit Liv havde maattet døie nok af ubillige Domme. Jeg har saaledes ikke yttret nogen udtryffeligg Mening i foransførte Retning, men dog vil den agtsomme Læser af et Sted, S. 25, hvorover Hr. Nathanson har ført en særligg Anke, og som jeg strax kommer til, see, at jeg just ikke antager, at Schimmelmann var fri for at have viist nogen Svaghed ved denne Leilighed.

Hr. Nathanson havde i sine gjentagne Fremstillinger af Meyers Coursoperationer paaberaabt sig, at det uheldigg Udfald, som han maa erkjende, at Meyers Coursoperationer omsider fik, blev hidført derved, at andre bag deenes Rygg kjøbte Banko til høiere Priser, end de han havde sat derpaa, og at sliigg Opkjøb endog fandt Sted fra Bankfontoiress Side. Han er herved gaaet ud fra den Forudsætning, at Meyer var bestalter Bankregent, hos hvem Enhver havde at søgg, hvad han behøvede af dette Betalingsmiddel, og da vilde erhøld det for den ansatte moderate Priis, forsaavidt han kunde paa en Maade, som fandtes tilfredsstillende, godtgjøre at han havde et virkeligg og gavnliigg Brug derfor, men uden at han, hvis han

ei var saa lykkelig, maatte understaae sig til at kjøbe det til den Priis, hvortil det andetsteds var at faae. Idet jeg har yttret mig over det Unaturlige i denne Fordring og i den Harm, Nathanson endog efter mere end 30 Aars Forløb, følte mod dem, der saaledes havde søgt at hjælpe sig selv, maatte jeg og i Særdeleshed finde det underligt, at Bankkontoiret, altsaa selve Finantserne, havde andetsteds maattet søge Banko til høiere Priis, end den, hvortil det Staten tilhørende Bankoforraad gjennem Meyer blev udsolgt. I Anledning deraf nævnte jeg nogle særlige Hensyn, paa Grund af hvilke den godmodige Finantsminister kan have fundet sig heri, naar det Banko eller hvilkenfomhelst lignende Valuta, der behøvedes til udenlandske Betalinger, andetsteds var at faae for en under de daværende Forhold i sig rimelig Priis. Dette skal nu være en jammerlig Undskyldning for, at Finantsministeren har overtraadt Kongens Befaling og ført Meyer bag Lyset (S. 57). Ja naar det først var givet, at der i dette Bankokjøb var nogen saadan Synd, saa stod jeg rigtig nok til Skamme med hiin Undskyldning. Men denne Betingelse er ei tilstede. Hr. Nathanson mener, at det i Følge det til Finantsministeren udfærdigede Rescript af 25de September 1811 om Optagelsen af det tvungne Laan i Banko, som Meyer fik under sin Raadighed, lige frem var forbudt, at Bankkontoiret nogenstunde søgte de fornødne Fonds paa Børsen. Dette Rescript, der er aftrykt i Hr. Nathansons Piece S. 52—55, men som ogsaa forhen fandtes paa de Steder, til hvilke jeg Side 4 har henviist, angiver det nu rigtignok som et Formaal for bemeldte Laan, at Bankkontoiret skulde sættes ud af den Nødvendighed at søge de fornødne Fonds paa Børsen. Men deri ligger ikke, at det skulde være utilledeligt at søge det Betalingsmiddel, som Finantserne behøvede enten paa Børsen eller andetsteds, hvis det i sin Tid viste sig, at det ikke kunde afgives af det opkjøbte Forraad, hvilket iøvrigt ved Siden af den Brug, Bankkontoiret havde for Samme, tillige skulde tjene til „at understøtte reelle Handlende med de Summer, der maatte udfordres til at dække deres Gjæld og deres Bankomsætninger.“ Den paaberaabte Deel af Rescriptet indeholdt

hverken et Løfte fra Kongens Side eller et Bud til Finantsministeren, men kun et Dusk, en Forventning, som Finantsbestyrelsen vistnok saavidt muligt maatte have for Die, men som dog maatte vige, naar og saavidt det blev nødvendigt, for at Finantserne kunde gjøre Udveie til forestaaende Betalinger. Ligesom nu hiin Forventning ikke kunde retfærdiggjøre en ellers ikke nødvendig Standsning i de Bankkontoiret paahvilende Betalinger, saaledes vise endog de af Nathanson Side 56—57 meddeelte Oplysninger om Bankkontoirets Fornødenheder, at Ingen, der var indviet i Forholdene, har kunnet gaae vidt i en saadan Forventning. Hr. Nathanson synes vel at ville give Sagen det Udseende, som om Meyer ikke, da han indlod sig i det omhandlede Foretagende har havt Kundskab eller Tanke om hine store Fornødenheder. Men efter den Forbindelse, hvori han stod med Cabinettet paa den ene Side og med Børsen paa den anden, er det ikke troligt, at han har været uvidende om de mange Forpligtelser, der deels allerede, da det tvungne Laan stiftedes, hvilede paa Bankkontoiret, deels efterhaanden maatte inden lang Tid paaløbe (S. 56). Naarlig kunne disse Bankkontoirets Fornødenheder ikke have været fremmede for Cabinettssecretairen, der til hine Tider netop arbejdede meget i Finantsager og var velbekjendt med de dertil hørende Forhold i deres Enkeltheder; hans Fortrolige kunne derfor heller ikke vel tænkes at have været ubekjendt med bemeldte Fornødenheder. En sand Urimelighed er det, at Finantsministeren ved slikt Bankkjøb skulde have ført Kongen bag Lyset. Det er jo ikke muligt andet end at han maatte bringe alle slige Handler og den dermed forbundne Udgift for Kongen, der deels personlig deels ved sin høit betroede Cabinettssecretair, til hvem atter Meyer stod paa en saa fortrolig Fod, derom maatte blive underrettet. Rescriptet er iøvrigt ikke udsærdiget af Finantsministeren, men gennem Cabinettet udgaaet til ham; og det er af indre Grunde klart, at det heller ikke kan være conciperet af ham, eller af nogen af de Mænd, som han stundom benyttede til skriftlig at bearbejde hans Tanker. Den heftige Tone, hvori det i dets Indledning gaaer løs paa de Børsbesøgende, som Coursens uheldige Stand tilskrives, viser tydelig hen til den samme Kilde,

hvorfra de oven Side 68—69 og 3die Bind Side 506—507 omhandlede med flere i lignende Aand udstedte Befalinger i 1811 og 1812 hidrøre. Forsaavidt altsaa Nogen vilde mene, at Rescriptet dog er saaledes udfærdiget, at det let kunde udtydes i den Mening, som Hr. Nathanson vil lægge deri, saa vilde Utydeligheden dog ikke være Finantsministeren særlig at tilskrive. Men jeg kan aldeles ikke indrømme, at enten Meyer eller nogen Anden i den Kreds, hvorom her er Tale, har kunnet troe, at Kongen har villet paadrage Finantserne hiin usædvanlige og besværende ja plat urimelige Indskrænkning, der aldeles ikke laae i Rescriptets Indhold.

Man har, som bemærket, ingen anden Dplysning om de Omstændigheder, der skulde begrunde den bittre Klage, Nathanson fører over Finantsministeren, end den Førstnævntes egne Meddelelser. Denne Forfatter, der i mange Aar er vedblevet til sin og Sines Forherligelse at bringe fornævnte Anliggende, der ellers vilde være begravet i dyb Laushed, frem for Almeenheden, har befundet sig i en heldig Stilling ved den fuldkomne Mangel, der var og er paa andre Kilder til Kundskab om Sagen. Og naar man uden videre lader alt gjælde, hvad han har givet som historisk Kjendsgjerning, ja endog lader det være uændset, at hans Meddelelser stedse, efterhaanden som man er rykket længere bort fra den Tid, hvori Begivenhederne foregik, ere blevne mere og mere nærgaaende mod den daværende Finantsminister, saa er dette vistnok Mere, end han kunde gjøre Fordring paa. Men dette er ham dog ikke nok, han vil ikke taale nogen Prøvelse af den Dpfatning og Bedømmelse, som han har knyttet til sine historiske Meddelelser, og vist nok er det, at han just ikke vinder meget ved, at man tager Stoffet, som han har givet det, naar man tillader sig lidt Kritik over den Anvendelse, han gjør af Samme (jevnsfor S. 8). Iøvrigt vil det let sees, at mine oven berørte Dtringer alene ere brugte for at tilbagevise Hr. Nathansons Anke over den Behandling, Meyer har lidt af Finantsministeren. De have paa ingen Maade, saaledes som Hr. Nathanson har antaget, havt til Hensigt enten at retfærdiggjøre eller endog

kun at undskylde Grev Schimmelmanni Forhold til Staten. Det er heller ikke vanstelig at sjonne, at min Udtalelse om den „godmodige Finantsminister“ tvertimod peger paa, at denne turde have drevet Godmodigheden for vidt, ved at finde sig i et saadant Forhold til Meyer, som det, hvoraf Hr. Nathanson har givet et saa paafaldende Træk til Priis. Jeg tør ivrigt ikke paastaae, at jeg har truffet den rette og fulde Forklaring af den paafaldende Omstændighed, som Hr. Nathanson har berettet. Jeg har alene villet vise, at denne ikke indeholder noget, som kan hjemle Hr. Nathansons Sigtelse mod Grev Schimmelmann. Det kan være, at der, naar man var ret inde i dette meget mørke Parti af vor Cours- og Finants-Historie, vilde være noget mere træffende og for afdøde Grev Schimmelmann mere fyldestgjørende at sige om Sagen, ligesom det og paa den anden Side ikke er umuligt, at der i dette hele Anliggende kan være mere at udsætte paa denne end der findes hjemlet ved det, der er kommet til offentlig Kundskab. Jeg har alene kunnet tage Sagen saaledes, som den foreligger efter det tarvelige Stof, Hr. Nathanson, der har bragt den for Publicum, har leveret til dens Belysning.

Hr. Nathanson mener, at, naar jeg havde havt noget at udsætte paa Meyers Coursstyrrelse i Aarene 1811—1812, saa burde jeg være kommet frem dermed i 1815, da jeg udgav mine Betragtninger over Danmarks daværende Pengevæsen eller dog i de senere Arbejder, som jeg i Henhold dertil har leveret, efterat han havde belyst Sagen ved at udgive Meyers Levnet. Han tilføier, at jeg maa have fundet en sliq Critik over Meyers Foretagender vovelig, saalænge Frederik den 6te levede, paa hvem Critiken maatte falde, og at Begivenhederne desuden den Tid laae saa nær, at det havde været meget let at tilintetgjøre mit Angreb. Han ytrer endvidere, at man dengang foretrak et middelbart Angreb gennem Jødefeidelitteraturen, i hvis Spidse man stillede Thomas Haarup, om hvem det siges, at han lod sig forlede af en Clique, der stod bag ham, og som aldrig kunde undertrykke sin Harm over, at en gammel Jøde havde havt

Mod til at arbejde mod de uhenigtsmæssige og skadelige Foretagender under den Schimmelmannske Finantsbestyrelse. Hermed forbinder han endnu den Ytring, at man næsten skulde fristes til at troe, at jeg ikke endnu er aldeles frigjort for lignende Fordomme, men at der var noget, der har ligget mig tungt paa Hjerte, og som nu havde givet sig Luft (S. 3—4).

Den uhyre Forvirring i Begreber og Grindringer, der viser sig paa dette Sted, gjør, at jeg ikke skal paatale de skammelige Formodninger om mit Sind og mine Hensigter, som han i Forbindelse dermed har udflettet. Kun beklager jeg, at jeg, ved at saare hans hovmodige Indbildninger, har bragt ham i en saadan Sindstilstand, at han tilfidsætter den simpleste Mennefeforstand, og har ladet sig henrive til ærefornærmende Sigtelser, som han, saasnart Sindet igjen kommer i Ro, maa fortryde.

Det vilde øiensynlig have været baade uforstandigt og i flere Maader utilbørligt, om jeg i mit ovennævnte Skrift havde villet indlade mig paa de forkeerte Forholdsregler, der i 1811 og 1812 bleve anvendte for at holde Coursen paa et Standpunkt, der ikke svarede til de virkelige Forhold. Dette vilde have ligget ganske udenfor Skriftets Formaal. Jeg gif deri ud fra den Tilstand, hvori Bengevæsenet var kommet paa den Tid, da Regjeringen foretog den indgribende Forandring, der indeholdtes i Forordningen af 5te Januar 1813. Jeg søgte at igodtgjøre, hvorledes denne Forordning, der medførte en Omvæltning i Mit og Dit af et næsten revolutionairt Udseende, var under hiin Tilstand blevet en uundgaelig Nødvendighed, og i Forbindelse dermed belyste jeg de Grundsætninger, hvorefter de mange ved den Leilighed opstaaede vigtige og vanskelige Opgaver vare blevne løste, samt udviklede de Udsigter, der vare til omstøer, skjøndt gjennem mange Trængsler, at komme til en god og sikker Ordning af det i saa høi Grad forstyrrede Bengevæsen. Det laae aldeles udenfor min Hensigt at udbrede mig over alle de enkelte Forholdsregler, der havde havt en medvirkende Indflydelse paa den flette Tilstand, hvori Bengevæsenet var kommet, hvilke desuden for en stor Deel

vare mig lidet bekjendte. Kun de Grundfeil i vort ældre Bengevæsen, hvorfra denne uheldige Tilstand havde sin Oprindelse, hørte hjemme i mine Betragtninger, og disse søgte jeg ret at sætte i et klart Lys for at fremkalde en levende Overbeviisning om Nødvendigheden af for evig at forlade den Vej, der havde bragt os i en saadan Fordærvelse, og derimod stadig holde fast ved den os anviste nye og bedre Vej, saa fuld af Trængsler som den i lang Tid kunde blive. Det kunde saaledes aldrig falde mig ind at røre ved enkelte i det nævnte Tidrum brugte Forholdsregler, der vel kunde have bidraget noget til at gjøre ondt værre, men dog kun vare som Draaber i det store Hav og desuden ikke kunde komme igjen, saalænge man holdt over det, der var det nye Bengevæsens Grundlov, hvilket jeg paa det alvorligste indsfjærpede. Men Forfatteren har ogsaa ganske Ret i, at den Bedømmelse af bemeldte Forholdsregler, hvormed jeg er fremkommen i 1856, vilde i Frederik den 6tes Tid have været anstødelig for denne. Saafremt jeg ellers til hiin Tid kunde have havt noget Dnsse for at udbrede mig over dette Unliggende, saa maatte jeg dog af Hensyn til denne min ædle Herre og Konge og til den betydbende Post, hvorpaa han havde sat mig, have holdt det tilbage. Hvorvidt jeg, som Hr. Nathanson mener, derved vilde have vovet noget, var et Spørgsmaal, der saaledes ikke kunde falde mig ind. Der var desuden ogsaa en anden Betragtning, der gjorde, at jeg ikke i den Tid, som efter Hr. Nathanson skulde have været den rette, kunde have indladt mig paa et saadant Foretagende. Jeg vilde nemlig derved ogsaa have handlet imod en god Borgers Pligter. Det Had mod Jøderne, der var fremspiret under Bengevæsenets dybe Nedværdigelse og havde faaet saa rig Næring ved Meyers Virksomhed i 1811—1812, ulmede nemlig endnu i Sindene, hvorpaa 1819 gav os saa beklagelige Beviser. Det vilde selvfølgelig, endog uden Hensyn til min Embedsstilling, have været høist uforsvarligt, om jeg vilde have gjort noget, hvorved den slumrende Gnist kunde opbluse. Da det ikke i fjærneste Raade kunde falde mig ind at ville berøre

hiint Gmne, var der naturligtviis dog ikke den Tid Tanke om de Bevæggrunde, som derfra burde have afholdt mig.

Det er iøvrigt et i mange Henseender vrangt og for flere af Landets hæderligste Mænd fornærmeligt Billede, Forfatteren giver af den litteraire Forsølgelse mod Jøderne, der begyndte med Thomas Thaarups Oversættelse af Buchholzes Skrift mod Jøderne, og den Fortale, hvormed Oversætteren ledsagede Samme. Af de flere Sagen aldeles forvanskende Træk, han har indblandet i dette Billede, skal jeg blot fremhæve, at den bitre Stemning mod Jøderne i Almindelighed og Meyer i Særdeleshed, der i 1813 gav sig Luft i en Masse heftige Skrifter, skulde hidrøre fra en lidenskabelig Hengivenhed for den daværende Finantsminister. Det ligger tvertimod aabenbar for Dagen, at denne Stemning gif Haand i Haand med en Uvillie mod selve Finantsministeren, som var fremfaldt ved den af Krigen fulgte ulykkelige Finantsforfatning og stedse vorede, som Finantserne Aar for Aar forværredes, og de Forholdsregler, der toges, deels sandtes utilstrækkelige, deels endog ansaaes for skadelige. Blandt disse Forholdsregler havde netop alt, hvad der vedkom den tvungne Cours i 1811—1812, gjort et dybt Indtryk, og skjøndt det var bekjendt nok, at dette Anliggende var givet i Meyers Hænder, og Habet først og fremmest faldt paa ham, saa var der dog ikke let Noget som antog, at Finantsministeren var aygerløs. Man ansaae det tvertimod som det yderste Beviis paa Svagheit, at en Enkeltmand kunde komme til at udøve en fordærvelig Raadighed over et saa vigtigt finantsielt Anliggende. I de oplyste Kredse, hvori der til hiin Tid hørtes bitre Udtalelser over Meyer, faldt der dessaarsag ved Siden deraf ogsaa skarpe Domme over Finantsministeren og det selv af Mænd, der havde den dybeste Erkjendelse af dennes herlige Mandsgaver, hans ædle Sind, hans udmærkede commercielle og finantsielle Indsigter, hans frugtbare Combinationsevne. Der blev til den Tid talt om en meget anseet og i Sandheit særdeles hæderlig Mand, der skulde have formaaet Digteren Thaarup til at oversætte det Buchholzske Skrift. Hvis dette forholdt sig saaledes, da har Hensigten ingenlunde været at befæste Schimmelmanns

Myndighed i Finantsbestyrelsen, men snarere at bidrage til at bringe denne i andre Hænder. Dog hverken dette eller Jødernes Hjærnelse fra den Indflydelse, som de dengang antoges at have, vil denne Mand have ønsket, uden fordi han meente, at Fædrenelandets Vel fordrede det. Mænd som Thomas Thaarup og Christian Bastholm lode sig heller ikke kjøbe til at skrive mod Nogen, men de have troet at gjøre Fædrenelandet en Tjeneste, ved at bruge deres Penne til en Bestemmelse, der var meget forskjellig fra den, hvortil de ellers havde indviet dem. Søvrigt erkjender jeg og har stedse erkjendt, at deres Optræden ved denne Leilighed var grundet i en skjæv Opfatning af Forholdene, hvori de som saa mange af Landets bedste Mænd vare hildebe, og at det i Særdeleshed var beklageligt, at Thaarup befattede sig med en meget maadelig Oversættelse af en maadelig tydsk Bog af et agitatorisk Indhold og ledsagede samme med en Fortale, der kun vidnede om hans Mangel paa Indsigt i de Forhold, hvorpaa det ved den Leilighed kom an. Den hele Bevægelse mod Jøderne i 1813 blev overalt betragtet som et middelbart Angreb paa Regjeringen og i Særdeleshed Finantsbestyrelsen, medens den og for en ikke ringe Deel var myntet paa Cancelliet, hvor man meente, at Jøderne fandt en for det øvrige Borgersamfund skadelig Beskyttelse navnlig ved de mange Handelsbevillinger, som de erholdt. Jeg har intet af de mangfoldige Skrifter ved Haanden, som den Tid udkom mod Jøderne, men jeg er vis paa, at man i intet af disse vil finde Spor af særdeles Hengivenhed for Schimmelman, men at de i det Hele indeholde et, skjøndt for det meste kun middelbart, Angreb paa ham. Da Jødehadet i 1819 trindt omkring i Riget gav sig Luft i hæslige Boldsgjærninger, havde dette endnu tydeligere Bræget af en Demonstration mod Regjeringen. Saaledes blev og Sagen i begge hine Tidspunkter almindelig erkjendt; Jøderne søgte endog at gjøre det gjældende, at det egentlig var Regjeringen, man vilde til Livs, hvori de vel heller ikke havde ganske Uret. Hr. Nathanson vil vistnok, naar han besinder sig lidet, kunne erindre, at Jøderne til hine Tider kun satte deres Trøst og Tillid til

Regjeringen og frembare deres loyale og royale Sindelag i de stærkeste Udtryk. Det kunde synes at ligge i Hr. Nathansons Uttringer S. 3, at ogsaa jeg, skjøndt Medlem af Cancelliet, hørte med til den Clique, der opæggede til den litteraire Jødeforsølgelse i 1813, og han kunde da ligesaa gjerne tillægge mig Medskyldighed i de Voldsøggjeringer, hvori Jødehadet udbrød sex Aar derefter. Men jeg kan dog ikke tiltroe ham en saadan Tanke, thi han veed meget godt, at det Jødehad, der viste sig i hne Forsølgelser, var mig saa fremmed, som det kan være Noget, og at jeg ogsaa var langt fra den da temmelig udbredte eenfoldige Mening, at det var Jøderne, der havde skaffet os den fordærvelige Cours paa Halsen. Jeg vil derfor antage, at det kun er hans Ubehændighed i at bruge Sproget, i Forbindelse med en heftig lidenskabelig Bevægelse, der har bragt ham til at bruge Udtryk, der kunne synes at indeholde hiin skammelige Sigtelse.

Det er iøvrigt ikke vanskeligt at forklare, hvorfor jeg i 1856 fandt mig foranlediget til at omhandle den Meyerffe Coursstyrelse i 1810—1811, medens det tidligere ikke kunde falde mig ind. Det hørte nemlig til den Opgave, jeg i min Alderdom, efterat jeg var bleven Herre over min Tid, havde sat mig at belyse vor Finantshistorie saavel under den i 1807 udbrudte Krig som i den nærmeste Fortid, og deri udgjorde hiin Coursstyrelse og de dermed forbundne Forhold, et ikke uvigtigt Led. Jeg havde imidlertid liden Lyst til at indlade mig paa hiint særegne Stykke af vor Finantshistorie. Men da den sidste Anledning til at behandle dette Æmne var kommet, kunde jeg nu ikke lade det være, uden at give Anledning til den Tanke, at der var en eller anden Betragtning, som havde bestemt mig dertil. Ja, dersom man ikke havde havt Nathansons Meddelelser, kunde jeg ganske kortelig have faret over denne Sag, idet jeg da med Føie kunde have sagt, at det manglede paa alle til sammes rigtige Opfatning og Bedømmelse fornødne Oplysninger. Dette havde jeg maaskee endog gjort, hvis Nathanson havde ladet det blive ved den Fremstilling af Sagen, der indeholdtes i hans i 1816 udgivne Levnets-

beskrivelse af Meyer og i nogle ældre Uttringer angaaende dette Anliggende, hvilket som nærmest sigtende til Forsvar for en afdød Ven ikke fra nogen Side eguede sig til at tages i nøiagtig Betragtning. Men da denne Forf. lang Tid derefter, i Skrifter, der efter hans Mening ville være vigtige Kilder til Kundskab om vor Statshuusholdning, er vedblevet i høiere og høiere Toner at lovpriise Meyer, som den Mand, der kunde og vilde have bragt vore Finantser paa en god Fod, hvis han havde faaet Lov til at gennemføre sine dybe Planer, saa har jeg ikke kunnet lade det gaae upaataalt til Efterverdenen. Saa fremt jeg aldeles havde forbigaaet hele foransførte Meyers Virksomhed, vilde jeg iøvrigt neppe derved have undgaaet Klage fra Hr. Nathansons Side. Det vilde da have været Misundelse eller Had, der havde bevæget mig til ikke at yde ham den velfortjente Roes.

Det er saaledes alene Hr. Nathansons Skyld, at jeg har afhandlet saavel Meyers Coursoperationer i 1810 og 1811, som dennes forhen indgivne Planer til Finants- og Pengesvæsenets Ophjælpning (see oven Side 36—55). De Udtryk, hvori Hr. Nathanson mener, at jeg har haanet Meyer, vedkomme iøvrigt størstedels slet ikke denne, men alene de store Ord, hvori Nathanson anpriser det som dyb Statsviden, hvad der deels ikke var nogen Halvkjender af de omhandlede Forhold fremmed, deels indeholdt mærkelige Skjævheder. Men Hr. Nathanson vil heller, at det skal være anlagt paa at forhaane den forlængst afdøde Mand, til hvem jeg aldrig har staaet i noget Forhold, og som jeg i den Tid, han var Gjenstand for ufordeelagtig Dmtale, altid var og endnu er bleven tilbøielig til at bedømme mildere end han ellers blev bedømt i de Kredse, hvormed jeg stod i Berørelse, for ikke at tale om hvad der dømtes i det store Publicum (see oven Side 56—58). Det er ikke Meyer, der har gjort sig til af at have opdaget Landets Mangel paa klingende Mynt (i Marene 1806 og 1807) eller af at have været den Første, der har sat Farligheden af ufunderede Sedler i sit rette Lys, eller at have i den sidste Deel af 1806 eller først i 1807 forudsæet den ulykkelige Krig,

som udbrød længere hen paa Aaret. Det er kun Hr. Nathanson, der har tillagt Meyer saadanne Bedrifter, og det er heller ikke andet jeg har sagt oven Side 38. Men Hr. Nathanson finder forgodt at tyde, hvad jeg har bemærket om det Urnelige i hans Tale, paa Meyer, og derved give den ubændige Forbittelse, hvori det har bragt ham, Præg af Barme for sin afdøde Ven. Saaledes skal jeg efter Side 5—6 have spottet over, at Meyer siges at have forudseet Krigen: „Sligt“, bemærker han „har Meyer aldrig yttret, og det er ubegribeligt, hvorledes Orsted i sin ugrundede Harme over Meyer kan paastaae noget saa taabeligt blot for at nedsætte Meyers Character.“ Ja, han har ganske Ret i, at Meyer aldrig har yttret hiin Taabelighed (jeg maa vel følge Hr. Nathanson i at bruge dette Udtryk, skjøndt det ellers ligger uden for den Kreds af Ord, hvoraf jeg betjener mig i at omtale Andres Meninger, saa forkeerte disse end maatte være); men det er heller ikke ham, jeg har tillagt en saadan Uttring; Taabeligheden maa Hr. Nathanson selv beholde; det er og noget, hvorfor vore Dages Journalister idelig have Brug.

Jeg har heller ikke taget Meyer det ilde op, at han nogen Tid, førend Krigen i 1807 udbrød, gif ind til Regjeringen med Forslag om at befrie Staten for de Farer, der vare forbundne med vore ufunderede Sedler. Jeg har tvertimod indrømmet, at det, da Udførelsen af de til disse Sedlers successive Inddragelse i 1791 tagne Beslutninger ikke blot i flere Aar havde været standsede, men Staten endog havde fundet sig i den Nødvendighed at sætte en ny Seddelmaase i Omløb, kunde fortjene alt Bifald, at Meyer gjorde Sit for at fremkalde fornyede og kraftigere Bestræbelser for det, om ei forglemte, saa dog tilbageskudte, vigtige Formaal. Men jeg har tilføiet, at dette dog kun vilde have havt ret Værd, hvis han havde været istand til at angive brugbare Veie og Midler til en saadan fornyet og forstærket Virksomhed, og i Forbindelse dermed har jeg viist, at de af ham foreslaede Midler vare saa unaturlige, ja man kan sige umulige, at de vidne om, at han, saa dygtig en Mand han vistnok har været i sit nærmeste Fag, dog i en

utrolig Grad har været blottet saavel for al Indsigt i Statsstyrelsen og Statshusholdningens meest erkjendte Grundsætninger, som for Kundskab til Landets Tilstand og Larv, og dette har jeg, i den Forudsætning, at hans Plan var, som Hr. Nathanson har overleveret den, hvorom jeg ei kunde have nogen Tvivl, lagt saa klart for Dagen, at der ikke med noget Skin af Sandhed kan indvendes noget derimod (S. 40—55). Hr. Nathanson troer sig imidlertid berettiget til at behandle mine Domme over hine Midler med den yderste Haan, men det er og en let Sag, naar man aldeles forbigaaer det, hvorpaa det kommer an, og derimod springer omkring i lutter Sagen uvedkommende løse Fortællinger og Bemærkninger. I Anledning af den af Meyer foreslaaede Sølvskat, fortæller han, at Kongen i 1813 selv indsendte sit Guldservice til Banken mod Udstedelse af Obligation, og opfordrede andre til at følge dette Exempel med andet, der slet ikke staaer i nogen Forbindelse med det, hvorom der spørges. Men han forbigaaer aldeles, at det, Meyer foreslog, var en vedvarende aarlig gjentagen Skat af 5 Procent paa alt forarbejdet Sølv, hvilket, dersom en saadan Skat virkelig lod sig paabyde, maatte have havt til Følge, at alt forarbejdet Sølv blev forjaget af Landet, noget hvorved Meyer for Resten ikke vilde have fundet saa stor Betænkelighed, da hans Yndlingstanke var, at Lovgivningen kunde og burde forjage al Luxus fra vort fattige Land, og at alt Sølvtøi var Luxus, noget, som ellers neppe Nogen, og heller ikke Hr. Nathanson, vil finde enten gjerligt eller fornuftigt. Hvad den Formueskat angaaer, der skulde paabydes i Forbindelse med Sølvs-katten, saa vidner det, Hr. Nathanson Side 23 anfører, om, at denne end ikke kjender en saadan Skats fra bestemte rørliche eller urørliche Eiendels Beskatning aldeles forstjellige Natur, noget, der dog hører til Beskatningsvæsenets Abc. Imidlertid kommer det her kun lidet an paa, hvad man i Almindelighed maa dømme om Formueskat; jeg har holdt mig deels til denne Skats Ubetimelighed efter de meget betydelige Forhvielser i de vigtigste Skatter og Afgifter, som vare paabudne i alle Statens Dele, da Meyer i 1806 eller maaskee i Begyndelsen

af 1807 kom frem med sit Forslag, deels og især til den ganske urimelige Høide af den Skat, han vilde have al Formue, den både saavel som den frugtbringende, paalagt.

Det er sandelig alene Hr. Nathansons Skylb, at hans afdøde Vens Finantskøgt staaer i et maadeligt Lys hos Efterverdenen, thi det er vist gaaet mange Andre fra hiin Tid som mig, der forhen havde gjort mig et ganske andet Begreb derom, end det, hvortil jeg er kommet ved Hr. Nathansons gjentagne Meddelelser. Det vilde heller aldrig være faldet mig ind at røre ved Meyers Finantsforslag, dersom Hr. Nathanson ikke var vedblevet i meget læste Strifter at lovpriise dem og dertil knytte bitter Dadel over den Regjering, der ei har forstaaet at benytte den Skat af Indsigt og Dygtighed, som Landet havde i ham.

I den Fremstilling af vor Statshuusholdnings Historie, som Hr. Nathanson, ved Hjælp af den ham givne Adgang til Rigets Archiver, er blevet sat istand til at levere, har der stedse viist sig en mærkelig Lyft til at nedsette den Regjering, der, under Forsæde af Frederik den 6te som Kronprinds, styrede Staten i en Tid, hvortil danske Borgere ere vante at see hen med Stolthed og Glæde. I det tilnævnte nye Skrift har denne Tilbøielighed ret staaet sig løs i de vildeste Udbrud. Saaledes hedder det Side 9, at een af Ministerne eller Ministerraadet har ved Misligholdelse af den i 1791 til Pengevæsenets Betyggelse givne Lov om Speciesbanken, paa den usforsvarligste Maade ført sin Konge eller den daværende Regent, Kronprindsen, saavel som Folket bag Lyset. Han lader det staae hen, om ikke maaskee dette Skjalmeri blev udøvet af Finantsministeren alene, saa at de andre Ministre, hvoriblandt A. P. Bernstorff, fun i deres Uvidenhed eller blinde Tillid til Schimmelmann have sagt Ja til alt, hvad denne vilde; medens han fritager den daværende Kronprinds for Tilregnelighed, fordi denne i sin unge Alder var aldeles blottet for de Kundskaber, som udfordres til at bedømme Finants- og Bankvæsenet. Det er en haard Tale, at Bernstorff saaledes med Hensyn til et af Statens allervigtigste Anliggender

gik i Taaget; ogsaa falder dette vanskeligt at troe med Hensyn til Reventlov, hvem han ligeledes nævner ved denne Leilighed; denne var iøvrigt ikke til den Tid, hvorom her er Tale, saaledes som Nathanson antager, (Statsminister*), men dog, i sin Egenskab af Præsident for Rentekammeret og Deputeret i Finantscollegiet, et betydningsfuldt Leed i Finantsbestyrelsen, medens han tilligemed Golbjørnsen var Sjælen i hiiu Tids velgjørende Reformer i Landbovæsenet. Ei heller vil man let antage, at Frederik den 6te, efterat han alt i adskillige Aar havde ført Forsædet i Statsraadet, hvori netop i disse Aar Statens finantsielle Anliggender havde været Gjenstand for omfattende Overveielser, slet ikke selv skulde have havt Syn for slige Sager. Efter Bestaffenheden af de Forholdsregler, hvorpaa Nathanson bygger hiiu Anklage, vilde desuden den fattige Uudfyldning, Nathanson lader aaben for Bernstorff og dem, der ellers have taget Deel i samme, være aldeles uanvendelig. Side 13 hedder det, at Intet var Bestyrelsen helligt, og han søger at bevise dette ved et Exempel, som jeg noget længere nede kommer til at anføre og behøve.

Det er nu aabenbart mig, der har bragt Hr. Nathanson i den heftige Sindsbewægelse, hvori han har taget saa haardt paa de Navne, som dog neppe endnu ere ophørte at være hellige for danske Hjerter. Hvad der saaledes har optændt hans Eidskab, er dog neppe saa meget det, der nærmest har foranlediget det titmeldte Skrift, som de Efterviisninger dette Værks andet Bind indeholder af Skjævhederne i den Fremstilling og Bedømmelse, han i sine tidligere Skrifter har givet af hiint ældre Ministerium. Han er vel, som han anfører Side 8, allerede i 1852 traadt frem i den Anledning med en Artikel i den Berlingske Tidende No. 144, 145 og 146, og forekaster mig nu, at jeg aldeles ikke har taget Hensyn til det, han kalder „vore Mobbemærkninger.“ Men disse vare skrevne i en ganske spagfærdig Tone, der stikker syndertlig af mod den,

*) Dertil blev han først udnævnt efter Bernstorffs Død i 1797.

hvortil han nu har grebet, og indeholbt intet uden tomme Gjen-tagelser af eet og andet af hvad han forhen havde sagt uden mindste Indgaaen i det, hvorom der var Spørgsmaal. Jeg fandt derfor intet at tage Hensyn til*), ligesom jeg heller ikke troede, at Hr. Nathanson dermed havde havt anden Hensigt, end at det ikke skulde siges, at han Intet havde kunnet svare paa min Kritik, der saa meget jeg end havde søgt at undgaae, hvad der kunde være krænkende for ham, dog ikke kunde andet end være noget streng. Han havde i sin Artikel endog udtrykt en saadan Anerkjendelse af hiint ældre Ministerium, i Særdeleshed af Schimmelmanns udmærkede Dygtighed, at jeg antog, at han gjerne vilde trække sig tilbage fra denne Sag, og der var Intet som kunde bevæge mig til at forstyrre ham deri. Men nu er det ved Læsningen af, hvad jeg i nærværende Bind har afhandlet om Meyers finantstille Virksomhed atter gaaet op for ham, hvor liden Værd jeg lægger paa hans Bearbejdelse af vor Finantshistorie. Han har derhos maaskee nu fundet, at en beleiligere Tid var kommen for at give sin Harme Luft. Vel er det noget sært, at, hvad jeg maatte have forseet mig mod ham, skal hævnnes paa hiin ældre Regjering, ligesom det er vanskeligt at begribe, hvorledes de Sigtelser, han gjør imod denne, skulde kunne tjene ham til et Vaaben imod mig. Men jeg er idelig i det Tilfælde ikke at kunne fatte Forholdet mellem Hr. Nathansons Grunde og hans Slutninger, mellem hans Hensigter og hans Midler.

*) Hr. Nathanson udhæver det i Særdeleshed som mærkeligt, at jeg end ikke har taget Hensyn til en af ham paaviist Feil i et Side 17 efter Nathanson anført Tal (15 istedetfor 5). Denne Trykfeil burde ikke have fundet Sted, og i al Fald burde den forlængst have været rettet; nu findes denne Rettelse blandt de øvrige Rettelser til andet Bind, som ere tilføiede sidst i nærværende. Feilen var vel med Hensyn til Talforskjellen bethdelig, men den var dog uden Indflydelse paa det jeg vilde oplyse, og jeg vilde ønske, at der blandt de Trykfeil, hvorfor jeg flere Gange og navnlig i Fortalen til dette Bind Side XLVIII—IL har gjort Undskyldning, ingen mere forvildende var.

Jeg har aldrig lagt Dølgemaal paa den Brøst hos hiin ældre Regjering, at det i 1791 givne Tilfagn om Courantsejdlernes successive Inddragelse ikke, paa en fyldestgjørende Maade, blev gennemført, og at Regjeringen tvertimod i 1799 satte en ny Seddelmasse i Omløb. Jeg har tvertimod allerede i 1815 udførlig udtalt mig over den i 1799 under Navn af Depositedler skabte forøgede Seddelmasse, som det første Led i en Række af Love og Foranstaltninger, hvorved vore repræsentative Penge, som den Tid, naaget de vare usunderede, havde naaet, og i nogle Aar bevaret, den fulde Værdi, de skulde forestille, atter bleve en Coursnedsettelse undergivne, der vel fra først af ei var betydelig, men under Medvirkning af senere uslykkelige Begivenheder og den deraf flydende stigende Trang til Seddelpressens yderligere Benyttelse omsider førte til Seddelpengenes dybeste Nedværdigelse. Dersom jeg ikke feiler, er jeg endog den Første, der har yttret sig om det Mislige ved dette Foretagende, hvilket til hiin Tid var Alle velkomment, da det, ved sin Forbindelse med den da oprettede Depositokasse, afhjalp et føleligt Savn og vedligeholdt det Opsving i alle Erhvervs-grene, som ellers maatte være gaaet tilbage. I detmindste havde der Ingen været, der forhen saa alvorlig var gaaet ind paa denne Sag. Senere har jeg i nærværende Skrifts 2det Bind udførligere undersøgt dette i Mellemtiden ogsaa af Nathanson omhandlede Anliggende fra dets forstjellige Sider, og derunder udviklet de, efter den Stilling, hvori Sagen var kommen i 1799, næsten tvingende Grunde, der talte for denne Afsvigelse fra Loven af 1791, saavelsom og de Forholdsregler, der bleve tagne for, at Regjeringen snart igjen kunde sættes istand til at fortsætte og forfølge den i 1791 forkyndte Plan.

Jeg tør paastaae, at denne Fremstilling er fuldkommen upartisk, og jeg tvivler paa, at Noget, som sætter sig ret ind i den daværende Stilling, drister sig til bestemt at udtale, at Regjeringen paa Grund af det i 1791 givne Tilfagn, der aldrig tilfulde havde været overholdt, og nu viste sig saa aldeles uholdbart, skulde til hiin Tid have givet Slip paa bemeldte Hjælpemiddel. Ut Alti, hvad Hr. Nathanson har anført

for at godtgjøre dets Unødvendighed, er utilstrækkeligt, turde i Særdeleshed være klarlig lagt for Dagen. I Forbindelse med hine Undersøgelser har jeg udførlig belyst de forskjellige Hovedgrene af Regjeringens Virksomhed fra 1784 for at besvare det Spørgsmaal, om det, under tilbørligt Hensyn til den Tilstand, hvori den havde overtaget Statens Roer, kan paastaaes, at den havde været istand til, ved Siden af de flere store og vanskelige Opgaver, der vare den stillede, at anstrænge sine og Folkets Kræfter saaledes for at sætte Statens forfaldne Pengevæsen paa en fast Fod, at dette ikke vilde have været udsat for den Rystelse, der allerede viste sig i 1799. Ogsaa denne hele Undersøgelse turde findes omhyggelig og upartisk, og blandt andet har jeg tilstrækkelig godtgjort de mærkelige Overitelser og Overseelser, der ligge til Grund for Hr. Nathansons raske Paastande om, at der havde været Leilighed nok til ved Laan og Skatter at give Penge- og Finantsvæsenet den fornødne Fasthed.

Vel har jeg ingenlunde udtalt nogen saa skarp Dom over den oven paapegede ufuldkomne Dpfyldelse af det i 1791 givne Tilsagn, som Hr. Nathanson allerede i sine foregaaende Skrifter har givet og nu har drevet til det Yderste. Men dertil var der heller ikke for mig nogen Anledning, da jeg ved alle Leiligheder paa det bestemteste havde yttret mig om Nødvendigheden af for Fremtiden ubrødelig at holde over det Tilsagn, som ved Rigsbankens Stiftelse saavel som ved dens Overgang til en Nationalbank var givet til Betyggelse for vore Penge-repræsentativer. Jeg havde og i *Cunomia* 1ste Bind Side 472—478, *cfr.* Side 467—472 viist, hvorledes dette Tilsagn havde en langt fastere Begrundelse end de ældre lignende Tilsagn, og senere fik det i 1818 end yderligere Styrke. Ogsaa har jeg steds af alle Kræfter modsat mig Enhver, der vilde rokke ved denne Grundvold for vort nuværende Pengevæsen. Men naar ingen høiere Pligt krævede det, maatte jeg, som dansk Mand, finde det uværdigt og uforsvarligt at benytte hiin Brøst til at sælde en skarp og frænkende Dom over det Bernstorffske Ministerium. Efter hvad jeg, ved at overtænke hiin Tids Forhold,

fandt klart, bestod dets Feil egentlig i, at det af Jver for at ophjælpe det svage Pengevæsen, der var en men og kun en af de Brøst hvorpaa den havde at raade Bod, havde paataget sig mere i den Henseende end der lod sig opfylde; thi at Staten der i den nærmest foranliggende Tid idelig havde udstedt nye Sedler for at dække sine Udgifter, skulde nu, inden dets Bestræbelser for Kræfternes Frigjørelse og Udvikling havde baaret nogen betydelig Frugt, ikke blot kunne aldeles undvære dette Hjælpemiddel men endog afgive 750,000 Rdlr. til den ældre Seddelmasses Indløsning, turde med Hensyn til Statens øvrige Tilstand have været uoverkommeligt. Det havde derhos snart viist sig, at en saa stor Dpoffrelse ingenlunde var nødvendig for at bringe Seddelcoursen til Pari. Men der var endnu en anden Grund, hvorfor jeg ei kunde gaae ind paa, hvorledes Regjeringen inden 1799 havde forholdt sig med Hensyn til hiint Tilfagn; jeg havde nemlig ikke nogen tilførladelig Kundskab herom. Da jeg i 1852 afhandlede vor ældre Finantshistorie, vare vel Nathansons Meddelelser tilstede, men disse, der desuden vare meget hullede, turde jeg ikke tillægge nogen fuldkommen Paalidelighed, uagtet jeg vel troede, at det i det Hele nogenlunde var gaaet saaledes til, som af ham antydet.

Nu har Hr. Nathanson i sit nyeste Skrift givet et overrassende Beviis paa, hvor ilde jeg vilde have gjort, saafremt jeg havde bygget paa hans Meddelelser om fornævnte Auliggende. Oven Side 584 har jeg nævnt de haarde Ord, som han Side 13 har udstødt mod det Bernstorffske Ministerium, og bemærket, at han til Styrke derfor havde nævnt et Exempel, som jeg siden skulde anføre og belyse. Her giver jeg nu hele Stedet. Det hedder: „Næsten hver Bestemmelse i Forordningen af 24de Juni 1791 har man letfindigviis overtraadt. Intet var Bestyrelsen helligt; man har angrebet de Sikkerheder, som vare henlagte til Dækning af de aarlige Indløsninger, man har endog angrebet de Penge som tilhørte private og offentlige Stiftelser, og da endog dette ei kunde hjælpe, da — læg vel Mærke hertil — (disse Ord findes udhævede med store

Bogstaver) „fik Finantsministeren ved det danske Cancelli bevirket, at det i 1796 blev paalagt Hof- og Stads-Retten at udtage de i Speciesbanken deponerede Skiftemidler og indsætte dem i Courantbanken“ (ogsaa disse Ord ere trykte med større Stil), det Penge-Institut hvis Forretninger skulde ophøre“. Det er kjendeligt, at det just er den yderste Spids i hiint Brud paa alt, hvad der er helligt, Hr. Nathanson i det sidstnævnte Træk har troet at fremhæve. Men foruden at enhver dansk Retskyndig veed, at det er uden al Tvivl, naar han paaberaaber sig, at Courantbankens Forretninger skulde ophøre, træffer det sig just, at man har uimodsigelige Beviser, for at det er tilgaaet ganske anderledes med hele Sagen, end han anfører, og at den slet ikke har den Natur, Hr. Nathanson vil paastige samme.

Fogtmans Samling af Rescripter m. v. 6te Deel 8 Bd. Side 383 og 396 viser, at det var i Følge en Kongelig Resolution af 16de Marts 1796, der blev Hof- og Stads-Retten meddeelt ved Cancelli-Skrivelse af 5te April næstefter, at Skifterettens Deposita, som med dette Collegii Samtykke i Promemoria af 6te April 1793 (hvilken ligeledes findes i Samlingen paa sit Sted) bleve forflyttede fra Courantbanken til Species-Banken, nu skulde tilbageleveres i førstnævnte Bank, og at ligeledes i Fremtiden de Midler, der tilhøre Sterv- og Fallitboer under Rettens Skiftecommissjon, skulde, som tilforn, deponeres i Courantbanken paa sædvanlig Maade. Det sees derhos, at den Kongelige Resolution er blevet Cancelliet meddeelt fra Overdirectionen for Banken og den synkende Fond hvilken det naturligviis ogsaa har været, der har bevirket Resolutionen. Det var saaledes ikke Finantsministeren, der egenmægtigt havde taget Beslutning om noget, som ei laae inden for hans Myndigheds Grændser, ei heller Cancelliet, som ved Ordre til Hof- og Stads-Retten havde gjort Finantsministerens lovsstridige Billie gjældende, men Bestemmelsen er tagen ved en kongelig Resolution og denne er bevirket af en Bestyrelse, der langt fra at have været afhængig af Finantsministeren, netop var sat til Control med de for Finants-

Bankbestyrelsen foreskrevne Grundregler, og med Hensyn dertil saaledes sammensat, at man i den kunde vente behørig Modstand, hvis der blev tilstøttet noget, som var disse Regler imod. Foruden to Statsministre, hvoriblandt Bernstorff, og adskillige høiere Finants- og Bank-Embedsmænd, havde derfor General-Procureuren for Kongerigerne*) og Over-Procureuren for Hertugdømmerne deri Sæde, to Mænd, der baade paa Grund af deres Embeder og af deres Personligheder maatte ventes, at ville med Fasthed holde over Lov og Ret (See Pl. om den Kongelige Gjælds Afbetaling m. v. af 8de Juli 1785, § 5). Saaftremt Foranstaltningen, saaledes som Nathanson mener, havde været imod Lovene, vilde det dog have været af Bigtighed, at Dispensationen var udvirket af den Myndighed, som i al Fald dertil vilde været den rette vedkommende. Men hiin Nathansons Meening er en fuldkommen Wildfarelse. Der var aldeles ikke Tale om nogen Dispensation. Speciesbankens Otkoi af 16de Febr. 1791, § 4 indeholdt med rene og klare Ord, at, saalænge Courantbanken var til, vare begge Banker lige berettigede Depositionssteder. Derimod viser den ovennævnte Cancelli-Skrivelse af 5te April 1796, at Sagen fun ved den Omstændighed, at Cancelliet i 1793 havde samtykt i, at de omhandlede Midler skulde deponeres i Speciesbanken, var kommen i en saadan Stilling, at en Kongelig Resolution kunde behøves, for derfra at faae dem tilbage, og at en Saadan derfor af bemeldte Overdirection blev erhvervet. Det kan imidlertid dog have noget Paasaldende, at der saaledes i 1793 blev af Cancelliet givet Samtykke til de omhandlede Midlers Indsættelse i Speciesbanken, men at det paa foranførte Maade blev forandret i 1796, og dette kunde maaskee give Stof til Formodninger, der vel ikke vilde gaae ud paa saadanne grove Retsbrud, som de Hr. Nathanson antager, men dog kunde blive

*) Denne, (Colbjørnsen) tiltroer Hr. Nathanson den Udsælselighed, at han i Forbindelse med det danske Cancellies øvrige Medlemmer, skulde, for at søie Finantsministeren, have udført en lovstridig Foranstaltning.

ufordeelagtige nok for den daværende Regjering. Jeg er nu vel ikke i Besiddelse af noget videre til Oplysning om Sagen end det, jeg finder hos Fogtmann. Men, ved at overveie dette, forekommer det mig indlysende, at det maa have været Speciesbankens Dnske, der har foranlediget Hof- og Stads-Retten til at gaae ind til Cancelliet om Hjemmel til at indsætte Skiftemidlerne i bemeldte Bank. Cancelli-Skrivelsen af 6te April 1793 viser derhos, at man fandt det i sig mindre regelmæssigt at Skifteretten indsætte de under dens Behandling værende Boers Courantsedler i Speciesbanken, hvorfor Tilladelsen og kun blev givet under visse Vilkaar. Det er ikke uden Sandsynlighed, at de Forhaabninger, som man til den Tid nærede om, at Speciesbanken vilde skaffe Staten et fast Pengewæsen, have gjort, at saavel Hof- og Stads-Retten som Cancelliet vare tilbøielige til at svie den i hiint Dnske, der ikke var imod Lovene. At Speciesbanken har attraaet at komme i Besiddelse af de Boerne under bemeldte Skifteret tilhørende ikke ubetydelige Seddelmasser, der, efter den da brugelige Fremgangsmaade, ikke sjeldent bleve Aar ud og Aar ind indestaaende som rentefrie Deposita, er saa meget mere forklarligt, som den ifølge Otkroien af 16de Febr. 1791 § 8 kunde løse Speciesfedler enten med Speciesmynt eller med Courantsedler efter Dagens Cours, og disse omtrent 2 Aar efter Speciesbankens Oprettelse begyndte jevnlig at staae i et fordeelagtigere Forhold til Species end efter den for samme antagne Paricours, stundom 120 $\frac{1}{2}$ eller 121 istedetfor 125. Under saadanne Omstændigheder var det nu fordeelagtigt for Speciesbanken at løse sine Sedler med Courantsedler efter Cours, medens Ingen kunde vrage Species som Courantbetaling, naar den tilbødes efter en Cours af 125. Det var vel ved Cancelliets Skrivelse af 1793 gjort til Betingelse, at de Skiftemidler, der indsattes i Speciesbanken, skulde tilbagebetales uden Hensyn til Cours. Men dette kunde ei være Banken til Hinder i at benytte dem til Indløsning af Speciesfedler, da den i de Species, som den ellers maatte have udgivet, havde tilstrækkelige Midler til, naar fornødent gjordes, at tilveiebringe de fornødne Courantsedler efter at have gjort sig god Fordeel deraf.

Man finder og netop i Nathansons historisk-statistiske Fremstilling Side 109 adskillige Meddelelser, der vidne om, at Speciesbanken var særdeles begjærlig efter at komme i Besiddelse af saa meget som muligt i danst Courant. De af denne Forfatter benævnte Exempler begynde vel først med 1794, og om de Stridt, der bleve gjorte i 1793 for at faae de i Kjøbenhavns Skifteret beroende contante Midler i dens Kasse har han Intet; men allerede i dette Aar havde dog det Forhold viist sig, hvoraf dette Instituts Lyst til at forskaffe sig bemeldte Slags Penge maa forklares, og det er rimeligt nok, at Skifte-commissionens Beholdninger have været noget af det, hvorpaa den først har henvendt sin Opmærksomhed. Imidlertid var Speciesbankens Berettigelse til at løse sine Sedler med Courant-sedler i sig mislig og maatte være til Hinder for, at Species-sedler fik en ret fast Værdi (cfr. *Enomia* 1 Bind Side 474—475 Note og dette Værks 2 Bind Side 105—106, hvor det kan sees, at ogsaa Nathanson tilfulde erkjender denne Mislighed, ja endog gaaer videre i at dadle hiin Berettigelse end jeg). Men især blev den mislig, naar Speciesbanken speculerede paa at gjøre sig Fordeel ved den Samme saaledes indrømmede Løsningsmaade, hvilken i sin Tid uden Tvivl fornemmelig var blevet begrundet derved, at den for en stor Deel kun fik Actieindsfuddene i Courantsedler og ikke uden Tab eller uden at drive Coursen op, under de daværende Forhold, kunde omsætte dem i Sølv. Det var saaledes uden Tvivl de skadelige Følger af den i 1793 givne Tilladelse, der foranledigede dens Ophævelse, og hertil kunde der, naar Speciesbanken ei var villig til selv at give Slip derpaa, behøves en Kongelig Resolution. Skjøndt jeg nu ikke seer, at der kan være noget at erindre mod denne hele Forklaring, skal jeg dog ikke tilbageholde den Bemærkning, at der ved Resolutionen af 1796 gjerne kan tillige været taget Hensyn til at Courantbanken kunde benytte de Sedler, som den derved vilde faae i Hænde, blandt andet til at tilveiebringe de anordnede Inddragelses-Summer. Men om endog Courantbankens Interesse nærmest har givet Anledning til, at Sagen blev sat i Bevægelse, saa bliver Foranstalt-

ningerne selv dog i sin rettlige Orden, og kan paa ingen Maade egne sig til de haarde Udtryk, hvortil den har foranlediget Hr. Nathanson. Kun kommer den under hiin Forudsætning i Forbindelse med den ovenmeldte Brøst, som jeg aldrig har nægtet, men dog af de forklarede Aarsager ikke fundet noget Kald til særdeles at fremhæve. Det er isøvrigt uden Tvivl ganske almindeligt, at en Bank benytter de hos den deponerede Penge, forsaavidt ikke disse ved Forsegling eller paa anden Maade ere betegnede som individuel Eiendom, der skal tilbagegives, men de paa den sædvanlige Maade, liig laante Penge, kun skulle tilbagebetales med samme Beløb (depositum irregulare). Det var naturligt og kun under denne Forudsætning, at Speciesbanken kunde have Dnske for at forømmeldte Skiftemidler bleve deponerede hos den. Det maa imidlertid være den Brug, Courantbanken har gjort af de hos den deponerede Pengemidler, som paa det ovennævnte Sted hos Nathanson staaer paa det næstøverste Trin af de Skjændigheder, hvorfor han sigter det Bernstorffske Ministerium.

Hine haarde Sigtelser kunne altsaa blot falde paa den, der har tilladt sig samme. Dette gjælder og om de Bebreidelser mod mig, som Hr. Nathanson dermed sætter i Forbindelse. Hvad han forhen har sagt og atter i det omhandlede lidet Skrift gjentager, at det kun saare lidet gavner Nutiden, at Fortidens Misgreb ikke blive fremstillede i deres rette Lys, kan, anbragt paa det rette Sted, være ganske fornuftigt. Men naar Hr. Nathanson hertil knytter en Tilretteviisning til mig, som den, der ved at forsvare hiin Tids Misbrug skulde have opstillet et forkasteligt Exempel for Nutiden, saa ligge der heel forunderlige Misforstaaelser til Grund for denne Anvendelse. Jeg har aldrig forsvaret, hvad der til hiin Tid er skeet imod det i 1791 givne Tilfagn, men tvertimod førend nogen anden og eftertryffelligere end nogen Anden fremstillet de fordærvelige Følger, hvortil det førte. Naar jeg imidlertid i 1852 har udviklet de særdeles Omstændigheder, der, navnlig saaledes som Stillingen var blevet i 1799, gjorde den nviagtige Opfyldelse af hiint Tilfagn saa godt som umulig og ikke har villet skjælde

og smælde, paa hvad der i dette Anliggende tidligere maatte være feilet af en Regjering, der i det Hele havde det retsfærdigste Krav paa taknemmelig Paaafjønnelse, da kan jeg saa meget mindre derved have forsyndet mig mod Nutiden eller imod Fremtiden, som jeg har ladet det være mig magtpaaliggende i Forbindelse dermed at vise, hvor utilgivelig en Tilfidesættelse vilde være af det Tilfagn, hvorpaa vore nuværende Bøngerepræsentativers Bærd hvile.

Hr. Mathanson synes at tilegne sig en høi Plads som frimodig og sandhedstroet Forfatter, fordi han har taget saa haardt paa hiin ældre Regjering. Dette kunde i det mindste have noget Skin for sig, dersom det var paa den Tid, den var ved Roret, han havde gjort sit tappre Angreb. Men, foruden at det er kommet efter den Tid — hvad der iøvrigt ei kan forekastes ham — har han netop ved den Dadel, han har udtalt over en ældre Regjering søgt at hæve først og fremmest den derpaa fulgte Cabinetregjering, hvori han og hans Venner havde et Ord at sige, men ogsaa de senere Tidens Regjeringer. Jeg skal ikke inblade mig i at fremhæve, hvorledes han deri stedse har fulgt Tiderne. Men jeg kan dog ikke undlade at røre ved den uventede Hylдинг, han i det lidet Skrift, hvori han ret har taget Munden fuld af Forsmædelse mod hiin ældre Regjering, har bragt vor nuværende Forfatning, ved hvilken vi først skulle have faaet et trygt Bærn imod ødelæggende Brug af repræsentative Penge (see Dedicationen til Kongen og S. 85). Forfatteren har selv (S. 32) udtalt, hvorledes, under vor sidste Krig, Stemningen i Folkethinget var en saadan, at det vilde have været en let Sag for Finansministeren ved Brud paa Bankens Otkroi at skaffe sig Hjælpemidler af det Slags, som hiin Regjering benyttede. Med sin sædvanlige Unvigtighed nævner han vel kun Folkethinget, og taler om letfindige Folkethingsmænd, der vilde forføre Regjeringen til at rokke ved Nationalbankens Grundvold og derved paany styrte Landet i den Glendighed, hvori det kom under den forrige Krig. Men ligesom han stiltiende forudsætter det som givet, at Landstinget — som om det kun var

en Skygge af Folkethinget — maatte være gaaet med, saaledes manglede det heller ikke i hiint Thing paa Stemning for at tillægge de da skabte Creditbeviser den samme Berettigelse i Skattebetalinger, som der i 1808 blev tillagt Skatkammerbeviserne. Denne Stemning traadte endnu voldsommere frem i vor Bladliteratur, navnlig i „Fædrelandet“ og den var almindelig hos Alle, hvori den Tids ophidsede Forestillinger raadede. Hr. Nathanson's Paastand gaaer og lige frem ud paa, at det var Regjeringen, der holdt igjen mod de fordærlige Forholdsregler, hvortil Rigsdagen vilde have grebet. Det var saaledes ikke den folkelige Bestanddeel, som Grundloven havde tilføjet den lovgivende Magt, hvorved vi bleve reddede, men det var tværtimod den Deel, Regjeringen endnu havde beholdt i Lovgivningsmagten, der blev et Værn mod hiin nye tilkomne Bestanddeel. Sandheden er imidlertid, at der var endnu noget andet, der gav den fornødne Beskyttelse mod den Forstyrrelse i vort Pengevæsen, hvorfor vi ellers vilde have været udsatte. I det fra Marsministeriet udgaaede Udkast til en Anordning om Udstedelsen af rentebærende Creditbeviser og om en Krigsskat, hvilket skulde forelægges de i 1848 sammenkaldte Provindsialstænder, var det uden videre forudsat, at der intet var til Hinder for at give dette nye Papir den samme Anvendelse til Skattebetalinger, som i 1808 blev de da dannede Skatkammerbeviser tillagt. Men efter at Sagen havde været behandlet i de Roeskilder Stænder, der, skjøndt med mindre Styrke end man kunde have ventet, opkaastede Tvivl mod det Berettigede i denne Forudsætning, udviklede den forenede Bankbestyrelse i et Møde af 2den Juni at en saadan Regjeringen tillagt Ret vilde være en Overtrædelse af et Løfte, givet hele Folket til Betyggelse for Landets Pengevæsen*). Men dog erklærede

*) Indsigelsen var saaledes ikke grundet paa Bankactionærernes særlige Interesse, men paa en Landets hele Retstilstand i hoi Grad berørende Interesse, som Bankbestyrelsen ved God samt under Vres og Embeds Fortabelse var forpligtet at paasee, uden at nogen Kongelig Befaling derfra kunde løse den.

den, at den paa Grund af de særdeles Omstændigheder, vilde give sit Samtykke til at Creditbeviserne i det omhandlede Beløb maatte tages i Betaling for den paatænkte Krigsskat, naar Loven blev saaledes affattet at dette fremtraadte som en af Banken indvilliget Undtagelse (see Departementstidenden for 1848 Side 194*). Umiddelbar derefter og uden at oppebie Sagens Behandling ved de jydskke Stænder, udgav man under 5te Juni Forordningen med den Forandring i den omhandlede Deel af Samme, hvorpaa Banken havde gjort Paastand (see dens § 4). Da Finantserne i 1850 fandt en ny Udstedelse af Creditbeviser i Forbindelse med en ny Krigsskat fornøden, meddeelte Bankbestyrelsen ogsaa Samtykke til at denne nye Række af Creditbeviser maatte benyttes til Krigsskattens Betaling, naar den Lov, hvorved dette hjemledes, blev affattet paa samme Maade, som Forordn. af 5te Juni 1848 § 4. Dette blev og iagttaget i den Lov, der om denne Gjenstand blev forelagt paa Rigsdagens første Session for 1850. Det blev saavel i som uden for Rigsdagen angrebet som en utidig og den nu demokratisk dannede Lovgivningsmagts Omnipotents frænkende Eftergivenhed. Finantsministeren stod imidlertid fast ved den Affattelse den forelagte Lov havde faaet, dog uden ubetinget at erkjende Bankens Berettigelse til at modsætte sig den mere udstrakte Anvendelse af rentebærende Creditbeviser, hvorfra det i 1848 forelagte Udkast gik ud. Efter den Stilling, hvori Sagen engang var kommen, maatte det, selv af dem, der som jeg fandt Bankens Berettigelse utvivlsom, erkjendes, at dette var den ene rette Holdning, og det var en heldig Omstændighed at han fik de Endringsforslag til at falde, der dog kjendelig havde en almindelig Stemning for sig. Men Sagen var dog derved ikke endnu kommen paa en saa god Fod, som den stod før 1848. I Særdeleshed maatte man indsee, at hvis Forholdene havde taget en saadan Vending, at der vilde have været virkelig eller formeent

*) Angaaende den Bankbestyrelsen i Anledning af den ovenmeldte betingede Indvilligelse forekastede Inconsequentis findes det Fornødne udviklet i dette Skrifts 2det Bind Side 31—34.

Trang til yderligere Benyttelse af slikt Papir, vilde en Finantsminister have havt mindre Banskkelighed ved at faae Rigsdagens Samtykke til en mere udstrakt Anvendelse af Samme end ved at modstaae paatrængende Forbringere om at sætte sig ud over Bankens Ret.

Hvad der paa hiin første Rigsdag satte Finantsministeren istand til at overvinde den herskende Retning til at bryde den Straffe, Bankens Otkrot havde sat for repræsentative Betalingsmidler, var isvrigt fornemmelig den Ret Samme hjemlede Banken til i fornødent Fald at faae dens Paastands Rigtighed afgjort ved Høiesterets Dom. Finantsministeren yttrede vel Tvivl om, hvorvidt Bankens Ret strakte sig, men han ansaae det for en afgjort Sag, at man ei kunde affjære den Ret til at sætte den Meningsulighed, som derom maatte opstaae mellem Regjeringen og den, under Høiesterets Paaafjendelse; og Rigsdagens Fleerhed vovede ikke at stemme enten for en Lov, der betog Banken denne Ret, eller for et Forsøg paa at bringe Sagen for Høiesteret. Det var altsaa ved den saakaldte absolutistiske Tids Omhu for at værne om det almindelige Betalingsmiddel, at dette blev reddet for de Farer, hvorfor det under vor nye Statsforfatning var blevet udfat ved den i Sandhed absolutistiske Tænkemaade, som da var kommen til Magt*). Men det skyldes og hiin Tid, at Staten var forsynet med saadanne Hjælpemidler, at der ingen Trang eller Fristelse var til at bryde paa det faste Pengevæsen, hvorpaa disse Hjælpemidlers Kraft beroede. Hr. Nathanson vilde gjerne give Sagen det Udseende, som om der kunde have været ligesaa stor Fristelse dertil i 1848 og de nærmest følgende Aar som i 1808. Dog har han ei vovet en saadan Paaastand, men kun henkastet et Par Enkeltheder, der maaskee paa Uvidende kunde gjøre et Indtryk i den Retning. Hvilken uhyre Forffjel der var mellem Stillingerne og Hjælpemidlerne til disse to Tider, burde umiddelbar staae klart for Enhver, der har oplevet dem

*) See herved dette Skrifts 2det Bind S 28—37.

begge uden at have været aldeles ubekjendt med Forholdene. I dette Skrifts 2den Deel S. 283—291 vil man imidlertid finde en sammentrængt, som jeg tør paastaae, tro og, som jeg tør haabe, klar og nogenlunde fuldstændig Udvikling af de mange Forhold der paavise og begrunde denne uhyre Forfjæl. Under den lange Overgang fra den yderste Finantænød, ledsaget af en høist trykkende Tilstand, hvori Eiendomsmandene, tildeels som Følge af Bengerepræsentativernes Rejsning, vare komne, blev Regjeringens Fasthed i at opretholde Grundvolden for Bengereæsenet og de indbyrdes Retsforhold, som dermed stode i Forbindelse, sat paa ganske andre Prøver end de, der opstode af Tilstandene i 1848. (See blandt andet de i Fortalen Side VII paaviste Steder).

Jeg har saaledes med en Udførlighed og Laalmodighed, som vel de Fleste ville finde overdreven, gjennemgaaet det i Nathansons Skrift, der kommer i Berørelse med de Breidelser, hvormed han har overvældet deels mig deels den Regjering, af hvilken han vil have mig anseet for en blind Tilhænger og Lovpriser. Skriftet er fuldt af mange løst forbundne og endnu løsere begrundede Fortællinger om Gammelt og Nyt, der aldeles ikke vedkommer Sagen. Efter den Prøve, som jeg oven Side 589—593 har givet af, hvorledes det staaer sig med et af Hr. Nathansons meest udfordrende Angreb paa det Bernstorffske Ministerium, med Hensyn til hvilket der tilfældigviis gives et uimodsigeligt offentligt Bidnesbyrd om den paagjældende Sags Sammenhæng, er jeg vistnok berettiget til aldeles at afvise det meget Andet, der intet videre har for sig end Hr. Nathansons Fortælling. Jeg vil ingenlunde tiltroe ham at have fremsørt vittterlige Ufandheder. Men det er aabenbart, at han ei kan see en Ting anderledes, end det passer sig for hans af store Tanker om sine og sin afdøde Wens Indsigter og Fortjenester opfyldte Sind, ligesom han og overalt viser en mærkelig Tilbøielighed til at finde personlige Hensyn. Meget af det han har rørt sammen, og netop af det, hvorved han længst dvæler, er uden al Forbindelse med de Undersøgelser, hvormed jeg har befattet mig, og for en stor Deel mig aldeles ubekjendt. Han

handler saaledes vidt og bredt om Dvereenstkønst, fom til forskjellige Tider have været indgaaede mellem Finantserne og enkelte Handelshuse om ved hensigtsmæssige Børsoperationer at holde Coursen inden visse rimelige Grændser. Men jeg har aldrig nægtet, at velledebe Operationer af det Slags kunne være tjenlige til at holde igjen deels mod egennyttige Cours-speculationer, deels mod de Spring, som øieblikkelige Conjuncturer ellers kunde foraarsage. Jeg har tværtimod S. 12—13 udviklet, at det fra alle Sider var i sin Orden, at det Bankoforraad, hvoraf det tvungne Laan i 1811 havde sat Finantserne i Besiddelse, blev benyttet til saavidt muligt at forebygge saavel stadige Coursforværrerelser som og de idelige Svingninger, der skaffe Enkelte Fordeel paa Andres Bekostning. Hvad jeg har dadlet er, at Meyer, istedetfor at rette sig efter Forholdene, med Bold og Magt vilde holde Coursen paa en under de daværende Omstændigheder unaturlig lav Fod. Denne Fremgangsmaades mangeøidige Stadelighed har jeg saa klarlig lagt for Dagen (see i Særdeleshed S. 20—24), at der neppe kan være noget derimod at erindre. Hr. Nathanson har heller ikke forsøgt paa at svække noget Led i min Fremstilling, men naar han dog med saa megen Arrighed sægter derimod, saa er det, fordi han gaaer ud fra den selvgjorte Forudsætning, at jeg med at behandle dette Æmne ikke kan have havt anden Hensigt end deels at kaste Had paa Meyer og andre Jøder, deels at besmykke Regjeringens Feilgreb. Hvor ugrundet og urimeligt det er at tillægge mig enten hiin eller denne Hensigt, har jeg udviklet oven Side 574—583. Naar han derhos anfører adskilligt, som skal tjene til Beviis for, at Meyer og hans Huus, som Følge af Kongens og Finantsministerens Dnske, forfattede de begyndte Coursoperationer længere, end de havde fundet det tjenligt, ja endog holdt den noterede Cours fast, efterat de ikke længere havde Banko at afgive til en saadan, og at de derved, imod deres Villie, vare komne til at staae i et Forstød, som ængstede dem, saa kunde dette have sin Betydning mod deres Mening, som tillagde Meyer egennyttige Hensigter; men forsaavidt vilde det kun tjene til Bestyrkelse for,

hvad jeg S. 56—58 har anført for at svække denne Mening. Det kan derimod ikke komme i nogen Betragtning med Hensyn til Bedømmelsen af de omhandlede Forholdsregler, der for mig var Hovedsagen, eller forsaavidt der svørges om Værdien og Gavnligheden af den Indskydelse, Meyer havde faaet paa Finantsbestyrelsen, hvilken jeg ikke kunde undgaae tillige at omtale. Hvad jeg derom har ytret, faaer tværtimod kun yderligere Bestyrkelse ved Nathansons nye Skrift. Man seer nemlig, at Meyer og hans Huus endnu længere vilde have fortsat den Coursregjering, som han havde paataget sig, hvis Finantserne havde kunnet og villet forsyne dem med de dertil fornødne Fonds (S. 46—51), noget, som maatte have forøget Finantsernes Tab og forlænget den i andre Maader, navnlig og med Hensyn til den almindelige Retsbevidsthed, uheldige Tilstand, som den tvungne Cours førte med sig. Paa dette Sagens Trin mærker man iøvrigt ikke noget til de oven S. 56—57 omtalte Forestillinger, der uden Tvivl fra først af have ledet Meyer til at ansee den Coursstyrelse, som han paatog sig, for mulig og gavnlig. Det var vist nok i Løbet af 1812 gaaet op for ham, at disse Forestillinger i alt Fald ikke længere lode sig gennemføre. Det seer derimod ud som om det blot var af varm personlig og undersaatlig Hengivenhed mod Kongen, at han var villig til at fortsætte sin Coursstyrelse, hvis Kongen bifaldt det og vilde forsyne ham med de dertil fornødne Midler. Saa billig og naturlig end hiin Hengivenhed var, kan man dog ikke andet end finde en mærkelig Overspænding i den Maade, hvorpaa den her yttrede sig. Men, uden at indlade sig paa nogen Dom over Mandens Sindelag, maa man erkjende, at han, hvis han skulde være en gavnlig Raadgiver for Kongen, ikke burde have undladt at gjøre Kongen opmærksom paa det Umulige og Fordærvelige i at fortsætte den begyndte Wei, end sige selv foranlediget saadan Fortsættelse. Iøvrigt maatte de af Meyer gjorte Udlæg dog falde Statsfinantserne til Byrde, og jeg veed, at disse have erstattet Meyers Tilgodehavende i Banco ved Kongelige Obligationer efter et vist Forhold, hvori jeg iøvrigt paa den Tid, da dette hele Anliggende var

mig mere nærværende, ikke fandt noget, som kunde afholde mig fra at yttre mig saaledes om Meyers Tænkemaade, som jeg har gjort paa et nylig anført Sted.

Det er latterligt, naar Hr. Nathanson Side 63 bebrejder mig at jeg „med en Harefod feier over alle de mange og skadelige Coursoperationer, som Finanzministeren ved Bankkontoiret lod udføre fra 1808 til 1812“, og mener, at det er, fordi jeg har villet laste Skylden for vore Ulykker paa Meyer. Jeg har ei engang feiet disse Operationer over med en Harefod, jeg har ikke berørt dem og vilde ei have havt mindste Anledning til at berøre dem, om jeg end havde kjendt dem, som aldeles ikke er Tilfældet. Men den Meyeriske Coursstyrelse var traadt i et særegt Forhold til de almindelige Interesser og til den almindelige Bevidsthed, medens hine ældre Operationer ikke kom til Andres end de Børsøgendes Kundskab, ligesom der om dem Intet foreligger, der kunde begrunde nogen Mening derom. Endnu forunderligere er det, naar Hr. Nathanson fortæller om Coursoperationer, der skulle være foregaaede i 1821—1824, hvorom jeg, som daværende Medlem af Statsraadet og indviet i alle Statsanliggender, maatte kunne give Bessked (S. 91). Naar Hr. Nathanson befinder sig lidt, vil han uden Tvivl erindre, at det først var omtrent 20 Aar senere jeg fik den Ære at tage Sæde i Statsraadet. Han maatte og let indsee, at det, om jeg end til hiin Tid havde været Medlem af Statsraadet, og om jeg derved maatte have faaet nøiagtig Kundskab om de da af Regjeringen iværksatte Coursoperationer (hvad der ingenlunde vilde have været Tilfælde) saa vilde det dog være en ganske urimelig Fordring, at jeg paa de aldeles løse Antydninger, han har givet om, at de maaskee ikke have været ganske hensigtsmæssige, skulde gjøre offentlig Rede for disse. Imidlertid er Sagen af en saadan Beskaffenhed, at jeg, skjøndt blottet for alt særligt Bekjendtskab med hine Coursoperationer, er istand til at tilbagevise dette Forsøg paa at opvække en ufordeelagtig Mening om en Deel af Finanzbestyrelsen til en Tid, hvori Hr. Nathanson ellers forhen har fundet den priselig. Jeg behøver nemlig dertil intet

andet Stof end det, Hr. Nathanson selv har leveret, og han maa finde sig i, at Sammenligningen mellem bemeldte Lids Coursoperationer og hine Meyerske kun giver et for ham uheldigt Udbytte.

Hr. Nathanson anfører, at, saavidt han mindes, blev det i Aarene 1820—1821 til Slutningen af 1824 eller noget længere, af det Bureau for udenlandske Betalinger, der efter en ganske forunderlig urigtig Meddelelse Side 90, var i 1816 blevet oprettet under Bestyrelse af daværende Mægler Holten*), overdraget et kjøbenhavnsk Handelshuus (det Hambroeske) mod Godtgjørelse af en betydelig aarlig Sum (hvorom der i en Parantese tilføies: det heed 70,000 Mark Banko) at holde Coursen paa 250. Naar det nu erindres at der i Løbet af 1812 blev tilstaaet Meyers Huus 400,000 Species (mere end det 17 dobbelte) for endnu ved sammes Hjælp nogen Tid at holde den noterede Cours paa et vist Standpunkt (S. 18—19), og at han siden begjærte et yderligere Tilskud (Side 598—599), saa begriber jeg ikke, hvorledes Hr. Nathanson kommer til at kalde førstmeldte Sum betydelig. Seer man tillige hen til det, der kan antages at være udrettet ved de omhandlede finantielle Offre, saa er Forstjellen vist ikke

*) Bemeldte Bureau blev først oprettet i 1817 (Nfr. 6 Martz og Kongelig Resolution af 30te Juli) og under Bestyrelse af Medlem af Statsgjelden og den synkende Fond Holten, ligesom det og først var da Bankkontoiret i Kjøbenhavn blev ophævet, uagtet Hr. Nathanson l. c. fortæller, at det allerede blev ophævet, som det hedder ved (sic) en hyperlig Forestilling fra Finantscollegiet af 25de August 1813. Hvad det er for Misforstaaelser, der have bragt Hr. Nathanson til at antage, at bemeldte Bankkontoir allerede blev ophævet i 1813, kan jeg, der ikke kjender den paaberaabte Forestilling, ikke sige, men vist er det, at det først skeete i 1817, og at det var til samme Tid Bureauet for udenlandske Betalinger blev oprettet. Det er vanskeligt at forklare, hvorledes slige Feiltagelser kunne have indsnøget sig, men det kan dog ikke omtvives, at de ere uskrivlige; thi Forfatterens Lyft til at betegne Holten som Mægler (S. 81) kan dog ikke herved have indvirket.

mindre betydelig, men i omvendt Forhold til Offrenes Størrelse. Det forholder sig dog vist nok, som yttret S. 20, at den Coursnotering i en Deel af 1812, hvorfor der da blev gjort saa store finantielle Offre, kun bidrog til at forøge Retsforvirringen, Mistilliden og Ulykken. Derimod blev Coursen af 250 vedligeholdt i 1821, 1822, 1823 og i de første 9 Maaneder af 1824 (for længere Tid kan den ovennævnte Accord med et Handelshuus ikke have bestaaet, i det mindste ikke i det angivne Indhold). Og det var vistnok, fornemmelig med Hensyn til de Følger, som en Forandring i Dvartalscoursen vilde have medført for en Mængde Capitalbetalinger, af stor Vigtighed at den blev staaende saalænge, til man nogenlunde kunde stole paa, at den ikke efter at være gaaet ned atter igjen gik op*). Om ikke hiin Fasthed kunde have været opnaaet uden nogen Dpoffrelse, tør jeg naturligviis ikke sige, men Hr. Nathanson har intet anført, som kunde give Anledning til at troe, at her har fundet en ufornuftig Henkasten af Penge Sted (see iøvrigt hans historisk-statistiske Fremstilling S. 196—197). Samtlige Resultater af hiin Tids Finantsbestyrelse i Almindelighed, i Særdeleshed og de, der nærmest vedkomme Crediten og Statsgjælden, tale og i høi Grad til Bedste saavel for den hele Bestyrelse som for den særegne Deel deraf, som ikke har Hr. Nathansons Yndest, navnlig naar der tages tilbørligt Hensyn til de mangfoldige Tab og Dpoffrelser som Tidsforholdene medførte. Iøvrigt kunde det ikke falde mig ind at benytte den omhandlede senere Tid for derpaa at grunde en ufordeelagtig Dom over de Meyerste Coursoperationer. Saa vanskelig hiin Tid end af mange Aarsager var, kan den dog, paa ingen Maade, lignedes med den, hvori bemeldte Coursoperationer falde. Men hvorledes man kan komme til en Sammenligning, der skulde tjene til et Forsvar eller en Lovpriisning for disse Coursoperationer, er noget, som jeg aldeles ikke kan forstaae.

Hr. Nathanson gjentager idelig og idelig, at det under

*) Slige Spring undgik man og størstedels i den paafølgende Tid.

det Bernstorffske Ministerium havde været let ved forøgede Afgifter at tilveiebringe de fornødne Midler til et fast Pengevæsens Dannelse og Opretholdelse. Men han lader det for det meste beroe ved tomme Paastande, som man, i Tillid til den overlegne Sagkundskab, hvoraf han forsikkrer sig at være i Besiddelse, bør lade gjælde. Paa denne hans Forsikkring kan jeg nu ikke finde mig foranlediget til at tage noget tilbage af det, jeg med et til Kjendsgjerninger støttet Henblik til alle de Forhold, som her kunne komme i Betragtning, har søgt omhyggelig at lægge for Dagen, og hvori Hr. Nathanson ei har været istand til at paavise nogen faktisk Urigtighed eller nogen Feilslutning, medens jeg har fremhævet flere skjæve Anskuelser og ilde grundede Slutninger i hans Fremstilling. Der er imidlertid et enkelt Sted i hans nye Skrift, hvori han med en vis Omhyggelighed har opstillet Kjendsgjerninger forat bevise hiin Tids store Skattekræfter, hvilke Regjeringen forsømte at benytte. Han paaberaaber sig Side 10—11 den Tilvært, som Kjøbenhavns Bygningsassurancé havde faaet fra Ildbranden i 1795 indtil Slutningen af 1799. Denne beregner han ved fra Assurancébeløbet paa denne sidstnævnte Tid, 24,060,000 Rbd., at drage Beløbet af de ikke afbrændte Bygningers Assurancé i Juni 1795 med 15,640,000 Rbd., og saaledes faaer han da en Stigen af 8,400,000 Rbd. i et Tidsrum af noget over 4 Aar, og i den Anledning udbryder han: „Lyder saadant ikke paa overordentlig Velstand?“ Det meest paafaldende ved denne Beregning er, at han for at komme til en saa stor Tilvært, blot afdrager de uafbrændte Bygningers Assurancé, saaledes som den var ved Branden, men ikke de afbrændtes. Naar denne sidste, 4,600,000 Rbd., med et Afdrag af omtrent $\frac{1}{8}$ for de 115 Bygninger, som endnu i Slutningen af 1799 henlaae uden at være gjenopbyggede, tilføies, saa vil allerede derved Beløbet, hvad enten man spørger om den Sum, hvormed Bygningsværdien maatte antages at være forøget, eller om den, som de Brandlidte kunne forudsættes at have anvendt derpaa, gaae ned til omtrent 4 Millioner. Men endnu er der meget, som maa afdrages. I Anledning af Ildbranden blev

nemlig Bygningsassurancen i Kjøbenhavn, der forhen var aldeles frivillig, gjort nødvendig, og i Forbindelse dermed blev en almindelig Taxation paabuden, ogsaa af de allerede forsikrede Bygninger, der nu skulde holdes forsikrede til de Summer, hvortil de bleve ansatte (Forordningen af 17de Juli 1795). Der vare tilforn endeel Bygninger, som ikke vare forsikrede i den Kjøbenhavnske Brandkasse, navnlig adskillige offentlige; men af større Betydning var det, at de forsikrede Bygninger ved den befalede Dmtaxering for en meget stor Deel fik en forhøiet Ansættelse, deels fordi saavel Materialier som Arbeidspriser vare stegne, deels fordi det langt fra ikke havde været almindeligt at begjære Assurancernes Forhøielse paa Grund af Bygningsforbedringer, naar disse ikke vare af et særdeles omfattende Slags. Beløbet af den forøgede Assurance, der fremkom deels ved de forhen uforsikrede Bygningers Indlemmelse i Kjøbenhavns Brandkasse, deels ved de befalede Dmtaxationer af de forhen forsikrede, vides ikke, men tilsammentaget har det vist været en betydelig Sum. I hvert Tilfælde er det vist, at man af Hr. Nathansons Beregninger ingenlunde kan finde den Sum, som Kjøbenhavnerne i de paaberaabte 4 Aar havde anvendt paa de afbrændte Bygningers Opførelse, eller den Værdieførogelse, som de Kjøbenhavnske Bygninger havde faaet. Men saa lidet begrundet end hans Udbrud er om den overordentlige Velstand, som da viste sig, saa er det dog en Sandhed, at den oeconomiske Tilstand i Kjøbenhavn i det Hele var god, og at der i Staden fandtes adskillige betydelige Formuer, fornemmelig hidrørende fra dens i mange Maader begunstigede Handel, hvilke Formuer i de nærmest foregaaende Aar havde faaet en ikke ringe Tilvært, som Følge af det Liv, Revolutionskrigen havde sat i den neutrale Søfart og Handel og navnlig i de Grene af samme, hvortil Kjøbenhavn havde særdeles Leilighed tildeels endog udelukkende Berettigelse. De samlede Formuer virkede naturligtvis, til at de afbrændte Bygninger saa nogenlunde hurtigt og saa taalelig vel bleve gjenopreiste. Der maatte være saa meget større Drift til at bygge igien, som nogle af de afbrændte Gader hørte til de nærfomste.

At de nye Gaarde og Huse i det Hele bleve bedre bygte, var tildeels en Følge af de ved Ildbranden foranledigede Anordninger, der til Exempel gjorde det nødvendigt at bygge af Grundmuur, medens mangfoldige af de afbrændte Bygninger bestode enten aldeles eller for en Deel af Bindingsværk (Placat af 4de Juli 1795); og isøvrigt var det naturligt i de Byggenes Interesse at gjøre Bygningerne høiere og give dem en beqvemmere Indretning end forhen. Foruden at en Deel private Formuer søgte Anvendelse til slige Bygningsarbejder, blev der og ved den Kongelig garanterede Creditkasse for Huuseiere aabnet Leilighed til at forsynes med fornødne Midler til de nye Bygninger. Alt gik fremad, saaledes som det under en jevn god Formuestilstand lod sig vente. Men hverken i Henseende til Gjenopførelsens Hurtighed eller med Hensyn til Maaden, hvorpaa Bygningerne opførtes, var der dog noget, som tydede paa den overordentlige Velstand, som Hr. Nathanson vil, at der allerede skulde kunne sluttet af hans Tal. Derimod førte Ildbranden til meget betydelige Byrder ikke blot for de enkelte Brandlidte, men og for Byen som en Heelhed. Da Assurancen for de afbrændte Bygninger oversteeg Brandkassens samlede Fond med mere end 2 Millioner, bleve Midlerne til at udrede Erstatningen tilveiebragte, deels ved Tilskud af Statskassen, deels og fornemmelig ved et høit Contingent, som maatte svares af alle nye og ældre Forsikringssummer, og det var dette, der gjorde det nødvendigt, at alle Bygninger skulde assureres og til den fulde Taxationssum. Ligeledes maatte en ny Assurancefond dannes ved et aarligt Contingent af alle Bygninger, hvoraf den største Deel, i Medhold af den ældre Assuranceanordning, paa Grund af den Tid, de allerede havde været i Forsikringen, havde været frie. Det aarlige Contingent til Brandforsikringen blev nu for det første ikke mindre end $\frac{4}{10}$ pCt., og herved blev det indtil 1803. Dertil kom endda adskillige Biafgifter, hvorfor de Kjøbenhavnske Bygninger nu ere frie. Saaledes fik alle Bygninger i Kjøbenhavn en Byrde, der endog betydelig oversteeg den nuværende Bygningsstat, navnlig naar man affondrer den Deel af samme,

der træder i Stedet for den daværende Kopskat (see Forordn. af 17de April 1816, cfr. Forordn. af 6te Mai 1812). Man hørte til hiin Tid ogsaa Suk nok over det høie Contingent, hvormed de Kjøbenhavnske Bygninger vare blevne bebyrdede. Efter Hr. Nathansons historisk-statistiske Fremstilling S. 124—125 sporede man og i Slutningen af 1796 paa Kjøbenhavns Børs Følgerne af de betydelige Indkjøb, der maatte gjøres i Anledning af Stadens Gjenopbyggelse. Det havde saaledes vist ikke været ønskeligt, om Kjøbenhavnerne havde til hiin Tid været besværede med større Skatter til Statskassen end de, der hvilede paa Samme*), hvilke i det Hele vare ikke lidet høiere end de, som de nu have at bære. Dog var Kjøbenhavn uden Tvivl det Sted, der bedst kunde have egnet sig til noget høiere Beskatning.

Det kan iøvrigt ikke tjene til Styrke for Hr. Nathansons Anse over, at Regjeringen i den sidste Deel af det forrige Aarhundrede har forsømt at udskrive behørig Skatter, om man kunde paapege enkelte Steder eller Personer, der kunde have taalt at svare mere, end de gjorde. En nogenlunde velordnet Stat kan jo ikke ligefrem tage til sig, hvor der er noget tilovers, men maa efter visse almindelige Regler tilvelebringe en billig Fordeeling af den Meerrindtægt, den behøver, og herved var der, som jeg omhyggelig har fremhævet, meget at overveie, hvorfor det synes at Hr. Nathanson slet ikke har Die. Saaledes har han ikke havt andet end Dadel for den Lempelighed, hvormed Norge blev beskattet i Sammenligning med Danmark og Hertugdømmerne, uden i mindste Raade at ville ændse de i dette Lands Natur dybt begrundede Aarsager, der medførte, at det var meget mindre egnet til umiddelbare Beskatninger end de øvrige Statsdele (jevnsfor dette Skrifts 2det Bind Side 55, 92—93, 130—134). I sit sidste Skrift Side 11 har han udhævet, at Norges Handel i det omspurgte Tids-

*) Kopskatten og Consumptionen. Naturligviis er her ei Tale om Communcalgifter, hvilke i den senere Tid ere blevne meget forøgede.

rum havde opfounget sig til en utrolig Høide. Men den levende Søfart og fordeelagtige Affætning af Landets Producter, der i en særdeles Grad kom Norge tilgode, medførte jo umiddelbart forøgede Indtægter af Skibs- og Toldafgifter, og bemeldte Tids Lovgivning forsynte heller ikke at indføre ret anseelige Forhøielser i disse, navnlig som hine Fordele tiltoge. Som ved denne Leilighed saaledes har Hr. Nathanson overalt sammenblandet Tider, hvis Forhold have været ikke lidet forskellige, og idelig sat Skatter, saaledes som de vare til en Tid, i Forbindelse med de Kræfter, som der i en anden vare til at bære dem. Saaledes paaستاer han S. 9, at Landet i Tidsrummet 1790—1806 godt kunde have taalt større Paalæg. Dette anvender han i Særdeleshed med Hensyn til de første Aar af dette Tidsrum, og mener, at det er Beviis nok for Landets store Kraft til at bære større Skatter i „de umaadelig høie Priser paa Landets Producter“, „den overordentlige Stigen af Landeiendomme, som fandt Sted netop paa hiin Tid“ (S. 10). Saa meget Hr. Nathanson end holder af superlativiske Udtryk, saa kan han ved de her paapegede, kun have tænkt paa de Tilstande, som havde viist sig i den sidste Deel af hiin syttenaarige Periode*), men det er med Hensyn til den første Deel af samme, han har Brug for det Indtryk, han vilde gjøre. I den Deel af bemeldte 17 Aar, hvori hine Ord med behørig Medstemning af de høie Toner kunde synes nogenlunde passende, vare foruden de øvrige Afgifter Landsskatterne saa betydelig forhøiede ved Anordninger af 1802, 1803 og 1806, at de meget overstege det, som der siden under en overordentlig Tiltagen af Productionen er blevet fordret af Landet**).

Jeg har nu ret udførlig belyst, hvad der af Hr. Nathanson

*) Man see herved dette Skrifts 2det Bind Side 111—121 og flere Steder.

**) Jevnsfør oven Side 338 saa og 3die Bind Side 74—75 og flere Steder.

sons Skrift bedst kunde være stiftet til til at virke paa Læsere, der kjende Lidet eller Jütet til den Tid, mod hvis Regjering han har anstillet en saa alvorlig Tiltale. Der er efter min Overbestiisning intet saa tjenligt til at forberede en sund Opfattelse af vore nærværende Forhold og de Midler, hvorved disse kunne rettes, end at man nogenlunde sætter sig ind i hiin saa miskjendte Tid. Jeg har vel ikke den Ære at have taget Deel i den Regjering, som Hr. Nathanson nu finder for godt at stamskjænde, men der ere kun Faa tilbage, som have staaet i saa megen, tildeels endog umiddelbar, Berørelse med enkelte af hiin Regjerings Medlemmer som jeg, og vel heller ikke Mange, der saa omhyggeligt og saaledes med fuldt Hjerte have sat sig ind i dens Grundsætninger og Anskuelser. Heri har jeg fundet et Kald til, i Mangel af Andre, som kunde have bedre Udkomst, at træde frem som deres Eftermaalsmand.

Indholdsfortegnelse

til

4de Deel.

LXXXVIII. Om de i 1809, 1810 og 1811 af Finantserne optagne betydelige Bancolaan Pag. 1—6.

LXXXIX. Fortsættelse. Om den Anvendelse, der blev gjort af Bancolaanet af 1811 til at holde Coursen paa et lavere Punkt end det, der svarede til de virkelige Forhold, og i Særdeleshed om den Indflydelse, David Amsel Meyer derved udøvede Pag. 7—26.

XC. Om det i 1813 i Hertugdømmerne optagne tvungne Laan, og om den i 1808 foregaaede Overdragelse af det asiatiske Compagnies Varebeholdning til Finantserne Pag. 26—35.

XCI. Om de af D. A. Meyer deels kort førend Krigen med England deels strax efter dens Udbrud lagte Planer til Statsfinansernes og Pengevæsenets Ophjælpning. Pag. 36—55.

XCII. Tillæggsbemærkninger til LXXXIX og XCI, derunder om den ved Foundationen for Rigsbanken af 5te Januar 1813 § 21 bebudede Sølvskat Pag. 55—62.

XCIII. Kort Berørelse af de enkelte finantsielle Hjælpe-midler udenfor de forhen omhandlede Pag. 62—66.

XCIV. Om de i Anledning af Krigen tagne Forholdsregler til at fremkalde sparsommelig Husholdning Pag. 66—72.

XCV. Om adskillige ved Pengevæsenets Tilstand foranledigede Forbudslove. 1) Forbud mod Udførselse af Guld og Sølv samt af Stillemonnt Pag. 72—77.

XCVI. Fortsættelse. 2) Forbud mod Pengefedlers Udførselse Pag. 77—83.

XCVII. Fortsættelse. Betydelige Indskrænkninger med Hensyn til Bøxer i Dansk Courant, saunt en Deel andre An-

ordninger, sigtende til at forhindre Omsætninger, der kunde benyttes til en skadelig Indvirkning paa Coursen. Pag. 83—100.

XCVIII. Om adskillige Foranstaltninger, sigtende til at forebygge Mangel og sætte Grænser for den Forbyrdelse af visse Nødvendighedsartikler, hvortil Forholdene under Krigen kunde give Anledning, navnlig om de af disse Foranstaltninger, der hidrøre fra de første Krigsjaar Pag. 100—115.

XCIX. Fortsættelse. Med Hensyn til adskillige i de senere Krigsjaar truffne Foranstaltninger Pag. 115—131.

C. Om de paa Retspleien og de dermed forbundne Forretninger til Bedste for Statskassen lagte Byrder. Indledende Bemærkninger Pag. 132—140.

CI. Fortsættelse. Udvikling af de Grundsætninger, vor Lovgivning og Statsstyrelse i ældre og nyere Tider har fulgt med Hensyn til Grænserne mellem de Godtgjørelser, Retsembedsmænd bør have for deres Arbejde i den offentlige Tjeneste, og det, som tillægges dem for de Forretninger, der blive at betale af dem, til hvis særlige Nytte de foretages. Pag. 140—163.

CII. Fortsættelse. Det samme Emne behandlet med Hensyn til Kjøbenhavn Pag. 163—168.

CIII. Fortsættelse. Om Raaden, hvorpaa der til forskjellige Tider er forholdt med Hensyn til Lønningen af de overordnede Domstoles Medlemmer og til de øvrige Udgifter, som medgif til disse Retter Pag. 168—177.

CIV. Fortsættelse. De i dette Aarhundrede (navnlig i 1803, 1805, 1812 og 1814) udgivne Anordninger, hvorved Retspleien er blevet bebyrdet med forsøgede Udgifter Pag. 177—192.

CV. Yderligere Betragtninger over den ved Forordning af 21de Octbr. 1803 paabudne Forhøielse af de Kongens Kasse tilfaldende Sportler og Gebyrer Pag. 192—195.

CVI. Om den ved Forordningen af 25de Januar 1805 paabudne Forhøielse af de Embedsmændene ved Underretten tillagte Sportler og Gebyrer til Indtægt for det da oprettede Justitsfond Pag. 196—206.

CVII. Betragtninger over den Omordning i de forskjellige Grene af Retsportlerne, der bør foretages i Forbindelse med Retspleiens Friggjørelse for de Byrder, der til Bedste for Statens Finantser ere lagte paa samme; 1) med Hensyn til egentlige Rettergangssager Pag. 207—214.

CVIII. Fortsættelse. 2) Om de for Fogedforretninger fastsatte Betalinger Pag. 214—227.

CIX. Fortsættelse. 3) Med Hensyn til Betalingerne for de Forretninger, der henhøre til Bestyrelsen af Pantebøger og Tinglæsninger. (Tredie Afdeling af Sportelreglementet) Pag. 227—237.

CX. Fortsættelse. 4) Med Hensyn til Betalingerne for de Forretninger, som henhøre til Skiftevæsenet. (Fjerde Afdeling i Sportelreglementet) Pag. 238—289.

CXI. Fortsættelse. 5) Med Hensyn til de for Auktionsforvaltningen anordnede Betalinger. (Sportelreglementets 5te Afdeling) Pag. 289—308.

CXII. Fortsættelse. 6) Med Hensyn til Betalingerne for Notarialforretninger. (Sportelregl. 7de Afdeling) Pag. 308—318.

CXIII. Fortsættelse. 7) Med Hensyn til de øvrige Afssnit af Sportelreglementet, saa og til adskillige ved senere Anordninger indførte nærmere Bestemmelser i Sportelvæsenet. Pag. 319—329.

CXIV. Adskillige Bemærkninger og Undersøgelser, sigtende til nærmere Belysning af Forhold, der staae i Forbindelse med Sportelsagen. 1) Nogle i det ovenomhandlede Tidrum udtømte Anordninger, hvorved det er blevet paalagt det Offentlige at erstatte Arbejde i Ketsanliggender, der forhen udførtes uden Beberlag Pag. 329—337.

CXV. Fortsættelse. 2) Om de Betæneligheder, som fra den finantzielle Side kunde have ved en saadan Reform i Ketsportelvæsenet, som i det Foregaaende er foreslaaet. Derunder adskilligt til Belysning af foregaaende og nuværende finantzielle Forhold. Pag. 337—363.

CXVI. Fortsættelse. 3) Om den Indvending imod Bestimmelsen af Ketsportelvæsenets Omordning, der hentes fra en Omdannelse af vort hele Ketsvæsen, der som Følge af Grundloven skal forestaae Pag. 364—372.

CXVII. Fortsættelse. Udførlig Undersøgelse over det Spørgsmaal, hvorvidt der er Udsigt til, at den Omdannelse af vort Ketsvæsen, der er omhandlet i foregaaende Afssnit, vil i en nærforestaaende Tid blive gennemført. Derunder adskillige tildeels ved de senere Dages Begivenheder foranledigede Betragtninger og Dplysninger angaaende nogle for vort Ketsvæsen vigtige Emner Pag. 372—399.

CXVIII. Om nogle Forbedringer i vort Ketsvæsen, hvortil der ved Sportelreglementets Udarbejdelse kan blive at tage Hensyn. 1) Om Gjenoprettelsen af sacregne Skrivertjenester ved alle Ketter Pag. 399—432.

CXIX. Fortsættelse. 2) Forbedringer i Landpolitiet. Pag. 432—451.

CXX. Yderligere Bemærkninger til Belysning af den i Afssnit CXVIII omhandlede Nødvendighed af en bedre Forsorg for Ketskriveriets Besørgelse Pag. 451—462.

CXXI. Angaaende Tilraadeligheden af at sætte de sportulerede Ketsembedsmænd paa fast Løn, og derimod lade de disse nu tilkommende Betalinger for de af dem udførte Forretninger indflyde i Statskassen Pag. 462—482.

CXXII. Om en Forandring i Pensionsvilkåarene for de med Retsportler lønneede Embedsmænd, tilligemed adskillige Bemærkninger sigtende til en Forandring i de geistlige Embedsmænds Pensionsvilkåar Pag. 482—496.

CXXIII. Belysning af nogle paa Sportelreglementet af 22de Marts 1814 med Hensyn til dets almindelige Character gjorte Udsættelser Pag. 496—520.

Anhang A. Tvende i 1835 afgivne Betænkninger angaaende Indskrænkning i Trykkefriheden, med tilføiede tilbeels historiske Oplysninger Pag. 521—564.

Anhang B. Belysning af de Angreb, som et nyelig af L. M. Nathanson udgivet Skrift indeholder deels paa nogle Partier af nærværende Bærk, deels paa Landets ældre Regering Pag. 665 til Enden.

Rettelser.

- 2det Bind S. 17 L. 13, 15 læs: 5 (cfr. S. 585 Note.)
S. 387 L. 3 fra neden (Noten ikke medregnet) „nogen af
hans Døttre“ læs: „hans Datter“
S. 399 L. 5, 1652 læs: 1643
S. 401 L. 16, indlød sig læs: blev indviklet
- 3die Bind S. 343 Noten 293 læs: 295
S. 397 L. 12, 88 læs: 386
S. 405 L. 4, 384 læs: 380
S. 419 L. 2 f. n., 133 læs: 132
S. 425 L. 18, 1807 læs: 1809
S. 426 L. 2 f. n. foran Tallene i Parantthesen tilføies l. c.
S. 468 Note **), 126 læs: 56
S. 595 L. 24, svenske læs: franske
S. 514 Note 256 læs: 264
S. 545 Note **) L. 3 f. n., 30 læs c 24
-

*) Jeg havde ikke haft i Erindring, at Waldemar Atterdags ældre Datter Ingeborg allerede var død inden Faberen. Det seer isvrigt let, at dette er uden Indflydelse paa det, som jeg har villet oplyse angaaende Datidens Begreber om Arveforholdene.
